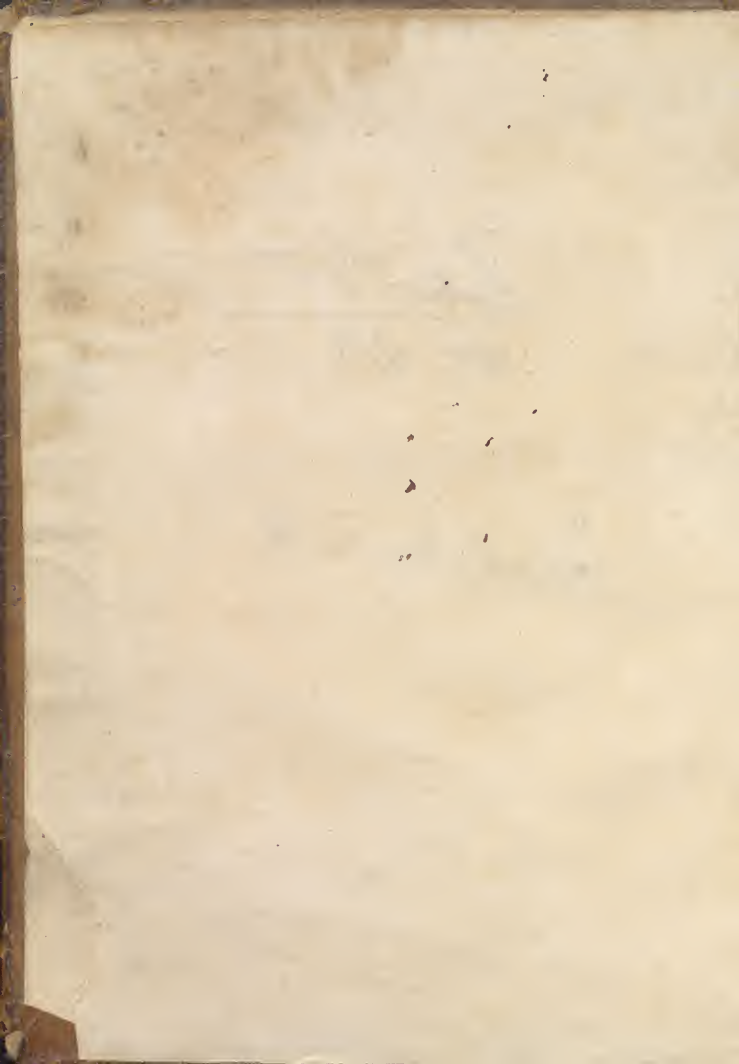

Cat. 45 (1°)

Cat. 263 (2°)

Jul 225
m 23

Wadon - 2

Cat. 45 (1)

1/2
11

Corona Aurca coruscantibus gem-
mis: et preciosissimis conserta
margaritis si qua he per
pulchre et scientificè
masie parisiensi
more pertra-
ctantur

¶ De laudibus litterarum & scientiæ: quanti sit sapere.

¶ De quidditate animæ rationalis s^m philosophos & theologos.

¶ De unione animæ ad corpus: Vtrū uniatur ut forma: aut mediis
tibus fantasmaribus coniungibilis: remaneat una tātum numero
in omnibus hominibus mundi.

¶ De conuenientia unionis ad tale corpus.

¶ De simplicitate & compositione ipsius animæ & angelorum.

¶ De uiginti differentiis: quibus anima & angelus inter se differūt.

¶ De immortalitate animæ: rectatis omnibus naturalibus & theolo-
gicis rationibus: omniumq; philosophorum: poetarum: & oratorū
auctoritatibus: quæ immortalitatem hanc comprobare uidētur.

¶ De cognitione animæ post mortem.

¶ De passione animæ in corpore.

¶ De passiōe animæ & diaboli ab igne corporeo & materiali cōnu-
meratis quidecim opinionibus: & omnibus pene argumentis ac
repticis: quæ ad utranq; partem fieri solent.

¶ De pueris in originali decedentibus.

¶ De uermibus: quibus inferorum manes torqueri perhibentur:
& de remorsu conscientiæ.

¶ De sacratissimo corporis & sanguis xpi sacramēto o^{so} sciētifica:

¶ Quanti uero sit libellus: index post epistolam argumentum: si
totum perlegeris: demonstrabit.

CAd Illustrissimum atq; Excellentissimum Principem: & domi-
num suum: dominum Ioannem Franciscum de Gonzaga Mar-
chionem: Rhodigiūq; comitem: Iacobi Bruti clusensis ex castello
ab aqua ualli stelline: artium & diuinæ philosophiæ professoris
In coronam Auream.

Præfatio.

Vm de magno acingētī uirtutum laudūq; tuarū cu-
mulo & præconio iter egregios & clarissimos uiros
q̄ plurima sæpenumero in medium deducant: Prin-
ceps Illustrissime: Quorū alii te religione Numam
probitate traianū: consilio solonē illum atheniensem:
Prudentia Fabium illum maximum: liberalitate Iu-
lium Cæsarem: diuitiarū opūq; magnitudine Midam uel Attalum:
Reimilitaris peritiā Pyrrhum epyrrhotarum regē: humanitate cle-
mentia morūq; uenustate & philosophicæ cognitione sectarum
Marcum Brutū: uel æqua te uel supare asserūt. Alii te pietatis af-
fluentissimum: domi splendidum: foris amplissimum: in amicos si-
dele: æq̄tatis & rigidi honesti seruantissimū. Aliq; uero simplicis ue-
ritatis a micum minimeq; fallacem. Nonnulli te literatorū hominū
diuerticulum: uel potius alterū mœcænatem. Multi autē te pietissi-
ma & speciosissima consorte ac domina pulcherrimorūq; corona li-
berorū foelicem prædicāt. Omnes tandem in hanc unam sententiā
deueniunt: te consilii magnitudine & ingenio naturali ita præstare
& excellere: ut nō modo ea: quæ sapientissimi & magni consilii ho-
mines pudent considerantq; picipias & cōprehendas: uerū etiam
acumine intelligentiæ tuæ abdita & occultissima quæq; pspicias.
Non & si omnes rerū exitus incerti sint: tu tamen singulari pruden-
tia: qua plurimum poles: propius accedis: & ueluti peritissimus na-
uita: uel serenitatē: uel futuram tempestatem cognoscis: quando q̄
dem in rebus humanis: si quid fore predixeris: id inuicibiliter quo-
dāmodo necesse sit: ut in pluribus euenire. Sed cum fumos & thura
aspernari semper solitus sis: parum ocii in recēsendis laudibus tuis
libenter cōtererem: nī palpo uel assentator abs te iudicari formida-
rem. Mallo enim uirtutum laudūq; tuarū præconia sicco percurre-
re uestigio: q̄ assentationis aut adulationis abs te nota sugillari. Sed
tamen assentatio non occupat locum: ubi ueritas obtinet principa-
tum. Ignoscas igitur mihi quæso princeps humanissime hæc pauca
de te q̄ uerissime prædicanti. Vtrum autem Inclytum & Illustris-
simum parentem tuum Lodouicum Gonzagam eximis uirtuti-
bus tuis æques: an superes: non facile diiudicare auisim: ne si te tan

tum patrem excellere affirmauerim: te offendam in patre: sub quo
principe aurea fulsere saecula: si uero tibi praefera parrem: minus
praecordia tua exequar: quae requirant: cui si par & condignum uirtutibus
tuis imperium fata praestitissent: tot merita centum uix urbes equiper
arent: cum omnes quidem uirtutes: quae principes aeternitati sacrae
& ipsos fama & gloria immortales reddere solent: in te uno cubilia
sua posuisse uideantur. Quas profecto nisi magna ex parte silentio
inuoluerem: ante mihi tempus ad dicendum: quam dicendi materia deesset.
Praecordia igitur tua misse faciamus: & ad eos: quam te pudicissima & for
mosissima coniuge ac domina feliciter praedicat: sermonem nostrum pa
rumper dirigamus. Verum est profecto: quod affirmant: quinimo iuga
liberis tedis & re uxoria nullus unquam te felicior extitit. Delegisti. n. ex
uniuersa Italia Illustrem dominam semper cor tuum: cui si aliam comparare
uolueris: nec ipsa quidem Roma totius orbis domina talem unquam protulit:
quam uirtutibus aut forma uenustissima consorti tuae equiperare
ualeat. Haec est. n. Antonia Baucia Illustris domina: quam quidem eloque
ntia & lepore uerborum hortensiam hortensii filiam: & ipsam corneli
am gracchorum matrem exsuperare non iniuria dixerim: pudore pri
scas sabinas supergredit: specie uero & uenustate forma atque pul
chritudine: mulieres omnes & illustres heroidas: quae secula nostra tulerunt
longe praecellit. Taceo religionem: pietatem: obseruantiam: deuo
tionem: modestiam: humanitatem: benignitatem: clementiam: li
beraliteriam immensam: mansuetudinem summam grauitati coniun
ctam: ceterasque uirtutes: quibus Antonia iter alias illustres matro
nas: tantum enitet & coruscat: quantum sol inter lucida sidera emis
cat & refulget. Praetereo ingenium ipsius perspicacitatem: singularem
prudentiam: sapientiam ineffabilem: regendum & gubernandi scien
tiam: qua non oppida: aut uillas & castella: tantummodo: uerum etiam
principatus & regna felici alite regere & gubernare optime sciret: &
mereretur. Patrem Pyrrhum habuit altae murae principem excelsum
& tibi socerum: quem Franciscus illustrissimus Andriae dux proge
nuit. Hulus uero progenitores & proauum magno domino & pelsa
ris rebus gestis in gallia primum transalpina: demum in italia: in
quam ex gallia migrauerunt florentes & illustres extitere. Hos ab
illo Balthasare: qui cum reliquis duobus magis & regibus Christo
nato munera obtulerunt: originem duxisse: ueteres illustris domus
suae annales nobis tradiderunt. Maria mater sibi fuit excellentissimi uenu
sini ducis gabrielis filia: quam in ducatu iclyto pariter successit. Gabrie
li autem Rasmundus praecellens Taranti princeps ex praeclara ur
binorum propagine ducens originem pater extitit. Haec igitur praec

ARGVMENTVM.

Index Argumentū eorū circa quæ præsens editio versatur.

Lucubratio nostra in tria capita principaliter distinguitur. In primo namque de quidditate animæ rationalis: & de illis quæ ad quidditatem ipsius pertinere uidentur pertractat. In secundo de immortalitate eiusdem acceptissimis rationibus decertatur. In tertio uero & ultimo capite. An passibilis sit anima: quæstio non facilis extricatur. Primum caput principale quinque partes complectitur. In prima. n. parte: in qua de quidditate animæ agitur. plusquam quinquaginta phoræ opinioniones: quæ uariæ & diuersæ de animæ sentere: breuiter retransunt. Tot est phoræ opinionionibus theologicæ diffinitiones seu descriptiones subnectuntur: post quas de diuersis animæ uocabulis agitur. In secunda parte gradus & difficilis mouetur quæstio. Vtrum anima rationalis uniatur corpori: ut forma dans esse hominibus: & constituens ipsam in esse specifico: uel remaneat una tantum anima numero in omnibus hominibus mundi: quæ sunt: quæ fuerunt: quæque futuri sunt. In hac ergo parte primo sunt triginta argumenta: quæ unitatem intellectus possibilis in omnibus hominibus ueluti finxit Auerrois: tertio de anima libere comprobare uidentur. Post quæ Auerrois opinio continens quinque distinctiones dicta quatuor & duas conclusiones quæ breuissime retransuntur. Demonstratur præterea hæc fuisse sententiam Aristotelis de anima intellectus uel ipsa sit forma hominis specifica per quam homo est homo: quæ quidem positio necessariis est rationibus demonstratur. Multis est mediis impugnatur positio. Auerrois de continuatione: & de modo continuationis intellectus possibilis & agentis nobiscum: & soluuntur replicæ & instantiæ: quas facere solent auerroiste circa præsentem speculationem. Destruit etiam sublequenter error illo: quod dixerunt animam esse in homine: sicut nauita est in nauis: ita quod ex anima & corpore sit unum: sicut ex mouente & moto: & eorum qui dixerunt hominem esse intellectum tantum: ita quod homo non sit quod compositum ex anima & corpore: sed quod homo sit anima utens corpore: sicut petrus non est quod compositum ex homine & indumento: sed est homo utens indumento. Adducunt postmodum etiam media: quibus innotuit Gregorius arminensis: & Ioannes duns Scotus ad probandum animam intellectiuam esse formam hominis substantialem & specificam: cum multis aliis rationibus quæ probant intentum. Postmodum autem triginta argumenta in oppositum facta dissoluntur. In quibus quidem solutionibus multa scientifica & annotata digna continentur. In tertia parte. Vtrum anima humano corpori conuenienter uniatur: quæstionacula dissoluit. In quarta parte agitur de simplicitate & compositione animæ rationalis. In qua hæc omnia per ordinem pertractantur.

ARGVMENTVM.

¶ Quod anima non sit compos ta ex materia & forma.

¶ Quod materia non est nisi in corporibus.

¶ Quod corporeitas est prima forma: quæ recipitur in materia & q materia nunq denudatur a quantitate.

¶ Quod angeli & animæ rationales sunt immateriales & hoc probatur multis rationibus.

¶ Quod neq anima neq angelus ē omnino simplex: sed in solo deo est omnimoda simplicitas.

¶ Qualiter sex modis aliquid dicitur esse simplex.

¶ Quod nulla compositio inuenitur in deo: nec compositio ex his nec compositio cum his: hoc est dictū q deus neq est compositus: neq est componibilis. Quod autem non sit compositus probatur quinque rationibus sed q non sit componibilis tres tantummodo rationes adducuntur.

¶ Quod angeli & animæ componuntur: ex quo est: & quod est siue ex quod est: & esse: aut ex esse & essentia: uel ex forma & esse aut ex substantia & esse: siue ex quidditate & esse: uel ex natura & esse: aut ex potentia & actu: uel ex genere & differētia: aut ex subiecto & accidente: uel scotistico more: ex realitate actuali: & realitate potentiali: & omnes isti modi declarantur: & etiam qualiter in rebus creatis hæc differant.

¶ Tripliciter probatur quod in deo sunt unum & idem esse & essentia: & postea probatur: quod hoc ipsi soli deo conuenit: & q illa res: in qua esse & essentia idem sunt: non potest esse nisi una & prima.

¶ Quod omne illud: cuius eē est aliud ab essentia: habet esse ab alio: sola autem illa res: cuius esse est idem cum essentia: nō habet esse ab alio.

¶ Quod necesse est esse aliquam rem: quæ sit causa essendi omnibus rebus: & q oīs res q nō ē eē tm: habet causam sui esse.

¶ Quod eē dupliciter sumitur: uidelicet pro esse essentia: & pro esse actualis existentia.

¶ Quomodo conueniunt & differunt: quod quid est esse: & qd quid erat esse: & qualiter differat quidditas ab utroq ipsorum.

¶ Quod ens duobus modis capit nominaliter & participialiter

¶ Virum realiter differant esse essentia: & eē actualis existentia in rebus creatis.

¶ Quid prius creatur esse aut essentia.

¶ Quod in creaturis eē & essentia non solum ratione: sed etiam realiter differunt.

Quod dupliciter aliqd de aliquo prædicatur: & dupliciter aliqd participatur.

Objectio quædam q̄ angeli uel animæ nō componantur realiter ex esse & essentia: cum solutione ipsius

Vtrum præfatæ cōpositiones sint uere: & an sint realiter intelligēde uel secundum rationem tantum

Quod in duobus differunt essentia substantiæ simplicis & cōposite.

Nid sit principium indiuiduationis.

Quod in substantiis separatis nō sunt omnino idem suppositum & natura.

Quod in deo solo suppositum & natura sunt omnino idem.

Quod suppositum & natura faciunt aliquam compositionē i substantiis separatis.

Quod in compositis ex materia & forma suppositum & natura realiter differunt.

Quod dominus & deus noster Iesus Christus assumpsit naturam & non suppositum.

Qualiter iste p̄dicationes nō sunt uere sortes ē humanitas. homo est humanitas: sortes est sorteitas: uel Petrus est sua petreitas: licet iste sint uere Gabriel & gabrielitas: & hic Raphael est sua raphaelitas.

Qualiter quæcunq; componuntur ex materia & forma: componuntur etiam ex ente & essentia: & ex quo est: & quod ē: sed nō econuerso.

Quod præfatæ compositiones diuersimode se habent in substantiis simplicibus & compositis.

Quod in compositis ex materia & forma quo est: tripliciter dicitur.

Quod in compositis ex materia & forma est duplex cōpositio

Qualiter i substantiis separatis reperiatur genus & differentia:

Quomodo nomē generis designat totum ex materia: nomen differentia totum ex forma: nomē uero speciei totum ex utroq;

Hæc igitur sūt: quæ quarta pars primī capituli huius libelli nostri complectitur.

In quinta uero & ultima parte: primī capituli agitur de usgiti differentis. Quibus Angelus & anima inter se differunt.

In prima namq; differentia declaratur.

Quod anima unitur corpori ut forma: Angelus nulli corpori unibilis est: ut forma.

ARGVMENT VM.

¶ Quomodo angeli corporibus unſūtur: & quid ſit angelum
aſſumere corpus.

¶ An in corporibus aſſumptis uideātur: & ex quo elemēto cor
pora aſſumunt.

¶ In ſecunda differentia. Qualiter angeli poſſunt mouere cor
pora nō ad fornuſ: ſed ad locum. Anima uero ſeparata nec
ad formā: nec ad locum corpus aliqd mouere pōt: q̄uis ricardus
circa finem quartū ſen. teneat oppoſitum.

¶ Quod aia ſeparata mouere nō poſſit aliqd corpus locali ter.

¶ De actione angelorum in hæc inferiora: & quomodo duplici
ter poſſunt angeli agere in mentes noſtras.

¶ In tertia differentia qualiter anima per corpus indiuidua: an
gelus uero non.

¶ Quod corpus nō eſt cauſa: ſed occaſio indiuiduationis animæ:
& quomodo differunt cauſa & occaſio.

¶ Quomodo corruptis corporibus non ceſſat indiuiduatio ani
marum: & ponuntur multa exempla ſenſibilia.

¶ In quarta differētia qualiter oēs angeli ſpecie differunt ab inui
cem: animæ uero numero ſolum & narrātur tres opiniones circa
diſtinctionem angelorum. Quod aut omnes angeli ſpecie diſfe
rant probatur multis rationibus & auctoritatibus.

¶ In quinta differentia qualiter angelus eſt ſimplicior anima: &
conſequenter perfectior & nobilior: & q̄ angeli non intelligunt
per abſtractionem.

¶ In ſexta differentia quō angelus ſine fantaſmate intelligit aia
nō ſine fantaſmate intelligit: & qualiter cognitio animæ ortum ha
bet a ſenſu: cognitio uero angeli non.

¶ Vtrum cognitio noſtra ortum habeat a ſenſu & arguitur in
utrāq̄ partem & multæ opiniones reſtantur.

¶ Declaratur etiam qualiter & quomodo ortum habeat a ſenſu
cognitio noſtra.

¶ Quare intellectus agens dicit̄ potentia actiua: poſſibilis uero
paſſiua & quomodo diſtingunt̄ intellectus agens & poſſibilis.

¶ In ſeptima differentia quomodo angeli intelligunt p̄ ſpecies
innatas ſiue inditas: uel ſubalils uerbis p̄ ſpecies cōcreatas aut in
fuſas: ſiue etiam connaturales. Anima uero corpori unita nō in
telligit: niſi per ſpecies a rebus ſenſibilibus acceptas: & receptas i
Intellectu mediante ſenſu.

¶ Arguitur etiam quod angeli poſſint intelligere per ſpecies ab
ſtractas: & ſoluuntur inſtantæ.

Unde declaratur etiam qualiter angeli intelligenti: & quomodo nō solum intelligunt per species influxas: aut connaturales: uerum etiam cognoscunt res in uerbo diuinam essentiam intuendo.

Quid sit cognitio matutina & uespertina: & quomodo hæc duæ cognitiones adinuicem distinguantur.

Qualiter eæ duæ cognitiones ab Augustino ponuntur in angelis: circa quas etiam nonnulla dubia mouentur.

Utrum cognitio rerum in uerbo sit perfectior: q̃ cognitio ipsarū in propria natura.

An res habeat uerius esse in seipsa an in mente diuina.

Utrum angelus possit simul intelligere res in uerbo: & in propria natura.

Utrum aliter possint plura simul intelligere.

Quid causæ est: q̃ plura non possunt simul intelligi.

Quæ sit operatio angeli: quæ mensuratur tempore: & q̃ non.

Quod tempus illud non est idem cum tempore: quod mensuratur motum primi mobilis.

In octaua differentia qualiter anima nostra non eadem potentia singularia & uniuersalia cognoscit: sed intellectu uniuersalia: sensu uero singularia: Angelus uero una & eadem potentia intellectiua: & singularia & uniuersalia cognoscit.

Quomodo angeli singularia & particularia cognoscunt.

Quod angeli cognoscunt singularia & particularia per se: directe & irreflexe: Anima uero nō intelligit singularia: nisi indirecte reflexe: & per accidēs. Elucidat autē oīa hæc qualiter & quomodo.

Utrum anima intelligat singularia.

A qua materia abstrahit naturales: & a qua mathematicus.

In nona quō intellectus agēs & possibilis nō sunt in angelo & anima nisi equoce: & q̃ fuit necessitas ponēdi intellectū agētē & possibile in nobis.

In decima dīca qd angelus sine discursu & rōciatōe intelligit. Anima uero nō nisi rōcinādo: & discurrendo de notis ad incognita: intelligit.

Quid sit discurrere siue discursus.

Quod in scientia nostra triplex discursus inuenitur.

Quid cāa ē qd angeli nō pprie dicuntur rōnales: sed intellectus: hōies autē non intellectiui: sed rōnales pprie appellantur.

Quod tres sunt operationes intellectus: & q̃ opatio illarū trium deo: quæ angelis: & quæ hominibus conueniat.

Quod intellectus & ratio nō sunt duæ potētiae: sed una t̃m: & quomodo differunt ratio & intellectus.

In undecima differentia infra scripta oīa continent. Et primo.

ARGVMENTVM.

¶ Quod in angelis non sunt potentiae ita distinctae sicut in anima.
¶ Quid sit ratio superior & inferior: & quomodo non sunt duae potentiae: sed una tantum.

¶ Quod aliquis actus attribuitur rationi dupliciter.

¶ Quis motus rationalis debeat attribui rationi superiori: & quis inferiori.

¶ Quod consensus in actum attribuitur superiori rationi: delectatio uero: seu delectationis complacentia inferiori.

¶ Quando peccatum dicitur esse in inferiori ratione: & quando in superiori.

¶ Qualiter & quomodo in superiori uel inferiori ratione peccatum contingere potest.

¶ Quomodo debeat intelligi. Quod omnis malus est ignorans.

¶ Qualiter in peccato primi parentis tres concurrerunt: uidelicet ipse Adam: Eua & serpens: & quid per haec tria debeat intelligi.

¶ Quid sit sinderesis: & quod ipsa nunquam potest peccare.

¶ Probatur etiam quod possit peccare: & solunt argumenta.

¶ Quod sinderesis in nullo potest extinguui: nec in ipsis damnatis quod de

¶ Arguitur etiam in oppositum: quod uidelicet possit extinguui: & soluntur instantiae.

¶ De multiplici acceptione huius nominis conscientia & unde dicitur hoc nomen.

¶ Qualiter differant sinderesis & conscientia.

¶ Quid sit conscientia: & utrum ipsa possit errare.

¶ Qualiter per sinderesim: rationem superiorem uel inferiorem & conscientiam fiat syllogismus in anima:

¶ Quomodo conscientia quasi quodam syllogismo perficitur.

¶ In duodecima differentia. Qualiter tamen animae: quam angeli mouentur circulariter recte & oblique circa bonum & pulchrum: sed differenter.

¶ Quid sit motus rectus circularis: & obliquus.

¶ In tertia decima differentia: Quomodo angeli loquuntur quibusdam nutibus & signis sine uocis expressione: Anima uero coniuncta non nisi per uoces & signa exteriora conceptus suos potest exprimere.

¶ Quod angeli inferiores illuminantur per superiores. Et hoc multis rationibus & auctoritatibus comprobatur.

¶ Quod unus angelus alium illuminat: & illuminando eum purgat: non ab immunditia: aut a culpa: sed a nescientia.

¶ Qualiter intelligatur illud prime le. tertio uidebimus eum sicuti est. Et illud Gregorii quid est quod non uideant qui uidentem

omnia uident?

CArguitur quod unus angelus non illuminat alium: & soluitur obiectio.

EQuod angeli loquuntur adiuicem: multis rationibus & auctoritatibus probatur.

EQuod aliqua forma tripliciter existit in materia: & similiter forma intelligibilis tripliciter existit in intellectu.

EQuid sit loquutio angelorum: & quomodo loquantur adiuicem: aut quomodo unus angelus alteri loquatur.

EQuod loquutio angelorum differt ab illuminatione in duobus.

EQuare sit loquutio & lingua angelorum.

EQuod duplex est loquutio in angelis: sicut & in nobis.

CSeptem modis arguitur. Quod angeli loquutione non indigeant: & quod in ipsis non sit necessaria loquutio: & soluantur argumenta & instantiae.

EQuod unus angelus potest audire plures sibi loquentes: & unus sanctus plures ipsum inuocantes.

EQuod in patria intima etiam corporis oculo corporali uidebuntur.

EQuod inferiores angeli superioribus loquantur.

EQualiter loquutio potest esse in nobis & in angelis sine illuminatione. Illuminatio autem semper habet loquutionem adiunctam.

EQuomodo & qualiter unus angelus alium illuminat.

CSi indifferenter angeli superiores inferioribus loquantur: & inferiores superioribus.

EQuod distantia localis loquutionem angelorum impediatur: & soluantur duo dubia: quare fieri solent.

EQuid significet clamor ille quo seraphim clamasse dicuntur: *Esai. 6. sexto.*

EQuod unus angelus possit loqui alteri angelo: siue etiam duobus absque hoc: Quod alii loquutionem eius percipiant.

EQuod angeli deo loquantur: & quomodo sibi ipsi loquitur angelus.

EQui sint nutus & signa in angelis.

CIn quarta decima differentia. Quod nusquam legitur deum dixisse de angelo faciamus angelum ad imaginem & similitudinem nostram. sicut legitur de homine.

EQuid sit imago: & unde dicatur.

EQuid sit mens: & unde dicatur.

EQuod tria mens intelligit deum: seipsam: & res materiales: & declaratur in qua cognitione istorum increatae trinitatis similitudo consistat.

EQuid sit similitudo.

EQuomodo anima est ad imaginem & similitudinem dei.

EQuod tres sunt similitudines: seu similitudinis differentiae.

ARGVMENTVM.

¶ Quod angelus dicitur speculum & signaculū dei: aīa uero imago & similitudo. Reliqua uero creatura uestigium.

¶ In quo reperitur expressior imago dei uel in aīa uel in angelo.

¶ Quis sit nobilior homo uel angelus.

¶ In. 15. differentia. Quod angelus potest dici p̄sona: aīa uero nō.

¶ Quid sit persona: & q̄ tria sunt de rōne personæ.

¶ In Laurentiū uallam de hoc nomine persona.

¶ Qualiter sine logica & p̄lia studia humanitatis ignorantur.

¶ In. 16. differentia. Quod deus est oīno imutabilis a parte ante: & a parte post: Homo uero ante & post mutabilis est: sed angelus: qui est medius inter deū & hominem: est mutabilis ante electionem: sed post electionem imutabilis.

¶ In. 17. differentia. Quod tam angelus: q̄ homo peccauit diuinā similitudinem appetendo: sed angelus dei potentiam: Homo uero dei scientiam.

¶ Vtrū diabolus dei æqualitatem appetierit: & arguitur q̄nq̄ modis q̄ non. Narrantur etiam tres opiniones: quarū ultima approbatur: & soluitur argumenta in oppositū facta.

¶ De p̄tō diaboli multa narrant: & concluditur: Quod peccauit appetendo esse ut deus. Sed li ut potest dicere uel equiparantā: uel similitudinē. Si similitudinē: dupliciter etiam potest intelligi: & oīa ibidem declarantur.

¶ Quod nullus potest appetere esse deus uel āgelus: imo nihil pōt appetere altiore gradum naturæ.

¶ Vtrum diabolus in primo instanti suæ creatiōis peccauerit: aut malus esse potuerit.

¶ Quomodo exponit̄ illud io. 8. Ille homicida erat ab initio.

¶ Vtrū aliqua mora fuerit inter creationē & lapsum angelorū.

¶ Vtrum magnus diabolus fuerit excellentior oībus angelis: seu fuerit primus inter omnes angelos.

¶ Vtrū p̄t̄m diaboli fuerit causa aliis angelis peccandi.

¶ Vtrum plures fuerint angeli ruentes & peccantes: q̄ stantes & permanentes.

¶ Quid causæ est: q̄ plures fuerūt angeli stātes: q̄ ruētes. In hominibus uero est oppositū: q̄ plures dānant: q̄ saluantur.

¶ Quod malū est triplex. Naturæ culpæ & pœnæ.

¶ Vtrum ex omni ordine ceciderunt angeli.

¶ In quo p̄t̄se fuerit p̄t̄m diaboli.

¶ Quod ad peccatum superbie reducitur peccatū diaboli.

¶ Vtrum peccatum Ade fuerit in hoc: q̄ appetierit esse: ut deus.

INDEX.

CIn. 12. differentia. Quomodo post peccatum diabolus fuit ob-
stinatus in culpa: ita qd nō potest poenitere: sed homo post peccatū
potest poenitere: & a culpa resipiscere.

Quare diabolus est obstinatus & perdnax in culpa nec pōt poe-
nitere.

Diabolicæ obstinationis tres causæ recitantur: quarū ultima ma-
gis approbatur.

Quis sit finis usæ hominis: & angelis.

Quare homini data fuit longior usæ: q̃ angelo.

Quid causæ est. Quod peccatum hominis fuit remediabile: pec-
catum autem diaboli non: Id est cur deus misertus fuit homini pec-
canti. Angelo autem minime. Adducuntur autem septem ratio-
nes cur deus misertus fuit humanæ naturæ in peccatum prolapsæ:
& non ruinæ angelicæ: quarum ultima ualidior est: & magis qua-
drans.

Quod anima illa benedicta christi habuit omnem sciētiam sed
non omnipotentiam.

CIn. 19. Quod natura angelica nō fuit assumptibilis a uerbo: sed
humana tantum.

Vtrum natura humana præ aliis fuerit assumptibilis a uerbo.

Quid sit potentia obedientialis.

Quod propter tres rationes congruum fuit naturam humanā:
& non aliam a uerbo assummi.

Quod natura humana est magis ad similitudinem dei: q̃ ange-
lica: si diuina natura consideretur. *¶* In q̃ est in personis per relatio-
nes originis distincta: & *¶* In q̃ est exemplar totius creaturæ: & *¶* In
alia duo quæ ibi narrantur.

Vtrum si homo non peccasset: filius dei humanā carnem assum-
psisset: & narrantur duæ opīones: quarū utraq̃ est probabilis: sed
secūda magis consonat dictis sacrarū litterarū & sanctorum.

Propter duas rōes natura angelica nō debebat assumi a uerbo.

Quod non fuit congruum naturam irrationalem assummi.

CIn. 20. & ultima differentia. Quod numerus angelorū non solū
excedit numerum omnium hominum præsentium præteritorum
atq; futurorū: uerum etiam numerum omnium rerū materialiu-
um & sensibillium. Hoc autem probatur ratione pbabili & aucto-
ritatibus.

Narrantur plures opīones circa numerū intelligentiarū: & sub-
stantiarum separatarum.

Quomodo exponitur illud Daniel. 7. millia millitū ministrabāt

ARGVMENTVM.

ei. & decies millies centena milia assisteabant ei. Et recitantur duæ expositiones.

CHec igitur sunt: quæ in quinta & ultima parte primi capituli huius libelli nostri recitantur. Et sic prædicta omnia primū caput cōplectitur.

CSecundum caput principale in duas partes distinguitur. In prima namq̃ parte animæ rōnalis immortalitas ualidissimis ratiōibus concluditur.

CIn secunda uero de cognitione animæ rationalis post mortē nō, nihil determinatur.

CIn prima igitur parte hic ordo seruatur. Primo enī quattuor supra decem sunt argumenta: quæ animā cum corpore simul interire: atq̃ utrūq̃ morte pariter deleri concludere uidentur. Quibus etiā argumentis subnectuntur multæ auctoritates aristotelis: quibus uidetur nōnullis: Aristotelem tenuisse animam rationalem ad corruptionem corporis interire.

CHas autem aristotelicas auctoritates quædam sacrarum dictarum litterarum subsequuntur: quæ animam cum corpore simul emori resonare uidentur.

CIn decisione uero quæstionis primo distinguitur quod tripliciter aliquid dicitur esse nō ens: & de triplici morte: postea ponuntur duo mortalitatis modi: uidelicet generalis & specialis. In quibus tria ponuntur esse in deo: propter quæ ipse solus est immortalis: & tria ponuntur esse in omni creatura: propter quæ creatura quælibet dicitur esse mortalis.

CDeclaratur etiā quod solus deus proprie est.

CDeinde recitantur opiniones illoꝝ: qui dixerunt animā rationalem ad corruptionem corporis interire. Quibus positio catholice fidei subsequenter copulatur.

CProbatur postea. Quod anima rationalis sit forma substantiuæ: & non adiectiuæ: id est forma habens esse absolutum & subsistens: & a corpore minime dependens. Et ad probationem huius conclusionis quinque rationes adducuntur. **C**Concluditur etiam multis rationibus. Quod neq̃ intellectus: neq̃ uoluntas sunt potētiæ organæ corporaliū affixæ: quia intellectus in operatione sua nullum organū sibi appropriat: aut determinat: & idem iudicium est de uoluntate.

CObiicitur tamen & instatur dupliciter. Quod anima rationalis non habeat esse subsistens: sed a corpore dependens: & solvuntur obiectiones.

In quibus quidem solutionibus continetur, Quod hoc aliquid dicitur dupliciter.

Posthæc aut quinq; & uiginti rationes per ordinem recitantur: quæ animæ rōnalis immortalitatem luce clarius demonstrant & ostēdunt.

In his autem rationibus multa etiam pulchra continentur: & primo q; operatio intellectus per senium non debilitatur aut impeditur. Si autem in operatione intellectus fatigatio aut debilitas accidit: hoc est propter debilitatem uirium: quibus intellectus ad intelligendum indiget: uidelicet imaginationis memoratiuæ & cogitatiuæ uirtutum.

Declaratur postmodum q; in antiquis & senibus uiget prudentia & sapientia: & adducuntur multæ auctoritates Oratorum & poetarum ad probandum intentum: quas etiam pulcherrima auctoritas diui Hieronymi fuleit corroborat & confirmat.

Ostenditur etiam quod deus sit summe iustus: apud quem nullū bonum irremuneratum: & nullum malum remanet impunitum.

Inmittitur preterea. Quod boni uiri in hoc mundo aduersa fortuna præmuntur: & affliguntur. Mali uero lætantur: & bonis fortunæ elati dies suos in uoluptatibus corporeis & pessimis flagitiis ducunt.

Quæritur isuper. Quid causæ est. Quod deus permittit bonos in hoc mundo torqueri & affligi: malos uero & scelestos lætari: & secunda fortuna extolli.

Probatur etiam quod in hoc mundo nullus potest esse beatus: & concluditur. Quod neq; in bonis fortunæ: neq; in honoribus aut pulchritudine: neq; in potentia: neq; in ualitudine corporis: nec in aliqua re uitæ præsentis beatitudo consistit: & q; nihil horum potest hominem beatum efficere.

His autem uiginti & quinq; rationibus duo etiam exempla conglutinata sunt: quæ nobis suadere uidetur: ut animæ rationalis immortalitatem in concussa mente teneamus.

Concluditur adhuc & firmiter tenetur: hanc fuisse mentem & sententiam Aristotelis de anima rationali: Quod ipsa esset immortalis & incorruptibilis: & hoc ex multis auctoritatibus ipsius luce clarius demonstratur.

Sed post auctoritates aristotelicas multorum aliorum philosophorum oratorumq; & poetarum poenæ omnium auctoritates recitantur: qui omnes animæ rationalis immortalitatem firmiter teneant.

Confirmatur tandem intentum dicto etiam euangelico: auctoritate illius: qui nec fallit: nec falli potest: cui quidem auctoritati sacro sancte matris ecclesie determinatio & auctoritas grauissima præmittit.

CSoluunt tandem argumenta in oppositū facta: in quarū calce solutionū euidenter ostendit. Qd̄ auctoritates illæ aristotelicæ: nec non & sacræ litteræ: quæ ab aduersariis adductæ fuerunt: ut p̄niciolosissimam ipsorū opinionem cōprobarent: nō fuisse ab ipsis intellectæ: utpote qui uerum sensum & sententiam ipsarum deprauatæ atq; extorquere conati fuerūt. Et sic terminatur questio de immortalitate animorum.

CIn secunda parte secundi capitis agitur de cognitione animæ rationalis post mortem in qua hæc infra scripta continentur.

CVtrum anima exuta corpore aliquid intelligat.

CQuod anima post mortem intelligit: sed de modo intelligendi narrantur sex opiniones: quarum ultima approbatur: & in qua declaratur. An anima separata intelligat per species acquisitas: uel per species infusas: aut per species conseruatas: siue etiam intelligat per species innatas: aut per species nouiter abstractas.

CPer quas species animæ damnatorum intelligunt.

CVtrum anima separata omnia naturalia cognoscat.

CVtrum animæ separatae mutuo se cognoscant: & anima alicuius hominis: alterius animam hominis cognoscat: cuius quidem in hoc mundo nullam cognitionem habuit.

CQuod anima separata habet perfectam cognitionem de aliis animabus separatis: de angelis autem imperfectam.

CQuod boni cognoscunt bonos: mali malos: boni malos: & mali bonos: & iterum boni cognoscunt eos: quos in uita nūq̄ uiderūt. Et hoc dicitur ex intentione beati Gregorii pontificis max.

CVtrum anima separata singularia cognoscat.

CVtrum localis distantia aīæ separatae cognitionem impediat.

CVtrum aīæ separate cognoscunt ea: quæ hic aguntur.

CQuod animæ mortuorum possunt habere curam de rebus uiuentium: etiam si statum ipsorum ignorent: ueluti etiam nos de ipsis.

CQuomodo animæ mortuorum possunt scire facta uiuentium.

CQuid causæ est. Quod mortui qualitercūq; uiuentibus apparent.

CQuod habitus & actus scientiæ hic acquisitæ remanebūt post mortem in anima separata.

Quod species intelligibiles sunt aliquando in intellectu i actu aliquando uero in potentia: nonnunq̃ autem in habitu: uidelicet medio modo inter potentiam & actum.

Quid sit memoria intellectiua.

Qualiter debeat intelligi. Qd̃ intelligentia oriſ ex memoria.

Quod in anima separata remanebit memoria intellectiua: q̃ uis memoria ſenſitiua per mortem deleatur.

Quod omnium eorum: quorum recordatur anima conſucta poteſt recordari & reminſci ſeparata.

Arguitur q̃ anima ſeparata nō reminſcitur omnium eorum quorum recordata fuit coniuncta.

Vtrum Petrus apoſtolus recordatur ſe chriſtum abnegaffe & mortaliter peccaſſe. **S**i nō. **C**ōtra eſt dictum p̃pheticū Miſericordias dñi in eternū cātabo. ubi dicit Gregorius. Q̃ uo miſericordias domini in eternū cantabūt: qui peccatorum prius cōmiſſorum nō niemerūt. Si ſic: uel Petrus habet uelle: uel nolle ex illo actu: id eſt uel placet: uel diſplicet. Si primū: Petrus ē peccator. Si ſecūdum Petrus nō eſt beatus: imo miſer. quia triſtatur de hoc. **A**d hoc argumentum dantur multæ ſolutiones. Et ſic terminatur ſecundum caput principale huius libelli noſtri.

Tertium & ultimum caput principale libelli huius in partes duas diſtinguitur.

In prima parte pertractatur. **V**trum anima unita corpori paſſibilis ſit. **I**n ſecunda uero. **V**trum anima corpore ſoluta ab igne corporeo & materiali pati poſſit.

In hac ergo ſecunda parte primo fiunt ſexdecim argumenta cum multis replicis & inſtātiis: quæ probare conārur. Qued nulus ſpiritus pati poſſit ab igne: neq; anima: neq; diabolus: quibus argumētis auctoritates etiam Auguſtini: Damasceni: & Bernardi ſubnectuntur: quæ hoc idem concludere uidentur.

Probatur ſubſequenter auctoritatibus & rationibus: q̃ anima patitur ab igne corporeo & materiali: & quomodo iuſtum eſt Q̃ uod per corporalia puniatur.

Declaratur etiam utrum per alia elementa anima puniaſ: aut cur magis ab igne puniatur: q̃ ab alio elemento. Et utrum ignis ille ſit eiſdem ſpeciei cum igne: qui eſt apud nos.

Inueſtigatur preterea modus: quo anima uel diabolus ab igne pati poſſit. Et circa hoc quindecim op̃iones recitantur. Ex quib⁹ tres ſupra decem reprobanſur: & unaquæq; ſuo loco ueris ratioib⁹ reſellitur. Quattadecima op̃inio p̃babiliter poteſt ſubſtineſ

ri. Sed quintadecima & ultima opinio approbat tanq̃ uera & re-
netur: cū sit de mente nō solum Augustini & sancti doctoris: ue-
rū etiam Ricardi de media uilla & Ioānis duns Scoti. ¶ In decisio-
ne autem quæstionis multa annotatu digna continentur: ut puta
¶ Quod tripliciter aliqd pati dicif: & q̃ triplex est passio.

¶ Quod sp̃ritus pōt uniri corpori tripliciter: & q̃ tripliciter etiā
aliqd dicif esse ī loco: & multa alia: q̃ cā breuitatis omīto. ¶ Post
decisionē uero q̃stionis adducunt acerrima & ualidissima duran-
di argumēta cōtra uerā de terminationē: & quintadecimā opinio-
nē: cū nōnullis aliis instātis: q̃bus rīdet ex intentione Petri de pa-
lude & Ioannis capreoli. ¶ Demū argumēta principalia in oppo-
sitū facta ex intentione theologorū dissoluunt. ¶ Post solutionē
argumentorū nōnulla de pueris in limbo existētibus elucidantur:
& ultimo loco q̃ sint illi uermes: quibus inferorū manes torqueri p-
hibentur: & q̃ sit maior poēna: ignis an uermis. Multa postmodū
enarrant de remorsu conscientia ex intentione poetarū & orato-
rū. Et sic tertiū & ultimū caput huius opusculi nostri absoluitur.
¶ In calce aut̃ huius libelli Orationē quādā pro sacratissimo cor-
pore xp̃i exarandā atq̃ imprimendā duxi. Cōplectitur. n. difficulta-
tes quasdā nō paruas: q̃ circa sacramētū hoc mirabile solēt occurrere.
¶ Quibus elucidatis & patefactis finem facio scribendi.

¶ Præmittif aut̃ bule operis: uel loco proemii: uel quasi quoddā p-
ambulū & introductio siue dispositio ad ipsum de laudib⁹ littera-
rum opusculū. In quo hæc aristotelica propositio Natura oēs ho-
mines scire desiderāt: multis primū auctoritatibus: deīde sex rat-
ionibus comprobatur. In prima autem ratione hæc per ordinem
continētur.

¶ Quod scientia est perfectio animi nostri: & bonum hominis
propriū quod ab ipso nunq̃ potest eripi.

¶ Quod bona exteriora: uidelicet corporis & fortunæ possunt
amitti.

¶ Vtrum scientia: quam habemus in hoc mundo: quantum ad
habitu: quantum ad actum: & quantum ad modum post mor-
tem remaneat. Funt argumenta multa pro utraq̃ parte & deci-
ditur quæstio

¶ Vtrum damnati habeant illam scientiam: quam in hoc mūdo
habuerunt: & si remanet in ipsis habitus scientia.

¶ Si collatio & discursus in ipsis remaneat.

¶ Quod neq̃ per mortem: neq̃ per peccatum auferf ab homi-
ne scientia:

Quod demones ppter peccatum non perdiderūt scientiam
quia naturalia remanserunt integra & splendida ipsis.

Quod demones doctissimi sunt & ingenio acuti.

In secunda ratione hæc continentur.

Quod intelligere est propria operatio hominis.

Quod homines sine litteris sunt ueluti pecora.

In tertia ratione.

Quod homo per scientiam deo similis efficitur.

In quarta ostenditur.

Quod homo per scientiam maxime ceteros homines excelsit & præstat ipsis.

Et iterum q littere excellunt aurum: atq; argentum.

In quinta probatur q omnia bonum appetunt & desiderant.

Quod bonum sit triplex. Vtile delectabile & honestum.

Quod scientia sit bonum utile delectabile & honestum.

Quod utilitates conferant homini studio litterarum.

Quod scientia hominē illustrat. & ex ignobili nobilem efficit.

Quæ scientia homini conferat.

Cuius doctoris doctrine debeamus incumbere: ut bonis moribus & optimis litteris perficiatur anima nostra.

Quod scientia maximam delectationem & uoluptatem homini confert & exhibet.

Quod plurimum honestatis continet in se scientia.

Quod scientiar: quædā sunt laudabiles: & qdā honorabiles.

Quæ scientiarum sit maxime honorabilis.

Quam malatq; pestifera: q; perniciosa sit ignorantia.

Vtrum ignorantia sit peccatum.

Quod omnes sacerdotes & religiosos doctos & litteratos esse q maxime congrueret & expediret.

Quod in omni homine ignorantia mala est: in sacerdote aut & religioso pessima.

Quod sacerdotes & religiosi non solum deberent habere bonam latinatē. Verum etiam sermonem cultum & ornatum ipsos habere expediret: & hoc auctoritatibus sanctorum comprobatur.

Vtrum religiosi possint incumbere arti poeticæ.

Vtrum possimus incumbere carminibus luuenalis & Martialis sine peccato.

Vtrum in studiis humanitatis & litterarum sæcularium possit esse aliquid peccati.

ARGVMENTVM

- V**trum aliqua scientia uel aliquæ artes sint prohibitæ
Quod omnes dominos & principes orbis terrarum maxime
conueniret & expediret esse doctos.
Quod nulla est deterior ignorantia eorum: qui ignari sunt: &
tamen se scire: & doctos esse arbitrantur.
In sexta & ultima ratione determinatur.
Quod finis uitæ in cognitione consistit.
Quod duplex est beatitudo, siue felicitas: & utraq; in cogni-
tione consistit.
De uisione diuinæ essentiæ, Compræhensione & fruitione.
Quid sit frui.
Vtrū beatitudo in actu intellectus: an i actu uoluntatis cōsistat.
Quæ sit nobilior potentia intellectus: an uoluntas.
Quod neq; in fabulis: neq; in figmentis poetis debemus ige-
nium nostrum exercere.
Quod anima nostra magis delectatur in cognitionē rerū sub-
tilium: q̄ in simarum.
Quod cognitio rerum subtilium & altissimarum: quātumcūq;
q̄ minima aut imperfecta sit: maiorem perfectionem & uoluptatē
confert homini: quā quælibet perfecta cognitio rerum infimarū.
Quod animæ rationalis cognitio perdifficilis est circa quam
tres maximæ difficultates occurrūt. Prima circa quiditatē: qd sit.
Secunda circa immortalitatem. Vtrum sit immortalis. Tercia cir-
ca pœnalitatem. An separata a corpore pati possit. Et circa has
tres difficultates libellus iste principaliter uersatur: qui quidē plus
in secessu: q̄ in fronte pollicetur.

stantissimi corporis dominantis uirtutibus decoratam: talibus
q̃ proauis & p̃genitoribus illustrem: fugalī uinclo: & foelicibus tæ
dis priuceps amplissime: tibi copulasti: quæ pulcherrima speciosis
simaq; prole ac sobole te parentem effecit. Tibi enim ex Maribus
primum Ludouicum atq; Federicum enixa est: quorum adolescē
tia: Spectatissimaq; & magnæ spei indoles: duo Martis fulmina In
re militari futuros esse ostendit. Quodcum multa argumenta pro
culdubio fore prænunciant: hoc uel uno sit notius. Quod Charo
lus octauus gallorum Rex: uisis adolescentibus Neapoli: quibus si
delissimum atq; integerrimum secretarium tuum Georgium Rai
nerium Alemannum: uirum utiq; frugi: & singulari probitate in
signē: ducem ac comitem dederas: inter amplissimos ductores su
os: & fidissimos Martialium equitum suorum præfectos non sine
magno stipendio ipsos collocare minime paruifecit: & fidelissimos
rum maiestati suæ comitum assistentium numero adiecit. Aulam
enim regiam uenustissimis conspectibus suis exornant: & eandem
suis præclaris facinoribus plurimum illustrāt. Et cum maiestas il
la regia ipsos plurimi faciat: non inuidetur (ut moris est) a cæteris
sed omnes heroas & primores illius gentis: cum omnibus curiali
bus ob ingenuas uirtutes & suauissimos mores suos: quibus pluri
mum enitent: ad se diligendum alliciunt. De his autem hætenus:
Pyrrhum postremo & Ioānem franciscum: quos ecclesiastica digni
tate præfulgere decreuisti: edidit in lucem. Ex altero aut̃ sexu Bar
baram ante alias: Illustrissimam matrem tuam: uirtute & probita
te: nulli illustri matrone comparabilem: re & nomine referentem:
Dorotheam postea: Susannam: Helleonoram: Camillam: & An
toniam tibi peperit. Non ergo mentiti sunt: qui te excellentissima
Domina: & spectatissima liberorum corona: foelicem esse dixerūt.
Hæc igitur cum ita sint: existimaui mea non parum interesse: tan
ti gratiam principis: aliquo mihi præuio munusculo cōciliare. Par
thorum enim regem (ut Seneca tradit) sine munere salutare: phas
quōdam fuit nemini. Sed cum restam angusta domi mihi sit: ut ne
pauper quidem possim appellari: quoniam: ut Martialis testatur.
Non est paupertas habere nihil. Quo munere: tuam mihi gratiam
constabo: Non æs constatile: non preciosas gemmas: aut margari
tas: non indicos lapillos: non chrysendeta: uel argentea pocula: nō
toreumata: non stragula: uel tabulas pictas: non tyrias abollas: aut
ardentes getulo murice lenas: non sículos aut calabros: uel barba
ros sonipedes: ostro autoq; insignes: non uertagos: aut uenaticos
canes: nec uolucrum prædones possideo. Sed hæc quoq; tua magni

tudine minora sunt. Quid igitur offerā? Id quod Socraticus eschiz-
nes: Qui ceteris amplissima p̄ceptorū munera offerētibz: cū tenu-
issimā eēt fortunā seipm obrulit. Totū. n. dat & pr̄ber: qui semet-
ipm impendit. Meipm igit tibi dedo: trado: ac tribuo: & hebes inge-
niū: q̄lecūq; ē: tibi offero meū: quo p̄ciosius h̄eo nihil. Dicabo inquā
tibi nouas primūrias: aureūq; & sciētificū de aīa libellū: quē aureā co-
ronā p̄ciosissimis cōsertā lapillis appellare constitui. In quo quidē li-
bello cōficiundo: plurimū studiū: plurimū ope: plurimū laboris atq;
uigiliāz cōtuli: & orationum amplexus cōsiliū: nonū in annū p̄fē-
si: atq; decoxi. Elucubrationē autē hanc exordiri cōp̄si: dū corrigiā
magnifico & amplissimo domino Borsio: principi humanissimo: na-
turaliq; ingenio: & singulari prudentia precellentī: platarchi uitas:
& Appianum Alexandrinum elucidarem. Quā perdifficilē puin-
clam ideo suscepi: ne ingenii mei uires admodum exiles: plurimo si-
tu obductæ torpescerent. Cui quidē op̄i extremā manū & limā im-
posui: dū in florentissima Venetiāz urbe Aristotelis transphiscas: &
diuum Thomā aquinatē super sentētias in Monasterio sancti Sal-
uatoris profiterer. Nam a fratribz sanctæ Mariæ a gratis: qbus biē-
nium dialecticā & theologiā p̄fessus sum: ad sanctum Saluatorē me
transstuli. Mallo. n. ibi esse ubi aliquo numero sim: q̄ illic ubi solus sa-
pere uidear. Accipe igitur princeps Illustris hanc auream coronam
preciosissimis cōsertā lapillis. Quā si tibi placuerit: non frustra ela-
borauero: nec tot uigiliæ meæ ī casum euolabūt. Totam uero ma-
teriam: circa quam uersatur editio: index argumentū: post hanc epi-
stolam exaratum: si totum perlegeris demonstrabit. Ne autem ran-
cidulis & illepidis orationum mearum cōtextibus fastidium tibi pro-
pinem: salebrofisq; ac incomptis uerborum anfractibus tuæ aures
clementiæ obtūdere aut obstrepere uidear: hāc impolitam & incul-
tam epistolam: ad calcem usq; deducam Me profecto frugi p̄iceps:
& domina pietissima ad extremos usq; cineres: & ultimos rogos: sin-
gulari obseruantia: & intimo quodam affectu: ueluti fidele mancipi-
um uobis & filiis uestris deuinctum habebitis quibus cum liberis
meis plurimum facio commendatum. Valete atq; utinam ambo
bus nestoreos: sed lætos dent uobis fata dies.

Reuerendissime princeps: & excellentissimū dominum
supplicat celsitudini. V. nomine Iacobi Bruti no-
tocomēsis lectoris religiosissimorū fratrum sancti sal-
atoris: ut cum idem Iacobus nouū ac præclarum
in theologicis opus ediderit: de immortalitate anime
rationalis: cum multis aliis annexis catholicæ fidei
non parum profuturis: quod quidem opus auream coronam præ-
ciosissimis cōsertam lapillis appellauit: ipsumq; perspicacium inge-
niox uoluptati ac perfectioni: quinimo catholicæ fidei: ac cōmuni
totius christianæ religionis utilitati imprimi uelit. Eadem celsitudi-
nis. V. sublimitas clāmenter ipsi concedere dignetur. Ne quis præ-
ter Ioannē tacuinum prædictum opus in terris excelsi dominiū ue-
stri intra decenniū imprimere uel imprimi facere: aut in alienis ter-
ris impressum uendere possit: sub pena contrafacientibus amissio-
nis librorū: & decem pro uno quoq; libro aureolog: sic ut tertia mul-
tæ pars sit accusatoris: tertia pro arbitrio sublimitatis. V. ad pias
causas distribuenda. Id uero: quod supererit pro damno & iactura
prædicti Ioannis tacuinī. Qui cum eodem Iacobo Bruto præfata
subtilitatis. V. celsitudini humiliter se commendant.

.M. cccc. xcvi. Die. xiii. Nouembris.

¶ Quod suprascripto supplicanti concedatur. Vt petit.

Magnificus dominus Marinus de garzonis

Magnificus dominus Constantinus de priuolis

Magnificus dominus Andreas leze

Magnificus dominus Bartholomæus Victurius

Ciacobi Bruti Nouocomensis ex Castello ab Aqua cluril Val-
lis tellinæ: Artium & diuinæ philosophiæ professoris de laudibus
litterarum opusculum

Vnum & omnino mirandum illud totius na-
turæ subar & specimen Aristoteles: cui diuo per-
hibente Hieronymo uidetur infusum quicquid
naturaliter capax est hominum genus: & in quo
ultimum naturam fecisse conatum: suus cōmen-
tator testatur Auēroys: cum diuinū illud opus:
qđ ens ipsum: in quātū ens: speculat̃ eudere atq̃
exculpere uellet: in hæc uerba prorupit. Natura inquit: hoc est na-
turali appetitu oēs hoies scire desiderant. Quā ppositionem. M.
Cicero Romanæ fons uberrimus eloquentiæ latinis litteris illu-
strauit dicens. Oēs. n. trahimur & ducimur ad cognitiōis sciētiae
cupiditatē: in qua excellere pulchrum putamus. Labi autē & er-
rare: uel scire: decipi: & malū & turpe ducimus. Et iterum. Itaq̃ cū
sumus necessariis negociis curisq̃ uacui: tūc aliqd̃ scire: discere:
& audire auemus. Atq̃ in eūdem sensum sunt uerba Quintilian-
ni primo oratoriarum institutionum libro sic dicentis. Plures in-
uentes: & faciles in excogitando: & ad discēdum prōptos. Qui p-
pe id est homini naturale: ac sicut aues ad uolatū equi ad cursum:
ad sœuitiā fere gignunt: ita nobis propria est mētis agitatio atq̃
solertia. Vnde origo animi cœlestis credit̃. Hebetes uero & indo-
ciles nō tam fm naturā hois edunt: q̃ pdiglosa corpora & mon-
stris insignia. Hunc naturalē sciētiae cognitionis appetitum pri-
sci illi philosophi explere cupientes tantos labores & erūnas sub-
ire nō recusarunt: ut aium suum uariis doctrinis excolerent. De
quibus late Hieronymus ad Paulinum scribens dicit. Legimus i
ueteribus historis quosdam lustrasse puincias: nouos adiisse po-
pulo: Maria trāsisse: ut eos: quos ex libris nouerāt: corā quoq̃ uis-
derent. Sic Pyctagoras mēphiticos uates: sic Plato egyptum: &
archytam tarentinū: eāq̃ orā italiā: quæ quondā magna græcia
dicebatur: laboriosissime pagrauit: ut qui Athenis magister erat
& potens (cuiusq̃ doctrinā achademie gymnasia personabāt) sic
ret pegrinus atq̃ discipulus: mallens aliena uerecunde discere: q̃
sua impudenter ingerere. Ad Titū Liuium lacteo eloquētiæ fon-
te manantē: de ultimis hispante galliarūq̃ finibus quosdā uenisse
nobiles legimus: & quos ad cōtemplationē suī roma non traxe-

rat: unius hominis fama pduxit. Apollonius: siue ille magus: ut
 uulgus loquitur. siue phius: ut pythagorici tradunt: intrauit per-
 fas: pertransiuit caucasum: albanos icytas massagetis opulentis-
 sima indie regna penetrauit: & ad extremū latissimū phison am-
 ne transmissio peruenit ad bragmanas: ut hiarcam in trono se-
 dentem aureo & de tantali fonte potantem inter paucos disci-
 pulos de natura de moribus ac de cursu dierum ac siderum au-
 diret docentem. Inde per elamitas babylonios chaldeos medos
 assyrios parthos sirios phoenices Arabes palestinos reuersus ale-
 xandriam: perrexit ad ethiopiā: ut gymnosophistas & famosissi-
 mā solis mēsam uideret in sabulo: Inuenit ille uir ubiq; qd discere-
 ret: & sp pficiēs sp se melior fieret. ¶ Hæc ille: In hanc eandem
 quoq; sententiam concurrūt lactantius firmamus in principio
 diuinarum institutionum: cum dicit. ¶ Magno & excellēti inge-
 nio uiri cū se se doctrinæ penitus deditisset: qcquid laboris pote-
 rat impendi: contemptis omnibus publicis & priuatis actioni-
 bus ad inquirendæ ueritatis studium contulerunt: existimantes
 multo esse præclarius: diuinarum humanarumq; rerum inue-
 stigare: ac scire rationem: q̄ struendis opibus aut cumulādīs ho-
 noribus inhæres. Quibus rebus: quoniā fragiles terreneq; sunt
 & ad solius corporis pertinent cultum: nemo melior: nemo ius-
 tior effici potest. Erant quidem illi ueritatis cognitione dignis-
 simi quam scire tantopere cupiuerunt: atq; ita: ut eam omni-
 bus rebus anteponerent. ¶ Sed cum ingenium hominū a la-
 bore ad libidinem & delectabilia. quæq; p̄m sensum proclius sit:
 pauci admō sunt: qui ueris scientiis: in quibus animorum perfe-
 ctio: & ipsa ueritatis speculatio maxime consistit: operam naua-
 re uelint. ¶ De quibus diuinus doctor. Thomas ille Aquinas
 ueritatis præceptor in aureo opere illo: quod summa contra gen-
 tiles intitatur: sic dicit. ¶ Non nisi cum magno labore studii
 ad ueritatis inquisitionem perueniri potest. Quem quidem la-
 borem pauci subire uolunt p̄ amore scientiæ: cuius tamen mē-
 tibus hominū naturalem deus inseruit appetitum. ¶ Hæc il-
 le. ¶ Cur itaq; tā p̄ utile cognitionis & scientiæ desiderium ho-
 mini naturaliter insit: sex principales rationes: quibus topicas & su-
 asibiles Intentionis nostræ propositum in hoc opusculo est assi-
 gnare & adducere. In quibus magna litterarum præconia & exi-
 mias scientiæ laudes pro modulo meo recensere constitui. Pate-
 faciam igitur & declarabo: Quanti sit sapere: Quantumq; nos

bilitatis & excellētie: quantum decoris atq; splendoris: quātūue perfectionis & refugii cōferant hominī studia litterarū. luce clari⁹ elucidabo. ¶ Erit ergo præclā hoc opusculum in tot partes uel capitula principaliter distinctum: quot sunt rationes præfatam propositionem comprobantes. Postq̃ autē uarias & multiplices perfectiones quas scientia & littere multifariam complectuntur: superis fauentibus cōnumerauero: materiam. atq; Argumentum: uel potius nobile & excellens subiectum: circa, qđ principaliter uersari est animus: cōmode atq; oportune pponā

CRATIO PRIMA

PRIMA igit̃ rō. ¶ Cur mortales oēs. Natura scire desiderent. quæq; singularē litterarū. Excellētiā Amplitudinēq; Luce clari⁹ demōstrat: talis ē. ¶ Omne imperfectū naturaliter dīderat suam perfectionē. Philicorum. scđo: Aīa hoīs d se ē imperfecta s̄m potētīā intellectuā ut patet ex. iiii. de anima Q uia anima pueri est tanq̃ tabula rasa: In qua nihil est depictum: Ergo anima naturaliter suam perfectionem desiderat. Sed prima eius perfectio s̄m potētīā intellectuā est scientia: Ergo naturaliter homo scire desiderat. Quod autem scientia sit hominis perfectio: rationibus & auctōritatib⁹ comprobatur. ¶ Magister enī sententiarum in prima dīstinctione secundi dicit: & phi etiam q̃ plures hoc asserunt: Qđ anima posita est in corpore: ut scientiis perficiatur. ¶ Ideo: M. Cicero in primo officiorum in proposito sic dicit. Prim⁹ honestatis locus: qui in uerī cognitione cōsistit: maxie naturam attingit humanam. ¶ Et in scđo officiorum sic etiam inq̃t. Quid est enim per deos immortales: optabili⁹ sapientia: quid præstātius: quid hominī melius: hanc igitur qui expetunt: phi appellatur: Cuius studium qui utuperat: haud sane intelligo: qđnā sit quod laudādū putet. ¶ Ad hoc etiam inulte possunt rationes adduci quarum prima talis est. ¶ Sicut se habet sensibile ad sensus: ergo et intelligibile ad intellectum: Sed sensibile ē perfectio sensus: ergo et intelligibile est pfectio intellectus. Sed q̃a oīs similitudo claudicat qnq; pedib⁹: ideo ī hoc deficit ista. q̃a excellēs s̄mibile corrūpit sensū: sed excellēs intelligibile: nō corrūpit intellectū. Imo magis pficit ipsum. qm̃ intellect⁹ pficit in maxio intelligibili. ¶ Præterea Sicut se hnt uirtutes mōales ad uolūtātē: ita uirtutes hīc⁹ & intellectuales ad intellectū: Sed morales uirtutes pficiūt uos

lūtate: ergo ēt hī? intellectuales p̄ficiūt intellectu. ¶ Ampli⁹ illd ē
hoīs p̄fectio: qd ē ei⁹ p̄priū & naturale bonū. Sed scia: ē est hūmō-
di: ergo sciētia est hoīs p̄fectio. Maior nota est ex terminis: & mi-
nor p̄batur. Illud est naturale & p̄priū homīs bonū: quod homi-
nī semp adheret: quod ab ipso nunq̄ pōt auferri: quod nunq̄ ho-
mo potest amittere: quodq̄ semp hoīem comitat. Sed sciētia ē
huiusmodi. Ergo sciētia est p̄priū hoīs bonū. Maior nota est
Minor uero multipliciter p̄batur. Vnde Salustius in prologo iu-
gurthio dicit: Quot bona corporis sicut diuitiā pulchra facies
& huiusmodi breuē dillabunt: sed prāclara animi facinora: sicut
aius immortalia sunt. Et in p̄logo catilinario sicut dicit. Diuitiarū
& forme gloria fluxa atq; fragilis est. Virtus clara aeternaq; ha-
betur. Hāc autē p̄batione non indigent. Quia negare ea: quā pa-
tent ad sensum: est imbecillitatis intellectus: ut p̄his quoq; affir-
mat. Patet, n. sensu. Quot forma siue pulchritudo parum durat
Morbo, n. uel aetate deflorescit: ut alibi Salustius affirmat. Vnde
Ouidius de arte. ¶ Forma bonū fragile: quātūcūq; accedit ad
annos: fit minor. Et spacio carpit ipsa suo.

¶ Nec semper uolā: nec semper lilia florent

¶ Et cadit amissa spina relicta rosa

¶ Et tibi iam uenient canī formose capilli

¶ Clam uenient auge: quā tibi corpus arent:

¶ Et Virgilius in bucolicis sic dicit.

¶ O formose puer nūsum ne crede colori

¶ Alba ligustra cadunt: Vacinia nigra leguntur.

De diuitiis palā ē: qā p̄cīpes eas a nobis extorq̄re possunt. Nau-
fragio ēt & multis aliis modis p̄dunt. Fures etiā p̄nt furari: & la-
trones auferre. Eas ēt quocūq; prexerrimus: nō semp nobiscum
asportare possumus. Ideo p̄p hī diuitiā nō p̄nt appellari bona ho-
minis p̄pria. Vñ Ambro. Nō sunt hoīs bona: q̄ secū asferre non
pōt. Sūt ergo diuitiā bona fortunā. Scia autē nō est sic: qā nullus
Ipam auferre pōt: q̄ ueluti fidissima comes. comitat hoīem quo-
cūq; ierit. Vñ Boetius in p̄rio philosophice cōsolatiōis sic dicit:

¶ Has saltem nullus potuit peruincere terror

¶ Ne nostrum comites prosequerentur iter

Quā bene etiā & q̄ recte. M. Cice. in orōne pro. A. Licinio Ar-
chia in p̄posito loquitur dicēs. Ceterā res neq; tēporē sunt: neq;
aetatiū oīum: neq; locorū: Sed l̄raꝝ studiā adolescentiā agūt: senē
autē oblectāt: secūdas res ornāt: aduersis p̄fugiū ac solatiū prā-

bent: delectāt domi: nō īpediūt foris: pnoctant nobiscū: pegrinā
 tur: rusticant. Quod si īpī hāc neq; attingere: neq; sensu nostro
 gustare possemus: tamē ea mirari deberemus: ēt cū in aliis uide
 remus. **H**āc ille patet igit. Quod littere nūq; nos derelinquūt:
 sed semp nostrū comitant iter. Ponūt exēplum. V. Maximus &
 Tullius cicero paradoxo prio de Biantē illo philosopho: qui fuit
 unus e septem sapientibus grācia: cuius cum patriā capisset
 hostis: & multi ita fugerent: ut etiā multa de suis rebus aspor
 tarent. admonitus a quodam: ut & ipse idē faceret. Ego uero
 inquit idē facio. Nam omnia Bōa mea mecum porto. Ille hāc
 ludubria fortune: ne sua quidem appellauit: quā nos miseri ap
 pelamus bona. Non ergo sunt bona ppria hoīs diuitie: sed littere
 Diuitie enī: & si nōnūq; nos supstitēs & uiuētēs minime derelin
 quunt: in morte saltem sunt relinquēde: qm̄ iuxta sententiā apī
 Nihil intullinius in hūc mūdum: nec dubium est: quia nihil au
 feremus. Et oratius in hodiis hoc idē asserit dicens. Linquenda
 tellus: & domus & placens uxor. Littere uero nec in ipsā morte
 hominē derelinquunt. Vnde ouidius de Arte
 Iam molire animum qui durat: & astrue formam.
 Solus ad extremos permanet ille rogos.

Species enī intelligibiles: ut in summa cōtra gēriles diuīs quoq;
 thomas asserit: indēbiliter recipiūt in intellectu possibili. Vñ
 Scotus in. liii. S. dist. xlv. q. p̄ia. In pposito dicit Q d ualde indi
 gnū esset tantū laborare circa sciam & uirtutes: si desinerēt eē in
 morte: & Valde irrationale est: q; maneāt: qn̄ cor̄ act^o possint ha
 bere. **H**āc ille. Magister uero sentētiā dicit i. iii. di. xxxi. Q d
 scia fm̄ actū & modū suū: q nūc est: nō fm̄ sui essentiā tollitur
 Ipsa enī uirtus scia remanebit: sed aliū tenebit usum & modū.
Hāc ille. Ecce uides qualiter hīc scia post mortē remanebit.
 Est igit Scia Bonū hoīs ppriū. Sed qā p̄dicta uerbā magistri dif
 ficultate nō carēt: ideo ipsa ex intentōe theologorū: q recta sense
 runt: & p̄cipue ex itentione thome illius agnatis sup. iii. S. distin
 ctione. xxx. q̄stioe. ii. articulo q̄rto elucidare ostitui. **D**icit er
 go fm̄ p̄fatū doctore Q d i scia: quā mō hēm? ē tria cōsidera: scī
 licet hīc a tū & modū. Mod^o aut ē: qm̄ intellect^o noster cū fan
 tasmate itelligit. Nā in statu uic ueg ē: quod phis dicit in. iii. d aīa
 Q d nequaq; sine fantasmate itelligit aīa: nō solū quātū ad acqrē
 dum sciā: sed ēt quo ad cōsiderationē cog: quā q̄s iā scit: quā
 fantasmata se hnt ad itellēctū: sicut sensibilia ad sensū. **A**ctus

aut scia prius est: ut cognoscat conclusiones resolvendo eas ad
 pria principia p se nota. ¶ **H**abitus aut est qdā q̄litas hoīem habi-
 litans ad hūc actū. ¶ **M**odus aut intelligēdi prādictus accidit hu-
 manā anīme ex duobus. Vno modo ex hoc. Quod anima hu-
 manā est ultima. fm naturā ordinē in gradib⁹ intellect⁹. Vñ se
 hēt intellectus ei⁹ possibilis ad oīa intelligibilia: sicut se hēt mate-
 ria prima ad oēs formas sensibiles: Et pp hoc nō pōt in actū exi-
 re: priusq̄ recipiat res species. Quod sit p sensum & imaginatio-
 nem Alio mō q̄a est forma corporis. Vñ oportet Qd operatio
 eius sit opatio totius hoīs. Et ideo cōmunicat sibi corp⁹: nō sicut
 instrumētū: p quod operet⁹: sed sicut reprāsentās obiectū: scilicet
 fantasma. Et inde cōtingit: q̄ aīa nō pōt intelligēre sine fantasia
 te ēt ea: q̄ prius novit. ¶ **I**n aīa uero sēpata a corpore remanebit
 natura aīa: sed nō remanebit Vnio ad corp⁹ in actū. Et ideo ea
 cōsiderata in natura sua tm nō indigebit fantasmatibus: quantū
 ad cōsiderationē eorū: q̄ p̄us sciuit. Sed solū quantū ad cōsiderationē
 eo & de nouo dēt scire. Et iō ea: q̄ pri⁹ sciuit poterit cōsiderare: n̄ q̄
 dē utēdo fantasmate: sed ex hitu scia pri⁹ hito. Ea uero q̄ aīa nesci-
 uit n̄ potit scire: nisi q̄ten⁹ ex istis: q̄ scit: elici p̄nt uel īquātū alia spēs
 ei⁹ diuinitus infūdūt. Dicet enī qd fm id qd hēt mō aīa ī nā sua n̄
 possit intelligere sine corpore aliquo mō: est ualde familiare illis
 qui ponūt aīam cū corpore deficere: q̄a ut dī & primo de aīa: Si
 nulla operationū quas habet aīa posset esse sine corpore: nec ip̄s
 sine corpore esse posset: cū opatio naturalis consequat naturā
 ¶ **I**n actū aut scia duo cōsiderant⁹: scilicet motus īnq̄sitionis &
 rationis discurrentis: & terminus: scilicet certitudo: q̄ habet d cō-
 clusionibus: fm q̄ iā sunt reducte in pria principia. Motus aut ille
 īmp̄fectionis est quātum ad necessitatē discurrēdi: ut certitudo
 cause. Et ideo in beatīs nō remanebit actus scia quātum ad ne-
 cessitatē discurfus: sed quātum ad certitudinē tm. Et ideo uidet⁹
 dicendū fm q̄ Quidā dicūt: q̄ in pria quātū ad aīas sēpatas crit
 alius mod⁹ intelligēdi: q̄a sine fantasmate cōsiderabunt: sed post
 resurrectionē poterit esse uterq̄ modus: īnquātū aīa nō subiace-
 bit corpori: sed ex toto ei⁹ dominabit⁹. Actus aut scie agite muta-
 bis: q̄a remanebit quātū ad terminum: sed nō quātū ad discursū
 in sanctīs. In dānatis aut nō est remotus: q̄n ēt collationis ne-
 cessitas remaneat. Et ideo remanet: habitus scie q̄tum ad substā-
 tiam Dicere autē q̄ hitus remāeat & actus nullo mō: uidetur ab-
 surdum. q̄a habit⁹ nihil est aliud: q̄ habitas ad actum. ¶ **H**ac p
 declaratione uerborū magistri: q̄ supius annotauim⁹ ex intentio-

ne sancti doctoris dicta sunt. ¶ Sed quia teste philo. li. celi & mundi
 Opposita iuxta se posita magis elucescunt: ut uerita sdictorū ma-
 gis elucescat: huius certissime conclusioni nostrae contrariā opinio-
 nem recitabo. Dicunt enim aliqui Quod scia: quā modo habem?:
 per mortē totaliter tollet: & quod habitus scia: hic acquisite nullomō
 remanebit in aia separata. Et hanc friuolam & absurdam positio-
 nem suam rōnibus & auctoritatibus cōprobare conant. ¶ Prio-
 per id quod apostolus dicit prime ad Cor. xiii. Sciētia destruet. Sed
 accides: quod destruit: totaliter tollit: ergo scia: quā modo hēmus per
 mortem totaliter tollet. ¶ Præterea fides est magis spiritualis: quā
 scia. Sed fides tollet: ergo & scia. ¶ Item. consideratio scia: est de
 delectabilibus maxime. Si ergo scia hic acquisita remanet: aliquis
 magnus Magister plus habebit de gaudio: quā aliqua uetula: quæ
 erit maioris charitatis. Quod uidet absurdum. Videmus enim
 Quod quidā intus boni in hoc mundo scia pollēt: aliis magis
 bonis scia carentibus. Si ergo habitus scientiæ remaneret etiam
 post mortem in anima sequeretur. Quod aliqui minus boni etiam
 in futuro statu essent potiores aliquibus magis bonis Quod uis
 cōueniēs. ¶ Amplius Aia sepata hēbūt sciam per influentiā diu-
 ni lūnis: ergo illi: qui sunt in p̄fā: cognoscūt oia: quorū sciam hic
 habuerūt: & multo plura & melius: quia uidēt & cognoscūt in uer-
 bo. Si ergo scia hic acquisita in aia sepata remaneat: sequeretur quod due
 erūt forme unius speciei in eodē subiecto: quod est impossibile. Et et-
 cū scia nō sit nisi ad cognoscendū: sequeretur: quod frustra in eis p̄ter-
 ita scia remaneret. ¶ Item hitus ordinat ad actū. Ergo ubi actus
 nō remanet: neque hitus remanere pōt: quia frustra remaneret. Sed
 actus scie: quā modo est: nō remanebit in p̄fā. quia consideratio scia-
 rū est in intelligēdo cū fantasmate: nō solū in accipiēdo sciam
 sed et in cōsiderādo ea: quā aliquis scia didicit. Vñ læso organo imagi-
 nationis impedit opatio intellectus: et in aliis: qui prius sciebat. Ergo
 nec scia remanebit. ¶ Vtērū? Scia: quā nūc hēmus cōsideratio
 est collatiua. Sed iste modus cōferendi nō erit in p̄fā: quia tunc se-
 queretur Quod esset ibi studiū & disputatio Quod est absurdū.
 Ergo scia hic acquisita nō remanebit in p̄fā. ¶ Amplius. dicit philosophus
 in p̄dicamentis. Quod hitus est q̄litas de difficili mobilis a subiecto:
 Sed ab egritudine uel ab aliquo huiusmodi quāque corruptis scia:
 Sed nulla est ita fortis imutatio in hac uita quā ea quæ per mortē. Ex-
 go uidet Quod hitus scia: per mortē corrūpitur. ¶ Sed contra est
 Quod diuinus ille orator: & doctor eloquentissimus Beatus Hiero-
 nimus in epistola ad paulinū dicit. Discamus in terris: quorum

scientia nobis pſeueret in cælo. Ergo ſciētia poſt mortem remanebit. ¶ Præterea conſtat q̄ illi q̄ ſunt in inferno aliqd̄ cognofcunt de iis: q̄ prius cognouerūt: ſicut patet de diuite epulone: q̄ ſuorū memoriā habebat. Luce. xvi. & etiā dictū fuit ſibi recordari q̄ recepifti bona in uita tua: & Lazarus ſimiliter mala. Sed conſtat q̄ in inferno poſitus nō addet alia cognitio: q̄ hic habuerūt: ergo prior ſcientia in eis remanebit. ¶ Amplius dictū eſt ſupra ex auctoritate Magiſtri ſententiæ & philoſophorū. Quot aīa poſita eſt in corpore ut ſciētis perficiat: ſed fruſtra ponereſ ad h̄ niſi poſt corpus ei ſcia remaneret. Ergo ſcientia remanebit.

¶ Cæterū ſcia eſt bonū animi ut patet. Si ergo p̄ mortē deſtruetur ſcientia: iam cōnumerareſ inter bona extrinſeca & tēporalia: & inter bona corporis & fortunæ. quod uidet̄ abſurdum.

¶ Ad hæc ſm Saluſtiū ex auctoritate ſupius inducta. Bona extrinſeca uidelicet corporis & fortunæ ſinem habent: & breui dilabunt̄: ſed præclara animi facinora ſicut aīus: immortalia ſunt. Si cut enim aīa eſt immortalis: ita ſcia quæ eſt in ipſa nunq̄ delebit̄. Et ſic ſcia poſt mortem remanebit: neq̄ cum corpore deſtruet̄. Vñ Plynius ad caninlū ruſſum. Effinge aliqd̄ & excude: quod ſit p̄petuo tuū. Nam reliqua reḡ tuarū poſt te aliū atq̄ aliū dominū ſortient̄: hoc nunq̄ tuū deſinet eſſe: ſi ſemel eſſe cæperit. Et Apuleius de deo ſocratis ſic inquit. Si laudas aliquem: quia generoſus ē: parētes eius & p̄genitores laudas. Si laudas aliquem: quia diues eſt: h̄ fortunæ debet̄. Si laudas aliquē: quia validus: egritudine & morbo fatigabit̄. Si laudas aliquem: quia uelox: in ſenectute abiet. Si laudas aliquē: quia formoſus eſt: expecta modicum & nō erit. Sed ſi laudas eū: quia bonis moribus & artibus doct⁹ ē: & uade eruditus: & quātū licet hoī ſapiens: tūc ipſm̄ uix laudas: quia nec a patre hereditariū: nec caſu p̄dulum: nec ætate mutabile: nec cū corpore caducū. ¶ Hæc ille. In hāc ſniam cōcurrūt Seneca in epiſtolis ſuis: cū dicit Lauda hoīem i eo: qd̄ nec dari: nec ab eo unq̄ eripi pōt. & qd̄ eſt p̄priū hoīs: Inquātū homo eſt. Sed h̄ nec eſt domus: nec uestis pulchra: nec familia for moſa: nō eſt cōſtatile: nō gēme: nō margarite: nō innumerabilia p̄diorū luge: ra: nec iēgentes diuitiæ uel opes: ſed aīus bene inſtitutus: & ratio p̄fecta. ¶ Hæc ille. Nō ergo ſcia cū corpe deſtruit̄: ſed poſt mortem indelibiliter in aīe remanebit. R̄ n̄ deo dicēdū q̄ ſic hæc q̄ſtio ſatis ſup̄q̄ ſupius elucidata & enucleata ſit. pro maiori tñ declaratione dicēdū eſt: etiā ſm thomā in prima parte. q. xcii. Quot

Quidam posuerunt habitū sciā non esse in ipso intellectu: sed
 i iuribus sensitivis. s. imaginatiua cogitatiua & memoratiua: &
 q spēs intelligibiles non conseruant in intellectu possibili. Et si
 hæc opio uera esset: sequeretur Quot destructo corpore habitus
 scientiæ hic acquisitæ totaliter destrueretur. Sed qā sciā est in intel-
 lectu: qui est locus spērū: ut dicitur in tertio de anima: oportet
 Quot habitus sciētiæ hic acquisitæ: partim sit in ipsis uiribus sen-
 sitivis: & partim in ipso intellectu. Et hoc potest considerari ex ipsis
 actibus: ex quibus habitus sciā acquirunt. Nam habitus sunt similes
 actibus ex quibus acquiruntur: ut dicitur in secundo ethicorum. Actus autem intel-
 lectus ex quibus in presenti uita sciā acquiruntur: sunt per conuersionem intel-
 lectus ad fantasmata: quæ sunt in predictis uiribus sensitivis. Vnde per ta-
 les actus & ipsi intellectui acquiruntur facultas quædam ad considerandum per
 spēs susceptas: & in predictis inferioribus uiribus acquiruntur quædam
 habilitas: ut facilius per conuersionem ad ipsas intellectus possit intel-
 ligibilia speculari. Sed sicut actus intellectus principaliter quidē &
 formaliter est in ipso intellectu: Materialiter uero & dispositiue in
 inferioribus uiribus: Idem etiam dicendum est de habitu. Quātū er-
 go ad id: quod aliquis præteritis sciā habet in inferioribus uiribus: non remane-
 bit in anima separata: Sed quātū ad id: quod habet in ipso intellectu: ne-
 cesse est ut remaneat: quia ut dicitur in libro de longitudine uitæ. Aliquæ
 forma dupliciter corrumpitur. Vno modo per se: & corrumpitur a suo
 contrario: ut calidum a frigido. Alio modo per accidens. s. per corruptionem
 subiecti. Manifestum est autem: quod per corruptionem subiecti Sciā quæ est in
 intellectu humano: corrupti non possunt: cum intellectus sit incorruptibilis:
 sicuti infra demonstrabimus. Similiter etiam nec per contrarium corrup-
 ti præteritis spēs intelligibiles: quæ sunt in intellectu possibili: quia intentioni in-
 telligibili nihil est contrarium: & præcipue quātū ad simplicem intelligen-
 tiam: quia intelligitur quod quid est: sed quātū ad operationem: quia intellectus
 componit uel diuidit: uel etiam ratiocinatur. sic inuenitur contrarietas in in-
 tellectu: secundum quod falsum in propositione uel argumentatione est contra-
 rium uero. Et hoc modo interdum sciā corrumpitur per contrarium: dum scilicet
 accipitur aliquis per falsam argumentationem abducitur a sciā ueritatis. Et tunc
 in libro predicto proponitur duos modos: quibus per se sciā corrumpi-
 tur. s. obliuione ex parte memoratiua: & deceptionem ex parte ar-
 gumetationis falsæ. Sed hoc non habet locum in anima separata. Vnde dicitur
 dū est quod habitus sciā: secundum quod est in intellectu: manet in anima separata: nec
 per mortem destruitur. Nec argumenta in oppositum facta obstant.

CA d primū ergo dicendum Quod destruitur sciā quātū ad modū:

& quātum ad actū mutabitur: sed quātum ad habitum remane-
bit: ut patet ex auctoritate magistri Inīar supius inducta: & ex
lis: quæ supius ānotata sunt. Vñ ad pbatōnē hui⁹ iducit aposto-
lus: nūc cognosce ex parte. ¶ Ad s̄m dictū quod modus impfe-
ctiōis est essentialis fidei: & de rōne eius: sed mod⁹ cognoscēdi
p̄ fantasmata nō est de rōne sciā: sed accidit ei ex cōditiōe subie-
cti. ¶ Ad tertū dicēdū qđ sicut s̄m staturam corpis aliq̄s min⁹
bonus erit maior aliquo magis bono: ita nihil phibet aliquē mi-
nus bonū habere aliquē habitum sciā in futuro: quē non habet
aliq̄s magis bonus. Sed tñ hoc nihil est in compatiōe ad alias p̄-
rogatiuas: quas meliores habebūt. Et ideo nō est icōueniēs Qđ
ille q̄ habet minōrē charitatē: habeat plus de gaudio quātū ad ali-
quē actum: cū tñ habeat minus gaudiū de deo: qđ est p̄mū essen-
tiale. ¶ Ad q̄rtū dicēdum qđ utraq̄ sciā nō est uni⁹ rōnis. Ideo
nullū incōueniēs sequitur. Cognoscere etiā aliqd plurib⁹ modis:
nō est frustra: sicut etiā xp̄us habuit sciētiam naturalī reg⁹: quæ
in uerbo cognoscebat. ¶ Ad q̄ntum dī. Quod ille modus co-
gnoscēdi accidit sciā ex statu eius in quo est. Nō. n. fantasma est
obiectū p̄pinquū & p̄prium intellectus: cum sit itelligibile in po-
tentia nō in actu: sed spēs intellecta est p̄ se obiectū eius. ¶ Ad
sextū dicēdū qđ nō erit ibi necessario actus sciā quātū ad discurre-
sum: sed quātum ad terminū certitudis. Et p̄terea nō oportet ibi
esse studiū uel disputatio quātum ad bonos: ga oīum illorū q̄ cō-
siderare uellent: in uerbo cognitionē poterūt accipere: uel p̄ illu-
minationē supiorū habere. Dānat⁹ autē nō uacabit disputare pe-
nā pondere p̄ssis. ¶ Ad septimū & ultimū dicēdum Quod rō
illa pcedit de corruptione sciā: quātum ad id: quod est de necessi-
tate & ex parte sensitiuā uirū. ¶ Et sic cessant oēs instantiæ.
¶ Et quī d: actu sciā plene & cumulate superius disseruerim⁹
& elucidauerimus: exercitū tñ grā. ¶ Querit utrū actus sciētiae
hic acq̄sitæ maneat in aīa sepata. ¶ Et Arguebatur aduersarius
Quod nō. Quia dicit phis in priō de aīa Quod corrupto corpo-
re. aīa neq̄ reminiscit: neq̄ amat. Sed cōsiderare ea: quæ pri⁹ no-
uit: est reminisci. Ergo aīa sepata nō pōt habere actū sciā: quam
hic acq̄siuit. ¶ Præterea spēs itelligibiles nō erunt potētiores in
aīa sepata: q̄ in aīa corpori unita. Sed p̄ spēs itelligibiles nō pos-
sumus modo itelligere: nisi conuertēdo nos sup̄ fantasmata: si-
cuti supra ostensum est. Ergo nec anima separata hoc poterit:
& ita nullo modo per species itelligibiles hic acq̄sitas anima

separata intelligere poterit. ¶ Ad hæc scdm plm in ethicis. Habitus similes actus reddūt actibus: per quos acgruntur: Sed habitus sciæ hic acgritur per actus intellectus conuertētis se supra fantasmata: Ergo non potest habitus alios actus reddere. Sed tales actus nō competūt aīæ sepata. Ergo anima separata non habebit aliquē actum scientiæ hic acqsite. ¶ Ad hanc q̄stionē. Respondet fm p̄fatū thomā ubi supra Quod in actu est duo cōsiderare. s. spēm actus: & modum ipsius. Et spēs q̄dem actus consideratur ex obiecto: in quod actus cognoscitiuæ uirtutis dirigit per spēm: quæ obiecti similitudo est. Sed modus actus pensat ex uirtute agentis: sicut Quot aliqs uideat lapidem: cōtingit ex specie lapidis: q̄ est in oculo. Sed q̄ acute uideat: cōtingit ex uirtute uisui oculi. Cū igitur spēs intelligibiles remaneant in anima sepata: sicut dictū ē: status aut aīæ sepata nō sit idem: sicut modo est: sequitur q̄ fm spēs intelligibiles hic acqsite anima separata intelligere possit: quæ prius intellexit: non tñ eodem modo. s. p conuersionē ad fantasmata: sed per modum cōueniētem aīæ sepata. Et ita manet q̄dem in anima separata actus scientiæ hic acqsite: sed nō fm eundē modū. Nec obstat: q̄ dictū ē supra: q̄ actus mutabit: quia mutabit solū quātū ad discursū: sed nō quātū ad terminū: sicut plene supius elucidauim⁹. ¶ Ad primū ergo dicēdū qd memoria equocū ē: & duob⁹ modis accipit. Vno mō. put est potētia aīæ: put dicem⁹ q̄ tres sūt potētiæ i aīa realit distictæ. s. memoria itelligētia & uolūtas. Et hoc mō memoria ē qdā p̄prietas & uis aīæ: q̄ imp̄sa retinet: sicut dicit Pls in tertio d aīa q̄ aīa est locus specierū. Ista ergo uirtus retinēdi dīr memoria q̄ abstrahit a qualibet differentia temporis: quia est p̄sentium p̄teritorum & futuroꝝ: ut dicit magister sen. in pri. di. iiii. & Aug. in q̄rto lib. de trinitate. Alio mō accipit memoria pro potētia se sitūe pris: q̄ habet organū in postrema pte capitis: & est thesaurus itentionū sensibiliū cū sensu: nō a sensu acceptarum ut Aulcenna dicit. Pls ergo loquitur de reminiscētia fm q̄ memoria pertinet ad partem sensitiuā: nō aut fm q̄ memoria est quodā modo in intellectu: & est potētia aīæ disticta: eo mō: quo dictū ē. ¶ Ad fm dicēdū q̄ diuersus modus itelligēdi nō puenit ex diuersitate spērū: sed ex diuerso statu aīæ itelligēt. ¶ Ad tertiu di cēdū q̄ actus: p quos acgrūt hī: sūt filēs actib⁹: quos hī cāt: q̄tū ad spēm actus: n̄ aut q̄tū ad modū agēdi. Nā opari iusta: sed n̄ iuste. i. delectabiliter: cāt habitū iustitiæ politicæ: p quē delectat

erit pro nunc hanc unicā adducere rōnem, quæ talis est:

- ~: **C**ilud est propria operatio hominis: Inq̃tum homo: per quod differt a cæteris animantibus. Sed per intelligere differt homo a cæteris animantibus, ergo intelligere est propria hominis operatio. Maior & minor note sunt: sed pro corroboratione minoris, extat auctoritas. A. Gelil dicentis. Humanitas est eruditio & institutio: quam in bonas artes dicimus. Hanc qui appetunt sincere terq; cupiūt: humanissimi appellandi sunt, Huiusce enim rei dignitas & noīs amplitudo præcæteris animantibus soli homini data est: ideoq; & humāitas appellata. **C**Hæc ille. **C**Pater ergo qđ p scire & intelligere differt homo a brutis. **C**Ex quo cōsequēter
- ~: **I**nfertur. Quot iter pecus: & hoiem ignaq; uirtuteq; carentē: qui aium suum bonis moribus & litteris erudire: polire atq; excolere negligit: parq; aut nihil interest, Vñ recte p spūs sancti citharedū dicitur. Homo cū in honore esset: nō intellexit: idest intelligere neglexit: cōparatus est sumētis isipientibus: & similis factus est illis. Et alibi etiam p eūdem diuinū Vatem dī. Nolite fieri sicut equus & mulus: qbus nō est intellectus. Vbi dicit Ambrosius. Cur intellectū tibi adimis: quē tibi creator attribuit? Cur te fumentis cōparas: a quibus uoluit te deus segregari dicens. Nolite fieri sicut equus & mulus: qbus nō est intellectus? Quid interest inquit Cicerō in tertio officiorq; Vtrū ex homine q̃s se cōuertat in bælūā? an sub hominis figura imanitatem gerat bælūā? Quā etiā sententiā in libro de consolatiōe, Boetius usurpauit dicens. Quid interest bælūam esse: an sub hominis figura animum bælūæ gerere. Quasi dicat Parq; aut nihil interest. A nimū enim bælūæ gerere comprobaf. qui ingeniū suū uirtutibus: scientificisq; & intellectualibus habitibus non instituit. Vnde Quītilianus p̃mo libro oratorie institutionis sic dicit. Hebetes & indociles non tam f̃m naturam hominis eduntur: q̃ prodigiosa corpora: & mō
- ~: **S**tr̃is insignia. Quicūq; ergo a bælūis secerni cupit: aium suū pulchris moribus & litteris instituāt: sicuti Salustius in catilinario recte nos admonet dicens. Omnes homies: q̃ sese præstare student cæteris animalibus: summa ope ñrī decet: ne uitam silentio transeant: uelut pecora: quæ natura prona: atq; uentri obedientia finxit. Sed nostra omnis uis in corpore atq; animo sita est. Animi imperio: corporis seruitio magis utemur. Alterum nobis cū diis: alterum cum bælūis cōe est. **C**Sed quia dicitur prouer. p̃mo. Sapientiam atq; doctrinam stulti despiciunt: quoniam scē

tia nullum habet inimicum præter ingorantem: Ideo multi litteras ludibrio & derisui habentes. Oratianum illud sæpe numero eructât. **C**Ociues ciues quærenda pecunia primū ē uirtus post nūmos. **N**onnulli uero cōsiderātes: quia salustianū illud nūc temporis q̄ maxime uerificat. Virtus hebescere: paupertas pro pbro haberi capit: & illud quoq; iuuenalis. **N**il habet infœlix paupertas durius in se. Quā q̄ ridiculos homiēs facit. in illud dictum sæpe numero prorūpunt. Malo guttam fortunæ: q̄ uas sapientiæ. Verū est inquā. Quot litterati paupes in obscuro uitam agunt: diuites uero docti & litterati fœlices sunt: sed diuitibus illiteratis nihil deterius. Vnde Cicero in lælio sic dicit. Homine fortunato & insipiente nihil intollerabilius. **E**ferunt quoq; solonem illum atheniensem sciscitatum a quodam. Quid eliet diues sine litteris: Respondit Diues sine litteris. Ouis aureo uellef Et cū diogenes uideret quēdā diuitem: sed litterarū ignarum se dentem sup lapidē dixit. Lapis sup lapidē sedet. **S**ic ergo patet Quot per scire & intelligere differt homo a Brutis: quia est propria operatio hominis in quantum homo: Et ob hoc concludimus. Quod nihil est tam naturale homini q̄ scire: nihil uero tā contra naturam hominis: q̄ ignorare. Natura ergo omnes homines scire desiderant.

ORATIO TERTIA

TERTIA ratio principalis talis est. **C**Vnūquodq; naturaliter desiderat coniungi suo principio. Sed per scire homo coniūgitur deo: & substantiis separatis. Ergo naturali quodam appetitu omnis homo scire desiderat. Maior nota: quia ortus cuncta suos repetunt. Dicit enim doctor san. i multis locis. Quot oportet in creaturā circulationē quādā iueniri: ut tāq; a bono egrediētes i bonū tēdāt. Et Boetius de phica cōsolatōe lib. iiii. sic dicit. Repetūt pprios q̄q; recursus. Redituq; suo singula gaudēt. Nec ulli manet stablis ordo. Nisi fini iūxerit ortū. Minor probat p p̄m i. x. ethi. dicētē. Quot hō p scire & itelliger cōiūgit substantiis separat. Et ibidē dicit. Quot de ualde curat de iis q̄ diligūt itellectū: tāq; d suis aicis Hoc ēt Ci. i. s. om̄i. exp̄sse loq̄: cū dicit. Illa at sapiā: quā p̄cipē dixi: rex ē diuitiarū & hūanarū scia: i q̄ cōtinet deorū & hoīum cōitas: & societas iter sp̄os. Et i lib. de natura deorū sit ite: igt. Nihil ē: qd p magis diis immortalib⁹ assimilemur: q̄ p sp̄m scis. Hoc ēt in odis insinuat Oratus cū de deo optimo maximoq; loquēs dicit. Vñ nil mai⁹

generat ipso nec uiget quicquam simile aut secundū: p̄ximos illi
 tñ occupauit. Pallas honores. Quid ē q̄ post deū primos hono-
 res pallas occupat: nisi q̄ uiri doctrina & litteris p̄stantes: ita alios
 homines excellunt: ut prope ad diuinitatem eos accessisse arbi-
 tremur. Vnde Apuleius de deo Socratis sic dicit. Magna est sapi-
 entie dignitas: quæ socratem summo deo coniungit. Nostræ
 etiā christiane religionis Theologia asserūt hominem peccasse di-
 uinā similitudinē appetendo: uidelicet sciam per quā hō deo assi-
 milat. Vñ dixerat ei diabolus. Eritis sicut dii sciētes bonū & ma-
 lum. Quāto. n. aliqd plus participat de diuina bōitate: plus deo
 assimilat. Sed sciētia ē nobilissima p̄fectio: & excellēs dei munus
 ergo quicūq; aīum suū doctrina & pulchris moribus excolūt &
 erudīunt: deo q̄ simillimi reddunt. Ostendit etiā intētū per hoc
 nomen deus: quia cū hoc nomē a uidendo & intelligēdo imposi-
 tū sit: ut Damascenus philbet: qm̄ puīgil dei oculus simplici itui-
 tu & unico intelligēda actu præterita oīa p̄ntiaq; & futura: p̄ntia
 liter cognoscit: sicut Boeti⁹ quoq; testat. cū dicit. Quæ sunt: q̄
 fuerūt: frētq; uno mentis cernit in ictu: Quem q̄a respicit oīa so-
 lus: Vex possis dicere solem. Sequitur q̄ homo. Per sciētiā ma-
 xime deo & substantiis separatis assimilāt. Imo dico. q̄ uiri littera-
 ti dii participatiue possunt appellari. Et p̄cipue si gratia dei fuerit
 illustrati. Fretis. n. non modo theologica & Aristotelica: sed etiā
 Cice. & Quinti. auctoritate utx. malū: & uitiō: illecebris impli-
 citū nūq̄ sapiētē: qn̄ porī⁹ ignorātē appellabo: cū oīs mal⁹ igno-
 rās sit: p̄ho id i ethicis pibēte. ¶ Sat igit nobis p̄basse sit. Qd̄ scia
 hoīem deo assimilāt. Natura ergo oēs homines scire desiderant.

RATIO QVARTA

VAR TA rō p̄cipalis talis ē. ¶ Oīs hō naturalit̄
 desiderat id: qd̄ alios hoīs maxie excellit. Sed p̄sci-
 re ceteris hoīb⁹ hō quā maxie præstat. Ergo natu-
 ralit̄ oēs hoīes scire desiderāt. Maior pater q̄a natu-
 raliter hō appetit dñū & excellentiā sup̄ alios ho-
 mines. Vnde Cicero in primo officiorum. Huic uerū uidendi
 cupiditatē adiuncta est appetitio quædam principatus. Minor ē
 patet per philosophum in primo politicorum. Qui dicit q̄ homi-
 nes ratione & intellectu uigentes naturaliter sunt domini & re-
 ctiores aliorum Dicit etiam idem philosophus in. vii. politicorū
 q̄. Sicut &c. Sicut aīa est p̄ciosa corpe & oī possessione & oīb⁹
 aliis bōis sic bonū aīæ p̄ciosa ē oīb⁹ bōis exteriorib⁹. Si ergo illi dñr

excellere: qui aliis uel opibus uel potētia: aut gloria siue aliquo bonorum exteriorū pręstare uident: quāto melius & satius: Illi homines ceteris pręstabunt: q̄ litteris & doctrina alios excellūt. Vnde Cicero i priō officiorū de scia loq̄ns: sic dicit. In qua excellere pulchrum putamus. Ideo recitat. Au. Gellius Quod dum Aristoteles Alexādri illius magni p̄ceptor libros de phisico auditu p̄fiteretur: recepit epistolā ab Alexādri i hęc uerba prumpētem. Egre fero q̄ ea quę a te ausi & didici in publicum p̄fitearis. Ego enim nō tam cupio & delector opibus & potētia alios excellere: q̄tum litteris & doctrina pręstare. Propter quod paucos admodum uideamus: qui in litterario cōflictu aliis cedere uelint sed unusq̄q̄: & si nō i existētia: saltem i apparētia: alios excellere satagit. Volum⁹ enim semp aliis uideri doctiores. Vnde Martia. Diuitias & opes fręq̄s donabit amicus. Qui uelit ingenio cedere rarus erit. Vera igit̄ excellētia est uirtutibus & doctrinā p̄stare: Vnde doctor. sanctus in libro: qui dicit. Ea se. dicit. Quod excellētia hoīs fm̄ uirtutem cōsiderat. Ideo recte & optime Terētius i Eunucho dicit. Homo homini qd̄ p̄stat? Stulto itelligens: quasi dicat: nulla alia re homo homini uere p̄stare dicitur: nisi q̄ litterati: litterarū ignaros excellunt. Et hęc est uera & ppria hoīs excellētia. Quā rem Cicero in oratore suo: & Quinti. de oratoria institutiōe ppendētes: hęc sniam anotatu dignā ptulerūt. Quare si nihil ofone a diis immortalib⁹ meli⁹ accepim⁹: qd̄ tam dignū cultu ac labore ducam⁹: aut. i quo malimus p̄stare hoīb⁹: q̄ quo: ipsi hoies ceteris aialibus pręstāt? Hanc igit̄ ueram excellentiam prę oib⁹ aliis rebus sapiens cōcupiuit: cum sapientię. septio. cap. in hęc uerba prorupit. Prępositui illam regnīs & sedibus: & diuitias nihil eē dixi in comparatiōe illius. Hęc comparauit illi lapidem p̄ciosum: qm̄ omne aurum in comparatione illius est tanq̄ harena exigua: & tanq̄ lutum extimabilis argētum in conspectu eius. ¶ Loquit̄ enim de sapientiā. Item puerbiō priō. cap. sic dicit: Doctrinam magis q̄ aurū eligite. Melior est enim sapia cūctis opibus p̄ciosissimis: & omne desiderabile huic nō ualet comparari: Vnde Oratius:

¶ Vilius argentum est auro: uirtutibus aurum:

Quam ob rem Cicero in 2o officiorū sic dicit. Optima hereditas a parentibus liberis tradit: & omni patrimonio pręstantior dignitas uirtutis. ¶ Cum ergo bona animi de quibus est sciētia. maxime excellāt bona corporis & fortunę: & litterę p̄ciosiores sint cunctis opibus & potentia. Illi uere excellere dicuntur: qui inge-

nium suum bonis artibus & disciplinis excolere minime parū pē
dū: sicuti ēt supius uerba Salustii id luce clarius exprimentia re
citauimus: cū dicit oēs hoies q. sese p̄stare studēt ceteris animan
tibus: summa ope niti decet: nē uitam silētiō trāseāt uelut peco
ra: quæ natura p̄na atq. uentri obediētia finxit & c. Patet exēplū
quod ponit diuus Hierony. de Platone: qui cū a pyrrhatīs cap
tū fuit & uenundatus: tyrāno crudelissimo paruit: at tñ q. p̄st
maior emēte se fuit. Licet. n. Diony. Præstaret dominio & opib.
atq. potentia: tñ Plato q. doctus erat & p̄st: maior dignior atq.
excellētiōr Diony. fuit. cui Plato in suū fuerat uenundatus.
Cum igit. naturaliter oīs homo excellere cupiat: & maius sit
scia atq. doctria p̄stare: q. potentia uel opibus aut quouis alio ex
teriori bono excellere. Natura oēs hoies scire desiderāt. Sed ad
uerte o lector cādidiſſime: q. he rōnes: quas adduco: demonstra
tiones nō sunt: sed sunt topice p̄babilēq. & sualibiles: quæ pro
prie p̄conibus uerbis dei cōuenirent.

CRATIO QUINTA.

VINTA rō principalis talis est. Oīs hō natura
liter bonū appetit & desiderat: & quāto maius ē
bonū: tāto magis desiderabile & appetibile ē. Sed
scia maxie hēt rōnē boni: ergo naturali appetitū
oēs hoies scire desiderāt. Maior patet p̄ p̄m in
prio ethicor. dicētē. Oīs ars & disciplina nec nō & oīs electio bonū
qd. iā appetere uident. Vnde bene diffinierunt dicentes Bonū
ē: qd. oia appetūt. Et Diony. li. iiii. de di. no. sic igt. Existētia pul
chrum & bonum desiderant: & oia quæcūq. faciūt p̄ hoc: quod
uideretur eis bonū: faciūt: & omniū existētū intētiō principium &
finem habet bonū. Hac ille. Vnde ex iis uerbis cōmuniter elici
tur talis: maxima a doctoribus. Bonū & pulchrum ab oibus desi
derat. Præterea oē: qd. agit: agit p̄ finem: ut patet per p̄m
in 1o metaphisice. Sed omne. quod agit p̄ aliquid: appetit illud:
ergo oia appetunt finem. Sed bonum & finis coincidunt: q. oē
bonum habet rōnem. finis: ergo oia bonū appetūt. Vnde Tho.
ille Agnas peripatetice discipline præcipu. cultor & uerissimus
interpræs in 8to sen. di. xlix. sic dicit. In omni ordine mobiliū
& motor. oportet sēcūdos motores ordinari in finē primi mo
toris: p̄ dispositionē ip̄rassam in eis a primo motore: sicut patet:
cū aia mouet manū: & manus baculū: & Baculus petit: quod ē
finis itentus ab aia. Baculus & manus tendūt in finē: ab aia iten

tum: p hoc q aīa in eis īprimit mediate uel īmediate. Sed hoc dī-
 stat in motibus naturalibus & uolentis: q in motibus uolentis:
 Imprāssio relicta a primo motore in secūdis motoribus est pter
 naturā eorū. Et ideo opatio cōsequēs ex tali īmpssione: est eis diffi-
 cilis & laboriosa. Sed in motibus naturalib⁹ īmpssio relicta a pri-
 mo motore: i secūdis motorib⁹: ē eis q̄si naturalis. Et ideo opatio
 hanc īmpssionē cōsequēs: ē cōueniēs & suauis. Ideo dicī sapiētia.
 viii. Quod deus oīa suauiter disponit: q̄a unaquaq; res ex natu-
 ra sibi diuinitus īdīta tēdit in id: ad quod p diuinā pūdentiam
 ordinatur: s̄m exigentiā īmpssionis recepta. Et q̄a oīa pcedunt
 a deo: īquātum bonus est: ut dicī Augu. Ideo oīa creata s̄m īm-
 pressionē a creatore acceptā īclinant in bonum appetendū s̄m
 suū modū: ut sic i rebus qdam circūlatio īueniā: dum a bono
 egredientia in bonū tendūt. ¶ Hāc ille. In q̄stionib⁹ uero dispu-
 tatis de ueritate: idem ueritatis pceptor sic dicī. Oīa naturalia in
 ea: quā eis cōueniūt: sunt īclinata hñtia in seīpsīs aliqd īclinā-
 tionis principīū rōne cuius eorū īclinatio naturalis ēita ut quo-
 dāmō ipsa uadāt: & nō solū ducāt i fines debitos. Violēta. n. tan-
 tūmō ducūt: q̄a nihil cōferūt mouēti: sed naturalia uadūt i finē
 īquātum cohoperant īclinātū dirigētū p principīū eis īditū. Qd
 āt dirigīt uel īclināt i aliqd ab aliquo: In id īclināt: qd est ītentū
 ab eo: q īclināt: uel dirigīt: sicut in idē signū sagitta dirigīt: quo
 sagittator itendit. Vñ cū oīa naturalia naturali qdā īclinatiōe
 sint īclinata in fines suos a prio motore. q est deus: oportet q il-
 lud: in quod unūquodq; naturaliter īclināt: sit idē: qd est uolūtū
 uel ītentū a deo. Deus aut cū nō hēat aliū sue uolūtatis finem:
 nisi seīpm: & īple sit īpā essentia bonitatis: oportet q oīa alia sint
 īclinata naturalit in bonū. Appetere āt nihil aliud est: q̄ aliqd
 petere: q̄si tēdere in aliqd ad īpm ordiatū. Vñ cū oīa sint ordiata
 & directa in bonū a deo: & hoc mō: q unūcūq; īsit picipiū: per
 qd īpm tēdit i bonū: q̄si petēs īpm bonū: oportet dicere. Qd oīa
 naturaliter bonū appetūt. Si. n. essent oīa īclinata in bonū sine
 hoc q hērent in se aliquod principīū īclinatiōis: possent dici di-
 recta in bonū: sed nō appetētia bonū: sed rōne īditū principīi dī-
 cunt oīa appetere bonū: q̄a unūquodq; ex suo motu tendit in id
 ad quod est diuinitus ordinatum. ¶ Hāc ille ubi supra. q. xxii.
 Sed notandum est secundum eundem doctorem super prio ethi-
 corum in expositione illius propositionis bonum est: quod om-
 nia appetunt. Quod non est īstantia de quibusdam: qui ap-
 b ii

petunt malum: q̄a nō appetunt illud sub rōne mali: sed sub rōne boni. Nemo enim respiciēs ad malū opar: ut Diony. dicit. Sitq; igitur malum appetit: appetit illud sub rōne boni: & si nō appetit bonum uere existens: appetit saltē bonū apparēs. Probata est igitur maior: qd̄ oēs hoīes naturaliter bonū appetūt. Nunc uero p̄ banda est minor: Quod scia est magnū & p̄cipuum bonum: & q̄ ipsa maxime habet rōnem boni. Hoc primo patet per auctoritatem philosophi in p̄rio ethicorū dicentis: qd̄ bona animi sunt maxime bona. Sed scia est bonum animi: ergo scia maxie est bonū. **C**Item p̄bat alio medio sic. Omne bonū uel est utile: uel delectabile: uel honestum. Sed scia est bonum utile delectabile & honestum: ergo scia maxime habet rōnem boni. Maior nota ē. Minor per singula p̄bat. Et primo p̄bo qd̄ scia est bonum utile. Multas enim utilitates cōferi homini scia f̄m doc. san. in fa se circa finē libri in illa quæstiōe: utrū liceat Religiosis studere. **C**Prima. n. utilitas f̄m ip̄m: quā conferunt homini: studia litterarū est: quia dirīgunt & coadiuuant hoīem ad cōtemplandum diuina illuminādo intellectum. **C**Secūda utilitas est: q̄a auferunt ea: q̄ possunt nos impedire & remouere a statu salutis: fugādo scilicet errores: quorum mater est ignorantia. **C**Tertia utilitas est q̄a cōferūt ad euitandam carnis lasciuia: sicut dicit Hierony. ad Rusticiū monachum. Nunq̄ de manu & oculis tuis recedat liber. Ama sciētiam scripturarū: & carnis uitia nō amabis. Carnem enim macerāt studia litterarū: & corpus uel pituita: uel humori melaclico reddūt obnoxiiū. Sed sicut scia libidinem & carnale desideriiū extinguit: ita illi p̄cipue sunt ad capefcēdam sciām idonei: qui a carnalibus illecebris maxie sunt alieni. Isaie. xxviii. Quem docebit sciām: & quā itelligere faciet auditū? Ablatos a lacte: auulsos ab uberib⁹. **C**Commentator ē et dicit in. vii. Philicorū. Quod castitas & alia uirtutes: q̄bus cōcupiscētiā carnis reprimunt: p̄cipue ualent ad acq̄redas scias speculatiuas. **C**Quarta est: q̄a p̄sunt ad auferēdā cupiditatem diuitiarū atq; auaritiā. Salustius in cathilinario: Auaritia pecuniā studiū hēt: quā sapīēs cōcupiuit. Et Lactantius in p̄rio diuinarū institutionū sic dicit. Abieciſſe quosdā res, familiares suas: & renūciaſſe oībus uoluptatibus cōstat: ut solam nudāq; uirtutē nudi expeditq; sequerent. **C**Has oēs utilitates confert homini scia f̄m doc. san. ubi supra. **C**Quinta utilitas est: q̄a scia hoīem illustrat: & ex ignobili nobilē reddit. Vnde Stoici dicebant. Omnes sapientes & doctos liberos esse. Quod ē Cicero

suis in paradoxis romano illustrauit eloquio. Nullus enim uir do-
 ctus seruus aut ignobilis esse potest: nisi forte uolubro uiciorū
 fuerit infectus: quia ut dicit Oratius in odis Dedecorant Bene na-
 ta culpe. Cicero in Salustium Mea nobilitas a me incipit: tua ue-
 ro in te desinit. Sed uiri docti: quorum uirtutes notabilia uitia nō
 cōmittantur: nunq̃ ignobiles esse possunt: aut serui. Patet exem-
 plum superius ānotatū de Platone: qui Dionysio Tyrāno a Pyr-
 ratis uenundatus fuit: qui tamen: quia philosophus erat: maior
 emente se fuit. Habemus etiam exemplum de Terentio comico
 qui ob suauitatem ingenii a Scipione libertate donatus fuit. Ob
 hoc etiam artes liberales appellantur non solum propter hoc: quia
 priscis temporibus liberi solum iis operam nauabant: aut quia libe-
 rent nos a curis & sollicitudinibus Sed liberales propter hoc ma-
 xime appellantur: quia hominem libero & p̃stanti digne sunt: & quia hominem
 nobilem liberumque & ingenuū efficiunt. ¶ Cicero i Salustium An
 aliquē existimas fieri posse ciuē āgregiū: qui non iis artibus & disci-
 plinis fuerit eruditus. ¶ Terentius in Eunuchō Fac periculum i
 litteris: fac i musicis: fac i palestra: quæ scire ingenuum æquum ē.
 ¶ Iuuenalis. Tota licet ueteres exornent undiq̃ caræ Attiæ: No-
 bilitas sola est: atq̃ unica uirtus. ¶ Salustius in prologo chatilia-
 rio. Virtus clara æternaq̃ habetur: hoc est quia facit homines cla-
 ros & fama æternos. ¶ Ideo contra nonnullos: qui hac scientiæ
 nobilitate & splendore illustrari negligunt: Salustius in prologo
 Iugurthino insurgit dicens Qui nō potius prauitas eorum admi-
 randa est: quia corporis dediti gaudiis: per luxum & ignauā aetatem
 agunt. ¶ Cæterum ingenium: quo neq̃ melius: neq̃ amplius in
 natura mortalium aliud est icultu atq̃ soccordia torpescere sinūt:
 cum præsertim tam multæ uariæq̃ artes animi sint: quibus sum-
 ma claritudo parat. ¶ Hæc ille. Sūma ergo claritudo & nobilitas
 i præclaris animi facinoribus & pulchris artibus consistit. ¶ Ex
 prædictis ifero Quid quis homo a nobili genere & clara familia or-
 tum ducat: quis igentes diuitias possideat: si non sit uirtute prædi-
 tus: neq̃ nobilis: neq̃ āgregius esse potest. Est enim Nobilitas se-
 cundum Boetium in. iiii. de consolatione Quædam ex meritis pa-
 rentum laus proueniens. Quare aliena claritudo: si propriam nō
 habesite splendidum non efficiet. ¶ Hæc ille Et. xiii. Metamor-
 phoseos libro sic dicit Ouidius in persona Vlixis de armis Achil-
 lis cum alace telamonio decertantis. ¶ Nam genus & proauos
 & quæ non fecimus ipsi: Vix ea nostra uoco. ¶ Seneca in trage-

~: diis, Qui genus laudat: aliena laudat Ducere igitur ortum a nobili stirpe & genere: non facit hominem nobilem: sed uirtute & literis præditum esse: hoc hominem illustrat. Palam est etiam: Qd neq; diuitiæ hominem illustrent: aut nobilem efficiunt. Fortuna enim non mutat genus: ut Oratius asserit i odis. Vera igitur. Nobilitas in uirtute consistit. **¶** Ex quo infertur: Qd Satius est a parentibus & progenitoribus obscuris originem ducere: & uirtutis fulgore radiare: q̃ clara stirpe aut illustri genere deriuare: & ignauia atq; soccordia degenerare. **¶** Luuenalis. **¶** Mallo pater tibi sit therfithes: dūmodo tu sis Eacide similis uulcaniaq; arma capestas. Quā te therfita: similem producat. Achilles Cicero i Salustium: Noli mihi antiquos obiectare uiros. Satius est enim: me meis rebus gestis florere: q̃ malorum opinione niti: & ita uiuere: ut ego sim posteris meis nobilitatis initium & uirtutis exemplum. **¶** Solæ ergo littere: solæ uirtutes sunt: quæ uere hominem illustrent. **¶** Utiles etiam ad hoc sunt littere: quia instituunt hominem circa regimen sui ipsius & familiæ. Instruunt etiam principes circa regimen urbium & prouinciarum. De iis enim omnibus est moralis philosophia: Ethica enim instituūt hominē: quo ad seipsum: qualiter per habitus electiuos circa medium uersantes bonū fiat. **¶** Economica uero hominem edocēt: quo ad suæ regimen familiæ. Sed politica principes erudiunt: quomodo ciuitates & populos sibi subditos regere debeāt & gubernare. **¶** Habes ergo quātas utilitates afferant homini littere. Est igitur scientia Bonū Utile. **¶** Sed quæret Aliquis forte fortuna Quæ nam sciētia homini sit utilior. Respondetur: Qd si loquimur de utilitate quæstus & pecuniarum: nulla ferme nunc temporis utilis inuenitur: quia ut Salustius dicit. Virtus hebescere: paupertas pro probro haberi cœpit. **¶** Luuenalis: Probitas laudatur & alget. **¶** Boetius de consolatione latet obscuris Clara tenebris. Condita uirtus. **¶** Medicina tamen ē ius cæsareum atq; pontificium aliquid artis & pecuniarum acgrunt: iuxta illud: quod uulgo dici solet. **¶** Dat Galienus opes & sanctio iustiniana Ex aliis paleas: ex istis collige grana. **¶** Studia humanitatis quibus ephebia ad artem poeticam & oratoriam institutionem informari solet: multum cōmoditatis & lucri p̃riscis temporibus conferre solebant. Nunc uero p̃dagogulorum multitudo per totam adeo inoleuit Italiani: & tot Sciolli atq; grāmatunculi in domibus ciuium atq; patriciorum grāmati

cem: uel potius stultitiam suam perdocent: ut docti & litterati uiri per mendicata suffragia uisum sibi queritent: & Martialis uerba nunq̃ uerius: q̃ nūc enunciari possint. Sic enim scribit ad Flac- cum patavinū uatem. ¶ P̃cios differ cantusq; chorosq; soror. æs dabit ex istis nulla puella tibi. Et paulopost. ¶ Præ aquas hell- con & ferta lyraſq; deor̃ Nil habet: & magnum semper inane so- phos. Et in fine epigramatis sic concludit. At circum pulpita no- stra: & steriles chatedras basia sola crepāt. ¶ Alibi etiam cuidam dicenti si nihil hinc ueniet pangent carmina nobis Audieris dices esse maronis opus: Martialis respondet. ¶ Infantis: gelidis omnes quicunq; lacernis. Sunt tibi: Nasones Virgiliosq; uides. Et consu- lenti lupo: cui magistro filium traderet: sic etiam Martialis suadet dicens Nihil sit illi cum libris Ciceronis aut Maronis Artes disce- re uult pecuniosas. Si duri puer uidetur: genii: Præconem facias uel archytectum. ¶ Philosophi etiam & theologi nunc temporis mendicat: Imo tot magistri in theologicis reperiuntur: ut decem unico stipe: uel procius quad: ante aut obolo uenundari possint. ¶ Si uero utilitatem animor̃ querimus: nihil utilius: nihil præ- stantius: nihil salubrius sacris litteris: ueteri. s. & nouo testamento: quibus saluberrimus præceptis ad uitam dirigimur æternam. ¶ Habemus præterea sacros canones Doctoresq; & theologos: quibus in speculatiuis atq; operabilibus humanæ mentes cum u- latissime possunt informari. ¶ Habemus rationalem naturalem & moralem Aristotelis philosophiam. Habemus etiam Metaphi- sica eiusdem: quibus omnibus humanus affatim perficitur intel- lectus. Sed perscrutabitur etiam aliquis Quisnam inter Docto- res & theologos nostræ christiane religionis præponendus sit: cu- ius lectioni q̃ maxime debeamus incumbere. Respondetur: Qd̃ omnes: qui passionibus non subiciuntur: sed recto rationis ludi- cio diriguntur: asserūt diuum illum Thomam aquinatem omni- bus theologis non iniuria præponendum esse. Vnde Innocenti⁹ pontifex maximus de hoc sancto & Angelico Doctore in diplo- mate Ecce plusq̃ Salomon hic: sic dicit. ¶ Huius doctoris sapien- tia præceteris: excepta canonica: habet proprietatem uerborum: modum dicendorum: ueritatem sententiarum: ita ut nunq; qui eum tenuit: nueniatur a tramite ueritatis deuiasse & qui eum im- pugnauit: semper fuit de ueritate suspectus. ¶ Hæc ille.

CPro confirmatione etiā & cōmendatione huius sane doctrinæ
 ~: Urbanus papa sic iquit, Attēdentes q̄ta adeo sciētia dotatus fue-
 rit quātūq; uniuersalē ecclesiā doctrinis & sciētis q̄ plurimis illu-
 strauerit: uolumus & tenore p̄sentium uobis iniūgimus: ut dicti
 beati Tho. doctrinam: tanq̄ ueridicā & catholicā sectemini: eāq;
 studeatis totis uiribus ampliare. **U**niuersitas etiam parisiēsis
 in fauorem doctrinæ sancti doctoris sit alt. Aduertentes qđ sa-
 cro sancta romana ecclesia in ater omnium fidelium: & magistra
 fidei & ueritatis præfatum doctorem eximium & uenerabilem:
 cuius doctrina fulget ecclesia: ut sole luna: nuper sanctorum cas-
 thologo ascribendum decreuit diligenti discussione & examina-
 tione habita super uita sancta: & doctrina clara ipsius: ipm̄q; quo
 ad uitam puram & doctrinam salubrem orbi terrarum dignum
 & commendabilem prædicauit cupientes & desiderātes uestigia
 sancta imitari: dictumq; doctorem gloriosum foeliciter in coelis
 regnantē apud terrigenas deuotius & celeberrius honorari: præ-
 sertim cum fuerit uniuersalis ecclesiæ lumen præfulgidū: gem-
 ma radlans clericorum: fons doctorum uniuersitatis nostræ pari-
 siensis speculum clarissimum & candelabrum insigne ac lucens
 per quod omnes: q̄ uiam uitæ & scolæ doctrinæ sanæ ingrediun-
 tur: lumen uident claritate uitæ famæ clare & scientiæ lucidæ: ue-
 lut stella splendida & matutina refulgens. Comperto per dei gra-
 tiam dictum cōfessorem beatum & doctorem egregium: nil sen-
 sisse docuisse: seu scripsisse: quod scientiæ fidei: uel bonis moribus
 aduersetur sanam doctrinam sancti Thomæ prædicti & docto-
 ris eximii unanimiter profitemur: & cætera: quæ sequunt. **H**æc
 ex epistola uniuersitatis parisiensis fideliter extracta sunt: quāuis
 ~: longum sit hiperbaton. **Q**ui ergo moribus & uera scientia
 proficere desiderat: a lectione Thomæ non dilcedat: quia in tam
 nitido & perspicuo eius doctrinæ fonte: & agnus ambulare: &
 elephas natare potest. Nam siue alta metaphisices speculabilia:
 ipsaq; ueritatis cognitio quæritur: siue perspatetice disciplinæ ue-
 rus sensus & sententia desideratur: aut uirtutum atq; uirtutū om-
 nīmōda cognitio efflagitur: hic est per quem hæc omnia asse-
 qui possis. Ea uero: quæ fidei sunt: ita pertractat: ut his: quæ deter-
 minauit nihil addi nihilue subtrahi posse uideatur. Errores autē
 hæreticorum & gentilium: atq; eorum omnium: qui suis pestife-
 ris dogmatibus petri nauiculam obruere conati sunt: ista elidit &
 eliminat: ita dirimit & exterminat: ut ea: quæ dixit: non tam hu-

mano deprompta ingenio: quod diuinæ digito dextre exarata esse uideantur. Stilum & characterem habet clarum atque facilem: nulla barbarie respersum. & suos ita conceptus exprimit: ut altæ profundæque materiæ quasi sensim percipi possint. Hoc autem uiri sapientis est proprium: sicut philosophus in Metaphisicis asserit: quia sapientis est scire docere. Quod etiam Cicero suis in officiis usurpat dicens. Quod proprium oratoris est clare apte distincte: & ornate dicere. Quintilianus de oratoria institutione. Nil pulchrius perspicuitate. Viciosa est oratio: quæ indiget interprete. Sermo enim quanto obscurior est: tanto deterior. Obscuritas enim sermonis cum uocabulis obsoletis & minime usitatis manifestissimum ignorantie semper fuit indicium. Clare autem ac distincte diceret conceptusque suos bene exprimere: sapientis semper fuit habitus. Obscure uero dicere: cum inutile est: tum uero unicuique sine præceptore & imitatione facile. Nullis ergo laudibus: aut præconis extollendi sunt illi: qui obscuritatem sermonis & tenebras ipsas in timo quodam affectu diligunt: qui barbarie uocabulorum sententias inuoluunt: qui suos exprimere conceptus nesciunt: qui adeo confusæ loquuntur: ut nec ipsi quid quid dicant intelligant. De his ergo: qui clara luce neglecta densissimarum lectionibus tenebrarum incumbunt dictum apostolicum. *Se ad Thimo. iiii.* quā uerissime potest enunciari: Semper addiscētes: & nunquam ad scientiam ueritatis perueniētes. Qui ergo doctrinæ sancti doctoris studiosi sunt: cito in uiros doctos & ueros peripateticos euadunt: & tamen in tam perspicua & lepidissima sancti doctoris lectione semper habent uiri doctissimi quod addiscant. Viri etiam minus docti fructum aliquem ex eius doctrina percipere possunt. In omnibus autem pene determinationibus suis Aristotelica primo facit fundamenta: ut quicquid superextruxerit minime corruere possit. Hic est: quem uere Aristotelicum ac peripateticæ disciplinæ uerum atque fidum interpretem non iniuria possis appellare. Tam studiosus & amicus Aristotelice fuit disciplinæ ut christiana religio: qui Aristotelem melius aut uerius imitetur: uel quod aristotelicos textus melius exponat: habeat neminem. Lectioni igitur huius alui doctoris semper incumbant: qui in uiros doctos & sapientes euadere satagunt. Sed iam unde longius digressa est: illuc nostra reuertatur oratio. Probatum est superius scientiam esse bonum utile. Nunc uero probabimus ipsam esse bonum delectabile. Quod uel ex hoc patet: quia sicut anima lon-

ge præstantior est corpore: ita delectationes animi uoluptatibus corporeis potiores sunt. Sed quam delectationem animi habebit ignorans? Nullam profecto. Litteræ ergo sunt quæ maximâ delectationem animo conferunt. Lactantius in primo libro diuinarum institutionum. Nullus suauior animo cibus est: quàm cognitio ueritatis. Philosophus in. x. Ethicorum philosophia habet delectationes admirabiles. Et in. ii. Politicorum dicit. Quod quis uult delectari sine tristitia: ad philosophiam recurrat. Vnde Cicero in. ii. officiorum de philosophia loquens: sic dicit. Nam siue delectatio quaeritur animi: requiesq; curarum. Hæc ars est: per quam eas res assequimur. Maximum enim solatium & lenimen in aduersis conferunt studia litterarum. Vnde Boetius in. iii. philosophicæ consolationis dicit. Quod philosophia est summum lassorum animorum solamen. Et in primo hoc idem asserit dicens. Gloria sceleris olim uiridisq; iuuentas. Sollantur moesti nunc mea facta senis. Cicero ad Lucium Luceium. Quid enim mihi poterat esse profugium spoliato & forensibus & domesticis ornamentis? Litteræ credo: quibus assiduæ utor. Et in epistola ad T. Messinum sic inquit. Itaque utor eodem profugio: quo tibi utendum censeo: litterulis nostris. In epistola etiam ad Ballum in hæc uerba prouult. Sed unum est profugium doctrina & litteræ: quibus semper usi sumus: quæ secundis in rebus delectationem modo habere uidebantur: nunc uero etiam salutem. Hæc ille. Delectat ergo littera: & in aduersis magnam consolationem præbent. Est igitur scientia bonum delectabile. Palam est etiam. Quod est bonum honestum. Nam secundum Thomam in sua parte partis secundæ theologicæ summe. Bonum honestum & uirtus sunt unum & idem. Quia honestas dicitur quasi status honoris. Vnde ex hoc uidetur aliquid dici honestum: quod est honore dignum. Honor autem debetur excellentiæ. Excellentia autem hominis considerat secundum uirtutem. Et ideo honestum idem est quod uirtus. Hæc ille. cum ergo scientia sit uirtus intellectualis & honore maxime digna: sequitur quod sit bonum honestum. Vnde philosophus in primo de anima ponit scientiam esse de numero bonorum honorabilium. Illud autem dicitur esse honorabile: quod est dignum honore. Honor autem non nisi uirtuti debetur: ut patet per philosophum in primo ethicorum: quia uirtutis præmium est honor. ut ipse asserit ibidem. Ergo scientia nullo modo potest subterfugere rationem.

tionem boni honesti. Sed nunquid omnis scientia sit honorabilis. Respondet doctor sanctus per duas distinctiões dicēs. Quod duplex est bonum: quoddam est bonum ordinatum in finem: & illud uocatur bonum laudabile. Laudamus enim bonum equum quia bene currit uel bene ambulat. Aliud est bonum honorabile: quod est propter se appetibile. ¶ Secūda distinctio talis est duplex est scientia. Quādam est scientia practica: & quādam est scientia speculatiua. Speculatiua in hoc differt a practica: quia speculatiua est propter scire. Practica uero ordinatur ad opus: & est propter ipsum. Potest addi. ¶ Tertia distinctio. Quod scientiæ speculatiue sunt duplices. Quādam sunt propter se: tūc sicut est metaphisica: & illæ sunt maxime honorabiles: aliæ sunt propter se: & propter aliud cuiusmodi sunt scientiæ administratiue: ut logica. ¶ Ex iis tria inferuntur. Primum quod omnis scientia practica est de numero bonorum laudabilium: & non honorabilium. Secundum: quod omnis scientia speculatiua est honorabilis. Tertium est. Quod nulla scientia est maxime honorabilis nisi metaphisica: quæ græco tamen uocabulo theologia dicitur: & ratio ē: quia est tantum propter se. Vnde omnes scientiæ assurgunt ad ipsam ueluti ad dominam & reginam earum. Omnes enim aliæ scientiæ sunt ueluti ancillæ & pedis æque ipsius metaphisices: quæ sola ipsum ens: in quantum ens: speculat. Vnde philosophus loquens de ipsa in primo metaphisices sic dicit. Nulla scientia melior & honorabilior metaphisica est: quia ipsa est maxime diuina: quia de deo est: tum quia deus solus eam maxime habet. Ideo dea scientiarum est. Vnde necessariores sunt ipsa omnes aliæ: digniores uero nulla hæc philosophus ubi supra. Correlarie etiam inferimus: quod practici propter practicam non sunt honorabiles. Speculatiui autem sunt simpliciter magis honorandi. ¶ Palam est igitur. Quod scientia est bonum honestum. Confirmatur etiā auctoritate Ciceronis in primo officiōrum sic dicentis. Primus honestatis locus: qui in ueri cognitione consistit: maxime naturam attingit humanam. ¶ Idem ibidem. Prima pars honesti in perspicientia ueri solertiaque uersatur. Scientia ergo est bonum honestum. Hoc idem patet ex diffinitione honesti. Est enim bonum honestum secundum Ciceronem. Illud quod sua uirtute trahit: & sua uirtute nos allicit. Sed scientia est huiusmodi ergo scientia ē

bonum honestū. Patet discursus per illam maximam philosophi
 ~ In topicis. Cuicumq; competit diffinitio & diffinitum. Quod au
 tem diffinitio boni honesti conueniat scientiæ: probatur. Quia
 maxime trahimur: & allicimur ad diligendum litteras & uiros do
 ctos. Patet exemplum de priscis illis philosophis auctoritate Hie
 ronymi superius annotatis: quos amor scientiæ: & litterarum desi
 derium tantum laboris & erumnarū subire coegit. Ideo diuinus il
 ~ le Plato sæpe numero dicebat. Si sapientiæ forma oculis intueri
 posset: ad amorē sui oēs excitaret. Cicero i Lælio Nil uirtute ama
 bilius. Neq; est enim aliud: q̄ amplius alliciat homines ad diligen
 dum q̄ uirtus: quippe quos nunq̄ uidimus: per uirtutem & probi
 tatem quodāmodo diligimus. ¶ Hæc ille. Sed iam dictum est qd
 scientia est uirtus: ergo ipsa: & moralis uirtute nil amabilius. Sed at
 tende parumper: q̄ bene: & q̄ præclare Idem Cicero libro suarum
 epistolarum familiarium nono ad dolobellam scribens dicat. Ni
 ~ hil est enim (mihi crede) uirtute formosius: nihil pulchrius: nihil
 amabilius. Semper amaui (ut scis). M. Brutum propter eius sum
 mum ingenium suauissimos mores singularem probitatem atq;
 constantiam. Hæc ille. Diffinitio igitur Boni honesti scientiæ cō
 uenit. Est ergo Bonum honestum. Hoc deniq; luce clarius con
 stat ex eius opposito: quod est Ignorantia: quæ malum est: & quæ
 grauiter punitur: quia per hoc datur intelligi: quātum bonitatis
 atq; honestatis contineat in se scientia. Quā uero mala sit igno
 rantia: uel ex hoc patet: quod dicit apostolus primæ ad corinthios
 xlii. capitulo. ¶ Qui ignorans est: ignorabitur. ¶ Glosa Am
 ~ brosi ad romāos. ii. Grauiissime peccas: si ignoras. ¶ Philosoph⁹
 in. iii. ethicorum Omnis Ignorans malus. ¶ Prouerbiorum. x.
 Qui indocti sunt in cordis egestate morietur. ¶ Isaia. y. Propte
 rea captiuus ductus est populus meus: quia non habuit scientiam.
 ¶ Glosa. Quia nō habuit scientiam: hoc est: quia habere noluit.
 ¶ Thomas in opusculo contra impugnantes religionem super
 auctoritate immediate superius adducta. Non autem uoluntarius
 scientiæ defectus puniretur: nisi litterarum studium laudabile eēt.
 ~ ¶ Ose x. iiii. Nolite tacere feci matrem tuam: contempsit populus
 meus: eo q̄ non habuerit scientiam. ¶ Thomas ibidem. In hoc
 etiam manifeste ostenditur: quomodo defectus scientiæ grauiter
 punif. ¶ Ideo sanct⁹ ille Vates Dauid: ne hoc tā graui ignorantie
 malo iuolueret: supplices ad deū pces effūdebat dicēs. Bōitatē &
 ~ disciplinā & scientiā doce me. Bōitas. n. morū prio & añ oīa q̄rēda

est postmodū uero scientia & doctrina Hieronymus ad paulinū. Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest: & quantum edificat ex uite merito ecclesiā Christi tū nocet: si contradicentibus non resistat. ¶ Thomas ibidē. Sanctorum sciētia præsertur simplicium sanctitati. Cum igitur ignorantia tam mala sit: sequitur q̄ sciētia habet rationem honesti. ¶ Sed Nunquid ignorantia peccatum sit. Respondet Doctor. s̄a. in. ii. s. di. xxii. dicens. Quidam dixerūt nullam ignorantiam: quantum in se est: culpam esse: sed ratione alicuius anxi: uel præcedentis uel sequentis. Præcedētis: ut causa. s. negligentia addiscendi: sequentis ut effectus. s. alicuius inordinati actus: qui ignorantiam sequitur. Sed quia de ratione culpe non est plus: nisi q̄ sit priuatio alicuius: quod debitum est habere in potestate eius: qui priuatur existens: Ideo etiam ipsam ignorā tiam secundum se possumus culpam dicere. si tamen ignorantia priuatiue & non negatiue accipiatur. Et dico ignorā tiam priuatiue acceptam: quæ est eius quidem: quod quis natus est addiscere: quicquid sit illud. Non enim idē est: quod oēs scire tenentur: cū ad plura scienda: quidam magis aliis teneantur. un̄ aliqua ignorā tia ē peccatū uni: quæ nō est peccatū alteri. Vnicuiq; n. peccatū est ignorātia eorum q̄ ad Bonos mores & fidei ueritatem pertinet. Sed alicui i officio cōstituto est etiam peccatum ignorātia eorū: q̄ ad suū officium pertinet. Nec est mirū si hoc ipsum: quod est sciē tia carere: peccatū est ei: qui pōt: & tenetur habere: cum etiam carere aliquo corporali ad officium p̄tinēte peccatum sit ut tōsura uel ueste ad officium accommodata. Et ista in se q̄ peccata sint: p̄a na ostendit: quæ priuatis iuste infligitur. ¶ Hæc Thomas ubi supra Ex quibus uerbis manifeste apparet: Qd sacerdotes & religi osi: quibus regimē aiarum incumbit: quicq; aliorū peccata audire & iudicare uolunt: docti & litterati esse debent: & saltem tantam scientiam habere tenentur: ut sciant discernere iter lepram: & lepram: & distīcte legere epistolas & euangelia imissa: & officium eorum dicere sine barbarismis & solacismis. Sed nunc. O mores O tempora & sæculi nostri corruptella: quot barbarismos & solacismos a sacerdotibus & religiosis in templis pronuntiari uidemus: & audimus. Quot cæci duces cæcorum sunt: & omnes tādē in foueam cadunt. Nullus ergo ad sacros ordines promoueri deberet: nisi doctus. Oseæ. iiii. Quia tu scientiam repulisti: & ego repellam te: ne sacerdotio fungaris mihi. Propter hoc illiterati & indocti a poetis prophani appellantur: hoc est quia a phano

procul esse debent: quia ad sacra non debent admitti. Oratius in
odis Odi prophanum uulgus & arceo Prophanum idest indoctū
ut exponunt cōmentatores. Vnde recte Hieronymus ad Rusti-
cum Monachum dicit. Si clericatus te titillat desiderium: discas
quod possis docere. Illi etiā qui ad prædicationis officium hanel-
lant: studiis litterarum q̄ maxime incumbere debent. Vnde apo-
stolus primo ad thymo. iiii. Dum uenio: attende lectioni exortati-
oni & doctrine. ¶ Hieronymus ad Rusticum Monachum. Mul-
to tempore discas quæ postmodum doceas. Gregorius in pastora-
li Nimirum necesse est: ut qui ad prædicationis officium excubant
a sacra lectionis studio non recedāt. Ecclesiastica uero narrat hy-
storia. Qd Iulianus apostata choercoit seruos Christi a studio lit-
terarum: cuius imitatores se ostendunt: qui religiosi studio inter-
dicunt. Nos autem a Doctoribus sacris minime recedentes: dici-
mus. Quod non solum studio litterarum sacrarum: sed etiam
studio litterarum secularium laudabiliter uacare possunt religio-
si. ¶ Hieronymus in epistola ad pammachium Monachum Si
adamaueris captiuam mulierem idest scientiam secularem: Et
eius pulchritudine captus fueris: Decalua eam: Atque illecebras
criminum Atque ornamenta uerborum cum remotis ungu-
bus seca laua eā prophetali uitro: & tunc requiescens cum illa dici-
to. Sinistra eius sub capite meo: & dextera illius amplexabit me:
& multos tibi factus captiua dabit: & de Moabitide efficietur Isra-
elitis. Ex quo patet Qd monachis & religiosi licet seculares scē-
tias addiscere: dūmodo ea: q̄ ibi repræhensibilia reperiunt. fm re-
gulam sacrae scripture refecentur. Item Augustinus in 1o de do-
ctrina christiana dicit Philosophi qui uocantur: si qua forte uera:
& fidei nostræ accomoda dixerint: non solum formidāda nō sūt:
sed ab eis tanq̄ ab iniustis possessoribus in usum nostrum uendi-
canda. Iterum Glosa super illud Danielis primo Posuit autē Da-
niel in corde suo & cætera. Si sapientiam & doctrinam! ægyptiorū
sciret esse peccatum: nunq̄ didicisset. Accipe etiā diuina uerba Hie-
ronymi ad magnum urbis Romæ oratorem Quod quæris inq̄-
tur in nostris opusculis secularium litterarum interdū ponamus
exempla: & candorem ecclesiæ ethnicorum sordibus polluamus

responsum breuiter habeto. Nunq̃ hoc quererēs: nisi te totum tullius possideret: si scripturas sanctas legeres: si interpretes earum omisso nūlgatio euolueres. Quis enim nesciat & in Moyse & in prophetarum uoluminibus quādam assumpta de gentiliū libris & Salomonem phisicis uti: & proposuisse multa: & aliqua respondisse. Hæc ille. In tota autem epistola illa ostendit Hieronymus tam scriptores canonicos: q̃ expositores eorum omnes a tempore apostolorum usque ad sua tempora sacræ scripturæ immiscuisse sapientiam & eloquentiam secularem. Vnde multis enumeratis doctoribus subiungit. Qui omnes i tantum philosophorum doctrinis atque scientiis suos referferunt libros: ut nescias quid in illis primum admirari debeas: eruditionem seculi: an scientiam scripturarum. In fine autem epistolæ sic concludit. Queso ut suades ei scilicet: qui super prædictis eum reprehendebat: ne uescens tium dentibus edentulis inuideat: & oculos caprearum talpa cõtemnat.

CHæc ille. Ex hac auctoritate patet: ut dicit Thomas: Quod commendabile est: quod aliquis eloquentiam & sapientiam secularem ad obsequium diuinæ sapientiæ trahat: & reprehendentes hoc sunt sicut cæci inuidentes: quæcunque ignorant blasphemantes: ut dicitur in canonica iude. Item Augustinus libro. iiii. de doctrina christiana Porro qui non solum sapienter: uerum etiam qui eloquenter uult dicere: quoniam profecto plus proderit: si utrumque potuerit: ad legēdos uel audiēdos: & exercitatione imitandos eloquentes eum mitto. **C**Hæc ille. Ex hac ergo auctoritate Augustini sic infert Doctor san. præcise. Patet ergo q̃. In sacra scriptura curandū est: ut homo eloquenter & ornate loquatur: ut magis sermo proficiat audientibus. Item Augustinus in præfato libro de doctrina christiana Oportet eloquentem ecclesiasticum esse: quando suadet aliquid: quod agendum est: non solum docere ut instruat: & delectare ut teneat: sed etiam flectere: ut uiucat. Ex quibus omnibus aperte constat: Quod hi: qui prædicando uel legendo sacras litteras edocent: eloquentia uti debent: & sapientia seculari. Patet hoc etiā p̃ Augustinū Hiero. Dionysiu Crisostomū: Leonē: papā: Basilu: Lactantiū: & multos alios

doctores ecclesiasticos: qui ornatissime loqui sunt: & multa dicta oratorum atq; poetarum in suis libris interseruerunt. Apostolus est Paulus auctoritatibus ethnicorum in sua praedicatione usus est: ut patet Actuum. xvii. Et ad Titum primo. Item Gregorius libro nono moralium exponens illud Iob. ix. Qui facis arcum: & orionas & cetera: sic dicit haec quippe astrologorum nomina, a cultoribus sapientie carnalis inuenta sunt. Sic ergo in sacro eloquio sapientes dei sermonem trahunt a sapientibus seculi: sicut in eo pro utilitate hominis uocem in se humane passionis ipse conditor hominum sumit deus. Sacerdotes igitur & religiosi, oratoria institutionis poetice artis logicę & philosophię non ignari esse debent. Si autem per secularium litterarum studium a sanctarum lectione scripturarum religiosi penitus auerterent: tunc tale studium laudandum non esset: quia essent de numero eorum: de quibus Paulus Apostolus loquitur dicens. A ueritate quidem auditum auertent ad fabulas autem conuertentur. Si etiam per lectiones poetarum quis in libidinem & carnis lasciuia atque uitiorum illecebras prolaberetur: tunc non modo religiosus: uerum etiam quilibet alius ab huiusmodi lectionibus se absteat. Secus autem poetarum studium non modo uituperandum non est: uerum etiam non modicis laudibus extollendum. ¶ Hanc ideo dixisse uoluerim per nonnullos in templis concionantes pinguis: alioquin & crasse mineruæ: qui ut multos pisces ad sagenam eorum alliciant: & magnam sanctitatis spem præ se ferre uideant: subent Iuuenalis Martialisque codices rapidis flammis aboleri: ignorantes Quod diuus Hieronymus & alii quod plures uiri integerrimi hos aliquando lectitauerint libellos & ipsorum dicta suis scriptis interseruerunt: existimantes turpius esse facta ignorare: quam eorum notitiam habere. Scientia enim malorum bona est: alias in deo non esset Veritas amen laus scilicet carmina: ueluti liber de arte amandi: priapea Virgilii: & multa martialis epigrammata: pueris & adolescentulis nequaquam debent legi: qui de se ad libidinem proni sunt & procliuēs. ¶ Sed queritur hic utrum in scientia humanorum sit aliquid noxiae curiositatis: & an in studiis secularium litterarum aliquid peccati esse possit. Respondet ad hoc doctor. sancti. i. lii. s. di. xxxv. q. li. dicens. Scire: quantum in se est: nunquam malum est: & per consequens nec addiscere. Sed per accidens contingit esse peccatum in se sciendo uel addiscendo siue considerando. Hoc autem accedens potest accidere: uel ex parte cognoscibilis: uel ex parte cognoscentis. Ex parte cognoscentis est duplex accidens: unum est quando propter occupationem in studio alicuius scientia impeditur ab executione officii: ad quod tenetur: sicut

si iudex propter studium geometriæ desisteret a causis expedi-
endis: uel sacerdos a confessionibus audiendis. quando eas audi-
re tenetur. Aliud est: quando propter delectationem in aliqua sci-
entia ueniret in contemptum alicuius: quod reuereri oportet: si
cut de beato hyeronimo accidit: qui ita delectabatur in ornatu uer-
borum ciceronis: quod desipiebat ei incultus sermo prophetarum: ut ipse
dicit: sicut etiam accidit illis: qui tamen adhererent rationibus humanis:
quod a fide discedunt: & eam impugnant. Ex parte uero cognoscibi-
lis est triplex accedens: unum est: quando cognoscibile de facili ad
malum inclinatur: & præterea in se paruæ utilitatis est. Et propter hoc pro-
hibetur sunt scientiæ magicæ: ne homo in exercitium cogitationis labatur.
Aliud est: quando cognoscibile est supra potentiam cognoscentis:
sicut dicit Ecclesiasticus. iiii. Alid ora te ne quaerieris. Tercium est quoniam nul-
lius utilitatis est: sicut sunt facta hominum: unde & curiosi di-
cuntur: qui sunt scrutatores conscientiarum proximi. In omnibus
autem istis tribus contingit: quod illud: quod est uni curiosum: non est
curiosum alteri: Et aliquid est supra intellectum unius: quod non
est supra intellectum alterius. Aliquid etiam est utile uni: quod non est
utile alteri: & aliquid facile in futurum præcipit unum: quod non
præcipit alterum. Et hæc est decisio questionis sancti thomæ ubi
supra. Constat ergo ex istis: quæ suprà annotauimus: Quod igno-
rantia in quocumque mala est: in sacerdote autem & religioso pessima.
Nec modo religiosos doctrina præditos esse par est: sed etiam Reges
& principes: & quicumque dominium & potestatem in alios habent: do-
ctos & litteratos esse oporteret: quibus dominus per orpheum suum
& liricum Vatem præcipit dicens. Et nunc reges intelligite Erudi-
mini qui iudicatis terram. ¶ Vnde Valerius Maximus diuini platonis
sententiam uerbis angustat: sed sensu pregnatam & præualidam reci-
tat Qui Beatum fore terrarum orbem dixit: Si aut reges sapientes aut
sapientes regere didicissent. ¶ Theophrastus etiam dicit Illas urbes &
regiones beatas esse: quæ principem habent litteratum. Plus etiam
in istis. Rhetoricorum suorum dicit: Quod illa ciuitas est felix: ubi prius
fuerit prius. Propter hoc laudabile institutum fuit apud egyptios:
Quod Nullus eligebatur in sacerdotem: nisi prius: & nul-
lus eligebatur in regem: nisi sacerdos. Omnes igitur sacerdotes apud
ipsos erant philosophi: & omnes reges erant sacerdotes & philosophi.
unde dictus est ille hermes siue mercurius termegistus: hoc est ter

X. maximus: Videlicet Maximus pius: maximus sacerdos & maxi-
 mus rex. Quā decens igitur: & quā expediens esset: oēs pñcipes
 doctos esse: aut saltem uiros litteratos amare: & magnificere. Si
 enī ignorantia turpior atq; deformior ē i iis: q aliquo mgfatu dī
 gnitate uel dominio illustrant: q̄ in cæteris priuatis hoibus: quā
 tū cādoris: quātū laudis: quātū præconiū atq; splēdoris habēt lre i
 iis q potētia uel opibus alios excellūt. ¶ Sed cū oīs ignorātia tur-
 pis & deformis sit: nulla tñ dteftabilior ē eorū: q se scīf arbitrat: &
 lras ignari sunt: de qbus Quintilianus libro prio oratoriarū isti
 tutionū loq̄tur dicēs. Nihil enī deterius est iis: q paululū aliqd ul-
 tra primas lras progeffi: falsam sibi sciā p̄sualionē induerūt. Nā
 & cadere p̄cipiendi peritis indignātur: & ueluti iure quodā p̄tatis
 quo fere hoc genus hoīum intumescit: ip̄eriosi atq; interim sēui-
 entes stultitiā suā pdocent. Nec minus error eorū moribus no-
 cet. & cætera: q̄ sequit̄ Vñ per Esaiam p̄phetā cap. gñto dī Vhe
 uobis: q sapiētes estis i oculis uestris: & corā uobis metip̄is prudē-
 tes. De iis ēt Gre. lib. vi. moralū loq̄tur cū dicit. Nōnulli usq; ad
 puerfa dogmata erūpūt. & dū ueritatis eē discipuli humilliter ne-
 gligūt: magistri errorū sūt. Taliū ēt in solentiā carpit doctor An-
 gelicus in p̄cipio sūme cōtra gētiles dicens. Sunt qdā de suo in-
 genio tantū p̄sumētes: qui totā diuinā naturā: suo posse metiri i-
 genio arbitrant: Existimantes totū esse uerū: quod eis uidet̄: & fal-
 sum: quod eis nō uidet̄. ¶ Hæc ille Nec mīq; quia dī puerbiorū
 xxyi Sapientior Sibi stultus uidet̄ septē uiris loquētibus senten-
 tias. Illi ergo uere stulti & fatui sunt: qui se scīre existimant: cum
 parū: aut nihil sciāt: de quibus ēt paulus loquē. Ad Ro. primo
 Dicentes enī se esse sapientes stulti facti sunt. Seneca ad lucillū
 Arbitrari se scīre: q̄ nescias. nō est sapientis: sed temerariū & stultū
 Quāobrem Terenti⁹ dixit: Hoīe imperito Nihil deteri⁹: Qui nī
 si quod ip̄e facit nihil rectū putat. Ideo scribitur prouerbiorum
 .iii. Ne sis sapiens apud temetip̄sū: Patuit ergo quātū mali: quā-
 tūue piculi cōtineat i se ignorātia: q̄ ipsa ē nī & fomes oīum er-
 roꝝ. Ergo ex opposito patet: quātū laudis & honestatis cōtineat
 scientia quæ ignorantia opponitur: & per hoc liquido constat
 scientiam esse laudabile & honestum Bonū: quod fuit pbandū.
 Patuit ēt qualiter ignorantia deterior & indecentior ē in uno q̄ i
 alio: & cōsequenter sciā plus fulgoris & decori ac etiā plus laudis
 hēt in uno: q̄ in alio. Et sic pbatū est sciām eē utile delectabile &
 honestū bonū. Cum ergo naturaliter oīa bonū appetant: sequit̄
 Quod natura hoc ē naturali appetitu Oēs hoīes scīre desiderāt,

Ad culus etiam pbattonem sextam & ultimam annecto rōnem.

CRATIO SEXTA

QUONIAM hō naturalr bītudinē appetit & desiderat. Sed finis ultim⁹ & bītudo cōsistit ī cognitiōe & ītellecuali operatiōe. Ergo naturalit oīs hō scire cognoscere atq; ītelliger dīderat. Maior nota ē ex īminis: qā cupim⁹ oēs & desideramus naturaliter esse beati. Minorem autem sic declaro. Est enim Beatitudo duplex: Comprāhēnsoris & uīatoris. Beatitudo cōprehensoris est beatitudo quæ erit in patria: & ista est finis ultimus rationalis creature: quæ consistit in uisione diuinæ essentiae. Beatitudo uīatoris est beatitudo uīæ: quæ potest haberi ab homīne: antequam ex hoc mortali corpore discedat. Et hæc fœlicitas secūdum quid: potius q̄ beatitudo nominanda est: quia perfecte non potest haberi ī uita ista: propter multas misērias concomitantes: & defectum sciētiæ atq; cognitiōis: & multa alia. unde fœlicitas uīæ est quādam participatio seu quādam umbra beatitudinis p̄ficiæ. Ideo recte Paul⁹ dixit. Videm⁹ nūc p̄ speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem. Vtraq; autem beatitudo consistit in cognitiōe: & in operatione ipsius ītellectus sicut patet per auctoritatem apostoli superius inductā. Dicendo enim uidemus nunc per speculum in enigmate: tāgit fœlicitatem uīatoris: sed cum dicit. tunc autem facie ad faciem: tangit beatitudinem comprāhēnsoris: quæ est beatitudo patriæ. Vdere autem isto modo est actus ītellectus: ergo quomocūq; accipiat beatitudo: semper consistit in cognitiōe. Sed uide q̄ bene & q̄ acomodate possunt adduci ī proposito uerba doctoris Angelici in prologo p̄limi sententiarum. Omnes inquit: qui recte senserunt posuerunt finem humanæ uitæ dei contemplationem. Cōtemplatio autem dei ē duplex: Vna per creaturas: q̄ imperfecta est: in qua contemplatione plius fœlicitatem cōtemplatiuam posuit: quæ tñ est fœlicitas uīæ & ad hanc ordinator tota cognitiō phisica: quæ ex rationibus creaturarū procedit. Est & alia dei contemplatio: qua uidetur īmediate per suam essentia: & hæc perfecta est: quæ erit in patria & est homīni possibilis s̄m fidei suppositionem. ¶ Hæc ille. fœlicitas ergo uīatoris: quæ a philosopho contemplatiua appellatur in decimo ethicorum in scientia & litterarum cognitiōe consistit. Palam est etiam. Quod Beatitudo patrie in actu & operatione ītellectus consistit. Vnde p̄fatus doctor Angelicus in primo. S. disti. prima

dicat. Vltima felicitas hoīs consistit i optima opatiōe. Felicitas. n. non est in hitu: sed in opatiōe sūm plm. Optima aut opatio ho minis est opatio altissime potētia: scilicet intellectus ad nobilissimū obiectum: quod est deus. Vnde ipsa uisio diuinitatis: ponit tota substantia nostra beatitudinis. Ioā. xviij. hac est uita eterna: ut cognoscant te dñm: & cetera. Ex uisioe autē ipsum uisum: cum nō uideatur p similitudinem: sed p essentia: efficit quodāmodo itra uidentem: & ista est cōprāhensio: quæ succedit spei: cōsequens uisionē: quæ succedit fidei: sicut spes quodāmodo generatur ex fide. Ex hoc aut qd ipsum uisum receptū est intra uidentem unit si bi ipsum uidentē. ut fiat quasi mutua penetratio per amorē: sicut dī prime. Ioā. iiii. Qui manet i charitate in deo manet: & deus in eo. Ad unionē aut maxie cōuenientis sequit delectatio sūma: & i hoc pficit nostra felicitas. Visio enī nō hēt perfectā rationem felicitatis: nisi sūm qd est opatio pfecta p ea quæ sequit. Perficit enī delectatio opationē: sicut pulchritudo iuuentutem: ut dī i .x. ethicorū. Hac igitur. quatuor p ordinē se hnt. Visio cōprāhensio Amor siue charitas & delectatio. Ex. uisione. n. seqt cōphensio: ex cōphensioe amor inefabilis: ex amore aut sūma & admirabilis delectatio oritur. Prima duo uidelicet uisio & cōprāhensio ptinēt ad actū intellectus. Vltima uero duo uidelicet Amor & delectatio ad actum uoluntatis attinēt. Potes ergo dicere: Qd Beatitudo essē tialiter consistit in actu intellectus: Cōplectiue uero seu pfectiue consistit in actu uolūtatis: quia delectatio ut dixi pficit ipsam opationem: in qua stialiter britudo consistit. Vel potes dicere sic. Qd Brtudo consistit in actu intellectus: ex pte principii: sed ex parte terminii seu cōplemētī consistit in operatione uoluntatis. Ideo Magister. S. in. ii. recitat uerba Augustini dicentis. Creauit deus hominem ut summū bonum intelligeret: intelligendo amaret: amādo possideret: possidendo frueret. Ponit. n. quatuor ut dicit thomas in. ii. S. quæ sūm ordinē se hnt. Intellectus enī sūm apprahensionē boni gignit amorem. Amor at unit amato: & quodāmodo illud suū esse facit possidēdo. Est enī Amor sūm Dionysii. Virtus quædam uniuersua: quæ amantē extra se ponit: & transfert in amatum. Ex hac autem coniūctione sequit delectatio: quæ pficit rationem fruitionis. Fruitio enī nominat felicitatē ex parte sui cōplemētī: magis qd ex parte principii: cum in se delectationem

quādā includat. Vñ Aug. in prio de trinitate dicit. Qd frui dicitur illa re: de q capim⁹ uoluptatē. frui ē apud grāmaticos nihil aliud est: nisi cū delectatiōe uti. Vñ fruor supra utor addit delectationē. Et sicut ab hoc uerbo utor dī usus: ita a fruor fructus. dī aut aliq̄s capere fructū ex aliq̄ re: qñ ex usu illius rei delectationē percipit: Ideo dicūt aliq̄: Qd sicut fructus est ultimū: qd expectat^r de arbore: ita in spūa ibus: fructus est ultimū: qd expectat^r de obiecto: Tale at est delectatio: q̄a delectatio sequit^r actū ex. x. ethicor. Quā similitudinē Ioānes Scotus in prio. S. di. prima. q. iii. sic exponit dicēs: fructus est ultimū: quod expectat^r de arbore: nō ut possidendū corporaliter: sed ut habēdū p actū potētiā attingētis illud: ut obiectū. Pomū enī nō est fructus: inquit expectat^r ut possidēdū: sed inquit expectat^r ut gustandū: & actu gustus attingēdū: quā gustationē sequit^r delectatio. Si igit^r fruct⁹ dicat^r quo fruēdū ē: delectatio nō ē fruct⁹. sed illū ultimū expectandū: sed nec delectatio ē frui: sed primū quo attingo expectatū: ut expectatum est frui qd uel p̄babile cū fruct⁹ sit expectatū illa rōe: sub q̄ expectat^r: ut a potētiā attingēdū. **H**ac ille: dicit ē prafatus Io. Scotus ibidē: Quod frui accipit^r pro actu & delectatione. simul. Quod pbat ex diffinitione illa de frui: quā ponit Augustinus. x. de trinitate. cap. x. & xxiii. cum dicit. fruimur cognit⁹: in qbus uoluntas pp seipsam dilectata cōgescit. Ad actū enim ptinet: cū dicit fruimur cognit⁹: q̄a actus uolūtatis p̄supponitur actus intellectus in obiectū cognitū. Et subiūgit praelibatus Scot⁹ dicēs. Qd at sit magis ppriū significatū huius uocabuli frui difficile est pbare. Tamē aliquo mō pōt conici ex usu uocabuli. Istud enī uocabulū frui cōstruit^r cū ablatiuo significāte obiectū ex ul transitionis: q̄lis cōstructio appropriat^r uerbis significanti⁹ actū. Nō aut cōstruit^r cū obiecto in ablatiuo ex uicāe: q̄lis cōstructio debet^r passiōib⁹ significatis p uerba primo passiuā. Nō enī ita dī fruor deo: sicut dī: delector deo. Vel deus delectat me. sed dicor frui deo transitiue sicut dicor amā deum: & istud uidet^r magis ppriū significatū uocabuli. Sed de uocabuli significatione nō est contēdendū: q̄a fm Augusti. prio retractionum. Cum res cōstat: nō est uis faciēda in nōib⁹. Hāc Scotus ad litterā ubi supra. Sed q̄a fruitio ē act⁹ uolūtatis: & fm habitū charitatis: ideo scotistae cū doctore suo tenēt: Qd Beatitudo consistit in actu uolūtatis. Doctor uero scēt⁹ in. iiii. S. di. xl. ix. sentit oppositū decēs Quod necesse est Britudinē substantia

liter i actu intellectus consistere. Dicit, n. sic ibidē. Btitudinē eē i uolūtate dupliciter pōt intelligi. Vel obiectiue: uel actualit. Obiectiue qdē: ita qd sit uolūtatis obiectū. Et sic beatitudo cū sit ultimus finis: & ex fine ē ratio boni: qd ē uoluntatis obiectū: oportet ponere btitudinē in uolūtate esse. Alio mō actualiter idēst ita qd sit aliqs actus uolūtatis Et sic Beatitudo in uolūtate esse nō pōt. Btudo enī ultimū finē hoīs iportat. Finis autē ultimus hoīs est duplex. Vnus in ipso: & alius extra ipsum. In ipso: sicut opatio rei dī eē finis eius. cū oīs res sit pp suā opationē fm pēm i prio celi & mūdi. Finis uero extra ipsum ē: ad qd p suā opationē ptingit. Nō autē qualibet opatio pōt dici finis: sed illa q fini exteriori primo cōiūgit: & hoc dico: qn res finē extra se hēt: Tunc enī oportet: qd finis interior ad exteriorē ordinē: ut sic finis exterior sit q si finis ultimus: & finis interior: q est opatio: sit ad illū ordinatus: sicut uidemus: qd res naturales p opationes quas hnt: ptingūt fm assimilationē quandā ad diuinā Bonitatē: quā ē eaz exterior finis. Impossibile est autē: ut ipse uolūtatis actus sit ultim^o finis alius: quia cū uolūtatis obiectū sit finis: hoc ipsum qd est uelle: & q libet alius uolūtatis actus nihil est aliud: q ordinari aliq in finem unū prsupponit aliū finē: Et ideo si ipsum uelle dicat eē uolūtū: oportet prsupponere añ hoc aliqd esse uolūtū. Nō. n. pōt intelligi i aliq potentia reflexio sup actum suū nisi actu suo: in quē sit reflexio prius terminato p obiectū ppiū quod sit aliū ab ipso actu potētia illius: alias oportet in infinitū pcedere. Si. n. intellect^o intelligit se intelligere: oportet qd intelligat se intelligere aliqd. Et si dicas qd intelligit se intelligere hoc: quod est se intelligere: adhuc oportebit aliud ponere & sic in infinitū. Patet ergo Qd ipsum itelligere nō pōt eē primū obiectū intellectus: & eadē rē: nec ipse uelle pōt eē obiectū primū uolūtatis. Cū ergo obiectū pmū uoluntatis sit finis ultimus: impossibile ē: qd aliqs uolūtatis actus sit ultimus finis uolūtatis. Nec ē pōt dici Quod assequitio finis exterioris sit p actū uolūtatis imediate. Intelligit enī eē actus uolūtatis añ assequitionē finis: ut motus qdā in finē: Post assequitionē uero: ut getatio quādā in fine. Nō pōt autē eē: qd uolūtas nūc getet in fine: in quē pri^o tendebat: nisi qd uolūtas alio mō se hēt ad finē: q prius: uel ecōuerso. Illud ergo: qd facit uolūtātē hoc mō se hēre ad finē: ut uolūtas getet in ipso: ē ultim^o finis interior: qd prio cōiūgit exteriori fini: sicut si alicui^o finis exterior sit pccūla

finis interior erit possessio pecuniæ: p quā hō se hēt ad pecuniā: ut
 uolūtas in ea qetē. Cū ergo ultimus finis qsi exterior hūane uo
 lūtatē sit deus nō pōt eē: q aliq actus uolūtatē sit interior finis
 Sed ille actus erit ultimus finis interior: quo prio hoc mō se hēt
 bīc ad deū: ut uolūtas qetē in ipsum. Hæc at est uisio dei fm in
 tēctū: qā p hanc: sit qsi quidā contract⁹ dei ad intēctū: cū oē
 cognitū sit in cognoscēte: fm q cognoscit: sicut et corporalis ta
 ctus ad delectabile corporeū iducit qetationē affect⁹. Et iō ul
 mus finis hoīs ē in actu itēct⁹. Et ita Bitudo: q ē ultimus finis
 hoīs i itēctū cōsistit: Tñ id: qd ē ex pte uolūtatē: scilicet qeta
 tio eius in fine: qd pōt dici delectatio est quasi formaliter cōplēs
 rōnem bitudinis: sicut supueniēs uisioi: i q sba bitudinis cōsistit
 ut sic uolūtatē attribuat: & pria hitudo ad finē: fm q assequit⁹
 nē finis appetit: & ultia fm q in fine iā assequit⁹ qetā: **H**æc do
 ctor. scēt⁹ ubi supra. Sed uide q plibat⁹ doct⁹ nono qdlibet dī
 cat. Felicitas igit siue bitudo i opatiōe cōsistit & n i hitu: ut pbs
 pbat i prio ethicoꝝ. Vñ bitudo hoīs pōt cōpari ad aliquā potē
 tiā aīe duplici. Vno mō sicut obiectū potētiæ: & sic bitudo pci
 pue cōpari ad uolūtatē. Est. n. bitudo finis ultimus & sūmū bo
 nū hoīs. Finis at & bonū sūt obiectū uolūtatē. Alio mō sicut act⁹
 ad potētiā: & sic bitudo originalit & sbaliter cōsistit i actu itelle
 ctus Formalit at & cōpletue i actu uolūtatē: qā ipossibile ē ipsū
 actū uolūtatē eē ultimū finē uolūtatē. Ultimus eni finis hoīs
 ē id: qd ē prio desideratum. Nō aut pōt eē q primo uolūtū. sit
 actus uolūtatē. Prius eni potētia fert⁹ in aliqd obiectum: q q se
 rat super actum suum. & prius intelligit⁹ actus alicuius potētiæ
 q reflexio eius super actum. illum Actus eni terminat⁹ ad obiectum.
 Et ita qlibet potētia prius fert⁹ in obiectum: q in actum
 suum: sicut exempli gratia uisus pri⁹ uidet colorem: q uideat⁹ se
 uidere colorem. Et ita etiam uoluntas prius uult aliquod bonū:
 q uelit se uelle. Et sic actus uolūtatē non potest esse primo uo
 lūtū & p consequens nec ultimus finis. Sed quotienscūq ali
 quod bonum exterius est desideratum: quasi finis: ille actus no
 ster est nobis quasi finis interior: quo primo perfecte attingimus
 ad ipsum. sicut dicimus q comestio finis est & beatitudo eius q
 ponit cibum finem suum: & possessio pecuniæ: q finē suum pō
 nit pecuniā. Finis autem nostri desiderii deus est. unde actus:
 quo ei prio cōiūgimur: ē originalit & sbalit nra bitudo. Prio at

deo colūgimur p actū intellect^o. Et iō ipsa dei uisio: q̄ ē actus in
tellect^o: est substantiālit & origialiter n̄ a bñtudo. Sed q̄a h̄ac opa
tio p̄fectissima ē. & cōueniētissimū obiectū: iō cōseq̄t maxia dele
ctatio: q̄ qdē decorat opationē ipsā: & p̄fict eā: sicut pulchritudo
lucētutē: ut dī in. x. ethi. Vñ ipsa delectatio q̄ uolūtatis ē: forma
liter cōplet bñtudīnē. Et ita bñtūdis ultimē origo est i uisiōe: cō
plemētū aut in fruitōe. ¶ Hāc ille. Probat ēt itentū aliis rōnib⁹
Qua: p̄ia talis est. Bonū in quo p se est sufficiētia: est foelicitas
uel beatitudo: ut patet p p̄m in p̄io ethi.. Sed h̄ est in cognitio
ne: ut patet loānis. xlii. Dñe ostende nobis patrē: & sufficit nobis
ergo bñtudo maxie cōsistit in intellectu. ¶ Scdo sic Arguit. In
tellectus est nobilior uolūtate: ergo Beatitudo cōsistit in actu itel
lectus: & nō in actu uolūtatis. Cōsequēda sic p̄bat: Quia ultia
foelicitas s̄m p̄m in. x. ethi. nō cōsistit in hitu. sed in opatōe: nec
in quacūq̄ opatōe: sed in optima opatōe cōsistit. Optima autē
opatio hois est opatio altissime potētia: ergo in actu illius poten
tia beatitudo cōsistit: q̄ est nobilissima alia: potētia. Potentia
enī distinguunt p act^o & actus p obiecta. Antecedēs p̄bat: Quot
nō solū p̄fice: sed ēt theologice loquēdo. itellect^o sit altior potē
tia: q̄ uolūtas. Et p̄bat p̄io sic. Nobilitas. n. aīa cōsistit in h̄: q̄ ē
ad imaginē dei. Sed aīa est ad imaginē s̄m rōnē & intellectum.
Vñ Aug. dicit tertiū sup Genesim ad ifam Intelligamus in eo
factū hoīem ad imaginē dei: quo irrōnabilib⁹ aīantibus añcellit
Id aut est ipsa rō uel mens uel itelligētia: uel si quo alto cōmodi⁹
appellat: q̄a p rōnem & itellectū differt homo a ceteris aīantib⁹
Ergo excellētissima potētia aīa est itellectus. Sed diceret aduersa
rius Quot sicut imago est in intellectu: ita etiā in uolūtate: cū ima
go s̄m theologos: & p̄cipue s̄m Augustinū in libro de trinitate:
attēdat s̄m memoriā itelligētiā & uolūtatem. Sed cōtra. Ex quo
nobilitas aīa penes imaginē attēdit. oportet qd illud sit excellē
ti⁹: ubi magis p̄prie inenit rō imaginis. Sed quis imago sit in uo
lūtate & itellectu: magis in p̄prie est in itellectu: q̄ in uolūtate. Vñ
Magister sen. in. li. di. xvi. dicit imaginē esse i cognitōe ueritatis:
silitudinē in dilectōe boni: ergo necesse est Quot adhuc itelle
ctus sit nobilior: q̄ uolūtas. Scdo sic arguitur. Illa potētia est no
bilio: cui⁹ actus est nobilior. Sed act^o itellect^o nobilior est actu
uolūtatis: ergo itellect^o est nobilior uolūtate. Maior patet q̄a cū
potētia distinguat p act^o: oportet q̄ de potētis iudicemus ex
actib⁹. Ergo oportet illā potētia ēē nobiliorē: cui⁹ actus est nobi

lior. Minor ē sic pbat: q̄a sic potētia distinguit p actus: ita actus p obiecta. Cū ergo actus specificent ex terminis: oportet illum actū eē nobiliorē: cui⁹ terminus est nobilior. Sed sic ē quot actus ītellect⁹ est s̄m motū a reb⁹ ad aīam: actus aut uolūtatis s̄m motū ab aīa ad res. Cū igit aīa sit nobilior reb⁹ exteriorib⁹: seq̄ q̄ ītelligere est nobilius q̄ uelle: sicut ītelligere naturā eq̄ uel apīs: nobilius ē q̄ uelle eq̄ uel apē: ergo ītellect⁹ est altior potentia q̄ uolūtas. ¶ Tertio sic instat. In oībus ordinatis: q̄to aliqd magis distat ab īfimo: tāto est alti⁹. sed īfimū in potētis aīa ē sēsus. Volūtas aut magis appropinquat sensui. q̄ intellectus: q̄a uolūtas cū sensibilib⁹ potētis cōcat in cōditōe obiecti. Sicut. n. sensus p̄ticulariū est: ita & uolūtas. Volum⁹. n. p̄ticularē sanitatē in hī uniuersali: qd est sanitas. Intellectus aut est uniuersaliū. Ergo intellectus ē altior potētia: q̄ uolūtas. ¶ Quarto sic Oē regēs ē nobilius rector: & oē impans est nobilius co: cui⁹ impat. Sed intellect⁹ regit uolūtātē & ip̄i ip̄at: ergo idē qd pri⁹. Maior nota ex terminis: & maior pbat p phm in ethicis: q̄ dicit. Qd intellectus uiget in hoīe p̄ticipatū. Est. n. in hoīe intellect⁹ sicut rex in regno. Ad principē aut & regē p̄tinet regere: ergo intellectus uolūtātē regit. Itē si intellect⁹ uiget ī hoīe uelut rex & p̄nceps: uolūtas utiq; erit uelut dñā & regia. Sed rex sup̄emiet reginā: & excelsit ipsā. ergo intellectus uolūtati sup̄eminet: & ipsā regit. Qd ē intellect⁹ impet uolūtati: pbat p phm in prio ethi. dicētē. Qd īmpare rōnis ē. Rō aut & intellect⁹ idē sūt s̄m rē: ergo intellectus hēt ip̄iū supra uolūtātē. Et sic seq̄ Quot sit nobilior ip̄a. ¶ Quinto sic. Quāto aliq̄s actus est simplicior & īmaterialior tāto est nobilior: sed actus ītellectus est simplicior & īmaterialior q̄ act⁹ uolūtatis: q̄a intellectus abstrahit a materia: & ab appēditis & cōditōib⁹ materiā: nō aut uolūtas. Ergo actus intellect⁹ est nobilior actu uolūtati: & cōsequēt̄ intellectus est nobilior uolūtate p rōnē iā dictā: q̄a sicut nobilitas obiecti arguit nobilitatem actus: ita ex nobilitate actus arguit nobilitas potētia. ¶ Sexto sic p̄suadet. Intellectus in aīa cōpat splēdori & luci: q̄a intellectus ē lumē aīa: uolūtas siue affect⁹ cōpat calori: ut patet ex dictis s̄actorū. Sed splendor est nobilior calore: cū sit q̄litas nobilioris corpis: ergo intellect⁹ est nobilior uolūtate. Ista rō nō habet efficaciam neq; rebus: sed est p̄uasio qdā. ¶ Septio sic instat. Quāto aliqd ē p̄pinus finitātō ē nobilius. Sed intellectus ē p̄pinior finit: q̄ uolūtas. Ergo cōclusio. Maior patet: q̄a ex fine sumit rō bonitatē in hīs: q̄ sunt ad finē. Minor etiā

cōstat: q̄a prius homo attingit finem cognoscendo ip̄m: q̄ p uoluntatem appetēdo ip̄m ergo cōclusio. ¶ Potes sub aliis uerbis formare hāc rōnem sic. Illud: qđ p se & imēdiate attingit ultimū finem: nobilius est eo: qđ p aliud & mediāte alio attingit ip̄m. Sed imēdiate intellectus attingit finē ultimū: q̄ uolūtas: q̄a intellectus attingit ip̄m prius uolūtate: & nō p aliud. Volūtas uero attingit ip̄m finē ultimū mediāte intellectu: & quodāmo postērius ip̄o. Ergo cōclusio. Probat̄ discursus. Quia uoluntas nō fert̄ nisi in p̄cognitū. In incognitū uero nunq̄ fert̄ ut patet p phm in tertio de aīa. Augu. etiā dicit Quod inuisa amare possumus: incognita uero nequaq̄. Et in libro de trinitate dicit. Qđ nihil amare aut desiderare: nisi cognitū. Dicit etiā Auicēna in sua Metaphisica Quot uolūtas nihil eligit: nisi id eligendū esse prius intellectu: ludicauerit. Ergo prius intellectus attingit ultimū finē intelligēdo: cognoscēdo: cōphēdēdo: & speculando: q̄ uoluntas assequat̄ ip̄m amādo: gaudēdo: & delectādo. Ergo intellectus uolūtate est nobilior. ¶ Amplius s̄m Grego. in. vi. moralū. Contēplatiua uita est maioris meritū: q̄ actiua. Cōtēplatiua. n. figurat̄ p mariā actiua uero p martā. Sed Mariā optimā partē elegit: ut dñs i euāgelio dicit. ergo contēplatiua potior est actiua. Sed contēplatiua p̄tinet ad intellectū. Actiua uero ad uolūtate. Ergo intellectus ē nobilior uolūtate. ¶ Præterea dicit phs in. x. ethi. Quot intellectus est optimū oīum eorū: quæ in nobis sūt: & licet minimū qđdam esse uideat̄: Est tñ̄ potentia & p̄ciositate maximū. Dicit etiā quod nihil est melius intellectu: nisi deus. & q̄ deus ualde curat de his: q̄ diligunt intellectum tanq̄ de suis amicis. Themistius ē in secdo de aīa dicit. Quot intellectu nihil est diuinus. Ergo intellectus uolūtate nobilior est. ¶ Hæc aut̄ erat p̄batio aīcedentis. Sequit̄ ergo q̄ sūmū bonū siue ultima scēlicitas hominis cōsistat substantialiter in actu intellectus: & non in actu uolūtatis. ¶ Itē ipsa ueritas dicit in euāgelio Ioānis. xvi. Hæc est aut̄ uita æterna: ut cognoscant te dñm: & quē misisti iesum xpm. Sed cognoscere est actus intellectus: & uita æterna nihil aliud est s̄m rem: nisi beatitudo nostra: & ultimus finis hoīs: ergo beatitudo essentialiter consistit in actu intellectus. Aug. etiā in primo de trinitate cap. xlii. tenet q̄ finis ultimus in actu intellectus cōsistat. Vbi sic inq̄. Quæ est autem uita æterna: nisi illa uisio: quæ non conceditur impiis? Item in primo de trinitate dicit. Augu. Visio est tota merces. Sed sic est q̄ uisio hæc ad actum intellectus p̄tinet:

ergo finis ultimus in actu intellectus consistit. Hanc opinionē etiā
 p̄stet & tenet dñs Auicēna in Metaphisica sua libro. ix. cap. vii.
 dicens. Lex nostra: quā dedit Machometh ondit dispositionē in
 felicitatis & miseriar: quā sunt s̄m corpus: ponēs pro beatitudine
 quod porcis cōuenit. s. gulā & coitū: Sed est alla p̄missio: quā ap̄
 prehēdit in intellectu. Sapiētibz aut̄ magis cupiditas fuit conseq̄
 hanc felicitatē: q̄ corporis. Quā quis dare ēis: nō tñ attendere
 uoluerūt: nec appreciauerūt eam in opatiōe felicitatis: quā est
 cōsistētia primā ueritati. Hāc ille Ex q̄bus uerbis manifeste cō
 stat Quot ipse ponit beatitudinē in actu intellectus consistere:
 Et hāc opinio p̄babilior est: & dictis sacrarū l̄rarū magis cōsona.
 Sed uidet̄ quod beatitudo in uolūtate: siue in actu uolūtatis con
 sistat. Et p̄mo sic arguit̄. Quia beatitudo est summū bonū. Sed
 bonū est obiectū uoluntatis: Inquantū huiusmodi: nō aut̄ intelle
 ctus: ergo beatitudo magis cōsistit in actu uolūtatis: q̄ in actu in
 tellectus. ¶ Præterea delectatio s̄m p̄m in .xii. ethicorū ad bea
 titudinē regit̄. Vñ & in græco nomē beatitudinis a gaudio accipi
 tur. Sed delectatio est in uolūtate: siue in affectu: ergo & beati
 tudo. ¶ Item s̄m p̄m in .x. ethicorū. In actu nobilissimā uirtutē
 consistit felicitas siue beatitudo: Sed charitas est excellētissima
 oīum uirtutū: ut patet p̄ Apostolū prime ad cor. xiii. Ergo cum
 charitas sit in uolūtate: ibi q̄renda est beatitudo. ¶ Amplius si
 cut aīa imperat corpori: ita uoluntas impat̄ intellectui: & conse
 quenter uoluntas est sup̄ior intellectu. Sed beatitudo magis po
 nitur in bonis aīa: q̄ corporis: quia aīa est sup̄ior corpe: ergo eadem
 rōne magis debet poni in uolūtate: q̄ in intellectu. ¶ Ad hāc.
 Beatitudo hoīs consistit in p̄fecta coniunctiōe ad deū. Sed p̄fe
 ctius homo cōiungit̄ deo p̄ uolūtate: q̄ p̄ intellectu. Vñ Vgo de
 sancto Victore in. vii. cap. cælestis hierar. sup̄ illud Mobile &
 acutū. &c. ¶ Dilectio inquit sup̄eminet sciētia: & maior est itel
 ligētia. Plus. n. deus diligit: q̄ intelligat̄. Intrat dilectio: ubi scia so
 ris est: ergo beatitudo magis consistit in dilectiōe q̄ in cognitiōe
 & in uolūtate magis: q̄ in intellectu. ¶ Et iterū cū finis ultim⁹ sit
 p̄mū uirtutis & bonorū operū: in illa potētia cōsistit ultim⁹ si
 nis: quā sunt cā bonorū operū & uirtutis: quia sicut ille debet puniri:
 q̄ malū opatus est: & nō alius p̄ ipso: quia si esset iniustū: ergo et il
 la res debet p̄miū recipere: q̄ opata ē s̄m uirtutē & bona opera
 exercuit. Sed sic est qd uolūtas sicut est cā peccati: quia omne pec
 catum est uolūtarium: qd si non est uoluntariū nō est peccatum.

ut dicit Aug. Ita etiam est causa uirtutis & bonorum operum: quia uirtus secundum philosophum est habitus electiuus. Electio autem ad uoluntatem pertinet. Ergo uidetur quod sicut bona opera a uoluntate procedunt: quod etiam in ipsa summum bonum consistere debeat: & non in intellectu: cui nec uirtutes morales: nec actus meritorii attribuuntur. Potes breuiter formare predictam rationem sic Præmissum respondet merito. Sed meritum principaliter consistit in uoluntate: ergo & beatitudo: quod est primum. ¶ Ultimo sic arguitur. Voluntas est nobilior intellectu. Ergo finis ultimus consistit in actu uoluntatis: & non in actu intellectus. Consequentia patet per ea: quæ superius annotata sunt: quia ultima felicitas consistit in optima operatione: quod non est nisi altior potestas simpliciter. Antecedens uero probatur per multa media. Quorum primum est tale. ¶ Perfectoris potestatis perfectior est huiusmodi. Sed huiusmodi quo perficitur uoluntas: scilicet charitas est nobilior fide & scientia: quibus perficitur intellectus: ut dicit Apostolus. prius ad corinthios. xlii. Ergo uoluntas est nobilior intellectu. ¶ Preterea Ordo potestatis est secundum ordinem obiectorum: Sed Bonum quod est obiectum uoluntatis: est nobilius uero. quod est obiectum intellectus: ergo uoluntas est nobilior intellectu. ¶ Amplius. Quanto aliquid est deo propinquius: tanto est nobilius. Sed uoluntas magis appropinquat deo: quam intellectus. Ergo idem quod prius. Maior probatione non indiget. Mior uero constat. quia plus deum diligimus: quam ipsum cognoscere possimus. Multi et indocti surgunt & celum rapiunt: & multi doctissimi in profundum merguntur: ergo per uoluntatem magis deo appropinquamus: quam per intellectum. ¶ Ad hæc Illud quod est liberum sui: est nobilius: eo: quod non est liberum. Sed intellectus non est liber sui: quia potest cogi. Voluntas autem libera est: cum cogi non possit: ipsa est impati intellectu. Ergo uoluntas est nobilior intellectu. Quod autem uoluntas imperet intellectui: & ipsum cogere possit patet: quia uoluntatem impare intellectu nihil aliud est: nisi quia uoluntas mouet intellectum: & per hoc impare & cogere debet. Quod autem hoc uerum sit: probatur. Dicit enim Anselmus in libro de similitudinibus. Quod uoluntas mouet omnes animæ uires. Preterea secundum Augustinum. viii. super genesim ad litteram Omnis motus procedit ab immobili. Sed inter potestates animæ: sola uoluntas est: quod est immobilis: in hoc quod a nullo cogi potest: ergo omnes alie uires uoluntate mouentur. Item secundum philosophum in. ii. Meteororum Omnis motus est propter finem. Sed Bonum & finis est obiectum uoluntatis: ergo uoluntas mouet alias uires. Vi terius secundum Augustinum. Hoc facit in spiritibus amor: quod in corporalibus pondus. Sed pondus mouet corpora. Ergo amor

uoluntatis mouet spirituales animæ potentias: Cum igitur uoluntas moueat intellectum: sequitur quod ipsa imperium habeat super ipsum: & eundem cogere possit: & consequenter inferri. Quod uoluntas est nobilior intellectu. Quod fuit antecessus consequentie nostre probandum. Ex quo sequitur: quod non in actu intellectus: sed in actu uoluntatis finis ultimus consistat. ¶ Pro declaratione igitur huius questionis. Videndum est quomodo una potentia mouet alteram: quia quod una potentia habeat imperium super aliam: nihil aliud est: nisi quod una mouet alteram. Et ideo primo considerandum est de isto motu: & postea perscrutabimur: quomodo una sit nobilior altera: demum solutio patebit ad obiecta. Quantum ad primum sciendum est secundum doctorem Angelicum in questionibus disputatis de ueritate questione xxii. articulo. xii. Quod intellectus aliquo modo mouet uoluntatem: & alio modo uoluntas mouet intellectum & alias uires. Ad cuius euidentiam sciendum est: Quod tam finis: quam efficiens mouere dicuntur: sed diuersimode: cum in qualibet actione duo considerentur: scilicet agens & ratio agendi: ut in calefactione ignis est agens & ratio agendi. Calor in mouendo dicitur finis: moueri autem sicut ratio mouendi. Sed efficiens sicut agens motus: hoc est educens mobile de potentia in actum. Ratio autem agendi est forma agentis: per quam agit. unde oportet quod ista agentia ad hoc: quod agat. Non autem inest forma esse nature perfectum quia hoc habito quiescit motus: sed inest agendi per modum intentionis. Nam finis est prior in intentione: sed posterior in esse. Et ideo finis preexistit in mouente proprie secundum intellectum: cuius est recipere aliquid per modum intentionis: & non secundum esse nature. Unde intellectus mouet uoluntatem. per modum quo finis mouere dicitur: in quantum scilicet præcõcipit rationem finis: & eam uoluntati proponit: sed mouere per modum causæ agentis est uoluntatis: & non intellectus: eo quod uoluntas comparatur ad res secundum quod in seipsis sunt. Intellectus autem comparatur ad res secundum quod sunt per modum spirituale in anima. Agere autem & moueri cõueniunt rebus: secundum quod in seipsis subsistunt: & non secundum quod sunt in anima: per modum intentionis. Calor. n. in anima non calefacit: sed in igne. Et sic comparatio uoluntatis ad res: est secundum quod cõpetit eis motus: non autem comparatio intellectus. Et propter actum uoluntatis est quidam inclinatio in aliquid: non autem actus intellectus. Inclinationis autem est dispositio mouetis: secundum quod efficiens mouet. unde patet quod uoluntas habet mouere per modum causæ agentis: & non intellectus. Potentia autem animæ superioribus: ex hoc quod in materiales sunt: competit quod reflectantur super seipsas. Unde tam uoluntas quam intellectus reflectuntur super se: & unum super alterum: & super essentiam

animæ: & super oēs eius vires. Intellectus enim intelligit se & uoluntatem & essentiam animæ & oēs animæ vires. Et similiter uoluntas uult se uelle: & uult intellectū intelligere: & uult essentiam animæ & sic de aliis. Cū autē aliqua potētia sup̄ aliam fer̄: comparat ad eam s̄m suā p̄prietatē: sicut cū intellectus intelligit uoluntatē uelle: accipit in seipso rōnem uolēdi. Vñ & ipsa uolūtas cum fertur supra potētias aiæ: fer̄ in eas: ut in res quasdam: q̄b⁹ conuenit motus & opatio: & inclinatur unāquāq; in p̄p̄riā opationem: Et sic nō solum res exteriores mouet uolūtas p̄ modū causæ agentis: sed ipsas aiæ vires. ¶ Hæc doctor san. ubi supra. Hæc ergo quomodo uolūtas mouet intellectū: & conuerso: & sic tenes quomodo una potentia habet impium sup̄ aliā. ¶ Nunc uero p̄scrutandū est: quomodo intellectus simpliciter sit dignior uoluntate: & qualiter uolūtas s̄m qd sit dignior intellectu. Sciendū est igit̄ q̄ s̄m p̄libatū doctorē ubi supra articulo. xi. Quot aliqd pōt altero eminentius dici: & simpliciter: & s̄m qd. Ad hoc autē q̄ aliqd ostendat esse altero simpliciter melius: oportet q̄ eorū cōparatio attēdat̄ penes eorū essentialia: & nō penes accidentalia: quia p̄ hoc attendere: unū alteri eminere s̄m qd: sicut homo si comparat leoni: q̄tū ad differētiās essentialēs: inuenit leone simpliciter nobilior: in quātum homo est aiā rōnale. Leo uero irrōnale. Leo autē est hoīe excellētior: si cōpetur s̄m fortitudinē corpalem. Hoc autē est esse nobilius s̄m qd. Multa. n. aīalia hoc modo nobiliora sunt hoīe: quia aliqua habet meliorē uisum: sicut līnx: & quilibet lupus: alia uero meliorē auditū: nōnulla meliorē olfactū. Sed ista est nobilitas s̄m qd: & non simpliciter dicta. Vt ergo cōsideret̄: quæ harū duarū potētiarū sit nobilior simpliciter: uolūtas: an intellectus. Hoc est p̄ se ex eorū differētiis cōsiderandū. Perfectio autē & dignitas intellectus in hoc consistit: Quot spēs rei intellectæ in ipso cōsistit intellectu: cū s̄m hoc intelligat actus: in quo ei⁹ dignitas tota cōsiderat̄. Nobilitas autē uolūtat̄ & act⁹ ei⁹ cōsistit ex hi: q̄ aiā ordinat̄ ad rē aliquā nobilē s̄m eē: qd habet illa res in se ipsa. Perfectus autē est simpliciter & absolute loquēdo: hīc in se nobilitatē alteri⁹ rei: q̄ ad rē nobilē cōpari extra se existentē. Vñ uolūtas & intellect⁹: si absolute cōsiderēt̄: nō cōparādo ad hāc uel ad illā rē: hūc ordinē inueniunt hīc. Quot intellect⁹ eminentior & nobilior simpliciter ē uolūtate. Sed cōtingit nobili⁹ eē cōpari ad rē aliquā nobilē p̄ aliquē modū: q̄ eius nobilitatē i seipso hīc: quādo uidelicet illius rei nobilitas habet multo inferiori mō: q̄ eā hēat

res illa in seipsa. Si aut nobilitas illi⁹ rei insit aliis rebus: uel æque: uel nobilior: q̄ in re cuius est: tūc absq; omni dubitatiōe. Illud: quod i se nobilitatem alterius rei habebit: est nobilior eo: quod ad ipsā rem nobilem qualitercūq; ordinat. Regi aut: quæ sunt aīa superiores formas p̄cipit intellectus inferiori modo q̄ sint in ipsis reb⁹. Substantiæ. n. se pate sunt simpliciores & nobiliores in seipsis: q̄ in intellectu nostro. Recipit. n. aliqd in intellectu p̄ modū suū: ut dī in libro de causis. Et Boetius dicit Quot intelligēs itelligit p̄ modū suū: & nō p̄ modū rei intellectæ. Et eadē rōne eaq; reg: q̄ sūt aīa inferiores: sicut res corpales sunt: formæ sunt nobiliores in aīa: q̄ in ipsis reb⁹: q̄a in intellectu sunt in materiales. Nihil. n. fit itelligibile: nisi fiat imune a materia: ut dicit Auicēna. ¶ Sic igit tripliter pōt sūmi compatio intellectus ad uolūtatem. Vno modo absolute in uniuersali nō respectu huius uel illius rei: & sic intellectus est eminentior uolūtate: sicut habere id quod ē dignitatis i re aliqua: est perfectius: q̄ comparari ad nobilitatem eius. Alio modo per respectum ad res naturales sensibiles: & sic iteg intellect⁹ est simpliciter nobilior uoluntate: ut puta: Intelligere lapidem: q̄ uelle lapidem: eo q̄ forma lapidis nobiliori modo est in intellectu: s̄m q̄ ab intellectu intelligitur: q̄ sit in seipsa: s̄m q̄ a uoluntate desideratur. Tercio modo in respectu ad res diuinas: quæ sūt aīa superiores: Et sic uelle est eminentius q̄ itelligere: sicut uelle deum & amare: q̄ itelligere aut cognoscere: quia diuina bonitas perfectius est in ipso deo: prout a uoluntate desideratur: q̄ sit participata in nobis: prout ab intellectu concipitur. ¶ Hac ex intentione sancti docto. dicta sunt. ¶ Ad primū ergo dicendū quod ratio illa ostendit Quod beatitudo sit in uoluntate obiectiue id est sicut suum obiectum: non autem quasi actus eius. ¶ Ad secundum dicitur quod delectatio requiritur ad beatitudinem: quasi forma completiua beatitudinis: quia delectatio p̄ficiat operationem: ut quidam finis superueniens: ueluti iuuenib⁹ superueniat pulchritudo: quæ iuuentutem decorat: ut dicitur in decimo ethicorum. ¶ Ad tertium responderetur Quot charitas pro tātō dicitur esse altior & nobilior uirtus cæteris: quæ sunt in uia: quia ipsa est: quæ ordinat omnes in deum. Ipsa est etiam cuius erit in patria ultima quieratio in deum. Hoc tamen non dicit: q̄ actus eius sit substantia ipsa beatitudinis: sed uel inclinatio quædam in ipsam: sicut in statu uis: uel quieratio in ipsa: sicut in statu patriæ. ¶ Ad q̄rtū dicendū q̄ actus corporis nō pōt pertinere

gere ut assequat bonū animæ: sed actus intellectus potest perti-
gere ad assequēdū bonum: qđ uoluntas appetit. Et ideo nō ē simi-
le. ¶ Ad qntū dicendū qđ per affectum homo pfectius deo con-
iūgitur: qđ per intellectum: inquātum cōiunctio: qđ est p affectum:
perficiens & decorans eā: qđ delectatio perficit operatōem: sicut
pulchritudo iuuetutem: sicut philosophum: Sed tñ oportet Quod
prima cōiunctio sit semp per intellectū. ¶ Ad uerbū Vgonis Qđ
sciētia foris manet: ubi dilectio itus ē. Dicit Quod dilectio prius
inclinat in coniunctionem perfectā appetendam: qđ intellectus p-
fecte coniūgatur: qđ nō pri⁹ qđ intellect⁹ quoquo mō cognoscatur
eo qđ appetitus nō pōt esse icogniti oīo. Et propter hoc dixit Hu-
go dilectio itus est: ubi scia foris manet. Ad. vi. dī Qđ sicut p hūm
i. iiii. de aīa. Duo sunt pīcīpīa humanorū actūū. s. Intellectus seu
ratio: & appetitus siue uolūtas. In intellectu autē seu ratiōe cōsidera-
raſ speculatiuū & practicum: In appetitu autē rōnali cōsideraſ ele-
ctio & executio: Vñ sicut uoluntas est causa bonorū operū: ita etiā
Intellectus. Hābitus. n. electiuius nūqđ erit uirtuosus nisi sit sicut rō-
nem rectā. Vñ hoīes carētes usu rōnis: sicut sunt pueri paruuli &
amentes ac stolidi nō possunt mereri nec peccare. Ideo sola uolū-
tas nō ē cā humanorū actūū: sed etiā intellectus. Et ppter hoc am-
bo premiabūſ uolūtas amādo & fruēdo: intellect⁹ autē uidēdo: spe-
culādo: cōtemplādo: cognoscēdo: & apprahēdēdo. Voluntas tñ
dī eē cā uel peccati: uel actus uirtuosi pp libertatem ei⁹: & qđ ad
ipsam. ut dixi: pīnet electio & executio. Non. n. sufficit Intellige
Quid sit bonū uel quid sit uirtus: sola cognitiōe: nisi bonū opere
remur: & actus uirtuosos ipsa re exerceamus: quia laus uirtutis ī
actione consistit. Et ideo Argumentum non concludit. Quod p-
pter hoc beatitudo in actu uolūtatē cōsistere debeat: Vel dicen-
dum est. Quod sicut uolūtas est cā bonorū operum & uirtutum
ita pmiū recipiet: qđ beatitudo: quā est uirtutis & bonorū operū
pīmiū: in ipsa sola uoluntate cōsistit obiectiue. ¶ Aliter tñ re-
spōdet doctor. s. ad hoc argumentū in suis quodlibetis nouo qđ
libet dicens. Quod meritum cōsistit ī agendo: pīmiū autē in re-
cipiendo. Actio autem primo pertinet ad uoluntatem: quia ipsa
mouet omnes alias uires: sed receptio primo pertinet ad intellectū
qđ ad uolūtatē. Vñ pīmiū p prius attribuit intellectui: meritū au-
tem uolūtatē. ¶ Hāc ille. Fīnīl ergo ultimus ē ī ipso intellectu
actualiter: qđ in actu ipsius consistit. In uoluntate uero obiectiue.
¶ Ad ultimā instantiā qđ pbat uolūtatē eē nobīllorē intellectu p

aliqua media: Dicitur ad primum quod charitas est habitus perficiens uoluntatem in ordine ad deum: & in tali ordine uoluntas est nobilior intellectu: nec per hoc concluditur. Quod uoluntas sit nobilior simpliciter: sed secundum quid. ¶ Ad.ii. dicitur Quod Verum est quoddam bonum Est enim Bonum intellectus ut patet per philosophum i. vi. ethicorum. Et ideo non est dicendum Quod bonum sit nobilius uero: sicut nec Quod animal sit nobilius homine cum homo includat in se nobilitatem animalis & superaddat. Loquimur enim de uero & bono: secundum quod sunt obiecta uoluntatis: & intellectus. ¶ Ad.iii. patuit solutio ex solutione quinti Argumenti. Vel dicendum Quod ratio illa procedit de uoluntate in ordine ad deum: & sic conceditur: esse nobilior intellectu secundum quid: sed non simpliciter. ¶ Ad.iiii. dicendum Quod libertas uoluntatis: & imperium ipsius in intellectum non ostendit eam esse nobiliorem simpliciter: sed nobiliorem in mouendo: ut ex praedictis patet: Voluntatem enim Imperare intellectui: nihil aliud est: nisi quia uoluntas mouet intellectum: Ex hoc ergo arguitur Quod sit nobilior secundum quid: uidelicet in mouendo: sed non simpliciter. Item rationis est etiam imperare secundum philosophum in primo ethicorum. Vnde sicut uoluntas mouet intellectum: ita etiam intellectus mouet uoluntatem. Mouet enim uoluntas intellectum: & alias animae uires per modum causae efficientis: Intellectus uero mouet uoluntatem per modum finis: ut latius patet ex his: quae dicta sunt superius. Vnde ex hoc imperio sic ego possum arguere nobilitatem intellectus: sicut ipsi ex hoc eodem medio demonstrare opinantur uoluntatem esse nobiliorem intellectu. Non igitur sequitur. Quod uoluntas sit simpliciter nobilior intellectu. Intellectus ergo simpliciter uoluntate nobilior est. & consequenter infertur: Quod in actu ipsius: & non uoluntatis: finis ultimus rationalis creaturae consistat. ¶ Palam est etiam quod felicitas uiae: quis sit imperfecta: in actu intellectus consistit. Aristoteles enim & commentator suus Auerroes: nec non Auicenna: & quasi omnes celeberrimi philosophi felicitatem humanam in speculatione posuerunt unde philosophus in. x. ethicorum dicit. Quod uir sapiens maxime est felix. Et ibidem etiam dicit Quod speculatio ueritatis est ipsa felicitas. Quam obrem hoc Cicero non ignorans primo suorum officiorum libro in haec uerba prorupit. Cognitionemque rerum aut occultarum aut admirabilem: ad bene beateque uiuendum necessariam ducimus. Si ergo iuxta Ciceronis sententiam bene beateque uiuere uolumus: cognitio rerum occultarum: id est rerum naturalium: quae sunt occulta: id est in materia immersa: de quibus est naturalis philosophia: aut admi

rabiliū: de quibus est moralis philosophia: quæ ē de præceptis admirabilibus: uel admirabiliū. i. rerū diuinarū & supernaturalium: quæ admirabiles sunt: magnopere nobis necessaria ē: & opportuna. Quapropter dicit Seneca illos esse uituperandos: qui totum tempus suū in solis uocabulis & quibusdā uerbis lenocinātis atque flosculis terunt: fucos quosdā & inanem scientiæ umbrā atque picturā sectantes: ad ipsam uero scientiæ cognitionē nunquam puenientes. Quāobrem nō dixit Cicero cognitionem uocabulorum aut fabularum: sed rerū occultarū uel admirabiliū ad bene beateque uiuendū fore necessariā. ¶ Felicitas ergo uiatoris in cognitione naturalis & moralis atque diuinæ philosophiæ: quam metaphisicam appellamus: consistit: & hoc dico: si talis cognitio peccatorū sordibus nō fuerit infecta. Omnis. n. peccator uere miser potest appellari. Miseria uero felicitati opponitur. Quare nullus peccator est felix: qui continuæ conscientia scelearū & peccatorum stimulis agitat. Hoc igitur probasse mihi sufficiat: philosophos & oratores felicitatē in actu intellectus & cognitione posuisse. Probauimus etiam felicitatem uiatoris & comprehensoris in cognitione: & intellectuali operatione consistere. Cum ergo oēs beatitudinē appetant: & beatitudo in actu intellectus & cognitione consistat: Sequitur Quid natura omnes homines scire desiderant. Quā conclusionem sex topicis & suauissimis rationibus comprobauimus. in quibus etiam quanti sit sapere: quātumque splendoris & excellentiæ habeat ipsum scire: pro modulo nostro explicare percurauimus. ¶ Sed cum naturalis appetitus cognitionis & scientiæ naturaliter homini sit insitus: magis tamen ea: quæ naturæ notissima sunt: cognoscere satagit: quāuis a cognitione ipsorum ratio humana deficiat: cum in ipsa se humanus habeat intellectus: sicut oculus noctuæ ad lumen solis: ut dicitur in. ii. Metaphisice. Nec mirum: quia secundum Quiditū Nitimur in uetidū semper: cupimusque negata. Vnde philosophus Vndecimo aliam libro dicit. Quid quis parum sit: quod humana ratione de substantiis superioribus percipere ualeamus: tamen illud modicum: quod de eis scitum ē: est magis amatum magis amabile: & magis desideratum omni cognitione perfecta: quā de substantiis inferioribus habemus. Dicit. n. sic philosophus ibidem ad litterā. Magis concupiscimus scire modicum de rebus honorabilibus & altissimis: licet nō probabiliter id sciamus: quā scire multum: & per certitudinem de rebus minus honorabilibus & uilioribus uel uulgaribus. ¶ Hæc ille ad litteram. Dicit etiam in. ii. cœli & mundi Quid cum de corporibus celestibus quæstiones possint solui parua & topica solutione: contingit auditori quod uehemens sit gaudium eius. Vnde textus eius ibidem etiam sic præcise dicit. Magis diligimus illa scire: de quibus maximam dubitasti

onem habemus:& per paruas & debiles rationes: qua notiora quidem
 & per rationes efficaces. ¶ Hæc ex textu philosophi formaliter. Ex his
 igitur philosophi uerbis infertur Quid cognitio rerum altissimarum:
 quantumcunque minima uel imperfecta sit: plus perfectionis & uolupta-
 tis confert homini: quam quælibet cognitio perfecta rerum infimarum. Vnde
 Thomas ille Aquinas in principio sumæ contra gentiles hæc uerba an-
 notatu digna in proposito adducit dicens. Manifeste apparet. Quid de
 rebus nobilissimis quantumcunque imperfecta cognitio: maximam perfe-
 ctionem animæ confert. Et ideo quis ea: quæ supra rationem sunt: ratio
 humana plene capere non possit: tamen multum sibi perfectionis
 acquiritur: si ea saltem qualitercunque intelligat. ¶ Hæc ille ad litteram.
 In scientiis igitur speculatiuis: quæ uel subiecti nobilitate: uel demon-
 strandi certitudine alias excellunt: non autem in fabulis ingenium no-
 strum exerceamus: ueluti etiam elimatissimus ille poeta Martialis de-
 cimo suorum epigramatum libro recte nos admonet dicens.

Qui legis ædipodem: caligantemque thyestem

Colchidas & hyllas: Quid nisi monstra legis?

Quid tibi raptus hyllas: quid parthenopeus & Athls

Quid tibi dormitor proderit endymion

Exutusue puer pennis labentibus: aut qui

Odit amatrices hermaphroditus aquas.

Quid te uana iuuant misere ludibria chartæ?

Hoc lege quod possis dicere iure meum est.

¶ Applicandum est igitur ingenium ad alta & subtilia: in quibus ma-
 xima: animorum perfectio consistit: quia licet excellens sensibile cor-
 rumpat sensum excellens: tamen intelligibile non corrumpit: imo ma-
 gis perficit intellectum. Quamobrem constat illum friuole & absurde
 loutum fuisse: qui dixit. ¶ Mitte archana dei: coelumque inquirere quid
 sit Cum sis mortalis: quæ sunt mortalia cura Vnde i. x. ethicorum cum
 Simonides cuidam homini prætermittendam esse diuinorum cognitio-
 nem persuaderet: & humanis rebus ingenium applicandum esse affirmaret: in-
 quies congruum & expediens est: humana sapere hominem: & mortalia morta-
 lem: contra cum philosophus dicit: Quid homo debet se ad immortalia &
 diuina trahere quantum potest. Melior igitur est cognitio rerum altissimarum
 & subtilium: quantumcunque minima uel modica sit: omni perfecta cognitione
 rerum infimarum. Sed cum multa ardua: & cognitu difficilia sint: quæ
 rationis humanæ facultate plurimum excedunt: tum aie rationalis cognitio perdiffi-
 cilis habet. In quæ præcipue tres intricabiles & maxie difficultates occur-
 runt. ¶ Præcipua circa quædam spiritus quid sit: & utrum possit uniri humano corpori: ut

forma: uel remaneat una in oib⁹ hoib⁹ mūdi. ¶ Secūda circa imortalitatem. Vtrum ad corruptionē corporis corrūpā: sicut aīa brutū: uel post mortem remaneat. ¶ Tertia circa penaltatem. Quomodo ex ta corpore: ab igne corporeo pati possit. ¶ De prima difficultate loq̃t doctor sanctus in primo sen. dist. iiii. ar. li. ad. iiii. dicens. Maxima difficultas est in cognitione aīa: nec deuenitur in ipsam: nisi ratiocinando ex obiectis in actus: & ex actibus in potentias. Testatur idem Ioānes Scorus pro alia parte in. iiii. sen. dist. xlii. q. ii. dicēs. Non inueniē facili ter ratio a priori: neq; a posteriori ppria ad pbādum intentum. Videlicet aīam rationalem humani eē corporis formā: nisi ex ppria operatione hoīs. Si qdem forma inotescit ex operatione: sicut materia ex trāsmutatione. ¶ Hæc ille. ¶ De secūda difficultate loquit. Augustinus libro. xiii. de trini. cap. ix. Vbi differens de uita immortalī & sempiterna sic loquit dicens. Hæc inquit: Vtrū careat humana natura: nec parua q̃stio est. Humanis quippe argumentationibus hanc inuenire conantes: uix pauci magno p̃diti ingenio: uacantes octo: doctrinisq; subtilissimis eruditi ad idagandam solius animæ immortalitatem peruenire potuerunt. ¶ Hæc ille. ¶ Tertiæ difficultatis meminit. Petrus de palude in. iiii. sen. dicens. Tot adducuntur opiniones circa materiā istam: & nulla satisfaciit intellectui: quia ea: quæ fidei sunt: humana ratione capi nō possunt. ¶ Hæc igitur tua difficillima cū sint: & humane rationis capacitatem admodum excedant: statui de iis aliquid diuino aspirante fauonlo pro modulo meo diferere: existimans præclara hominum ingenia uberiores fructus quā etiam plus uoluptatis & p̃fectionis consequi debere: si ea saltem in cortice uel superficie attigerint aut summotenus qualitercūq; delibauerint: q̃ si omnes poetarum commentarios: omnesq; romanas & exterræ gentium historias tota mente complecterentur: & memoriæ fideliter demandarent. Credo etiam imo certo scio: me præstantius quiddam & laudabilius efficere. Atq; deo optimo maximoq; gratius opus exhibere: si qualemcūq; uel minimam cognitionem aut noticiā de iis tribus: quīs inepte: quīs illepi de propinauero: q̃ si Plautum: uel Plynii nouocomensis libros omnes fideliter & exactissime interpretarer. Atq; omnes poetarum & oratorum sensus abditos & abstrusos luce clarius elucidarem. Nec tamē tantum mihi arrogo & attribuo: ut has tres perdifficiles quæstiones: in quibus enodandis præclara quoq; ingenia titubarunt: meo metiri posse ingenio existimē: sed quæ a diuersis philosophis & theologis latius decisa: & sparsim uentilata sunt: hoc in opusculo congeffi: ac uelutia pecula ex diuersis floribus mella conuectās in in cellulam. Vas

rias & multiplices celeberrimorū doctōrū sūas. Quæ ad rē: & gen^o hoc subiectū spectare uidebāt: undiq; decerpe: colligere: Atq; ordinate in unū redigere pcurauī. Vt q̄stiones istas: seu difficultates aucupari: uel idagare cupiētes crebra chartarū reuolutione: & lōgæ inquisitionis labore non fatigentur: sed quæ perscrutari satagunt: bene discussa & digesta confestim occurrant. ¶ Er̄it ergo libellus iste in tua capita principaliter distinctus. ¶ In primio nāq; rationalem animam humani eē corporis formam: præmissa prius ipsius diffinitione & quidditate: ut par est: necessariis rationibus comprobabo. Deinde: si triginta argumentorum: quæ in oppositum fiunt: solutionem præmiserō. Quod ipsa anima tali corpori: cui unita est: conuenienter uniatur: declarabo. Sed quia rationalis animæ simplicitatis consideratio ad quidditatis atq; immortalitatis ipsius cognitionem multum pertinere putatur: ideo subsequenter non nulla cognitu digna de simplicitate & compositione eiusdem patefaciam. Quia, uero per differentias in cognitionem rerum maxime: deuenimus: non erit absurdum si uiginti differentias quibus anima & Angelus inter se differunt: postremo loco opportune connumerauero. In hæc ergo capitula uel quinq; partes. Primum caput distinguitur. ¶ In secūdo uero capite immortalitatem animæ rationalis: non modo suasibilibus & topicis: uerum etiam necessariis & ualidissimis rationibus: præmissis prius in oppositum multis auctoritatibus & argumentis superius fauentibus demonstrare intendo. Solutus autem argumentationibus: quæ animam cum corpore simul interire: atq; utrūq; morte pariter deleri: concludere uidebuntur: An a corpore separata aliquid cognoscat: & quomodo sine fantasmate intelligere possit: & utrum. Anima unius alterius animam hominis cognoscere possit: ex intentione theologorum: qui recta senserunt: diligentiū indagabo. ¶ In tertio autem & ultimo capite. Vtrum anima passibilis sit: & quomodo corporis ergastulo soluta: ab igne corporeo pati possit: rectatis quinq; & decem opinionibus: nī ingenii mei uires ad modum exiles tantam aggredi prouiciam ausæ medio in nixu succumbant: elucidare conabor. Post solutionem autem argumentorū: quæ in oppositum prius adducam: nonnulla de pueris in limbo existentibus: & de uermibus: quibus inferi torqueri perhibentur: disserere decreui. In calce uero libelli: ne cuiusdam optimi uiri de me benemeritis: uoluntati refragari uidear: methodum quendam uel compēditolum de sacratissimo corpore Christi: in quo omnes difficultates naxime: quæ circa mirabile sacramentum hoc occurrunt: breuiter extri-

antē: quis extra propositam materiam sit: præcedentibus subnectere constitui. ¶ Sed iam oram soluenti superi faueant: & fragilem ingenii mei cinibam atq; raticulam mediis in fluctibus gubernent. Diuino enim fretus patrocínio: uentis hanc & pelago committere non dubitauī. Surgant igitur sonora flamina: & mare totum ab imis usq; sedibus concitent & euertant. Nothus Eurusiq; pariter debacchantes ruant. Vastos ad sidera fluctus aphricus euoluat: & threicio stridentem aquilone procellæ in hanc nauiculam nostram impetum faciant nunq̃ de naufragio expauescam: ubi ille mihi afflauerit: cui Pelagus & uenti solo nutu obediunt: quiq; siccis pedibus super tumidas maris undas ambulauit. At neq; Syllam Carybdinūq; formidabo: sed cui tatis geminis sirtibus & scopulis ad intentum atq; optatum: ut spero portum sospes & incolumis perueniam.

¶ Iacobi: Bruti Nouocomēsis ex castello ab Aqua clurū Vallis telli-
næ Artiū & diuīæ phiæ p̃fessoris ppulcher & sciētificus de aīa libell⁹

DE QVIDITATE ANIME.

VIA ERGO: Vt inquit Cicero officiorum primo. Omnis: quæ a rationes suscipitur de aliqua re. Institutio debet a diffinitione proficisci: ut uideat: qd sit id: de quo disputetur: cum omnis disputatio nostra de anima futura sit: ante q̃ de unione: uel de modo unionis aīe ad corpus aliquid patefaciam: liber pro prima parte principalis capitis huius libelli nostri: definire: uel potius describere: aut notificare siue circumloqui. Quid sit rationalis anima: cui⁹ quiditatem & essentiam præci illi philosophi explicare cupientes in uarios errores prolapsi fuerūt: & pauci admodum eorum ueritatem attingere potuerunt. ¶ Plato ille diuinus dixit animam essentiam se mouentem. ¶ Xenocrates numerum se mouentem: ¶ Aristoteles endelichsam: idest actum primum. ¶ Pythagoras & Philolaus armoniam. ¶ Possidonius ideam. ¶ Asclepiades quq; sensuum exercitium sibi consonum. ¶ Rabi Moyses dei simulacrū. ¶ Anaxagoras spiritum tenuem per corpus omne dispersum. ¶ Socrates inextinguibilem dei scintillam. ¶ Heraclitus ponticus lucem. ¶ Heraclitus phisicus scintillam stellaris essentia. ¶ Zenon cōcretum corpori spiritum. ¶ Democritus spiritum insertum atomis:

¶ Critholaus peripateticus constare eam de quinta essentia.
 ¶ Hipparcus ignem. ¶ Anaximenes aera. ¶ Empedocles ex omni-
 bus mixtam. ¶ Critias sanguinem. ¶ Parmenides ex terra & igne.
 ¶ Melissus motum aeternum. ¶ Exonephantes ex terra & aqua.
 ¶ Boetius ex aere & igne. ¶ Diogenes diuinum quiddam se mouēse
 ¶ Epicurus speciem ex igne & aere & spiritu mixtam. ¶ Hypocras-
 tes uigorem. ¶ Alexander preparationem in humana natura.
 ¶ Galienus complexionem. ¶ Anicenna substantiam solitariam:
 ueluti nauita nauis: corpus agitantem. ¶ Secundus philosophus
 deum quendam incarnatum. ¶ Tales milesius morticem substantiā
 primi entis imaginem. ¶ Solon salaminius nobilissimam formam.
 ¶ Chilon lacedaemonius frigidum uaporem. ¶ Pyttacus nityle-
 naus specierum diuerticulum. ¶ Bias prienæus intelligentiam icar-
 ceratam. ¶ Cleobolus lydius humanarum fontem operationum.
 ¶ Peryander corynthus naturalem calorem. ¶ Ptholemaeus Astro-
 rum dominam. ¶ Archytas ille tarentinus uitae principium.
 ¶ Isaac obumbratae naturam intelligentiæ. ¶ Alpharabius diuinū
 flamen: atq; spiraculum. ¶ Auempaze uirtutem imaginatiuam.
 ¶ Demetrius phalereus substantiam cum materia: materia tamen
 immunem. ¶ Algazel inextricabilem labyrinthum. ¶ Gorgias leō-
 tinus substantiam aetherei: potentiis & affectibus partibilem.
 ¶ Aueroys formam assistentem. ¶ Tertulianus & Appollinaris ex
 semine & potētia materiae educatam. ¶ Alii corpus. ¶ Alii uero imas-
 ginationem. ¶ Aliqui sensum. ¶ Quidā cerebrū. ¶ Non nulli cor.
 ¶ Varro autem Manicheus: Siphanius & Præsilianus ex propria dei
 substantia animam esse dixerunt. ¶ Nonnullas harum opinionum.
 Virgilius etiam tetigit. Cum enim dixit Purpuream uomit ille aiam
 Et illud, Tuāq; animam hanc effundere dextra: loquutus fuit secundum
 opinionem illorum: qui dixerunt animam esse sanguinem: uel sangui-
 nem esse sedem animae. Quia enim anima est corporis uita: & rece-
 dente sanguine: qui est thesaurus naturae: cessat uita. Ideo crediderūt
 isti animam esse sanguinem. Sed cum dixit, Omnis & una dilapsus
 calor: loquutus est secundum opinionem illorum: qui dixerunt ani-
 mam calorem esse: quo recedente frigescit corpus & moritur: secun-
 dum illud. Corpusque lauant frigentis: & ungunt. Cum uero sub-
 iungit. Atque in uentos uita recessit: illorum opinionem sectatus
 est: qui dixerunt animam esse aerem. Sed cum illud protulit.

Ignescit olis uigor. illos est imitatus: qui dixerūt animam esse ignē. **C**Aristoteles in secūdo de anima: animam a posteriori sic describit uel notificat dicens. Anima est principium: quo uiuimus: intelligimus sentimus: & secundū locum mouemur. Aliam tñ diffinitionem ante istā ponit philosophus ibidem: quā inferius postremo loco recitabo.

CArmonius eam sic notificat. Aīa est substantia incorporea intellectualis luminis a primo ente pceptiua. **C**Seneca uero dicit: Qd Aīa est spiritus intellectualis beatitudinis capax. **C**Auicebron autem i libro fontis uite animā aliter diffinit: uel circūloquitur dicens. Anima est subiectum scientiæ uiribus suis omnīū reꝝ capax: & sicut materia prima est susceptiua omnīū formarū: ita anima: quæ est ultima forma: sed nobilitate prima est susceptibilis omnium intelligibilium: sicut ē recte per philosophum dicitur. Intellectus agēs est quo omnia facere: Intellectus uero possibilis est quo omnia fieri. **C**Damasceus uero dicit: Qd Anima est substantia Viuens simplex & incorporea. **C**Sācti & catholici magistri aīam rationalē sic diffiniunt dicentes. Anima est spiritalis substantia & rationalis ad uiuificādum corpus humanū de nihilo creata. **C**Doctor uero sanctus & Angelicus in quodā compēdulo theologiæ aīam intellectuam sic notificat. Anima iquit est uita perpetua: per memoriā itelligētiam & uolūtatem ad imaginem dei facta: capax uirtutis uel uitii: susceptibilis pene uel premii: Arbitrio libera: potentiis habitibus & affectibus decorata. Caret pōdere figura & colore. Eo magna est: q̄ æternitatis est particeps: eo recta: q̄ bonitatis appetens: tam nobilis: q̄ capax est beatitudinis. Quātitatem habet aīa: n̄ dimensionem: aut extensiuam: sed potentatiuam & uirtualem. Ideo tota est in toto: & tota in qualibet parte. Tota dico: non dimensione: aut potentialiter: sed tota essentialiter. Et quia simplex est: nec Augmentum nec diminutionis susceptibilis est: nec in corpore maiori maior: nec in minori minor Multitudo quoq; potentialium in anima non ponit maioritatem in natura animæ: nec diuersa uocabula diuersas animas ostendunt: sed multipliciter affectuum & operationum demonstrāt Dicitur enim anima: in quantum animat corpus & uiuificat: quia ē ut tale principium hominis. Animus dum sapit & desiderat. Ratio dum iudicat: & uerum a falso discernit. Spiritus dum spirat: aut in contemplationem surgit. Sensus dum sentit. Mēs quādo cōsiderat & cogitat. Memoria dū recordatur. Voluntas qñ uult & consentit. Intellectus dū itelligit. **C**Hæc ille. **C**Aduertendum tamē est: q̄ aīa dupliciter potest considerari: uno modo fm se absolute: prout non respicit corpus. Et sic eius consideratio pertinet ad metaphisicum: qui considerat prias

DE VNIONE ANIMAE AD CORPV.S.

causas: & nobiliores partes entis. Alio modo potest considerari: prout est pars compositi: Et ut sic: est de consideratione physica: & eius consideratio pertinet ad philosophum naturalem. Et neq; sciri: neq; diffiniri potest nisi in quantum respicit corpus: & materiam informat. Et hoc modo diffinit eam philosophus in. ii. de anima dicens, **C** Anima est actus primus physici corporis organici potentiam uitae habentis. Haec autē diffinitio: ut ipsemet phis ibidē asserit: generalit̄ de oī aīa data est. Nec plures līs aīae diffinitiones cōmemorās: sat mihi sit pro pria pte p̄cipalis capitis huius opusculi nostri has pauculas cōnumerasse.

DE VNIONE ANIMAE AD HVMANVM CORPV.S.

VANTVM igit̄ ad. li. partē attinet: Queritur i prae-
fata diffinitioe: i q̄ dī: Q d aīa ē actus prius: &c. Vtrū
rōnalis aīa sit forma hoīs specifica & substantialis: i for-
mās corpus humanū: & dans sibi eē. Videť. n. multis:
Q d n̄ possit uniri corpori: ut forma: sed remāeat una
i oībus hoīb⁹ mūdi. Et prio p̄ ipsos sic arguit̄. **C** Oīs
forma unita materiae idiuiduat̄ p materia. Ergo si aīa
intellectua unitur corpori: ut forma: oportet: Q d indiuiduetur: & sic
erit alia aīa i me: & alia i te: & cōsequēter erit alius itelleť i me & ali⁹ i
te. Ergo formae s̄cepte i aīa sūt formae idiuiduatae. Oportebit. n. Q d
sit alia spēs intelligibilis i me: & alia i te: & p cōsequēs aliud itelleťū: qd
ego intelligo: & aliud: quod tu. Erit ergo itētio itelleťa multiplicata f̄m
numerum indiuiduorum Et ita non erit uniuersalis: sed indiuidua Ex
quo sequitur: q non sit itelleťa in actu: sed in potentia tantum. Nam
intentiones indiuiduales sunt intelligibiles in potentia: & non i actu.
Et sic anīa itelleťua non poterit uniuersalia cognoscere. Quod
est falsum: & absurdum. Potest etiam sub aliis uerbis hoc argumentū
sic formari. Si anīa itelleťua unitur corpori: ut forma: Ergo indi-
uiduatur per corpus. Cum ergo species itelleťae in actu propriū
subiectū sit itelleťus possibilis: oportet Q d multiplicato itelleťu
possibili: multiplicentur species intelligibiles f̄m numerum in diuer-
sis. Et si itelleťus possibilis est alius in hoc: & in illo hoīe: necesse est:
Q d species itelleťa sit alia numero in hoc: & in illo: una uero in spe-
cie. Species aut̄ & formae: quae sunt eedem f̄m spēm: & diuerse f̄m nu-
merū: sunt formae idiuiduales: q nō possunt esse formae intelligibiles.
Quia intelligibilia sunt uniuersalia: & nō p̄ticularia. Sicut. n. sensus ē
p̄ticulariū: ita itelleťus uniuersaliū ut phis dicit. Et Boetio itidē atestā

te Particulari ē: cū sentit: Vniuersale dū intelligit. Si ergo spēs intellecta sit idiuidua: sequit̃: q̃ aīa intellectiua nihil possit intelligere: & q̃ de nulla re sit scia apud mortales. Impossibile ē igit̃ Qd aīa intellectiua uniat̃ corpori: ut forma. Et sic necesse ē Qd sit una tm̃ in oībus hoībus mūdi praesentibus praeteritis & futuris. ¶ ii. sic arguit̃. Nihil icorruptibile potest esse forma corporis corruptibilis. Sed aīa rationalis est incorruptibilis: sicut fide tenemus: & inferius demonstrabim̃: ergo nō potest uniri corpori corruptibili: ut forma. Maior probatur. Quia nō ē accidentale formae: sed p se ei conuenit esse in materia: alioquin ex materia & forma non fieret unū per se: sed unū per accidens. Nihil autē potest esse sine eo: quod inest ei per se. Ergo forma corporis. nō potest esse sine corpore. Si ergo corpus sit corruptibile: necesse est formam corporis corruptibilem esse. Non igitur aīa rōnalis unitur corpori ut forma informans ipsum: & sic erit una tantum anima in omnibus hominibus mundi. ¶ iii. sic formae separatae a materia: & forme quae sunt in materia: differunt specie ut probatur in. vii. Metaphisicā. Multo ergo minus una & eadem forma numero potest nunc esse sine corpore: & esse nunc in corpore. Destructo ergo corpore: uel destruff forma corporis: uel transiit ad aliud corpus. Vnde Gregorius niscenus īposuit Aristoteli Qd posuerit aīam rationalem esse corruptibile: quā posuit eā corporis formā. Quidam uero pp hoc transcorporationem posuerunt: dicentes animas transire de corpore in corpus. Nōnulli uero asseruerunt animam habere corpus incorruptibile: a quo nunq̃ separatur. Cum ergo haec omnia sint inconuenientia: impossibile est animam esse humani corporis formam. ¶ iiii. Nam philosoph⁹. xvi. animalium libro dicit̃. Intellectum solum de foris aduenire: & diuinū esse solum. Nulla autem forma: quae est actus materiae: aduenit materiae de foris: sed educitur de potentia materiae. Anima ergo non ē forma corporis. ¶ Quito. omnis forma corporis mixti causatur ab elementis: Si ergo anima esset forma humani corporis: non esset ab extrinseco: sed esset ab elementis causata: quod est falsum. Non ergo aīa est forma corporis. ¶ vi. Si anima esset corporis forma: cum ipsa sit ab extrinseco: sequeretur: quod etiam uegetatiuū & sensitiuum essent ab extrinseco: quia est una substantia animae: cuius potentiae sunt uegetatiuum siue nutritiū sensitiuum & intellectiū. Cum ergo intellectus sit ab extrinseco: aliae etiam potentiae ab extrinseco essent: quod est falsum. Nō ergo anima est humani corporis forma. ¶ vii. Si anima

unitur corpori: ut forma: ergo multiplicatis corporibus multiplicantur etiam anime secundum numerum. Ergo erit una anima specie: numero uero plures. Et sic conueniunt in forma: & distinguuntur secundum materiam. Ergo indiuiduatur anima per materiam: non per materiam: quæ sit pars sui: tum quia anima componeret ex forma & materia: quod est falsum: tum etiam quia receptio eius esset de receptione materie prime: & reciperet formas indiuiduales. Quod est contra naturam intellectus possibilis. Ergo indiuiduatur per materiam: quæ est corpus hominis: cuius ponitur forma. Omnis autem forma indiuiduata per materiam: cuius est actus: est forma materialis: quæ esse cuiuslibet rei dependet ab eo: a quo dependet indiuiduatio eius. Sicut. n. principia communia sunt de essentia speciei: ita principia indiuiduantia sunt de essentia huius indiuidui. Sequitur ergo Quod sit forma materialis & corruptibilis: & per consequens quod non recipiat aliquid: neque operetur sine organo corporali. Non igitur rationalis anima potest uniri corpori ut forma: & sic necesse est Quod sit una tantum in omnibus hominibus mundi. Hoc Argumentum sic ab aliis formatur: sed idem redit. Omne quod multiplicatur secundum multiplicationem materie est forma materialis. Unde substantiæ separatae a materia: non sunt plures in una specie. Si ergo plures anime essent in pluribus hominibus: qui diuisiuntur ab inuicem numero per diuisionem materie: sequeretur ex necessitate Quod intellectus esset forma materialis. Quod est contra Aristotelē: qui probat quod intellectus est separatus: Si ergo est separatus & non est forma materialis nullo modo multiplicatur secundum multiplicationem corporis. Non ergo anima unitur corpori ut forma: sed remanet una tantum. Huius uero rationi Quidam tantum innituntur: Quod dicunt deum non posse facere plures animas unius speciei in diuersis hominibus. Dicunt enim quod hoc contradictionem implicaret: quia habere materiam: ut numeraliter multiplicetur: est aliud a natura forme separatae. Octauo. Quæro utrum Intellectum in me & in te est unum penitus: aut duo in numero & unum in specie. Si unum intellectum: tunc erit unus intellectus: & una tantum anima. Si duo in numero. & unum in specie: sequitur quod intellecta habebunt rem intellectam. Quæcunque enim sunt duo in numero & unum in specie sunt unum intellectum: quia est una quidditas: per quam intelliguntur. Et sic procedetur in infinitum: quod est impossibile. Ergo impossibile est Quod sint duo intellecta numero in me & in te. Est igitur unum tantum: & unus intellectus: & una tantum anima in omnibus hominibus mundi.

Non ergo anima rationalis unitur corpori: ut forma. **Cix.** Si anima intellectiua unitur corpi ut forma: cum multi homines sint: sequeretur qd destructis corporibus plures substantie intellectuales remanerent ociosae: sicut Philosophus in undecimo Metaphisice Argumentatur: quod si essent substantiae separatae non mouentes corpus: eent ociosae. Cum igitur nihil sit ociosum: aut uanum in fundamento naturae: sequitur quod aia nō sit forma substantialis corporis: & sic remanebit una tantum. **Cx.** Anima rationalis est substantia subsistēs i suo esse. Substantiae aut intellectuales plures numero nō sunt in specie una. Si ergo est alia anima in me: & alia in te secundum numerū: sequitur et qd sit alia in specie: Et sic tu & ego non sumus eiusdem speciei. **Cxi.** Cum in natura speciei omnia indiuidua cōmunicēt: oportet poni ali quid praeter naturam speciei: secundum quod ab inuicem indiuidua distinguantur. Si igitur in oībus hoībus est una aia in specie: plures aut numero: oportet ponere aliquid quod faciat numero differre unā animam ab alia: Hoc aut nō pōt esse aliquid: quod sit de substantia aīe: quia anima nō est composita ex materia & forma. Ex quo sequitur qd omnis differentia: quae accipi pōt: secundum id quod ē de substantia aīe sit differentia formalis: & diuersificans speciem. Relinquitur ergo quod anima unius hominis nō possit esse alia numero ab aia alterius hoīs: nisi ppter diuersitatem corporum. Corruptis ergo corporibus nō remanebunt anime in sua pluralitate: sed una tantum. Non ergo unitur corpori anima rationalis ut forma. **Cxii.** Diuersorum generum est diuersus modus essendi: & nobilioris substantiae est nobilior esse. Sed aia & corpus in diuersis generibus collocant: q sunt corporei & incorporei. Et anima longe nobilior & praestantior est corpore. Ergo substantia intellectualis esse suum materie corporali cōmunicare nō pōt. **CNon** unitur igitur anima corpori: ut forma. Potes formare hoc Argumentum sic sub aliis uerbis. Ea quae maxime distāt nō uniunt: nisi minima coniunctione. Sed aia & corpus maxime a se distant: ut dicit et Magister sen. in. ii. dī. priā. Ergo cū coniunctio forme ad materiam sit secundum maximam unionem. Videtur quod anima intellectiua nō sit corpori unitibilis: sicut forma materiae. **Cxiii.** Si intellectus unitur corpori ut forma: oportet qd corpus sit organum eius. Si enim est actus corporis phisici organici: necesse est. Quod sit eius actus in quantum corpus est organum ipsius. Sed impossibile est: quod corpus sit organum anime: ut probatur in tertio. de anima. Ergo impossibile est quod anima sit forma substantialis corporis. **CQuartodecimo.** Nam Philosophus dicit libro. xvi. animalium.

Quod non est simul animal & homo: sed primū animal: & postea hō. Non igitur idem est: quo est aīal: & quo est hō. Sed aīal ē p sensitiuū: hō uero per intellectuū. Nō igit sensitiuū & intellectuū unīunt i una substantia aīe. Ergo idem: quod prius. ¶ Confirmatur hoc etiam alia auctoritate philosophi in. ii. de anima sic dicentis. Sicut trigonum est in tetragono: & tetragonum in pentagono: ita nutritiuum i sensitiuo & sensitiuum in intellectu. Sed trigonum non est in tetragono actu sed potentia tantum: neq; etiam tetragonum in pentagono ergo nec nutritiuum nec sensitiuum sunt actu in anima intellectuā: & sic non unīuntur in una substantia anime. ¶ Cxv. Nutritiuum sensitiuum & intellectuū spē differunt. Si ergo unīuntur: sequitur quod anima intellectuā in homine differt per essentiam a sensitiua & nutritiua. Quod ē impossibile. Non ergo possunt unīri. Non est igitur rationalis anima forma substantialis hoīs. ¶ Cxvi. Forma est in eodem genere cum materia: cui unītur. Si ergo anima intellectuā unītur corpori sicut materia: sequitur quod uel corpus sit de genere spiritualium. uel intellectus de genere corporalium: quorum utrūq; est impossibile. Nō ergo anima rationalis potest unīri corpori ut forma. ¶ Cxvii. Si anima unītur materiā corporali: ut forma: oportet quod recipiatur i ea: sed qcquid recipitur ab eo: quod est in materia receptum: est tantum in materia receptum. Ergo si anima unītur materiā: quicquid recipitur in anima recipitur in materia. Sed forme intellectus non possunt recipi a materia: quāto per abstractionem a materia intelligibiles fiunt. Ergo idē quod prius. ¶ Cxviii. Intellectus possibilis recipit omnes species rerū sensibilium: ut in potentia ad eas existens: & ideo oportet: q; omnibus careat: sicut pupilla: quæ recipit omnes species colorū caret omni colore. Si enim haberet de se aliquem colorem: ille color phiberet alios colores uideri: quāto nihil uideretur: nisi sub illo colore. Et sic esset de intellectu possibili: si haberet de se aliquam formam: seu naturam de rebus sensibilibus. Hoc autem oporteret esse: si esset mixtus alicui corpori: & similiter si esset forma alicuius corporis: quia cum ex materia & forma fiat unum: oportet quod forma participet aliquid de natura eius: cuius est forma. Impossibile est igitur rationalem animam esse actum: siue formam alicuius corporis. ¶ Hæc autem ratio sic formatur a commentatore in. iii. de anima. Omne recipiens aliquid necesse est: q; sit denudatum a forma specifica recepti: & sua substantia non sit substantia recepti. Sed anima intellectuā recipit omnes formas naturales. Igitur anima intellectuā non est forma naturalis. Maiorem declarat Aueroys sic: quia necesse est: ut sensus recipiens colo-

rem careat omni colore:& sensus recipiens sonum careat sono.

Cxix. Sicut intellectus agens est: quo omnia facere: ita intellectus possibilis est: quo omnia fieri: ut dicit Philosophus in. iiii. de anima. Ergo intellectus possibilis est in Potentia ad omnes formas intelligibiles: nullam earum habens in actu: sicut materia prima est in potentia ad omnes formas sensibiles: & nullam earum habet in actu. Sed hac ratione materia prima est una omnium: ergo intellectus possibilis est unus omnium. Et sic non est unitus corpori quod ipsum indiuiduet. Anima igitur intellectiua non est forma substantialis corporis: **Cxx.** Ex duabus substantiis existentibus in actu non fit unum per se s^m Philosophum in. vii. diuinæ philosophiæ. Sed tam corpus q̃ anima est substantia existens in actu. Ergo anima non unitur corpori: ut ex eis fiat aliud quid unum. **Cxxi.** Vnumquodq; eo modo quo est: sic operatur. Sed anima intellectiua habet operationem per se sine corpore: scilicet intelligere. Ergo non est unita corpori secundum esse. Ergo nec ut forma. **Cxxii.** Omnis forma unita materiæ reducitur in actum per motum & mutationem materiæ. Sed anima intellectiua non reducitur in actum de potentia materiæ: sed est ab extrinseco s^m Philosophum xvi. animalium. Ergo anima intellectiua non potest uniri materiæ: nec potest esse humani corporis forma. **Cxxiii.** Si intellectus esset forma corporis: sequeretur quod ipse esset forma complexionalis: uel ad dicta complexionem: & per consequens uirtus organica. Consequens est falsum ergo antecedens. Consequentia probatur: quia omnis uirtus in corpore composito: aut attribuitur primis qualitatibus: scilicet forme complexionis: aut erit uirtus existens in forma complexibili: & sic necessario erit anima organica. Sequeretur etiam aliud inconueniens: q̃ intellectus transmutaretur a suo obiecto: & per consequens in intelligendo debilitaretur: & similiter ab excellenti obiecto corrumpere: quod est falsum. Probatur discursus: quia omnis uirtus recepta in corpore transmutatur secundum q̃ suum recipiens: scilicet corpus transmutatur. **Cxxiiii.** Nulla potentia iudicans infinita: & etiam uniuersalia est forma corporis. Intellectus est huiusmodi: quia iudicamus per ipsum infinita in propositione uniuersali: ut dicit Cōmentator: ergo intellectus non est forma corporis. Maior probatur: quia omnis uirtus mixta iudicat indiuidualiter & finita tantum: ut patet inductiue. **Cxxv.** omnis forma corporis extenditur extensione corporis. Intellectus non extenditur ad extensionem corporis: ergo idē quod prius. Minor patet & maior probatur. Primo quia perfectio & perfectibile sunt correlatiua. Vno autem correlatiuorum multiplicato multi-

plicatur reliquum. Igitur si perfectibile habet partes: & perfectio etiā
 habebit partes correspondenter. secūdo quia omne quod competit
 toti per se necessario competit cuilibet parti saltem secundario. Sed eē
 extensum per se competit homini: ergo & cuilibet eius parti. Ter-
 tio ex intentione philosophi. viii. phisicorum. Ibi enim probat. Quod
 primus motor non est uirtus in magnitudine: quia tunc pars uirtutis
 moueret partem mobilis in tempore finito ubi supponit tanq̃ neces-
 sario consequens: q̃ haberet partem: & partem secundum extensio-
 nem. Et hoc idem uult: ibidem Cōmentator cōmento. lxxviii. ubi ait
 Quod omni formæ in corpore conuenit diuisibilitas: & si uirtus aliā
 qua est in materia: est diuisibilis. Confirmatur quoniam: Aut anima
 adueniret materiæ mediante quantitate: & tunc necessario extende-
 retur eo q̃ reciperetur in quanto. Et omne quod recipitur: recipitur p
 modum recipientis. Aut adueniret immediate materiæ: & tunc sequi-
 tur: quod quantitas adueniat toti composito ex materia & anima intel-
 lectiua. Et tunc fortius idem sequitur: quia omne informatum quan-
 titate necesse est esse quantum. & per consequens extensum. Cxxvi.
 Omnis forma corporis est corruptibilis ad corruptionem compositi.
 Anima intellectiua non est corruptibilis: ut fides tenet: & inferius de-
 monstrabitur. Ergo anima non est forma corporis maior probat: q̃a
 ad corruptionem compositi necesse est aliquod eius intrinsecum prin-
 cipium desinere esse: alioquin si quodlibet principium intrinsecum re-
 maneret. tota essentia eius remaneret: ac per hoc & ipsum: & sic nō cor-
 rumperetur. Constat autem q̃ materia hominis non corrumpitur: igitur
 forma. Cxxvii. Omnis forma corporis communicat corpori suū
 effectum formalem. Visio enim: quia ē perfectio oculi: communicat
 ei suum effectum formalem. Et ideo hæc est uera oculus uidet: & al-
 bedo cōmunicat corpori eē albū. Et sic patet i oibus iducēdo. Sed intel-
 lectus nō cōmunicat corpori suū effectū formale: quia hæc nō ē uera
 Corpus: itelligit. Ergo idē qd pri^o. Cxxviii. Cuius opatio ē abstracta
 & diuisa a corpore: nō ē forma corporis. Sed itelligere ē abstractū a cor-
 pore: q̃a corpus nō itelligit: ergo itellec^o nō ē forma corporis. Maior p-
 batur: q̃a accidens non potest esse abstractius suo subiecto: ¶ nō phi-
 losophus phisicorum. iiii. contra antiquos ponētes infinitū separatū a
 sensibilibus: arguit hoc esse ipossibile: per hoc quoniam passio & acci-
 dens nō ē magis separatū: q̃ suū subiectū: subiectū aut̃ infinitū ē nūme-
 rus: uel magnitudo: q̃ nō sūt sepata. Nō ergo aia ē forma iformās hu-
 manū corpus & dans sibi eē. ¶ Confirmatur hoc idē uigefimionono
 argumento sic. Nulla forma separata a materia est forma substantia

lis hominis. Anima intellectiua est huiusmodi: ergo conclusio. Maior patet quia homo est aliquid per se unum. Igitur forma substantialis hominis est actus eius materie: quæ est altera pars eius. Hæc est enim tota causa quare compositum aliquod est per se unum. scilicet quia hoc quod est eius est potentia: & hoc est actus huius potentie: sicut haberi potest ex. viii. Metaphisices. Minor patet per philosophum in. iiii. de anima dicentem. Rationale est intellectum non misceri corpori: siue & in alia littera Rationale est Vt Intellectus non sit mixtus cum corpore. Item ibidem dicit philosophus Necessè utique: quoniam omnia intellegit immixtum esse. Anima igitur Intellectiua non est forma informans hominis: sed forma assistens: & una tamen in omnibus hominibus mundi. ¶ Aduertendum tamen Quod non nulla horum argumentorum forte coïcidunt: sed dedita opera sic feci: ut hæc perdifficilis materia clarius elucesceret. ¶ Scire uelim etiam te cãdide lector Quod magna pars horum argumentorum unitatē numeralē intellectus in omnibus hominibus mundi cõprobare conatur: quia quasi in idē redit Animam non esse corporis formam & etiam esse unicam in omnibus mundi hominibus: imo dico Quod supposita unitate numerali intellectus possibilis in omnibus hominibus: statim sequitur: imo necesse est animam non esse corporis formam. Valet. n. ista cõsequentia Est unicus intellectus: ergo anima non est corporis forma. Ideo adduxi oia pene argumenta: quæ probare uidentur utrumque Quare si unum etiã adduxero: quod unitatē intellectus cõprobare uideretur finē circa præsentem materiã faciã paralogizandi. ¶ Est aut talis ratio apparens: sed non existēs Nisi sit unus tamen intellectus: sequitur quod discipulus non potest addiscere aliquid a magistro Quod ē contra experiētiã Consequentia probatur: quia uel addisceret acqrendo eandē scientiã numero: quã habet magister: uel acquirēdo aliã causatã a scientia magistris: Non primo modo: quia non est possibile: ut eadē scientia numero sit in duobus hominibus: nisi in eis sit idē subiectū sciētiæ. Quo posito. sequitur Intentū: de unitate intellectus Nec secundo modo: quia tunc sciētia magistri esset uirtus generas & causans scientiã in discipulo: admodum sicut quæ: Iste ignis generat alium ignem sibi similē in sp̃e. Quod est impossibile. Relinqtur ergo quod non sit nisi unus Intellectus in omnibus hominibus mundi: & consequenter. sequitur Quod anima intellectiua non sit forma hominis specifica dans sibi esse: & informans corpus: sed forma assistens tamen: ut finxit Aueroys in hoc maxime a uero ruens. ¶ Ad hanc perdifficilē questionē Respondet Quod firmiter & obnixè tenendū est Animam intellectiuã esse formã hominis substantialem ipsum informans & dans sibi esse: itelligendo per formã substantialem hominis principium intrinsecū distinctū a materia: per quod homo ē homo: sicut per

formam substantialem generaliter intelligimus eam partem compositi: secundum quam ipsum est hoc aliquid: ut dicit philosophus i secundo de anima in principio. Per animam uero intellectiuam intelligo illud quo primo homo intelligit. Quibus premissis sciendum est hunc fuisse errorem Aueroy commentatoris: cui: ut patet tertio de anima opus natus fuit intellectum esse quandam substantiam per se abstractam: quæ non unitur homini a principio sui esse: seu cum primo ipse est homo: sed tantum cum est in annis discretionis. Tunc enim quodammodo copulatur sibi & continuatur: & potest intelligere. Et ideo tertio de anima commento quinto dicit. Quod puero intellectus naturalis est continuatus in potentia tantum. Et infra commento. xxxvi. Postquam posuit modum quo opinatus est intellectum homini copulari: ait. Iam igitur inuenimus modum: secundum quem: possibile est: ut iste intellectus continuetur nobiscum in postremo: & causam quare non copulatur nobiscum in principio. Et infra. Manifestum est quod ex hoc quoniam non continuatur in principio: sed in postremo &c. Cum igitur puer uere sit homo: & eiusdem rationis cum adulto: & idem adultus sit ipse idem numero & specie: qui fuit puer. Si puer non est homo per intellectum: sequitur quod nullus homo sit homo per intellectum: & per consequens quod intellectus seu substantia illa: per quam intelligit non est forma substantialis hominis: sicut de forma loquimur in proposito. Sed professores huius perniciosissimæ opinionis respondet. Quod forma equo: ce dicit: quia aliqui sumunt per principio constitutiuo & aliqui per principio operatiuo tantum. Et ideo quidam sequentes commentatorem dicunt. Quod intellectus est forma: non quidem dans esse: & constituens in actu primo: sed dans operari. Et propter hoc ipse etiam commentator. secundo de anima commento. vii. & libro. lii. commento. v. dicit. Quod perfectio & actus dicitur de anima rationali siue intellectiva: & aliis partibus anime modo equiuoco. **H**æc autem opinio erronea & pestifera: continet explicite quinque distinctiones: quatuor dictæ: & duas conclusiones. **P**rima distinctio talis est. Duplex est forma. Quædam est forma assistens: quæ est solum principium operandi: alia est forma inherens: quæ est principium essendi: siue existendi: & etiam operandi. Exemplum primum: sicut intelligentia est principium operandi respectu sui orbis: & non dat sibi esse: & similiter est de anima intellectiva secundum ipsum Aueroy. Exemplum secundum. Vt forma ignis est principium essendi siue existendi ipsius ignis. & etiam operandi. **S**ecunda distinctio. Duplex est actus. Quidam est per inhaerentiam & informationem sicut anima cogitativa est actus corporis organici per existentiam & opera-

DE VNIONE ANIMAE.

rationem. Alius est actus per assistentiam & operationem. Et sic secundum cum anima est actus corporis hominis: & intelligentia est actus sui orbis.

Tertia distinctio. Homo potest capi dupliciter. Vno modo proprie: & est entitas, realiter & essentialiter constituta ex corpore: quod est altera pars compositi: tanquam ex materia: & quadam anima: quae proprie non est anima: intellectiva: tanquam ex forma substantiali specifica: & illa uocatur anima cogitativa: uel ratio particularis: uel uis estimatiua. Alio modo potest capi homo pro entitate aggregata ex illo composito: & anima intellectiva assistere illi composito. Et est simile sicut cum dicimus. Quod coelum potest capi dupliciter: uno modo pro quodam composito ex materia & forma substantiali coeli. Alio modo pro aggregato ex illo composito & intelligentia mouente coelum.

Quarta distinctio. Intelligere capit dupliciter: uno modo pro intelligere particulariter. Et sic intelligere non est aliud: quam speculari res: ut imerse sunt conditionibus particularibus materie & fantasmatibus. Alio modo pro intelligere uniuersaliter: & sic non est aliud: quam intelligere quidditates abstractas a conditionibus particularibus materiae: & a fantasmatibus. Primum est actus adequatus animae cogitativae: seu rationi particulari: & secundum intelligere est actus adequatus animae intellectivae.

Quinta distinctio. Anima intellectiva capit dupliciter: uno modo committere & improprie: & sic anima cogitativa: quam ab aliis uocat ratio particularis: potest dici intellectiva. Alio modo potest capi proprie: per quadam substantiam separata assistente ipsi homini: quae est principium unius actus in homine: scilicet ipsius intelligere uniuersaliter.

Secundo ponuntur. scilicet dicta. Primum. Anima cogitativa est forma substantialis hominis: & per eam homo specificiter constituitur in esse specifico hominis: & specie distinguitur a quolibet: quod non est homo. Patet: quia habet actum specificiter distinctum a forma specifica cuiuslibet: quod non est homo. Quod est intelligere particulariter.

Secundum dictum. Anima intellectiva est una substantia abstracta & separata: id est quodam intelligentia assistens homini: sicut intelligentia mouens coelum assistit coelo. Patet quia derur oppositum. Anima intellectiva erit corpus: aut uirtus in corpore: & sic erit corruptibilis ad corruptionem corporis.

Tertium dictum. Anima intellectiva non semper copulatur: aut coniungitur homini per assistentiam: sed solum in annis discretionis. Patet per ea: quae superius annotata sunt: quia inconueniens est tam nobile substantiam esse in aliquo: in quo frustare suo proprio actu. Modo anima intellectiva ante annos discretionis hominis frustra retur suo proprio actu: qui est intelligere uniuersaliter.

Quartum sicut motus coeli est effectiue ab intelligentia mouente coelum assistente coelo: & non sibi inherere: sicut motus nauis a nauta assistente nauis: ita anima

Intellectiva est principiū intellectiōis: nō inhærens: sed assistēs: quæ
copulatur hominī aduentūribus annis discretiōis: & ab ipso separatur
ipsis abeūtibz. Quomodo autē continuetur intellectus nobiscum secū
dum cōmentatorem. Vide in. lii. de aia cōmentis. xvi. & xxxvi.

Tertio ponuntur due cōclusiones. Prima ē ista Anima intellectiva
nō est forma substantialis hominis per inhærentiam: sed solum per
assistentiam & appropriationem. Probat: quia homo ante annos di
cretiōis: & post: est eiusdem speciei specialissimæ. Ergo habet eandē
formā substantialem specificam. Sed homo ante annos discretiōis nō
habet animā intellectuam pro forma substantiali specifica. Igit̃ aia in
tellectiva nō est forma substantialis specifica hoīs. Confirmat: q̃a ho
mo puer & homo adultus sunt eiusdē speciei specialissime: ergo hñt
eandem formā substantialem specificam: sed per. iiii. &. iiii. dictum ho
mo puer nō habet aiam intellectuam: ergo anima intellectiva nō ē
forma substantialis specifica hoīs. **S**ecūda cōclusio. De mēte & in
tentione. Aristotelis: ut dicit cōmentator p̃dictus: fuit ponere aia in in
tellectivā nō ēē formā substantiāle hoīs p̃bat: q̃a p̃prietates aia intellecti
uæ nō pñt cōuenire alicui: q̃ sit corpus: aut uirtus in corpore. Illas ac
p̃prietates demonstrat p̃lus de aia intellectuā i. iiii. **H**æc igit̃ ē opinio
cōmētatoris a me breuiter hic rectata: q̃ opinio falsa & imo detestabi
lis & execranda: q̃a nō solum ē contra theologiā & fidē nostrā: sed ē
cōtra uerā phiam: & cōtra mētem atq; sniam Aristotelis. Et q̃a p̃fatus
cōmētator inuit in multis locis: p̃lum fuisse eiusdē snie & opiniōis.
quā ipse asserit. Ideo priō ostendā totū oppositum ex dictis Aristotelis
secūdo hoc idem per rationes necessarias demonstrabitur. Quod igit̃
tur philosophus senserit animam intellectuam esse formam substan
tialem hominis: & specificam informantem corpus & dantem sibi esse
patet primo: q̃a secūdum ipsum. Anima intellectiva est substantia: &
est actus corporis: seu secūdum aliam literā: perfectio corporis. Igit̃
ipsa est forma substantialis alicuius compositi: quod per ipsam ē hoc
uel illud secūdum speciem. Et ultra. Igit̃ ē forma substantialis: p̃ quā
homo ē homo: Antecedēs patet secundum philosophum i. ii. de aia in
p̃cipio ubi p̃ponit se uelle dare diffinitionē cōissimā de aia: & statim ex
cōi cōceptiōe supponēs aiam ēē substantiā: eo q̃ oēs oppinē substantiā
nobiliore ēē accidētē: & aiam oībz accidētibus: ut dicit ibi cōm
mētator: ponit diffinitionē de substantiā i materiā formā & cōpositū: &
formā dicit: s̃m quā iā ē hoc aliqd. Et postea subdit: ēēt materia q̃dem
potētia: spēs ēēt endelichia. i. actus: Et paulo post: sic accipiēdo actū cō
cludit diffinitionē aie: q̃d ē actus corporis &c. Ex iis patet: q̃d p̃prie loq̃r

de forma & actu, s. cōstitutiuo: qui est principiū efficiendi: & nō operādū
 rātum. Et quia sūm sniam suā: hęc diffinitio cōis est oī aīa. Ideo intel-
 lectus secūdum ipsum: est taliter forma corporis. Consequētia patet:
 tum ex diffinitione quid nominis formæ: quam prēmisit: tum ex dif-
 ferentia formarum substantialium & accidentalium. Nam per substā-
 tialem formam: compositum est hoc uel illud secundum speciem. Et
 Ideo ipsa dat nomē & diffinitionem. Non sic accidentalis. Et patet quo-
 niam compositum ex aīa intellectiua & corpore illud est: quod homi-
 nem dicimus. **C**A d hanc rationem respōdet cōmentator secūdo de
 anima cōmento. vii. dicens. Quod Aristoteles asserit hanc diffinitio-
 nem esse cōmunem: sed conditionaliter loquitur. Quod si aliqua est
 cōmunis: hęc est: qua dicit. Quod est actus corporis &c. Vnde uer-
 ba phi sic dicūt. Si aut aliquid cōmune ī omni aīa: oportet dicere: erit
 utiq; actus primus corporis phisici organici. Hoc euidentius cōfirma-
 tur. Nam postea datis diffinitionibus de aīa ī cōmuni: ait Phis capī.
 ii. de intellectu aut: & perspectiua potētia nihil est declaratū. siue nihil
 est dictū: sed uidetur genus alterum aīe esse. Ex quibus uerbis patet.
 Quod phis nō intendit illam diffinitionem cōm esse ē intellectui:
 imo oppositum innuit per hoc: quod addit. Sed uidet genus alterum
 aīe esse. Et ideo dicit Cōmentator ibi cōmento. xxi. Quod ex p̄dicto
 sermone nō fuit manifestū: utrum intellectus sit perfectio: aut nō. Et
 dicit: quod si intellectus dicat aīa: hoc erit secūdum equiuocationem.
 Et in. iiii. libro cōmento. v. Ex iis uerbis cōcluditur: q; sūm phum. In-
 tellectus nō est perfectio corporis: aut si est: est alio modo: q; alia uirtu-
 tes aīa: & equiuoce illis. **H**ęc aut: quæ cōmentator dicit nō tollunt
 rationē p̄dictā. Hęc. n. diffinitio uniuersaliter & generaliter dicta ē
 de omni aīa: ut Phis dicit: nec sub dubitatione hoc protulit: ut patet ex
 exēplaribus græcis & trāslatione Boetii. Postmodū aut in eodē capī:
 subiūgit eē quasdā partes aīa separata: q; nō sunt nisi intellectiua. Re-
 linquit igit q; ille partes sint actus corpis. **E**sto q; phis cōditionali-
 ter loquat. Non. n. sequit: q; hęc diffinitio uniuersaliter de oī aīa data
 nō sit. q; illius cōditionalis antecedēs ipse asserit: in p̄cipio capituli:
 ut supra dictū est. Rursus paulopost illa uerba. Si aut aliqd cōe &c.
 subdit. Vniuersaliter quidē igit dictū est: quid sit aīa. Et alia littera hēt
 iam diximus. Quid est aīa uniuersaliter. Præterea phis ī sequēti capī.
 pbat. Quod aīa est actus corporis & forma: q; ipsa est qua uiuimus:
 sentimus: mouemur & itelligimus: & ita loquitur de intellectiua: ut pa-
 ret: sicut de aliis: cum iter alias actiones proprias satis ponat itelligere
 etiam plures in illo capī. Item in sequēti. Potentiarum autem animæ.

ma uult: q̄ sicut finire est una diffinitio cōis conueniēs cuiuslibet sp̄s
 figere: & nulli propria: ita & de aīa oportet eē cōmunē diffinitionē cō
 ueniētem cuiuslibet partium eius: iter quas expresse nominat intellectū:
 quā diffinitio nulli illarū sit ppria. Et dicit quod talis cōis diffinitio est
 illa quam dedit: scilicet q̄ est actus corporis & c. Et ut ipsemet dicit: &
 cōmentator ē commēto. xxx. Volēs dare cōm diffinitionē aīa: & di
 mittens prādictam deridēdus est. Ex iis omnibus manifeste apparet:
 quod hāc diffinitio data ē generaliter de omni aīa: & q̄ plus uoluit il
 lam diffinitionē ita competere aīa intellectiue: sicut aliis. ¶ Nec ē cō
 trā hōc: quod postea subiūgit. De intellectu autē & perspectiua poten
 tia nihil est adhuc manifestum: sed uidet aīa alterum genus esse. Non
 enim p hoc uult intellectum alienare a cōi diffinitione aīa: sed a pro
 priis naturis aliarū partium: sicut qui dicit. Quod alterum genus ani
 malis est uolatile a gressibili: nō aufert a uolabili cōmunē diffinitionē
 animalis. Vnde ut ostenderet: in quo dixerit alterum: subiūgit. Et hoc
 solum contingit separari: sicut ppetuū a corruptibili. Nec est intēdo
 Aristotelis (ut commētator p̄fatus fingit) dicere. Quod nondum est
 manifestum de intellectu. Vtrum intellectus sit aīa: sicut de aliis p̄ci
 piis. Non enim textus uetus & antiquus habet: nihil est declaratum:
 siue nihil est dictum: sed nihil est manifestum. Quod intelligēdum ē:
 quantum ad id: quod est proprium ei: non quantum ad cōmunē diffi
 nitionem: quia philosophus refert uerbū suū ad unū dubium: qđ
 statim prāmisi. Videlicet utrum unaquarūq̄ partium aīa sit separabi
 lis. Quod dubium de qualicūq̄ separatiōe intelligat: s̄m diuersas ex
 positiones: quā de hoc dant: non erat adhuc p philosophum declara
 tum de intellectu. Vtrum separabilis esset. De quibuscūq̄ aut aliis par
 tibus anime dicit. Quod hoc manifestū ē: q̄ non sunt separabiles: si
 cut imēdiate subdit: & ante ē declarauit. Ex diffinitione igit illa: quā
 philosophus uult cōm eē omni aīa: habet q̄ intellectus ē actus cor
 poris: q̄uis adhuc non esset declaratum: siue dictum: aut manifestum
 Vtrum eēt actus separabilis. Dicatur quomodolibet: siue dictum: siue
 declaratum: aut manifestum: quia hoc non tollis communem anime
 diffinitionem: ut patet ex iis: quā superius praelibauimus. Si autē: ut
 ipsemet commentator dicit. Anima equiuoce dicitur de intellectu &
 aliis. Primo philosophus distinxisset equiuocationem animā: & postea
 ipsam diffiniuisset: sicut est consuetudo sua: alias procederetur in eq̄
 uoco: quod non est in scientiis demonstratiuis. Fecisset etiam Aristō
 teles contra prāceptum suū: quod tradit in suis elencis: cum dicit.
 Quotiescunq̄ aliquis terminus multiplex tibi occurrerit. Primo d

linguas eum: anteq̃ diffiniat. Ideo communiter dicitur. Omne multiplex prius est distinguendum: q̃ diffinendum. Et ideo si anima diceretur equiuoce de intellectu & aliis partibus subiectiui animæ: philosophus primo distinxisset equiuocationem: anteq̃ diffiniuisset animā. Non ergo perfectio & actus dicuntur de intellectu & aliis partibus animæ modo equiuoco. Philosophus etiam in.ii. de anima numerat intellectum inter potentias animæ. Non est ergo intellectus extra animam humanam: sed est quædam potentia eius. Item in.iii. de anima incipiens loqui de intellectu possibili: nominat eum partem animæ dicens. De parte autem anime: qua cognoscit & sapit. In quo manifeste ostendit: q̃ intellectus possibilis sit aliqd animæ humanæ: quo anima humana intelligit: & quod anima intellectiua sit pars subiectiua animæ prius in communi diffinita. Vnde postea subdit Aristoteles. Dico autem intellectum: quo opīnatur: & intelligit anima. Fuit igitur expresse intentio Aristotelis: q̃ anima intellectiua sit forma substantialis hominis: dans sibi esse: & constituens ipsum in esse specifico.

Confirmatur hoc etiam ex differentia: quam ipse Philosophus assignat in. xii. Metaphisices inter causas agentes & formales. Dicit enim quod causa agens præcedit illud: cuius est causa. Nulla autem causa formalis præcedit rem: cuius est cā formalis: sed simul ē cū ea. Quando enim inquit sanatur homo: tunc est etiam sanitas: & figura æreæ sphaeræ simul est cum ærea sphaera. Et Commentator etiam ibi commento. xvi. exponendo. Cum inquit Agens differat a formali: quia agens & mouens præcedit illud: quod agitur & mouetur ab eo. Formalis autē & materialis est cum generatione. Sed dubium est secundum philosophū. Vtrum aliqua talis causa. scilicet formalis remaneat post corruptionem compositi. Si autem inquit Philosophus & posterius aliquid manet perscrutandum est. In quibusdam enim nihil prohibet ut si est Anima talis: scilicet remanens post corruptionem compositi: non omnis: sed intellectus. Omnis namq̃ impossibile forsā.

Ex iis patet: quod philosophus opinatus est animam intellectiuam esse formalem causam alicuius: alias non eēt dubium. Vtrum aliqua causa formalis remaneat post. Si autem est causa formalis: sequitur q̃ ē forma dans esse. Sic enim accipit Philosophus ibi causam formalem. Qd etiam confirmatur ex expositione commenti. Nam ubi littera nostra habet. Quæ autem ratio simul. Littera commenti habet. Quæ autē sunt illa sunt simul. Et commentator exponit: id est causas: ppter quas res fit omne ut unum. Vel ut aliqui libri habent: propter quas fit ens & unum: sunt cum eo. quod p ipsas fit totum simul: cum talem dispo-

litionem habeant in congregato: sicut partes in toto. Sic ergo intellectus est causa formalis alicuius compositi: quod per eum: tanq̃ per formam est hoc: uel illud. Tale autem compositum est: quod homo uocatur. Fuit igitur intentio & sententia Aristotelis. Quod Anima intellectiua est forma substantialis hominis dans sibi esse: per quam homo est homo: & per quam intelligit: & constituitur in esse specifico. Et hoc est primum: quod paulo ante probare spondimus. ¶ Nunc uero secundum promissa rationibus euidentissimis & necessariis eadem conclusionem demonstrabimus. Animam uidelicet intellectiuam esse formam hominis specificam. Quarum prima talis est. ¶ Nam secundum doctrinam Aristotelis: oportet ex actibus principia actuum considerare. Ex ipso quidem actu proprio intellectus: qui est intelligere: primo hoc considerandum uidetur. In quo nullam firmiter rationem habere possumus ea: quam ponit Aristoteles: & sic argumētā. Anima est principium: quo uiuimus: & intelligimus: ergo & ratio quidam & species corporis cuiusdam. Et adeo adhuc rationi innititur plus: quod eam dicit esse demonstrationem. Nam in principio capituli sic dicit. Non enim solum quoddam oportet diffinitiuam rationem ostendere: sicut plures terminorum dicunt: sed & causam inesse & demonstrare. Et ponit exemplum: sicut demonstratur. Quid est tetragonismus id est quadratum per inuentionem mediae lineae proportionalis. Virtus autem huius demonstrationis & insolubilitas apparet: quia quicumque ab hac uia diuertere uoluerit: necesse habet inconueniens dicere. Manifestum est enim quod hic homo singularis intelligit: puta socrates uel Plato: quod negare non posset respondens: nisi intelligeret esse negandum. Negando igitur ponit & affirmat. Nam uel affirmare uel negare intelligens est. Nec est unquam de intellectu quaereremus: nisi intelligeremus. Nec cum quaerimus de intellectu: de alio principio quaerimus: quam de eo: quo nos intelligimus. Vnde & Aristoteles dicit. Dico autem intellectum: quo intelligit anima. Concludit autem sic Aristoteles. Quod si aliquid est primum principium: quo intelligimus oportet illud esse formam corporis: quia ipse prius manifestauit. Quod illud: quo primo aliquid operatur: est forma. Transmutatio enim arguit materiam: operatio uero formam: ut dicit commentator in libro de substantia orbis. Quod autem operatio arguat formam: Vel ex hoc patet: quia unum quodque agit: in quantum est ens actu. Est autem unumquodque actu per formam. Ergo necesse est illud: quo primo aliquid agit: esse formam. Si autem hic homo intelligit: oportet: quod id quo formaliter intelligit: sit forma eius: quia nihil agit: nisi in quantum

tum est actus: ut paulo ante patuit. Illud ergo: quo agens agit est actus eius: sicut calor: quo calidum calefacit est actus eius. Intellectus igitur quo homo intelligit: est firma huius hominis: & eadem ratione illius. Si autem dicas quod principium huius actus: qui est intelligere: quod quidem principium intellectum nominamus: uel animam intellectiuam: non sit forma: oportet te inuenire modum: quo actio huius principii sit actio huius hominis. Experitur enim unusquisque seipsum intelligere. Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter: ut patet per philosophum in .v. physicorum. Dicitur enim mouere aliquid: aut agere: uel secundum se totum: sicut medicus sanat: aut secundum partem: sicut homo uidet per oculum: aut per accidens: sicut dicimus quod album edificat: quia accidit edificatori esse album. Cum igitur dicimus sortem: aut Platonem intelligere: manifestum est: quod non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquantum est homo: quod essentialiter praedicatur de ipso. Aut ergo oportet dicere: quod sortes intelligit secundum se totum: sicut Plato posuit dicens hominem esse animam intellectiuam: aut oportet dicere: quod intellectus sit aliqua pars sortis. Primum quidem stare non potest: propter hoc quod ipse idem homo est: qui percipit se intelligere & sentire. Sentire autem non est sine corpore: ergo homo non est anima tantum: nec est solum intellectus: sed est aliquid compositum ex anima & corpore. Hoc inferius latius demonstrabitur. Quod homo non sit anima tantum. Necesse est ergo dicere intellectum esse aliquam partem sortis: & similiter corpus esse aliquam partem eius. Ergo intellectus: quo sortes intelligit: corpori sortis unitur. **C**Aueroy autem in sit. de anima ponens huiusmodi principium intelligendi: quod dicitur intellectus possibilis: non esse animam: nec partem animae: nisi equiuoce: sed potius quod sit substantia quaedam separata: dixit quod illius intelligere substantie separate est intelligere mei: uel illius: inquantum intellectus ille possibilis copulatur mihi uel tibi per fantasmatum: quae sunt in me: uel in te. Quod sic fieri dicebat. Species enim intelligibilis: quae sit unum cum intellectu possibili: cum sit forma & actus eius: habet duo subiecta. Vnum ipsa fantasmatum: quae sunt in organis corporeis: aliud uero intellectum possibilem. Et sic per speciem intelligibilem continuatur intellectus possibilis corpori huius: uel illius hominis. Et cum continuatur nobis per formam suam mediantibus fantasmatibus: dum intellectus possibilis intelligit: hic homo: & ille homo intelligit.

EHanc autem positionem tripliciter constat esse fictitiam & falsam. Primo quidem: quod sic continuatio intellectus ad hominem non esset secundum primam eius generationem: ut Theophrastus dicit: cuius quod

dem uerba inferius recitabimus:& Aristoteles hoc etiam innuit in .ii. philisicorum:ubi dicit q terminus naturalis considerationis de formis est ad formam:secundum quam homo ab homine generatur & a sole. Manifestum est autem q terminus considerationis naturalis est intellectus. Sed secundum positionem Aueroy. Intellectus non continuatur homini secundum suam generationem: sed secundum operationem sensus: in quantum est sentiens in actu. Fantasma enim e motus factus a sensu secundum actum: ut dicitur i.iii. de anima. li. uero quia ista coniunctio non esset secundum aliquid unum: sed secundum diuersa. Manifestum est enim q species intelligibilis secundum q est in fantasmatibus: est intellecta in potentia tantum: secundum autem q est in intellectu possibili: est intellecta in actu. Secundum igitur: q est in intellectu possibili: non est in fantasmatibus: sed magis a fantasmatibus abstracta. Si ergo species intelligibilis non est forma intellectus possibilis: nisi secundum q est abstracta a fantasmatibus. sequitur q p speciem intelligibilem non continuatur intellectus fantasmatibus sed magis ab eis est separatus: nisi forte dicatur: q intellectus possibilis continuatur fantasmatibus: sicut speculatum continuatur homini: cuius species resultat in speculo. Quæ quidem positio impossibilis est: quia talis continuatio non sufficit ad continuationem actus. Manifestum e enim q actio speculi: quæ est representare: non propter hoc potest attribui homini: Vnde nec actio intellectus possibilis propter prædictam copulationem posset attribui huic homini: qui est sortis: ut hic homo intelligeret. iii. quia dato q una & eadem species numero esset forma intellectus possibilis: & esset simul in fantasmatibus: nec adhuc talis copulatio sufficeret: ad hoc q hic homo intelligeret. Manifestum est enim. q per speciem intelligibilem aliquid intelligitur: sed per potentiam intellectuam: aliquis intelligit: sicut etiam per speciem sensibilem aliquid sentitur: per potentiam uero sensitivam: Aliquis sentitur: Vnde partes: in quo est color: cuius species sensibilis in actu est in visu uidetur: & non uidet: Animal autem habens potetiam in actu est in visu est talis species: uidet talis est autem prædicta copulatio intellectus possibilis ad hominem: in quo sunt fantasmata: quorum species sunt in intellectu possibili: qualis est copulatio parietis: in quo est color: ad visum in quo est species sui coloris: Sicut igitur partes non uidet: sed uidetur ei color: ita sequeretur q homo non intelligeret: sed q eius fantasmata intelligerentur ab intellectu possibili Impossibile est ergo saluari q hic homo intelligat secundum positionem Aueroy. Necessse est igitur q intelligat per animam intellectuam: quæ est altera pars compo

sit: quod componitur ex ea tanq̃ ex forma: & ex corpore tanq̃ ex ma-
 teria. Qui autem theologos peculiares habent: uidebūt me ex perspi-
 cuo & lepidissimo fonte hos riuulos deduxisse. Optimus enim panis si-
 ne fursure: non nisi ex farrina Aquinatis illius Thomae confici potest.
 Gregorius etiam Ariminensis ordinis hæremitarum i. ii. S. di. xvi. q.
 prima Arguit contra modum istum continuationis intellectus possi-
 bilis sic præcise. Consequenter inquit Arguo contra modum dicen-
 di commentatoris de continuatione intellectus possibilis. Dicit enim
 q̃ continuatur nobis per pati: hoc est recipere: quia scilicet recipit in-
 tentiōē a specie imaginatam: quæ est in homine. Si enim taliter præ-
 cise continuaretur homini: sequitur q̃ homo nullo modo intelligeret:
 qualitercūq̃ capiatur homo cuius oppositum ipse nititur saluare per
 talem continuationem. Consequentia probatur: quia si per talem con-
 tinuationem præcise intelligeret: eadem ratione paries coloratus: uel
 aggregatum ex pariete & uisu uideret. Quod nullus diceret: nisi qui
 omnino uisu mentis careret. Patet discursus: quia color existens in pa-
 riete causat uisionem i uisu: & uisus recipit ab ipso: uel natura: aut cau-
 sa operans: prius habet principium operandi: q̃ operetur per illud. Nā
 potentias prius accipimus: deinde operationes reddimus. Vt dicitur
 in. ii. ethicorum. Igitur prius aliquo modo homo habet intellectum: q̃
 per ipsum intelligat. Igitur & prius q̃ intellectuē intellectus reci-
 piat: & per consequens ante receptionem illam intellectus aliquo modo
 unitus ē hōi: aut si nō: seq̃t q̃ hō p ipsum nō intelligat. Præterea si Aliqs
 puer portaret extra cōsortiū hōiū ad locū inhabitatū & plurimū distā-
 tē: cōstat q̃ ueniēs ad ætatē pfectā aliqd̃ intelligeret: & aliquas ueritates
 naturaliter cognosceret: quæ si nisi p intellectū possunt apprehendi.
 Igitur secundum istam uiam eius species imaginata intentionem cau-
 saret in intellectu possibili. Et quia nec in non existens: nec in quātum
 libet distans potest agere aliqua uirtus naturalis actione uera: seu cor-
 porali: seu spiritali: sequitur q̃ uel tunc ibi de nouo causatur intelle-
 ctus: quod nec etiam ipse commentator concederet: uel q̃ ille intelles-
 ctus prius existens: illuc aliunde accedat: quia absq̃ ratione dictum ap-
 pareret: q̃ uel ibi prius erat: & hoc uel spontaneè tantum: quod non est
 dicendum: alias poterat abfuisse: & non aduenisse: & per consequens i
 eius potestate fuit: ut ille puer nunq̃ intelligeret. uel erat illi puero na-
 turaliter præsens & proximus: & tunc de tali coniunctione naturali q̃
 rendum est qualis sit: nec apparet alia: q̃ coniunctio formæ ad niatē-
 riam. Nec ualet dicere q̃ substantia spiritalis nulli est localiter pro-
 pinqua: aut distans: quoniam quamuis ipsa non circumscribitur seu di-

mensiue sit alicubi: est tamen diffinitiuē alicubi: quia non est ubiq̃. Nō enim philosophus: nec ipse cōmētator hoc negaret. Vnde motorem celestem dicunt esse determinate in circumferentiā sphaeræ ad partem orientalem. ¶ Præterea super illo uerbo philosophi. ii. de anima quæ uero est secundum potentiam tempore prior in uno est. Vel secundū litteram aliam indiuiduo est: dicit cōmētator exponendo cōmento. xx. Secundum opinionem enim nostram & themistii intellectus qui ē in potentia prius continuatur nobis: q̃ intellectus agens: & oportet q̃ intelligat de prioritate etiam temporis: alias non exponeret textum. Igitur oportet eum dicere q̃ intellectus possibilis sit homini huic demōstrato prius continuatus: q̃ a fantasmatē eius aliquid recipiat: & per consequens oportet cōmētatorem assignare aliam continuationem priorem. Prima consequētia probatur: quia intellectus possibilis prius recipit: q̃ agēs abstrahat: quānimo ait ipse cōmento. xviii. q̃ intellectus: qui est abstrahere intellectum & causare eum: necesse est: ut præcedat in nobis intellectum: qui est recipere eum. Et cōmento. xxxvi. Ista inquit actio. s. causare intellectu & facere ea ē prior in nobis: q̃ actio: quæ est intelligere. Igitur intellectus agēs prius saltem causaliter continua- tur homini: q̃ possibilis aliquid recipiat a fantasmatē eius & per consequēs ipse possibilis prius cōtinuat: q̃ recipiat. ¶ Secūdo Idem Gregorius Ariminensis ibidem arguit contra continuationem intellectus agentis cum homine dicens. Aut enim hæc continuatio intelligenda est præcise s̃m contactum uel similitatem localem: aut s̃m contactū uirtualem: qui est per actionem unius in alterum: aut per quandam cō- cursum in causando eundem effectum cōmunem: aut per inforatio- nem ueram. Nō enim apparet alius modus possibilis naturaliter: quo substantia spiritalis possit concipi continuari cum homine. Sed non potest dici primum: ut supra dictum est de possibili intellectu: nec s̃m q̃a ut dicit cōmētator: nec fantasia agit aliqd̃ i intellectu agēte: cū n̄ sit i potētia: nec ecōuerso intellectu agēs q̃c̃q̃ agit in fantasia: ut patet per eundē. iiii. de aia cōmēto. v. cōtra Auc̃ pace Nec tertiu: quod tñ magis trahi posset ex dictis ei: q̃a tūc n̄ magis uniret intellectu agēs hoī: q̃ lūm existēs i medio colorato corpori. Simul. n. & idiuisē cōcurrūt ad cau- sandū uisionē: sicut fantasia cū intellectu agēte ad cāndū spēm uel in- tellectionē. ¶ Præterea si duo agētia p̃tialia cōcausent: n̄ ex hoc sic dī unū forma alteri: aut aggregati ex eis: neq̃ aggregatū: aut altera p̃s dī agē p̃ alterā: sic p̃ suā formā: & tñ hoc dī agē p̃ intellectu agēte sic p̃ p̃riā formā s̃m cōmētatorē. iiii. d. aia cōmēto. xxxvi. Sic ergo patet q̃ ta- lis mod⁹ cōtinuatōis uel uniois intellectus cū hoīe n̄ sufficit ad saluandū.

Quod homo possit intelligere:quemadmodum se intelligere expent
& necesse est ponere: quantum ex iis:quæ naturaliter compræhendi
possunt. Quod anima intellectiua sit forma hominis informans hu-
manum corpus & constituens hominem in esse specifico. Nec obstat
quod quidam theologi inducunt de Xpo: qui per diuinitatem intelli-
git & cognoscit omnia:& tamen diuinitas non est forma informans
Xpi humanitatem: quia quæ diuinitas non sit forma humanitatis: ni-
hilominus tamen: licet modo incompræhensibili a nobis. cū ipsa hu-
manitate constituit unum suppositum: ita per se unum: sicut aliquod
creatum suppositum. Et ita uere illud constitutum benedictum: quod
Xpus uocatur: est deus per diuinitatem: sicut animal aliquod uere est
animal per suam animam. Sed in proposito secundum uiam cōmen-
tatoris non potest saluari. Quod homo sit sic unus: aut sit homo per
intellectuam: neq; per aliquam aliam uiam nobis naturaliter compræ-
hensibilem: nisi ponatur. Quod anima intellectiua informet corpus
humanum: quæ in multis conditionibus differenter ab aliis formis.
¶ Hæc ille. Cum igitur propria operatio hominis sit intelligere secū-
dum philosophum in.iii.de anima:& in primo ethicorum:& propria
operatio non sit nisi a propria forma sequitur. Quod anima intellecti-
ua sit propria forma hominis: dans sibi esse: per quam homo ē homo.
¶ Nonnulli autem defensores. Aueroy's uidentes hanc continuatio-
nem nullo modo substineri: nec sustentari posse: quia hac non succe-
dit: alia agrediuntur uia: & ad prædictam rationem respondent per
distinctiones: quos de mente Aueroy's supius annotauimus: dicētes.
Quod forma est duplex: quædam dans esse & operari: quædam uero
operari tantum. ¶ Secundo distigunt de homie. Nam uno modo su-
mistur pro essentia aliqua per se una:& sic est quædam essentia compo-
sita ex corpore: tanq̃ ex materia:& anima cogitatiua tanq̃ specifica eius
forma quæ etiam aliquando: ut dicunt: uocatur ab Aristotele intelle-
ctus & ratio. Et aliqui etiam doctores uocant eam rationem particu-
larem: quia ipsa: recepit intentiones particulares tantum: & discursit
in illis. Dicit enim præfatus Aueroy's. Quod homo differt specie a
brutis per intellectum: quem Aristoteles uocat passiuum: qui est ipsa
uis cogitatiua: quæ est propria homini: loco cuius alia animalia habent
quandam estimatiuam naturalem. Huius autem cogitatiue uirtutis
est distiguere intentiones idiuinales:& cōparare eas adinuicē: sicut in
tellectus: q̃ ē separatus & imixtus cōparat & distiguit inter intentiones
uniuersales. Et q̃a p hanc uirtutē simul cum cogitatiua & memoratiua
pparant fantasmata: ut recipiāt actionē intellectus agentis a quo fiunt

AD CORPVs.

Intelligibilia actu: sicut sunt aliquæ artes præparantes materiam arti-
ci principali. Ideo prædicta uirtus uocat non inie intellectus & ratio: s;
de qua medici dicunt. Q d habet sedem i media cellula capitis. Et fm
huius dispositionem uirtutis: differt homo unus ab alio ingenio: & in
aliis: quæ pertinent ad intelligendum: & per usum huius & exercitum
acquirat homo habitum scientie. Vnde habitus scientiarum sunt i hoc
intellectu passiuo: sicut in subiecto: & hic intellectus passiuus a princ-
pio adest puero: per quem sortit speciem humanam: ante q actu intel-
ligat. Alio modo accipitur homo pro quodam aggregato ex homine
primo modo sumpto: & anima intellectiua: seu intellectu sibi coiu-
cto. Et sic non est per se unum: quis sit aliquo modo plusq per aggregato-
nem simpliciter dictam: propter naturalem unionem & inclinationem:
quam sue partes habent ad inuicem. **C**uius distinguunt de intelligere. Nam
quoddam est intelligere particulariter: & illud est operatio cogitativa.
Quoddam est intelligere uniuersaliter. Et illud est operatio propria aia i
tellectiua: seu intellectus proprie sumpti. **H**is autem distinctionibus
ad formam rationis sic respondent. Cum enim dicat Q d homo intelli-
git: Si accipiat intelligere secundo modo: uera est de homine secundo
modo accepto: non autem de homine primo modo accepto. Et ulterius
concedit: q intelligit per suam formam appropriatam & dantem sibi
operari tñ: non autem per aliquam dantem sibi esse: quia nec homo
sic sumptus est aliquid per se unum. Si uero accipiat intelligere primo
modo. s. particulariter: Vera est de homine primo modo sumpto: & ultra
concedit Quod per suam formam: quæ utiq est anima cogitativa.
Hæc fuga & hæc responsio multipliciter deficit. Primo enim deficit i
hoc: quia ponit aliquam formam dantem operari: & non dantem esse.
Non. n. est possibile: Q d aliqua res operetur per aliquam formam: tanq
per principium operandi: quin per illam aliquo modo habeat esse: sicut
impossibile est q aliquid calefactat per calorem aliquem: nisi per illud fiat
calidum. Et ita generaliter per nullam formam aliquid potest agere: ni-
si habeat esse per illam. Alias simili modo posset dici q uestis sentit: quia
uestitum sentit: & q corpus in quo locat angelus intelligit: quia ange-
lus intelligit. Quod friuolum est & absurdum. **C**onfirmatur ex in-
tentione philosophi. ii. de anima ubi dicit actum primum esse prio-
re actu. ii. & q secundus alicui inest: quia illi inest primus. Vnde ait.
In existere enim animam: & somnus & uigilia est. **C**uius si hoc esset ue-
rum: sequeretur q per nullam operationem alicuius animalis posset
conuinci q aia eius esset forma dans illi esse. Sæpe. n. dicit aduersa-
rius q illa aia dat ei operari tñ: & nulla dat esse: aut constituit i esse spe

difico. ¶ Præterea dicant mihi tales defensores Auctoys. Quomodo
 philosophus probat q̄ anima sit actus corporis: si ipsa potest dare ope
 rari: non dando esse. Sicut enim tu dicis q̄ intellectiua dat operari tñ:
 & nō est actus corporis: ita ego dicam tibi q̄ sensitiua leonis: & etiam
 motiua dat ei operari tñ: & non est actus eius Certus sum enim q̄ hu
 iusmodi oppositum non magis est euident: q̄ illud. Et ita: ut præage
 bas: de nulla sufficienter probas: q̄ sit actus corporis iiformans: & dās
 esse composito. ¶ Ii. deficit solutio in eo: quod consequenter ponit de
 illo homine aggregato &c. Primo quidem: quia sequeretur: q̄ non idē
 ipse homo qui intelligit particulariter: intelligit uniuersaliter: nec con
 uersō: patet processus: quia Nullum aggregatum est pars sua. Homo
 autem intelligens particulariter fm istam solutionem: est pars hominis
 aggregati: qui intelligit uniuersaliter: sed consequens est contra expe
 rientiam manifestam. Experior. n. q̄ ego ipse. qui intelligo particulari
 ter: intelligo uniuersaliter: & ita puto q̄ ipsemet Auctoys experiebat
 & quilibet homo potest experiri: qui discernere nouit inter intelligere
 particulariter: & intelligere uniuersaliter. ¶ Sed dicunt ad hoc q̄ ego
 experiens me intelligere uniuersaliter & particulariter: sum homo ag
 gregatus: & per unam mei partem. s. per hominem per se unum expe
 rior me intelligere particulariter: & per aliam partem. s. intellectum ex
 perior me intelligere uniuersaliter. ¶ Contra. Primo q̄a aliquod aggre
 gatur experiatur se aliquid operari ualde improprie dicitur hoc enim
 pacto posset dici q̄ conuentus uel populus experit se operari id: quod
 operatur unus de conuentu: uel de populo: & q̄ uniuersum: uel mun
 dus experit se cognoscere futura: quia deus cognoscit futura. Quod
 nullus sane mentis compos diceret. ¶ Ii. Aliquis homo per se unus in
 specie humana potest intelligere particulariter per formam sibi dantē
 e se: sicut isti concedunt: igitur Aliquis homo p se unus per formā sibi
 dantem esse potest intelligere uniuersaliter. Patet discursus: quoniam
 quicūq̄ intelligit uniuersaliter: ita experitur se intelligere: quando in
 telligit: & ita in sua potestate habere huiusmodi operationem: sicut ali
 quis experiens se intelligere particulariter experitur se sic intelligere:
 & huiusmodi operationem habere i propria potestate: & p consequēs
 illa operatio ita est a forma dante esse intelligenti: & ita itima sibi: sicut
 est forma: a qua est ista. Et ita ille intelligens est unus per se homo sicut
 & ista: aut si proteruit neget de isto: parit negari poterit de illo: & dicit
 q̄ nec aīa cogitatiua cōstituit aliquid unū p se: sicut nec intellectiua:
 nec unū pbabit oppositū: q̄n æque fortiter: uel fortius pbet de intel
 lectiua: cū ista intellectio magis appareat ppria hoī: aut saltē non minus.

Hæc aut non ex mea sententia deprompta sunt: sed ex theologorum fontibus emanarunt. Ea. n. quæ diuersis in locis per ipsos prolata sunt: hæc ego colligere: atque ordinate in unum hic redigere procuravi. **S**i aut uis scire qualiter impossibile sit Animam cogitatiuam esse formam substantialem hominis: uide diuum Thomam in summa contra Gentiles: ubi rationibus quæ plurimis & euidentissimis probat hoc esse impossibile: & consequenter etiam arguit contra modum continuationis intellectus possibilis nobiscum: quem ponit Auerroes: & quomodo impossibile sit eundem intellectum esse substantiam separatam: & eundem in omnibus hominibus mundi. Visum est autem mihi superfluum contra unitatem intellectus in omnibus mundi hominibus arguere: quia cum probemus animam rationalem esse formam hominis: per quam homo est homo: satis etiam demonstramus impossibile esse. **Q**uid sit unus intellectus numero: siue una anima numero in omnibus hominibus mundi. Valet enim ista consequentia. Anima est forma substantialis hominis: datus sibi esse & informans corpus humanum ergo non est una anima in omnibus hominibus mundi. Patet discursus: quia impossibile est quod forma eadem numero sit diuersorum secundum numerum: quia diuersorum secundum numerum non est idem esse. Vnumquodque autem habet esse per suam formam. Ergo prædicta consequentia tenet. Probando igitur unum: consequenter etiam aliud inferimus. **S**ed ut ceptis insistamus: Nonnulli alii uidentes per nullas distinctiones uiam Auerrois posse saluari: quod hic homo intelligat: in alium prolabantur errorē: dicentes quod intellectus unitur corpori: ut motor: & eo modo ex intellectu & corpore fit unum: sicut ex mouente & moto. **E**t cum intellectus sit pars huius hominis: ideo operatio intellectus attribuitur huic homini: sicut operatio oculi: quæ est uidere attribuitur huic homini qui est quoddam totum. Dicunt ergo isti quod anima est in corpore: sicut nauis in nauis: & sic unio anime ad corpus: non esset nisi per contactum uisus. **H**æc autem positio uana est & frivola secundum doctorem sanctum in prima parte suæ summæ theologicæ quaestione lxxvi. ar. i. propter. iiii. rationes: quarum prima est: quia intellectus non mouet corpus: nisi per appetitum: cuius motio præsupponit operationem intellectus. Non ergo: quia mouetur sortes ab intellectu: ideo intelligit: sed potius econuerso. quia intelligit: ideo ab intellectu mouetur sortes. **C**uius ratio est: quia cum sortes sit quoddam indiuiduum in natura: cuius essentia est una composita ex materia & forma: si intellectus non sit forma eius: sequitur quod sit præter eandem eius. Et sic intellectus coparetur ad totum sortis: sicut motor ad motum. Intelliget autem est actio inanimata & quiescens in agente: non autem transiens in alterum: sicut calefacere. Non

ergo intelligere potest attribui sorti: per hoc q̄ est motus ab intellectu.
Ciii. quia actio motoris nunq̄ attribuitur moto: nisi sicut instrumento:
 sicut actio carpentarii seræ. Si igitur intelligere attribuitur sorti: quia
 est actio motoris eius: sequitur q̄ attribuitur ei sicut instrumento. Qd
 est contra plim: qui uult q̄ intelligere non sit per instrumentum cor-
 poreum. **C**iiii. quia licet actio partis attribuitur toti: ut actio oculi ho-
 minis: nunq̄ tamen attribuitur alii parti: nisi per accidens sorte. Nō. n.
 dicimus q̄ manus uideat: p hoc q̄ oculus uidet. Si ergo ex intellectu &
 sorte sit unum: actio intellectus nō potest attribui sorti. Si uero sortes
 est totum: quod componitur ex unione intellectus ad reliqua: quæ sunt
 sortis: & tamen intellectus non unitur aliis: quæ sunt sortis: nisi sicut
 motor: sequitur q̄ sortes non sit unum simpliciter: & per consequens
 nec ens simpliciter sed per accidens. Sic enim aliquid est ens: quomo-
 do est unum. **C**Sequitur etiam Qd sortes non sit in specie: nec i gene-
 re: & ulterius q̄ non habeat aliquam actionem: quia actio non est nisi
 entis. Vnde non dicimus Qd intelligere nautæ sit intelligere huius to-
 tius: quod est nauta & nauis: sed nautæ tantum. Et similiter intelligere
 non erit actus sortis: sed intellectus tantum utentis corpore sortis. In
 solo enim toto: quod est aliquid unum & ens: actio partis est actio toti-
 us. Et si quis aliter loquitur Impropræ loquitur. **C**Aliq̄ uero alii his
 rationibus compulsi: ut facilem modum euadendi inueniant: in aliam
 diuertunt uiam: dicentes Qd hoc indiuiduum: quod est sortes nō est
 aliquid compositum ex intellectu & corpore animato: neq̄ est corp⁹
 animatum: sed est solum intellectus. Addunt præterea isti Qd hæc ē
 sententia Aristotelis in ix. ethicorum: qui dicit Qd homo est suus in-
 tellectus. Sed hæc opinio erit iam Platonis: qui ut Gregorius nicens
 refert: propter hanc difficultatem posuit Qd homo nō sit aliquid cō-
 positum ex anima & corpore: sed q̄ homo sit anima utens corpore: si-
 cut Petrus non est aliquid compositum ex homine & indumento: sed
 est homo utens indumento. Et sic dicebat Plato Qd ipsum composi-
 tum ex anima & corpore nō est homo: sed q̄ ipsa anima iduta corporē
 est homo. **C**Plotinus etiam (ut Macrobius refert) ipsam animam ho-
 minem esse testatur dicens Qui uidetur: non ipse uerus homo est: sed
 ille: a quo regitur: quod uidet. Sic cum morte animalis discedit anima
 tio cadit corpus a regente uiuatum. Et hoc est: quod uidetur in hoīe
 mortale. Aīa uero: q̄ ē uerus hō ē ab oī mortalitatis cōditiōe aliena.
CHæc ille. Iste aut̄ Plotinus fuit unus de magnis cōmētatoribus iter
 cōmētatores Aristotelis: ut dicit Simplicius i cōmēto prædicamentorū
 Themistius ēt huius opiniōis fuisse uidet: sicut nōnulli theologorum

asserunt. Sed dicendum ad hoc: quia uerum est. Quod Aristoteles dicit in ix. Ethicorum. Quod boni homines bonum elaborare: etiam sui ipsius gratia. Intellectus enim gratia unusquisque esse uidetur. Quod quidem Aristoteles non dicit propter hoc quod homo sit solus intellectus: sed quia id: quod est in homine principaliter est intellectus. Unde & in sequentibus dicit. Quod admodum ciuitas principalissimum sui maxime esse uidetur & omnis alia constitutio: sic & homo. Sed in homine principalissimum est intellectus. Nam unusquisque homo: uel est intellectus: uel maxime. Alique translationes habet. Ergo homo maxime uidetur esse intellectus uel intellectualis: & ex predictis uidetur: quod denominatio sit a principaliori. ¶ Hæc ille. Dicit etiam sic philosophus in x. ethicorum. Vnde quodque maxime dicitur esse principalissimum sui. Ergo homo potest dici intellectus: quia intellectus est principalissimum hominis. Ex quo iterum habetur. Quod denominatio sit a principaliori. ¶ Hæc ille. Sed hoc dictum coincidit cum prioribus: imo est idem. Per hunc igitur modum Arbitror themistium & plotinum in uerbis inductis sensisse. Quod homo est anima uel intellectus. Quod enim homo non sit. Intellectus tantum: uel anima tantum. multiplicetur probatur. ¶ Primo quidem ab ipso Gregorio nicensi: qui inducta opinatione Platonis subdit. Habet autem hic sermo difficile uel indissolubile quid: qualiter unum esse potest cum indumento anima. Non enim unum est tunica cum induto. ¶ Secundo quia philosophus in vii. Metaphysices probat: quod homo & equus & similia non sunt solum forma: sed totum quoddam ex forma & materia: ut uniuersales: singulare uero ex ultima materia & forma: ut Socrates. Tam est & in aliis similiter. Et hoc probauit per hoc: quod nulla pars corporis potest diffiniri sine parte aliqua anime. Et recedente anima: nec oculus nec caro dicuntur: nisi equiuoce. Quod non esset: si homo aut Socrates esset tantum intellectus: aut anima. ¶ Tertio sequeretur. Quod cum intellectus non moueat: nisi per uoluntatem: ut probatur in. liii. de anima. Quod hoc esset subiectum uoluntatis: ut retineret homo corpus dum uellet: & abiceret: cum uellet. Quod manifeste patet esse falsum. ¶ Relinquitur igitur solus modus: quem ponit Aristoteles: quod hic homo intelligit: puta sortes: quia principium intellectuum est forma ipsius. Sic ergo ex ipsa operatione intellectus apparet. Quod intellectuum principium unitur corpori: ut forma. ¶ Ex hoc eodem medio Gregorius ariminenensis in. li. S. di. xvi. q. pri. probat irentum sic. Hæc inquit est ratio communis: quæ sumitur a philosopho in. lii. de anima: quæ talis est homo intelligit: & non se ipso primo: neque per materiam suam primo. Igitur in formam suam aliquam primo intelligit. Et ultra. Igitur

anima intellectuā e forma hominis. Sed non accidentalis. Igitur substantiālis. P̄ia p̄s antedētis nota ē p̄ experiētiā. Exp̄is. n. aliq̄s hō se intelligere. s̄i. p̄s & tertiā ē sunt clare: cū materia eiusdē rōnis sit ēt in rebus carētib⁹ naturalit̄ cognitōe. Prim⁹ discursus ē ē euidēs. q̄a ois opatio cōpetēs alicui cōposito: cōpetit illi: uel p̄cise p̄ suā materiā uel p̄ suā formā p̄cise: uel p̄ utrūq̄: cū p̄ter hāc nihil sit ei⁹. Alioq̄ n̄ plus cōpetit sibi: q̄ cuilibet alteri. Secundus p̄cessus ē ē notus: ex qd̄ nois aīe intellectuē supra p̄misso. Mior p̄positio syllogismi p̄bat: q̄a forma p̄ quā hō. P̄io intelligit: n̄ ē hōi accidentaliter: alias nō p̄ se: sed accidentalit̄ ēēt potens intelligere: nec etiā est accidens per se consequēs ipsū: q̄a omne tale consequitur ipsum ratione alicuius: quod est de essentia hominis. Si ergo illud. quo primo intelligit homo esset accidens hominis iam ipsum nō esset: quo primo intelligit: sed illud ratione cuius ipsum competit hominī. Vnde siue imediatum p̄cipium intelligēdi sit substantia: siue accidens: primū tñ & p̄ncipale est substantia. ¶ Hāc ille. ¶ Magister etiam Ioannes Scotus: quē sui fratres subtilem appellāt. assumit hoc ipsum mediū ad p̄bandum p̄fatam conclusionem in. iiii. sen. di. xlii. Omnes philosophi in diffinitione hoīs posuerunt rōnalet tanq̄ eius differentiam propriā p̄ rationale intelligentes animā intellectiuā ēē partem essentialē eius. Nec breuiter iuenit aliq̄s philosophus notabilis: qui hoc neget: licet ille p̄phanus & maledictus Aue roys in fictione sua libri territ. de anima: quā tñ fictio non est intelligibilis: nec sibi: nec aliis: ponit intellectum esse quādam substantiam separatam mediātibus fantasmatibus nobis coniūgibilem: quā coniūctio nem nec ipse: nec aliquis sequax eius adhuc potuit explicare: nec per illam cōiunctionem saluare hoīem intelligere. Nam secundum ipsum homo formaliter ēēt: nisi quoddā aīal irrationale excellēs p̄ quādā tñ aīam irrationale & sensitiuā excellētiorē aliis aīalibus. ¶ Ad propositū aut̄ nō iuenit facilliter ratio: a priori: neq̄ a posteriori p̄pria nisi ex p̄pria opatione hoīs. Si qdem forma inotescit ex opatione: sicut materia ex trāsmutatione. Ex opatione ergo intelligēdi arguit p̄positū sic. Intelligere ē p̄pria opatio hoīs: ergo ē a p̄pria forma: ergo aīa intellectuā ē p̄pria forma hoīs. Sed ista ratio patit instantiā: q̄a intellectus. & intelligere fm̄ eos se hnt passiuē & nō actiuē. Ergo illa p̄posito. P̄pria opatio ē a p̄pria forma nō p̄bat aīam intellectuā ēē p̄priā formā. Si quidē ab ip̄a nō est ista opatio fm̄ eos: sed ab obiecto intelligibilī: uel a fantasmate. Ideo ex illa opatione forma rōnem aliter sic. Homo intelligit formaliter & p̄prio: ergo aīa intellectuā ē p̄pria forma hominis. Hāc cōsequētia p̄babit inferius. Antecedēs patet p̄ auctoritatē p̄p̄i

In .iii. de aīa & in prio ethicorū: q dicit quod intelligere ē ppria opatio hoīs. Opatio autē: ut distinguit cōtra aētionē seu fāctionē: formaliter inest ipſi opanti: & nō ab ipſo in altero. Conſimiliter in .x. ethicorū. In intelligere ponit ſcēlicitatē hoīs: & manifeſtum ē. Quod illa ſcēlicitas inest formaliter homīni. Ergo & illa opatio: in q cōſiſtit. Sed tētādum eſt pbare antecedēs p rationem cōtra pteruum: ſi neget: & hoc itell gēdo in antecedēte. Intelligere pprie acceptum: p quod intelligo actū cognoscēdi transcendētem totum genus cognitionis ſenſitiue. Probat ergo illud. Antecedēs uno mō ſic. Homo cognoscet actū cognoscēdi nō organico. Ergo intelligit pprie. Conſequētia patet ex rōne ſam poſita: quia itellectio pprie ē cognitio transcendens omne genus ſenſationis. Omnis autē ſenſatio ē cognitio organica: ex .ii. de anima. Antecedēs huius enthymematis pbatur quia omne organum determinatur ad certū genus ſenſibilem: ex .ii. de aīa. Et hoc ideo: quia cōſiſtit in materiā pportione extremorū illius generis. Sed aliquā cognitionē experimur in nobis: quā nō cōpetit nobis ſm tale organū: quia tunc determinaret praeiſe ad ſenſibilia determinati generis cuius oppoſitū explimur: qā cognoscimus p talem actum differētiā cuiuscuq; generis ſenſibilem ad aliqd: quod nō ē aliquid illius generis. Ergo cognoscimus utrūq; extremū. Patet illa conſequētia p pīm ſic arguētē. ii. de aīa de ſenſu in cōi. ¶ Sed huic inſtari pōt: primo quia cognitio organica ē: quā inest ſm determinatam partē corporis. Illa autē, de qua arguit: q p ipſam diſtinguimus ſenſibilia a nō ſenſibilib⁹: inest toti primo. Et ideo nō p aliquod organum pprie loquēdo: tamē nō transcendit oē genus cognitionis ſenſitiue ſm pfectionē: quia inest primo toti: & p conſequēs: ita eſt materiale: ſicut illud: quod inest toti p partē. Ita enī paſſio totius ē materialis: ſicut aliquid: quod eſt toti p partem. ſecūdo negatur aſſumptum ſcilicet q ille actus nō inest ſm aliquod organū: qā inest ſm organū fantaſiā: cuius pbatio ē: qā illo laſo impedit cognitio. Nec pbatio illa de determinatione organi ad certum genus cogit: qā fantaſia extēdit ſe ad oīa ſenſibilia. Sed ſecunda inſtantia excluſa eſt p quoddā ibi tactū: qā p illū actū diſcernimus totū genus ſenſibilū ab aliquo extra totū illd gen⁹. Nec illa ppoſitio qd ipedit ille act⁹ laſo organo fantaſiā cōcludit. Hoc. n. ē pp ordinē potētiarū illarū i opando: nō at qā itellecto exerceat mediāte illo organo. ¶ Aliter pbat antecedēs pncipale: qā aliq cognitio i materialis eſt nobis. Nulla at ſenſitiua pōt eē i materialis: ergo homo cognoscit actū cognoscēdi nō organico. Illud uocabulū i materiale ē frequē i uſu pñi in ppoſito. Sed ut ambigū. Pōt. n. ad ppoſitū tripliciter itelligi: uel

DE VNIONE ANIMAE.

In materialis: quia incorporea: hoc modo quia non operatur per partem corpoream uel organum: & tunc istud est idem cum propositione iam posita de non organica uel alio modo immaterialis: quia nullo modo extensa & tunc plus dicitur quam non organica: tertio modo potest intelligi immaterialitas eius in comparatione ad obiectum: ut scilicet respiciat obiectum sub rationibus immaterialibus: ut potest in quantum abstrahit ab hoc & nunc & huiusmodi: quae dicuntur conditiones materiales. Si ergo probaretur immaterialitas secundo modo: uerius haberetur propositum: quam ex probatione eius primo modo. Sed non uidetur sic posse probari: nisi ex conditionibus obiecti: quod respicit ille actus: nisi forte ex reflexione quia experimur nos reflecti super actum talis cognitionis. Quantum autem non est super se reflexiuus. Et ideo ab obiecto huius actus fit finaliter probatio antecedentis. Nam habemus in nobis aliquam cognitionem obiecti sub aliqua ratione: sub qua non potest esse actus eius aliqua cognitio sensitua: ergo aliqua cognitio immaterialis inest nobis: & sic etiam cognoscit actu cognoscendi non organico: quod homo intelligit formaliter proprie. Antecedens huius processus probatur: quia experimur in nobis: quod cognoscimus actu uniuersale. Experimur quod cognoscimus ens uel quantitatem sub ratione aliqua communiori: quam sit oratio primi obiecti sensibilis. Experimur quod cognoscimus relationes consequentes naturas rerum: etiam non sensibilibus. Experimur quod distinguimus omne genus sensibilibus ab aliquo: quod non est illius generis. Experimur quod cognoscimus relationes rationis: quae sunt secundum intentiones. scilicet relationem uniuersalis generis uel speciei & oppositionis & aliarum intentionum logicalium. Experimur quod cognoscimus actum illum: quo cognoscimus ista: & illud secundum quod uest nobis ille actus: quod est per actum reflexum super actum rectum & susceptiuum eius. Experimur quia assentimus complexionibus sine possibilitate contradicendi: uel errandi: ut potest primis principijs. Experimur quod cognoscimus ignotum ex noto per discursum: ita quod non possumus sentire euidetiam discursus nec cognitionis illatae. Quodcumque istorum cognoscere est impossibile alicui sensitiuae potentiae attribuire. Quare &c.

C Si quis autem per uerum neget illos actus inesse homini: non est cum eo ulterius disputandum: sed dicendum sibi: quod est brutum animal: sicut nec cum dicente non uideo colore disputandum est: sed dicendum sibi tu idiges sensu: quia caecus es. Ita quodam sensu. id est preceptione interiori experimur istos actus in nobis. Et ideo si quis istos neget: dicendum est etiam non esse hominem: quia si habet illam uisionem interiori: quam alij experiri se habere.

C Assumptum. scilicet quod nullus istorum actuum potest esse secundum aliam quam potentiam sensitua: probatur: quia uniuersale actu cognoscit sub tanta identitate secretis: sub qua ipsa licet cognitum est simul dicibile. Est autem simul dicibi-

le de oibus singularibus: in quibus saluatur. Sic non cognoscit sensus. Sed de secunda est evidenter: quia nulla potentia potest cognoscere aliquid sub ratione uniuersaliori ratione sui proprii obiecti. sicut uisus non cognoscit aliquid sub ratione indifferenti ad colorem & ad sonum. Ergo cognitio illa que est alicuius sub ratione cōiori quocumque primo obiecto est supremi sensus non potest esse aliquid sensationis. ¶ Tertium probatur idem quia nulla sensatio potest esse distinctiua primi obiecti sensibilis: id est cōmissimā ab eo: quod non est tale: quia non potest esse utriusque extremi. De relationibus consequentibus alia non sensibilia inter se: uel insensibilia ad sensibilia patet per idem: quia sensus non potest in illas multo magis patet de relationibus istis: que dicuntur rationis: quia sensus non potest moueri ad cognoscendum aliquid: nisi quod includitur in obiecto sensibili: ut sensibili. Habitudo rationis non includitur in aliquo: ut existens est. Sensus autem existens est. ut existens est. Et per hoc posset probari primum est de actu uniuersali: quia uniuersali in actu repugnat esse existens: ut existens est. Aliud de reflexione super actum & potentiam probatur per hoc quia quantum non est reflexiuum super se. Alia duo de compositione & assentire compositioni: & de discurre & assentire evidenter discursus probatur ex relatione rationis: quia illa non sunt sine relatione rationis. Et sic probatum est antecedens principalis consequentia. Quod homo intelligit formaliter & proprie. ¶ Nunc autem probatur consequentia. Ergo anima intellectiua est propria hominis forma. Probat autem sit. Si talis actus est in nobis formaliter: cum non sit substantia nostra: quia quicquid inest: quicquid non inest ergo oportet dare sibi aliquid receptiuum proprium. Non autem aliquid extensum: siue sit pars organica: siue totum compositum: quia tunc ista esset extensa: nec posset esse talis: quales dicta est circa obiecta: quales dicta sunt. Ergo oportet: quod insit secundum aliquid non extensum: & quod illud sit formaliter illud non potest esse nisi anima intellectiua: quia quocumque alia forma est extensa. ¶ Vel aliter potest probari ista consequentia eundo ad conditiones obiecti illius actus: quia quilibet forma inferior intellectiua: si habet operationem: habet propriam respectu obiecti sub rationibus oppositis istis rationibus dictis. Ergo si habemus operationem circa obiectum sub istis rationibus: illud non inest nobis secundum formam aliam ab intellectiua. Ergo inest nobis secundum intellectiuiam: Ergo intellectiua formaliter inest nobis: aliter non essemus formaliter operantes secundum illam operationem. ¶ Ex secunda operatione humana. scilicet uoluntate potest probari idem: quia homo est dominus suorum actuum: ita quod in potestate eius est determinare se ad hoc: uel ad oppositum. Illa autem indeterminatio non potest poni in aliquo appetitu organico uel extenso: quia quilibet appetitus organicus uel materialis determinatur ad certum genus appetibilem sibi conueniens: ita quod illud apprehensum non potest conuenire: nec appetitus non approbare. Ergo uoluntas: qua sic indeterminate uos

lulus: est appetitus nō alicuius talis formæ. s. materialis: & p. consensuens est alicuius excellentis omnem talem. Huius ponimus aiam in intellectuam: & tūc si appetitus ille sit formaliter in nobis: q̄a & appetit est formaliter: sequit̄ quod forma illa sit forma nra. ¶ Hæc igit̄ ppositio. Aia est ppria hois forma: est naturaliter nota: & error ei oppositus: q̄ pprius est: & solius Aueroy pessimus ē: non tm̄ cōtra ueritatē theologicā: sed ē cōtra ueritatē phiæ. Delruit. n. sciam: q̄a oēs actus intelligēdi: ut distinctos ab actibus sentiēdi: & oēs actus electionis: ut distinctos ab actibus appetitus sensitui: & ita oēs uirtutes: q̄ nō generant̄ sine electionibus factis fm̄ rōnem rectā. Et per consequens talis errās esset a cātu & cōuentu hominū eradicandus: & naturali ratione utentū exterminandus. ¶ Hæc Scotus ubi supra. ¶ Pōt̄ ē notificari p̄dicta cōclusio aliis discursibus: q̄ tm̄ ex p̄dicto medio dependēt. Passim enim est. Quod hic homo in aliq̄ specie collocat̄. Nihil aut̄ sortit̄ specie nisi ex forma. Id igit̄ p̄ quod hic hō speciem sortit̄ ē forma. Vnū quodq̄ aut̄ ab eo speciem sortit̄: qđ est principium ppriæ operationis speciei. Propria uero opatio hois: inquātum est hō: est intelligere. Per hoc enim oia trāscēdit̄: & differt ab aliis aialibus. Et ideo i hac opatiōe sicut ppria hois. Aristoteles sclicitatē ultimā cōstituit in. x. Ethicorū: dicēs beatitudinē cōsistere nō in habitu: sed in optia opatione: q̄ est intelligere. Principiū at̄ quo intelligimus est intellectus: ut phis dicit̄: & supra ē patuit: ergo necesse est intellectum nri: ut formā: non qđem ita q̄ ipsa intellectiua potētia sit alicuius organi actus: sed q̄a ē uirtus aia: quæ est actus corporis phisici organici. ¶ Secūdo. Id quod est ratio & qđ qđ erat eē alicuius: ē eius forma substāialis. Sed aia est ratio & quod qđ erat eē corporis phisici: ergo &c. Maior & minor note sunt ex textu phi. ¶ Tertio illud quo ablato alterū nō manet nisi equoce: est forma substāialis eius. Sed aia ablata a corpore: nō manet corpus organicū nisi equiuoce: ergo cōclusio. Maior nota est ex terminis. Minor ē: q̄a uiuum & mortuum formaliter differūt: ut phis dicit̄: q̄a caro uiui & mortui nō dicit̄ caro nisi equoce. Et simile est ē in accidentibus: q̄a si aliquod artificialium ē corpus: ut dolabra: forma dolabræ ablata: manet dolabra solū equiuoce. ¶ Quarto illud p̄ qđ homo ē homo: est forma eius. Sed p̄ aiam intellectuā homo est hō: ergo &c. ¶ Quinto & ultimo. Si aia rōnalis nō ēet forma hois: destruerent oia principia phiæ moralis. Subtrahit̄ enim qcqd est in nobis. Non enim est aliqd̄ i nobis nisi p̄ uolūtatē. Vñ & hoc ipm̄ uolūtatiū dī: qđ in nobis est. Imo dico q̄ nihil hēmus: qđ nostrū sit: nisi libeꝝ arbitriū: q̄a sumus dñs nostrorū actūū: & nullus alterius rei. Volūtas aut̄ i intellectu

est: ut patet p^r p^rimū in. iiii. de aīa. Et p^r hoc q^d in substātilis sepatīs ē itelle
ctus & uolūtas: & p^r hoc ē: q^d cōtingit p^r uolūtatem aliqd ī uniuersali
amare: uel odio hēre: sicut dicit p^rius in rhetoricis suis. Q^d odimus
latronū genus in uniuersali: trāscimur autē particularibus tm̄. Si igit^r
itellectus nō sit forma hoīs: uel nō est uere unū cū eo: sed unū ei solū
per fantasmata: uel sicut motor: nō erit in homine uoluntas: sed in in
tellectu separato. Et ita homo non erit dominus suorum actuum: nec
aliquis eius actus erit laudabilis: uel uituperabilis: & sic nulla erit uir
tus: nec aliqd uirtū. q^d est diuellere principia moralis phiā. Quod cū
sit absurdū & ultā humanæ cōtrariū: q^a tūc nō esset necesse cōsiliari:
nec leges ferre: sequit^r q^d itellectus sic uniat^r hoīs: ut uere ex eo & hoīe
fiat unū p^r se. Quod nō pōt eē: nisi ī uniat^r ut forma. ¶ Sed cōsideran
dum est. Quod q^{to} forma est: nobillor: tāto magis dominat^r materiā
corporali: & minus ei inergit^r: & magis sua uirtute uel opatiōe: exce
dit eā. Vñ uidemus: q^d forma mixti corporis hēt aliā opationem: q^ā nō
causat^r ex q^litatibus: elemētariis: & q^{to} magis pcedit ī nobilitate for
mā: tāto magis iuenit^r uirtus formā materiā elemētārē excedere: si
cut anima uegetabilis: plusq^{uā} forma metalli: & anima sensitua plusq^{uā}
anima uegetabilis. Anima autem humana est ultima in nobilitate for
marum. Vnde sua uirtute tantum excedit materiā corporalem: q^{uā}
habet uirtutem aliquam & operationem: in qua nullo modo cōmuni
cat materiā corporalis. Et hāc uirtus dicitur itellectus. ¶ Est autem
attendendum. Quod si quis poneret animam compos^{it} ex materiā &
forma: nullo modo posset dicere animā esse formam corporis. Cum
enim forma sit actus: materiā uero sit ens in potētiā tantū: nullo mo
do: id quod est ex materiā & forma compositum pōt esse alterius for
mā f^rm se totum. Si autē secūdum aliquid sui sit forma: id quod est for
ma dicimus animam: & id culus est forma dicimus animatum. ¶ Fir
miter igitur & obnixē tenendum est. Animam itellectiuam esse for
mam substantialem hominis: dantem sibi esse: informantem corpus
humanum: & constituentem hominem in eē specifico. Per quam ho
mo est homo: & per quam uult & intelligit & cetera. ¶ Tempus est
igitur ut iam ad argumenta in oppositū facta respōdeamus. ¶ Ad
primū Ergo dicendū est. Quod aīa itellectiua ē forma idiuiduata
& similiter potētiā elus: q^{uā} dicit^r itellectus possibilis: & formā intelligi
biles in eo recepte. Sed hoc non phibet eas esse itellectas in actu. Ex
hoc enim aliqd est in itellectu actu: q^d est in materiale non autē ex
hoc: q^{uā} ē uniuersale. Sed magis uniuersale habet. Quod sit intelligibile
p^r hoc: q^d est abstractū a p^ricipiis: materialibus idiuiduātibus. Mani

festum est autem substantias separatas esse intelligibiles actu: & tñ in diuidua quædā sunt: sicut dicit philosophus in. vii. Metaphisicæ q. for- mæ separatae: quas Plato ponebat: idiuidua quædā erāt. Vnde manife- stum ē: q. si idiuiduatio repugnaret intelligibilitati: q. eadē difficultas re- maneret ponētibus intellectum possibile substantiā separatam. Sicut enim intellectus possibilis idiuiduus ē: idiuiduans species in se rece- ptas. Sed notandum q. quīs spēs receptæ in intellectu possibili sint indi- uiduate ex illa parte: qua inharēt intellectui possibili: tñ in eis inquan- tum sunt ī materiales cognoscit̃ uniuersale: quod cognoscit̃ p̃ abstra- ctionē a p̃cīpiis idiuiduantibus. Vniuersalia. n. de quibus sunt scētiae sunt: quæ cognoscūt̃ p̃ spēs intelligibiles: & nō ipse spēs intelligibi- les: de quibus planum ē: q. nō sunt scīæ omnes: sed solū phisica & meta- phisica. Species. n. intelligibilis ē id: quo intellectus intelligit: nō autem id: quod intelligit: nisi p̃ reflexionem: inquantū intelligit se intelligere: & id: quod intelligit. Vel potes' dicere sub aliis uerbis: q. spēs intelligibilis: nō est id: quod intelligit: sed id: quo aliqd̃ intelligit̃. Et per hoc patet solutio ad argumentum: quia formæ receptæ in intellectu: quīs sint singulares in essendo: sunt tñ uniuersales in repræsentando: ut respondere possis breuiter & formaliter ad argumentū sicut exempli gratia: si ēēt aliqua statua uel imago leonis ex cupro uel ex lapide existēs ī pro patulo. Illa quidem imago ēēt quoddam singulare: sed tñ uniuersaliter repræsen- taret omnes leones. Erit ergo uniuersalis ī repræsentando: quīs singu- laris & idiuidua ī eēdo. Et sic est de spē intelligibili: quæ licet singula- ris sit in essendo: est tñ uniuersalis in repræsentādo. Hæc aut̃ solutio ē de mente sancti doctoris in libello de ente & essentia. Vnde ibidem sic dicit. Ratio speciei accedit naturæ humanæ: s̃m esse: qd̃ habet in intel- lectu: & non s̃m esse: quod habet in indiuiduis: quia non inuenitur ī idi- uiduis natura humana s̃m unitatem: ut sit unum quid omnibus cōue- niens: quod ratio uniuersalis exigit. Vniuersale. n. est unum in multis & unum præter multa: ut dicitur in. ii. posteriorū. In intellectu aut̃ ipsa natura humana habet esse abstractum ab oībus indiuiduantibus: & iō habet rationem uniformē ad omnia indiuidua: quæ sunt extra animā: prout equaliter est similitudo oīum inducens in omnium cognitionē inquantum sunt hoies. Et ex hoc q. talē relationem habet ad oīa: idiui- dua: Intellectus aduenit rationem speciei: & attribuit ei unde dicit cō- mentator in primo de aīa q. intellectus noster agēs ē ille: q. facit uniuersalitatē ī rebus. Et hoc idē etiā Auicēna dicit ī sua Metaphisica. Et quīs hæc natura intellectualis habeat rōnē uniuersalis s̃m q. cōparat̃ ad res extra aīam: q. ē una similitudo oīum: tñ s̃m q. habet esse in hoc intelle-

ctus: uel i illo: ē quādā spēs itellecta particularis . Et ex hoc patet error cōmentatoris in .iii. de aia: q uoluit ex uniuersalitate formæ itellectæ unitatem itellectus in oībus hoīb⁹ concludere: qā nō est uniuersalitas illius formæ: s̄m hoc esse: quod habet in itellectus: sed s̄m q̄ referē ad res ut res: similitudo: sicut etiā si esset una statua uel imago corporalis repræsētans multos hoīes: constat q̄ illa imago uel statua haberet esse singulare & propriū: s̄m q̄ esset in hac materia: sed haberet rationem cōmunitatis: s̄m quod esset cōmune repræsētatiuū plurium.⁹

¶ Hæc illæ: & uide q̄ bene. Nec absurdū aut superflū duxi: recitare hīc solutionem: quā prælatus doctor dat i sūma contra gētiles dicēs. Differunt īquit id: quod itelligit: & id: quo aliquid itelligitur. Spēs. n. recepta i intellectu possibili: nō habet se ut id: quod itelligit: sed ut id: quo aliquid itelligit. Cum. n. de iis: quæ itelliguntur: sint oēs artes & sciæ: sequerē q̄ oēs sciæ essent de speciebus existentibus in intellectu possibili: Quod patet esse falsum. Nulla. n. scientia de iis aliqd̄ considerat: nisi naturalis & metaphisica: sed tñ p̄ eas: quæcūq̄ sunt i oībus sciētiis: cognoscūtur habet se īgit spēs itelligibilis recepta i intellectu possibili i itelligēdo: sicut id: quo itelligit: sicut & spēs coloris i oculo: nō est id: quod uidet: sed ē id: quo uidem⁹. Id uero: quod itelligit ē ipsa ratio res: existētiū extra aīam: sicut ēt & res existētes extra aīam uīsu corporali uidet. Ad hoc. n. iuēte sūt artes & sciæ: ut res i suis naturis cognoscant. Neq̄ tñ oportet: q̄ si sciæ sint de uniuersalib⁹: q̄ uniuersalia sint extra aīam p̄ se subsistētia: sicut Plato posuit. Quāuis. n. ad ueritatem cognitiōis necesse sit: ut cognitiō rei respōdeat: nō tñ oportet: Qd̄ sit idē modus cognitiōis & rei. Quæ. n. cōiūcta sunt i re: iterdū diuisim cognoscūt: qā ea: quæ sunt cōiūcta i rebus: intellectus pōt abstrahē: dūmodo unum nō sit de ratiōe alterius. Simul. n. una res ē alba & dulcis: sicut lac. Vīsus tñ apprehēdit solā albedinē: & gustus solā dulcedinem: sic etiā & itellectus itelligit lineam in materia sensibili existentem absq̄ materia sensibili. licet etiam cum materia sensibili itelligere possit. Similiter aut̄ licet natura generis uel speciei: nūq̄ sit: nisi i iis indiuisiua itelligit tñ itellectus naturam generis uel speciei: non itelligendo principia indiuiduātia. Et hoc ē itelligere uniuersalia. Et sic hæc duo non repugnāt: q̄ uniuersalia nō subsistāt extra aīam: & q̄ itellectus itelligens uniuersalia itelligat res: quæ sunt extra aīam q̄ autē itelligat itellectus naturam generis uel speciei denudatam a principis indiuisuantibus: contingit ex conditione speciei itelligibilis in ipso receptæ: quæ est in materialis effecta per itellectum agētem: ut pote abstracta a materia: & conditionibus materiæ: quibus aliquid indiuiduaf.

Et ideo potentia sensitiva non possunt cognoscere uniuersalia: quia non possunt recipere formam immaterialem: cum recipiatur semper in organo corporali. ¶ Hæc ille ubi supra. Dicit etiam præfatus doctor Angelicus quoddam anotatu dignum in prima parte suæ theologicæ summæ: quæstione. lxxv. ar. ii. ad 5m quod a proposito non deuiat. Cum dicitur inquit uniuersale abstractum duobus intelliguntur. Vnum ipsa abstractio seu uniuersalitas: aut ipsa intentio uniuersalitatis. Aliud est natura ipsa: quæ subternitur huic intentioni siue uniuersalitati. Ipsa igitur natura: cui accedit uel intelligi uel abstrahi: siue cui accedit ipsa intentio uniuersalitatis: non est nisi in singularibus: sed hoc ipsum: quod est uel intelligi: uel abstrahi: uel intentio uniuersalitatis: est in intellectu. Et hoc possumus uidere per simile in sensu. Visus enim uidet colorem pomi sine eius odore. Si ergo quæretur ubi est color: qui uidetur sine odore: manifestum est quod color: qui uidetur: non est nisi in pomo: sed quod sit sine odore perceptus: hoc accedit ei ex parte uisus: in quantum in uisu est similitudo coloris: & non odoris. Color ergo: qui uidetur sine odore non est nisi in uisu. Similiter humanitas: quæ intelligitur: non est nisi in isto uel in illo homine: Sed quod humanitas apprehendatur sine in diuidualibus conditionibus: quod est ipsum abstrahi: ad quod sequitur intentio uniuersalitatis: accedit humanitati: secundum quod percipitur ab intellectu: in quo est similitudo nature speciei: & non indiuidualium principiorum. ¶ Hæc ille. ¶ Sed contra huius solutionem argumenti arguit quidam Auerroista dicens. Quia forma uniuersalis non habet quod sit intellecta a re: quæ est extra animam: quia omnes formæ: quæ sunt in rebus extra animam: sunt indiuiduate. Si igitur formæ intellectus sunt uniuersales: oportet quod hoc habeant ab anima intellectiua: Ergo anima intellectiua non est forma indiuiduata: sed uniuersalis. Et sic non unitur corpori: ut forma: sed remanebit una tantum. ¶ Secundo istatur: quia dictum fuit. Quod forme intelligibiles sunt singulares in essendo: sed uniuersales in repræsentando: id est ex illa parte: qua inhaerent siue insunt anime: sunt indiuiduate: sed ex illa parte: qua sunt res similitudines: sunt uniuersales: repræsentantes res secundum naturam communem: & non secundum principia indiuiduanda. ¶ Contra hoc ergo sic obicitur: quia cum forma sit principium operationis: Operatio egreditur a forma secundum modum: quo inhaeret subiecto. Quanto enim Aliquid est calidum: tantum calefacit. Si igitur species rerum: quæ sunt in anima intellectiua sunt indiuiduate ex ea parte: qua inhaerent anime: cognitio que sequitur erit indiuidualis tantum: & non uniuersalis. ¶ Dicunt ad primam instantiam. Quod intellectus dat formis intellectis uniuersalitatem: in quantum abstrahit eas a principijs materialibus indiuiduantibus unde non oportet quod intellectus sit uni-

uet fallis: sed q̄ sit immaterialis. ¶ Ad secundam replicam dicitur q̄
 species operationis consequitur speciem formæ: quæ est operationis
 principium: licet in efficacia operationis sequatur formam: secundum
 q̄ inhæret subiecto Ex eo enim q̄ calor est calefacit Sed secundū mo-
 dum: quo perficit subiectum magis uel minus efficaciter calefacit. In-
 telligere autem uniuersalia pertinet ad speciem intellectualis operati-
 onis. Vnde hoc sequitur speciem intellectualem secundum propriam
 operationem. Sed ex eo q̄ inhæret intelligenti perfectius uel minus
 perfecte: Sequitur q̄ aliquis perfectius uel minus perfecte intelligat.
 Iste igitur due instantiæ nullæ sunt. ¶ Ad illud autem quod obijci-
 batur quia si esset alius intellectus in me: & alius in te: esset alia species
 intelligibilis in me: & alia in te: & per consequens aliud intellectum: quod
 ego intelligo: & aliud: quod tu & c. Dicitur: q̄ concedendum est: unum
 & idem esse intellectum ab omnibus hominibus. Dico autem Intel-
 lectum id: quod est intellectus obiectum. Obiectum autem intellectus nō
 est species intelligibilis: sed quidditas rei. Non enim ut prædictum est:
 scientiæ intellectuales omnes sunt de speciebus intelligibilibus: sed sunt
 de naturis rerum: sicut etiam obiectum uisus est color: non species co-
 loris: quæ est in oculo. Quamuis igitur sint plures intellectus diuerso-
 rum hominum: non tamen est nisi unum intellectum apud omnes: si-
 cut unum coloratum est: quod a diuersis inspicientibus uidetur. Nec
 etiam est necessarium: sicut obijciatur: q̄ si aliquid est indiuiduum: q̄ sit
 intellectum in potentia: & non in actu: sed hoc est uerum: in illis tantum
 quæ indiuiduantur per materiam. Oportet enim illud: quod est intel-
 lectum in actu: esse i materiale. Vnde substantiæ i materiales licet sint
 quædam indiuidua per se existentia: sunt tamen intellectæ i actu sicut
 superius annotauimus: Vnde & species intelligibiles: quæ sunt imate-
 riales: licet sint aliæ numero i me: & i te: nō propter hoc p̄dūt: quin sint
 intelligibiles actu: sed intellectus intelligēs per eas suum obiectum re-
 flectitur supra seipsum: intelligendo ipsum suum intelligere: & sp̄m: q̄
 intelligit. Indiuidualio ergo non repugnat intelligibilitati: sed materia-
 litas: quia unumquodq̄ est intelligibile: inquantum ē imune a materia &
 ab appendicis materiæ: ut dicit Auicenna in metaphisica sua Deinde
 considerandum est: q̄ si ponatur unus intellectus omnium hominum
 adhuc est eadem difficultas: quia adhuc remaneret multitudo intelle-
 ctuum: cum sint plures substantiæ separate intelligentes & ita sequerē
 fm istam rationem: q̄ intellecta essent secundum numerum diuersa: &
 per consequens indiuidua & non intellecta i actu. Si ergo prædicta
 ratio de necessitate cōcluderet: auferret pluralitatē intellectuum simpli-

citer:& nō solum in hoibus:ita q nō eēt nisi una tñ substantia intelligēs:& sic tolleret pluralitas substantiarū sepatarū. Vnde cū hęc cōclusio sit falsa: manifestū ē: quod unitatem intellectus ī oibus hoibus nō concludit s̄m regulam phī in libris priorum. Ex falsis uerum:ex ueris nō nisi uerum. ¶ Gregorius ē de Arimino ad hęc obiecta quasi eandem dat solutionē in.ii. Sen. di. xviij. q. priā dicēs. Obiicit autē Aueroys: si intellectus sit idiuiduus & singularis: nō recipiet intētiōnes uniuersales: sed singulares tñ: quod est falsum: quia tunc intellectus esset sensus cōsequentia probat: qā si recipiēs est singulare: ēt receptum ē singulare: alias ita posset dici q sensus recipit intētiōnes uniuersales. ¶ Ad hoc inquit. Respōdeo negando consequētiam: si itelligat de intentionibus uniuersalibus uniuersalitate repræsentationis: quomodo intelligēdum est aliquas intētiōnes eē uniuersales: nec probatio ualet: qā nō obstāte singularitate recipiētis: adhuc itētiō recepta pōt repræsentare uniuersaliter: sicut & ipsemet cōmentator fateri cogit. Nam & s̄m ipsum intellectus est uere aliquid singulare: quīs nō sint plures eiusdem rationis: & tamē intētiō aliqua existēs in eo ē uniuersalis per repræsentationem. Et si dicat: quod ita posset dici de sensu: dico quod ita dicam cōtra eum: nec aliquam rōnem poterit sufficiētē assignare: quā eandem ego assignē in proposito: qā i plurificabilis in eadem specie nō impedit ueram singularitātē. Reddit autē ratio ab aliquibus qā intellectus est uirtus inextēsa: & nō organica. Sensus autē est uirtus extēsa: & organo alligata. Et ideo species in intellectu pōt repræsentare uniuersale: non autem ī sensu. Vtrum autem hęc sit causa: uel nō: nō diffinio. Dico tamē q illa nō est: quam ipse. Assignat: nec oppositū ipse probat: nec puto q probare possit. ¶ Obiicit etiam p̄fatus Aueroys: quia si res intellecta apud me & apud te: sit una in specie: & due in indiuiduo: sequitur quod res intellecta habebit rem intellectam & sic procedit in infinitū. Hęc sunt uerba eius. Et puto quod per rem intellectam intelligit conceptum rei existentem in intellectu: ut ratio sit hęc sequitur. Quod conceptus de aliqua re: uerbi gratia de rosa existens in intellectu meo: & conceptus de rosa existens in intellectu tuo erunt unus species: & duo numeraliter. Et cum a quibusslibet eiusdem speciei possit abstrahi unus conceptus communis: potero ab eis alium conceptum abstrahere: & tu similiter. Et iterum iste conceptus secundus in me est alius a tuo: & tñ eiusdem speciei: & per consequens ab eis iterum aliud poterit abstrahi. Et sic ī infinitum. Prima cōsequentia probat. ex eo q impossibile ē: q unus cōceptus nūero sit simul ī diuersis intellectib⁹ subiectiue. ¶ Ad hoc igit r̄spondeo: cōcedēdo qd cōceptus

de rosa existens in intellectu meo: ē alius numero a conceptu rosæ existente in intellectu tuo: & q̄ isti conceptus sunt eiusdē rationis: & ab eis potest abstrahi alius cōceptus: q̄ ita erit conceptus illorū conceptuum: sicut illi primi sunt cōceptus rosarū. Et talem processum possibilem in infinitum nullus deberet denegare. Si uero per rem intellectam non intelligeret cōmētator ipsum cōceptum rei: aut itellectionē: sed ipsam rem extra itellectam: dicendum q̄ eadē res numero potest itelligi a te & a me: nō obstante diuersitate itellectus mei a tuo: sicut idē sol uidetur a te & a me: nec tñ sunt idem uisus meus & tuus. ¶ Hæc Gregori⁹ de Arimino ubi supra. Et per hæc patet solutio ad ea oīa: quæ obiciūtur i primo Argumēto. ¶ Hæc me miret aliquis longiusculum fuisse in solutione huius primi Argumenti: quia sic faciundum fuit cum propter difficultatem argumenti: tum ēt propter multa scientifica & annotatu digna: quæ i solutionibus cōnotant. In disputationibus autem: quia necesse est respondentem formaliter breuiterq̄ ad argumenta respondere: quid concedendum: quid negandum: quid distinguendum: quid ue formaliter respondendum sit: ex prælibata solutione potest colligi. ¶ Ad. ii. dicendum q̄ essenziale est animæ: q̄ corpori uniat: sed hoc impeditur per accidens: non ex parte sua: sed ex parte corporis: quod corrumpitur: sicut per se competit leui esse sursum: & hoc est leui essenziale: ut sit sursum: in quantum leue: ut dicit philosophus i viii. phisicorum. Contingit tñ propter aliquod impedimentum: quod n̄ sit sursum. ¶ Et p hoc ēt patet solutio ad. iii. Sicut. n. qd̄ hēt naturā: ut sit sursum: & q̄ n̄ hēt materiā: ut sic sursum: specie differūt: & tñ idē specie & numero est: quod habet naturā: ut sit sursum: licet qñq̄ sit sursum: & quandoq̄ non sit sursum propter aliquod impedimentum: ita differunt specie duæ forme: quarum una habet naturā: ut uniat corpus: alia uero non. Sed tamen unum & idē numero & specie esse potest habens naturam: ut uniat corpus: licet quandoq̄ actu sit unitū quandoq̄ non actu unitum propter aliquod impedimentū. ¶ Ad. iii. dicit. q̄ hæc propositio Omnis forma educitur de potentia materiæ: distinguenda est. Educi enim de potentia materiæ potest itelligi duobus modis. Prio modo formā educi de potētia materiæ: .i. formā de pēdere a materia fm̄ esse & opari. Aliomō. Formā educi de potētia materiæ: .i. materiā pēxistere forme siue materiā præexistere in potētia ad formā. Secundum primam expositionem Anima itellectiua nō educitur de potentia materiæ: quia ipsa non dependet ex corpore: nec secundum esse: neq̄ secundum operari. Non secundum esse: quia non habet esse per corpus: sed potius econuerso. Anima dat esse corpori:

& ipsum informat: neq; fm operari quia intellectus non alligatur or-
 gano: ideo anima intellectua habet operationem propriam: cui non
 cōmunicat corpus: utdlicet intelligere & uelle. Sed fm alteram expō-
 tionem: Anima intellectua educitur de potentia materiæ: si nihil aliud
 est educi de potētia materiæ: q̄ materiam corporalem præexistere i po-
 tentia ad animam intellectuam. Et in hoc sensu uerificatur propositio
 de anima intellectua unde philosophus. xvi. libro de generatione ani-
 malium dicit: Animam igitur uegetalem i seminibus & cōceptibus. si
 mundum separatim haberi: potentia statuendum est: non actu: priusq̄
 eo modo conceptus: qui iam separantur: cibum trahant: & officio eius
 anime fungantur: Principio enim hæc omnia uita stirpis uiuere uiden-
 tur. De anima quoq; sensuali pari modo dicendum est: atq; etiam de i-
 ntellectuali. Omnes enim potentia prius haberi: q̄ actu necesse est. Ex
 his igitur philosophi uerbis manifeste apparet Materiam corporalem
 præexistere in potētia ad animam intellectuam: & fm istum sensum
 Anima intellectua educitur de potentia materiæ ut paulo ante patuit
 Sed quia potentia respectue dicitur ad actum: necesse ē: ut nunq̄ fm
 eam rationem sit in potētia: fm quam rationē conuenit sibi esse actu.
 Aliis enim formis: quæ non habent operationem aliquā absq; cōmu-
 nicatione materiæ conuenit sic esse actu: ut magis ipse sint: quibus cō-
 posita sunt: & quodāmodo compositis coexistentes: q̄ ipse sui esse ha-
 beant. Vnde sicut totum esse earum est in concretione ad materiam:
 ita totaliter educi dicuntur de potentia materiæ fm primam & fm se-
 cundam expositionem. Anima autem intellectua: cum habeat opera-
 tionem sine corpore: non est esse ipsius solum in concretione ad mate-
 riam. Vnde non potest dici. Qd educatur de materia fm primam ex-
 positionem: sed magis q̄ est a principio extrinseco. Et hoc ex uerbis ip-
 sius Aristotelis apparet: cum dicit. Relinquitur autem intellectum so-
 lum de foris aduenire: & diuinum esse solum & causam assignat dicēs
 Nihil enim ipsius operationi cōmunicat corporalis operatio. Quid
 autem dicat Theophrastus primus Aristotelis discipulus: quem ob di-
 uinam eius eloquentiam Theophrastum Aristoteles nominauit: ope-
 re precludum duxi hic enarrare. Nō q̄ Theophrastum uiderim: sed eius
 uerba: quæ Themistius adducit in cōmentariis suis de anima: hic rec-
 tabo. Plane inquit Themistius facturum hoc loco me opere precludum
 arbitror: si uerba Theophrasti de intellectu potestatis & agente præte-
 xuero de intellectu itaq; potestatis hæc Theophrastus dicit. Quum i-
 ntellectus inquit homini extrinsecus accedat: quumq; tanq̄ appositus. i-
 ueatq; sit: queritur quemadmodum congenitus nobis dicatur: de

mum quæ nam confirmatio naturaꝝ eius sit: Certe id: quod dicitur
 nihil actu esse intellectum: sed potestate omnia: recte hæcenus dicitur
 quatenus & in sensu. Non tamen usq; eo ad unum refecanda res est:
 neq; tam nihil actu probādus: ut neq; ipsemet sit. Calumnia hæc cēt
 & oratio contentioni cauilloq; proxima: sed ita intelligendum: ut in
 animo talis quædam sui generis potentia sit pro subiecto formarum
 ac gremio: qualis in rebus materialibus facultas illa est: quæ consti-
 tutione earum & concrecioni subternitur. Porro quod dicitur Men-
 tem extrinsecus accedere: non ita statuendum est: ut qui uere appo-
 situs inuectusque habeatur: sed ut qui statim ab ortu quasi compræ-
 hendere nos complectiq; soleat. **C**Hæc sunt uerba Theophrasti a
 Themistio ubi supra fideliter recitata. In quibus uerbis: cū ipse The-
 ophrastus duo quesisset. Primo quidem quomodo intellectus possibili-
 lis sit ab extrinseco: & tamen sit nobis cōnaturalis. **C**Et secundo quæ
 sit natura intellectus possibilis Respondit primo ad. ii. q; est in poten-
 tia omnia non quidem sicut Nihil existens: sed sicut sensus ad sensibi-
 lia. Et ex hoc concludit responsionem primæ questionis: q; non intelli-
 gitur sic esse ab extrinseco: quasi aliquid adiectum accidentaliter: uel
 tempore procedente: ut uoluit commentator: ueluti supra recitau-
 mus: sed a prima generatione: sicut continens & compræhens: na-
 turam humanam. Habes igitur cur Aristoteles dixerit. Intellectum ab
 extrinseco intrare: & quomodo de mente Theophrasti intelligenda
 est præfata propositio. Et quare anima intellectiua non educatur de
 potētia materiæ. Et per hoc pater plenaria solutio. **C**Ad quartum In-
 ferius etiam declarabo: Qualiter pluribus aliis modis exponitur hæc
 propositio Formæ educuntur de potentia materiæ. **C**Sed contra præ-
 dictam solutionē: quidam Aueroysta pertinaciter instat. Si inquit ani-
 ma unitur corpori: ut forma: nec educitur de potentia materiæ: sed in-
 trat ab extrinseco: quia habet operationem per se: cui non cōmunicat
 corpus: cum sū doctrinam philosophi Intelligere Nullius organi sit
 actus: Sequitur q; anima humana non sit forma neq; actus corporis
 sū intellectiua potentiam: sed sū suam essentiam solum. Conse-
 quens est falsum: ergo etiā antecedens Patet discursus a tota condi-
 tionali: a destructione consequentis ad destructionem antecedentis.
 Prima pars antecedentis: hoc ē prima sequella patet Quia anima quo
 ad intellectiua potentiam est in materialis: & i materialiter recipiēst
 & seipsam itelligēs: q; intellectus nō alligat organo. Vñ Aristoteles si
 gnāter de aia dicit: q; ē locus specierū: nō tota: sed intellectus Secūda ps
 Antecedētis: hoc ē falsitas cōsequētis patet: q; si sic sequerēt: q; poten-

DE VNIONE ANIMAE.

ita anime esset imaterialior & simplicior: q̄ essentia ipsius anime: quod est falsum & absurdum. Nullus enim effectus ē imaterialior aut simplicior sua causa: nec principiatum potest esse simplicius suo principio: a quo fluuit. Potentiæ autē aīe fluunt ab essentia eius. Cum ergo quædam potētia aīæ. Nullius corporis actus sint: ut intellectus & uoluntas. Videt̄ q̄ nec essentia aīe rōnalis alicuius corporis actus eē debeat: cōclusio nō unīf. corpori: ut forma: & sic remanebit substantia se parata & una tm̄. ¶ Dicitur ad hoc quod hæc ratio optime pcederet si essentia aīæ humanæ sic eēt forma materiæ: q̄ nō per eē suum eēt sed per esse compositi: sicut est de aliis formis: quæ fm se nec esse: nec operationem habēt præter cōmunicationem materiæ. Et ppter hoc dicuntur formæ imensæ materiæ. Anima autem humana: quæ secundum suum esse ē forma cui aliquid cōmunicat materia: non totaliter comprahēdens ipsam: eo q̄ maior est dignitas huius formæ: q̄ capacitas materiæ: nihil prohibet: quin habeat aliquam operationē uel uirtutem: ad quam materia non attingit. ¶ Hæc autē solutio est etiam de mente sancti doctoris in. ii. sen. di. priā: ar. iiii. ad quartū. Vnde p̄fatus doctor sic respondet ibidem ad hoc argumentum. In formis ē quædam gradus nobilitatis: & quanto aliqua forma est nobilior: tātō plus materiæ prædominatur. Vnde forma terræ ē magis materialis: q̄ forma aeris: uel ignis. Inter omnes autem formas anima rationalis nobilior ē. Vnde maxime prædominatur materiæ. Omne autem quod unitur alteri: ut uincens & dominans super illud: habet effectum non solum secundum cōiunctionem sui ad alterum: sed etiam per se absolute: in quantum non dependet ad illud: cui unitur: sicut patet ī igne candele: cuius lumen extenditur: ultra ascensionem uaporis & calefactionem. Vnde quædam uires ab anima prouenire possunt: quæ sunt corporis actus: & quædam sunt ab organis corporalibus absolutæ. Quāuis enim essentia animæ corpori uniatur: ut forma: non tamē sicut forma materialis non habens esse absolute: in quo subsistere possit. ¶ Hæc ille. Non ergo sequitur: quod si animam secundum essentiam uniatur corpori: ut forma: & non secundum intellectuam: aut uolitiuam potentiam. Quod he due potentiæ sint simplices: aut imaterialiores ipsa essentia anime: quia ipsa licet det esse corpori: nō tamen est forma materialis: cuius esse materiæ sit immersum: aut obnoxium. ¶ Ad quintum dicit: quod maior est falsā uniuersaliter: quia nulla anima ex cōmixtione elementorum causatur. Vnde Aristoteles postq̄ dixit. Relinquitur autē intellectum solū de foris aduenire & diuinū eē solum. Nihil enim ipsius operationi cōmunicat corporalis

operatio immediate subdit post uerba præmissa: Sed enī oīs aīe: siue uirtus: siue potentia corpus aliud picipare uidet: idq; magis diuinū: q̄ ea: q̄ elementa appellantur: Verum prout nobilitate ignobilitateue anime inter se differunt: ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine omnium: quod facit: ut secunda sint semina: uidelicet: Qd calor uocatur: idq; non ignis: non talis facultas aliqua est: sed spiritus qui in semine spumosoq; corpore continetur: & natura: quæ in eo spiritu est: proportionem respondens elemento stellarum. **H**æc ille. Ergo ex Mixtione elementorū: ne dum intellectus: sed nec anima uegetatiua producitur. **A**d sextū dī Quod sicut ex uerbis Aristotelis patet: Ipse hoc indeterminatum reliquit. Vtrum intellectus differat ab aliis partibus aīæ subiecto & loco: ut plato dixit: uel rōne tm̄. Si uero dicatur, q̄ sint idem subiecto sicut uerius est: nec ad hoc in conueniens sequitur. Dicit enim Aristoteles i. ii. de aīa Quod similiter se hñt ei: quod de figuris: & quæ fm aīam sunt semp enim in eo: quod ē: consequenter est potentia: quod prius est in figuris: & in aīatis: ut i tetragono quidem trigonū est: in sensitiuo autem uegetatiuum. Similiter autem idem subiecto est etiam intellectiui: quod ipse sub dubio relinquit. Similiter dicendum esset: Quod uegetiui & sensituiui sūt in intellectiuo ut trigonū & tetragonum in pentagono. Est autem tetragonum quidem a trigono simpliciter alia figura fm speciem: nō autem a trigono: quod est potētia in ipso: sicut nec quaternari⁹ a ternario: qui est ps ipsius: sed a ternario: qui est seorsum existēs. Et si cōtingeret diuersas figuras a diuersis agentibus produci: trigonum q̄dem seorsum a tetragono existens: haberet aliam cām pducētem: q̄ tetragonū: sicut & habet aliam speciem: sed trigonum: quod inest tetragono haberet eandem cām producentem. Sic igitur uegetatiuum quidē seorsum a sensitiuo existens: alia species aīæ est: & aliam cām pductiuam habet. Eadem tamen causa productiua est: sensitui & uegetatiui: quod inest sensitiuo. Si ergo dicatur: Quod uegetatiuum & sensituiui: quod inest intellectiuo: est a cā extrinseca: a qua est intellectus: nullū inconueniens sequitur. Non enim inconueniens est effectum superioris agentis habere uirtutē: quā hēt effect⁹ inferioris agentis: & adhuc aniplius. Vnde etiam aīa intellectiua: quīs sit ab exteriori agente: habet tamen uirtutes: quas habet aīa uegetatiua & sensitua: quæ sunt ab inferioribus agentibus. Sic igitur consideratis diligēter fere omnibus uerbis Aristotelis: quæ de intellectu humano dixit: apparet eum fuisse huius sententiæ: Qd anima hūana sit act⁹ corporis & q̄ ei⁹ potētia sit intellect⁹ possibilis. Hæc at̄ insio ē d̄ mēte thomæ: sed

solutio huius argumenti ex subsequenti solutione melius elucescet. Ad
 vii. respondetur: Quod uerum est: Quod fatemur intellectum possibile
 esse unum specie in diuersis hominibus: plures autem secundum numerum: ita tamen
 Quod non fiat in hoc uis: quod partes hominis non ponuntur in genere
 uel specie secundum se sed solum ut sunt principia totius: nec tamen sequitur. Quod
 sit forma materialis: secundum esse dependens a corpore. Sicut enim animae
 humanae secundum suam speciem competit: quod tali corpori secundum speciem uniatur.
 Ita haec anima differt solo numero ab illa ex hoc: quod ad aliud numero
 corpus habitudinem habet. Et sic indiuiduantur animae humanae: & per consequens
 sequens intellectus possibilis: qui est potentia animae humane secundum cor
 pora: non quasi indiuiduatione a corporibus causata. Non enim indi
 uiduatur anima per materiam ex qua fiat: sed per habitudinem ad
 materiam: in qua est. Nec etiam sequitur: Quod si multiplicarentur ani
 mae secundum corpora: quod destructis corporibus non remaneant multae ani
 mae: quia unumquodque sicut est ens: sicut est unum: ut dicitur in. l.iii.
 Metaphysice. Sicut igitur esse animae est quiddam in corpore: inquan
 tum est forma corporis: nec est ante corpus. tamen destructo corpore
 adhuc remanet in suo esse: ita unaquaeque anima remanet in sua uni
 tate: & per consequens multae animae in sua multitudine. Quomodo
 autem cause indiuiduatio animarum: & quomodo remaneant
 post corruptionem corporis in sua multitudine diffusius explicabitur
 inferius. Quod autem dicunt Quod deus non posset facere: quod sint multi intel
 lectus eiusdem speciei quia hoc contradictionem implicaret: plurimum fallitur.
 Dato enim quod non esset de natura intellectus quod multiplicaretur: non
 propter hoc oporteret: Quod intellectum multiplicari includeret contra
 dictionem. Nihil enim prohibet Aliquid in sua natura non habere causam
 alicuius: quod tamen habet illud ex alia causa. sicut graue habet ex sua
 natura: Quod non sit sursum: tamen graue esse sursum non implicat contra
 dictionem. Sed graue esse sursum secundum suam naturam contradictionem in
 cludit. Sic ergo si intellectus naturaliter esset unus omnium: quia non
 haberet naturalem causam multiplicationis: posset tamen sortiri multi
 plicationem ex super naturali causa: nec esset implicatio contradic
 tionis. Quod non tantum dicimus propter propositum: sed magis
 ne haec argumentandi forma ad alia extenderetur. Sic enim posset con
 cludi: Quod deus non potest facere Quod mortui resurgant: & caeci uisum
 recipiant. Ad octauum dicitur: Quod hoc Argumentum tactum fuit in
 primo: ideo etiam in solutione primi argumenti: tacta est solutio ipsius.
 cum solutione aliorum theologorum: tamen ex responsione gregorii Arimi
 nensis. Attamen recitabo hic solutionem quam dat doctor sanctus ad hoc

Argumētum. Et quāuis coincidat in sentētia cū parte solutionis: q̄ data
 est ad primū argumētū: tamen quia nōnulla fortassis uerbula & ali
 qua annotatū digna continet: quæ in solutione primū argumētū expli
 cite nō continentur: non absurdum uisum fuit & hāc hic exarare. Di
 cit ergo sic Præfatus doctor. ¶ Querendū est ab iis: qui tam subtilif
 se argumētari putant: Vtrum esse duo intellecta in numero: & unū ī
 specie: sit cōtra rōnem intellecti: inquantū est intellectū: aut inquantū
 est intellectū ab hoīe. Et manifestū est fm rōnem quā ponūt: q̄ hoc ē
 contra rōnem intellecti: inquantū est intellectū. De rōne enim intelle
 cti: inquantū huiusmodi: est q̄ nō indigeat: q̄ ab eo aliquid abstrahat:
 ad hoc q̄ sit intellectū. Ergo fm eorū rōnem simpliciter concludere
 possumus: q̄ sit unū intellectū tm: & nō solum unum intellectum ab
 oībus hoībus. Et si est unum intellectū tm: fm eorū rōnem sequitur:
 Quod sit unus tm intellectus in toto mundo & non solum in oībus
 hominibus. Ergo intellectus noster: nō solum est substantia separata
 sed etiā ipse deus. Et uniuersaliter tollitur pluralitas substantiarū sepa
 ratarū. Si quis aut uellet respondere: Quod intellectū ab una substan
 tia separata: & intellectū ab alia: nō est unū specie: quia intellectus spe
 cie differūt: seipsum deciperet: quia id: quod intelligit: cōparat ad in
 telligere: & ad intellectū: sicut obiectū ad actum & potentiam. Obie
 ctum aut nō recipit spēm ab actu: neq; a potentia: sed magis ecōuer
 so Est ergo simpliciter cōcedēdum: Qd intellectū unius rei est unū
 tm: nō solum in omnibus hominibus: sed etiam in omnibus intellectu
 bus. Sed inquirendum restat: qd sit ipsum intellectū. Si enim dicant:
 Quod intellectū est una spēs immaterialis existens in intellectu possi
 bili: latet ipsos: q̄ quodammodo transeunt in dogma platonis: qui pos
 suit: q̄ de rebus sensibilibus nulla scia potest haberi: sed oīs scientia ha
 betur de forma una separata. Nihil leni' re' ert ad propositum. Vtrū
 Aliq; dicat: Scia: q̄ habet de lapide: habet de una forma lapidis sepa
 ta: an de una forma lapidis: q̄ est in intellectu. Vtrobq; enī sequitur Qd
 scie nō sunt de rebus: q̄ sunt hic: sed de rebus separatīs solū. Sed q̄ pla
 to posuit huiusmodi formas ī materiales p se subsistētes: poterat etiam
 cū hoc ponere plures intellectus participātes ab una forma sepa
 ta: ut ueritatis cognitionē. Isti aut q̄ ponūt huiusmodi formas ī materia
 les q̄s dicūt esse intellecta: necesse hnt ponere: q̄ sit unus intellect' tm
 nō solū oīum hoīum: sed et simpliciter. ¶ Est ergo dicendum fm do
 ctrinā Aristotelis Qd intellectū: qd ē unū: est ipa natura: uel qd itas rei
 De reb' .n. ē scia: & nō de spēs' intellectis. Si .n. intellectū eēt n̄ ipa nā la
 pidis: q̄ ē in rebus: sed species: quæ ē in intellectu: sequeretur. Quod

Ego non intelligere re: q̄ est lapis: sed solū itētiōe: q̄ est abstracta a lapī
 de. Sed uerū est: Quod lapidis natura put est in singularibus est. Intel
 lecta in potētia: sed sit intellectu in actu p hoc: q̄ spēs a rebus sensibili
 bus mediantib⁹ sensib⁹: ad fantasiam pueniūt: & p uirtutē intellectus
 agētis spēs intelligibiles abstrahūtur: q̄ sunt in intellectu possibili. Hæc
 aut spēs nō se habēt ad intellectu possibile: ut intellecta: sed sicut spēs:
 q̄bus intellectus intelligit: sicut etiam spēs quæ sunt in uisus: nō sunt ipsa
 uisa: sed ea q̄bus uisus uidet: nisi iquantū intellectus reflectitur supra
 seipm: quod in sensu accidere nō pōt. Si aut intelligē esset actio trāsies
 in exteriorē materiā: sicut cōburere & moueri: seq̄retur. Quod itellige
 re eēt fm modum: quo natura realiter hēt eē in singularibus: sicut cō
 bustio ignis ē fm modū combustibilis. Sed q̄a itelligere ē actio in ipso
 itelligēte manēs: ut dicit phis in: ix. methaphisica: seq̄tur q̄ intelligere
 sit fm modum intelligentis: id est fm exigētiam spēs: quam intellectus in
 telligit. Hæc aut cū sit abstracta a picipiis indiuiduantibus nō rep̄sen
 tat rem fm cōditiōes indiuiduales: sed fm naturā uniuersalē tm. Ni
 hil. n. phibet si aliqua duo coniūgunē in re: q̄n unum eorū rep̄sentari
 possit etiam in sensu sine altero. unde color mellis uel pomi uidet a uis
 su sine eius sapore. Sic igit intellectus itelligit naturam uniuersā: km
 p abstractionē ab indiuidualibus picipiis. Est ergo unū. quod itelligi
 tur a me & a te. Sed alio itelligit a me: & alio a te. i. alia specie itelligi
 bili: & aliud est itelligere meū: & aliud tuū: & alius ē intellectus me⁹ &
 alius tuus. Vñ phs in p̄dicamētis dicit. Aliquā sciam esse singularem
 quātū ad subiectū: ut q̄dam grāmatica in aia qdē est: sicut ī subiecto:
 de subiecto uero nullo dī. Vñ & intellectus meus: qñ itelligit se itellige
 re: itelligit quēdam singulārē actū. Qñ aut itelligit itelligē simpliciter
 itelligit aliqd uniuersale. Non. n. singularitas repugnat intelligibilitati
 sed materialitas. Vñ cū sint aliqua singularia ī materialia: sicut de sub
 stantiis sepatīs supra dictū ē: nihil phibet huiusmodi singularia itelligi
 gi. ¶ Hæc doctor s̄a. ad l̄rām ī opusculis suis opusculo decio septio.
 Aduertēdū ēt fm eundē doctore: q̄ in actib⁹ intellect⁹ nō est impossibi
 lis p̄cessus ī infinitū sicut patet. Et sic patet plenaria solutio ad argum
 tū. ¶ Ad nonū dicēdū: Quot si bene textus phi cōsidere: de facili pa
 tet solutio. Nā Aristoteles anq̄ hanc rōnē iducat p̄mitit. Quare &
 substantiæ & picipia imobilia tot eē rōnale ē suscipe. Necessariū enī
 dimittat fortioribus dicere. Ex quo textu patet: Quot ipse p̄bilitatē
 quādā seq̄tur: non necessitatē iducit. Deinde cum ociosum dicatur: qd
 non pertingit ad finem: ad quem est: non potest dici etiam probabili
 ter: q̄ substantiæ separate essent ociosæ: si non mouerent corpora: nisi

forte dicatur: q̄ motus corporum sint fines substantiarum separatarum. Quod ē oīo impossibile: quia finis semp̄ est potior & nobilior his: quæ sunt ad finē. Vnde nec Aristoteles inducit: q̄ essent ociosæ: si nō mouerēt corpora: sed q̄ omnē substantiam impassibilem fm̄ se optimū finem sortitā esse: oportet existimare. Est enī p̄fectissimū uniuscuiusq̄ rei: ut nō solū sit in se Bonū: sed ut Bonitatē in aliis causet. Nō erat aut̄ manifestū qualiter substantiæ leuate causerēt bonitatem ī inferiorib⁹: nisi p̄ motū aliquorū corporū. Vñ ex hoc Aristoteles quādā pbabilē rōnem assūmit ad ostēdendū q̄ non sunt aliquæ substantiæ seuate: nisi q̄ per motus cælestiū corporum manifestantur: quīs hoc necessitatem non habeat: ut ipsemet dicit: Concedimus autem Qd̄ Aīa humana a corpore separata nō habet ultimā perfectionē suæ nature: cum sit pars nature humanæ. Nulla enī ps̄ hēt oīmodā p̄fectio nē si a toto separatā. Nō aut̄ pp̄ hoc est ociosa & frustra: q̄a nō est aīæ humane finis mouere corpus: sed intelligere: in quo ē suā fœlicitas: ut pbat p̄ius in. x. ethicorū. ¶ Ad decimū faciliū patet solutio: si qs̄ cōsideret differētiā intellectuālis aīæ ad substantias separatas. Aīa enim intellectiua ex natura sue speciei hoc habet: ut uniatur alicui corporis: ut forma. Vñ & in diffinitionē aīæ cadit corp⁹. Et pp̄ hoc fm̄ diuersam habitudinē ad diuersa corpora diuersificatur aīæ fm̄ numerū: quod non est in substantiis separatis. ¶ Ex quo etiā patet q̄liter undecima ratio sit soluenda. Non enim aīa intellectiua ex natura sue speciei habet corpus partem sui: sed unibilitatem ad ipsum. Vnde p̄ hoc: q̄ plures aīæ unibiles sunt pluribus & diuersis corporibus: diuersificantur fm̄ numerum. Quæ distinctio fm̄ numerum solum manet etiam in animabus corporibus destructis: Sunt enim unibiles diuersis corporibus: licet non actu unitæ sint. ¶ Ad duodecimum Respondet doctor sanctus in summa cōtra gentiles dicēs. Hoc conuenienter dicere: si eodem mō illud esse materiæ esset sicut esse substantiæ intellectuālis. Nō autē est ita. Esse enim materiæ corporalis est: ut recipiētis: & subiecti: substantiæ autē intellectuālis: ut principii: & fm̄ propriæ naturæ cōgruentiam Nihil igitur p̄bibet aīam humanā esse formā corporis humani. Hoc autē modo mirabilis rerum cōnexio considerari potest. Semper enim inuenitur infimū sup̄præmi gñis contingere sup̄præmū inferioris gñis: sicut quædam infima in genere aīalium partū excedūt ultā plantarū: sicut ostrea q̄ sunt imobilis: & solum tactū hñt: & terre imodū plantarum astringuntur. unde dionysius. vii. capl. de di. no. dicit. Quod diuina sapiā coniūxit fines superiorū principis inferiorum Est igitur accipere aliquid in genere corporum: scilicet cor

pus humanū equaliter cōplexionatū: quod attingit infimū superioris generis: scilicet Aīam humanā. q̄ tenet ultimum gradum in genere intellectualiū substantiarum: ut ex modo intelligendi percipi potest. Et inde est Qd anima Intellectualis dicitur esse: quasi quidam: Orizon & confiniū corporeorum ē incorporeorum: Inquātum est substantia icorporea: corporis tñ forma. Nō aut minus ē aliquid unū ex substantiā itellectuali & materia corporali: q̄ ex forma ignis & ei⁹ materia: sed forte magis: q̄a quanto forma magis vñcit materiam: ex ea & materia magis efficitur unū. Quamuis autem unum sit esse forme & materie: non tamen oportet: q̄ materia semper adæquet esse formæ. Imo quanto forma est nobilior: tanto in suo esse semper excedit materiam. Quod patet inspicienti operationes formarum: ex q̄rum conditione earum naturas cognoscim⁹. Vnumquodq̄ enī operatur: s̄m q̄ est. Vnde forma culus operatio excedit conditionem materie: & ipsa s̄m dignitatem sui esse excedit materiam. Super omnes autem formas inuenitur forma similis superioribus substantiis: etiam quantum ad genus cognitionis: quod est intelligere. Et sic est potens in operatione: quæ complet absq̄ organo corporali omnino. Et hæc est anima itellectiua. Nam intelligere non fit per organum corporale. Vnde oportet Qd Anima itellectiua: quæ excedit conditionem materie corporalis: non sit totaliter compræhensa a materia: aut ei immerfa: sicut aliæ formæ materiales. Et hoc opatio ei⁹ itellectualis ostendit in qua nō cōmunicat materia corporalis: quia itellectus nulli organo corporali alligatur. nec organum aliquod sibi appropriat: aut determinat: sicut dicit philosophus in. iij. de anima. Qd sensitiuum non sine corpore est: Intellectus autem est separatus: id est Qd intellectus non unitur organo corporali in operatione sua: sicut sensus: Quia tamen ipsum intelligere animæ humanæ indiget potentiis: quæ per quædam organa corporalia operantur: scilicet imaginatione sensu & fantasmate: ex hoc ipso declaratur: Qd naturaliter unitur corpori ad complendam speciem humanam. ¶ Hæc ille. Ad illud. Ea quæ maxime distant & cætera. Dicitur Qd conuenientia aliquorum potest attendi dupliciter: aut s̄m proprietates nature & sic anima itellectiua & corpus multum distant: aut s̄m proportionem potentiæ ad actum: & sic anima & corpus maxime conueniunt. Et ista conuenientia extigitur ad hoc: ut aliquid unatur alteri immediate: ut forma. Alias nec accidens subiecto: nec aliqua forma materie uniretur cum accidens & subiectum etiam sint in diuersis generibus: & materia sit potentia: & forma sit actus. Dicimus era

go q̄ essentia aīæ rationalis imēdiate unīē corporis: sicut forma unīē
 materiæ & figura cæra: ut dī in. ii. de anima. ¶ Ad tertiumdecimū
 patet solutio ex dictis. Dicimus enim Quod anima humana est act⁹
 corporis organici: eo q̄ corpus est organum eius: non tamen quan-
 tum ad quamlibet eius potentiam & uirtutem: cum ipsa anima ratio-
 nalis excedat proportionē corporis: ut patet ex præcedētib⁹. ¶ Ad
 quartum decimum dicitur: Quod sicut non est simul quod concepi-
 tur animal & homo: ita non simul est aīal & equus: ut p̄his ibidem di-
 cit. Sed hoc non concludit: q̄ aliud principium sit in homīne substā-
 tialiter aīa sensitua, qua est animal: & aliud anima intellectua: qua est
 homo: cum nec etiam possit dici: Quod in equo sint plura principia
 diuersa: quorum uno sit animal: & alio sit equus. Sed hoc ea ratione di-
 citur: Quod in animali concepto prius apparēt operationes imper-
 fectæ: & postea apparent magis perfectæ: sicut omnis generatio est
 trāsmutatio de imperfecto ad perfectum. ¶ Ad illud quod obicitur
 ex auctoritate philosophi de figuris: dicitur Quod omnis similitudo
 claudit quinq; pedibus. De similibus enim idem est iudiciū: subin-
 tellige inquantum similia. Nam in argumēto a simili sufficit Quod
 Similitudo teneat in aliquo & non in omnibus. Alias non esset simi-
 litudo: sed proprietas. Dicendum est ergo Quod similitudo illa de fi-
 guris ad partes anime attenditur quantum ad hoc: Quod sicut tetra-
 gonum habet quicquid habet trigonum: & adhuc amplius: & penta-
 gonum habet quicquid habet tetragonum: & adhuc amplius: ita ani-
 ma sensitua habet quicquid habet nutritua: & intellectua quicquid
 habet sensitua: & adhuc amplius: Non ergo per hoc ostenditur. Qd
 Nutritiuum & sensituum differant essentialiter ab intellectu: sed
 magis q̄ unū illorum includat alterum. Sicut enim tetragonū uirtu-
 te cōtinet trigonū: & pētagonum tetragonū: ita uirtualiter siue potē-
 tialiter sensituum cōtinet nutritiuum: & intellectuum uirtualiter cō-
 tinet sensitui. Adueniente enim sensituo tollit nutritiuū: sed rema-
 nent in sensituo omnes uires & perfectiones nutritiui: sed adueniens
 intellectui obicitur sensituum: sed remanent in intellectu
 omnes uirtutes & perfectiones sensitui. Et capiuntur hic nu-
 trituum sensituum & intellectuum pro ipsis essentis anime:
 & non pro potentiis aīe. Sic ergo dicim⁹ Qd in hoīe nō sūt tres aīæ
 ut quidā putauerunt: sed una tm aīa rōalis cōtinēs i se oēs uires & per-
 fectiones aliarum. Dicimus etiā Quod in hoc hoīe nō est alia forma
 substātialis: q̄ aīa rationalis: & q̄ per eā homo nō solum est homo: sed

animal:& uluū:& corpus:& substantia:& ens. Si ergo diceretur: Quid anima intellectiua differret p̄ essentiam a sensitiua in homīe: nō posset assignari ratio unionis aīae intellectiue ad corpus: cum nulla opatio p̄ pria animae intellectiue sit p̄ organū corporale: ut supius patuit. Itē operationes unius nō impedirēt operationes alterius: cuius oppositū uidemus: q̄a quādo occupat aīa circa sensibilia: Impedit ab exercitio spiritali: sicut clare patet ad sensum. Diuerse igitur opatōes nō arguunt diuerfas aias: sed est una tm̄ essentia aīae intellectiue in homīe: a qua sicut ab uno fonte deriuant̄ oēs operationes humanae. Et quīs hae tres dicantur animae: humana tamē aīae denominationem sibi uendicat: q̄a est principium effectiui nobilioris uitae. Anima. n. Principium uitae operans: uel p̄cipium uitae opatiuum solet interpretari. Et sic in quocūq; ē operatio uitalis: ibi est anima. Cum igitur tres sint operatōes uitales: tres etiā sunt animae: uidelicet Nutritiua siue uegetatiua: Sensitiua & intellectiua. Nutritiua in plātis: Sensitiua in Brutis: Intellectiua in hominibus est. Vegetatiua radicat̄ in humore: Sensitiua in sanguine: & ideo deficiente humore & sanguine deficiūt & ipse: & moriūtur. Sed intellectiua non educit̄ de potētia materiae: quoniā non gñatur: sed est a deo p̄ creationē: q̄a deus infundēdo aīam creat: & creando infundit. Ideo ipsa sola non moritur: neq; corrumpitur ad corruptionē corporis: ut patebit inferius. Cum ergo anima intellectiua nobilioris & excellentioris uite principium: effectiui sit: Ipsa non inmerito animae nomē sibi principaliter uēdicat. ¶ Et p̄ hoc etiā patet solutio ad q̄ntum decimū: q̄a eadē numero aīa ē in homīe nutritiua: sensitiua: & intellectiua. Et sicut tetragonū continet trigonū: & aliquid amplius: & p̄tagonū continet tetragonū: & excedit: Sic aīa intellectiua cōtinet uirtualiter quicquid habet anima sensitiua Brutorū: & nutritiua plātarū. Sicut ergo superficies quae habet figuram p̄tagonā: non p̄ aliā figuram ē tetragona: & p̄ aliā p̄tagonā: q̄a superflueret figura tetragona: ex quo in p̄tagonā continetur. Ita nec p̄ aliā aīam sortes ē homo: & p̄ aliā aīal: sed p̄ unam & eandē: sicut in solutione superioris argumētī diffusius explicauimus. Et ex hoc patet: Opinione illam esse friuolam & irratiōnalem: quae ponit in homīe duas formas substantiales uidelicet animā intellectiua & corporeitatem: q̄a eū quilibet forma substantialis det eē substantiale: seq̄ret̄ q̄ unus homo puta sortes haberet duo esse: Et sic unus esset duo. Nā p̄ idē aliquid est ens & unū. Quā rōnē credo insolubile: licet alig ipsam soluissē arbitren̄. ¶ Ad decimū sextū R̄ndet: Quod forma nō est in aliquo genere: nisi reductiue sicut principium. & similiter dico de materia. Vnde cum anima intellectiua sit forma hominis

non est in alio genere q̄ corpus: sed utrūq; est in genere animalis: & i specie hoīs p reductionem. ¶ Ad decimū septimū dicitur: Quod licet anima unlat corpori fm modum corporis: tamen ex ea parte: q̄ excedit corporis capacitatem: naturā intellectualem habet: Et sic forma in ea recepte sunt intelligibiles: & nō materiales. ¶ Ad decimū octauū dicendū: Quod aliqd potest recipere aliud dupliciter. Vno modo subiectiue: alio modo obiectiue. Concedit Quot omne recipiens aliqd subiectiue debet esse denudatū a formā specifica receptis: sed negat obiectiue. ¶ Eādem solutōem dat Gregorius ariminensis dicēs. Hęc ppositio Omne recipiens & cetera: pōt habere duplicē sensum fm q̄ receptū dupliciter potest accipi: scilicet p eo: quod formaliter recipitur in alio: ut in subiecto. Alio modo pro recepto obiectiue quēadmodū potentia dicitur recipere suū obiectū. Si primo modo ad huc recipiens denudari a natura speciei ipsius recepti potest dupliciter itelligi. Vno modo q̄ ipm recipiens nō sit eiusdem naturæ specificæ cū iplo recepto: & in isto sensu pōt ppositio cōcedi: & minor negāda est. Nō enim intellectus in se formaliter recipit oēm formā materialem. Alio modo: Quot ipm recipiens nō habeat in se aliqd eiusdem speciei cū recepto: Et sic est ppositio falsa. Instātia patet: q̄a habens in se unā speciem coloris: adhuc cū illa poreſt aliā eiusdem rōnis recipere. Si uero intelligat de recepto obiectiue: sicut magis uidet. Intelligere cōmentator p pbationem: quā addit deducens ad hoc: Quod idē erit. Mouens & motū: etiā nego ppositionē. Nam nō solū idem speciei: sed idem numero potest mouere seipsum & agere in se: sicut patet de intellectu: cū itelligit se: & graui se mouēte. ¶ Hęc ille. ¶ Ad decimū nonū dī. Quot p hoc q̄ intellectus possibilis nō habet aliquā formā itelligibilem in actu: sed potentia tm: sicut materia prima non habet aliquā formā sensibilem in actu: non ostendit q̄ intellectus possibilis sit unus in oībus hoībus: sed q̄ sit unus respectu oīum formarū itelligibiū: sicut materia prima est una: respectu oīum formarū sensibiliū. ¶ Ad Vigēsimū respōdet: Quot ex duab' substātiis actu existētibus & pfectis in sua specie & natura nō sit aliqd unū. Aia autē & corpus nō sūt huiusmodi: cū sint ptes humanæ naturæ. Vnde ex eis nihil phibet fieri unū. ¶ Sed uidet: Qd hęc solutio patiat instātia: q̄a aia in se habet esse pfectū: & subsistēs: ergo unio adueniēs aīæ est accidentālis. Probat cōsequētia: q̄a oē: qd aduenit rei post eē cōpletū ei' est accidēs ei'. Et sic aia unī corpori accidētāliter: & cōsequēter infert Qd hō sit ens p accidēs. ¶ Rndet ad hī Quot si cōpositio adueniēs anīæ faceret aliud esse: illud eēt accidētale: & sic sequerēt instātia. Sed n̄ ē sic

ga licet aia habeat in se esse pfectū: nō tñ p cōiūctōem corpis efficitur
ibi aliquid aliud esse: imō hoc ipm esse: quod est aia p se sit esse cōiūna
cti. Esse n. cōiūcti non est nisi esse ipsius formæ. Sed unum est: q̄ alia
formæ materiales ppter eaz̄ impfectionē nō sunt illud esse: sed sūt
tm̄ p̄cipia essendi. Et sic cessat Instantia: Quod aia non unīf corpori
accidentaliter: q̄uis habeat p se esse subsistēs. Potes aut̄ respōdere sic:
formaliter ad auctoritatē phi. Quicqd aduenit rei subsistenti: ita q̄ ex
ipsius aduentu nouū esse constituat: oportet accidentāliter aduenire:
ga unius rei non pōt esse nisi unū esse essentiale. unde aliud esse supue
niens erit accidentale. Sed corpus adueniēs aia trahit in confortiū illi?
esse: a quo aia subsistere pōt: ga forma dat suū esse materiæ: q̄uis alia
formæ nō possint subsistere in illo esse: sicut potest anima: sicut paulo
ante prælībauius. **C**Ad uigesimū primum dī. Quod anima intelle
ctiua habet opationem: in qua non coicat corpus ex ea parte: qua su
perat oēm corporis pportionē. Ex hoc tamē non remouet: quin sit
corpori unita. Vnde phs in scdo phisicorū dicit: Quod ultima forma
rum naturalium: ad quam termiatur consideratio phie naturalis: scilicet
cet anima humana. Est qdem sepata: sed tamē in materia: Quod ex
hoc pbat: ga homo generat hoīem & sol. Sepata qdem est fm̄ uirtu
tem intellectiua: quia potentia siue uirtus intellectiua nō est uirtus ali
cuius organi corporalis: sicut uirtus uisua est actus oculi. Intelligere
enim est actus: q̄ non pōt exerceri p organū corporale: sicut exercef
uisio. Sed in materia est: in quātum ipsa aia: cuius est hæc uirtus: ē cor
poris forma: & terminus generationis humanæ. Vnde & phs dicit in
secūdo de aia Quod intellectus ē sepatus: & q̄ nullius corporis ē act?
ga nō est uirtus alicuius organi corporalis. Non enim indiget orga
no in opatiōe sua: sicut sensus. Et hæc ē causa sufficiens ad hoc: Quod
homo possit itelligere omnia per intellectū: & q̄ intellectus intelligat
omnia uniuersalia: & immaterialiter: quia intelligere non est actus cor
poris. Sed contra hoc potest sic obici. Si intelligere nō est actus alicu
ius corporis: nec potentia intellectiua est alicuius corporis potentia: se
quitur Quod uirtus siue potentia sit abstractior & immaterialior atq̄
simplicior: q̄ sit essentia: a qua uirtus deriuatur: Et cum intelligere sit
accidens: sequitur q̄ accidens sit abstractius: q̄ suum subiectū. **R**es
pondet Quod hæc instātia soluet̄ inferius: quia t̄gitur in p̄batione
maioris p̄positionis uigesimi octauī Argumēti. Est etiam soluta supe
rius in solutione quarti Argumēti: Quia anima intellectiua nō ē for
ma in materia corporali imersa: uel ab ea totaliter comprehensa ppter
uam perfectionem. Et ideo nihil prohibet aliquā eius uirtutem nō ef

se corporis actū: quāvis anima sūm suam essentiam sit corporis forma.
¶ Ad Vigēsīmū secūdum. patet solutio ex his: q̄ dicta sunt in solutio-
 ne superiorū argumētōr: q̄a licet aīa intellectiua sit forma unita cor-
 pori excedit tamen proportiōem totius materiæ corporalis. Et ideo nō
 pōt educi in actū per aliquem motū uel mutatiōem: sicut aliæ formæ:
 quæ sunt inmersæ materiæ. Et ideo tales formæ dicūtur educi de potē-
 tia materiæ. Formā enī educi de potentia materiæ: nihil aliud est: q̄
 formā depēdere in suo esse fieri & cōseruari a materiā: ut dicit Argi-
 tissim⁹ uir Hercules Brito. Et ex hoc dicit Quod forma educitur de
 potētia materiæ: & nō dari ab extra: q̄a suum esse necessario est esse in
 materiā: sicut in subiecto sibi proprio. Si quā aut forma est. quæ pōt
 sit esse sine materiā: illa dicitur ab extra: q̄a nō de necessitate esse suum
 est esse in materiā. Et ppter hoc phis dixit. Intellectū ab extrā illeco itra-
 re: & nōn educi de potētia materiæ. Et ideo nō educitur in actū per
 motum aut mutatiōem: sed exit a deo p creatiōem. Geraldus aut ede-
 nis dicit. Quod formā educi de potētia materiæ: nihil aliud ē: nisi for-
 mā educi de potētia materialitū agētium. Sed Henricus de gādauo
 dicit: Quod formā educi de potentia materiæ: nihil aliud est: q̄ formā
 educi de potētia in actum per naturale agens: & p naturalem materiæ
 transmutatiōem. **¶** Supius etiam in solutione quarti argumēti decla-
 ratū est: Quid sit formā educi de potentia materiæ: duobus aliis mo-
 dis. **¶** Ad uigēsīmū ter: iū neganda est consequentia: q̄a pbatio non
 ualet de formis uniuersaliter: sed si uera sit: ueritatem habet de forma
 quæ educit in actum p naturalem trāsmutatiōem materiæ: qualis nō
 est aīa intellectiua. **¶** Ad illud incōueniēs: quod dicebatur etiā sequi:
 cōsequētia est neganda. Et ad pbatōem dicēdū: Quod ppositio assū-
 pta nō est uera de forma: quæ non est extēsa: neq; organica: neq; p
 naturalem materiæ trāsmutatiōem educita: qualis est aīa rōnalis: quæ
 intrat ab extrinseco. **¶** Ad uigēsīmū quartum neganda est maior lo-
 quendo uniuersaliter de forma. Nec illa inductio ualet: cum teneat tā-
 tum in uirtutibus mixtis: quæ ita informant materiā: q̄ etiam subla-
 cent conditionibus & legibus materiæ: non autem in uirtutibus mix-
 tis: quæ ita informant materiā: q̄ tamen absoluuntur a legibus ma-
 teriæ: quia non extenduntur sūm extēsiōem materiæ: nec educun-
 tur de potētia in actū per naturalem materiæ trāsmutatiōem. **¶** Ad uig-
 gesīmū quītū. Etā negat maior. & ad primā pbatōem dicēdū: Quod
 nihil ualet. Nā cōstat q̄ creator & creatura dñr relatiue: tñ ñ multipli-
 cat creator ad multitudinē creaturæ: Ita ē multorū seruorū unus est
 dñs: & multorū filiorum unus est pater: & tamen hæc correlatiua sunt

Et ita in multis aliis propositio illa capit instantiā. ¶ Ad secundam probationem: qua dicit: Quod omne: quod cōpetit toti p se: necessario cōpetit quilibet parti: dicendum Quod ppositio est falsa. Nam leoni & equo & sic de aliis spēbus aialis cōpetit per se eē corruptibile: quod tñ non cōpetit materiæ eius. Item competit esse aial & aiatum: & tamen anima eius: nec est aial: nec animata: & ita in multis aliis dari posset instantia. ¶ Ad tertiam probationem dicendū: Q d ratio illa phi non indiget illo sensu de toto & parte: sed sufficit sibi: q per partem uirtutis intelligatur alia minor uirtus: & p partem mobilis aliud Mobile minus. Et sic melius & clarius procedit ratio illa ad concludendum omnimodam abstractionem motoris a magnitudine: sicut concludere intendit. De dicto uero cōmentatoris non est curandum in hoc. Non pro certo ipse non putauit: q aliquid posset eē actus uel forma materiæ: quin extendere ē extēsiōne illius: Et in hoc deceptus est. ¶ Ad confirmationem dicendū Q d tā aia. q̄ quantitas: supposito q̄ quantitas sit alia res a materia: imēdiate informat materiā. Dico tamen q anima uere informat materiā quantā. nec tñ ipa est quāta. ¶ Cum contra hoc assumitur: Quod omne: quod recipit in alio: recipitur per modum recipientis: dicendū Q d ista propositio: q̄ a multis saepe numero assumitur: quasi maxima: si ueritatem debeat habere intelligenda est sic. Omne: quod recipitur: recipitur per modum recipientis: id est fm q̄ recipiens est aptum recipere: non autem q̄ sit tale quale est recipiens saltem fm omnes conditiones recipientis. Instantias enim innumerabiles haberet. Constat enim Quod in corpore corruptibili & mortali recipitur anima rationalis incorruptibilis: & in uase depræssio frigido & sicco recipitur Aer rarus calidus & humidus Et ideo quī in quibusdam recepta quædam conformantur recipientibus: sicut aqua & alia fluida configurantur fm figuras recipientium non tamen omnia: nec ista etiam in omnibus recipientibus conformantur. ¶ Ad uigessimū sextū Neganda est maior. Sed ad probationem dicendum: Quod possibile est compositū uere corrupti: dato q nulla pars eius corrūpatur: & hoc per solā dissolutionem ipsius. & separationē p̄tis a pte. Vñ si aliquod corpus cōtinuū. Verbi gr̄a: lignū. a seceat in duas ptes: aut plures Esto q oēs remaneāt in rex natura: nō tamen remanet. a. q̄a non qualitercūq̄ existentes: sed cōtinuæ sunt ille ptes. a. Ita in proposito non qualitercūq̄ fuit anima & corpus ipsa sunt homo. Sed aia informans corpus & actuaans: & corpus informatum & actuatū p aiam: sunt hō. ¶ Ad uigessimū septimū dī: Q d si p effectū formale aliq̄ res intelligi deat: nō pōt congruæ illa intelligi. q̄

materia: uel compositum: & siue hoc: siue illud sit: patet quid in pposi-
 to sit dicendū. Si uero per effectum formale intelligat denominationio
 sumpta a forma: sicut uidet argumētū accipere. Et multi in tali sensu
 utuntur huiusmodi termino. Dicendum q̄ pprie loquēdo maior nō est
 uera nisi de formis accidentibus: nec tñ de omnib⁹ fortassis Ratio est
 q̄a formæ substantiales dant hoc esse uel illud: seu p̄ ipsas aliqd est hoc
 uel illud: ut supra t̄gebat. Id autē: quod p̄ formā est hoc uel illud. Ver-
 bi gratia ignis uel aqua: Leo uel ceruus aut aliqd aliorū nō est materia
 illius formæ. Sed cōpositū ex utraq̄. Et ideo iuxta illū modum loquē-
 di nō materia: sed composito forma substantialis dat suū formale ef-
 fectum. Accidentales uero formæ: q̄a dant esse tale uel tale: ut albuū uel
 calidum & huiusmodi: quod uere competit subiecto formæ. Ideo dici
 debet q̄ suū effectū formale dent subiecto. ¶ Solutio huius argumē-
 ti est ex intentione Gregorij Ariminensis. ¶ Ad uigesimū octauum
 Respondet Præfatus Gregorius de arimino dicens: Cum dī. Cuius
 operatio est abstracta & cætera. Operationē esse abstractā a corpore po-
 test intelligi dupliciter. Vno modo sic. Quod nec principū quo sus-
 ceptiuū uel elicitiuū eius sit corpus: nec etiā principū: q̄ od sit p̄ se
 ex corpore constitutū. Et isto modo concedo maiore. Et dico q̄ Intelli-
 gere hominis: uel animæ intellectiue cōiunctæ non est sic abstractū: quo-
 niam principū quod talis operatōis est ipse homo: cuius per se pars
 est corpus. Imo forsitan nō pprie aīa cōiuncta: sed homo tantum dī:
 intelligere iuxta illud pl̄s primo de aīa. Dicere irasci aīam: simile est: si
 q̄s dicat eam texere uel edificare: & hoc ideo est q̄a operatōes sunt cor-
 porales: hoc est compositū. Melius autē fortassis est inq̄ nō dicere aīam
 misereri: aut addiscere: aut intelligere: sed hominem animam: id est p̄ aīam: &
 non est dubium: q̄ accipit ibi pl̄s intelligere s̄m q̄ est opatio intellectus
 pprie dicti: ut patet ex sequētia textus. Similem sniam innuit Augu-
 sti. de li. ar. c. xxxvi. Vbi ait Memoria nō solum aliorū: sed etiā sui me-
 minit: uel potius nos: & etiā ipsam p̄ ipsam meminim⁹. Alio modo
 potest intelligi operationem esse abstractam a corpore: ideo p̄cise: q̄a corp⁹
 non est eius principū quo susceptiuū uel elicitiuū: & in isto sensu
 dico maiorem esse falsam. Nec est iconueniēs alicuius operationem
 & accidēs eo esse abstractus isto modo uidelicet: q̄ ipsum informet cor-
 pus: & eius accidēs informet ipsum: & nō corpus. Et ita dico de intelli-
 gere. Et q̄ plus ē: Aliq̄ etiā dicūt idē de q̄libet hoīs sensatōe. Et ego di-
 co de intelligere p̄ nūc: de aliis nō diffinito. Incōueniēs autē foret dicere:
 q̄ accidēs sit abstract⁹ a suo subiecto: q̄ ei⁹ subiectū a suo subiecto: aut
 q̄ accidēs eēt p̄ se subsistēs: uel magis aptū p̄ se subsistere: q̄ suū sub-

DE VNIONE ANIMAE.

lectū. Neutrū autē dico in pposito. **H**ac ille. **C**Ad uigesimū nonū dicēdum est Quot aliquā formā esse materialē: uel materiē mixtam dupliciter pōt intelligi. Vno modo cōiter & sic. Quālibet forma cōiūcta materiā: & ipsā informans pōt dici forma materialis: & mixta materiā. Hoc modo aīa intellectiua pōt dici forma materialis. Angelus uero non: qā nō pōt unīri corpori ut forma. Alio mō spāliter pro forma iformāte materiā: quā ēt est obnoxia & subiecta legibus & conditionibus materiā: utpote qā extēdit fm extēsiōnē materiā: & per ei⁹ transmutationē naturālē p naturale agēs educit de potētia i actū. & hoc secūdo mō solitū sumus appellare aliq^s formas materiales & mixtas materiā. distinguēdo contra imateriales & spūales formas. Et hī modo dicimus aīam rōnālē esse formā in materialē: & materiā nō mixtā qā quīs iformet materiā: non tñ educit de potētia materiā: nec materiā legib⁹ subiicit. Cū ergo phis dicit intellectū esse imixtū & sepatum intelligit secūdo modo: & nō prio modo. Vel forte negat eū eē compositū ex diuersis miscibilib⁹: quēadmodū nōnulli pho^r antiquo^r putauerūt: Aīam ex oībus esse mixtā: ut oīa cognosceret. Aristoteles autē huius opiniōis oppositū cōcludit dicēs: Quot necesse ē intellectū: qā cognoscit oīa eē imixtū: idest non cōpositū ex oībus: sicut Empedocles ponebat. Qd pbat consequēter phis p uerba: q sequūtur ex uero textu dicēs. Intus. n. apparēs phibet extraneū & obstruit. Qd pōt intelligi ex simili in uisu. Si. n. esset aliq^s color intrinsecus pupille: ille color iterfor phiberet uideri extraneū colorē: & quodāmō obstrueret oculū ne uideret alia. Similiter si aliqua natura reg^s q^s intellectus cognoscit: puta terra uel aqua: aut calidū & frigidū: & aliqd huiusmōi esset intrinseca intellectui: illa natura intrinseca impediret ipm: & quodāmō obstrueret: ne alia cognosceret. Quia ergo oīa cognoscit: cōcludit q nō contigit ipm hēre aliquā naturā determinatā ex naturis sensibilibus: q^s cognoscit: sed hanc solā naturā hēt: q sit possibilis. i. in potētia ad ea: q intelligūtur. quātum ē de sua natura. Sed sit actu dum ea intelligit in actu. Vñ postea concludit. Dico autē intellectū: Quo opinat^r & intelligit aīa nihil eē actu eor⁹: q sunt añ intelligēt. Deinde sic dicit Vñ neq³ misceri ē rōnabile ipm corpⁱ. Et hī fm pbat p prlmū: qd supra pbauit. s. qd intellect⁹ n hēt aliquā i actu de naturⁱ reg^s sensibiliū. Ex quo patet: q nō miscet^r corpⁱ: qā si misceret^r corpⁱ hēt aliquā de naturis corp^{is}. Et hī ē: qd subdit. Qualis. n. utiq³ flet aliq^s: aut calid⁹: aut frigid⁹: si organū aliqd erit sicut sensitiuo. Sēsus. n. pportiōat suo organo: & trahit quodāmō ad suā naturā. Vñ etiam fm imutationē organⁱ: immutatur opatio sensus. Sic ergo intelligitur istud non misceri corpⁱ. qā

AD CORPVSI

non habet organum: sicut sensus. Et quod intellectus non habeat organum: manifestat per dictum quorundam: qui dixerunt: Quot anima est locus specierum: accipientes large locum pro omni receptiuo more platonico: nisi quod esse spirituum locum: non conuenit toti animae: sed solum intellectui. Sensitiua enim pars non recipit in se species: sed in organo. Pars autem intellectiua non recipit eas in organo: sed tantum in se ipsa. Item non sic est locus specierum: quod habeat eas in actu: sed in potentia tantum. Quia igitur iam ostendit: quod conueniat intellectui ex similitudine sensus reddidit ad primum: quod dixerat. Quod oportet partem intellectiuam esse possibilem: & sic mirabili subtilitate ex ipsa similitudine sensus concludit dissimilitudinem. Ostendit ergo consequenter: quod non similiter sit passibilis sensus & intellectus: pro hoc quod sensus corrumpitur ab excellenti sensibili: non autem intellectus ab excellenti intelligibili. Et huius causam assignat ex supra probatis: quia sensitiuum non est sine corpore: sed intellectus est separatus. Hoc autem ultimum uerbum Aueroy cum suis sequacibus maxime assumunt ad sui erroris fulcimentum. Volentes per hoc dicere: Quot intellectus neque sit anima: neque pars animae: sed quaedam substantia separata. Sed cito obliuiscuntur eius: quod Paulo supra Aristoteles dixit. Sicut enim hic dicitur: Quod sensitiuum non est sine corpore: & intellectus est separatus: sicut supra dixit: Quod intellectus fieret qualis: aut calidus: aut frigidus: si aliquod organum ei esset: sicut sensitiuo. Ea igitur ratio nec dicit Quot sensitiuum non est sine corpore: Intellectus autem est separatus: quia sensus habet organum: non autem intellectus. Separatus ergo: id est organo non alligatus: neque affixus. Et quis intellectus indigeat phantasmate sicut obiecto: non tamen sicut organo. ¶ Quomodo autem hoc esse possit Quot anima sit forma corporis: & aliqua uirtus eius non habeat aliquod organum corporale: non difficile est intelligere. Videmus enim in multis: Quot aliqua forma est actus corporis ex elementis commixti: & tamen habet aliquam uirtutem: quae non est uirtus alicuius elementis: sed competit tali formae ex alio principio: puta corpore caelesti: sicut quod magnes habeat uirtutem attrahendi ferrum: & lapidis restringendi sanguinem. Et paulatim uidemus. Quod formae quae sunt nobiliores habent aliquas uirtutes magis ac magis supergredientes materiam. Vnde ultima formarum: quae est anima humana habet uirtutem totaliter supergredientem materiam corporalem scilicet intellectum. Sic ergo intellectus separatus est: quia non est uirtus in corpore: sed est uirtus in anima. Anima autem est actus corporis. Nec dicimus quod anima in qua est intellectus: sic excedat materiam corporalem: quod non habeat esse in corpore: sed

q̄ intellectus: quē Aristoteles dicit potentiam aīa: nō est actus corporis. Neq; enī aīa est actus corporis mediantibus suis potentiis: sed aīa per seipsam est actus corporis dāns esse corpori specificum: Aliquæ autē potentie eius sunt actus quarūdam partium corporis pficientes ipsas ad aliquas operationes: sed potentiis: quæ est intellectus: nullū partium corporis actus est: quia eius operatio non fit per organū corporale. Et ne alicui uideatur ex nostra hoc sententia: præter Aristotelis intentionem depromere: adducam uerba ipsius. .ii. philicorū libro expresse hoc dicentis. Quærit enim ibidem usq; ad quantum oporteat cognoscere spēm: & quid est. Non enim omnē formam considerat pertinet ad phisicū: & soluit subdens. Aut quemadmodum medicus neruum: & faber æs usq; quo idest usq; ad aliquem terminum. Et usq; ad quē terminum ostēdit subdens. Cuius enim causa unum quodq;: Quali dicat intantum medicus considerat neruū: inquantū p̄tinet ad sanitatem: propter quam neruum medicus considerat: Et similiter faber æs propter artificium. Et quia phisicus considerat formam: inquantum est in materia: Sic enim est forma corporis mobilis. Similiter accipiendum est: q̄ naturalis in tantum cōsiderat formam: inquantum est in materia. Termini ergo considerationis phisici de formis est in formis: quæ sunt in materia quodammodo: & quodammodo non sunt in materia. Iste autem formæ sunt in confinio formarum seperatarum & imaterialium unū subdit. Et circa hoc: scilicet ē cōsideratio naturalis de formis: quæ sunt separata: quidem: species autē in materia. Quæ autem sint istæ formæ ostendit subdens. homo enī hoīem generat ex materia & sol. Forma ergo hoīs est in materia. & ē separata. In materia quidem s̄m esse: quod dat corpori. Sic enim ē cā generationis. Seperata autem s̄m uirtutem: quæ est propria hominis: scilicet s̄m intellectu. Nō ē ergo impossibile: q̄ Aliq̄ forma sit in materia: & uirtus eius sit separeta: sicut de intellectu nūc exposuim⁹. ¶ Ad trigessimū & ultimū Argumētum dicit Qd scia: quæ est in discipulo & doctore: est eadē: & nō est eadem. Est enī eadē: quātū ad rem sciatam: sed nō est eadem: quantum ad spēs intelligibiles: quibus uterq; intelligit. Quantū .n. ad hoc indiuiduatur in me scia: & in illo. Nec oportet q̄ scia: quæ est in discipulo causet a scia: q̄ est i magistro: sicut calor aquæ a calore ignis: sed licet sanitas: quæ est in materia: a sanitatē: q̄ est in aīa medici. Sicut enim in infirmo ē principiū naturale sanitatis: cui medicus auxilia subministrat ad sanitatem perficiendā: ita in discipulo est principiū naturale scie: scilicet intellectus agēs: & prima p̄cipia per se nota. Doctor autem subministrat quædam admī-

DE CONVENIENTIA VNIONIS AD TALE CORPVS

nica deducēdo cōsequēs ex principiis p se notis. Vñ & medicus nō
tū sanare eo modo: quo natura sanaret: scilicet calefaciendo & frigi-
dando. Et magister eodem modo inducit ad scientiam: quo inuenies
per seipsum scientiam: acquireret procedendo scilicet de notis ad in-
cognita. Et sicut sanitas in infirmo fit: nō secundum potestatem me-
dici: sed fm facultatē nature ita & scia causatur i discipulo nō fm vir-
tutē magistri: sed fm facultatē addiscentis. Et sic patet solutio nō so-
lum ad hęc triginta argumēta: uerū etiam ad multas alias instāti-
as q in oppositum demonstrare cōclusiōis fieri possent. ¶ Fuit ergo nō
solū snia Aristotelis: sed etiā omniū phōg græcorū arabū & latinorū
de aia intellectiua: Qd ipsa fuerit hōis forma: & q intellectus fuerit
aliqu aia: & q nō fuerit substāta sepata: nec unus in oībus hoīb mū-
di: licet solus Aueroy: alias uir pfecto mirabilis: oppositum teneat.
Aliqñ enī isti uiri doctissimi in plano cespitāt: & in portu naufragiū
faciūt. ¶ Algazel autē: qui fuit arabs n̄ sensit cū Aueroy in hoc: sed te-
nuit aiam intellectiuam eē humani corporis formā Vnde sic dicit in
sua Metaphisica Cum cōmixtio elementorū fuerit pulchrioris & pfer-
toris equalitatis: qua nīhil possit inueniri subtilius & pulchrius: tunc
fiet apta ad recipiendū a datore formarū formam pulchriorē aliis for-
mis quā est aia hōis. Huius uero aiaē humanæ duæ sūt uirtutes. Vna
opans. & altera sciēs. ¶ Hęc ille. Oppositū autē hui⁹ cōclusionis non
solū est cōtra uerā phiā: uerū et contra catholicā fidē: ut etiā patet p
multos pñsentes articulos quorū unus talis est: Dicere aiam intellectu-
uā: solū eē in hoīe: uelut nauta in nauī: error Est ergo aia intellectiua
ppria hōis forma: p quā hō est homo: & p quā hō primo intelligit: p
quā et in esse specifico cōstituit: & in specie humana collocatur. Et sic
ad laudem & gloriā illius: qui simplici intuitu: & unico itelligēdi actu
pfundit totum ens & differentias eius: ad umbilicū uīq; per difficilis
hęc dducta ē qstio q fuit ps. ii. pmi capitū pñcipalis hui⁹ opusculi nri.

DE CONVENIENTIA VNIONIS ANIMAE RATIO- NALIS AD TALE CORPVS PAR TERTIA

ISVM est etiam qbusdam: q aia rōnalis hūano cor-
pori nō cōueniēter uniat. Vñ prio sic Arguunt For-
ma enī dēt pportionari materiā: & nobilissimā for-
mā debet nobilissimū corp⁹. Sed corp⁹ celeste ē no-
bilissimum corporum: ergo uidetur q corpori ca-
lesti debuit uniri aia rōnalis: q ē nobilissima formarū.

Ex hoc medio alii alia cōclusionē sic iferūt dicētes Matia debet eē pportionata formæ: Sed aia intellectiua est forma icorruptibilis: ergo iconuenienter unīf corpori corruptibili debuit igit corpori icorruptibili uniri. **S**ecundo Anima intellectiua est forma maxime immaterialis: ut patebit inferius: Sed quanto corpus est subtili⁹: tanto minus habet de materia: ergo anima intellectiua debuit subtilissimo corpori uniri. **H**oc argumentum potest sic formari sub aliis uerbis. Quāto corpus est subtilius: tanto magis accedit ad nobilitatem formæ continentis. Sed ignis est subtilissimum corpus: ut dicit philosophus in. ii. de generatione: quia habet plus de specie: ergo uidet⁹ q̄ saltem fm prædominium ignis debuerit esse in corpore: cui anima unitur: cuius contrarium ostendit motus grauis: quem habet. Vnum quodq; enim mouetur motu prædominantis in ipso ut dicit philosophus in primo cœli & mundi. **T**ertio simplici formæ magis proportionatur corpus simplex: q̄ compositum: & corp⁹ homogeneum magis: q̄ corp⁹ organicū & etherogeneū ac dissimile. Sed aia ē simplicissima formæ: ergo corp⁹: cui unīf debuit eē: uel corp⁹ simplex: uel hōgeneū. **Q**uarto Perfectioris formæ debet eē pfecti⁹ susceptibilis. Sed aia intellectiua ē nobilissima & pfectissima aia: ergo uī: cū aliorū aialiu corpora hēant naturaliter ita. tegumēta pilloꝝ loco uestiū: & unguū loco calciamētōꝝ. hēant et arma naturaliter sibi data: sicut ungues dētes & cornua: q̄ Aia intellectiua nō debuerit uniri corpori ip̄fecto: tāq̄ talibus auxiliis priuato. **S**ed cōtra ē: qd̄ dicit phs in. ii. de aia. Aia est act⁹ prim⁹ phisici corpis organici potētia uitā hūtis. Item Genesis prio Formauit de⁹ hoīem de limo terræ & cætera. Et hoc ad sensū uidem⁹. Negare autē ea: q̄ patēt ad sensū ē Imbecilitatis intellect⁹: ut phs dicit i libro de sensu & sēfato. **A**d hāc q̄stionē soluēdā sciendū ē: Qd̄ cū forma nō sit pp materiā: sed poti⁹ materia pp formam. Ex forma oportet rōnē accipere: q̄re materia sit talis: & nō ecōuerso Aia aut intellectiua: sicut sup̄ius elibauim⁹: fm naturē ordinē tenet infimū gradū i substantiis intelligibilib⁹: i tātū: q̄ nō hēt naturalit̄ sibi iditā noticiā ueritatis: sicut angeli: sed oportet q̄ eā colligat ex reb⁹ sensibilib⁹ bus per uiam sensus. Vt Dionysius dicit. septimo capitulo de diuinis nominibus. Natura autem nulli deest in necessariis. unde oportuit Quod anima intellectiua non solum haberet uirtutē intelligendi: sed etiam uirtutem sentiendi. Actio autem sensus non fit sine corporeo instrumento. Opportuit igit aiam intellectiuam tali corpori uniri: qd̄ posset eē cōueniēs organū sēsus. Oēs autē alii fūdant̄ supra tactū. Ad organū autē tact⁹ regit̄ Qd̄ sit mediū iter cōtraria: q̄ sūt calida & frigida

gida hūida & siccat: & similia: quorū ē tact⁹ apprehensiuus. Sic enī est ī
 porētia ad contraria: & pōt ea sentire, uñ quanto organū tactus fuerit
 magis reducibile ad equalitatē cōplexionis: tanto pceptibilior erit tas
 ctus. Aīa autē intellectiua habet completissimē iūrtutem sensitiuā: qā
 quod est inferioris prāexistit perfecti⁹ in superiori: ut dicit Dionysī⁹
 in libro de di. no. Vnde oportuit corpus cui unitur anima intellecti
 ua: esse corpus mixtum: inter omnia alia magis reductum ad equali
 tatem complexionis. Et propter hoc homo inter omnia animalia me
 lioris tactus est: & inter ipsos homines: qui sunt melioris tactus: sunt
 etiam melioris intellectus: cuius signum est: Quod Molles carne: be
 ne aptos mente uidemus: ut dicit philosophus in secundo de anima.

Hæc autem dicta sunt ex intentione diui doctoris in prima parte
 questione septuagesimaseptima articulo quinto. Eandem quasi
 sententiam innuit in secundo Senten. distinctione secunda articulo
 quinto dicens Oportuit inquit animam rationalem corpori bene cō
 plexionato uniri. cuius rationem assignat Auicenna dicens. Quod
 oportet ordinem perfectibilium esse sū ordinem perfectionum. In
 ter omnes autem perfectiōes illa est nobilissima: quæ mouet cœlum
 cui inter omnes alias perfectiōes anima rationalis maxime assimila
 tur. Et ideo corpus cui unitur anima rationalis: oportet qd sit simili
 mum cœlo. De nobilitate autem corporis cœlestis est: qd nō habet cō
 trarium unde quāto corpus separatur a cōtrarietate similius cœlo ef
 ficitur. hoc autem non potest esse in generabilibus & corruptibilibus
 hoc modo Quod a contrariis omnimode absoluantur. scilicet calid
 o & frigidō. & huiusmodi: sed per hoc qd conueniunt ad medium:
 quia medium neutrum extremorum est actu. Et ideo illud corpus:
 quod uenit ad maximam equalitatem mixtionis: est simillimum cœ
 lo. Et tale corpus est corpus humanum. unde philosophus in secun
 do de anima dicit Quod homo habet meliorem tactum cœteris ani
 malibus: & quanto est melioris tactus: tanto est melioris intellectus
 & ingenit. Subtilitas enim tactus sequitur equalitatem complexionis
 Instrumentum etiam tactus debet esse in potentia respectu suorum
 sensibilibus: sicut medium: & non per priuationem: sicut pupilla est
 potentia album & nigrum: ut in eodem libro dicitur. **A**d primum
 dicitur Quod corpus cœleste est nobilius humano corpore. unde &
 perfectio sua est nobilior quam anima humana. Sed sicut dicit com
 mentator in libro de substantia orbis Corpus cœleste non est gene
 rabile neq corruptibile sicut corp⁹ humanū: Et ideo nō indiget pfe
 ctione imināte ipsū scificādo & uegetādo: sed q moueat ipm ī loco

DE SIMPLICITATE ET COMPOSITIONE

Et quæcūq; sit illa uirtus: siue deus: siue angelus: est superior in natura: q̄ aīa humana: q̄ est motor corporis humani: & corporeitas cœli q̄ corporeitas corporis humani. ¶ Ad illud cū dī Sed aīa rōnalis est icorruptibilis: ergo debuit uniri corp̄i icorruptibili: R̄ndet: Quod obiectio nem hāc alig euadere cupiētes dixerūt Quod corpus homis aīa peccatū erat in corruptibile. Sed hāc rñsio nō uidet̄ sufficiēs: q̄a corpus hoīs ante peccatū icorruptibile fuit: nō p naturam: sed p donū diuīnæ gr̄iæ: alioqn̄ imortalitas eius p pēt̄m sublata nō esset: sicut nec imortalitas demonis. Et ideo aliter dicendū est. Quod in materia duplex cōditio inuenit̄. Vna: q̄ eligitur ad hoc: q̄ sit cōueniēns formæ. Alia q̄ ex necessitate consequitur priorem dispositiōem: sicut artifex ad formā sere uel cultri eligit materiam ferreā aptam: ad seccandum uel incidendū dura. Sed q̄ culter: uel dentes sere c̄betari possint & rubigini cōtrahere: sequitur ex necessitate materiæ. Sic igitur aīa intellecti uæ debet corpus: quod sit equalis complexiōis. Ex hoc aut̄ de necessitate materiæ sequit̄: Quod sit corruptibile. Si quis uero dicat: Quod deus potuit hanc necessitatē auferre: Dicendū est: Quod in constitutiōe reꝝ naturaliū nō consideratur: quid deus possit facere: sed quid naturæ reꝝ conueniat: ut dicit Aug. sc̄do sup̄ genesim ad lram. Pro uidit tñ deus adhibēdo remediū cōtra mortē p gratiæ donū. ¶ Ad secūdū q̄ aīa intellectiue non debet corpus pp̄ ipsam intellectualem opationem s̄m se. sed pp̄ sensitiuā uirtutē: quæ req̄. sit organū equalit̄ complexionatū. Et ideo oportuit aīam intellectuā tali corp̄i uniri: & nō simpliciter elemēto uel corp̄i mixto: in quo excederet ignis s̄m quātitatē: q̄a nō posset esse equalitas complexiōis ppter excedentē ignis acti uā uirtutē. Habet aut̄ hoc corpus equaliter cōplexionatū quādam dignitatē p hoc: q̄ remotū est a cōtrariis: in quo quodāmodo assimila tur corp̄i cœlesti. Eandē solutionē dat doctor san. i. ii. Sē. di. ii. art. v. ad quattu dicēs. Elemēta quāto plus hñt de species: & de qualitib⁹ acti uis. tāto plus hñt de uirtute agē. di. unde nō posset fieri adequatio: nisi de elemēto magis materiali eēt plus s̄m quātitatē uel materiam. Ideo oportet corpus humanū s̄m quātitatē hñe plus de terrestri: q̄uis non s̄m qualitatē: q̄a in corpore dñatur calidū. Vnde in libro de aīa dicit̄: Quod nihil est sensitiuū sine calore: & q̄ calor ignis est instrumentū animæ: Et q̄a grauitas & leuitas quæ sunt principia motus localis: cōsequitur quantitatē materiæ. Ideo motus grauis apparet in corpore humano. Et per hoc patet solutio ad omnia: quæ in sc̄do argumento obiciuntur. ¶ Ad tertium Quod corpora simplicia maxime remo uentur a similitudine cœli: in quātum in eorum natura est habere cō-

tratiū cū intensiōe: Et ideo corpori tali anima rationalis non debuit
 uniri. ¶ Ad illud: quo etiam instatur de corpore homogeneo dicite:
 Quod anima rationalis: quā sit simplex in essentia: est tamen multi-
 plex in potentiis & operationibus. Et ideo oportet Quod corpus
 suum multa habeat organa ad diuersas operationes apta. Et propter
 hoc natura dedit homini manus: quibus plurimas operationes face-
 re potest. Et ob hoc etiam quanto anima est minus nobilis: requirit mi-
 norem diuersitatem in organis: sicut patet in plantis & in animalib⁹
 annulosis. Vnde doctor. scilicet in prima parte. q. lxxvi. articulo quā-
 to ¶ Ad tertium dicit Qd partes animalis: ut oculus tran⁹ caro & os
 non possunt dici proprie loquēdo partes diuersarum specterum: sed
 diuersarum dispositionum. Et hoc competit animæ intellectiue: quæ
 quā sit una sūm essentiam: tamen propter sui perfectionem est multi-
 plex in uirtute. Et ideo ad diuersas operationes indiget diuersis dispo-
 sitionibus in partibus corporis: cui unitur. Et propter hoc uidemus
 qd maior est diuersitas partium in animalibus perfectis: q̄ in imperfe-
 ctis: etiam in his: q̄ in plantis. ¶ Ad Quartū dicendum Quod ani-
 ma intellectiua: quia est uniuersalium compræhensiuā: habet uirtu-
 tem ad infinita. Et ideo non potuerunt sibi determinari a natura: uel
 determinatæ estimationes naturales: uel etiam determinata auxilia
 uel defensionum: uel tegumentorum: sicut aliis animalibus: quorum
 animæ habent apprehensionem & uirtutem ad aliqua particularia de-
 terminata. Sed loco horum omnium homo habet naturaliter ratio-
 nem & manus: q̄ sunt organa organorū: quia per eas homo potest sibi
 præparare instrumenta infinitorū modorū: & ad infinitos effectus.
 Sunt & alie rōnes: q̄s cā breuitatis omitto. Et sic terminatur p̄sens q̄
 fito & pars tertia primū capitū.

CINCIPIT QVARTA PARS DE SIMPLICITATE ET COMPOSITIONE ANIME RATIONALIS ET ANGELOR VM.

DEINDE sūm ordinē nūm p̄scrutari libet aliqd de sim-
 plicitate uel de cōpositiōe ipsius aiæ rōnalis. Sciendū
 est igit̄: Quod auicebron auctor libri sōis uitæ dixit
 aiām Intellectiuā eē cōpositā ex forma & mat̄ia: hūc
 aut tū in xus rōni Vbiq̄ inueniunt proprietates
 mat̄iæ: ibi est mat̄ia Sed in aiā intellectiua inueniunt p̄-
 prietates mat̄iæ: ergo ī aiā ē mat̄ia: ergo cōpōit aiā ex
 mat̄ia & forma. Minore probat sic Auicebron: q̄a recipere & subiecti

sunt proprietates materiæ: quæ etiam aie rationali conueniunt. Recipit enim formas & species intelligibiles: & est subiectum potètiarū & habitūū moralium & intellectualium. ¶ Quidam uero alii dixerūt quidē animam ex materia & forma componi: sed opinati sunt eandem esse materiam anime & corporum cælestium. ¶ Dñs uero petrus de tarantasio in secūdo Sen. distin. xviij. dicit aliquos tenuisse animam habere materiam spiritualement præstātiſsimam: quæ totaliter perficitur per formam intellectualem nobilissimam: ita q̄ non habet appetitum uel inclinationem ad aliam formam. Sed dicēdū est. Quod nullomodo debet dici animam compositā ex materia & forma. Qd̄ sic probatur. Nulla enim forma efficitur intelligibilis: nisi per hoc q̄ se paratur a materia & ab appendiciis & conditionibus materiæ. Vnde oportet: Qd̄ quælibet substantia intelligens sit immunis a materia: ita q̄ neq̄ hēat materiam partem sui: neq̄ etiam sit sicut forma ipsa in materia: sicut est de formis materialibus: alias species rerum in substantia intelligente non essent s̄m esse intelligibile. Ideo dñs Anicenna dixit. Quod aliqd̄ dicitur esse intelligens: quia est imune a materia. Nec potest aliquis dicere: q̄ intelligibilitatē non impedit materiam quælibet: sed materia corporalis tantum. Si enim hoc esset rōne materiæ corporalis tantum: cum materia non dicatur corporalis: nisi s̄m q̄ stat sub forma corporea: & tunc oporteret: q̄ hoc haberet materia a forma corporali: scilicet impedire intelligibilitatem: & hoc non potest esse: quia & ipsa forma corporalis actu intelligibilis est: sicut & aliæ formæ: s̄m q̄ a materia abstrahuntur. Ideo in anima intellectiua nullo modo est compositio ex forma & materia. ut hoc modo accipiatur materia in anima: sicut in substantiis corporalibus. ¶ Præterea si anima haberet materiam: anima esset corpus: Consequens est falsum ergo antecedens. Prima pars antecedentis probatur: quia materia non est nisi in corporibus: quod sic probatur: quia materia prima prout cōsideratur nuda ab omni forma: non habet aliquam diuersitatē: nec efficitur diuersa per aliqua accidentia ante aduentum formæ substantialis: quia esse accidentale non præcedit substantiale. unī autē perfectibilis debetur una perfectio: ergo oportet q̄ prima forma substantialis perficiat totā materiā. Sed priā forma: q̄ recipit in materia ē corpèitas: a q̄ nūq̄ denudat: ut dicit cōmētor i prio phisico. Ergo forma corporeitatis ē i tota materia. Et ita materia nō ē it nisi i corpib⁹. ¶ Si uero dicat: Qd̄ Quidditas s̄c̄a ēēt priā forma recepta i materia adhuc reſidibit i dē: quia ex q̄ditate s̄c̄a materia nō hēt diuisionē: sed ex corpèitate: quā cōsequūt diuisiones quātitatis i actu: & postea p̄ diuisionē ma

terla. Nā fm q disponit diuersis srib⁹: acgrūt in ipa diuerſa formæ. Ordo enī nobilitatis in corpib⁹ uidet eſſe fm ordinē ſitus ſpſon: ſicut ignis ē ſup aerē. Et iō nō uī poſſe dici: Q d aia cōponat ex materia & forma: niſi forte materia equoce ſumat. Nā pati recipe ſubiici: & alia hmōi: q uident rebus rōne materiæ cōuenire: equoce cōueniūt ſub ſtātis intellectualib⁹ & corporalib⁹: ut in. iiii. de aia commentator dicit.

CHis mediis utit⁹ doctor ueritatis in. ii. S. diſt. iiii. arti. prio ad pbandū materiā nō eē in angelis. uñ ſic dicit. In Angelis nullo mō pōt eē materia: cū rōne intellectualitatis: tū ē rōne icorpoſtatis. Q d enī nullū intellectuale ſit materiale: cōmuniter a phis tenet. uñ ēt ex imaterialitate diuina ei⁹ intellectū cōcludūt. Et ratio ſatis māſeſta ē: Quia materia prius recipit formā: nō in quātū ē forma ſimpliciter: ſed iquantū ē hæc: uñ forma exiſtēs in materia nō eſſet intellecta: niſi in potētia qā cognitio ē formæ: iquantū ē forma. Et iō ſi intellect⁹ aliq⁹ poneret⁹ hñs materiā: forma exiſtēs in eo: nō eſſet intellecta in actu. Et ſic p formā illā non intelligeret. hui⁹ ēt ſignū ē q forma materialis nō efficit intellectus: niſi qā a cōditiōib⁹ materiæ abſtrahit. Et ſic efficit pfectio intellectus pportionata ſibi. uñ oportet intellectū nō materiale eē. Et hoc n̄ ſeqtur materiā ex pte alicui⁹ formæ: cū ois forma p abſtractionē a legibus materiæ intelligibilis fiat: ſed cōſeqt eā fm ſe: & ul⁹: ſiue ſit ſub forma corpali ſiue ſpirituāli. Scdo icorpeitas repugnat materiæ. Quia cū uni pfectibili deat una pfectio: & i matia pria n̄ ſit ulla diuerſitas oportet q forma: añq⁹ poſſit in ea eē ulla diuerſitas aut intelligi: inueſtiat eā totā. Sed añ corpeitate n̄ p̄t intelligi aliq⁹ diuerſitas: qā diuerſitas pſuppōit preſ: q n̄ p̄t eē: niſi p̄telligat diuiſibilitas: q cōſeqtur q̄ritatē: q ſine corpeitate n̄ ē uñ oportet: q tota mā ſit ueſtiat forma corpeitatis. Et iō: ſi aliqd ē icorpeū: eſt imāla. **C**Et hæc ille. **C**Cū igit aia ſit intelligēs & icorpea: neceſſe ē q careat materia. **C**Probat ēt aliis rōib⁹: aiani rōnale carere materia. Nā aia: ſicut ſupra demonſtraui⁹: ē forma corporis: ergo oportet: Q d uel tota eſſentia ſua ſit corporis forma: uel p pte eſſentia ſua. Si fm eſſentiā ſuā totā: i poſſibile eſt: q pars eſſentia ſua ſit materia: qā id qd i ſe ē potētia pura nō pōt eē forma uel act⁹ alicui⁹. Ois aut potētia i gñe ſubſtātia ē potētia pura qā eſt immediatū ſublectū ſubſtācialis formæ & gñatiōis: ut i prio de gñatione dicitur. Si aut fm pte ſubſtātia ſua ē forma corporis: per quā eſt in actu: & nō fm alterā: quæ eſt materia eius: ſequntur. Duo incōuenientia. unum eſt q unus actus numero ē forma diuerſarū materiā: ſcilicet materiæ corporalis: & materiæ ſpirituālis. ex qua eſſetia aia cōſtituit. Aliud ē: q in potētis non eiūſdē gñs eſt unus actus

perficiens. Corporalis. n. materia est spiritalis non possunt esse uni
 us rōnis. Præterea. Quāto aliqd est ppinquius uni primo & simplici:
 tanto magis est unum & simplex: ut dñ in libro de causis. Sed inter for
 mas naturales aīa deo est ppinquior: Ergo cum aliæ formæ sint sim
 plices: multo fortius aīa. ¶ Amplius. Formæ substantialis non ē
 forma substāialis: sicuti neq; qualitatis est qualitas. Sed omne: qđ ha
 bet materiam: habet etiā substantialem formā dantem esse materiā.
 ergo aīa: cum sit forma substantialis: nō potest componi ex materia.
 ¶ Ad hæc. Omnis materia: uel est corporalis: uel est spūalis. Spūalis
 uero est duplex: rōnalis & irrōnalis. Sed aīa nō est facta ex aliqua ma
 teria: neq; spūali: neq; corporali: ut pbat Augu. vii. sup genesim de
 ducendo p singula: ergo aīa materiam nullam habet. Vt arguā
 sic formaliter. Omne: quod habet materiam fm Augustinū dñ ex ma
 teria factū: quīs materia tempore non pcesserit. Sed aīa nō potest
 dici facta ex materia: ergo aīa materiā non habet. Videat ratio Augu
 stini ibidem. ¶ Vterius. Boetius dicit in libro de duabus naturis: &
 una psona in. x. Quod oīs natura incorporeæ substantiæ nullo ma
 teriæ inititur fundamēto. Sed aīa est substātia incorporea: ergo aīa nō
 habet materiam. Nō igitur cōponit aīa ex materia & forma. ¶ Nec
 argumentū: quod in oppositū facit A uicebron cōcludit. Nam recipe
 subiecti: & alia huiusmodi nō fm eandem rōnem conueniūt aīmæ &
 materiæ primæ. Nam materia prima recipit aliqd cum transmutatio
 ne & motu. Et qā oīs trāsmutatio & motus reducitur ad motū locale:
 sicut ad primū & cōlorem: ut pbat pñs. viii. phisicor: Relinquitur q
 materia tm in illis inuenit: in qbus est potentia ad ubi. Huiusmodi autē
 sūt solum corpalia: q loco circūscribūtur. Vnde materia: sicut paulo
 ante patuit: non inuenit: nisi in rebus corpaliibus: fm q pñi de mate
 ria sunt locuti: nisi forte aliq; materiā sumere uellet equoce. Aīa autē
 nō recipit cum motu & transmutatiōe. Imo p separationem a motu &
 rebus mobilibus: fm q dñ in. vii. phisicor: Quod aīa sedēdo & gescē
 do sit prudens & sciens. Vñ etiam pñs dicit in. iii. de aīa: & cōmētator
 etiam ibidem Qđ intelligere dñ pati alio modo: q sit in rebus corpo
 ralibus passio. Si q; ergo cōcludere uelit aīam eē cōpositā ex materia
 & forma: p hoc q recipit: uel patit: manifeste ex equiuocatione decipi
 tur. Nā ē igit aīa composita ex materia & forma. ¶ Nec tñ oīmodam
 simplicitatē in aīa rōnali ponere oportet: quīs nō sit cōposita ex ma
 teria & forma. Nō. n. est ab omni cōpositiōe aliena: cū solus deus sit oī
 no simplex: nulli potētalitati pmixtus: qā est actus pur⁹ & simpliciss
 mus. Perscrutādū est igit: q sit ista cōpositio: quæ est in aīa rationali.

CPro cuius declaratione: dignū anno: atu arbitror. Quod sex modis
 Alqd dī esse simplex. Primo modo p recessum ab omni cōpositione
 & omnibus partibus siue sit cōpositio: cum lis: siue sit cōpositio
 ex his: siue sit cōpositio: qua totum resultat aut componitur ex par-
 tibus: siue sit cōpositio qua una pars est componibilis cum altera
 ad cōstitutionem totius. De pibus autē: siue itelligat de partib⁹ ipro-
 prie dictis: q̄ sunt actus & potētia: uel de partibus proprie dictis: quæ
 sunt partes integrales & quātitatiue: uel de partib⁹ subiectiuis: siue es-
 sentialibus: aut etiā de partibus: qbus aliqd est diuisibile in potētia: uel
 p accidēs. Et ut sic Solus deus ē simplex. Nullo. n. modo est cōposit⁹:
 aut cum altero cōponibilis: neq̄ est mīxtus: aut miscibilis cum alia re.
 Quod aut nō sit cōpositus: pbat quīq̄ rōnibus: quas ponit doctor lu-
 cis i prima pte. q. iiii. ar. vii. **C**Prīa ē: qā cū i deo nō sit cōpositio: neq̄
 quātitatiuæ ptiū: qā corpus nō est: neq̄ cōposito formæ & materiæ
 neq̄ i eo sit aliud natura & suppositū: neq̄ aliud natura & esse: siue cē
 & essentia: neq̄ in eo sit cōpositio gñis & differētiæ: neq̄ subiecti & ac-
 cidentis: manifestū ē: q̄ deus nullo modo cōpositus est: sed ē oīno sim-
 plex. **C**Secda est: qā omne cōpositum est posterius suis componentis
 bus & depēdēs ex eis. Deus aut est primū ens. **C**Tertīa qā omne cō-
 positū cām habet: qā q̄ fm se diuersa sunt: nō cōueniūt in aliquo uno
 nisi p aliā cām adunātem ipsa. Deus aut nō habet cām: cū sit prima cā
 efficiens. **C**Quarta qā i omni cōposito: oportet esse potētia & actū:
 quod in deo nō est: qā uel una partiū est actus: alterius: uel saltem oēs
 presunt sicut in potētia respectu totius. **C**Quīta qā omne cōpos-
 situm est aliqd: qd nō cōuenit alicui suarū partiū. Et qdem i totis ethe-
 rogeneis & dissimiliū partiū manifestū est. Nulla enī partiū homīis:
 est homo: neq̄ aliqua partiū pedis ē pes. In totis uero homogeneis &
 similiū partiū licet aliqd: qd dī de toto: dicat de parte: sicut pars aeris ē
 aer: & pars aquæ ē aqua: aliqd tñ dī de toto: quod nō conuenit alicui
 ptiū. Nō. n. si tota aqua est bicubita: & ps eius. Sic igitur in oī cōpo-
 sito est aliqd: quod nō est ipm. Hoc aut: & si possit dici de habente for-
 mā: quod. i. habeat aliqd: qd nō est ipm: puta in albo est aliqd: qd non
 ptiñet ad rōnem albi: tñ in ipsa forma: nihil est alienū. Vñ cū deus sit
 ipsa forma: uel potius ipm esse: nullo mō cōpositus esse pōt. **C**Hæc
 ille ubi supra. **C**Patet etiā q̄ deus non est cōponibilis: qā non uenit i
 cōpositionē aliorū: nec pars alicuius esse potest. Vñ in libro de caus-
 sis dī: Quod cā prima regit oēs res: pter q̄ cōmiscet eis. Et dionysius
 li. ca. de di. no. loquens de deo dicit. Neq̄ tactus est eius: neq̄ alia qdā
 ad partes cōmiscēdi comūto. Impossibile est igitur deum aliquo mo

DESIMPLICITATE ET COMPOSITIONE

do in cōpositionē alicuius uenire: neq; sicut p̄cipiū formale: neq; sicut p̄cipiū materiale. Quod etiā rōne cōprobat: ¶ Primo qdē q̄a causa efficiens: cū forma rei facte non incidit in idem numero: sed solum in idem specie. Homo. n. generat hoīem. Materia uero cū causa efficiente nō incidit in idem numero: neq; in idem specie: loquendo p̄cipuē de materia ex qua. Deus autē est causa efficiens oīum rerū: ergo nō potest esse: nec cā formalis: nec causa materialis alicuius rei: nisi forte cā formalis exēplaris. Materia uero nullo pacto esse potest: q̄a ipsa est pura potentia: deus uero est purus actus. ¶ Scdo q̄a cum deus sit prima causa efficiens: eius est p̄mo & per se agere: Quod autem uenit in compositionem: non est p̄mo & per se agens: sed compositum. Non enim manus agit: sed homo per manū & ignis calefacit p̄ calorem. Vñ deus nō potest esse pars alicuius cōpositi. ¶ Tercio quia nulla pars compositi pōt esse simpliciter p̄ia in entibus: neq; etiā materia & forma: quæ sunt primæ partes cōpositorū. Nam materia est in potentia. Potētia autē est posterior actu simpliciter. Forma autē: quæ est pars compositi: est forma participata. Sicut at̄ participās est posterior eo: quod est p̄ essentiam: ita etiā ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est posterior eo: quod est p̄ essentiam. Deus autē est primū ens simpliciter: ergo deus nullo modo est componibilis. Et per hoc patet error illoꝝ: q̄ dixerūt deū esse aīam mundi: quos recitat Augustinus libro. x. de ciuitate dei. Dixerūt enim aliqui: Quod mūndus erat animal magnū: & anima istius magni animalis erat mens diuina: siue spūs dei: q̄ uniebat̄ & miscebat̄ mūdo: sicut forma materia. Quā op̄inōnē uidetur Virgilius in. vi. tenuisse: cū dixit.

¶ Principio cœlū ac terras cāposq; liquentes.

¶ Lucentēq; globum lune: itanīq; astra

¶ Spiritus intus alit̄: totāq; infusa per artus

¶ Mens agit at̄ molem: & magno se corpore miscet.

¶ Et ad hūc etiā errorē reducitur error eorū: q̄ dixerūt deū eē aīam p̄mā cœli. ¶ Almariani uero dixerūt deū esse p̄cipiū formale oīum rerū. ¶ Sed pessimus error fuit ille quē posuit Dauid de dinādo: q̄ stultissime posuit deū esse materiā primā. Oēs iste op̄iniones falsæ sunt: sicut manifeste apparet ex his: quæ paulo ante dicta sunt. Sic ergo patet q̄ deus neq; est cōpositus: neq; est componibilis: neq; est totū habens partes: neq; p̄s eē pōt: neq; actu: neq; potētia diuisibilis est: q̄a caret materia & quātitate dimēsiua. Omne igit̄ ens creatū aliquo mō est cōpositū: uel cōpositiōe cū his: uel cōpositiōe ex his. Cōstituta. n. dicuntur cōponi cōpositione ex his: sed cōstituentia cōponūtur cōpositione

cum sis. Remanet ergo solus deus sūme simplex: id est non composi-
tus: nec cōponibilis aliqua cōpositione. Propter quod pfectū simplex
dicitur: ut dicit phis: & etiam cōmentator suus in qnto Metaphisicæ.
Et quis habeat sic esse simplex: nō tñ oportet: q̄ sibi deficiāt reliquæ
pfectiones & nobilitates: imo colligit in se oēs nobilitates & pfectiōes:
quæ sunt in omnibus generibus: ut dicit cōmentator ibidē. Quicqd
enim nobilitatis & pfectionis est in omni ente: id excellentiori & emi-
nentiori modo est in deo: & quæ in aliis diuersitatem habēt: in Ipso sūt
unū. Et hæc est rō: quare omnes istæ pfectiōes cōueniūt sibi fm unū
esse simplex: sicut si p unā qualitatem aliquid efficere possit opatiōes
oīum qualitatum: in illa una qualitate omnes qualitates haberet. Ita
deus in uno esse simplici oīum entīū pfectiones habet. Nam sicut
esse comune in intellectu suo nō includit altam additiōem: ita non in-
cludit in intellectu suo p̄cisionē additiōis: q̄a si hoc esset: nihil posset
intelligi esse: in quo sup esse aliqd adderet: Ita deus: quis sit sūme sim-
plex: in ipso tñ adunantur pfectiones & nobilitates oīum rerū nobiliss-
e & excellentiori modo: q̄ sint in ipsis rebus. Et sic hæc duo non repu-
gnant: Quod in ipso suo esse oēs perfectiones deus habeat: & tamen
habeat esse simplex. ¶ Quod uero dicunt aliqui: ens habere cōceptū
uniuocū p̄sum a conceptu creaturæ & deī: q̄ quidem cōceptus fm
eos dī simpliciter simplex a multis sapientissimis uirīs non tenetur: q̄
opinionē hanc efficacissimis rōnibus impugnant. ¶ Secundo modo
aliquid dī esse simplex: q̄a non est compositū ex re & re: siue quia nō
est cōpositum cōpositione ex his: cuiusmodi sunt oīa accidentia mate-
ria prima & formæ substantiales. Ista tamen componuntur compo-
sitione cum his: quia licet non sint composita: sunt tamen componibiles.
Istā. Vnde doctor lucis Thomas ille Aquinas in primo sen. di. viii. q.
v. ar. primo dicit. Aliqua creatura est: sicuti materia prima. forma uni-
uersale: q̄ nō deficit a simplicitate ita q̄ sit cōposita: sed tñ deficit a sim-
plicitate primī. Et defectus iste pp̄dit ex duobus: uel q̄ illud tale ē di-
uisibile i potētiā: uel p accidēs: uel q̄ ē cōponibile alteri. ¶ Hæc ille.
¶ Tertio mō aliqd dī ē simplex p recessum a p̄tibus diuersarū natu-
rarū. Et sic elemēta dicūtur corpora simplicia. ¶ Quarto aliqd dī esse
simplex per recessum a partibus quantitatis: ut in quantitate discre-
ta unitas: quæ est indiuisibilis: & in continua punctus: cuius pars non
est. Similiter in tempore nunc: quod est indiuisibile temporis: & in mo-
tu momentū: quod est indiuisibile motus.
¶ Quinto per recessum a partibus contrariis. Et hoc modo cœlum
est simplex: q̄a nō est susceptibile pegrinæ imp̄ssionum. ¶ Sexto &

ultimo per recessum a partibus componētibz & cōstitutiuīs Et sic Angelus est simplex: & etiā anima Rationalis: quā quilibet eē pfectū i se hēat: Illud tamē esse nō resultat ex partibus componentibus quiditatem ipsius. ¶ Sed quia: ut p̄fati sumus Solus deus est summe simplex: omnimoda carens compositione: quia est actus purus: necesse est animam rationalem aliquam habere compositionem: & similiter Angelum: Dico igitur ex intentione sancti doctoris in primo Sen. distin. octauā articulo. ii. & in. ii. distin. xvii. articulo. ii. & in multis aliis locis Quod Anima & similiter Angelus: de quibus quantum ad hoc idē ē iudicium: componuntur ex quod est: & ex quo est: siue ex quod est: & esse: ut Boetius dicit: hoc est quod dicunt alii sub aliis uerbis: ut dicitur: Quod componuntur ex forma & esse: siue ex esse & essentia: aut ex quiditate & esse: uel ex natura & eē: siue: si aliter dicere libet ex substantia & esse: non q̄ ibi sit compositio. sicut ex partibus substantiā: sed sicut ex substantiā: & eo quod adheret substantiā. Sed alii: aliis et terminis utentes: dicunt Quod angelus & anima componuntur. ex actu & potentia: siue ex genere & differentia: aut ex realitate actuali & realitate potentiali. Et dicit: Sco. in prio Sē. distinctione tertia. & octaua Quod ista compositio non debet proprie dici compositio rei & rei sed magis realitatis & realitatis. Componuntur etiam angeli & anime ex subiecto & accidente ueluti patebit Inferius ex intentione theologorum. Omnes igitur isti modi dicendi re sunt idem: sed solo nomine differunt Pro eodem enim accipitur hic esse: quo est: & actus. Similiter pro eodem accipio hic istos terminos Essentia Quiditas. natura forma. substantia. Quod est. & Potentia: Sed a quo imponatur hoc nomen essentia uel quiditas siue forma aut natura uide doctorem lucis & ueritatis: in libello de ente & essentia. In quo quilibet opusculo hęc declarat. Quod autem Ista compositio: quam dixi sit in anima & etiam in angelo probatur sic. In angelo siue in anima differunt esse & essentia seu differunt quod est: & quo est: ergo In ipsis est compositio horum duorum: Consequentia nota est quia si esse & essentia: siue potentia & actus sunt in anima atq; in angelo: & non sunt idem: sed differunt: ergo unum facit compositionem cum altero. Antecedens probatur auctoritatibus & ratione. Prima auctoritas est Boetii in libro de ebdomadibus qui dicit. Quod In omni eo: quod est citra primum differunt quod est: & quo est Siue qd est: & esse: q̄ aliud ē id: quod est: & aliud ē eē quo illd suppositū ē Sed sic est: q̄ Angelus & anima sunt citra primum: ergo cōclusio Vñ etiam in cōmento libri de causis dī Quod intelligentia nō est eē

tm: sicut causa prima: sed est in ea esse & essentia: siue habet formā & esse. Et accipitur ubi forma pro ipsa qd tate uel essentia simplici. Differunt ergo hæc duo in angelo & aia: & cōsequenter ex iis componunt.

CNūc etiam rōne pbatur intērum sic. Quicqd non est de intellectu essentia: uel qd itatis. hoc est aliud ab ipsa qd itate: uel essentia. Sed esse actualis existētia non est de intellectu & rōne essentia: ergo esse est aliqd a qd itate uel essentia. Maior de se nota est: qā nulla essentia sine iis: q̄ sunt partes essentia: intelligi pōt. Minor uero pbatur. Quia ois essentia uel qd itas rei creatæ intelligi potest sine hoc: q̄ aliqd intelligat de esse suo. Possum. n. intelligere? Quid est eclypsis uel scēnix: aut rosas & tñ ignorare. An habeant esse in rex natura humanitati etiam: inq̄ tum humanitas: nō debet esse in actū. Nullo. n. homie existēte in rerum natura: adhuc hæc ppositio est uera Homo est animal rōnale. Et ista est qd itas hoīs siue essentia: quæ significatur hoc nomine humanitas. Nulla etiam rosa existēte in rex natura: adhuc ista ppositio est uera rosa & flos. In istis. n. & similibus ppositiōibus: prædicatum supponit naturaliter: ut dicit sanctus Vincēsus ordinis p̄dicator: in suppositiōibus suis: qā p̄dicatum est de essentia subiecti. Et ideo sempiternā habet ueritatem: cum sint in primo modo dicendi per se s̄m p̄m in primo posteriorē. Nunq̄ enim diffinitio potest separari a suo diffinito: neq̄ per diuinam omnipotētiam quia est implicatio contradictionis. Et ideo nō tenet ista cōsequētia. Homo est animal: ergo homo est: qā antecedens est necessarium: & consequens contingens. In antecedēte enim capis li ens pro esse essentia: & in consequente pro esse actualis existētia. Et sic patet q̄ potest sciri uel intelligi quiditas uel essentia alicuius rei: & tamē ignorari. An illa res sit: sicut dictum est: quia nulla rosa uel eclypsi existēte in rex natura: adhuc possum sciri. Quid est rosa: uel eclypsis. Omnis igitur essentia uel quiditas intelligi potest sine hoc: q̄ aliqd intelligatur de esse suo. Et p hoc paret cōclusio Qd esse est aliud ab essentia & qd itate. Ex quo segtur Quod in angelo & anima rōnali sit compositiō horū duorū. Potest tamen aliter formari hæc ratio ad pbandum intentum. Quicqd inest alicui: & nō est de intellectu quiditatis & essentia: ipsius: hoc est adueniens extra: & faciens compositionem cum ipsa essentia. Sed esse rei creatæ inest essentia: & nō ē de intellectu ipsi? ipsi? qd itatis & essentia: ergo ipsum esse rei creatæ est adueniens extra & faciens compositionem cum essentia. Et sic sequitur Quod animæ rationales & angeli componantur ex esse & essentia. Minor huius syllogismi p̄ obata ē superius. Maior etiam patet. Quia enim albedo inest homini: & non est de intellectu quiditatis

eius: ideo est adueniens extra: & faciens compositionem cum ipso.

C Probatur etiā aliter q̄ in angelo & anima rōnali aliud sit esse: & aliā essentia. In deo solo sunt unū & idem esse & essentia ergo in angelo & anima rōnali hæc duo differunt. Consequentia patet ex terminis. A nā teedens uero probatur: p̄bando primo: q̄ in deo sunt unum & idem esse & essentia. Secūdo: probabo: q̄ hoc nō potest attribui nisi soli deo. Prīmū probat diuus Thomas tripliciter in prima parte. q. iiii. art. iiii.

C Prio qdē: q̄a quicqd est in aliquo: quod est præter essentiam eius: oportet esse causatum uel a principiis essentia: sicut accidētia p̄pria consequentia ipēm: ut risibile consequit̄ hoīem: & causatur ex principiis essentialibus specieis: uel ab aliquo exteriori: sicut calor i aqua causatur ab igne. Si igitur ipsum esse rei sit aliud ab eius essentia: necesse est q̄ esse illius rei sit causatū ab aliquo exteriori: uel a principiis essentialibus eiusdē rei. Impossibile est autē q̄ esse sit causatū tm̄ ex principiis essentialibus rei: q̄a nulla res sufficit: q̄ sit sibi causa essendi: si habeat esse causatum. Oportet ergo: q̄ illud: cuius esse est aliud ab essentia sua: habeat esse causatum ab alio. Hoc autē non potest dici de deo quia deū dicimus esse primā causam efficientem. Impossibile est ergo q̄ in deo esse sit aliud ab essentia sua. Sunt ergo in deo unū & idem eē & eius essentia.

C Secūdo quia esse est actualitas omnis formæ uel naturæ. Non enim bonitas uel humanitas significat in actu: nisi prout si gnificamus eam esse. Oportet igitur: q̄ ipsum eē cōparetur ad essentiam: quæ est aliud ab ipso: sicut actus ad potentiam. Cū igitur in deo nihil sit potentiale: q̄a est actus purus: sequitur Quod nō sit aliud i eo essentia: q̄ suum eē. Sua igitur essentia est suū eē.

C Tertio quia sicut illud: quod habet ignem: & non est ignis: est ignitum p̄ participationem. Ita illud quod habet eē: & nō est eē: est ens per participationem. Deus autē est sua essentia. Si igitur non sit suū eē: erit ens p̄ participationem: & non per essentiam: ergo non erit primū ens. Est igitur de⁹ suū esse: & non solū sua essentia. Hæc p̄fatus doctor: ubi supra. In primo etiam Sentētiarū: ubi pertractat hanc materiā: sic dicit. In deo esse suū est: quiditas sua: alias accideret quiditati: & ita eē esset sibi acqlis tum ab alio: & non haberet esse per essentiam suā: ergo, necesse est q̄ in deo sit unum & idem esse & essentia. Nunc uero p̄bandum est: qd hoc soli deo cōueniat: & probo sic. Quicqd plurificatur: plurificatur aliqua ratione plurificationis. Sed in re: cuius quiditas est suum esse: non potest esse alit̄ qua ratio plurificationis: ergo talis res: cuius essentia est suum esse plurificari non potest. Et sic necesse est Quod illa res in qua sunt unum & idem esse & essentia: nō possit esse nisi una & pri

ma. Maior nota est ex terminis: & minorem probō sic. Nam q̄ aliqd
 unum plurificetur: hoc potest esse tribus modis. Vno modo per addi-
 tionem alicuius differentiae: sicut multiplicatur natura generis in spe-
 cies. Secundo modo per receptionem in diuersis partibus materiae:
 quando uidelicet forma recipitur in diuersis materiis: sicut multiplica-
 tur natura speciei in diuersis indiuiduis. Tertio modo per hoc: q̄ ali-
 quid est absolutum & separatum: & aliud in aliquo receptum: sicut si
 esset Quidam color separatus: esset alius a colore nō separato ex ipsa
 sua separatione. Sed certum est: Quod si ponatur aliqua res: quae sit
 non solum sua essentia: sed etiam suum esse ita q̄ ipsum esse sit subsis-
 tens: sicut & sua essentia: non potest multiplicari primo modo: scilicet
 per additionem differentiae seu formae: quia iam non esset esse tan-
 tum: sed esse: & praeter hoc aliqua forma. Quod est cōtra ea: quae pau-
 lo ante supposita sunt: Secundo modo multo minus: scilicet per hoc:
 q̄ addatur materia: quia iam non esset esse subsistens: sed materiale.
 Quod est etiam contra supposita. Nec etiam tertio modo poterit ta-
 lis res multiplicari: quia ex eo: q̄ non recipitur in materia: cum habeat
 esse subsistens: habetur etiam q̄ non potest multiplicari per absolu-
 tum & receptum. Ex quo relinquitur q̄ talis res: quae sic est esse suum
 non potest esse: nisi una. In deo igitur solo sunt unum & idem eē cum
 eis essentia. Quod fuit probandum. Et sic infertur Quod in quacūq̄
 alia re praeter deum aliud sit suum esse: & aliud quidditas & natura: seu
 forma uel essentia: quae idem sunt. Dicendum est igitur q̄ etiam in an-
 gelis & anima intellectiua eē & essentia differunt. Et sic in ipsis est cō-
 positio horum duorum. Quod principaliter probare uolebam. Vnde
 recte dicitur. Quod intelligentia est habens formam & esse. Id est q̄
 intelligentia componitur ex forma & eē: uel ex esse & essentia: sicut i su-
 perius praelibauimus. ¶ Ex hoc etiam sequitur: Quod tam anima:
 quam angelus componantur ex actu & potentia. Quod sic probatur
 Quicquid recipit aliquid ab aliquo: recipiens se habet ad receptum: si-
 cut potentia ad actum. Sed omnis creatura recipit esse ab alio. Ergo
 essentia: quae recipit esse: se habet ad ipsum: sicut potentia ad actum.
 Esse autem comparatur ad essentiam: sicut actus ad potentiam. Si
 ergo: Angelus & anima componuntur ex esse & essentia: sequi-
 tur q̄ componatur etiam ex actu & potentia. Maior patet: quia
 recipere est proprietas materiae: quae de se dicit potentiam. Minor
 probatur sic. Omne: quod conuenit alicui: uel est causatum ex
 principis naturae suae sicut risibile in homine: uel aduenit ab aliquo pri-
 cipto extrinseco: sicut lumē in aere ex influetia solis: & calor in aqua cau-

satur a calore: qui est in igne. Sed nō pōt eē: Quod ipsum eē sit cātū
 ab ipsa forma siue ab essentia uel qđitate rei: cātū dico: sicut a cā effi-
 cēte: Et hoc pbatur. Quia sequeretur qđ aliqd esset cā sui ipsius: & aliq-
 res se in eē pduceret: qđ ē impossibile. Ergo oportet: Qđ oīs talis res
 cuius esse est aliud a natura sua: habeat esse ab alio: ¶ Sola illa res: in
 qua esse nō est aliud ab essentia: nō recipit eē ab alio: & rō est: qđ oēs
 quod est p aliud reducitur ad id: qđ est p se: sicut ad cām primam: Ergo
 oportet: qđ sit aliq res: qđ sit cā essendi oībus rebus: eo qđ ipsa est tm̄ eē
 p se. Alias pcederet ī infinitū in causis: cū oīs res: qđ nō ē esse tm̄: cām
 hēat sui esse: ut dictū est. Concludendi est igit: qđ sicut substantia itelli-
 gens dicitur eē cōposita ex esse & essentia: ita etiā cōponitur ex actu & po-
 tentia: qđ essentia: qđ recipit eē hēt rōnem potētiae: Esse autē: quod reci-
 pitur in ipsa essentia: hēt rōnem actus. Nec tm̄ pōt dici: qđ intellectus
 natura sit cōposita ex materia & forma: qđ uis pponatur. ex actu & po-
 tentia: qđ materia ē quoque dī de spiritalibus & corporalibus: sicut dictū
 ē supius ex auctoritate etiā cōmētatoris in. iiii. de aīa. Et pp hoc substā-
 tie spirituales nō dicuntur substantie simplices: eo qđ nulla sit in ipsis cō-
 positio: qđ hoc soli deo cōuenit: sed dicuntur simplices: qđ non sunt cō-
 posite ex materia & forma. ¶ Ex hoc etiam qđ cōponitur ex eē & essen-
 tia dī a quibusdā nō ab re Quod cōponitur ex qđ est: & ex quo ē: uel
 ex qđ est: & eē: ut Boetius dicit. Nam qđitas substantiae spiritalis ē ipsa
 met substantia sicut dicit dñs Auicenna. Quod Quiditas simplicis ē
 ipsummet simplex: sic essentia angeli est ipsummet angelus. Ideo quiditas
 uel essentia substantiae simplicis est ipsummet: quod est ipsa: sicut
 inferius probabimus. Sed eē suū receptū a deo: est illud: quo ē & sub-
 sistit in re: natura. Et sic huiusmodi substantiae spirituales & simplices: uel
 et aīa rōnalis & angelus dicuntur cōponi ex quo est: & ex quod est: uel
 ex quod est. & eē. qđ ipsa eius essentia est id: qđ ē & subsistit in rerū na-
 tura: Esse uero receptum in ipsa essentia: quod quidem esse est cātum
 a deo: est id: quo ipsa quiditas uel essentia est: & subsistit in rerū natura
 ¶ Sed dignum annotatu arbitror Quod esse dupliciter sumitur: uno
 modo pro esse essentiae: & sic est unum & idē realiter cum essentia: sed
 ratione tm̄ differūt: qđ essentia dicit qđ abstractum: esse uero concre-
 tū: Essentia dicit quid simplex: esse uero cōpositum. Essentia dicit ali-
 quo mō causam: esse uero effectū: quia esse est effectus essentiae. Et qđ
 abstractum est prius cōcreto: simplex cōposito: causa causato: licet
 eo essentia quantum ad considerationem rōnis dī eē prior eē. Quia
 ergo esse est idem realiter cū essentia. Ideo utimur isto termino Qđ
 quid est esse: id est eē: quod est quid: hoc est quiditas uel essentia Quia

uero essentia pcedit esse fm uiam rōnis. Itē pro utimur isto termino.
 Quod quid erat eē: quod erat quiditas: ut per hoc uerbum erat ordo
 aliquis importet saltem rōnis. Et p hoc patet quomodo cōueniunt &
 differūt. Quod qd est eē: & qd quid erat eē adinuicem. Quiditas ue-
 ro differt ab utroq; illor: sicut abstractum a cōcreto. Secūdo mō ac-
 cipit eē pro esse actualis existentie. Et sic accipit in pposito: cum dicat
 Angelum & aīam componi ex esse & essentia. Primo modo captum
 non est in pposito: qā ut p̄fati fuimus: illud ē idem realiter cum essen-
 tia. Vtrumq; uero esse: tam essentia: q̄ actualis existentia: significat
 hoc termino ens: sed diuersimode. Nam ens pōt esse nomen: & tunc
 est generis neutri: & substantiuum nomē est. Alio modo pōt esse par-
 ticipium. Et sic ē generis ois & adiectiuū est: Si ergo ens nominaliter
 accipiat: significat esse essentie. Si uero participialiter: significat esse
 actualis existentie. ¶ Sed nūquid realiter differant: eē essentia & esse
 actualis existentie in rebus creatis. Et dicunt aliqui q̄ sic: & probat tal-
 medio. Sicut se habet materia ad formā & priuationē: sic se hēt essen-
 tia ad esse: & non eē. Sed sic est quod materia differt realiter nō solum
 a priuatione: sed ē a forma: qā fm plm in primo phisicor. Ista sunt
 tria principia realiter distincta: scilicet materia forma & priuatio. Ergo
 sequit: q̄ essentia nō solum realiter differat a nō eē: sed ē ab esse: capie-
 do esse p esse actualis existentie. ¶ Quidam uero tenent oppositum
 & sic arguunt. Nam certū est qd creatio terminat ad eē: qā fm aucto-
 rem libri de causis. Prima rex creatarū terminat ad esse. Si ergo essen-
 tia differret realiter ab eē: sequeretur: q̄ creature eēt p accidens: aut q̄
 essent due creationes. Vna: qua crearet esse: alia: qua crearet essentia.
 Quā ambo sunt incōuenientia: quī ergo uult tenere primā opinio-
 nem: habet respondere sic ad hoc argumētum & dicere. Quod crea-
 tio non terminat ad esse: nec ad essentiam: si pprie loquamur: sed ter-
 minatur ad suppositum: quod est terminari ad essentiam sub esse. Nā
 suppositum est qd quodāmodo compositum ex esse & essentia. Et oēs
 actiones sunt singulariū siue suppositorū: ut dicat in prio metaphisice
 Quod aut obicit q̄ creatio terminat ad esse: qā prima rex creatarū
 est esse: nō est intelligendū: q̄ ipm eē sit creatura ad quā creatio pprie
 terminet: sed est intelligēdum: quod eē est ratio: q̄ aliqd creet. Sicut co-
 lor nō debet dici obiectū usus: sed coloratū. Dicat tñ obiectū uisus: &
 ad ipm terminari uisum: sicut ad obiectū: qā est ratio formalis obiecti
 uisus: qā nihil uidet: nisi sub rōne coloris: si coloratū sit pprie obiectū
 uisus. Et si q̄ratur: quid prius creat eē: aut essentia. Dicēdum q̄ reali-
 loquēdo neutrum prius creat altero: sed ambo simul. Si tamē cōside-

DE SIMPLICITATE ET COMPOSITIONE

ratio rationis attendat: poterit ibi assignari prius & posterius: quia utrum
 quod poterit dici prius altero creari. Nam si consideres: quod essentia non potest creari: nisi habeat esse: sic esse est prius creatum. Sed si consideres: quod esse non potest creari: nisi recipiat in essentia: sic essentia precedit. Vnde proprie loquendo creatum: siue creatura est suppositum: esse autem & essentia sunt coeacta.
 Sic ergo dicendum est quod in creaturis esse & essentia differunt: non solum ratione, sed et realiter. Et hoc posset probari etiam alio medio sic participans & participatum differunt realiter. Sed essentia participat esse: ergo esse differt realiter ab essentia in rebus creatis. In deo autem solo sunt unum & idem realiter: ut probatum est superius. Et hanc opinionem credo esse veram. Illa uero quae asserit: quod esse & essentia non differunt realiter in rebus creatis repudianda est tanquam falsa. ¶ Sed ex hoc quod esse actualis existentiae differt realiter ab essentia: dicunt nonnulli quod non debet dici: quod componatur aliquid ex essentia & esse: sed quod componitur ex essentia & cum esse: ne per hoc intelligatur quod esse sit intrinsecum: & de essentia illius rei. Sed doctor lucis & Boetius dicunt simpliciter spirituales & simplices substantias componi ex essentia & esse: uel ex quo est: & quo est: nusquam uero comperi. Quod dicant aliquid componi ex essentia & cum esse. Et ideo ne aliquis existimet me has compositiones ex meo sensu esse finxisse: uerba doctoris lucis formaliter recitabo. Dicit enim sic quodlibet nono ar. vi. Substantia angeli non est suum esse. Hoc enim soli deo competit: cui esse debetur ex seipso: & non ab alio. Inuenimus enim in angelo substantiam siue quidditatem eius: quae subsistit: & esse eius quo subsistit: quo scilicet actu essendi dicitur esse: sicut actu currendi dicimur currere. Et sic dicimus angelum esse compositum ex quo est: & quod est: & secundum uerbum Boetii ex esse: & quod est. Et quia ipsa substantia angeli in se considerata est in potentia ad esse: cum habeat esse ab alio: & ipsum esse sit actus eius: ideo est in ipso compositio actus & potentiae. ¶ Haec ille ubi supra. ¶ Sed attende quid dicat secundo quodlibet articulo. llii. Dupliciter inquit aliquid de aliquo praedicatur uno modo essentialiter. Alio modo participatiue. Lux enim praedicatur de corpore illuminato participatiue: sed si esset aliqua lux separata praedicaretur de ea essentialiter. Secundum hoc ergo dicendum est: quod ens praedicatur de solo deo essentialiter eo quod esse diuinum est esse subsistens & absolutum. De qualibet autem creatura praedicatur per participationem. Nulla enim creatura est suum esse: sed est habens esse. Sic & deus dicitur bonus essentialiter: quia est ipsa bonitas. Creaturae autem dicuntur bonae per participationem: quia habent bonitatem. Vnūquodque enim in quantum est: bonum est: secundum illud Augustini in li.

bro de doctrina christiana: q dicit Quod inquātū sumus: boni sumus
 Quādoq; aut aliqd p̄dicat de altero per participationē: oportet ibi
 esse aliqd prāter id: qd̄ participat. Et ideo in qlibet creatura: est aliqd
 ipsa creatura: quāz habet eē: & aliud ipsum eē eius. Et hoc est: qd̄ Boe-
 tius dicit in libro de ebdomadibus Quod in omni eo: qd̄ ē citra pri-
 mum aliud est eē: & qd̄ est. Sed sciendū ē: qd̄ aliqd participat dupliciter
 Vno modo quasi existēs de substantia participantis: sicut genus partici-
 pat a specie. Hoc aut modo eē nō participat a creatura. Id. n. ē de sub-
 stantia rei: qd̄ cadit in eius dīfinitōe. Ens aut nō ponit in dīfinitione
 creaturā. Quia nec est genus: nec differētia. Vñ participat: sicut ali-
 quid nō existēs de essentia rei. Et ideo alia q̄stio ē. An est: & alia quid ē
 Vñ cū onine: quod est prāter essentiā rei: dicat accidēs: esse: qd̄ p̄tinet
 ad questionē An est: est accidēs. Et ideo Cōmētator dicit in gnto Me-
 taphisice. Qd̄ ista p̄positio Sortes est: est de accidentali p̄dicato: s̄m qd̄ i-
 porta entitatē rei: uel ueritatem p̄positionis. Sed uerū ē: qd̄ hoc nomē
 ens: s̄m qd̄ iportat rem: cui cōpetit huiusmodi eē: sic significat essentiā
 rei. Et diuidit̄ per decem genera: nō tamē uniuoce: qā nō eadē ratiōe
 cōpetit oib⁹ eē: sed s̄bā qd̄ se: aliis āt aliis. Si ergo i angelo ē cōpositio
 ex eēntia & eē: n̄ tñ ē cōpositio sicut ex p̄tib⁹ substantiā: sed sicut ex sub-
 stantiā: & eo: qd̄ adharet substantiā. ¶ Si qs uero obiciat Qd̄ nullum
 accidēs cadit in s̄bālē cōpositionē substantiā. Sed ē angeli ē accidēs:
 ergo angelus neq; fāliter: neq; substantiāliter cōponit̄ ex eēntia & esse.
 ¶ Ad h̄ qd̄ eē ē accidēs: n̄ q̄si p accidēs se hñs: sed q̄si actualitas: cu-
 iuslibet s̄bā. Vñ ipse de⁹: qd̄ ē sua actualitas ē suū eē. Hāc oīa. S. doctō
 lucj ubi supra. In. ii. uero. S. di. iii. ar. i. sic dic̄ p̄fat⁹ doctō d̄ hac cōpōne
 In reb⁹ igt ex matiā & forma cōpositis natura rei: qd̄ qd̄itas uel eēntia
 dī: ex cōiūctōe formā ad matiā f̄sultat: ut humanitas ex cōiūctōe aīe
 & corporis. De rōne aut quiditatis: Inquātū est quiditas: nō ē qd̄ sit cō-
 posita: qā nunq̄ inueniret simplex natura: quod ad mīn⁹ in deo falsū ē
 Nec ē de rōne eius: qd̄ sit simplex: cū qdam inueniat̄ composita: ut hu-
 manitas. Esse aut̄ s̄m qd̄ res dicit̄ eē in actui: uenit̄ ad diuersas naturas
 uel quiditates diuersimode se habere. Quādā. n. natura ē: de cuius in-
 tellectu nō est suū esse. Quod pater ex hoc: qd̄ intelligi potest cum hoc
 qd̄ ignoretur: an sit: sicut scēnicem uel eclypsim uel aliqd huiusmodi
 Alia autē natura inuenitur de cuius ratione est ipsum suum esse: imo
 ipsum eē est sua natura. Esse autem: qd̄ huiusmodi est: non habet esse
 acquisitum ab alio: quia illud: quod res ex sua quiditate habet: ex se ha-
 bet. Sed oē: qd̄ ē p̄ter deū: habet eē acquisitū ab alio: Ergo i solo deo suū
 esse est sua quiditas uel natura. In oībus aut̄ aliis: esse est prāter quidit̄

DE SIMPLICITATE ET COMPOSITIONE.

tatem: cui eē acquiri. Sed cū qditas: q̄ sequit̄ cōpositionē: dependeat ex partibus: oportet q̄ ipsa nō sit subsistēs in eē: quod sibi acquiritur: sed ipsū cōpositū: qd suppositum dicit̄. Et ideo qditas cōpositi non est ipnū: quod cōpositū est: sed est hoc: quo aliqd est: ut humanitate est homo. Sed qditas simplex: cū nō fundet̄ in aliquibus partibus: subsistit in eē: quod sibi adeo acqrit̄. Et ideo ipsa qditas angeli est: quod subsistit i ipm suū eē: quod est pter suā qditatem. Et esse est id: quo ē: sicut motus est id: quo aliqd denominat̄ moueri. Et sic angelus cōposit⁹ est ex eē: & quod ē: uel ex quo ē: & quod est. Et pp hoc in libro de causis dicit̄. Quod intelligētia nō est eē tm̄: sicut cā priā: sed ē in ea eē & forma: q̄ est qditas sua. Et q̄a omne: quod non habet aliquid ex se: sed recipit illud ab alio: est possibile: uel in potētia respectu eius: ideo ipsa quiditas est sicut potētia: & suū eē acqritum est sicut actus. Et ita p cōsequēs est in ipso cōpositio ex actu & potētia. ¶ Hæc ille ubi supra.

¶ Sed diceret fortasse aliqs: me a pposito digredi: q̄ loquutus de cōpositione aīe rōnalis: de cōpositione angelorū p̄fatus sum. Sed respōdet̄ ad hoc: quod doctores & theologi: cū de cōpositione aīe p̄tractant: dicūt talem eē cōpositionem aīe intellectuē: qualis ē i angelis reperitur. Vnde sanctus doctor lucis in primo sen. dist. viii. cum loquit̄ de cōpositione aīe: eodem mō loquit̄: sicut de angelorū q̄tum ad istam cōpositionem: quis angelus sit simplicior. Ideo in. ii. sen. dist. xvi. arg. ii. loquens specialiter de cōpositione aīæ sic dicit. Non negamus aīam rātionalem quēdam modū cōpositionis habere: scilicet ex eē & quod ē ut supra distinctione. iiii. de angelis: & in primo dist. viii. de aīa: qui tm̄ cōpositionis modus in aliis formis nō inuenit̄: q̄a nō possunt esse subsistentes: quasi in eē suo: sed sunt p esse cōpositi. Et in hoc aīa deficit a simplicitate diuina. ¶ Hæc ille. ¶ Talis igit̄ ē cōpositio in aīa rōnali q̄lis est in angelo: Loquēdo igit̄ de cōpositione angeli: cōsequēter et loquimur de cōpositione aīæ rōnalis. ¶ In primo uero sen. dist. viii. sic dicit in solutionibus argumentorū. Licet aīa sit cōposita ex eē & essentia: nō est tm̄ cōposita ex partibus cōponentibus qditatem eius: q̄a nulla forma est cōposita ex aliquibus: q̄ sint partes qditatis ipsius. Sed quia aīa rōnalis est forma absoluta: nō dependēs a materia: quod cōuenit sibi pp assimilationē & ppinquitatē ad deum: ipsa habet eē p se: qd nō hnt̄ aliæ formæ corporales. Vñ in aīa inuenit̄ cōpositio ex quod ē: & esse: & nō in aliis formis: q̄a ipm eē nō est formæ corporalium absolute: sicut eorū: q̄ sunt: sed cōpositi. Aīa ergo rōnalis pōt dici. Quiditas uel natura: uel essentia: uel forma simplex: inquantum eius qditas nō componitur ex diuersis: licet adueniat sibi cōpositio horū duorū

scilicet quiditatis & esse. ¶ Hæc ille ubi supra. ¶ Ea igitur quæ dixi de compositione angelorum & animæ rationalis ex intentione sancti doctoris & Boetii prolata sunt. ¶ Sed uidetur quod substantia simplex & intellectualis non componatur substantialiter ex essentia & esse. Quia essentia angeli est ipse angelus: sicut et inferius patebit ex intentione sancti doctoris & Auicennæ. Si ergo angelus componitur ex essentia & esse: componeret ex seipso & alio hoc autem est inconueniens: ergo illud ex quo sequitur. ¶ Dicis ad hoc quod aliqui ex his: quæ simul funguntur: relinquunt aliqua res tertia: sicut ex anima & corpore constituitur humanitas: quæ est homo. Vnde homo componitur ex anima & corpore. Aliquando autem ex his: quæ simul funguntur: non resultat res tertia: sed resultat quidam ratio composita: sicut ratio hominis albi resoluitur in rationem hominis: & in rationem albi: & in talibus aliquid componitur ex seipso & alio: sicut album componitur ex eo: quod est album: & ex albedine. ¶ Sed dubitatur. si de istis compositionibus. Vtrum sint uere: & utrum sint realiter intelligendæ: aut secundum rationem: quia dicis quod substantie spirituales: quales est angelus & anima: componuntur ex esse & essentia: ex actu & potentia: ex quo est: & quod est. Et ad hoc dubium respondet Armandus Veronensis dicens. Mihi uidetur quod aut loquimur de istis substantiis quantum ad earum esse totale & suppositale: prout scilicet habent esse in re: natura. aut loquimur quantum ad essentias suas: & quantum ad esse substantiale exclusio ipso esse: quod potest excludi per intellectum. Si loquimur primo modo: sic dicendum est. Quot sunt compositæ uere & realiter ex essentia & esse: quia esse se habet ad essentiam: sicut actus ad potentiam: ideo dicuntur esse compositæ ex actu & potentia. Et quia essentia est id: quod est: per ipsum uero esse habet esse in re: natura: dicuntur et compositæ ex quod est: & ex quo est. Vnde iste duarum ultimarum compositiones scilicet ex actu & potentia: & ex quo est: & quod est: dependent ex prima: quæ est ex essentia & esse: quia si sunt compositæ ex esse & essentia: sunt et compositæ ex actu & potentia: & ex quo est: & quod est: ut determinatum est. Si ergo uolumus uidere. Vtrum iste compositiones uere sint in eis: & realiter: non est nisi considerare. Vtrum in eis sit prima compositio & qualiter: Ad cuius euidentiam est ualde aduertendum. Quod angeli & animæ sunt uere compositi ex esse & essentia tanquam ex duobus differentibus realiter quia ut dictum est esse & essentia differunt realiter in creaturis. Vnde tam esse quam essentia sunt de intrinseca ratione angeli & anime rationalis quantum ad suum esse suppositale: id est quantum habent esse in rerum natura. Nec ualet dicere quod esse sit accidens: quia etiam accidens potest esse de intrinseca ratione alicuius compositi ex subiecto & accidente: sicut

DE SIMPLICITATE ET COMPOSITIONE

de intrinseca ratione hominis albi: in quantum est albus: est albedo: licet non sit de intrinseca ratione hominis. Et sic dico etiam in proposito. Quod de intrinseca ratione ipsius angeli: in quantum habet esse: quod est: quantum ad suum esse suppositale: est ipsum esse: licet non sit de intrinseca ratione essentiae ipsius angeli: ut dicitur. Unde sicut deus non posset facere hominem album sine albedine: quia ipse non posset supplere vicem causae formalis: nisi exemplaris: ita etiam non posset facere angelum habere esse suppositale sine esse: quia illa implicat contradictionem. Ex quibus omnibus patet quod angeli & anime componuntur realiter & uere ex esse & essentia: tanquam ex duobus realiter differentibus. Et quia esse & essentia: ut dictum est: se habent ut actus & potentia: ideo etiam potest dici. Quod uere & realiter componantur ex actu & potentia. Et quia etiam essentia angeli est id quod est: esse uero est id: quo est. Ideo potest dici: quod uere & realiter componantur ex quo est: & ex quod est: tanquam ex duobus distinctis realiter.

¶ Si autem angeli & animae considerentur quantum ad essentias: quae realiter differunt ab esse: id est quantum ad eorum esse substantiale: sic non possunt dici componi ex esse & essentia: quia sic esset processus in infinitum: quia si quaeretur: si angelus quantum ad essentiam suam est compositus ex esse & essentia. Vtrum illa essentia composita esset ex esse & essentia. Et si diceretur: quod sic: iterum quaeretur de illa: & sic autem procederetur in infinitum quod est impossibile: aut est deuenire & confiteri illud: quod primo dicebatur: scilicet quod Angelus quantum ad essentiam suam non est compositus ex esse & essentia: & per consequens nec ex actu & potentia distinctis realiter: nec ex quo est: & quod est: sed sunt omnes quantum ad puras essentias suas penitus simplices: nullam compositionem realem in se habentes. Et si dicatur ergo essentia angeli non differt ab essentia dei: quia utraque uidetur carere omni compositione. Dicendum quod non sequitur: imo multiplex differentia erit.

¶ Primo quia non potest esse: quod realiter deus componatur ex esse & essentia: ex actu & potentia: ex quo est: & quod est: etiam quantum ad suum esse suppositale: quia in deo esse & essentia non differunt realiter.

¶ Secundo quia deus non potest componi ex subiecto & accidente: nec quantum ad esse essentiale: nec quantum ad esse suppositale: sicut angelus quod praeter praedictas compositiones componitur etiam ex subiecto & accidente. Deus enim colligit in se perfectiones omnium rerum: quae tamen ipso sunt unum & habent esse simplicissimum. Quod non potest dici nec de anima: nec de angelis: quia accidentia in ipsis faciunt compositionem aliquam uidelicet ex subiecto & accidente. Ea enim quae in creaturis sunt accidentia: in deo sunt

essentialiter ut sapiētia: bonitas & huiusmodi. ¶ Tercio quia essentia dei est prima & perfectissima: & est causa omnium rerum: quod non potest dici de aliqua essentia creata. ¶ Quarto quia licet in angelo & in anima: quantum ad simplices & puras suas essentias non possit inueniri compositio realis: potest tamen inueniri aliqua compositio rationis: quæ dicitur esse ex actu & potentia: sed non ex esse & essentia: nec ex quo est: & quod est. Vbi nota quod essentia potest dupliciter accipi. Vno modo simpliciter & secundum se. Et sic est quidam actus. Alio modo potest considerari in ordine ad suum esse: quod recipitur & in ordine ad suas potentias: quæ fluunt ab essentia: & in ordine ad alia qua accidentia: quorum susceptibilis est: uidelicet scientia & huiusmodi. Et sic cum omne recipiens habeat rationem potentia sequitur quod ipsa essentia: ut sic considerata habet rationem potentia. Et sic componitur ex actu & potentia quæ quidem compositio est solum rationis: & non realis: quia idem realiter est in eis potentia & actus sicut ipsa essentia est eadem: sub utraque tamen consideratione rationis. Talis autem compositio rationis non potest poni in deo: quia licet diuina essentia sit quidam actus: nullo tamen modo potest subinducere rationem potentia: quia non habet ubi recipiat esse: nec alias potentias: nec alia qua accidentia: sed est idem realiter cum ipsis: quia omnia sunt idem realiter in deo. Et si dicatur: quod possum considerare essentiam dei: in quantum recipit esse: & esse: in quantum recipitur: sicut uidemus in creaturis. Et sic aliqua compositio rationis potest poni in deo. ¶ Dicendum quod ista compositio rationis est uera: quando aliquid respondet in re: sicut dicimus: quod essentia angeli de se est quidam actus: & realiter recipit etiam ipsum esse: tanquam diuersum. Et sic ista compositio rationis: quæ ponitur in angelo: habet aliquid in re. Sed sic non est in deo: quia ipsa sua essentia: quæ est actus de se non recipit ipsum esse tanquam sibi diuersum. Vnde talis non est compositio rationis uere: quia non habet fundamentum in re: sed est compositio rationis ficta: quia solum ponit diuersitatem in nobis: & non in deo. Nos enim: quia uidemus: quod in creaturis talis compositio potest poni: & nos deum intelligimus secundum modum creaturarum: ideo dicimus quod in deo est talis compositio rationis. ¶ Hæc Armandus Veronensis ad litteram: cuius uerba fideliter & formaliter recitauimus. ¶ Aliqui uero dicunt quod Angeli & animæ non solum quantum ad esse suppositale: sed quantum ad esse essenziale componuntur ex esse & essentia. Et cum arguitur: ergo ex alia essentia: & sic in infini-

nitum. Respondentq; nō ex alia: sed ex seipsa: & eē qđ habet. Quia non est inconueniens quod aliquid componat ex seipso & alio: sicut tractum est supra. Ideo require superius. ¶ Sed neq; hoc silentio pteredum puto: quod fm doctorem sanctum ueritatis & lucis in libello de ente & essentia. In hoc differt essentia substantiæ cōposite: & substantiæ simplicis: qā essentia substantiæ compositæ non ē tantū materia: neq; tm forma: sed completē utrūq; scilicet materiam & formam. Essentia aut substantiæ simplicis est forma tm. Et ex hac differētia causatur alia: qā essentia substantiæ compositæ pōt designari: ut totum: uel ut pars: sicut essentia hoīs significat hoc noīe homo: ut totum: inquantū scilicet non pscindit designationē materiæ: sed implicite & indistincte continet eam. Et ut sic: prædicat de suis indiuiduis: sicut homo pđicat de sorte & platone: ut totum: & ratio est: qā species: qñ pđicat de indiuiduis: oportet q; significet totum illud: quod essentialiter est in indiuiduo: sed indistinctæ: sed hoc nomē humanitas significat eā: ut partē qā nō cōtinet in significatione sua: nisi illud quod ē hoīs: inquantū est homo: & pscindit oēm designationem materiæ: quia humanitas significat: ut forma qdam: & dicit quod est forma totus: nō quidē quasi superaddit a partibus essentialibus: scilicet materiæ & formæ: sicut forma domus supadditur partibus integralibus eius: sed magis ē forma completēs totum: scilicet materiam & formā: tm cum pscisione corū p quæ nata ē materia designari. Et quia pars non pđicat de toto: inde ē q; humanitas: nec de hoīe: nec de sorte pđicat. Vnde recte domin⁹ Aulcēna dixit. Quod quiditas compositi non ē ipm compositum cuius ē quiditas: q̄uis illa quiditas sit composita: sicut humanitas: licet sit composita: non ē homo. Imo oportet: q; sit recepta in aliquo: quod est materia signata. ¶ Essentia uero rei simplicis: q̄ est sua forma: nō pōt significari: nisi ut totum: cum nihil sit ibi pter formam: quasi formam recipiēs. Et ideo quocūq; modo sumat: uel significet essentia substantiæ simplicis de ea pđicat. Vnde q̄ recte ēt dñs Aulcēna dicit. Quod quiditas simplicis est ipsummet simplex: sicut essentia angeli ē ipse angelus: quia non est aliqd aliud recipiēs ipsam. ¶ Hæc ille. ¶ Huiuscē rei rōnem ēt assignat pfatus doctor in prima parte. q. lii. ar. lii. Sciēdū est inquit quod in rebus cōpositis ex materia & forma necesse est qđ differant natura uel essentia & suppositum: quia essentia uel natura comprehendit in se illa tm: q̄ cadunt in distinctione speciei: sicut humanitas comprehendit in se ea: q̄ cadūt in distinctione hoīs. His enī hō est homo. Et hoc significat humanitas: hoc. s. quo homo ē homo. Sed nec materia indiuidualis: nec accidentia indiuiduantia ipsam non cas

ANIMAE ET ANGELOR VM.

dunt in diffinitione speciei. Non enim cadunt in diffinitione hois hæc carnes & hæc ossa: aut albedo uel nigredo: aut aliquid huiusmodi: sed materia nõ signata: uidelicet os & caro absolute: quæ sunt materia nõ signata: unde plus dicit in. vii. Metaphisice. Quod caro & ossa pertinent ad hois quiditatẽ. Hæc aut carnes & hæc ossa: uel huiusmodi nõ ponuntur in diffinitione hois in quantum est homo: sed poneretur in diffinitione socratis: si socrates diffinitionẽ haberet. Et ideo materia nõ quolibet modo accepta est principium indiuiduationis: sed solum materia signata. Dico aut materiam signatam: quæ sub determinatis dimensionibus consideratur. Et propter hoc hæc carnes & hæc ossa & accidentia designantia hanc materiam non includuntur in humanitate: & tamen in eo: quod est homo includuntur. Unde id: quod est homo habet in se aliquid: quod non habet humanitas. Et propter hoc non totaliter idem est homo & humanitas. Sed humanitas significatur: ut pars formalis hois quia principia diffinitionis se habent formaliter respectu materie indiuiduantis. In his igitur quæ non sunt composita ex materia & forma: in quibus indiuiduatio nõ est per materiam indiuidualem: id est per hanc materiam: sed ipse formæ per se indiuiduant: oportet quod ipse formæ sint supposita subsistentia. Vnde in eis non differt suppositum & natura. ¶ Hæc ille. ¶ Habes igitur rationem. Cur quiditas simplicis sit ipsum simplex. Quiditas uero composita non sit ipsum compositum sicut essentia angeli est ipse angelus: sed quiditas hois nõ est ipse homo: nec homo est ipsa sua quiditas. ¶ Aduertat tamen diligenter: quod licet dictum sit paulo ante ex intentione sancti doctoris: quod in intelligentiis siue substantiis separatis nõ differt suppositum & natura ne tamen credas: quod in ipsis angelis sint omnino idem suppositum & natura. Quia hæc duo in deo solo sunt omnino idem. Vnde dicit præfatus doctor. ii. quodlibet. ar. iiii. In solo deo non inuenitur aliquid quod accidens præter eius essentiam: quia suum esse est sua essentia: ut dictum est. Et ideo in deo solo est omnino idem suppositum & natura. In angelo autem non est omnino idem: quia aliquid accidit ei præter id: quod est de ratione suæ speciei: quia & ipsum esse angeli est præter eius essentiam seu naturam: & alia quidam ei accidunt: quæ omnia pertinent ad suppositum: non autem ad naturam. Et ideo manifestum est: quod suppositum & natura nõ sunt omnino idem in quibuscunque res nõ est suum esse. ¶ Hæc ille. ¶ Ex his ergo: quæ dicta sunt quicquid inferunt. ¶ Primum est: quia si in intelligentiis non sunt omnino idem suppositum & natura: sequitur quod etiam in ipsis est aliqualis compositio horum duorum: saltem rationis probatur: quia si non sunt omnino idem ergo saltem ratione differunt in angelis hæc duo: uidelicet suppositum & natura: & consequenter com-

DE SIMPLICITATE ET COMPOSITIONE

ponitur ex iis duobus scilicet compositione rationis. ¶ Secundū ē Qd in cōpositis ex materia & forma suppositū & natura realiter differunt pbat: quia suppositū aliqd reale intrinsecū includit: qd nō includit natura. sicut superius patuit. Qd autē realiter differāt: uel ex hoc etiā patet: quia redemptor totius humani generis: unigenitus dei fili⁹ assumptus naturam humanā: non autem inpositum: alias in Xpo fuissent duo supposita & cōsequenter duæ psonæ. Qd fides catholica abhorret. ¶ Tertiū ē. Qd ista nō ē uera prædicatio. Sortes ē humanitas quīs sit homo: sicut nec ista homo ē humanitas: imo dico qd nec ista ē uera Petrus ē sua petreitas: nec ista Iacobus ē sua iacobeitas: & sic de similibus pp rōnes iam tactas: quia aliqd includitur in uno: quod non includitur in altero. ¶ Quartū quod sequitur est. Qd ista est bona prædicatio Gabriel est gabrielitas: & Raphael ē raphaelitas: uel etiam demonstrato gabriele: aut raphaele dicere: hic Gabriel ē gabrielitas: uel hic Raphael ē raphaelitas: & idem intelligēdum est de aliis speciebus scilicet de Michaele & aliis. Sed nos ignoramus nomina aliarum specierum. Vnde Gabriel non ē indiuiduum: sicut Petrus: sed ē species: sicut homo. Et hic gabriel est indiuiduum: sicut hic homo. Rationes autem harum prædicationum tacte sunt superius: quia uidelicet gabrielitas nihil excludit: quod includat Gabriel: nec distincte: nec indistincte. Et dico quod nihil in quo recipiatur: quia licet gabrielitas excludat esse quodāmodo: quod indistincte includit Gabriel: non tamen essentia recipitur in esse: sed magis eōuerso. Et ideo non impeditur prædicatio. ¶ Quintum uero & ulimū: quod sequitur est: Qd Quæcunq; cōponuntur ex materia & forma: cōponuntur etiā aliis modis uidelicet ex essentia & esse: & ex quo est: & quod ē: aut ex actu & potentia: sed non eōuerso: quia: angelus & anima componuntur iis tribus modis: sed non componuntur ex materia & forma: ut patuit. Et ideo diuersimode se habent ista in substantiis simplicibus & cōpositis. Nam in substantiis simplicibus ipsa earum quidditas & substantia est id: qd est: esse uero actuale est id: quo est. In substantiis uero cōpositis: neq; materia: neq; forma est id: quod est: quia materia non est: neq; forma est: sed cōpositum ex iis est id: quod est. Sed nec ipsa essentia est id quod est: sed habens essentiam: sicut humanitas non est id: quod est sed habens humanitatem. Et sicut materia non est quod est: sed suppositum habens esse: quia materia: ut dixi non habet esse: sed cōpositū habens materiam: ita forma non tam debet dici quod est: q̃ principium essendi. Ipsum autem esse ē illud: quo suppositum denominatur ens. & est actualitas omnis forme. Dicit tamen doctor sanctus in .p. s. dist.

viii. ar. ii. Quod in compositis ex materia & forma. Quo est dicitur tripliciter. Primo enim modo potest dici. Quo est ipsa forma par-
tis: quæ dat esse materiæ. Secundo modo potest dici. Quo est: ipse ac-
tus essendi: scilicet esse sicut id: quo curritur: est actus currendi. Terti-
o modo potest dici Quo est ipsa natura: quæ relinquitur siue quæ re-
sultat ex coniunctione formæ cum materiæ: quæ dicitur forma totius: ut
humanitas: præcipue sibi ponentes: quod forma: quæ est totum: quæ
etiam dicitur quidditas non est forma partis: De quibus est Auicenna.
Patet ergo quod non sunt eiusdem rationis compositio ex forma & ma-
teria: & ex essentia & esse: siue ex quod est: & quo est: quamuis omnes
sint ex actu et potentia. Hoc autem confirmatur per sanctum docto-
rem Lucis & veritatis libro. ii. summæ contra gentiles dicens. Non est
autem eiusdem rationis compositio ex materia & forma: & ex essen-
tia & esse: seu ex substantia & esse: quamuis utraq; sit ex potentia & actu.
Primo quidem: quia materia non est ipsa substantia rei. Nam sequeretur omnes
formas esse accidentia: sicut antiqui naturales opinabantur: sed mate-
ria est pars substantiæ. Secundo autem: quia ipsum esse non est proprius actus mate-
riæ sed substantiæ totius. Eius. n. actus est esse: de quo possumus dicere quod
sit. Esse autem non dicitur de materia: sed de toto. unde materia non potest di-
ci. Quod est sed ipsa substantia: id est ipsum suppositum naturæ est id: quod
est. Tercio quia nec forma est ipsum esse: sed se habent sibi ordinem. Cõ-
paratur enim ipsa forma ad esse: sicut lux ad lucidum: & albedo ad al-
bum uel sicut non nulli codices habent: cõparatur ipsa forma ad esse
sicut lux ad lucere: & albedo ad album esse. Deinde quia ad ipsam etia-
am formam comparatur ipsum esse: ut actus. Per hoc enim in com-
positis ex materia & forma: forma dicitur esse principium essendi: quia
est complementum substantiæ: cuius actus est ipsum esse: sicut diapha-
num est aeris principium lucendi. quia facit eum proprium subiectum
luminis unde in compositis ex materia et forma nec materia: nec for-
ma potest dici ipsum quod est: nec etiam ipsum esse. Forma tamen po-
test dici quo est: secundum quod est essendi principium. Ipsa autem to-
ta substantia id est compositum totum est id quod est: & ipsum esse est
quo substantia denominatur ens. In substantiis autem intellectualibus
quæ non sunt ex materia & forma compositæ sed in eis ipsa forma est
substantia subsistens forma est: quod est: ipsum autem esse est actus &
quo est. Et propter hoc in eis est unica tantum compositio actus & po-
tentia: quæ scilicet est ex substantia & esse: quæ a Boetio dicitur ex quod est &
esse uel ex quod est: & quo est. In substantiis autem compositis ex ma-

DE SIMPLICITATE ET COMPOSITIONE.

materia & forma est duplex compositio actus & potentiae. Prima quid
 est ipsius substantiae: quae componitur ex materia: & forma. Secunda uero
 ex ipsa substantia iam composita & eae: quae est potest dici ex quod est & eae: uel ex
 quod est: & quo est. Sic igitur patet quod compositio actus & potentiae est in
 plus: quam compositio formae & materiae. Vnde materia & forma diuidunt sub
 stantiam materiale. Potentia autem & actus diuidunt ens commune. Et per hoc
 quaecumque consequuntur potentiae & actui: in quantum huiusmodi sunt communia
 substantiis materialibus & immaterialibus creatis: sicut recipere & recipi:
 perficere & perfici. Quaecumque uero sunt propria materiae & formae: in qua
 tum huiusmodi: sicut generari & corrumpi: & alia huiusmodi. Haec sunt
 propria substantiae: materialium: & nullo modo conueniunt substantiis
 immaterialibus. ¶ Haec ille ubi supra. ¶ Sed ne aliquid indiscutsum re
 linquamus circa materiam istam: quia dictum est superius Angelum &
 animam componi esse ex genere & differentia: perscrutandum est: quomodo
 genus & differentia reperiuntur in ipsis. Sciendum est igitur secundum Auicē.
 Quod omne id: quod habet esse aliud a sua quidditate: oportet quod sit in ge
 nere. Et ita necesse est: quod omnes angeli ponantur in predicamento substantiae.
 Haec est enim ratio substantiae: prout est praedicamentum secundum Auicē. Quod
 sit res quidditate huius: cui debeat esse per se: & non in alio. Quod quidem
 esse sit aliud ab ipsa quidditate. Et ideo ex ipsa possibilitate quidditatis tra
 hitur ratio generis. Ex complemento autem quidditatis trahitur ratio differē
 tia: secundum quod appropinquat ad esse in actu. Sed hoc differenter contingit
 in substantiis compositis & simplicibus quia in compositis possibilitas
 est ex parte materiae: sed complementum est ex parte formae. Et ideo
 ex parte materiae sumitur genus: ex parte uero formae differentia. Non
 autem ita quod materia sit genus: aut forma differentia: cum utrumque
 sit pars & neutrum praedicatur: sed secundum Auicēnam: quia materia est ma
 teria totius: & non solum formae: & forma perfectio totius: non solum
 materiae. Ideo totum potest assignari & ex materia: & ex forma: & ex utroque.
 Nomen autem designans totum ex materia: est nomen generis: &
 nomen designans totum ex forma est nomen differentiae. Et nomen
 designans totum ex utroque: est nomen speciei. Et hoc patet: si conside
 retur: quomodo corpus est genus animati corporis: & animatum dif
 ferentia. Semper enim inuenitur genus sumptum ab eo: quod est
 materiale: & differentia ab eo quod est formale. Et inde est quod dif
 ferentia determinat genus: sicut forma materiam. In simplicibus
 autem naturalibus non sumitur genus & differentia ab aliquibus par
 tibus: eo quod complementum in eis & possibilitas non fundantur
 super diuersas partes quidditatis: Sed super illud simplex: quod

quidem habet possibilitatem: fm quod de se nō habet eē: & cōplemen-
tum: put est qdam similitudo diuinitē secundū hoc q̄ appropinquat
magis & minus ad participandū diuinū eē. Et sō quot sunt gradus cō-
plemētī: tot sunt differentiæ specificæ. ¶ Hæc ex intētiōe Thomæ
in. ii. sen. di. ii. ar. v. ¶ Sed in libello de ente & essentia pfatus doctor
rem elegātius enucleat dicēs. In rebus sensibilibus ēt ipse differentiæ
essentia ignota sunt. Vñ significant p̄ differentiās accidentales: q̄
ab essentialibus oriuntur sicut cā significat p̄ suū effectum. Accidentia
aut substantiarū i materialium ppria nobis sunt ignota. Vñ differentiæ
earū nec p se nec p accidentales differentiās a nobis significari pnt. Sciē-
dum est tñ: q̄ nō codē mō sumit̄ genus & differentiā in illis substantiis
& in substantiis sensibilibus. q̄a in sensibilibus sumit̄ genus ab eo qd̄ ē
materiale in re: differentiā uero ab eo: quod ē formale in ipsa. Vñ dicit
Auicē. in principio libri sui de aia. Qd̄ forma i rebus cōpositis ex ma-
teria & forma: est differentiā simplex: eo q̄ cōstituit̄ ex illa. Nō aut ita q̄
ipsa forma sit differentiā: sed est p̄cipiū differentiā: ut idem Auicē.
dicit in sua metaphisica. Et dicit talis differentiā eē differentiā simplex:
q̄a sumit̄ ab eo quod est pars q̄ditatis rei. s. a forma. Cū aut substantiæ
imateriales sint simplices q̄ditates: nō poterit in eis differentiā sumi ab
eo: qd̄ ē p̄s q̄ditatis: sed a tota q̄ditate. Et ideo in principio libri sui de
aia dicit Auicē. Quod differentiā simplicē nō hnt: nili species: quarū
essentiæ: nō sunt cōposite ex materia & forma. Similit̄ i in eis ēt ex to-
ta essentia sumit̄ genus: mō tñ differenti. Vna. n. substantia separata cō-
uenit cū alia in imaterialitate: & differt ab ea in gradu p̄fectionis: fm
recessum a potēialitate & accessum ad actum purū. Et ideo ab eo: qd̄
cōsequit̄ illas in quātum sunt imateriales: sumit̄ in eis genus: sicut in
tellektualitas: uel aliqd̄ huiusmodi. Ab eo aut: qd̄ cōsequit̄ in eis gra-
dum p̄fectionis sumitur differentiā nobis tñ ignota. Nec oportet has
differentiās eē accidentales: q̄a sunt secundū maiorem & minorem p̄fe-
ctionem: q̄ nō diuersificat speciem. Gradus enim p̄fectionis in recipiē-
do eādem formā non diuersificat speciem: sicut album & minus albū
in recipiēdo eiusdem rōnis albedinē. Sed diuersus gradus in ipsis for-
mis uel naturis p̄cipatis diuersificat spēm sicut natura p̄cedit p̄ gra-
dum in. vii. de aialibus. Nec itē ē necessariū: ut uel distinctio itellektua-
lium substantiarū sit semp p̄ duas differentiās: q̄a hoc ē ipossibile in oib⁹
rebus accidere: ut plius dicit. xii. aialium libro. Et ex p̄dictis infer: qd̄
angeli nō sunt eiusdē speciei: q̄a illud magis & minus: quod ē in ange-
lis non est fm participationem eiusdem formæ: sed fm diuersas for-

DE SIMPLICITATE ET COMPOSITIONE ANGE-

mas: & diuersos perfectionis gradus. Differunt ergo specie adinuicē: & essentialiter: ac per differentias essentielles. ¶ Hæc ille. ¶ In solutio uero primi argumenti secundi articuli quinquagesimæ questionis primæ partis sic dicit. Prælibatus doctor in proposito. Differentia ē inquit: quæ constituit speciem. Vnumquodque autem constituitur in specie: secundum quod determinatur ad aliquem gradum in entibus: quia species rerum sunt sicut numeri: qui differunt per additionem & subtractionem unitatis: ut dicitur in. viii. metaphisice. In rebus autem materialibus aliud est: quod determinat ad speciale gradum: scilicet forma: & aliud: quod determinat: scilicet materia. Vnde ab alio sumitur genus: & ab alio differentia. Sed in rebus immaterialibus non ē aliud determinans & determinatum. Sed una quæque earum secundum seipsam tenet determinatum gradum in entibus. Et ideo genus & differentia in eis non accipitur secundum aliud & aliud: sed secundum unum & idem. Quod tamen differt secundum considerationem nostram. In quantum enim intellectus noster considerat illam rem: ut indeterminatē: accipitur in eis ratio generis: In quantum uero considerat: ut determinatē: accipitur ratio differentia. ¶ Hæc ille. ¶ Et sic habet qualiter angeli componuntur ex genere & differentia: & quomodo sumuntur in ipsis genus & differentia. ¶ Sed præter supra dictas compositiones: quas in angelis & anima rationali supius posuimus: adhuc aliam in ipsis inuenio compositionem. Videlicet subiecti & accidentis. Dico igitur quod angelus & rationalis anima componuntur ex subiecto & accidente: quia secundum doctorem sanctum septimo. Quodlibet. ar. vii. Angelus potest esse subiectum accidentalis formæ. Idem iudicium est de anima. Vnde Augustinus dicit: quod Spirituales substantie deficiunt a simplicitate diuina ex hoc quod in ipsis est compositio accidentis & subiecti. Componuntur ergo angeli & anima rationalis ex subiecto & accidente. ¶ Et hæc de compositione angelorum atque animæ rationalis satis superque: uel potius plenarie & cumulatissime pro quarta parte dicta sufficiant. Loquutus enim sum in hac parte de compositione animæ rationalis per se: sed de compositione angelorum per accidentem. Non enim potui loqui de compositione animæ: quoniam etiam loquerer de compositione angelorum: ut patet per ea: quæ superius exarata sunt.

¶ De uiginti differentis: quibus Angelus & Anima rationalis inter se differunt. Primi capituli principalis pars quinta & ultima.

DE DIFFERENTIIS ANIMAE ET ANGELI.

DIFFERENTIA PRIMA.

POSTREMA Primi capituli huius libelli nostri parte quibus differentiis animae rationalis ab angelo differat: elucidare sponte dedit. Non nullas igitur differentiis: quibus angelus & anima adinuicem differre prohibent: recedere constitui. Nec mirandum erit: si multas fariā multisque modis angelum animamque differre demonstrauero: quia differentiae essentialis incognite nobis sunt & inominatae secundum philosophum in. viii. metaphisicā. Et ideo differentiis accidentibus designantur: quae ex essentialibus percipiuntur: sicut causa per suum effectum designatur: ueluti calidum & frigidum humidum & siccum assignantur differentiis ignis & aquae. Unde praeter plures differentias pro specificis assignari: secundum plures proprietates regis differentium specie ex essentialibus differentiis procreate. Et ideo duae primo differentiae assignantur: quae priores sunt: quasi essentialibus differentiis propinquiores: ex quibus etiam omnes aliae differentiae: quae assignare tentabo: dependendam habere comprobantur. Sunt igitur istae duae primae: quibus anima & angelus inter se differunt: uidelicet unibile: & non unibile: quia anima corpori unibilis est: ut forma. Angelus uero non: quod autem haec duae sint primae differentiae essentialibus propinquiores: patet. quia in intelligentiis ponitur potentia & actus: sicut superius fuit explicatum. Et ideo non est difficile inuenire distinctionem intelligentiarum: quod esset impossibile: si nulla potentia in eis esset. Vnde commentator dicit in. iii. de anima. Quod si natura intellectus possibilis esset ignota non possemus inuenire multitudinem in substantiis separatis. Est ergo distinctio earum adinuicem secundum gradum potentiae & actus: ita quod intelligentia superior: quae magis propinqua est primae causae: plus habet de actu & minus de potentia: & sic de aliis. Et hoc completur in anima humana: quae tenet ultimum gradum in substantiis intellectu a libris. Unde intellectus possibilis eius se habet ad formas intellectibiles: sicut materia prius: quae tenet ultimum gradum in esse sensibili: ad formas sensibiles: ut dicit commentator in. iii. de anima. Et ideo plus comparat eam tabulae rasae: in qua nihil est depictum. Et propter hoc quod inter alias substantias intellectuales plus habet de potentia: ideo efficitur tantum propinqua rebus materialibus: ut res materiales trahantur ad participandum esse suum: ita quod ex anima & corpore resultat esse unum in uno composito: quis illud esse: prout est animae: non sit dependens a corpore. Et ideo post istam formam: quae est anima: inueniuntur aliae formae plus de potentia habentes: & magis propinqua materiae: in tantum quod esse earum sine materia non est in quibus etiam inuenitur ordo & gra-

dus usq; ad primas formas elemētōr; q̄ sūt ppinq̄ssimæ materiæ. Vñ
 nec aliā opationem hñt: nisi fm̄ exigentiā q̄litarum actiuar; & passi
 uar; & aliar; q̄bus materia ad formā disponit: ut patet ī igne & aqua:
 & huiusmodi. Vñbile ergo & nō unibile sunt primæ differētiæ: q̄bus
 Angelus & aīa inter se differre cōprobant. Vñ dōctor lucis in. ii. Sen.
 dist. iii. ar. vi. sic dicit. Istæ duæ differētiæ unibile & non unibile melius
 assignant: q̄ priores sunt. q̄si essentialibus differētiis ppinq̄iores. Cū
 enim substātiar; simplicium quēadmodū dictū est de angelis: sit diffe
 rentia in specie fm̄ gradū possibilitatis in eis: ex hoc aīa rōnalis ab an
 gelis differt: q̄a ultimum gradum ī substātiis spiritalibus tenet sicut
 materia prima in rebus sensibilibus: ut dicit commētor in. iii. de aīa.
 Vnde q̄a plurimū de possibilitate habet: esse suum est adeo ppinq̄ū
 rebus materialibus: ut corpus materiale possit illd̄ eē participare: dum
 aīa corpori unīf ad unū esse. Et ideo cōsequē istæ duæ differētiæ iter
 aīam & angelum: unibile & nō unibile ex diuerso gradu possibilitatis
¶ **H**ac illæ. **¶** Istæ ēt differētiæ tāgunē in libro de causis ubi dī. Qd̄
 intelligētiæ sunt finitæ sup̄ius: sed īfinitæ inferius. Sunt. n. finitæ: quo
 ad eē suum: quod a deo sup̄iori recipiūt: nō tñ finitū īferius: q̄a formæ
 angelicæ nō limitant a capacitāte alterius naturæ recipiētis eas. Et iō
 in talibus substātiis nō iuenit multitudo indiuiduor; ī una specie: nisi
 in aīa humana pp̄ corpusei unīf. Anima ergo humana secernitur
 ab angelo pp̄ hoc q̄a ipsa unīf corpori ut forma. Angelus uero nō: &
 licet in aīa separata nō sit actūalis unio ad corpus: q̄a actū nō unīf: tñ
 remanet habitudo & unibilitas ad ipm̄. **¶** Angelus aut̄ neq; ē corpus
 neq; pōt habere corpus sibi naturaliter unitū. Licet enim angeli non
 nūq̄ corpora assumāt: sicut patet de angelis: q̄ apparuerūt Abrae: &
 Loth: atq; Tobīæ: qui q̄dem uisī fuerūt ab ipsis q̄bus apparuerūt: cor
 porali uisione: qua uidet̄ id: quod positū est extra uidētē: & cōsequē
 ter tali uisione non uidet̄ nisi corpus: tamen corpus assumptum non
 unīf angelo ut formæ: neq; solū: ut motori: sed sicut motori represen
 tato p̄ corpus mobile assumptū. Sicut enim in sacra scriptura pp̄rie
 tates regē intelligibilem sub similitudinibus regē sensibilium describūt
 ita corpora sensibilia diuina uirtute sic formant̄ ab angelis: ut cōgru
 ant ad representandum intelligibiles pp̄ letates: & hoc est angelum
 assumere corpus: ut dicit Thomas in prima parte. q. li. art. ii. Sed q̄ri
 tur: si angeli assument corpora: ex quo elemento assument. Non enī
 de terra uel aqua: quia non subito disparent: neq; iterum de igne: q̄a
 comburerent: si qua contingerent: neq; iterum ex aere: quia aer īfī
 gurabilis est: & incolorabilis. Et sic uidetur quod angeli corpora non

ET ANGELI.

assumant. Respondet Thomas ibidem. Quod licet aer in sua raritate manens non retinea: figuram neque colorem: quando tamen condensatur: & figurari & colorari potest: sicut patet in nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aere condensando ipsum uirtute diuina: quantum necesse est ad corporis assumendi formationem. Sic ergo patet: quod quauis angelus possit uniri corpori: nunquam tamen ut forma: informans aliquod corpus: sicut anima: quae est forma hominis specifica uere corpus humanum informans: sicut clare superius demonstrauius. Vnibile ergo & non unibile sunt prime differentiae: quibus angelus & anima rationalis adinuicem differunt: & ex his duabus differentiis aliae quae omnes exoriuntur & preceantur.

CDIFFERENTIA SECVNDA.

SECVNDA Differentia est: quia anima separata nullum corpus mouet: nec ad formam: nec ad locum: quia cum habeat determinatum mobile: cui unitur: ut forma mediante quo mouetur quicquid mouet: separata ab eo nihil aliud potest mouere. Angelus autem licet non moueat aliquod corpus ad formam: potest tamen mouere localiter. Vnde Augustinus dicit in. lli. de trinitate: quod est: quod diuinitus in corporalibus sunt: misterio angelorum sunt. Grego. et dicit in. llii. dialogorum. Quod omnia corporalia per spirituales substantias administrantur. Quod qualiter sit declarat doctor lucis nono Quodlibet ar. x. dicens. De actione angelorum in haec inferiora corpora: duplex est opinio apud philosophos. Comentator enim uult in. x. metaphisice. Quod substantiae spirituales non possunt imprimere in haec inferiora corpora: nisi mediante corporibus coelestibus: quae a substantiis incorporeis mouentur secundum philosophum. Auicenna uero uult in sua metaphisica & in. vi. de naturalibus. Quod dupliciter imprimunt in haec inferiora: uno modo per motum orbium: & alio modo per imperium immediate: quia formae intellectus eorum sunt factiuae secundum eum: & materia sensibilis obedit & paret eorum conceptionibus: plusquam quibuslibet qualitibus actiuis & passiuis. Et exinde est secundum eum: quod in istis inferioribus sunt aliquae transmutationes quandoque ex conceptionibus superiorum substantiarum praeter totum ordinem causarum naturalium. Sed haec opinio secunda repugnat dictis Augustini in. lli. de trinitate: ubi dicitur. Quod angelis non fuit ad nutum materia corporalis. Repugnat etiam rationi: quia quauis: quod est potentia in materia: sit actu in substantiis multo nobilior: tamen materia corporalis non est proportionata potentia respectu talis actus quo substantiae spirituales in actu sunt. Oportet autem agens

DE DIFFERENTIIS ANIME

quod educit de potētia in actū esse materie pportionatū. Vnde non potest esse: q̄ uirtus substantiæ spiritalis creatæ se extēdat ad materiæ trāsmutationē imediate: sed mediāte aliquo agente naturali. Quāuis autē ei nō obediāt corporalis materiā ad formalem trāsmutationem in mediate: tamē obedit ei localiter ad motū localem. Et p̄ hanc uirtutē possunt cōgregare & circūponere aliqua agētia naturalia ad aliquem effectū pficiendū. Ea uero: ad que nulla uirtus naturalis se extēdit: sūt sola diuina uirtute: q̄ sola potest naturalem ordinē imutare. Sed q̄a mentes nostræ sūt proportionatæ & p̄pinq̄a ad recipiendū actionem angelorū: ideo in mētes nostras agere possunt dupliciter. Vno mō cōfortādo intellectū nostrū: sicut i corporalibus minus calidū cōfortatur per magis calidum. Alio modo per agēs naturale ipsius intellectus sicut etiam agit in corpora: & hoc est inquātū lumine angelico illustratur fantasmata ad aliquas nobiliores cōceptiones imprimēdas: q̄ lumine intellectus agentis exprimi possent. **¶** Hæc ille. In solutiōne uero secūdi argumenti sic dicit Angelus agit i hæc corpora mouēdo ea localiter p̄ imperiū. Sed ip̄erū non dicit hic sine uirtute actiua: quā oportet aliquo mō cōtingere in corpus motū: cū mouens & motū oporteat eē simul: ut p̄batur in. vii. phisicorū. Actio uero: quā īfluere dicitur in aīam nostrā cōfortādo eā ad intelligendū: nō oportet: q̄ trāseat p̄ mediū corporale: q̄a hoc facit in spiritalibus ordo: qd̄ in corporibus situs secūdū Augustinū. Aīa uero nostræ ordine naturæ q̄si cōtingunt ipsi angelis: sicut & angelus inferior superiori. Vñ nō oportet q̄ interueniat mediū corpale. **¶** Hæc ille ubi supra. Angelus ergo quāuis nō possit mouere ad formā: mouet tñ localiter. Sed aīa sepata ne utro mō potest mouere: nec localiter: nec ad formam.

DIFFERENTIA TERTIA

TERTIO differūt in hoc: q̄a aīa indiuiduā p̄ corpus: angel⁹ uero nō: sed ex hoc ipso indiuiduā: q̄a nō est aptus recipi in materiā. Vñ do. S. i. ii. S. dist. iii. ar. ii. In angelo ingt natura ī se determinata est: ex hoc q̄ in aliquo. sicut forma determinabilis recipi non pōt: & ex hoc ipso indiuiduā: & nō p̄ determinationē materiæ recipiētis: sicut & diuinū esse ē p̄priū & determinatū: nō p̄ additionē alicuius cōtrahētis: sed p̄ negationē oīs adhibiti. Vñ dicitur in libro de causis Quod Indiuiduatio sua est bonitas pura. Sed aīa raz

tionalis non indiuiduatur: nisi ex corpore. Propter hoc Impossibilis est error ponentium animas prius creatas & postea incorporatas: quia non efficiuntur plures: nisi secundum q̄ infunduntur pluribus corporibus. Sed aduertendum secundum Auicennam Quod quamuis indiuiduatio animarum dependeat a corpore: quantum ad sui principium: non tñ quantū ad sui finē ita. s. q̄ cessantibus corporibus cesset indiuiduatio animarum. Cuius ratio est q̄a cū ois pfectio ifūdat materię fm capacitatē suā: natura aīe fūdit diuersis corpibus nō fm eādē nobilitatē & puritatē. Vñ in uno quoq; corpore hēbit eē determinatū fm mensurā corporis. Hoc autē esse terminatū quīs acgrat aīe in corpore. nō tamē ex corpore: nec p depēdentia ad corpus. Vnde remotis corporibus adhuc remanebit unicuiq; anime esse suū. Et pōt hoc manifestari p exemplū sensibile. Si enim aliqd unū nō retinēs figurā distinguatur per diuersa uasā: sicut aqua: quando uasā remouebuntur: aut confringentur: non remanebunt propriā figurā distinctā: sed erit una tantum aqua. Ita est de formis materialibus: q̄ nō retinent esse per se. Si autem sit aliquid retinens figuram: quod distinguatur per diuersa instrumenta diuersarum figurarum: etiam illis remotis uel confractis: remanebit distinctio figurarum: ut patet in cāra liquefacta & posita ī diuersis uasis q̄ frige facta amotis ēt uasis figurā detinet. Patet etiam de aere aut aliquo metallo liquefacto: & fuso in diuersis uasis fictilibus: q̄a confractis uasis illud aēr uel metallū detinet diuersitatem figurarū: quas cōsequutus fuit ex īfusione ī illa uasā diuersa. Nō nulli dant exemplum de aqua fusa in diuersis sciphts aut phialis: quā quidem aqua postea concreta sit in glaciem: quia confractis uasis aut elisis remanent figure glaciei distincte: sicut erant prius. Alii uero dāt exemplum de multis sigillis imprimētibus suas figuras ī diuersis cāris. Nam amotis sigillis adhuc remanent illā figurā distinctā. Et ita ē de anima: quā retinet esse suum post corporis destructionem: quod etiam manet in ipsa esse indiuiduatum & distinctum. ¶ Hęc recitat doctor lucis in primo. S. distinc. viii. ex intentione Auicenne. In libello etiam de ente & essentia sic dicit. Licet indiuiduatio animæ ex corpore occasionaliter dependeat: quantum ad sui inchoationem: quia nō acquiritur sibi esse indiuiduatum: nisi in corpore: cuius est actus: non tamen oportet: q̄ destructo corpore indiuiduatio pereat: quia cū habeat esse absolutum: ex quo acquisitum est sibi esse indiuiduatum ex hoc q̄ facta est forma. huius corporis illud esse semper remanet indiuiduatum. Et ideo dicit Auicenna Quod indiuiduatio animarum & multiplicatio dependet ex corpore quantum ad sui principium

DE DIFFERENTIIS ANIME

piam: non quantum ad sui finē. **H**æc ille. **S**ed aduertas diligenter: quia dixit superius doctor. **S**an. Quod corpus est occasio indiuiduationis animæ: & nō causa. Occasio enim differt a causa: quia occasio est solum causa sine qua non. Sed causa est ex qua per se sequitur effectus. Et quia anima rationalis non recipit suum eē: nec suum unū esse sine corpore. **I**circo dixit doctor: q̄ non est causa: sed occasio indiuiduationis animæ: quia non indiuiduatur anima per materiam: ex qua fiat: sed per habitudinem ad materiam: in qua est. Angelus ergo & anima rationalis in hoc differunt: quia anima indiuiduatur ex corpore: Angelus uero ex hoc ipso indiuiduatur quia ei⁹ essentia uel natura non est apta in materiam recipi: nec alicuius corporis actus prius esse potest.

DIFFERENTIA QVARTA.

QUARTA Differentia est: quia omnes angeli specie differunt adiutem. Animæ uero numero solum. **V**nde doctor lucis in. ii. Sen. dist. iii. ar. iiii. dicit. Circa hoc sunt tres opiniones. Quidam enim dixerunt: q̄ omnes angeli sunt unus speciei: adeo q̄ etiam angelus & anima specie non differunt fm̄ eos. Alii uero dixerūt. Quod angelus & aia differūt specie: & angeli unī⁹ ordinis ab angelis alteri⁹ ordi⁹: sed oēs q̄ sūt unī⁹ ordi⁹ sūt unī⁹ speciei. Alii uero dicūt: q̄ nullus angelus ē unī⁹ speciei cū alio. Et hæc opinio concordat dictis philosophorum & etiam Dionysii. Et hoc necessariū est cōsentire: tum ex immaterialitate: tum etiam ex icorporeitate. Si enim imateriales ponuntur: cū nulla forma uel natura multiplicet numerum: nisi ex diuersitate materiæ: oportet q̄ forma simplex & immaterialis nō recepta in aliqua materia sit una tantum. **V**nde quicquid est extra eam: est alterius nature: eo q̄ distet ab ea secūdum formam: non secūdum materiale principium: quod ibi nullum est. Talis autē diuersitas causat differentiam in specie. **V**nde oportet quoslibet duos angelos acceptos differre fm̄ speciem. Hoc etiam de necessitate sequitur: si ex materia componātur: dummodo non ponantur corporei. Quod sic patet. Quorūcūq̄ materia fm̄ esse differre ponitur: oportet: si ista materia sit eiusdem ordinis: in utroq̄: sicut materia generalium & corruptibilium est una: q̄ duæ formæ fm̄ quas diuersum esse accipit: recipiantur in diuersis partibus materiæ. Non enim una pars materiæ diuersas formas oppositas & disperatas simul recipere pōt. Sed impossibile est in materia intelligere diuersas partes: nili prætintel-

ligat in materia quantitas dimensiu ad minus interminata: per quā
 diuidatur: ut dicit Commentator in libro de substantia orbis & in pri-
 mo philosophorum: quia separata quantitate a substantia remanet indiu-
 sibilis: ut in primo philosophorum Philosophus dicit. Sed nulla forma re-
 cipitur in materia sub quantitate intellecta: nisi forma corporalis. Ergo
 impossibile est duos angelos cōmunicare in materia: uel in potentia
 unius ordinis. Sed omnis forma uel natura: quæ recipitur in diuersis
 gradibus potentiarum: recipitur sē prius & posterius sē esse: impos-
 sibile ē autem naturam speciei cōmunicari ab indiuiduis per prius &
 posterius: nec sē esse: nec sē intentionem: quibus hoc sit possibile in na-
 tura generis: ut dicitur in. vii. metaphisicā. Ergo impossibile est duos
 angelos: si sunt incorporei: esse unius speciei. ¶ Hæc ille. ¶ Hoc
 idem præfatus doctor concludit in prima parte. q. l. ar. iiii. Impossibi-
 le est inq̃t duos angelos cuiuscūq̃ ordinis sint: ēē unus speciei. Ea. n.
 quæ conueniunt speciei: & differunt numero: conueniunt in forma:
 & distinguunt materialiter. Si ergo angeli non sunt compositi ex ma-
 teria & forma: sequitur q̃ impossibile sit duos angelos esse unius spe-
 ciei: sicut etiam impossibile esset dicere: quod eēnt plures albedines se-
 paratæ: aut plures humanitates: cum albedines nō sint plures: nisi sē
 q̃ sunt in pluribus substantiis. Si tamen angeli haberent materiā: nec
 sic possent esse plures angeli unius speciei. Sic enim oporteret q̃ prin-
 cipium distinctionis unius ab alio esset materia: non quidem sē diui-
 sionem quantitatis: cum sint incorporei: sed sē diuersitatem potētia-
 rum: quæ quidem diuersitas materiæ: causat diuersitatem non solum
 speciei: sed etiam generis. ¶ Si uero obijciatur quod magis & minus
 non diuersificant speciem: & angeli nō uident differre adinuicem: nisi
 sē magis & minus: prout scilicet unus alio est simplicior & p̃spicatio-
 ris intellectus: ergo angeli non differunt specie. Respondet q̃ hæc in-
 stantia soluta est supra: ubi de compositione aīæ ratiōalis & angelorū
 agebatur: quia magis & minus sē q̃ causant ex intensiōe & remis-
 sione unius formæ nō diuersificant speciem: sed sē q̃ causant ex for-
 mis diuersorū graduū: sic diuersificant speciem: sicut si dicamus q̃ ignis
 est perfectior aere. Et hoc modo angeli diuersificant sē magis & mi-
 nus. ¶ Hæc Thomas ubi supra. Hanc eandem conclusionem profer-
 tetur dñs Auicenna in metaphisica sua dicēs. Essentiæ rerum compo-
 sitarū ex eo q̃ recipiuntur in materia designata: multiplicantur sē di-
 uisionē eius. Unde contingit: q̃ aliqua sunt idem speciei: & diuersa nu-
 mero. Sed cum essentia rei simplicis nō sit recepta in materia: non pōt
 ibi esse talis multiplicatio. Et ideo impossibile est: ut inueniant in illis

DE DIFFERENTIIS ANIME

Substantiis plura indiuidua eiusdem speciei: sed quot sunt indiuidua: tot sunt ibi species. Hæc Auicenna expressse. Probat etiam alius ratio nibus præfata conclusio. Et primo sic. In iis: quæ sunt eiusdẽ speciei: non est inuenire prius & posterius: ut dicit in. iiii. metaphisicæ. Sed in angelis etiam unius ordinis sunt primi & medi & ultimi: ut dicit Dionysius capi. x. angelicæ hierarchiæ. Ergo angeli non sunt eiusdem speciei. ¶ Præterea multiplicatio indiuiduorum: unus speciei nõ est nisi ad cõseruandum speciei ppetuitatẽ: q̃ in uno saluari nõ põt. Vnde i corporibus incorruptibilibus non est nisi unum indiuiduũ unius speciei ut sol & luna. Sed angelus ẽ substantia incorruptibilis. Ergo nõ sunt plures angeli unius speciei. ¶ Amplius angelus ẽ pfectior quolibet corpore. Sed aliqd corpus ad tãtam pfectionem puenit: ut nihil naturæ suæ sit extra ipsum: ut patet in iis: q̃ cõstant ex tota materia suæ speciei: sicut est in corpore cœli: ut dicit in primo cœli & mundi. Ergo uidetur qd multo fortius extra unum angelũ nõ sit aliquid suæ speciei. ¶ Vltimus fm p̃m in. viii. metaphisicæ. Vbiq̃ est pluralitas indiuiduorum: ibi est materia. Sed in angelis non est materia: ergo in angelis nõ est pluralitas indiuiduorum sub una specie. Ergo quot sunt indiuidua in angelis: tot sunt species. Quilibet ergo angelus differt specie a quocũq; alio angelo. Sed una aia non differt ab alia: nisi numero solum. Qui enim diceret aias specie differre explodendus esset. Differunt ergo in hoc angeli & aie. Quia oēs angeli specie differunt adinuicem. Aia uero numero solũ quĩs Ioannes dñs scotus in. ii. sen. di. iiii. & in suis quodlibet. q. ii. dicat Angelos sub una specie plurificari & plura angelorum indiuidua sub una specie contineri.

DIFFERENTIA QUINTA.

QUINTO Differunt in hoc: angelus & aia: quia angelus est nobilior & pfectior aia. Patet hoc: quia angelus magis recedit a rebus materialibus minus hñs de potentia: & plus de actu. Gradus enim pfectionis in intelligẽtiis attendit fm recessũ a potentialitate: & accessum ad actũ purũ. Nam intelligẽtia supior: q̃ plus p̃p̃inqua est deo: plus habet de actu: & minus de potẽtia: & sic de aliis. Aia uero humana: q̃ plus habet de potentia & minus de actu: q̃ cæteræ substantiæ intellectuales: tenet ultimũ gradũ in substantiis intellectualibus. Vñ aia: siue eius intellectua potẽtia uel intellectus possibilis se hẽt ad formas intelligibiles: sicut materia prius: q̃ tenet ultimũ gradũ in eẽ sensibili: ad formas sensibiles: ut dicit Cõmẽtator in. iiii. de aia. Et

Ideo p^ris cōparat eā tabulæ rasæ: in q̄ nihil ē depletū. Efficiatū tñ p^r pinqua rebus materialibus aia: ut ex ea & corpore resulet unū esse in uno cōposito: quīs eius eē ex corpore nō depēdeat. Et pp hoc iter oēs alias substantias itelligibiles minus hēt de actu: & plus de potētia. Sed cū angelus plus recedat a rebus materialib⁹: plus habēs de actu & minus de potētia: sequit^r quod ipse sit nobilior & pfectior aia. Et cōsequēter infer^r: qđ ē sit simplicior: qā magis accedit & appropinqt ad actū purū & simplicissimū: q est deus: a quo aia magis recedit: plus ad potēntialitatē accedēs: ut paulo ante p^rlibauimus. Angelus igit ē simplicior aia: Vnde doctor san. in primo sen. di. iii. dicit. Quod cog: q̄ sunt magis materialia: q̄ intellectus species ē in intellectu simplicior: q̄ in rebus. Et ideo huiusmodi dicunt^r cognosci p modū abstractionis. Angeli at sunt simpliciores nostro intellectu: Et ideo species: q̄ in nostro intellectu effici^r: p quā cognoscūt^r: ē minus simplex. Vnde non cognoscunt^r angeli p abstractionē: sed p in^rpressionem i itellgētias nostras. **C**Hæc ille. Angelus ergo est simplicior anima.

CDIFFERENTIA SEXTA.

SEXTO Differūt angelus & aia: quo ad modū itelligendi: qā angelus itelligit sine fantasmate: nec eius cognitio ortū habet a sensu sicut Dionysius. vii. c. de. di. no. dicit. Quod angeli nō cōgregant diuinā cognitionē a rebus diuisibilibus & sensibilibus. A ia uero corpori unita sine fantasmate nō pōt itelligere & eius cognitio ortum habet a sensu: qā nihil est in intellectu: qn prius fuit in sensu. Et in primo posteriorū p^ris etiam dicit. Quod omnis doctrina & disciplina intellectua ex præexistēti sit cognitione. Deereui igitur circa materiam istam scientificam & pulcherrimā hic inserere quæstionem. **C**Vtrum cognitio nostra ortum habeat a sensu. Et uidetur q̄ non. Et primo sic arguitur: eorum quæ non cōueniunt i materia: non potest esse actio & passio. Sed mens nostra siue intellectus noster non cōmunicat in materia cum rebus sensibilibus: ergo non possunt sensibilia agere in intellectum nostrū: ut ex eis menti nostræ aliqua cognitio imprimatur. **C**Minor patet & maior probatur per philosophū in libro de generatione: & per Boetium in libro de duabus naturis & una psona in decimo qui dicunt. Quod illa solum agunt & patiuntur adinuicē quæ communicant in materia. **C**Secundo sic. Obiectum intellectus pro statu isto est. Quod quid est: ut dicitur in tertio de anima. Sed quiditas rei nullo modo sensu percipit^r ergo

DE DIFFERENTIIS ANIME

cognitio mentis a sensu non accipit. ¶ **T**ertio Augustinus in. x. confessionū loquens de cognitione itelligibilī: quomodo a nobis acquiratur: dicit. Ibi in quā erant: anteq̃ ea didicissem scilicet intelligibilia in mente nostra. Sed in memoria non erāt: ergo in intellectu. Et sic uidetur Quod intelligibiles spēs non sint a sensibus accepte. ¶ **Q**uarto philosophus dicit in. iii. de anima: Quod Voluntas nō fertur in incognitū. Augustinus etiā probat in. x. de trinitate Quod Inuisa amare possumus: incognita uero nequaquā. Sed aliquis anteq̃ sciētiam addidit sciat amare eā. Qd̃ patet ex hoc q̃ multo studio eā q̃rit. Ergo anq̃ addidit illam sciētiam: habet eam in notitia sua: ergo uidet: q̃ non accipiat anima sciētiam a rebus sensibilibus. ¶ **Q**uinto secundum Augustinū. xii. de trinitate. Mens nostra de rebus corporalibus iudicat secundum rationes incorporeales & sempiternas. Sed rationes acceptæ a sensibus nō sūt huiusmodi. Ergo idem: qd̃ prius. ¶ **S**exto. si anima cognitionem a sensibilibus accipiat: hoc non potest esse: nisi inquantū species: quæ a sensibilibus accipitur intellectum possibilem mouet. Sed talis species non potest mouere intellectum possibilem. Non enim mouet ipsum in phantasia adhuc existens: quia ibi existens nondum est actu intelligibilis: sed potentia tantum. Similiter non mouet intellectum possibilem existens in intellectu agente: quia nullus species est receptiuus: alias non differret ab intellectu possibili. Similiter nec existens in ipso possibili intellectu: quia forma iam inherēs subiecto subiectum non mouet: sed in ipso quodāmodo quiescit. Nec etiā per se existens: cum species intelligibiles non sint substantie: sed de genere accidentium: ut dicit Auicēna in sua Metaphisica. ergo nullo modo potest esse: ut anima nostra a sensibus accipiat sciētiam. ¶ **S**eptimo. Omne agens est nobilius patiente: ut patet per Augustinum. xii. super genesis ad litteram: & per philosophum in. iii. de anima. Sed recipiens se habet ad illud: quod recipit: quasi paciēs ad agēs. Ergo cum anima nostra sit multo nobilior sensu & sensibilibus nō potest nec a sensibilibus: nec ab ipso sensu cognitionem accipere. ¶ **O**ctauo & ultimo philosophus dicit in. vii. philicorum. Quod anima in quiescendo fit sciens & prudens. Sed anima non posset accipere sciētiam: nec a sensu: nec a sensibilibus: nisi moueretur quodāmodo ab eis. Ergo anima non accipit sciētiam a rebus sensibilibus: nec ab ipsis sensibus. ¶ **I**n cōtrariū ē philosophus: qui dicit cognitionē nostrā intellectuā ortū habere a sensu. Auicēna etiā dicit in Metaphisica sua q̃ cognitio intellectuā ortū hēt a sensitua. Hoc ē experimento patet: quia secundum philosophū: cui deficit unus sensus: deficit una sciētia: sicut cæcis a na

tiuitate deest scia de coloribus, hoc autē nō esset: si aīa aliūde acciperet scientiā: q̄ p̄ sensus. Ergo aīa a sensibilibus per sensus scientiā accipit.

¶ Preterea nostra cognitio originaliter cōsistit ī nouitia primorū principiorū: quorū cognitio in nobis a sensu oritur: ut patet in libro posteriorū. Ergo sciētia nostra a sensu oritur.

¶ Vterius, natura nō habundat supfluis: nec deficit in necessariis. Si ergo natura ipsa nihil facit frustra: sequit̄ q̄ a sensibus cognitionē accipiat aīa. Alias frustra essent sibi dati sensus: nisi p̄ eos cognitionē de rebus acciperet. Ergo &c.

¶ Circa questionē hāc cōsiderandū est. Quod multiplex fuit antiquorū opinio. Quidā enī posuerūt ortū sciētiā nostrā totaliter a causa exteriori eē: q̄ est a materia sepata: q̄ in duas sectas diuidit̄. Quidā enim: ut platonici: posuerūt formas rerū sensibiliū esse a materia sepatas. Et sic esse intelligibiles actu: & p̄ earū p̄cipationē a materia sensibili effici ci idiuīdua ī natura. earū uero participatione humanas aīas scientiā habere. Et sic ponebāt fm̄ dictas formas esse principīū generationis & sciētiē: ut philosophus narrat ī principio Metaphisice. Sed hec positio a philosopho sufficiēter reprobata est: quī ostendit: q̄ nō ē ponere formas sensibiliū rerū: nisi ī materia sensibili: cū etiā nec sine materia sensibili ī uniuersali formā uniuersales intelligi possint: sicut nec simus intelligi pōt sine naso. Et ideo aliū non ponētes formas sensibiliū sepatas sed intelligentias tm̄: quas nos angelos dicimus: posuerūt originē nostrē sciētiā totaliter ab huiusmodi substantiis separatīs esse. Vñ Auicenna uoluit Quod sicut forme sensibiles nō acquirūt in materia sensibili nisi ex influētia intelligētiā agentis: ita & forme intelligibiles humanis mentibus nō imprimūtur: nisi ex intelligētia agente: quā non est pars aīa: sed substantia separata: ut ipse ponit. Indiget tñ aīa sensibus: q̄ si excitātibus & disponētibus ad sciētiā: sicut ista inferiora agētia p̄parāt materiā ad suscipiēdā formā ab intelligētia agēte. Sed hęc opinio irrationabilis uidet̄: q̄a fm̄ hoc nō esset depēdētia necessaria iter cognitionē aīa humanā: & uirtutes sensitiuas: cuius apparet cōtrariū manifeste: tū ex hoc q̄ deficiēte sensu deficit scia de suis sensibilibus: tū ex hoc Quod mēs nostra nō pōt actu cōsiderare ea: q̄ habitualiter scit: nisi formādo aliqua fatalmata. Vñ ēt læso organo fantasie ipedit cōsideratio. Et p̄terea p̄dicta positio tollit p̄xima rerū p̄cipia: si oīa inferiora ex substantia sepata imēdiate formas cōsequunt̄: tā intelligibiles: q̄ sensibiles.

¶ Alia opinio fuit ponētū nostrā sciētiā originē totaliter a cā inferiori esse: q̄ ēt ī duas sectas diuidit̄. Quidā enī posuerunt humanas aīas ī seipsis cōtinere oīum rerū notitiā: sed per cōiunctionē ad corpus p̄dictam cognitionem obtenebratī. Et ideo dicebant nos indigere stu

DE DIFFERENTIIS ANIME.

dio & sensibus: ut impedimenta scientiæ tollerentur dicētes: Addiscere
 nihil aliud esse: q̄ renūscit: sicut ex illis: q̄ uidimus & audiuius remi-
 niscimur ea: q̄ prius sciebamus. Sed hæc positio nō uidet̃ esse rationa-
 lis. Si enī cōiunctio aīæ ad corpus sit naturalis: nō pōt eē q̄ per eam
 totaliter naturalis scientia impediatur. Et ita si hæc opinio uera esset:
 nō pateremur oīmodā ignorantiā eorū: quorū sensum non habemus.
 Est aut̃ opinio hæc cōsona illi posidoni: q̄ ponit aīas ante corpora fuis-
 se creatas: & postmodū corporibus unitas: q̄a tūc cōpositio corporis
 & aīæ nō esset naturalis: sed accidentaliter pueniēs ipsi aīæ: q̄ q̄dem o-
 pinio & s̄m fidē & s̄m philosophorū s̄nias reprobāda iudicat̃. ¶ Alii
 uero dixerūt Quod aīa sibi ipsi est sciētie causa. Non enī a sensibilibus
 sciētia accipit: quasi actione sensibilibus: ut aliquo mō similitudines rerū
 ad aīam pueniāt: sed ipsa anima ad p̄ntiam sensibilibus in se sensibilibus
 similitudines format. Sed hæc positio nō uidet̃ totaliter rōnalis. Nul-
 lum enī ē agēs: nisi s̄m q̄ est actus: & inquātū ē actus: agit. Vñ si anima
 format in se oīum rerū similitudines: oportet q̄ ipsa actu hēat illas si-
 militudines rerū. Et sic redibit in p̄dictā opinionē: q̄ ponit oīum rerū
 sciētiam aīæ naturaliter insitam esse. ¶ Et ideo sola Aristotelis positio
 uera est: q̄ ponit sciētiam aīæ nostræ partim ab intrinseco esse: & par-
 tim ab extrinseco: Ab extrinseco aut̃: partim a rebus materialibus & sen-
 sibilibus: partim uero a rebus a materia separatis. Q̄ & qualiter uerū
 sit attēde. Cū enī aīa nostra cōparat̃ ad res sensibiles: q̄ sūt extra ani-
 mā: inueniē. se habere ad eas in duplici habitudine: Vno mō ut actus
 ad potētiam: Inquātū scilicet res: q̄ sūt extra animā: sūt intelligibiles in
 potētia: Ipsa uero aīa est intelligibilis ī actu. Et s̄m hoc ponitur in ea in-
 tellectus agēs: q̄ faciat intelligibilia in potētia intelligibilia actu. Alio
 mō ut potētia ad actū: prout scilicet in aīa nostra formæ rerū determi-
 nate sūt in potētia tātum: q̄ in rebus extra aīam sunt in actu. Et secun-
 dū hoc ponit̃ in aīa nostra intellectus possibilis: cuius est recipere for-
 mas a rebus sensibilibus abstractas factas intelligibiles actu p̄ lumen
 intellectus agentis. Quod quidē lumē procedit a prima origine a sub-
 stantiis separatis & precipue ac principaliter a deo maximo optimoq̄.
 Et s̄m hoc uerū est: sciētiam aīæ nostræ ab extrinseco eē: partim a re-
 bus sensibilibus mediāte sensu: & partim a rebus a materia separatis:
 hoc est a substantiis separatis: quia lumen intellectus agētis est a deo: &
 quia angeli confortant intellectum nostrum: tum etiam quia lumine
 angelico illustrantur fantasmata sicuti clarius superius elucidauimus
 in differentia. ii. quæ est inter animam humanam & angelum. Est etiā
 am partim scientia nostra ab intrinseco: quia ipsa anima in se similitudi-

nes rerum format: in quantum lumine intellectus agentis efficiuntur formæ a sensibilibus abstracte intelligibiles actu: ut in intellectu possibili recipi possint. Et sic etiam per lumen intellectus agentis nobis est quodammodo omnis scientia originaliter indita medianibus conceptionibus: quæ statim lumine intellectus agentis cognoscuntur: per quas sicut per uniuersalia principia iudicamus de aliis: & ea præcognoscimus in ipsis. Et secundum hoc illa opinio ueritatem habet: quæ ponit nos eas quæ addiscimus: ante in notitia habuisse. Sic ergo patet quod cognitio humana ortum habet a sensu. Et huic etiam positioni omnium recte philosophantium doctrina consentit: quæ sensum a sensibilibus: imaginationem a sensu: intellectum a phantasmatibus accipere faterur. Hec ex intentione thomæ in questionibus disputatis de ueritate. q. x. dicta sunt. Et ideo ad argumenta ex ipsis etiam intentione respondebimus.

CAd primū ergo dicendum quod forme sensibiles: uel a sensibilibus abstracte non possunt agere in animam nostram: nisi quatenus per lumen intellectus agentis immateriales redduntur. Et sic efficiuntur quodammodo homogenee intellectui possibili: in quem agunt. **C**Ad. ii. dicis: quod circa idem uirtus superior & inferior operantur: non similiter: sed superior sublimius. Vnde & per formam: quæ a rebus accipitur: sensus non ita efficaciter rem cognoscit: sicut intellectus: sed sensus per eam manu ducitur in cognitionem exteriorum accidentium: Intellectus uero peruenit ad nudam quidditatem rei: discernendo eam ab omnibus materialibus conditionibus. Vnde pro tanto dicitur cognitio mentis a sensu originem habere: non quod omne illud: quod mens cognoscit: sensus apprehendat: sed quia ex iis: quæ sensus apprehendit: mens siue intellectus in aliqua ulteriora manu ducitur: sicut etiam sensibilia intellecta manu ducunt in intelligibilia diuinorum. Et hec est solutio sancti doctoris in questionibus disputatis ar. vi. decime questionis.

CAd. iii. dicendum Quod uerbum Augustini referendū est ad præcognitionem: qua particularia in principis uniuersalibus præcognoscuntur. Sic enim uerum est: Quod ea quæ addiscimus: prius in anima nostra erāt. **C**Ad. iiii. respondetur Quod aliquis antequam aliquā scientiam acquirat: amare eam potest: in quantum cognoscit quædam cognitione uniuersali: cognoscendo utilitatem illius scientiæ: uel uisus: uel quocumque alio modo.

CAd. v. dicis: Quod prima principia: quorum cognitio est nobis innata sunt quædam similitudo illius increate ueritatis. Vnde secundum quod per ea de aliis iudicamus dicimur iudicare de rebus per rationes immutabiles: uel ueritatem increatam. Hoc tamen quod Augustinus ibidem dicit: referendum est ad rationem superiorem: quæ æternis con-

DE DIFFERENTIIS ANIMAE

templandis inhæret: quæ quidem: quæ sit dignitate prior: tamen operatio eius est posterior: quia inuisibilia dei per ea: quæ facta sunt: intellectus conspicuntur. Ad Ro. primo. ¶ Ad sextum respondetur: quod in receptione: qua intellectus possibilis species rerum accipit a fantasmatibus se habet fantasmatum: ut agens instrumentale & secundarium. Intellectus uero agens: ut agens principale & primum. Et ideo actionis effectus relinquitur in intellectu possibili secundum conditionem utriusque: & non secundum conditionem alterius tantum. Et ob hoc intellectus possibilis recipit formas: ut intelligibiles actu ex uirtute intellectus agentis: sed ut similitudines determinatarum rerum: ex cognitione fantasmatum. Et sic formæ intelligibiles in actu non sunt existentes: neque in fantasia: neque in intellectu agente: sed solum in intellectu possibili. ¶ Sed perscrutabimur aliquis: cum intellectus agens dicatur potentia actiua: intellectus uero possibilis potentia passiua: si potentia actiua distinguitur a passiua ex hoc quod habet operationem. Respondet doctor sanctus in questionibus disputatis. q. xvi. ar. primo ad. xiii. Non enim inquit distinguitur potentia actiua a passiua ex hoc quod habet operationem: quia cum cuiuslibet potentie anime tam actiue: quam passiue sit operatio aliqua: quælibet potentia anime esset actiua. Cognoscitur autem eorum distinctio per comparisonem potentie ad obiectum. Si enim obiectum se habeat ad potentiam: ut patiens & transmutatum: sic erit potentia actiua. Si autem e converso se habeat: ut agens & mouens: sic erit potentia passiua. Et inde est quod omnes potentie uegetabilis anime sunt actiue: quia alimentum transmutatur per potentiam anime tam in nutriendo: quam in generando. Sed potentie sensitivæ omnes sunt passiue: quia per sensibilia obiecta mouentur & fiunt in actu. Circa intellectum uero: aliqua potentia est actiua: aliqua uero passiua: eo quod per intellectum intelligibile potentia sit intelligibile actu: quod est intellectus agentis. Et sic intellectus agens est potentia actiua. Ipsum etiam intelligibile in actu facit intellectum in potentia esse intellectum in actu. Et sic intellectus possibilis dicitur potentia passiua. Et ideo non dicimus: Quod intellectus agens sit subiectum habituum: sed possibilis: quia proprium potentie passiue est subiacere & subterni. ¶ Hæc ille. ¶ Et per hoc habetur cognitio qualiter intellectus agens & possibilis adinuicem distinguuntur. Non enim eadem ratione est obiectum aliquid in quantum est in actu: & in quantum est in potentia: aut in quantum agit & patitur. Intelligibile enim in actu est obiectum intellectus possibilis: agens quasi in ipsum. prout eo ipso exit de potentia in actu. Intelligibile uero in potentia est obiectum intellectus agentis: prout sit per intel

lectū agentem intelligibile actū. ¶ Ad septimū dicēdū. Quod quīs intellectus possibilis sit simpliciter nobilior fantasmatē: tñ fm qd nihil phibet fantasma nobilius esse: in quantum scilicet fantasma ē actū similitudo talis rei: quod intellectui possibili non cōuenit: nisi in potētia. Et sic quodāmodo pōt agere in intellectu possibilem uirtute luminis. Intellectus agentis: sicut & color pōt agere in uisum uirtute luminis corporalis. ¶ Ad ultimum dicif q quies in qua perficit sciētia excludit motum materialium passionum: non aut motū & passiōē cōiter acceptam: fm q quodlibet recipere pati dicif: & moueri: sicut ēt phis. Philosophus dicit in. iiii. de aīa. Quod intelligere est quoddam pati. Et p hoc patet solutio ad obiecta. Accipit ergo anima coniuncta cognitio nem suam a sensu. ¶ Sed quia dictum est supius. Quod intellectus accipit similitudines a fantasmatibus: siue ab imaginatione: imaginatio a sensu: sensus autē a rebus: pscrutādum est: qūo fiat istud. Ideo doctor lucis octauo quodlibet ar. prio. sic dicit. Anima humana similitudines rerum qbus cognoscit: accipit a rebus illo modo accipiēti: quo patiens accipit ab agente: quod non est intelligēdum: quasi agens influat i patiens eandem numero spēm: quā habet in seipso: sed generat sui similem educendo de potētia in actum. Et per hunc modum dicitur spēs coloris deferri a corpore colorato ad uisum. Sed in agentibus & patiētibz distinguēdum est. Est enim quoddam agēs: quod de se sufficiens est ad iducendum formā suam in patiens: sicut ignis de se sufficit ad calefaciēdum. Quoddam uero agens est: quod nō sufficit de se ad inducendam formā suam in patiens: nisi superueniat aliud agēs: sicut calor ignis nō sufficit ad cōplendum actionē nutritiōis: nisi p uirtutē aīa nutritiuā. Vnde uirtus aīa nutritiuā est pīcipalior agens. Calor uero igneus est agens istrumētale. Similiter autē est diuersitas ex pte patiētiū. Quoddam enim est patiēs: quod in nullo cooperat agentē: sicut lapis: cum sursum proiciat: uel lignum: cum ex eo sit scānum. Quoddam uero patiens est: quod cooperat agētē: sicut lapis: cū deorsum pilcitur: & corpus hoīs cum sanat p artem. Et fm hoc res: q sūt extra aīam tripliciter se hnt ad diuersas aīa potētias. Ad sensus enim exteriores se hnt: ut agētia sufficiētia: qbus patientia nō cooperantur sed recipiūt tñ. Q d aut color p se non possit mouere uisum: nisi lux superueniat nō est cōtra hoc: qd dictū ē qā tam color q lux iter ea: quae sunt extra aīam cōputant. Sensus autē exteriores suscipiūt tñ a rebus p modū patiēdi sine hoc q aliquid cooperent ad sui formationē: quīs iam formati habeāt ppriā opationē: q ē iudiciū de ppriis obiectis. Sed ad imaginationē res: q sunt extra aīam cōparant: ut agētia sufficiētia

Actio enim rei sensibilis nō sinit in sensu: sed ulterius pertigit usq̃ ad fantasiam siue imaginationem: tñ imago est patiens quod cooperatur agentis: q̃a ipsa imago format sibi aliquas res similitudines quas nūq̃ sensu pcept: ex iis tñ: q̃ sensu pceptunt: componendo ea & dididendo: sicut imaginamur mōtes aureos: quos nūq̃ uidimus: ex hoc q̃ uidimus aurum & montes. Sed ad intellectum possibilem cōparant res: sicut agentia insufficientia. Actio enim ipsarū res sensibilium nec etiam in imaginatione sinit: sed fantasmata ulterius mouet intellectū possibilem: nō aut ad hoc: q̃ ex se ipsis sufficiat: cum sint in potētia intelligibilia: intellectus aut non mouet: nisi ab intelligibili in actu. Vñ oportet: quod supueniat actio intellectus agentis: cuius illustratione fantasmata fiunt intelligibilia in actu: sicut illustratione lucis corporalis fiunt colores uisibiles actu. Et sic patet: quod intellectus agens est principale agens: quod agit res similitudines in intellectu possibili. Fantasmata aut: q̃ a rebus exterioribus accipiunt: sunt quasi agentia instrumentalia. Intellectus enim possibilis comparat ad res: quarū notitiam accipit: sicut patiens: quod cooperat agentis. Multo enim magis potest intellectus formare quidditatem rei: q̃ nō cecidit sub sensu: q̃ imago.

Hæc ille. **S**ed unico medio cōtra p̃dicta ista. Quia solus deus pot dimētionem a re dimētionata abstrahere q̃ solus pot dimētionem corporibus dare. Sed ad hoc quod spēs a rebus accipiat in aia: oportet q̃ ab ipsa specie dimētionem separant: q̃a i rebus extra aiam hnt eē dimētionale: nō aut in aia: maxime quātum ad intellectum. Ergo uidetur q̃ aia nō possit accipere spēs a rebus sensibilibus. Respondetur quod ratio ista procedit ac si illa eadem species numero: quæ est in rebus uel imaginatione postmodum fieret in intellectu. Sic enim oportet: q̃ auferent ab ea dimētionem. Et hoc patet esse falsum: Differentia igitur in hoc angelus & anima: quia anima indiget fantasmate in operatione sua: non sicut organo: sed sicut obiecto: & cognitio sua ortum habet a sensu. Angelus uero fantasmatibus non indiget: nec eius cognitio ortum habet a sensu. Et hæc differentia: sicut & omnes aliæ oriuntur & dependent ex prima. Ex eo enim quod angelus non unitur corpori ut forma: ex hoc cognitio sua non habet ortum a sensu: & consequēter sine fantasmate intelligit. Quia uero rationalis anima unitur corpori ut forma: ex hoc cognitio sua ortum habet a sensu: nec sine fantasmatibus potest intelligere: sicut nec sine coloribus uisus potest uidere. Comparantur enim fantasmata ad intellectum: sicut colores ad uisum: sicut p̃his in. iiii. de aia asserit.

DIFFERENTIA SEPTIMA.

TEX HOC Sequitur septima differentia iter Angelū & animam rationalem: quia angelus intelligit per species inditas siue innatas: siue sub aliis uerbis per species concreatas: aut per species a deo infusas uel influxas. Anima uero unita corpori intelligit per species: hoc est per similitudines rerum a rebus sensibilibus acceptas: & receptas in intellectu mediante sensu: ueluti paulo ante demonstrauius. Quod autem angelus per huiusmodi species intelligat: testatur sanctus doctor lucis in multis locis. Vnde in quætionibus disputatis. q. viii. art. quinto. sic dicit. Ipsa diuina essentia est similitudo rerum omnium. Et ideo intellectus angeli res cognoscere potest: & per similitudines ipsarum rerum: & per ipsam diuinam essentiam. Sed illa cognitio: qua cognoscit res per similitudines ipsarum rerum: erit alia a cognitione: qua cognoscit res per uerbum: quauis etiam ille similitudines causentur ex coniunctione intellectus angelici ad uerbum: uel potius causentur per influxum uerbum. ¶ In eadem uero quætionem art. septimo sic dicit. Angelus cognoscit per similitudines a creatione diuinitus impræfusas: sicut & res materiales per huiusmodi similitudines cognoscit. ¶ In octauo uero articulo iterum sic effatur. Similitudines rerum materialium in angelo existentes impræfse sunt in ipsum a deo. Rationes enim rerum naturalium in mente diuina sunt quidam lux & uita. Vtra quidem sunt in quantum procedunt ad rerum constitutionem in eis: sicut forma artificis procedit in artificiatum. Lux uero sunt in quantum eadem impræfssiones quasdam efficiunt sibi similes in mentibus angelorum. ¶ In nono autem articulo in hac etiam uerba prorupit. Angeli res materiales per formas innatas cognoscunt. Sicut enim ex rationibus æternis in mente diuina existentibus procedunt formæ naturales ad rerum substantiam: ita procedunt a deo formæ rerum omnium in mentes angelicas ad rerum cognitionem: ut sic intellectus angelicus nostrum intellectum excedat: sicut res formata excedit materiam informem. Vnde intellectus noster comparatur tabulæ rasæ. Intellectus uero angelicus tabulæ pictæ: uel speculo in quo rerum similitudines resplendent. Sed in prima parte. q. lv. ar. ii. hanc rem diffusius declarans dicit. Species per quas angelus intelligunt: non sunt a rebus acceptæ: sed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere distin-

ctionem spūalium substantiarū & ordinē: sicut est distinctio & ordo corporalium. Suprema autē corpora hñt potētiam in sui natura totaliter pfectam p formam. In corporibus autē inferioribus potentia materiæ nō totaliter pficiť p formā: sed accipit nūc unam: nūc aliam formā ab aliquo agēte. Similiter & inferiores substantiæ. intellectiua. s. aīa hūanæ hñt potētiam intellectuam nō cōpletā naturaliter: sed cōplet in eis successiue: p hoc q̄ accipiūt spēs intelligibiles a rebus. Potētia uero intellectua in substantiis spūalibus superioribus ideo ē in angelis naturaliter cōpleta est p spēs intelligibiles cōnaturales ad oīa intelligenda: q̄ naturalit̄ cognoscere pñt. Et hoc ē ex ipso mō essendi huiusmodi substantiarū apparet. Substantiæ enim inferiores spūales scilicet aīa hñt eē affine corpori: in quātum sunt corporū formæ. Et ideo ex ipso mō essendi competit eis: ut a corporibus & p corpora suam pfectionem intelligibilem cōsequant̄. Alioqn frustra corporibus unirent̄. Substantiæ uero superiores ideo ē ageli sunt a corporibus totaliter absolute: imaterialiter: & in eē intelligibili subsistētes. Et ideo suā pfectionē intelligibilem consequunt̄ p intelligibilem effluxum: quo a deo spēs rerū cognitarū acciperunt simul cum intellectuāli natura. In mente ergo angeli sunt similitudines creaturarū nō q̄dem ab ipsis creaturis: sed a deo q̄ ē creaturarū cā: & in quo primo similitudines rerū existūt. ¶ In secūdo deniq̄. S. ar. primo dicit. Quod intellectus angelicus ē medius ier intellectu diuinū & humanū: & uirtute & modo cognoscēdi. In intellectu. n. diuinū similitudo rei intellecte est ipsa diuina essentia: q̄ est rerū cā exemplaris & efficiens. In intellectu uero humano similitudo rei intellectæ ē aliud a substantia intellectus: & est sicut forma elus. Vñ ex intellectu & similitudine rei efficiť: unū cōpletū: qđ est intellectus in actu intelligens. Et huiusmōi similitudo est accepta a re. Sed in intellectu angelico: similitudo rei est q̄dem aliud a substantia intelligentis: nō tñ est acquisita a re: nec est cā rei: sed est infusa a deo ad cognoscēdum. ¶ Hæc ille. ¶ Si uero obiciat̄: quod lumen angelicū est fortius q̄ lumē intellectus agentis in aīa. Sed lumē intellectus agētis in aīa abstrahit spēs intelligibiles a fantasmatib⁹. Ergo lumē intellectus angelici pōt abstrahere spēs ēt ab ipsis rebus sensibilibus. Et ita nihil phibet dicere. Qđ angelus intelligat p species a rebus acceptas. ¶ Ad hoc dicit̄: qđ de extremo ad extremū nō puenit nisi p medium. Esse autē formæ in imaginatione: qđ ē quoddā sine materia: nō tñ sine materialibus cōditionibus: mediū est inter eē formæ: q̄ est in materia: & eē formæ: q̄ est in intellectu p abstractionē a materia & a cōditionibus materialibus. Vñ q̄tūcunq̄ sit potēs intellectus angelicus: non posset formas materiales reducere ad eē intelligibile: nisi

prius reduceret eas ad eē formā imaginatā: quod est impossibile
 cum careat imaginatiōe. Dato ē q̄ posset abstrahere spēs intelligibiles
 a rebus materialibus: nō tñ abstraheret: q̄a nō indigeret eis: cū habeat
 spēs intelligibiles cōnaturales. Et sic patet quod similitudines rerū ī
 intellectu angelico existētes nō sunt a rebus acceptā: q̄a spēs intelligibi-
 lis nō accipit a re: nisi mediāte fantasmate: quod se habet ad intellectu
 sicut color ad uisum: ut dicit in.iii. de aīa. Angeli ergo cognoscūt per
 species eis cōnaturales: & a creatione sibi inditas. Aīa uero coniuncta
 intelligit p̄ spēs a rebus acq̄sitas & receptas in intellectu mediante fan-
 tasmate & sensu. ¶ Sed anteq̄ ad octauā differētiā accedam notan-
 dum est: sicut partim ēt sup̄ius p̄libauimus: quod angelus non solum
 cognoscit p̄ spēs īfluxas aut cōcreatas siue cōnaturales: sed ēt cogno-
 scit res in uerbo ītuendo diuinā essentiam. Et p̄ hoc introducta est ab
 Augustino. iiii. & v. super genesim ad litterā duplex cognitio in ange-
 lis. Videlicet matutina & uespertina: appellando illam cognitionem
 matutinā: qua angeli res in uerbo cognoscunt. Vespertinā uero
 qua cognoscūt res in p̄pria natura. Vnde cum dicit factū est uespere
 & mane dies unus: intelligit augustus cognitionem uesp̄tinā & matu-
 tinā in lumine & splendore intellectus angelici. Vnde ea: q̄ in sex pri-
 mis diebus facta legunt: uult Augustinus sine successione tēporū su-
 ille cōpleta: s̄m illud qui uoluit in æternū: creauit oīa simul. Vnde per
 dies illos nō tēporum distīctiōes: sed angelorū cognitiōē uult itel-
 ligi. Sicut aut̄ in die cōsuetō. Mane est principū diē: Vesp̄e aut̄ termi-
 nus: ita cognitio primordialis ēē rerū: dicit̄ cognitio matutina. Et hæc
 est s̄m q̄ res sunt in uerbo. Cognitio aut̄ ipsius rei creatā s̄m q̄ in p̄-
 pria natura cōsistit: dicit̄ cognitio uesp̄tina. Nam ēē rerū fuit a uerbo
 sicut a quodam primordiali principio. Et hic effluxus terminat̄ ad esse
 rerū: quod in p̄pria natura hñt. Vnde doctor san. in q̄stionibus dispu-
 tatis. q. viii. ar. xvi. dicit. Sicut in die tēporali mane est diē principū: ue-
 sp̄re uero finis ita in cognitione angeli respectu eiūsdē rei est cōside-
 rare principū & finē s̄m ordinē rei cognite. Principū aut̄ cuiuslibet
 rei est in sua cā: a qua fluit. Terminus aut̄ ipsius est in ipsa rei: ad quā
 actio causā pducētis terminat̄. Vnde primitiua alicuius rei cognitio
 est s̄m q̄ cōsiderat̄ in cā sua: q̄ ē uerbum æternū. Vnde cognitio rerū
 in uerbo dicit̄ matutina cognitio. Vltima aut̄ rei cognitio est s̄m q̄ co-
 gnoscit in se ipsa & talis cognitio dicit̄ uesp̄tina. Sciendū tñ: q̄ ista di-
 stīctio pōt dupliciter intelligi. Vno mō ex parte rei cognitā: alio mō
 ex parte mediū cognoscēdi. Ex parte q̄dem rei cognitā: ut dicat̄ res in
 uerbo cognosci: qñ cognoscit̄ ēē eiūs: qd̄ hñt in uerbo. In p̄pria uero

natura: sicut quod cognoscit ipse esse rei: quod habet in seipsa. Et hic non est conueniens intellectus: quia esse rei: quod habet in uerbo: non est aliud ab esse uerbi: quia ut Anselmus dicit. Creatura in creatore est creatrix essentia. Unde hoc modo cognoscere creaturam in uerbo non est cognitio creaturæ: sed magis creatoris. Et ideo oportet hanc distinctionem intelligi ex premedii cognoscendi: ut dicat res cognosci in uerbo: quoniam per uerbum ipsa res in propria natura cognoscitur: & hæc est cognitio matutina. In propria uero natura: quoniam cognoscit per formas aliquas: hoc est per aliquas species creatas rebus creatis proportionatas: sicut cum cognoscit per formas sibi inditas & conaturales: uel et si cognosceret per species acq̃sitas: quoniam ad hoc pertinet nihil differt. Et ista appellat uespertina cognitio. Cognoscere igitur rem in sua natura per medium increatum: pertinet ad matutinam cognitionem: sed cognoscere ipsam per medium creatum: pertinet ad uespertinam. ¶ Hæc ille. ¶ In prædicta etiam questione ar. xviij. sic iterum dicit. Cognitio matutina distincta uespertina per medium cognoscendi. Quod quidem si sit increatum facit cognitionem matutinam si uero creatum: facit uespertinam. Non autem quilibet cognitio rerum in propria natura potest dici uespertina: sed illa tantum: quæ refertur in laudem creatoris: ut sic uespere redeat ad mane. Unde cognitio demonum: quæ habent de rebus: neque est matutina: neque uespertina: sed naturalis. Autem cum cognitio rerum in propria natura semper uespertina sit relatio eius ad cognitionem in uerbo non facit eam matutinam: sed facit eam terminari ad matutinam. Et ideo non dicitur quod ex hoc angelus cognitionem matutinam habeat: quia cognitionem rerum in propria natura ad uerbum refertur: quasi ipsa cognitio relata sit cognitio matutina: sed ex hoc quod refertur meretur cognitionem matutinam accipere. ¶ Sed ea: quæ paulo ante prælibata sunt: aliquid difficultatis continere uidentur. ¶ Primo quia cognitio uespertina est: qua angeli cognoscunt res in propria natura. Sed res in uerbo in propria natura cognoscuntur: quia uerbum expressius propriam naturam rei representat quam ipsa est forma: ergo cum cognitio matutina sit cognitio in uerbo: uidetur quod uespertina cognitio a matutina in angelis non differat. ¶ Secundo sic. Angelus in principio suæ creationis cognouit cognitione matutinam: non autem cognouit uerbum: quia non fuit creatus beatus: ergo cognitio matutina non est cognitio rerum in uerbo. ¶ Sed diceres quod quis non cognouit uerbum per essentiam: cognouit tamen per aliquam similitudinem creatam. Et sic cognouit res in uerbo. ¶ Sed contra: omnis cognitio quæ est per formas creatas est obumbrata: quia omnis creatura in se considerata est tenebra. Omnes enim inuoluimur tenebris. Sed cognitio obumbrata est cognitio uespertina: ergo cognoscere res in

uerbo: uel p uerbū mō p̄dicto eēt cognitio nō matutina: sed uesp̄tina
¶ Tercio. Cognitio matutina ē clarior q̄ uesp̄tina. Sed cognitio rex
 in uerbo est minus clara: q̄ cognitio rex in pp̄ria natura: q̄a res i uer
 bo sunt fm qd: i pp̄ria aut uatura sunt simpliciter. Melius aut cogno
 scitur aliqd: ubi est simpliciter: q̄ ubi est fm qd. Ergo hoc mō distigui
 nō pōt eē ut cognitio rex in uerbo dicat: matutina: in pp̄rio at genere
 dicatur uesp̄tina. **¶** Quarto Cognitio: q̄ est ex pp̄riis & immediatis: est
 perfectior: q̄ q̄ est ex cā cōmuni. Sed deus est cā cōis rex oīum. Imp̄fe
 ctior est ergo illa cognitio: qua res cognoscunt in uerbo: q̄ illa: q̄ co
 noscuntres in pp̄ria natura. **¶** Quinto. Res cognoscunt in uerbo: si
 cut in quodam speculo. Sed p̄fectius cognoscuntres in seipsis: q̄ i spe
 culo: ergo & p̄fectius in pp̄ria natura q̄ in uerbo. Et sic idem qd̄ prius
¶ Ad istas instantias respondetur ex intēdione sancti doctoris ubi su
 pra: & primo ad primum argumētum dicitur. Quod q̄uis res exp̄ssi
 represententur in uerbo: q̄ in formis intellectus angelici: tamen for
 mæ intellectus angelici sunt magis rebus proportionatæ: & quasi eis
 adequate. Et ideo ista cognitio dicitur esse rerum in propria natura:
 & non prima. **¶** Ad secundum dicitur quod Angelus in principio
 suæ creationis non fuit beatus: nec per essentiam uerbū uidit. Vnde
 nec cognitionem matutinam habuit: sed primo habuit uesp̄tinam
 & ex uesp̄tina profecit in matutinam. Vnde signanter primus dies
 mane non dicitur habuisse: sed primo uesp̄ere: quod uesp̄ere transiit
 in mane: quia lux illa spiritualis: quæ primo die facta dicitur: scilicet
 substantia angelica: statim facta seipsam cognouit: quod fuit cog
 nitionis uesp̄tinæ. Et hanc cognitionem retulit ad laudem uerbi: in
 quo facta est ei cognitio matutina: & propter hoc dicitur genesis pri
 mo. Factum est uesp̄ere & mane dies primus & cætera. Ad altam in
 stantiam siue replicam dicitur. Quod cum cognitio uesp̄tina a ma
 tutina distinguatur ex parte mediū cognitionis: & nō ex parte rei cog
 nitæ: cognitio creatoris per creaturam est uesp̄tina: sicut econuerso
 cognitio creaturæ p̄ creatorē ē matutina. Vñ q̄tum ad hoc ratio recte
 p̄cedit. **¶** Ad terciū dicif q̄ cognitio rex i uerbo ē p̄fectior q̄ cog
 nitio eaz i pp̄ria natura: iquātum uerbū clarius representat unāquāq̄ rē:
 q̄ creata spēs. Res aut habere uerius eē i seipsis: q̄ in uerbo: pōt itelligi
 dupliciter. Vno mō ut habeāt nobilius eē i seipsis: q̄ in uerbo: qd̄ hnt in uerbo
 qd̄ falsum ē: q̄a in seipsis hnt esse creatum: in uerbo autem increatū.
 Et ita esse: quod habent in seipsis est fm qnld respectu illius: quod ha
 bent in uerbo. Alio modo ut res sit perfectius in seipsis: q̄ in uerbo. Et
 hoc quodāmodo uerum est. Res enim in seipsa materialis ē: qd̄ est de

DE DIFFERENTIIS ANIME

ratione quarūdam rerū: in uerbo autē materialis nō est: sed est ibi similitudinem hūis: quātum ad formam & materiā. Et tñ quīs fm hoc: quod ē talis res: in uerbo sit fm quid tñ perfectius cognoscit p uerbum: q̄ p seipsam: et in quātum ē talis: q̄a perfectius repēntat et p̄pria ratio rei in uerbo: q̄ i seipsa: quīs fm p̄p̄iam rationem existēdi: sic uerius sit in seipsa. Cognitio autē seq̄tur formę rep̄sentationem. Vnde res cum nō sit in aia: nisi fm qd per suam similitudinem: simpliciter tñ cognoscitur. ¶ Ad quartum dicēdum q̄ ipse deus est p̄pria & imediata cā uniuscuiusq̄ rei: & quodāmodo magis intima cuiq̄: q̄ ipm sit itimum sibi: ut Augustinus testat̄ dicens. Quod deus est intimior cuilibet rei q̄ sit ip̄a res sibi. ¶ Ad quintum & ultimū dicendū. Quod formę nō transfundunt a speculo in res: sed econuerso: a uerbo autē transfundunt in res. Vnde nō tenet similitudo de cognitiōe rerū in speculo & in uerbo. Et per hęc patet solutio ad p̄dictas instantias ex mente sancti doctoris. ¶ Sed maiore difficultatem habet hoc. Videlicet quod angelus possit cognoscere simul res in uerbo & in propria natura. ¶ Videt enim q̄ nō: q̄a eadem potentia non pōt simul geminū actū habere. Vt q̄ intellectus simul plura itelligat. Sed alius actus est: quo intellectus angeli uidet res i uerbo: & alius quo uidet res i propria natura. Ergo ip̄osibile est: ut simul uideat res i uerbo: & i p̄pria natura. ¶ Sed dices: q̄ hoc modo uidet ab intellectu angelico simul res in uerbo & i propria natura: sicut intellectus noster simul uidet eclypsim & cām eius. ¶ Contra cum intellectus noster simul uidet eclypsim & cām eius accipit cām: ut rōnem itelligēdi eclypsim. Ergo accipit eclypsim & cām eius: ut unū itelligibile. Et sic erit unus tm̄ actus. ¶ Præterea unius nō pōt eē: nisi unus terminus ultimus: sicut una linea nō terminat̄ ex una parte: nisi ad unum p̄ctum. Sed ultimus terminus potētia est opatio: ergo nō pōt una potētia simul habere plures actūs. Et sic idem: qd̄ prius. ¶ Vterius sicut se hēt potētia ad actū: ita actus ad obiectū. Sed unus actus nō pōt terminari ad duo obiecta: ergo nec una potētia pōt simul habere plures actus. Et sic idem: quod prius. ¶ Sed cōtra: Visio qua angeli uidēt res i uerbo: est uisio beata: q̄ qdē nō est itercisa: sed cōtinua. Si ergo nō p̄nt simul uidere res in propria natura & i uerbo nūq̄ uidēt res i p̄pria natura. Et præcipue hoc uidetur in sanctissima aia X̄p̄i: q̄ ab initio suę creationis uidet uerbum: & in uerbo. ¶ Respōdeo ad istam q̄stionem ex itentione theologorum principis Thome nono quodlibet ar. vii. Quod angelus uel aia separata in patria simul possunt uidere res in uerbo: & in propria natura. Et hoc expresse pōt haberi ab Augustino libro. iiii. super genēsim ad

litteram: ubi uult q̄ dies illi & uespere & mane in angelis nō sunt ordi
nati s̄m successionem: sed solum ordine naturæ. Vnde simul ē prim⁹
dies cum secūdo: & mane cum uespere: & ita simul est uisio regis in uer
bo & in p̄pria natura. Quod qualiter sit possibile: sic uidendum est.
Operari siquidem nō p̄prie attribuit̄ potētia: sed rei subsistēti: quæ p
potētiam operat̄. Vt ipsa potētia intellectus nō sit operans in intelligē
do: sed magis opationis principium. Sicut aut̄ potētia intellectiua est
principium intelligendi ipsi substantiæ: ita spēs intelligibilis est p̄cipiū in
telligendi ipsi potētia. Vñ sicut una substantia pōt simul diuersos act⁹
habere: s̄m diuersas potētias: sicut aia simul uult & intelligit: ita ex una
potētia intellectiua p̄nt simul p̄dire diuersi act⁹: si simul diuersis spēsibus
intelligibilibus uniant̄. Hæc. n. cām Algazel assignat: q̄re nō ē possibile
simul multa intelligere: q̄a scilicet nō ē possibile intellectū simul i forma
et multis speciebus i actu p̄fecte: sicut nec idem corpus figurari simul
diuersis figuris. uisio aut̄: qua angelus uidet res in p̄pria natura sit per
spēm intelligibilem cōcreatam uel infusam inherētem. Visio aut̄ rerū
i uerbo sit p̄ ipsam uerbi essentiam: q̄ nō ē inherēs: sed ei intellectus unīf
sicut intelligibili. Spēs aut̄ cōcreata inherēs nō repugnat unioni intel
lectus angelici ad uerbū: cum ipsa spēs: & qcquid est p̄fectionis in intel
lectu angelico: sit quasi materialis dispositio ad illam beatam unio
nem. Vnde simul ex intellectu angeli p̄cedit opatio duplex. Vna rōe
unionis ad uerbum: qua scilicet uidet res i uerbo. Alia rōe speciei in
telligibilis: qua informat̄: qua uidet res in p̄pria natura. Nec ēt i una
harum opationum debilitat̄ p̄ attentionem ad alteram: sed magis cō
fortat̄: cum una sit ratio alterius: sicut imago rei uise cōfortat̄ dum uis
in actu oculo exteriori. Actio enim beatitudinis in beatīs est ratio cu
iuslibet alterius actionis in eis. In q̄stionibus uero disputatis. q. xiiii. ad
sextū: unū dicit̄ q̄ applicari pōt in p̄posito. Si enī aliqua duo ita se hñt
q̄ unū sit ratio intelligendi aliud: unū eorū erit quasi formale: & aliud q̄si
materiale: & sic illa duo sunt unū intelligibile: cum ex forma & materia
unū cōstituat̄. Vñ intellectus q̄si intelligit aliqd p̄ alterum: intelligit unū
tm̄ intelligibile: sicut patet in uisu. Lumē enim est: quo uidet̄ color: Vñ
se habet ad colorē q̄si formale. Et sic color & lumē sunt unū tm̄ uisibi
le & simul a uisu uidet̄. ¶ Hæc ille. ¶ P̄nt ergo angeli simul uidere
res in uerbo & in p̄pria natura: sicut patet ex his: q̄ sup̄ius annodata sūt
Et p̄ hæc ēt patet solutio ad p̄mū. ¶ C. Secūdum cōcedit̄. Quia exēplū
illud nō ē cōueniēs. ¶ Ad tertū dicendum Quod potētia intellectiua
angeli nō terminat̄ ad duos actus s̄m idem: sed secūdum diuersas spe

cies: quibus ad actum ordinatur. ¶ Ad quartum dicendum q. inter actum & obiectum nihil cadit medium: sicut species cadit media inter intellectum & eius actum. Vnde non est simile. Possunt ergo angeli uidere simul res in uerbo & in propria natura. ¶ Sed nūquid possunt aliter plura simul intelligere. Respondet p̄fatus doctor. ¶ In quæstionibus disputatis. q. viii. ar. xlii. sic dicens. Impossibile est q. angelus simul & semel secundum diuersas formas actu intelligat. Omnia igit̃ diuersa: quæ diuersis formis intelligit nō pōt simul intelligere. Illa uero: quæ intelligit per eandem formam simul intelligit. Et ideo p. unā uerbi essentia simul intelligit. Ea uero intelligit p. formas inatas: q. sūt multæ: n. simul intelligit si diuersis formis intelligit. Quilibet. n. angelus p. eandē formā multa intelligit ad minus omnia singularia unius speciei per unam speciei formam. Superiores enim angeli plura possunt una specie intelligere: q̃ inferiores uide magis pōt simul multa intelligere. ¶ In secundo uero sen. disti. lii. ar. liii. in proposito sic effatur. ¶ Causa quare non possunt plura simul intelligi hæc ē: quā Algazel assignat: quia oportet semper intellectum configurari actu s̄m sp̄m rei intelligibilem: quam apud se habet rei intellectus in actu: ut sit assimilatio utriusq. quæ exigitur ad cognitionem rei. Sicut aut̃ impossibile est corpus s̄m eandem partem diuersimode figurari diuersis figuris: ita impossibile est unum intellectum diuersis simul speciebus ad diuersa intelligenda actu informari. Et ideo cōsiderandum est: q. quicūq. intellectus plura intelligit p. plures sp̄s: oportet q. ea nō simul intelligat: ut patet in intellectu humano s̄m statum ulæ a rebus accipiente. Intellectus autē diuinus. q. simpliciter intuitu & unico intelligendi actu oīa cognoscit: ideo simul est actu omnium. Sed intellectus angeli cognoscit res dupliciter: uno mō p. sp̄s plures: s̄q. i intellectu eius sunt. Et sic oportet q. plura nō simul cognoscant: nisi inquantum reducunt ad unā speciem: p. quam illa plura cognoscuntur. Alio modo cognoscūt res in uno: quod est eā earum: Et hoc est uerbum. Et sic possunt eē simul in actu cognitionis omnium. Hæc aut̃ cognitio est quasi formalis respectu p̄cedentis. Et ab hac nūq. absoluunt. Et ideo frequēter inueniunt traditum a sanctis & philosophis: q. in intellectu ipsorum non est successio uel renouatio: quā sit uicissitudo inquantum intelligunt res in propria natura per species concreatas. ¶ Hæc ille. ¶ Vbi nota q. uicissitudo ista angeli: uidelicet hæc operatio: qua intelligunt res in propria natura per species concreatas: mensuratur tempore. Vnde Thomas in. ii. sen. dist. lii. ar. primo ad quartum. Angelus inquit potest cō

siderari dupliciter: uel quantum ad suum esse: quod est sine uicissitudine: & sic mensuratur æuo. Vel quatum ad operationem: & sic etiam quantum ad aliquam operationem æuo mensuratur: prout scilicet intuetur res in uerbo: quia sic in eius operatione non est uicissitudo aliqua: sed secundum aliam operationem: in qua est uicissitudo: mensuratur tempore prout scilicet intuetur res per plures species: quæ sunt apud ipsum. Hoc autem tempus est aliud a tempore: quod mensurat motum primi mobilis: quia ista uicissitudo non ordinatur ad illam: nec istud tempus est continuum: sed numerus discretus uicissitudinis non continuæ. Continuitas enim accidit tempori ex parte motus numerati: & non secundum formam suam: qua numerus est: ut dicit Commentator in. iiii. philosophorum. ¶ Si quis autem obicere uellet: quod nulla uicissitudo sit in angelis pro hoc quod habent intellectum deiformem ut Dionysius dicit. Sed apud deum nulla est transmutatio: nec uicissitudinis obfuscatio Iacobi primo: ergo in actu simul omnia intelligit sine uicissitudine aliqua. Dicitur ad hoc quod intellectus angelorum dicitur deiformis: eo quod diuino intellectui conformis est: non autem in hoc quod uno actu omnia intelligat & simul: sed in hoc quod a rebus cognitionem non accipit: sed sine inuestigatione rationis: ac sine adminiculo sensus cognoscit.

CDIFFERENTIA OCTAUA.

TEX HOC Oritur differentia octaua inter angelum & animam rationalem: quia anima corpori unita diuersis uisibus cognitiua. uniuersalia & singularia cognoscit. Intellectu quidem uniuersalia & immaterialia. Sensu autem materialia & singularia: quia intellectus est uniuersalius: sensus uero singularium: ut patet in primo posteriorum. Boetius etiam dicit. Quod uniuersale est dum intelligitur: particulare dum sentitur. Et ideo dicitur esse commune ab omnibus quod unumquodque est intelligibile secundum formam: sensibile autem secundum materiam: quia subiectum uniuersalitatis est forma: subiectum uero singularitatis est materia. Angelus autem per suam intellectiuam uirtutem utraque cognoscit & uniuersalia & singularia. Nullus enim potest custodire: quod non cognoscit. Sed angeli custodiunt homines singulares: secundum illud dauidicum Angelis suis mandauit de te ut custodiant te in omnibus uisibus: ergo angeli cognoscunt singularia. Hoc est ordo regum: exposulatus quia quanto aliquid est superius: tanto habet uirtutem magis unitam: & ad plura se extendentem: sicut in ipso homine patet: quod sensus communis est superior: quam sensus proprius: licet sit unica potentia: omnia cognoscit: quam sensibus exterioribus cognoscit.

DE DIFFERENTIIS ANIME

scilicet & ultra hoc quiddam alia: quod nullus sensus exterior cognoscit: scilicet differentiam albi & dulcis. Et simile est etiam in aliis considerare. Vnde cum angelus sit supra animam: inconueniens est dicere: quod anima quacumque sua potentia cognoscat aliquid: quod angelus per unam uim cognoscitiuam scilicet intellectum non cognoscat. Vnde Aristoteles pro inconuenienti habet: ut licet quam nos scimus: deus ignoret: ut patet in primo de anima & in. iii. Metaphisicæ. Modus autem quo intellectus angeli singularia cognoscit: ex hoc considerari potest: Quod sicut a deo effluunt res: ut subsistant in propriis naturis: ita etiam ut sint in cognitione angelica. Manifestum est autem quod a deo effluit in rebus: non solum illud: quod ad naturam uniuersalem pertinet: sed etiam ea: quæ sunt in diuinationis principia. Est enim causa totius substantiæ rei: & quantum ad materiam: & quantum ad formam. Et secundum quod causas: sic & cognoscit: quia scientia eius est causa rerum. Sicut igitur deus per essentiam suam per quam omnia causat: est similitudo omnium: & per ea omnia cognoscit non solum quantum ad naturas uniuersales: sed etiam quantum ad singularitatem: ita angeli per species a deo iditas res cognoscunt: non solum quantum ad naturam uniuersalem: sed etiam secundum earum singularitatem: in quantum sunt quedam representationes multiplicæ illius unitatis & simplicis essentia. ¶ Hæc diuus Thomas in prima parte. q. lvi. ar. ii. In questionibus etiam disputatis. q. viii. ar. ii. sic dicit. Sensus & imaginatio singularia cognoscunt. Sed quia intellectus omnino immaterialiter recipit: ideo formæ: quæ sunt in intellectu speculatiuo: sunt similitudines rerum secundum formas tantum. Rationes uero ideales in deo existentes sunt effectiue rerum non solum quantum ad formam sed et quantum ad materiam. Et ideo similitudines sunt rerum quantum ad utrumque. Et propter hoc cognoscitur res a deo non solum in uniuersali nata: ex parte formæ: sed etiam in sua singularitate ex parte materiæ. Sicut autem ab intellectu diuino effluunt res materiales secundum formam & materiam ad essendum ex utroque: ita effluunt formæ intellectus angelici ad cognoscendum utrumque. Et ideo per formas innatas cognoscunt res in sua singularitate & uniuersalitate: in quantum sunt similes formis factiuis scilicet ideis in mente diuina existentibus: quibus ipse non sint rerum factrices. ¶ In. ii. autem. S. dist. iii. ar. ii. eandem quasi sententiam concludit dicens. Opportet illam uirtutem: quæ cognoscit singulare: habere apud se rei similitudinem: quantum ad conditiones indiuiduantes. Et hæc est ratio: quare per speciem: quæ est in sensu: cognoscit per singulare: & non per speciem: quæ est in intellectu. Opportet autem ut apud artificem sit similitudo rei per arte

cōditā secundū totū illud: quod ab artifice producitur. Et propter hoc edificator per artem cognoscit formam domus: quam inducit in materiam: nō autem hāc domū uel illā: nisi per hoc q̄ a sensu accipit: quia ipse materiam nō facit. Sed deus est causa rei: nō solum quantum ad formam: sed etiam quātum ad materiam: quā est principium indiuiduationis. Vnde idea i mente diuina est similitudo rei quantum ad utrūq̄: scilicet materiam & formam. & ideo per eam cognoscunt res nō tātum in uniuersali: sed etiam i particulari. formā autē: quā sunt i mēte angeli: sūt simillimā rationibus idealibus in mēte diuina existētibus: sicut deducte immediate exemplariter ab eis. Vnde per eas angeli cognoscere possunt singularia: quia sunt similitudines rerum etiam quātum ad dispositiones materiales indiuiduātes: sicut & rationes uel ideā rerum existētes in mēte diuina. ¶ Sed uide quid de hoc dicat præfatus doctor i suis quodlibet: quodlibet. vii. ar. liii. ad primum. Angelus inquit nullo modo cognoscit singularia per speciem acq̄sitam: quā nec per speciem acceptā a re. Sicut enim res agerēt i intellectum eius. qđ est impossibile: neq̄ per aliquam speciem de nouo i fluxam a deo reuelāte ip̄i angelo aliquid de nouo: quia spēs: quas angelus habet apud se cōcreatas sufficiūt ad omnia cognoscibilia cognoscēda: sed secundū q̄ per altius lumē intellectus angeli eleuatur i altiores cōceptiones ex illis spēbus p̄dire potest: sicut etiam ex eisdem fantasmatū speciebus intellectus pphetā lumine pphetiā adiutus: aliquā cognitionē accipit: ad quam sufficiebat naturale lumē intellectus agētis. Restat ergo ut angelus cognoscat singularia per spēs cōcreatas. Sicut autē per unā speciem cōcreatam potest cognoscere diuersa indiuidua: ita etiam multo amplius pōt per unā speciem cognoscere q̄cquid est i uno indiuiduo ut nō oporteat eum aliā speciem habere: qua cognoscit colorē & odorem unius pomi: sed simul cognoscēdo hoc pomū: cognoscit q̄cquid est i pomo illo & essentialiter & accidentaliter. Effectus autem nō est in causa sua: ut in ea possit cognosci: nisi sit causa determinata ad effectū illum: sicut patet i causis necessariis: quibus cognitis cognoscitur effectus eorum: Sed causa cōtingens nō determinatur ad effectū suū: nisi quādo actu producit ip̄m. Vnde in causa cōtingēte nō est effectus ei⁹: ut in ea possit cognosci: nisi quādo iam actu productus est. Et ideo angelus per species cōcreatas cognoscēs causas uniuersales omnī singularium cōtingentium nō cognoscit naturali cognitionē effectus earum: anteq̄ sint in actu: sed statim cum actu sūt. ¶ Hæc ille. ¶ Differunt igitur i hoc angelus & anima rationalis cōiuncta: quia anima po-

rentia intellectiua cognoscit uniuersalia: sensu uero singularia percipit: sed angelus una & eadem potentia sua intellectiua & uniuersalia & singularia cognoscit: sicut ex antecedētibus palam est. **¶** Potes aliter formare hanc differētiam & dicere sic. Quod anima nō cognoscit singularia cognitione intellectiua: nisi indirecte & reflexe: siue per accidens. Angelus uero directe & irreflexe: neq; per accidens: sed per se singularia cognoscit. Vnde doctor sanctus in quæstionibus disputatis. q. x. ar. v. Mens inquit humana & angelica diuersimode materialia cognoscit. Cognitione enim mentis humanæ fertur ad res naturales primo secundum formam: & secundario ad materiam: prout habet habitum dinem ad formam. Sicut autem omnis forma: quantum est de se communis est & uniuersalis: ita habitudo ad formam nō facit cognoscere materiam: nisi cognitione uniuersali. Sic autem considerata materia nō est indiuiduationis principium: sed secundū q; consideratur materia in singulari: quæ est materia designata sub determinatis dimensionibus existēs. Ex hac enim materia indiuiduatur forma. Vnde dicit philosophus in. vii. Methaphisice. Quod partes hominis sunt materia & forma: ut uniuersaliter: Sortis uero forma hæc & hæc materia. Vnde patet q; mens nostra singulare directe cognoscere nō potest: sed directe cognoscitur a nobis singulare p uirtutes sensitiuas: quæ recipiunt formas a rebus in organo corporali: & sic recipiunt eas sub determinatis dimensionibus: & secundū q; ducunt in cognitionem materiæ singularis. Sicut enim forma uniuersalis ducit in cognitionem materiæ uniuersalis: ita forma indiuidualis ducit in cognitionem materiæ signatæ: quæ est indiuiduationis principium. Sed tamen mens per accidens singularibus se immiscet: in quantum continuatur uisibus sensitiuis: quæ circa particularia uersantur: quæ quidem continuatio dupliciter est: Vno modo in quantum motus sensitiue partis terminatur ad mentem: sicut accidit in motu: qui est a rebus ad animam: & sic intellectus singulare cognoscit per quandam reflexionem: prout scilicet intellectus cognoscendo obiectum suum: quod est aliqua naturalis: redit in cognitionē sui act⁹: & ulterius in speciem quæ ē act⁹ sui principium & ulterius in fantasma a quo species est abstracta: Et sic aliquam cognitionem de singulari accipit. Alio modo secundū q; motus q; est ab anima ad res inelipit a mente: & procedit in partem sensitiuam prout mens regit inferiores uires. Et sic singularibus se immiscet mouente ratione particulari: quæ est potentia quædam indiuidualis: quæ alio nomine dicitur cogitativa: & habet determinatum organum in corpore: scilicet mediam cellulam capitis. Vniuersalem uero sententiam

quam mens habet de operabilibus non est possibile applicari ad particularem actum: nisi per aliquam potentiam mediam apprehendentem singulare: Vt sic fiat quidam syllogismus: cuius maior sit uniuersalis: quæ est sententia mentis. Minor autem singularis: quæ est applicatio particularis rationis. Conclusio uero electio singularis operis: ut patet per id: quod habetur in. iiii. de anima. Mens uero angeli: quæ cognoscit res materiales per formas: quæ respiciunt immediate materiam: sicut & formam: non solum cognoscit materiam in uniuersali directa in spectione: sed etiam in singulari directe. **H**æc ille. **I**n eisdem etiam questionibus disputatis. q. ii. ar. vi. pulcherrime declarat quomodo intellectus humanus singularia cognoscat. Quælibet inquit actio sequitur conditionem formæ agētis: quæ est principium actionis: sicut calefactio mensurat secundum modum caloris. Similitudo autem cogniti: quæ informatur potentia cognoscitiua est principium cognitionis secundum actum sicut calor calefactionis. Et ideo oportet: ut quælibet cognitio sit per modum formæ: quæ est in cognoscēte. Vñ cum similitudo rei: quæ est in intellectu nostro accipiat ut separata a materia & ab oībus materialibus conditionibus: quæ sunt indiuiduationis principia: relinquitur: quod intellectus noster per se loquēdo singularia non cognoscat: sed uniuersalia tantum. Oīs enim formæ: in quantum huiusmodi: uniuersalis est: nisi forte sit forma subsistēs: quæ ex hoc ipso quod subsistit incommunicabilis est. Sed per accidēs contingit: quod intellectus noster singulare cognoscit. Vt enim philosophus dicit in. iiii. de anima: fantasmata se habent ad intellectum nostrum: sicut sensibilia ad sensum: ut puta colores: qui sunt extra animam ad uisum. Vñ sicut species: quæ est in sensu abstrahitur a rebus ipsis: & per eam cognitio sensus continuatur ad ipsas res sensibiles: ita intellectus noster abstrahit speciem a fantasmatibus: & per eam cognitio eius quodammodo ad fantasmata continuatur. Sed tamen tamen interest: Quod similitudo: quæ est in sensu abstrahitur a re: ut ab objecto cognoscibili. Et ideo res ipsa per illam similitudinem recte cognoscitur. Similitudo autem: quæ est in intellectu: non abstrahitur a fantasmate: sicut ab objecto cognoscibili: sed sicut a medio cognitionis: per modum quo sensus noster accipit similitudinem rei: quæ est in speculo dum fertur in eam: non ut in re quidam: sed ut in similitudinem rei. Vnde intellectus noster non directe ex specie quam suscipit: fertur ad cognoscendum fantasma: sed ad cognoscendum rem cuius est fantasma: sed tamen per quādam reflexionem redit etiam in cognitionem ipsius fantasmatidis: dum considerat naturam actus sui & speciei per quam inuenitur ut eius a quo specie abstrahit: scilicet fantasmatidis: sicut per similitudinem: quæ est in uisum a speculo acceptam directe fertur uisus in cognitionem rei speculata. Sed per quādam reuersionem seu reflexionem

fertur per eandem in ipsam similitudinem quæ est in speculo. Inquam ergo intellectus noster per similitudinem: quam accipit a fantasmate reflectit in ipsam fantasmata quo spem abstraxit: quæ est similitudo particularis: hæc quidam cognitionem de singulari secundum continuationem quidam intellectus ad imaginationem. **C**Hæc ille: ubi supra: & uide quod bene. In illis uero. S. di. iii. ar. iii. Ad primum hæc inter animam & angelum dictam succedere tangit cum dicit. Intellectus humanus est ultimus in gradu substantialitatis intellectualium. Et ideo est in eo maxima possibilitas respectu aliarum substantialium intellectualium. Et propter hoc recipit lumen intelligibile a deo debitus & minus simile lumini diuini intellectus. Vnde lumen intellectuale in eo receptum non est sufficiens ad determinandum propriam rei cognitionem: nisi per species a rebus acceptas: quod oportet in ipso recipi formaliter: secundum modum suum. Et ideo ex eis singularia non cognoscunt: quod indiuiduant per materiam: nisi per reflexionem quadam intellectus ad imaginationem & sensum: dum scilicet intellectus speciem uniuersalem: quam a singularibus abstraxit: applicat forme singulari in imaginatione seruata. Sed in angelo ex ipso lumine determinantur species: quibus sit propria rerum cognitio sine aliquo alio accepto. Et ideo cum illud lumen sit similitudo totius rei: in quantum est exemplariter a deo traductum: per huiusmodi species propria singularium cognitio haberi potest. Et ita patet quod secundum gradum nature intellectualis est etiam diuersus intelligendi modus. **C**Hæc ille. **C**In hoc ergo differunt angelicus & humanus intellectus: quia angelicus per se directe & irreflexe singularia cognoscit. Humanus uero reflexe: indirecte ac per accidens: quantum directe de ipsis cognitionem sensus percipiat. **C**Si uero obiciatur: quod humanus intellectus cognoscit abstrahendo formam a materia: sed abstractio formæ a materia non aufert ei particularitatem: quia etiam in mathematicis: quæ sunt a materia abstracta: est considerare particulares lineas: ergo intellectus noster per hoc quod immaterialis est: non impeditur: quin singularia cognoscat. **C**Ad hoc respondetur: quod duplex est materia: a qua fit abstractio: scilicet materia intelligibilis & sensibilis: ut patet in. vii. metaphisicæ. Et dico intelligibilem: ut quæ consideratur in natura continui. Sensibilem autem: sicut materia naturalis. Vtraque autem dupliciter accipitur: scilicet ut signata: & ut non signata. Et dicitur signata: secundum quod consideratur cum determinatione dimensionum harum: uel illarum. Non signata autem: quæ sine determinatione dimensionum consideratur. Secundum hoc scitur est sciendum quod materia signata est in

ET ANGELI.

diuiduationis principium: a qua subtrahit omnis intellectus. fm q̄ dicitur abstrahere ab hoc hic & nūc. Intellectus autem naturalis nō abstrahit a materia sensibili nō signata. Considerat enim hominē & carnem & ossa: in cuius diffinitione cadit sensibilis materia non signata. Sed a materia sensibili totaliter abstrahit intellectus mathematicus: nō autem a materia intelligibili nō signata. Vnde patet: Quod abstractio: quæ est cōmunis omnium intellectuum: facit formam uniuersalem. Et sic nō sequit̄ Quod intellectus directe singularia cognoscat. Differunt ergo rationalis anima & angelus in hoc: quia angelus unica potentia sua intellectiua directa inspectione sine reflexione singularia & uniuersalia cognoscit. Sed anima cognitione intellectiua uniuersalia. sensituiua uero singularia directe cognoscit. Intellectiua uero: nō nisi indirecte & per accidens: siue reflexe singularia cognoscit: sicut patuit ex illis: quæ superius adducta sunt.

DIFFERENTIA NONA

NONA differentia inter angelum & animam est: quia Intellectus agēs & possibilis nō nili equiuoce in angelo & anima eē perhibetur. Vnde doctor lucis & ueritatis in prima parte. q. v. ar. iiii. Necessitas inquit ponēdi intellectum possibilem in nobis fuit: ppter hoc: q̄ nos inuenimur quādoq̄ intelligētes in potentia: & nō in actu. Vnde oportet esse quādam uirtutem: quæ sit in potentia ad intelligibilia ante ipm̄ intelligere: sed reducitur in actum eorū: cum sit sciens: & ulterius cum sit cōsiderans. Et hæc uirtus uocatur intellectus possibilis. Necessitas autem ponendi intellectum agentē fuit: quia res materiales: quas nos intelligimus: nō subsistunt extra aiam in materiales: & intelligibiles in actu: sed solum intelligibiles in potentia extra aiam existētes. Et ideo oportuit esse aliquam uirtutem: quæ faceret illas naturas intelligibiles actu. Et hæc uirtus dicitur intellectus agēs in nobis. Vtraq̄ autem necessitas deest in angelis: quia neq̄ quādoq̄ sunt intelligibiles in potētia rātum: respectu eorum que naturaliter intelligūt: neq̄ intelligibilia eorum sūt intelligibilia in potentia: sed in actu. Intelligunt enim primo & principaliter res immateriales. Et ideo nō potest in eis esse intellectus agēs & possibilis: nisi equiuoce. **H**æc ille. **Q**uomodo autē hoc sit: declarat in solutioe quarti argumēti quarti articuli tercie distinctionis secūdi Sententiarū. Intellectus inquit agēs & possibilis est in angelis: sicut in nobis: sed diuersimode: quia intellectus possibilis in nobis est in potentia respectu

DE DIFFERENTIIS ANIME.

specierum acceptarum a rebus per lumen intellectus agētis actu eas intelligibiles facientis: sed in eis est possibilis respectu luminis a deo si eos procedētis. Similiter etiam lumen intellectus agentis in nobis nō sufficit ad distinctam rerum cognitionem habēdam: nisi secūdum species receptas: quas informat: ut lux colores. Sed lumen intellectuale in angelis sufficit ad distinctam cognitionem rerum habēdam: quia hoc ipm lumen est: ex quo formæ intellectuales multiplicātur: quibus intelligentiæ plenæ dicūtur: sicut dicitur in libro de causis. Quod intelligeda est plena formis. Sic ergo intellectus agens ipsorum semper dicitur in actu esse: quia incessanter ad aliquid actu cōsiderandum lu- cet in angelis: sicut in nobis quātum in spō est: non tamen oportet: quod semper ad unam speciem fiat conuersio: ita ut semper unum intelligatur in actu. ¶ Hæc ille. ¶ Non sunt igitur unus rationis Intellectus agens & possibilis in nobis: & in angelis. Quod etiam probatur alio medio. ¶ In nobis enim est intellectus agens & possibilis p comparisonem ad fantasmata. Quæ quidem comparantur ad intellectum possibilem: ut colores ad uisum. Ad intellectum autem agentem: ut colores ad lumen: ut patet ex. iiii. de anima. Hoc autem nō est in angelo: ut patet. Ergo Intellectus agens & possibilis nō nisi equiuoce sunt in angelis: & in anima rationali.

DIFFERENTIA DECIMA

DECIMO differūt in hoc Angelus & anima rationalis: quia anima nō nisi ratiocinādo & discurrendo de notis ad incognita intelligit: quia secūdum philosophum in. i. phisicorum: Innata est nobis uia: ut ex notioribus nobis ad incognita deueniamus. Angelus autem sine ratiocinatioe & discursu intelligit. Qd sic probat. Ois. n. discursus: uel ē ex uerbis ad particularia: uel a pticularibus ad uniuersalia. Probat hoc: quia omnis ratio reducitur ad syllogismū uel inductionem. Sed in angelis neuter horum duorum discursuum inuenitur: ergo in angelis non est discursus. Minor patet per dionysium. vii. ca. de di. no. dicētem. Quod Angeli nō cōgregant diuinam cognitionem a sermonibus diffusis: neq; ab aliquo communi ad ista particularia simul aguntur. Ergo angeli nō discurrunt de noto ad incognitum. ¶ Præterea dicitur in libro de spiritu & anima Ratio cinatio est rationis inquisitio. Sed in angelis non est ratio: quia ratio

ponitur in diffinitione animæ sicut proprium eius: ut patet in eodem libro. Ergo Angelus non ratiocinat. Et sic non discurret. ¶ Vterius. Commentator maximus dicit in. vii. de di. no. Quod Angeli non circumcūcunt existētiū uarietatem: sicut animæ nostræ: ergo angelus neque ratiocinatur: neque discurret. Ratiocinatio enim nihil aliud ē: ut dicit ista actiō quidam processus rōnis nostræ procedēs de notitia notī ad notitiam icogniti. In angelis autē non est talis processus: ergo i ipsi non est ratiocinatio: neque discursus. Vñ thomas in prima parte. q. lviij. ar. iij. Angeli inq̃ illum gradū tenēt in substantiis spiritalibus: quem tenēt corpora celestia in substantiis corporeis: Vñ & celestes mentes a dionysio dicunt. Est autē hæc differētia inter corpora celestia & terrena: quia corpora terrena per mutationē & motū suā ultimā perfectionē adipiscuntur. Corpora uero celestia statim ex ipsa sua natura ultimā suā perfectionē habēt. Sic igit & inferiores intellectus: scilicet hominum per quēdā motum & discursum intellectualis operationis perfectionem i cognitione ueritatis adipiscuntur: dum scilicet ex uno cognito i aliud cognitum procedūt. Si autem statim in ipsa cognitiōe principiū notī inspicerent: quasi notas oēs cōclusiones cōsequentes: in eis discursus locum non haberet. Et hoc est i angelis: quia statim i illis que primo naturaliter cognoscūt inspicūt omnia: quæcūq; in eis cognosci possunt. Et ideo dicūtur intellectuales: quia etiam apud nos ea: quæ statim naturaliter apprehenduntur: intelligi dicūtur. Vñ intellectus dicitur habitus primorū principiorū. Animæ uero humana: quæ ueritatis cognitione per quēdam discursum acquiruntur: rationales uocātur. Quod quidē cōtingit ex debilitate luminis intellectus in eis. Si enim haberēt plenitudinem intellectualis luminis: sicut angeli statim i primo aspectu principiorū totā uirtutem eorū cōprehēderēt intuēdo quicquid ex eis sillogizari pōt. Si quis uero obiciat: Quod discursus intellectus attribuitur secundum hoc: quod unum per aliud cognoscitur. Sed angeli cognoscūt unū per aliud: quia cognoscūt creaturas per uerbum: ergo intellectus angelicus cognoscit discurrendo. Respondetur ad hoc quod discursus quendam motum nominat. Omnis autem motus est de uno priori in aliud posterius. Vnde discursiua cognitio attenditur secundum quod ex aliquo prius noto deuenitur in cognitionem alterius posterius notī: quod prius erat ignotum. Si autem uno inspecto simul aliud inspicatur: sicut i speculo inspicitur simul imago rei & res: non est propter hoc cognitio discursiua. Et hoc modo cognoscūt angeli res i uerbo: nec tamē discurrūt de noto ad icognitum: sicut intellectus humanus. In sciētia autem nostra triplex est discursus: sicut intellectus humanus. In prima parte. q. xliij. ar. vii. Primus discursus est secundū successionē

tantum: sicut cū postq̄ intelligimus aliquid in actu conuertimus nos
 ad intelligēdum aliud. Secundus discursus est secundum causalitatem:
 sicut cū per principia peruenimus in cognitionē cōclusionum. Iste
 aut discursus praelupponit primū. Procedētes enim a principiis ad cō
 clusiones nō simul utrūq̄ cōsiderāt. Vñ quādo cognoscitur primum
 adhuc ignorat. li. Et. sic. it. nō cognoscitur in primo: sed ex prio. Ter
 tius uero discursus est: quādo secundum uidetur in primo resolutis ef
 fectibus in causas. Et tūc cessat discursus. Intellectus ergo noster cū
 discursu: Angelicus uero sine discursu intelligit. Sed uide q̄ praeclare
 declarat hoc etiam presatus doctor lucis in quæstionibus disputatis.
 q. viii. ar. xv. dicēs. Discurrere proprie est ex uno in cognitionē alteri⁹
 duēre. Differt at cognoscere aliqd i aliquo & aliqd ex aliquo. Qñ. n.
 aliquid in aliquo cognoscitur: uno motu fertur cognoscēs in utrūq̄
 sicut patet quādo aliqd cognoscitur in aliquo: ut in forma cognoscibi
 li. Et talis cognitio nō est discursiua. Nec differt quātū ad hoc utrū ali
 quid uideatur in propria specie: uel in specie aliena. Visus enim nō di
 citur cōferre: neq̄ uidēdo lapidem p speciem a lapide acceptam: neq̄
 uidendo lapidem per eius speciem in speculo resultantem. Sed tūc di
 citur aliquid ex aliquo cognosci: quādo nō est idem motus in utrūq̄:
 sed primo mouetur intellectus in unum: & ex hoc mouetur in aliud.
 Vnde hic est quidam discursus: sicut patet in demonstratōnibus. Prio
 enim intellectus fertur in principia tantum: & secundario fertur per pri
 cipia in cōclusiones. Intellectus aut angelicus a sua creatione per for
 mas innatas est perfectus respectu totius naturalis cognitiōis: ad quē
 se extēdit uirtus intellectiua: sicut & materia cælestium corporū totali
 ter est perfecta uel terminata per formā: ita q̄ nō remanet in potentia
 ad aliam formam. Et propter hoc dicitur in libro de causis. Quod in
 telligētia est plena formis. Non enim esset plena: nisi tota sua potētia
 per formas illas terminaretur. Vnde nihil eorum: quæ naturaliter co
 gnoscere potest: est ei incognitum. Sed intellectus noster participans
 defectiue lumen intellectuale nō est completus respectu omnium co
 gnoscibilium: quæ naturaliter cognoscere potest: sed est perfectibilis.
 Nec posset se de potētia in actum reducere: nisi quātum ad aliquid ali
 qua esset eius cognitio completa per naturam. Vnde oportet q̄ in in
 tellectu nostro sint quædam naturaliter ab ipso cognita: scilicet prima
 principia: quīs etiam iporum cognitio in nobis nō determinetur nisi
 per acceptionem a sensibus. Vnde sicut Intellectus noster se habet ad
 ista principia sic se habet angelus ad omnia: quæ naturaliter cognoscit
 Et cum cognitio principiorum in nobis sit altissimum nostræ sciētiae:

Patet q̄ in supremo nostræ naturæ attingimus quodāmodo infimā naturæ angelicæ: q̄a s̄m Diony. vii. c. de di. no. Diuina sapientia fines primorū confūxit principis secundorū. Vnde sicut nos sine discursu principia cognoscimus simpliciter intuitu: ita & angeli oīa: q̄ cognoscunt. Vnde & intellectuales dicunt. Et habitus primorū principiorū in nobis dic̄ ē intellectus. ¶ Hæc ille. ¶ Hanc ē angelorū & aīarū differētiā assignat Dionysius. vii. c. de di. no. dicens: Angeli non accipiunt cognitionem suā a s̄monibus longis & diffusis: sicut faciunt aīæ: hoc est q̄ nō intelligūt cum discursu quēadmodū aīa unita corpori intelligit: q̄a aīe rōnali nō statim offert ueritas: sed eam p̄ inquisitionem discurrendo inuenit. Et hæc est cā: cur angeli pprie dicunt̄ intellectuui: uel substantiæ intellectuales: nō aut̄ rōnales: q̄a sine discursu intelligunt: participantes quasi in plena luce naturam intellectualem: ppter quod intellectum deiformē habere dicunt. Hoīes uero nō pprie dicunt̄ intellectuui: sed rōnales: q̄a cum aīa extremum gradum teneat in substantiis intellectualibus: participat naturam intellectualem defectiue: quasi obumbrata. Propter quod rōnalis nō iniuria dic̄ & nō intellectua: nisi improprie: q̄a ratio oritur in umbra intelligētiæ: ut dic̄ Isaac in libro suarum diffinitionum. Et rabi Moyses ē dicit. Quod ratio est intelligentia obumbrata: q̄a nō pōt puenire ad notitiam icogniti: nisi ex notitia alicuius prius noti: quod est discurrere ex uno in aliud. Ex hoc ē dixit Boetius in. iiii. de cōsolatione: q̄ ita se habet ad intellectum ratio: sicut se habet ad id: quod ē id quod gignitur: & ut tempus ad aternitatem. Ideo ratio est umbra quædam respectu intelligētiæ. In quinto etiā de cōsolatione idem Boetius dic̄. Quod ipsum hominem aliter sensus aliter imaginatio aliter ratio: aliter intelligētia intuetur. Sensus enim figuram in subiecta materia constitutam: imaginatio uero solā sine materia iudicat formam. Ratio uero hanc quoq; transcendit: speciemq; ipsam: quæ est in singularibus: uniuersali consideratione perpendit. intelligentia uero celsior oculus existit. Supergressa namq; uniuersitatis ambitum ipsam simplicem formam pura mentis acie intuetur. ¶ Hæc ille. ¶ Hoc aut̄ recte perpendi potest ex tertio de anima: ubi philosophus ponit tres operationes intellectus. ¶ Prima enim dicitur simplicium intelligentia: siue simplicium apprehensio. secundum quā intellectus intelligit puras & nudas rerum quiditates: quæ quidē operatione ratio a quibusdam dicitur informatio intellectus: uel informatio p̄ intellectum: quando intellectus apprehendit: quod quid est res: quod est obiectum ipsius. ¶ Secunda operatio appellatur compositio uel diuisio. ¶ Tertia uero discursus: & harum operationum secunda non pōt

DE DIFFERENTIIS ANIME

esse sine prima: nec tertia sine secunda ut patet. Et quis intellectus & ratio sint una & eadē potētia realiter in hoīe: tñ noīe & rōne differunt: qā primæ duæ operationes sunt intellectus: inquātum intellectus ē.

Tertia uero operatio est intellectus: inquātum intellectus dicit ratio quādam. Potest et dicere q. iste tres opationes sunt opationes rōnis: sed tertia est ipsius rationis: inquātum ratio. Prima uero & secūda sūt rationis: inquātum ratio est intellectus qdam. Quia ergo angeli primam operationem hñt: quī eo modo: quō nos itelligimus prima principia intelligunt: qe quid naturaliter itelligūt sine aliquo discursu aut inquisitione rationis: ideo intellectiui & non rōnales appellant. Quia uero homines ratiocinando de noto ad incognitum discunt: ideo potius rationales q̄ intellectiui appellantur: qā sicut proprium est intellectus apprehēdere nudam & simplicem rei essentiam & quiditatem: ita ratiōis proprium est ratiocinari & discurrere. Vnde Boetius dicit Quod ratio est ppria humani generis: & ratiocinatio est rōnis inquisitione siue p̄cessus qdam rōnis nostræ p̄cedēs de notitia noti ad notitiā incogniti: ut dicit Isaac in libro suarum diffinitionū. Hæc autē: q̄ prælibata sunt: ex intentione et sancti doctoris ppalauius. Vnde in q̄stionibus disputatis p̄fatus doctor sic inquit. In intellectu diuino: q̄ est omnino simplex: nulla pōt eē compositio: sed ratio nostra: q̄uis sit cōposita ex hoc tñ q. in ipsa aliqd de natura simplicis iuenitur: sicut exemplar in sua imagine. pōt in aliquem actum simplicē & aliqū actum cōpositum: prout componit p̄dicatum cum subiecto: uel put cōponit principia in ordine ad conclusionem. Vnde eadē potētia in nobis est: q̄ cognoscit simplices res quiditates: & q̄ format p̄positiones: & quæ ratiocinatur: quorū unum proprium est rōnis: inquātum est ratio. Alia duo pñt eē intellectus: inquātum est intellectus. Vnde secūdum inuenitur in angelis: cum per plures spēs cognoscāt. Sed in deo est solum primum qui cognoscēdo essentiam suā oīa itelligit & simplicia & complexa.

Hæc ille in p̄fatis q̄stionibus. q. xv. ar. primo ad q̄ntū. Recte igitur angeli intellectiui: hoīes autē rōnales appellant. Vnde et Thomas in. ii. Sen. dist. iii. ar. vi. ad secūdū sic dicit. In homine ē intellectus nō tamen p̄pter hoc in ordine itellēctualium pprie ponit: qā illa substantia itellēctualis dicit: cuius tota cognitio fm̄ itellēctum est: qā oīa q̄ cognoscit: subito sine inquisitione sibi offerūt. Non autē ita est de cognitione aīæ: qā per inquisitionem & discursum rōnis ad notitiā rei uenit. Et ideo rōnalis dicit: qā eius cognitio fm̄ terminum tm̄: & fm̄ principium itellēctualis est. Secūdum principium: qā prima principia

sine inquisitione statim cognoscit aia. Vñ hitus primorū pricipiorū itel
lectus dicitur secundum terminum: qā inquisitio rōnis ad intellectum rei
terminatur. Et ideo non habet intellectum: ut naturam ppriam: sed p
quādam participationem. Hæc ille. Hæbes igitur qualiter aia ra
tionalis dicit: & homo similiter per animam rōnalis nūcupat: ppter
discursum. Angelus uerō nō rōnalis pprie: sed intellectuius appellat:
qā sine discursu intelligit: quīs beatus Gregorius appellauit angelū
aīal rōnale qā non loquit illic ex sententiā ppria: sed ex opinione Pla
tonis: qui dixit angelos eē aīalia. Ideo Platonici in diffinitione hoīs mor
tale addiderūt dicētes, Sumus enī rōnales nos & dii: sed mortale ad
ditum separat nos ab illis. Vt recitat Porphīrius in prædicabilibus.
Sed ne arbitreris ex iis: quæ paulo ante elucidata sunt. Quod ratio &
intellectus in homine sint duæ potentia: uel q̄ realiter differant. Au
di quid dicat Thomas in quæstionibus disputatis, q. xv. arti. primo.
Oportet inquit inuestigare rationis & intellectus differentiam. Scien
dum est igitur fm Augustinum in. iiii. de trinitate. Quod sicut est ora
do quidam inter substantias corporeas: ex quo quædam aliis superio
res dicuntur: & earum regitue: ita etiam est quidam ordo inter sub
stantias spirituales. Superiorum autem & inferiorum corporum hæc
est differentia. Quod inferiora corpora suum perfectum esse p mo
tum consequuntur: generationis scilicet alterationis & augmenti: ut
patet in lapidibus plantis & animalibus. Superiora uero corpora suū
perfectum esse habent quantum ad substantiam uirtutem & quantita
tatem & figuram absq̄ omni motu statim in eorum principio: ut pa
tet in sole & luna & stellis. pfectio at spūalis nature in cognitiōe ueri
tatis cōsistit. Vñ sūt qdā substantiæ spūales supiores: q̄ sine aliquo mo
tu uel discursu statim in prima & subita: siue simplici acceptōe cognitio
nē obtinent ueritatis: sicut est in angelis: ratione cuius intellectū dei
formem habere dicuntur. Quædam uero sunt inferiores: quæ ad co
gnitionem ueritatis perfectam uenire non possunt: nisi per quendam
motum quo ab uno in aliud discurrūt: ut ex cognitis in incognitorum
notitiam pueniant: quod est proprium humanarum animarum. Et
inde est q̄ ipsi angeli intellectuales substantiæ dicuntur: animæ uero
rationales. Intellectus enim simplicem & absolutam cognitionem de
signare habet. Ex hoc enim aliquis intelligere dicitur. Quod inter
ius ipsa rei essentia ueritatem quodammodo legit. Ratio uero discursus
quendam designat: quo ex uno in aliud cognoscendum per
tingit & peruenit. Vnde dicit Isaac in libro suarum diffinitionū: q̄

ratiocinatio est cursus causæ in causatum. Motus autem omnis ab immobili procedit: ut dicit Philosophus, vii. & viii. phisicorum: & Augustinus, viii. super Genesim ad litteram. Finis etiam motus est quæ: ut dicitur in qnto Phisicorum. Et sicut motus comparatur ad quietem & ut ad principium: & ut ad terminum. Ita & ratio: quæ comparatur ad intellectum: ut motus ad quietem: & ut generatio ad esse: ut patet ex auctoritate Boetii superius inducta. Comparatur enim ratio ad intellectum: qui est ueluti quoddam quietum & immobile: ut ad principium: & ut ad terminum. Vt ad principium quidem: quia non posset mens humana ex uno in aliud discurrere: nisi eius discursus ab aliqua simplici acceptione ueritatis inciperet. Quæ quidem acceptio est intellectus principiorum. Similiter nec rationis discursus ad aliquid certum pueniret: nisi fieret examinatio eius: quod per discursum inuenit ad prima principia: in quæ ratio resoluit. Et sic ratio etiam comparatur ad intellectum: ut ad terminum. Et hoc modo intellectus est principium & terminus rationis. Vnde quæ cognitio humanæ animæ proprie sit per uiam rationis: est tamen in ea quædam tenuis participatio illius simplicis cognitionis: quæ in substantiis superioribus inuenitur: ex quo uim intellectiui habere dicunt. Et hoc secundum illud modum quem supra diximus ex uerbis Dionysii, vii. c. de diu. nomi. dicens: Quod diuina sapientia semper fines primorum coniungit principiis secundorum. Hoc est dictum quod inferior natura in suo summo attingit ad aliquid infimum naturæ superioris. Naturæ enim ordinatæ adinuicem sic se habent: sicut corpora contigua: quorum inferius in sui supremo: tangit superius in sui infimo. Vnde & natura attingit in sui supremo ad aliquid: quod est proprium superioris naturæ: imperfecte illud participans: quia illud: quod est superioris naturæ non potest esse in inferiori natura perfecte: sed per quandam tenuem participationem: ut diximus: quemadmodum in natura sensitua non est ratio: sed aliquid qua participatio rationis: in quantum bruta habent quandam prudentiam naturalem: ut patet in primo metaphisicæ. Id autem: quod sic participatur: non habetur: ut possessio: id est sicut aliquid perfecte subiacens potentiae habenti illud: sicut dicit in primo metaphisicæ. Quod cognitio dei diuina est: & non humana possessio. Vnde ad id: quod hoc modo habetur: non deputatur aliqua potentia: sicut bruta non dicuntur habere rationem aliquam: quauis aliquid prudentiæ participant: sed hoc inest secundum quædam estimationem naturalem. Similiter nec in homine est una potentia specialis: per quam simpliciter & absolute & absque discursu cognitionem ueritatis obtineat: sed talis ueris

ratis acceptio inest sibi per quendam habitum naturalem: qui dicitur Intellectus principiorum. Non est igitur in homine aliqua potentia a ratione separata: quæ intellectus dicatur. Sed ipsa ratio intellectus dicitur: eo quod participat de Intellectuali simplicitate: ex quo est principium & terminus in eius propria operatione. Dato autem quod aliqua potentia nobis proprie & perfecte competere ad simplicem acceptionem & cognitionem veritatis: quæ est in nobis: non tamen esset alia potentia a ratione. Quod sic patet secundum Aulcennam in. vi. de naturalibus. Diuerſi actus indicant differentiam potentialium: quia potentia distinguitur per actus: & actus per obiecta: & tunc tantum: quando non possunt in idem principium referri: sicut in corporibus non reducitur in idem principium recipere & retinere: sed hoc in humidum: illud autem in siccum. Et ideo imaginatio: quæ retinet formas corporales est alia potentia a sensu: qui recipit prædictas formas per organum corporale. Actus autem rationis: qui est discurrere: & actus intellectus: qui est simpliciter apprehendere veritatem comparantur adinuicem: ut generatio ad eam: & motus ad quietem: ut superius patuit. In idem autem principium reducitur quiescere & moueri in omnibus in quibus inveniuntur: quia per quam naturam aliquid quiescit in loco: per eandem mouetur ad locum: cum natura sit principium motus & quietis in eo: in quo est. Sic autem se habent quiescens & motum: sicut perfectum & imperfectum. Unde & potentia discurrens & veritatem accipiens non erunt diuerſe: sed una: quæ: in quantum est perfecta: veritatem absolute cognoscit. In quantum uero est imperfecta: discursu indiget. Unde ratio proprie accepta nullo modo potest esse alia potentia ab intellectu in nobis. Sed interdum ipsa uis cogitativa: quæ est potentia animæ sensitivæ: ratio dicitur: quia confert inter formas Individuales sicut ratio proprie dicta inter formas uniuersales: ut dicit Commentator in. iiii. de anima. Et hæc habet organum determinatum: scilicet mediam cellulam cerebri. Et hæc ratio absque dubio alia potentia est ab intellectu. Sed de hac nunc non intendimus. ¶ Hæc Thomas ubi supra. Et sic habes in hac differentia: quomodo anima rationalis cum discursu: angelus uero sine discursu intelligit. Habes etiam qualiter angeli intellectui appellantur: animæ uero rationales dicuntur: & quauis in homine sit quædam tenuis participatio intellectus: non tamen in homine sunt duæ potentia ratio & intellectus.

CDIFFERENTIA VNDECIMA.

NDECIMO Differūt angelus & anima rationalis: quia in angelo potentia non sunt ita distincta: sicut in anima: siue in angelo non sunt tot nomina potentialium: sicut in anima. Ponunt enim theologi in anima rationali sinderesim conscientiam rationem superiorem & inferiorem: quæ omnia angelis ipsos attribuisse nusq̃ comperi. Et notanter dixi omnia: quia non erit absurdum fortasse sinderesim in ipsis ponere. Nō autem memini me legisse aliquem theologum: qui rationem superiorem & inferiorem in angelis posuerit: aut qui dicat sinderesim rationem & cōscientiam facere syllogismum in angelo: sicut in anima faciunt: ut patebit: quia collectio nō est in angelis ut diximus. Quomodo autem hæc sint in anima & quid sit unūquodq̃ eorum: libet differere. Ratio, n. supior & inferior hoc mō distingūtur fm̃ doctorem lucis in quæstionibus disputatis. q. xv. ar. ii. Sūt enim inquit quædam naturæ anima rationali superiores quædam uero inferiores. Cum uero omne: quod intelligitur intelligat per modum intelligētis. Rerum: quæ sunt supra animam: intellectus ē in anima rationali inferior ipsis rebus intellectis. Earum uero: quæ sunt infra animam inest anime intellectus superior ipsis rebus: cum in ea res ipse nobilius esse habeat q̃ in seipsis. Et sic ad utraq̃ res diuersam habitudinem habet: & ex hoc diuersa sortitur officia: fm̃ q̃ ad diuersas naturas respicit. Secundū enim q̃ rebus superioribus intendit: puta uel quod naturam earum absolute considerat: aut ab eis rationem & quasi exemplar operādi accipit: superior ratio nominatur. Secundum uero q̃ ad inferiora cōuertitur: uel cōspicienda per cōtemplationē: uel per actionem disponenda: inferior ratio nūcupatur. Vtraq̃ autem scilicet superior & inferior fm̃ cōmunem rationem intelligibilis ab anima humana apprehenditur. Superior quidem prout immaterialis est in seipsa. Inferior autem: prout a materia per actum intellectus agētis de nudatur. Vnde patet q̃ ratio superior & inferior nō nomināt diuersas potētiās: sed unam & eādem ad diuersa diuersimode comparatam.

In tertio autem articulo eiusdem quæstionis sic inquit. Aliq̃s actus attribuitur rationi dupliciter. Vno modo quia est immediate eius: ut pote ap̃ ipsa ratioe elicitus: sicut cōferre de agēdis uel scibilibus. Alio modo quia eius est mediante uolūtate: quæ per eius iudicium mouetur. Sicut autem motus appetitus: qui sequitur iudicium ratiois: ratioi attribuitur: ita motus appetitus cōsequētis deliberationem superioris rationis attribuitur superiori rationi: utpote cum aliquid deliberat de

agēdis: ex hoc q̄ aliquid deo est acceptum: uel diuina lege præceptum
 uel aliquo huiusmodi modo. Inferioris uero rationis est: quando mo-
 tus appetitus cōsequitur inferioris rationis iudicium: ut cum delibera-
 tur de agēdis per causas inferiores: ut puta cōsiderando turpitudinem
 actus: dignitatem rationis: hominum offensam & huiusmodi. Hæ au-
 tem genuinæ cōsiderationes ordinatæ sunt. Finis enim s̄m p̄m i. vii.
 ethicorum in operabilibus ratiōem p̄cipij tenet: quia hoc facit finis
 in operabilibus: quod prima principia in speculabilibus. In scientiis
 enim speculatiuis non perficitur iudicium rationis: nisi quando resolu-
 untur rationes in prima principia. Vnde nec in operabilibus perfici-
 citur: nisi quando fit reductio usque ad ultimum finem. Tunc enim
 solummodo ratio dabit ultimam sententiam de operando. Et hæc
 sententia est consensus in opus. Et inde est q̄ consensus in actum at-
 tribuitur rationi superiori: quæ finem ultimum respicit. Sed delecta-
 tio: siue delectationis complacentia attribuitur ab Augustino rationi
 inferiori. Quando igitur aliquis peccat in actum consentiēdo: est pec-
 catum in ratione superiori: quādo uero per solam delectationem cū
 aliqua deliberatione: dicitur esse peccatum in inferiori ratione: p̄pter
 hoc q̄ i huiusmodi inferioribus disponendis immediate cōsistit. Sic autē
 dicitur esse peccatum in superiori ratione: uel inferiori: inquantū mo-
 tus appetitusue rationi attribuitur. Sed considerādo actum proprium
 rationis dicitur esse peccatum in superiori uel inferiori ratione: quādo
 ratio superior uel inferior in propria collatione decipitur. Nam secū-
 dum philosophum in. iiii. de anima. Sicut sensus i propriis sensibilibus
 nūq̄ decipitur. Circa sensibilia autem cōmunia: & per accidens decipi-
 pi pōt. Ita intellectus circa proprium obiectum scilicet quod quid est:
 nunquam decipitur: nisi forte per accidens: nec circa prima principia
 decipitur: quæ statim notis terminis cognoscunt. Propterea dixit phi-
 losophus. Quod intellectus semper est rectus. Sed decipitur in conse-
 rendo & applicando principia communia ad particulares conclusio-
 nes. Et ita contingit rationem sua rectitudine priuari: & in ea esse pec-
 catum. Omne autem peccatū ē contra rationē: ut Dionysius dicit. In-
 quantū est contra rationem rectam: in qua peccatum esse non po-
 test. ¶ Si quis uero obiiciat: quod fortius & superius non uincitur
 ab inferiori. Sed ratio est fortissimum eorum: quæ in nobis inuentū ē
 ergo nō potest uinci per concupiscentiā uel aliqd huiusmodi. Et sic ut
 desq̄ ratio nō possit peccare. Dicā ad hoc q̄ simillē rōnē Socrates facie-
 bat ostendere uolēs: q̄ nullū sciētē cōtingit peccare: q̄a scia: cū sit fortiora

a passione nō uincitur. Ad quod respondet philosophus i. vii. ethy. distinguēdo sciām i uniuersalem & particularem: & i sciētiam in habitu & in scientiam in actu: & in habitu scientiam distinguit: per hoc q̄ habitus potest esse solutus & ligatus: ut i ebriosis accidit. Cōtingit enī aliquem habētem sciētiam uniuersalem i actu particulari: circa quem est opus: nō habere sciētiam: nisi in habitu ligato per cōcupiscentiam uel passionem: ut sic iudicium rationis i particulari operatione non possit informari secūdu uniuersalem sciētiam. Et ita cōtingit errare rationem i electiōe. Et a tali errore electiōis. Omnis malus ē ignorāst quātumcūq̄ habeat in uniuersali sciētiam. Et per hunc modum ratio ad peccatum deducitur: in quātum per cōcupiscentiam uel passionem ligatur. Vnde secūdu Augustinū. xii. de trinitate tres cōcurerūt in peccato prīmi parētis. Videlicet uir. Mulier & serpens: hoc est Adā Eua & diabolus in spēcie serpentis: qui i incitauit eos ad peccādum. Per uirum enī rationē superiōrē: per mulierē rationem inferiōrē & per serpentem sensualitatē Augustinus intelligit. Veluti etiam hieronimus super Ezechielē exponēs illud similitudo uultus quatuor aialū &c. Per hominem intelligit rationem superiorem. per uitulum inferiorem: per leonem sensualitatem: & per aquilam dominam sinderesim. ¶ De ratione etiam superiōri & inferiōri quid sint: cumulate declarat p̄fatus thomas in. ii. S. dist. xxiii. ar. ii. Ratio inquit hīc accipit̄: q̄ hoc mō se habet ad uolūtatem & liberū arbitrium: sicut se habet apprehensio sensitua ad sensualitatem. Nullus enim appetitus mouetur in suum objectum: nisi fiat apprehensio alicuius sub ratione boni uel mali cōuenientis uel nociui. Hanc autem rationem cōuenientis & boni aliter homo percipit aliter brutum. Brutum enim nō cōferendo: sed quodā naturali instinctu sibi cōueniens uel nociuum cognoscit. Homo autē per inuestigationem quādam & collationē huiusmodi rationes considerat. Et ideo uis illa per quam in huiusmodi rationum cognitionem uenit: cōuenienter ratio dicitur: quā inuestigatiua ē: & deductiua unus in alterum. Quia uero tota ratio potentialium ex objectis sumitur quorum speciebus cōformantur: Inde est: q̄ oportet in ratione quēdā gradum constituere secūdu ordinem eorum: quibus intendit. In rebus autē: quas ratio. considerat: talis inuenitur distinctio & ordo: Vt quādam æterna & necessaria a temporalibus discreta eis proponantur: Vnde & ratio ex hoc quēdam gradum cōsequitur: q̄ his uel aliis i rēdit. Sed quia ita est in ordine rerū. Quod superius est directiū inferioris & causā: Inde est q̄ per æterna in illis: quæ temporalia sunt dirigantur: sicut id: quod uno modo se habet: est mensura eius: quod multis

forme est: ut ex. xlii. methaphisicæ accipitur. Et secundum hoc patet: Quid ratio æternis dupliciter inhaerere potest: uel considerando ipsa: in se uel considerando ipsa secundum quod sunt regula temporalium per nos disponendorum & agendorum. Et prima consideratio non est extra limites speculatiue rationis: secunda autem ad genus practice rationis pertinet. Vnde patet quod ratio superior parti est speculatiua & parti practica. Et ideo Magister in littera dicit: quod ratio superior supernis conspiciendis in quantum est speculatiua: & in quantum est practica supernis consulendis intendit. Vnde ex hoc patet quod ratio superior: prout contra inferiorem diuiditur: non distat ab ea sicut speculatiuum & practicum: quasi ad diuersa obiecta respiciant de quibus fiat ratiocinatio: sed magis distinguuntur secundum media a quibus ratiocinatio sumitur. Ratio enim inferiori consiliatur ad electionem tendens ex rationibus rerum temporalium. Vt quod aliquid est superfluum uel diminutum: Vile honestum. Et sic de aliis conditionibus: quas moralis philosophus pertractat. Superior uero consilium sumit ex rationibus æternis & diuinis: ut quia est contra præceptum dei uel eius offensam ostendit uel aliquid huiusmodi. Diuersitas autem mediorum ex quibus ad idem genus conclusionis proceditur: non facit diuersam potentiam: sed quandoque diuersum habitum. Et ideo ratio superior & inferior non distinguuntur sicut diuersæ potentia: sed magis secundum habitum: uel quem iam actu habet: uel ad quem naturaliter ordinatur. Ratio enim superior perficitur sapientia: & inferior scientia: ut dicit Augustinus xlii. de trinitate. ¶ Et hæc de ratione superiori & inferiori dicta sufficiant. Nunc autem de finderesi aliquid dilucramus. Sciendum est igitur: Quod natura humana est infra angelicam: si consideremus modum intelligendi utriusque. Dictum est enim supra quod naturalis modus cognoscendi & proprius naturæ angelicæ est: ut ueritatem cognoscat sine inquisitione & discursu. Humane uero proprium est: ut ad ueritatem cognoscendam perueniat inquirendo: & ex uno in aliud discurrendo. Vnde anima humana: ut præfati sumus: quantum ad id: quod in ipsa supremum est: aliquid attingit de eo: quod proprium est naturæ angelicæ: ut scilicet ad aliquorum cognitionem subito & sine inquisitione perueniat: quis etiam angelo sit inferior quantum ad hoc: quod in his ueritatem cognoscere non potest: nisi a sensu accipiens. Inuenitur autem in natura angelica duplex cognitio. Speculatiua: qua ipsam rerum ueritatem simpliciter & absolute intuetur: & practica: tam secundum philosophos: qui posuerunt angelos motores orbium: & omnes formas naturales præexistere in eorum cognitione: quam secundum theologos: qui ponunt angelos deo in officiis spiritualibus

ministrare: secundum que ordines distinguuntur. Vnde & i natura humana: in quantum attingit angelicam oportet esse cognitionem ueritatis sine inquisitione: & in speculatis & in practicis. Et hac quod cognitio non oportet esse principium totius sequentis: siue speculatiue: siue practice: quia principia oportet esse stabiliora & certiora. Vnde & hanc cognitionem oportet homini naturaliter inesse: cum hoc quidem cognoscit quasi quoddam seminarium totius cognitionis sequentis. Et in omnibus naturis sequentium operationum & effectuum quedam naturalia semina preexistunt. Quam quidem cognitionem oportet habitualem esse: ut in promptu existat: ea uti: cum fuerit necesse. Sicut autem anime humane est naturaliter insitus quidam habitus naturalis: quem uocamus intellectum principiorum ita in ipsa est quidam habitus naturalis primorum principiorum operabilium: quæ sunt naturalia principia iuris naturalis: Qui quidem habitus ad findere finem pertinet. Et ideo hoc nomen findere finem uel nominat absolute habitum naturalem similem habitui principiorum speculabilium: uel nominat ipsam potentiam rationis cum tali habitu. Et quodcumque horum fuerit non multum differt: quia hoc non facit dubitationem nisi circa nominis significationem. Hæc ex intentione thome in questionibus disputatis. q. xxvi. ar. i. in i. i. uero. S. dist. xxiii. ar. iiii. sic dicit. Sicut est in motu rerum naturalium. Quod omnis motus ab immobili mouente procedit: ut dicit Augustinus. viii. super genesim ad litteram: & philosophus probat in. vii. & viii. phisicorum. Et omne dissimiliter se habens ab uno eodemque modo se habente ita etiam oportet: quod sit in processu rationalis. Cum enim ratio uarietatem quandam habeat. & quodammodo mobilis sit: secundum quod principia in conclusiones deducit: & in conferendo frequenter decipiatur. oportet quod omnis ratio ab aliqua cognitione procedat: quæ uniformitate & quietem quandam habeat: Quod non sit per discursum inuestigationis: sed subito intellectui offeruntur. Sicut enim ratio in speculatiuis deducitur ab aliquibus principiis per se notis: quorum habitus intellectus dicitur: Ita etiam oportet: quod ratio practica ab aliquibus principiis per se notis deducatur: ut puta malum non esse faciendum. Preceptis obediendum fore: Deo preaceris obtemperandum. Et sic de alijs. Et horum quidem habitus findere finem dicitur. Vnde dico quod findere finem a ratione practica distinguitur: non quidem per substantiam potentie: sed per habitum: qui est quodammodo innatus menti nostre: ex ipso lumine intellectus agentis: sicut & habitus principiorum speculatiuorum: Vt omne totum est minus

sua parte: & huiusmodi: licet ad terminationem cognitionis eorum se-
 fu & memoria indigeamus: Vt in. ii. posteriorum dicitur. Et ideo stari
 cognitio terminis cognoscuntur: ut in primo posteriorum dicitur. Si
 derelis ergo uel habitum tantum nominat: uel potentiam subiectam
 habitui sic nobis inato. ¶ Hæc ille. ¶ Notandum isuper q̄ sinderelis
 nūq̄ potest peccare. Et ratio est: quia illud quod naturaliter est sem-
 per inest: sed naturale est sindereli: Quod remurmuret malo: ergo ip-
 sa nūq̄ in malum cōsentit. ¶ Vterius. Bonum potest esse magis pu-
 rum: q̄ malum: quia aliquod Bonum est: cui nihil admiscetur de malo.
 Nihil autem est adeo malum: quod nō habeat aliquid de bono admi-
 xtum. Sed in nobis est aliquid: quod semper inclinat ad malum: scilicet
 cet fomes. Ergo & aliquid erit: quod semper icllat ad bonum. Hoc au-
 tem nō uidetur esse nisi sinderelis: ergo in sindereli nūq̄ potest eē pec-
 catum: quia i ratione superiori uel inferiori esse possit: ueluti ante de-
 monstrauimus: quia in ipsa applicatione uniuersalis principii ad aliquod
 particulare potest accidere error propter imperfectam uel falsam de-
 ductionem uel alicuius falsi assumptionem: Et ideo i sindereli non est
 peccatum: sed in illa potentia: quæ uniuersale iudicium sinderelis ad
 particularia opera applicat. Nam sicut in speculatiuis ratio falsa: quia
 originem sumat a principiis: nō tamen a principiis primis falsitatē ha-
 bet: sed ex malo usu principiorum: ita etiam in operatiuis accidit. Qd̄
 autem in sindereli nō possit esse peccatum: late ostēdit sanctus doctor
 lucis i quæstionibus in disp. q. xxvi. ar. ii. dicens. Natura in omnib⁹ o-
 peribus suis bonum itendit: & cōseruationem eorum: quæ per opera-
 tionem naturæ sūt. Et ideo in omnibus naturæ operibus semper pri-
 cipia sunt permanētia & immutabilia: & rectitudinem cōseruantia.
 Principia enim manere oportet: ut dicit in primo phisicorum. Nō enim
 posset esse aliqua firmitas uel certitudo in iis: quæ sunt a principiis: nisi
 si principia essent firmiter stabilia. Et inde est q̄ omnia mutabilia re-
 ducuntur ad aliquod primum immobile. Hinc est etiam Quod om-
 nis specifica cognitio deuincat ab aliqua certissima cognitione: circa
 quam error esse nō potest: quæ est cognitio primorum principiorum
 uniuersalium: ad quæ omnia illa cognita examinātur. Et ex quibus oī-
 bus omne uerum approbatur: & omne falsum respuitur. In quibus
 si aliquis error posset accidere: nulla certitudo in tota sequenti cogni-
 tione inueniretur. Vnde & in operibus humanis ad hoc q̄ in eis aliqua
 rectitudo esse possit oportet esse aliqd̄ principii permanens qd̄ rectitu-
 dinē imutabile hēat: ad qd̄ oīa opa examinānt: ita q̄ illud principium

permanens omni malo resistat: & omni bono consentiat. Et hoc est sindereſis cuius officium est remurmurare malo & inclinare ad bonū. Et ideo concedimus: Quod in ipsa non possit esse peccatum. **C**Hæc ille. **C**Sed contra. Videtur enim q̄ in sindereſi possit esse peccatum. Nam peccare: cum non sit habitus proprie loquendo: nec potentia: sed: hois: quia actus sunt singularium. Dicitur tamen aliquis habitus uel potentia peccare: s̄m q̄ per actum alicuius potentia: uel habitus homo inducitur ad peccandum quā loq: quia lo. xvi. Venit hora: ut omnis: qui interficit uos arbitres obsequium se præstare deo. Et sic ad occisionem aliqui inclinant: ex hoc q̄ iudicabunt esse obsequendum deo. Quod ad sindereſim pertinet. Ergo uidet̄ q̄ sindereſis possit peccare. **C**Uterius. Pena correspondet culpe. Sed tota anima punitur: in damnatis: etiam sindereſis. Ergo sindereſis peccat. **C**Ad primum dicitur q̄ quando in aliquo syllogismo conclusio falsa inducit̄ ex duabus propositionibus: quarum una est uera: & alia falsa: peccatum conclusionis non attribuitur uere: sed falsæ. Et ideo in illo arbitrio: quo occisores apostolorum arbitrabantur se obsequium præstare deo: peccatum non proueniebat ex uniuersali iudicio sindereſis: sed ex falso iudicio superioris rationis: quæ arbitrabatur occisionem apostolorum esse beneplacitam. Sindereſis enim dicebat. Omne beneplacitum deo est faciendum. Et hæc est uera. Superior autē ratio dicebat. Occisio apostolorum est deo beneplacita: ergo &c. Et ideo non oportet concedere q̄ per actum sindereſis inclinarentur ad peccatum. **C**Ad secundam instantiam respondet Augustinus in. xii. de trinitate dicens: hoc argumentum non ualere propter hoc: q̄ peccato solius inferioris rōnis totus homo dānatur. Et hoc ideo: quia ad unā partem pertinet utraq̄ ratio cuius est propriū peccare. Et ideo pena directe respondet persone: & non potentia: nisi in quantum potentia ē personæ. Pro peccato enim quod homo una sui parte cōmisit: ipsa psona hominis penam meretur: quantum ad omnia: quæ in persona continentur. Vnde & in iudicio seculari pro homicidio: quod homo manu committit: nō sola manus punitur. Et per hoc patet solutio ad istas duas instantias. **C**A nnota, tu etiam dignum arbitror: q̄ sindereſis in nullo potest extinguī: quod sic probatur. Habetur enim Esaia ultimo: Vermis eorum non morietur: & cætera. Et exponit Augustinus de uermine conscientia: qui ē remorsus conscientia. Sed remorsus conscientia: causatur ex hoc: Quod sindereſis remurmurat malo: ergo Sindereſis in nullo: extinguitur. Vnde etiam Ieronimus in Glosa Ezechielis primo dicit

Quod nec in caſm ſinderes ſiſt eſt extinſta: quem tamē cōſtat deſperatū fuiſſe: per hoc: quod dicitur geneſis. liii. Maior eſt iniquitas meatū q̄ ut ueniam merear: Ergo i nullo ſinderes ſiſt extinguitur: nec i iſtis q̄ dem damnatis. Nota tamē ſecūdm thomam ubi ſupra ar. liii. Quod ſinderes ſiſt extingui dupliciter poteſt itelligi. Vno modo quātum ad ſpūm Inmē habituale. Et ſic Impoſſibile eſt q̄ ſinderes ſiſt extingatur: ſicut Impoſſibile eſt: q̄ aīa hominis priuetur lumine intellectus agētis per quem principiā prima i ſpeculatiuis & operatiuis nobis inoteſcūt. Hoc enim lumē eſt de natura ſpūs animā: cum per hoc ſit intellectua lis: de quo lumine dicitur in pſalmo Signatum eſt ſuper nos lumē uultus tui domine. Quod ſcilicet nobis bona oſtēdit. Hāc enī eſt reſpōſio ad id: quod dixerat. Quis oſtēdet nobis bona. Alio modo quantū ad actum: Et hoc dupliciter. Vno modo ut dicatur actus ſinderes ſiſt extingui: in quātum actus eius nō intercipitur. Et ſic cōtingit actum ſinderes ſiſt extingui in his: q̄ nō habēt uſum liberi arbitrii: nec aliquē uſū rationis. Et hoc eſt ppter impedimētum proueniēs ex læſione organorum corporalium: a quibus ratio noſtra indiget accipere. Alio modo per hoc q̄ actus ſinderes ſiſt ad cōtrarium deſlectitur: & ſic Impoſſibile ē i uniuerſali iudiciū ſinderes ſiſt extingui. In particulari uero operabili extinguitur: quādoquē peccatur in eligēdo. uis enim cōcupiſcētiae uel alterius paſſionis ita rationem abſorbet: ut in eligēdo ſinderes ſiſt uniuerſale iudiciū ad particularem actum nō applicet. Sed hoc nō extinguit ſinderes ſiſt ſimpliciter: ſed ſecūdm qd. Vnde ſimpliciter loquēdo cōcedimus q̄ ſinderes ſiſt nūq̄ extinguit. ¶ Sed cōtra. ¶ Nā i fideles nullum habēt remorſum cōſcientiā de ſua infidelitate. Cū igitur officiū ſinderes ſiſt ſit remurmurare malo & peccato: Videtur q̄ i eis iſta ſit extinſta. ¶ Item ſic. ¶ Nam in beatis amouetur omnis iclīnatio ad malum: ergo per cōtrarium & in damnatis omnis iclīnatio ad bonum. Sed ſinderes ſiſt iclīnat ad bonum: ergo &c. Dicitur ad primum q̄ in infidelibus ſine hāreticis remurmurat cōſcientia eorum i fidelitati ppter errorem: qui eſt in ratiōe eorum ſuperiori. Ex quo cōtingit q̄ iudiciū ſinderes ſiſt huic particulari nō applicetur. In uniuerſali enim iudiciū ſinderes ſiſt in eis manet. Iudicāt enim malum eē nō credere his: quā a deo dicuntur. In hoc autem errāt ſecūdm ſuperiorem rationem: quia nō credūt hoc eſſe a deo dictum. Reſponderetur ad ſecūdm q̄ malum eſt prāter naturam. Et ideo nihil prohibet iclīnationem ad malum a beatis remoueri. Sed bonum & iclīnatio ad bonum conſequitur ipſam naturam. Vnde natura manēte nō poteſt iclīnatio ad bonum tolli etiam a damnatis. In nullo igitur ſinderes ſiſt ex

dngultur. Vnde hieronymus super Ezechielē appellat findereſim ſci
 ſtillam conſciētīæ. Nam ſicut ſcintilla eſt id: quod purius eſt de igne: &
 ſuper uolat toti igni: ita findereſis eſt id quod ſupremum in conſciē
 tiæ iudicio reperitur. Et ſecūdum hāc methaphoram findereſis ſcintil
 la conſciētīæ dicitur. & ſicut in igne materiali aliquis motus accidit
 igni: propter admixtionē ad materiam alienam: qui nō accidit ſcintil
 le ratione ſuæ puritatis. Ita aliquis error poteſt accidere conſciētīæ
 propter commixtionem eius ad particularia: quæ ſunt quaſi materia
 a ratione aliena: qui non accidit rationi in ſua puritate exiſtēti. ¶ **C**Au
 guſtinus autem appellat findereſim naturale iudicatorium. ¶ **S**ed iā
 de findereſi cumulate loquī ad conſciētiam tranſeamus. ¶ **S**ciē
 dum eſt igitur q̄ conſciētia quandoq̄ accipitur pro re conſcita. Vt
 cum dicitur: Dicam tibi uel pandam tibi conſciētiam meam: id eſt
 qd̄ eſt in conſciētia mea. Et hoc modo accipit paulus conſciētiam.
 .i. ad thy. .i. cum dicit: ſiſis præcepti charitas de conſciētia bona. Glo
 ſa. id eſt Spe: quia ex meritis: quæ conſciētia tenet: motus ſpei inſur
 git. Aliquī uero dicunt q̄ hoc nomen conſciētia poteſt etiam ſigni
 ficare potentiam uel habitum. Sed hoc eſt falſum. Sunt enim aliqua
 nomina ita ſignificantia actum: q̄ nullo modo poſſunt ſignificare ha
 bitum uel potentiam: ſicut hoc nomen uſus: quod quidem ſignificat
 actum cuiuſlibet actus & potentīæ. Vſus enī eſt illius: cuius eſt actus.
 Vnde hoc nomen uſus ita ſignificat actum: q̄ nullo modo poteſt ſi
 gnificare potentiam uel habitum. Et ſimiliter uidetur de conſciētia.
 Nomen enim conſciētīæ ſignificat applicatiōē ſciētīæ ad aliquid.
 Vnde conſcitre dicitur: quaſi ſimul ſcire. Quælibet autem ſciētia ad
 aliquid applicari poteſt. Vnde Ratio coniuncta findereſi facit conſciē
 tiam. Conſciētia ergo non poteſt nominare aliquem habitum ſpe
 cialē: uel aliquam potentiam: ſed noīat ipſum actū: q̄ eſt applicare cu
 iuſcūq̄ hit⁹ uel cuiuſcūq̄ potentie aliquē actū pticularē. Applicatur
 autem aliqua notitia uel ſciētia ad aliquem actum dnpliciter. Vno
 modo ſecundum q̄ conſideratur an actus ſit: uel fuerit. Alio modo ſe
 cundum q̄ conſideratur: an actus ſit rectus: uel non. Et ſecundum q̄
 dem primum modum applicatiōis dicimur habere conſciētiam ali
 cuius actus: in quantum ſcimus illum actum eſſe factum: uel non fa
 ctum. ſicut eſt in comuni uſu loquēdi: quando dicitur. ſuper conſciē
 tiam meam tibi dico: q̄ non feci hoc. Vel ſecundum conſciētiam
 meam non meminī me dixiſſe tale uerbum. Vel quando dicitur a q̄
 buſdam alicui religioſo. Iures uel dicas ſuper cōſciētiam tuam: ſi ue
 niſti ex tali loco. Et hic modus loquēdi a multis uſurpatur: qui dicunt

In cōsciētia est sic: uel sic: Et secūdum hūc modū loquēdi, itelligit: qđ habet̃ genesis. lxxxiij. Nō ē in cōsciētis nostris: qui pecuniā posuerit i saccis uestris. Et ecclesiastes. vii. Scit cōsciētia tua: qđ tu crebro maledixisti aliis: Et secūdum hoc dicē cōsciētia testificari aliquid ratiōi: Vt testimoniū mihi prohibuit cōscientia mea. Vnde cicero dixit: Cōsciētiam bene actae uitae suae ipsū magnopere cōsolari. Et paulus apostolus dixit. Testimoniū prohibere illis cōscientia ipsorū. Aliquis etiā uir sanctus dicē sibi non esse conscius alicuius peccati mortalis: sicut paulus dixit: Nihil mihi conscius sum: sed in hoc iustificatus non sū.

¶ Secūdū uero aliū modū applicatiōis: quo notitia applicatur ad actū: ut sciatur an actus sit rectus uel non: duplex est uia. Vna secūdū qđ p habitū scientiae dirigitur in aliqd faciendū: uel non faciendū. Alio mō secūdū qđ actus: postq̃ factus ē: examināf ad habitū scientiae: an sit rectus. Et hac duplex uia in opabilibus distinguit̃ secūdū duplicē uia: quae est in spectabilibus: scilicet uia: q̃ est inueniendi & iudicandi. Illa enī uia: qua p scientiā inspicimus quid agendū est qua si consiliantes: ē similis inuentiōi: per quā ex principiis inuestigam⁹ conclusiones. Illa aut̃ uia p quā ea: q̃ iā facta sunt: examinamus discutiendo an recta sunt: est sicut uia iudicii p quā conclusiones in principia resolunt̃. Secūdū aut̃ utrūq; applicationis modū noīe sciaē utimur: Secūdū enī qđ applicat̃ scia ad actū: ut dirigēs ipsū: s̃m hoc dicē cōscientia istigare uel iducere: uel ligare. Secūdū uero qđ applicat̃ scia ad actū p modū examinationis cogit: qđ iā acta sunt sic dicē cōscientia accusare uel remordere quādo id: qđ factū est: iuenit̃ discordare a sciētia: ad quā examināf. Defendere aut̃ uel excusare: quādo iuenit̃ id: qđ factū ē processisse s̃m formā sciētiae. Sed diligenter aduertēdū: qđ i prima applicatione: qua applicat̃ sciētia ad actū ut sciāf: an factū sit: ē applicatio ad actū p̃ticularē notitiā sensitīuā: ut memoriā: p quā ei⁹ qđ factū est: recordamur: uel sensus: p quē hunc p̃ticularē actū: quē nūc agimus: percipimus. Sed i secūda & tertia applicatiōe: qđ cōsiliamur qđ agendū sit. uel examināf iā factā: applicant ad actū rōnis opatiui habitus iudicēdis: & hitus sapiētiae: quo p̃ficiē supior rō: siue simul oēs applicentur: siue alter eorū tm̃. Ad hos enī habitus examināuius quā faciūmus: & secūdū eos cōsiliamur de faciēdis. Examinatiō tamen non solum est de factis: sed etiam de faciendis. Consilium autem de faciendis tm̃.

¶ Hae bt̃is tho. in q̃stionib⁹ disputatis. q. xviij. ar. i. ¶ In. ii. uero. S. di. xxxiij. ar. iij. d hac eadē cōsciētia loquēs sic dicit. Si diligenter omnes potentiae aīae inspiciaut̃: neq; pro habitu: neq; potētia cōscientia sumit̃: s̃m qđ in usum loquētium uenit: prout conscientia dī ligare:

DE DIFFERENTIIS ANIMAE

uel aggrauare peccatum. Nullus enim ligatur ad aliquid faciendum nisi per hoc: quod considerat hoc esse agendum: Vnde quādam actualē cōsiderationem rationis per cōscientiam cōmuniter loquētes intelligere uidētur. Sed quod sit illa actualis rationis cōsideratio: uidendum est. Sciendum est igitur: Quod sicut in .vi. ethico. philosophus dicit. Ratio in eligeōdis & fūgiēdis quibusdā syllogismis utitur. In syllogismo autem ē triplex cōsideratio secundum tres propositiones: ex quarum duabus cōcluditur tertia. Ita etiam cōtingit in proposito: dum ratio in operandis ex uniuersalibus principiis circa particularia iudiciū assumit. Et quia uniuersalia principia iuris ad sinderesim pertinēt: rationes autē magis appropriatæ ad opus perrinēt ad habitus: quibus ratio superior & inferior distinguūtur. Sinderesis in hoc syllogismo quasi maiorē ministrat: cuius cōsideratio est actus sinderesis. Sed minorē ministrat ratio superior uel inferior: & eius cōsideratio est ipsius actus: sed cōsideratio cōclusionis elicite est cōsideratio cōscientiæ. Verbi gratia. Si deresis hanc proponit. Omne malum est uitandum. Ratio superior hanc assumit: adulterium est malum. quia lege dei prohibitum. Ratio uero inferior diceret adulteriū est malum: quia inhonestū: siue iniustum uel quia redūdat in cōtumeliā & dedecus proximi. Cōclusio autē quæ est. Adulterium hoc ē uitandū: ad cōscientiā p̄tinet & indifferenter siue sit de p̄senti: uel de p̄terito: uel de futuro: quia cōscientia & factis remurmurat: & faciēdis cōtradicit. Et inde dicitur cōscientia: quasi cū alio sciētia: quia sciētia uniuersalis ad actum particularem applicat: uel etiam quia p̄ eam alijs sibi cōscius est eorum: quod fecit. Vel facere intendit. Et propter hoc etiam dicitur sententia & dictamē rationis. Cōtingit autem cōscientiā errare: non p̄pter sinderesis errorē: sed p̄pter errorem rationis: sicut patet in hæretico: cui dictat cōscientia: quod prius permittat se comburi: quā iuret relinquere heresim: uel relabi ulterius in ipsam: quia ratio superior peruersa est in hoc: quod credit iuramētum simpliciter esse prohibitum. Multi etiā hæretici uisi sūt comburi: quia potius uoluerūt morrem obire: quā heresim relinquere: quia ratio superior peruersa erat in hoc: quod credebant errorem suum non esse heresim: quin potius esse ueritatem catholicæ fidei: ut patet in his: qui peruersæ scripturas sacras intelligunt: uel interpretantur. Non est igitur hoc propter errorem sinderesis: sed propter peruersitatem rationis. Et secundū hūc modū patet quod differāt sinderesis lex naturalis & cōscientia. quia lex naturalis noīat ipsa uniuersalia principia iuris. Sinderesis uero noīat habitū eorū: seu potētia cū habitu. Cōscientia uero nominat applicationē quādam legis naturalis ad aliquid faciendum p̄ mo-

dū conclusionis cuiusdam. Vñ recte dictum est superius q̄ ratio cō-
 ſucta ſindereſi facit conſcientiam. Vnde a quibusdam conſcientia ſic
 deſcribit̃. Conſcientia eſt dictamen rationis: quo iudicat & ligat ad fa-
 ciendū & non faciendū. ¶ Origenes eam ſic notiſicat dicens. Cōſciē-
 tia eſt ſpiritus corrector & pædagogus anime ſibi ſociatus: quo ſepara-
 tur a malis: & adheret bonis. Sed damaſcenus libro. viii. eam ſic deſcri-
 bit̃. Conſcientia eſt lex intellectus noſtri: & dicitur eſſe lex: quia eſt iu-
 diciū rationis ex lege naturali deductum. ¶ Si quis uero contra p̄-
 dicta oblicere uelit: uolens probare conſcientiam eſſe habitum: totus
 oppoſitum ſuperius diximus: aſſerentes ipſam non eſſe neq̄ habitū
 neq̄ potentiam: & faciat hoc argumentum: quia ſcientia dicit habitū
 ergo etiam conſcientia habitum nominat. Dicitur q̄ quis ſcientia ſit
 habitus: amen applicatio ſcientiæ ad aliquid non eſt habitus ſed act⁹
 Et ex hoc ſignificatur nomine conſcientiæ. ¶ Sed nunquid conſcien-
 tia poſſit errare. Reſpondetur q̄ ſic: quia conſcientia collationem quā-
 dam dicit. Sed ratio in conferendo decipi poteſt: ergo conſcientia pōt
 errare. ¶ Preterea Ioannis. xvi. dicitur. Vēit hora: ut omnis: qui Inter-
 ſicit uos: arbitretur obſequiū ſe præſtare deo. Ergo hiſ: qui occidebāt
 apoſtolos: dictabat conſcientia: q̄ ex hoc placerent deo. Sed hoc eſt er-
 roneum: ergo conſcientia errat. Vnde doctor lucis in queſtionib⁹ diſ-
 putatis. q. xvi. arti. ii. ſic dicit. Conſcientia: ſicut dictum eſt: nihil aliud
 eſt: q̄ applicatio ſcientiæ ad aliquē ſpecialem actū. In qua quidē appli-
 catione cōtingit eē errorē dupliciter. Vno mō ex pte materie: Alio mō
 ex pte forme. Ex pte materiæ quidē quādo id: quod applicat̃: in ſe er-
 rorē habet. Ex parte formæ: quādo nō bene applicat̃: ſicut in ſyllogi-
 zando cōtingit peccatū dupliciter: uel ex eo q̄ aliquis falſis utitur: uel
 ex eo q̄ non recte ſyllogizat: quādo ſyllogiſmus non eſt in mō: aut ſi-
 gura. Sed q̄ falſis utatur: ex una quidē parte cōtingit: ex alia aut parte
 nō. Dictū eſt enī ſupra q̄ p cōſciētiam applicat̃ notiſia ſindereſis & ra-
 tionis ſuperioris & inferioris ad actū particulārē examinādū. ¶ Cū autem
 actus ſit particularis: & ſindereſis iudiciū exiſtat: non poteſt applicari
 iudiciū ſindereſis ad actū: niſi fiat aſſumptio alicuius particularis. Quā-
 qdē particularitatē quādoq̄ ſubminiſtrat ratio ſuperior: quādoq̄ infe-
 rior. Et ſic cōſciētia pſicitur quaſi quodā ſyllogiſmo particulari. Vt ſi ex
 iudicio ſindereſis proſerat̃. Nihil phibitū lege dei eē faciendū: Et ex ſu-
 perioris rationis notiſia aſſumatur: Concubitus cū iſta muliere eſt p-
 hibitus: lege dei: tunc fiet applicatio conſcientiæ concludendo ab hoc
 cōcubitu eē abſtinendū. In uli ergo iudicio ſindereſis errorē eſſe nō cō-
 tingit: ut ex ſupra dictis patet: ſed i iudicio rōnis ſuperioris contingit eē

peccatum: sicut cum quis existimat esse *fm* legem: uel contra: quod non est: sicut heretici. Et ideo error accidit in conscientia propter falsitatem: quæ erat in superiori parte rationis. Et similiter contingere potest error in conscientia: ex errore existente in inferiori parte rationis: ut cum aliquis errat circa ciuiles rationes iusti uel iniusti honesti uel inhonesti. Et sicut in speculatiuis contingere potest etiam error: eo qd non recto modo fit applicatio: quando debita argumentandi forma prætermittitur. Et ex hoc in conclusione falsitas contingit. Ita etiam accidit in syllogismo: qui in opabilibus requiritur: ut dictum est. Multa alia dicenda essent circa conscientiam. Sed hæc sufficiant. Et sic habes quid sit ratio superior & inferior: quid scindere sis: & quid conscientia: & in quibus accidere possit error: in quibus uero non: & qualiter hæc omnia sunt in anima nostra: & syllogismum iter se faciunt. Non autem memini me legisse aliquem theologum: qui hæc omnia in angelis esse affirmet. Non enim proprie dicuntur rationales: cum intelligit sine collatione & discursu: uel ut superius disseruimus. Et ideo in ipsis non sunt tot potentiae: nomina neque tot potentiae: sicut in anima. Vnde thomas in prima parte. q. lv. ar. quinto Angelus inquit non habet corpora sibi naturaliter unita. unde de iuribus animæ non potest eis competere: nisi intellectus & uoluntas. Et hoc etiam commentator dicit in. xi. metaphisice qd sunt sepeata diuiduntur in intellectum & uoluntatem. Et hoc etiam congruit ordini uniuersi ut suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua: & non secundum partem: ut anima nostra. Et propter hoc etiam Angeli uocantur intellectus & mentes a Dionysio: **Hæc ille.**

DIFFERENTIA DECIMASECVNDA.

DODECIMA differentia iter Angelum & animam est quam Dionysius assignat ca. iiii. de di. no. dicens qd Angeli mouentur circa Bonum & pulchrum circulariter: oblique & recte: sicut animæ sed diuersimode & differenter. & non accipit hic motus pro motu physico: qui est actus imperfecti sed pro motu: qui est actus perfecti extendendo large nomen motus ad quacumque operationem: sicut etiam philosophus in. iiii. de anima dicit. qd intelligere est motus quidam. Isti ergo tres motus scilicet circularis rectus & obliquus differenter sunt in anima & in angelo. Quod qualiter sit libet ex iteratione ipsius dionysii perscrutari. Circularis enim motus

ē totaliter uniformis: tū pp eā distantia oīum ptlū circuli a cētro: tum
 pp quod ī motu circulari nō est assignare magis ex una pte: q̄ ex alte-
 ra principiū & finē. Motus autē rectus est difformis: tū ex pte pte-
 ne: cū ptes nō æqualiter distent ab uno puncto signato: tū ex pte mo-
 tus: q̄ habet p̄cipiū & finē signatū. Obliquus autē motus habet aliqd
 uniformitatis: fm q̄ cōuenit cū motu circulari: & aliqd difformitatis
 fm q̄ cōuenit cū motu recto. Nō est autē idem motus uniformitatis ī
 angelo: & aīa unde diuersimode hos motus ī uīroq̄ distinguit dionysius.
 Angelus enī ī ipso actu cognitionis diuinæ non se extēdit ad diuer-
 sa: sed ī ipso deo uno figit̄. & fm hoc dicitur circa deū moueri quasi
 motu circulari: non deueniēs ī ipsum: sicut ī finē cognitionis ex ali-
 quo principio: sicut circulus nō habet principiū neq̄ finem. & ideo di-
 cit q̄ Angeli mouent̄ circulariter unite sine principiis & interminabilibus
 illuminationib⁹ pulchri & boni: ut intelligam⁹ ipsas illuminationes
 diuinas ī mētes angelicas peruenientes sicut lineas perueniētes de
 centro ad circūferentiā: quibus quodā mō sba circūferentiæ constituūt
 ut sic cognitio quā de semetipso deus habet: comparet̄ centro. ¶ Co-
 gnitio autē: quā angelus de ipso habet: cōparet̄ circulo: qui imitat̄ uul-
 tatē centri: quīs deficiat ab ipsa. Sed difformitas ī angelo respectu di-
 uinæ cognitionis non inuenitur quātū ad ipsā formam: sed quātū ad
 cognitionis communicationē: fm q̄ diuersis diuinā cognitionem tra-
 dit. & hoc ponit quātū ad rectū motum ī angelis. Vnde dicit q̄ ī di-
 rectū mouet̄: qn̄ pcedūt ad subiectoꝝ puidētā recta omnia transeū-
 tes. Obliquū uero motū ponit quasi cōpositū ex utroq̄: in quātū. si ipsi
 ī unitate diuinæ cognitionis pmanētes: exeūt per actionē ī alios re-
 ducēdos ī deū. Vnde dicit q̄ obliq̄ mouetur: quādo puidētes minus
 habentibus inegressibiliter manēt ī idēptitate circa idēptitatis cau-
 sam. Sed ī anima etiam quantum ad ipsam diuinam cognitionem in-
 uenitur uniformitas & difformitas. Tribus enī modis anima mouet̄ ī
 deū: uno mō inuisibilia dei: per ea: q̄ facta sunt uisibilia conspiciens. Et
 iste est motus rectus. Vnde dicit q̄ ī directū mouet̄ aīa: quādo ad ea
 q̄ circa seipam p̄gredit̄: & ab exterioribus: sicut. a quibusdā signis ua-
 riatīs & multiplicatis ad simplices & unitas sursum agitur contempla-
 tiones. Alio modo mouetur ī deum ex illuminationibus ex deo re-
 ceptis: q̄s recipit fm modū suū sēsibilib⁹ figuris uelatas: sic Esaias ui-
 dit dñm sedentē sup solū excelsū & eleuatū. Et hic mot⁹ est obliqu⁹:
 hñs aliqd d uniformitate ex pte diuie illuminationis: & aliqd d difformita-
 tis: ex pte sēsibilib⁹ figurarū. Vñ dicit q̄ obliq̄ mouet̄ aīa: q̄tū fm p̄prie

tatem suā diuinis illuminatur cognitionibus: non intellectualiter: sed
rōnabiliter & diffuse. Tertiū modus est quādo aīa a se super omnia
deum cogitans: & etiā supra seipsam: ab oī diffōrmitate separat. Et
hic est motus circularis. Vnde dicit q̄ animā circularis mot⁹ est itroi
tus ad seipsam ab exterioribus: & intellectualium uirtutum ipsius cō-
uolutio: & q̄ demum iam uniformis facta unitur unitis uirtutibus. Et
sic manu ducitur ad id quod est super omnia. ¶ Hęc ex dionysio col-
lecta sunt ubi supra.

DIFFERENTIA DECIMATER TIA.

DECIMA differentia est quā Damascenus assignat:
quia Angelus interpretatur siue loquitur quibusdam nutū
bus & signis intellectualibus: sine uocis expressione: Anima
uero suos conceptus exprimit p̄ uoces expressas. Vnde phis
in primo peryermenias dicit q̄ uoces sunt earū: que sūt in aīa passio-
num note. Quomō autē Angeli loquā: indagare libet. Sed anteq̄ de
loquutione angelorū aliqd̄ disseramus: primo uidēdū est: quō unus an-
gelum aliū illuminet: & illuminando eum purget. Huiusce enī rei co-
gnitio multū ualet ad angelorū loquutionē patefaciendā. Sciēdū est igit̄
f̄m̄ Dionysii & alios theologos: q̄ Angeli inferiores illuminant
p̄ superiores. Quod sic probatur. Nam sicuti angeli per naturā suā sūt
superiores corporibus: ita superiores angeli inferioribus præminent.
Sed nihil fit a deo in corporalibus rebus: nisi misterio angelorū quan-
tū ad eorū gubernationē pertinet: ut patet per Augustinū. llii. de trini-
tate: ergo nihil fit a deo in inferioribus angelis: nisi mediantibus superi-
rioribus. ¶ Preterea a corporibus superioribus non mouentur cor-
pora inferiora: nisi per media: sicut terra a cœlo mediante aere: sed ita
est ordo in corporibus: sicut in spiritibus. Ergo & summus spiritus nō
illuminat inferiores: nisi per medios. ¶ Vlteri⁹ dicit Dionysius. Hęc
legem esse dicatis immobiliter fixam: ut inferiora reducant̄ in deum
mediantibus superiorib⁹: ergo nūq̄ illuminantur inferiores imediate
a deo. ¶ Amplius. Ex bonitate diuina procedit q̄ ipse de bonitate sua
creaturis coicet f̄m̄ earū proportionē. Et ideo non solum communis-
cat eis de sua bonitate: q̄ in se sint bona & perfecta: sed etiam ut aliis
perfectionē largiantur: deo quodā mō coopante. Et hic est nobilissim⁹
modus diuinæ imitationis. unde dicit Dionysius. llii. ca. ce. hierarchiæ:
q̄ omnīū munus est deum cooperatōrē fieri. Et ex idē procedit ordo:
qui est in angelis. q̄ quidam alios illuminant quia superiores illumi-

nant inferiores. ¶ Hæc sanctus doctor lucis in questionibus dispu. q. ix. ar. ii. ¶ Sed in. iii. S. dist. xii. sic dicit prefatus doctor de angelorum illuminatione. Angeli proficiunt in cognitione diuinorum effectuum per illuminationes in inferioribus a superioribus descendentes. Et hoc patet sic. Cum enim deus sit uniuersalissima causa omnium entium: in uisione essentiae eius non cognoscuntur omnes effectus ipsius de necessitate: nisi intellectus totam uirtutem eius comprehendat. Et quanto aliquis intellectus limpidius eam uidet: tanto plura in ea cognoscere potest sicut in primis principiis speculatiuis: qui perspicacioris intellectus est: plures conclusiones in eis uidet. Et ita superiores angeli plures effectus in essentia diuina cognoscunt: quam inferiores. Et de illis superiores possunt illuminare inferiores: & instruere. Et tamen aliqui effectus sunt: quos omnes immediate in uisione diuinæ essentiae percipiunt: quibus etiam hos superiores perfectius cognoscant: sicut & diuinam essentiam clarius intuentur. Et unusquisque ordo ex illo nomen & rationem recepit. Quod est ultimum suæ uirtutis: ad capiendum rerum cognitionem immediate in uisione diuinæ essentiae. unus autem angelus non illuminat alium de his: que ad essentiam beatitudinis pertinent: sed de aliis. Quæ quidem illuminationes seu reuelationes diuinorum effectuum pertinent ad præmium: non quidem essentiale: sed accidentale. Et dicitur præmium accidentale: ad quod merita directe non ordinant: sed superadditur ex liberalitate retribuētis. & quis oēs angeli & beati uideant diuinam essentiam: non tamē necesse est quod sciāt omnia: nisi ipsam perfectam cognitionem comprehendāt. & hoc nec angelo: nec homini puro potest conuenire: ut diuinam essentiam comprehendat quibus ipsam uideat. & quibus uidebimus eum sicuti ē: ut patet primo lo. iii. quia ipsum eē eius uidebimus: quod est eius essentia. nō tñ ita erit perfectus modus uidendi: sicut est in deo perfectus modus essendi. & ita quod hoc aduerbiū sicuti determinat modum uisionis ex parte rei uise: & non ex parte uidentis. Et ex predictis etiam patet qualiter intelligendū sit uerbū gregorii. in. iiii. dialo. Quid est quod non uideant: qui uidentē oīa uident: quia hoc est intelligendū de iis: que pertinent ad substantiam beatitudinis: uidentes enim deū nō uident oīa simpliciter: quæ sunt in deo: sed uident omnia: que sunt necessaria ad essentiam beatitudinis eorum. Vel uidentes deum per essentiam uident oīa: quorum capaces sūt. quod autē nō uideāt oīa simpliciter: quod sūt in deo: uel quod deus uidet hoc cōtingit ex defectu intellectus creati qui non unisur essentiae diuinæ sē totam posse eius. ¶ Hic autem defectus ppendi potest ex uerbis doctis: qui dicūt: quod intelligens intelligit per modū suū: & non per modū

dum reſt intellectu. Et in libro de cauſis dicitur. q̄ recipiens recipit ſm modum ſuū: & non ſm naturam rei receptæ. Et ideo quibus omnes beati diuinam eſſentiam uideant: non tamen uident ipſam ſm modū rei cognite: ſed ſm modum cognoscendum: id eſt ſui ipſorum: & ideo non oportet: q̄ omnia: quæ in diuina eſſentia ſunt: cognoscant. ¶ Poſte-
 riorem etiam dicit. q̄ gregorius loquitur quantum ad ſufficientiam me-
 dii: quia ipſa diuina eſſentia eſt ſufficiens medium demonſtrationis re-
 rum omnium. q̄ autem omnia nō cognoscant in ipſa: ut puta cogita-
 tiones cordium: & huiusmodi: non prouenit ex defectu diuinæ eſ-
 ſentia: ſed ex defectu intellectus eam non compræhendentis. Qui
 tamen defectus puritati uidentium deum non derogat: aut quoquo-
 modo repugnat. Vnde thomas in prima parte. q. xii. ar. viii. ad primū
 Gregorius inquit loquitur quantum ad ſufficientiam obieci ſcilicet
 dei: qui quantum in ſe eſt ſufficienter continet omnia & demonſtrat:
 non tamen ſequitur q̄ unusquiſq; uidens deum per eſſentiam omnia
 cognoscat: quia non perfecte compræhendit ipſum. Et ideo ſolet cō-
 muniter dici q̄ beati uident totam diuinam eſſentiam. ſed non totali-
 ter. ¶ Sed unico modo contra prædicta inſtatur. Nam quicumq; ui-
 det ſpeculum: neceſſario uidet formas relucenſes in ſpeculo: niſi diuer-
 ſitas partium ſpeculi impediatur: ut dum intuetur unam partem ſpeculi
 formas reſultantes in alia parte non uideat. Sed dei uerbum: quod eſt
 ſapientia eſt ſpeculum ſine macula: ut dicitur ſapientia. vii. in quo oēs
 rerum rationes reſplendent. ergo cum uerbum ſit indiſiſibile. Angeli
 intuentes uerbum omnia in ipſo cognoscunt. Et ſic unus angelus nō
 illuminat alium: neq; ſuperiores illuminant inferiores. ¶ Ad hoc ar-
 gumentum dicitur: q̄ ſm Boetium in libro de trinitate. In diuinis nō
 oportet ad imaginationem deduci. unde non eſt imaginandum ratio-
 nes rerum reſplendere in ſpeculo æterno: ſicut formæ uifiſibiles in ſpe-
 culo materiali: ſed magis ſicut cauſatorum rationes præexiſtūt in ſua
 cauſa: ut Dionyſius dicit in libro de di. no. Non eſt autem neceſſariū
 ut qui cauſam uidet: hoc ipſo omnes rationes effectuum in ea cogno-
 ſcat: ut dictum eſt. Et ideo non procedit ratio. Vel dicendum ut com-
 muniter dicitur. q̄ ſpeculum æternum uoluntariū eſt: quia in eo non
 uidetur: niſi quod ipſe uult oſtendere. Secus eſt autem de ſpeculo ma-
 teriali: quod ex neceſſitate naturæ repræſentat formas in eo relucen-
 tes. Vel potes dicere. Quod non eſt neceſſe: ut qui uidet ſpeculum:
 uideat omnia: que ſunt in ſpeculo: niſi ſpeculum totaliter compræhē-
 dat: Ideo non ſequitur argumentum. ¶ Hæc autem dixiſſe uoluerim

quia licet omnes angeli lucis uideant diuinam essentiam: non tamen omnia uident: sed aliqui plura: aliqui uero pauciora cognoscunt. Et ideo inferiores angeli a superioribus possunt edoceri: & ab eis assumpti. Quod fuit id: quod probare intendebamus. Et hanc conclusionem probat Dionysius in. vii. celestis hierarchiæ: & in principio quartæ. de di. no. Et ut idem doctor etiã dicit in. vii. ecclesiasticæ hierarchiæ Angeli superiores illuminando inferiores eos purgant: non quidem ab immundicia & impuritate aut a culpa: sed solummodo a nescientia.

CHis uisibilibus perferendum est an angeli adinuicem loquuntur. Et respōdetur q̄ sic: quia eis eorum loquutio: ut dixi sit sine expressione uocis. qđ autem loquantur: patet per apostolum Paulum prius ad cor. xiii. dicentem. Si linguis hominum loquar & angelorum. Sed frustra poneret i eis linguam: nisi loquerentur. ergo loquuntur angeli ad inuicem. Et quia lingua careant: cum sint incorporei: tamen ad innuendum q̄ loquuntur: dixit Si linguis hominum loquar: & angelorum. **C**Praeterea. Quod potest uirtus inferior: potest superior s̄m Boetium. Sed homo potest conceptum suum alteri reuellare. Ergo similiter angelus potest. hoc autem est ipsum loqui: ergo in angelis est loquutio.

CVltius Damascenus dicit: q̄ Angeli sermone prolato sine uoce tradunt sibi inuicem uoluntates. & consilia & intelligentias. Sermo autem non est nisi per loquutionē: ergo i angelis est loquutio. Quomodo autē loquatur declarat thomas in questionibus disputatis. q. ix. ar. liii. In angelis iquit aliquē modum loquutionis ponere oportet. Cum enim Angelus secreta cordis non cognoscat specialiter & directe: oportet q̄ unus manifestet suum conceptum alteri. Et hæc est loquutio angelorum. In nobis enim loquutio dicitur ipsa manifestatio interioris uerbi quod mente concepimus. Quomodo autem angeli suos conceptus aliis manifestent: oportet accipere ex similitudine rerum naturalium: eo q̄ formæ naturales sunt quasi imagines immaterialium: ut Boetius dicit. Inuenimus autem aliqui in formam existere in materia tripliciter. uno modo imperfecte: medio. s. modo inter potentiam & actum: sicut formæ: q̄ sunt in fieri. Alio modo in actu perfecto perfectione dico: qua hñs formam est perfectum i se ipso. Tercio modo in actu pfecto: s̄m q̄ hñs formam potest communicare alteri perfectionē. Aliquid enim est i se lucidū: & alia illuminare nō pōt. Similit̄ & intelligibilis forma i intellectu existit tripliciter. Prius q̄si mediocriter inter potētiam & actū qñ. s. ē in hitu. s. ut in actu perfecto quantum ad ipsum intelligentē. Et hoc ē. quādo itel

ligens actu cogitat s^m formam: quam penes se habet. Tertio uero i ordine ad alterum: prout est quasi quidam transitus de uno in alteru: quasi de potentia in actum per uoluntatem. Quando igitur angelus conuerit se actualiter ad formas: quas habet habitualiter: tunc dicitur loqui sibi ipsi. Sed quando angelus per imperium uoluntatis facit: q intellectus suus adhuc perfectius fiat in actu formæ penes ipsum existens: ut scilicet non solum s^m se sed in ordine ad alium tali forma p ficiatur: tunc alius angelus eius cognitionem perficit. Et s^m hoc un⁹ angelus dicitur alteri angelo loqui. Et similiter esset apud nos: si intellectus noster posset ferri in intelligibilia immediate. Sed quia intellectus noster a sensibilibus naturaliter accipit: oportet q ad interiores conceptus exprimendos qdam sensibilia signa aptentur: quibus cognitiones cordium siue cogitationes nobis manifestentur. ¶ Hæc ex intentione Thomæ ubi supra. De hac etiam angelorum loquutione ppulchre differit præfatus doctor in. ii. S. dist. xii. ar. iii. In angelis inquit est quedam loquutio: q tamen ab illuminatione differt in duobus. Primo quatum ad ea: de quibus sunt: quia illuminatio proprie est de iis: quæ ius perior angelus in lumine diuinæ essentia comprehendit: quæ inferior ibi non uidet. Vnde indiget ut in lumine superioris angeli magis determinato & contracto: q sit lumen diuinum illa cognoscat. Sed loquutio est de rebus liberi arbitrii: quos in uno alius nō uidet. His, n. duobus modis aliquid potest esse notum uni angelo: & ignotum alteri: Secundo quantum ad modum: quo utrūq; perficitur differentem s^m duo: quæ ad uisionem intellectualem requiruntur ad similitudinē uisionis corporalis: scilicet ipsa res: quæ intellectui proponitur: & lumen sub quo uidetur. Illuminatio enim fit per hoc: q lumen intellectus unius angeli per perfectius lumen superioris confortatur ad aliorum cognitionem: sed loquutio fit per hoc: q aliqua prius occulta proponuntur ut cognoscenda: sine hoc q uirtus cognoscentis fortificetur: ut patet in recitationibus historiarum: in quibus aliquis cognoscit: quod prius nesciebat: sine hoc: q suus intellectus clarificetur. Qualiter autem aliquid possit proponi angelo: ut cognoscendum ab ipso: patet ex simili nostre loquutionis. Est enim aliquid in homine: quod alius homo de ipso naturaliter percipere potest: ut ea: quæ exterioribus sensibus subiacent. Aliquid uero: quod uideri nō potest: sicut interior res conceptus mentis. Species ergo concepte interioris: s^m q ordinantur ab intelligente: ut manifestande alteri: habēt rationem uerbi: q dicitur uerbum cordis: siue uerbum mentis. Secundum autem q apta

tur:& quodammodo ordinantur signis exterius apparentibus:si sint signa ad uisum:dicuntur nutus:si uero ad auditum:dicitur proprie loquutio uocalis. Hii enī duo sensus disciplinabiles sunt. Similiter i angelis interior conceptus mentis libero arbitrio subiaccens ab alio uideri non potest. Quando ergo speciem conceptam ordinat:ut manifestandam alteri:dicitur uerbum cordis. Quādo uero coordinat eam alicui:eorum quæ unus angelus i alio naturaliter uidere potest:illud naturaliter cognoscibile fit signum expressiuum interioris cōceptus. Et talis expressio uocatur loquutio:non quidem uocalis:sed itellectualibus signis expressa. Et uirtus exprimendi dicitur lingua eorum.

CHæc ille ad litteram. Et ex predictis patet q̄ est duplex loquutio i angelis:sicut in nobis. Videlicet interior & exterior:sed exterior in nobis est per signa sensibilia. In angelis uero alio modo:quia ipsa ordinatio cogitationis ad alterum exterior loquutio i angelis dicitur. **C**Hoc ex Thoma i questionibus disputatis. q. ix. arti. iiii. ad nonum. **C**Sed ea:quæ hic de loquutione angelorum prælibata sunt: non nihil dubitationis habere uidetur. **C**Primo quidem:q̄a ut diuinus ille Plato asserit. Sermo ad hoc datus est nobis ut cognoscamus uoluntatis inditicia. Sed unus angelus cognoscit inditicia uolūtatis alterius angeli per seipsum: quia sunt spiritalia: & omnia spiritalia ab angelo eadem cognitione cognoscuntur. Vnde cum unus angelus per seipsum spiritualem naturam alterius angeli cognoscat:per seipsum cognoscet uoluntatem ipsius. Et ita angeli non indigent aliqua locutione. **C**Secundo unus angelus non potest alterius cognitionem cognoscere p̄ essentiam ipsius cognitionis:cum non sit per essentiam intellectui ei⁹ præsens:Ergo oportet q̄ per aliquā speciem eam cognoscat. Sed angelus per seipsum sufficit ad cognoscendum omnia:quæ naturaliter sunt in alio angelo per species inatas.ergo eadem ratiōe per easdem species cognoscit omnia:quæ uoluntate fiunt in alio angelo. Et ita uidet:q̄ in angelis non sit ponenda loquutio: Ad hoc q̄ conceptus uni⁹ alteri innotescat. **C**Tertio nutus & signa non sunt ad auditum: sed uisum. loquutio autem fit ad auditum. Angeli autem conceptus suos mutuo sibi indicāt nutibus & signis:ut dicitur in glosa prime ad cor. xiii. super illud. Si linguis:ergo in angelis non debet poni loquutio.

CQuarto in omni loquutione oportet esse aliquod medium:per qd̄ intentio loquentis ad audientem deferatur. Sed tale medium in angelis inueniri non potest:ergo nec loquutio. **C**Quinto in loquutione corporali sonus ad aures ueniens excitat audientem ad audiendum. Sed

In angelis nō potest poni tale aliquid excitatum: cum nihil sit i uno postmodum in altero, factum: & tamē necessaria esset excitatio ad attendendum: si esset loquitor: quia unus angelus non semper alterū cōsiderat: ergo non est ibi loquitor. ¶ Sexto in omni loquitione oportet esse aliquod signum: quod mentis occultum conceptum exprimat. Sed tale signum in angelis esse non potest: nō quidem sensibile: quia sensitivam cognitionem non habēt: nec iterum intellectuale manēs in intellectu tantum: quia hoc esset equaliter ignotum cum alio conceptu mentis: qui manifestandus esset: ergo uidetur q̄ in angelis manifestatio per loquitionem, esse non possit. ¶ Septimo quia dicit Gregorius, xvij. moralium exponens illud iob. xxviii. Non adequabitur ei aurum uel ultrum, & cetera. Tunc erit unus conspicabilis alteri: si cur nunc est unusquisq̄ sibi. Sed nūc nō oportet: q̄ aliquis sibi loquatur: ad hoc: q̄ conceptum suum cognoscat: ergo, nec in patria erit necessarium: ut unus alteri loquatur: ad suum conceptum demonstrandum: ergo nec in angelis: qui sunt beati necessaria est loquutio. ¶ Cōfirmatur hoc etiam per id: quod Gregorius ibidem dicit. Tunc unius uultusq̄ uultus cognoscitur: & conscientia penetratur. ergo non requiritur ibi loquutio: ad hoc: q̄ unus conceptū alterius sciat. ¶ R. espōdetur ad primum: q̄ angelus eodem genere cognoscit omnia spiritalia: scilicet intellectualiter. Sed hoc: quod est cognoscere per se: uel per alterum: non pertinet ad cognitionis speciem: sed magis ad modum accipiendi cognitionem. Vnde non oportet q̄ si unus angelus cognoscat naturam alterius angeli per seipsum: q̄ etiam loquitionem alteri per seipsum cognoscat: quia cogitatio angeli nō est ita cognoscibilis alteri angelo: sicut eius natura. ¶ Ad secundum dicitur q̄ unus angelus cogitationem alterius cognoscit per speciem innatam: per quam alium angelum cognoscit: quia per eandem cognoscit omne: qd cognoscit in alio angelo. unde dicto unus angelus se ordinat ad alium angelum sūm actum alliculus formæ: ille angelus cognoscit eius cogitationē. Et hoc quidem dependet ex uoluntate angeli. Sed cognoscibilitas naturæ angelicæ non dependet ex uoluntate angeli. Et iō nō requiritur loquutio in angelis ad cognoscendum naturā: sed ad cognoscendam cogitationem tm̄. ¶ Ad tertium respondetur: quia sūm Augustinū. Visus & auditus solūmō exterius differunt: interius autē sūt idem in mente: q̄ in mēte nō ē aliud uidere & audire: sed i sensu exteriori tm̄. Vñ apud angelū: q̄ sola mente utitur: nō differt audire & ui-

dere. Sed tñ dicitur in angelo ad similitudinem eius: quod in nobis sit. Nos enim per auditum scientiam ab alijs accipimus. Nutus autem & signa hoc nō possunt in angelis distinguī: ut signū dicat ipsa species. Nutus autē ordinatio ad aliū. Sed possibilitas hęc faciēdi dī lingua. Vnde etiā nos: si incorporei essemus: si intellectus noster posset ferri in itelligibilia imēdiate a sensibilibus nihil accipiēdo: tali loquutione ute remur: uidelicet spiritali: & non uocali: ut dictū ē superius. Vñ Basilus dicit. q̄ si nuda & intēcta aīa uiueremus: ex solis motibus & nutibus intentionum cogitationes alterutrum panderentur. Quod ideo dicit: q̄a non indigeremus loquutione uocali: sed spiritali tñ: qualis ē in angelis. ¶ Ad quartum dicēdū est q̄ Angeli non debent cogitari ut distantes sibi situm. sicut dicimus duo corpora uel duo puncta: q̄a quod facit in corporibus situs: hoc facit in spiritalibus ordo: ut dicit Augustinus. Vnde non exigitur aliquod mediū: per quod deferatur loquutio unus ad alterum: sed sufficit ad hoc solus ordo intentionis unus ad manifestandum alteri. Vel dicendum: q̄ omnes continuantur in radiatione diuini luminis: uel naturalis: uel superadditi: ut dicūt theologi. Quod nō sit unum numero in oībus: sed ab uno principio & in unum finem: & ordinate in diuersis acceptum. Vnde per illud lumen unus cognoscit loquitiōem alterius: sicut & essentialia. ¶ Ad quintum respondendum: q̄ angelus pręcipue Beatus semper est in actuali consideratione sui ipsius: & per consequens eorum: quā ad ipsum pñent: quorum omnium ipse est ratio cognoscendi. Nihil enī prohibet: plura intelligi simul: quā una ratione cognoscuntur. q̄cito autē unus angelus ordinat loquutionem suam ad alterum: efficitur loquutio eius de pertinentibus ad illum. Et ita ab eo cognoscitur. Et inde patet quomodo unus angelus plures sibi loquentes audire potest: & unus sanctus plures eum inuocantes. ¶ Ad sextum dicitur q̄ illud naturaliter notum in uno angelo: ab alio est quasi signum latentis interius cognitionis: non sensibili: sed intellectuali. ¶ Ad septimum & ultimum dicendum. q̄ uerbum Gregorii potest intelligi & de corporali uisione: & de spiritali. In patria enim corporibus sanctorum glorificatis unus corporali oculo poterit uidere intima corporis alterius: quā nunc non potest inspicere etiam in seipso: quia corpora gloriosa erunt quasi perula. Vnde ibidem Gregorius comparat ea uitro. Si militer etiam oculo spiritali unusquisq̄ uidebit. An alius habeat charitatem & mensuram charitatis. Quod nunc non potest

scire aliquis de se ipso. Non tamen oportet q̄ actuales cognitiones ex uoluntate dependentes unus taliter cognoscat. ¶ Ad id qđ obicitur de conscientia: dicitur: q̄ conscientia dicitur penetrari quantum ad habitus: & non quantum ad actuales cognitiones. Horum autem solutiones argumentorum collegi ex mēte thomæ in. ii. S. & in questionibus disputatis. ¶ Sed nunquid inferiores angeli superioribus loq̄ntur. Respondet idem doctor in prefatis q̄st. q. ix. ar. v. Oportet inquit scire: qualiter illuminatio & loquutio differant in angelis. Quod quidē sic pōt accipi. Intellectus enim aliquis deficit a cognitione alicuius cognoscibilis propter duo. uno modo propter absentiam cognoscibilis: sicut dum cognoscimus gesta præteritorum temporum: uel aliorum locorum remotorum: q̄ ad nos non puenērūt. Alio mō pp defectum intellectus: qui non ē adeo fortis: ut possit ptingere ad illa cognoscibilia: q̄ penes se habet in primis principijs naturaliter notis: quia in ista cognoscibilia non potest cognoscere: nisi roboratus exercitio: uel doctrina. loquutio igitur pprie est: qua aliquis ducit in cognitionem ignorantis: per hoc: q̄ sit ei præsens: quod alias erat sibi absens: sicut apud nos patet: dum unus refert alteri aliquid: quod ille non uidit. & sic facit ei quodam modo præsentia per loquellā. Sed illuminatio est: quando intellectus confortat̄ ad aliquid cognoscendum supra id: quod cognoscebat: ut ex superiorib⁹ patet. Sed tamen sciendū q̄ loquutio potest esse in nobis: & in angelis sine illuminatione: quia quādoq̄ contingit aliqua nobis manifestari per loquutionē: ex quibus intellectus nullo mō ad intelligendū magis roborat̄: sicut cū recitant̄ nobis aliqua historiarū: uel cū unus angelus alteri conceptionē suā demonstrat. Huiusmodi enī idifferēter possunt cognosci & ignorari ab eo: qui habet debilem intellectū & fortē: sed illuminatio semp̄ habet loquutionem adiunctā: & in angelis & in nobis. Nos enim fm hoc alium illuminam⁹: q̄ ei aliquod medū tradim⁹ quo intellectus eius roboratur ad aliquid cognoscendum: quod per loquutionem fit. Similiter etiam oportet q̄ & in angelis fiat per loquutionem. Superior enim angelus habet cognitionē de rebus per formas magis uniuersales. Vnde inferior angelus non est proportionatus ad accipiendum cognitionem a superiori angelo: nisi superior angelus cognitionem suam quodāmodo diuidat multiplicet & distinguat concipiēdo in se illud: de quo uult illuminare per modum talem: quo sit compræhensibile ab inferiori angelo. Et talem conceptum suum alteri angelo manifestando eum illuminat. Et hoc expresse dicit Dionysius. xv. capitu. celestis hierarchie. Et est simile de magistro: qui uidet discipulum non posse capere ea: quæ ipse cognoscit per illum

modum: quo ipse cognoscit. Et ideo studet distinguere & multiplicar per exempla: ut sic possit a discipulo comprehendere. Dicendum est igitur quod illa locutione: que illuminationi adiungitur: superiores solum inferioribus loquuntur: sed secundum aliam locutionem indifferenter loquuntur & superiores inferioribus: & inferiores superioribus. ¶ Hec ille ubi supra. ¶ Queritur etiam. Vtrum distantia localis impediatur locutionem angelorum adinuicem. Respondetur quod non. Quia in omni eo: quod abstractum est a loco & tempore: & hic & nunc: nihil omnino facit: nec operatur loci distantia: nec diuersitas temporis. Sed locutio angelorum: quae in intellectuali operatione consistit: est abstracta a loco & tempore: & ab hic & nunc: ergo ad eam nihil facit loci distantia. Vnde Thomas ubi supra articulo vi. Actio sequitur modum ageris. Et ideo illa: quae corporalia & situata sunt: corporaliter & situata agunt. Quae uero sunt spiritalia: non nisi spiritaliter agunt: unde cum in angelo inquantum est intelligens: nullo modo sit situata actio: intellectus ipsius nullo modo proportionem habet ad situm. Et ideo cum locutio sit operatio intellectus ipsius: nihil facit ad eam propinquitas uel distantia loci. Et sic equaliter a propinquo uel remoto angelus locutionem alterius angeli percipit: illo modo: quo angelos in loco esse dicimus. ¶ Sed contra hoc dupliciter instatur. Primo quia secundum damascenum Angelus ubi operatur: ibi est. Si igitur alteri angelo loquitur: oportet quod sit ubi est ille: cui loquitur. Et sic localis distantia locutionem angelorum impedit. ¶ Item Esaias. vi. dicitur. Quod unus Angelus clamabat ad alterum. Sed clamor ille: ut uidetur: erat propter distantiam localem impediens: quia locutio clamorosa non est nisi propter distantiam eius: cui loquimur: ergo uidetur: quod distantia loci impediatur locutionem angeli. ¶ Dicitur ad primam instantiam quod cum dicitur: Angelus est: ubi operatur: intelligendum est de operatione: quam circa aliquod corpus agit: quam quidem operatio situata est ex parte eius: in quod terminatur. Locutio autem angeli non est talis operatio. Et ideo ratio non sequitur. ¶ Ad secundam instantiam respondetur: quod Angelus clamare dicitur: inquantum conuertit se per spiritum ad alium ad ostendendum alii capiat eum: uel ad ostendendum magnitudinem affectus: secundum quod dicit Gregorius. ii. moralium. Tanto quisque minus clamat: quanto minus desiderat. Vel dicendum quod clamor ille: quo se raphaël clamasse dicuntur: designat magnitudinem eorum: quae loquebantur: scilicet unitatem essentiae: & trinitatem personarum: dicentes sanctus: sanctus: sanctus. Dominus deus sabaoth. In hoc enim quod dicebant ter sanctus: ostendebant trinitatem personarum: In hoc uero quod dicebant Dominus deus: innuebant unitatem essentiae. Et sic per

tet solutio ad obiecta. ¶ Dubitatur etiam. Nūquid unus angelus possit alii loqui: ita quod alii locutionem eius non percipiant. Respondetur quod sicut ex predictis patet: Ex hoc ipso cognitio unius angeli in cognitionem alterius uenit per modum cuiusdam spiritualis locutionis. Quid Angelus sit in actu alicuius speciei: non solum secundum seipsum: sed etiam in ordine ad alium. Et hoc fit per propriam uoluntatem angeli loquentis. Ea autem: quae sunt uoluntatis: non oportet quod eodem modo se habeant ad omnes: sed secundum modum a uoluntate praefixum. Et ideo locutio predicta non equaliter se habebit ad omnes angelos: sed secundum quod uoluntas angeli determinabit. Vnde si angelus fiat per propriam uoluntatem in actu alicuius speciei secundum intellectum in ordine ad unum tantum angelum: percipietur ab illo uno tantum eius locutio. Si uero in ordine ad plures percipietur a pluribus. ¶ Haece beatus Thomas in prefatis questionibus: quod. ix. ar. ultimo. Sed quidam adhuc restat scrupulus. Vtrum angeli deo loquantur: dicitur quod conceptio mentis ordinatur ad alterum. Sed aliquid ordinatur ad alterum dupliciter. Vno modo ad hoc quod concitet alteri: sicut in rebus naturalibus agens ordinatur ad patiens: & in locutione humana doctor ordinatur ad discipulum. Et quantum ad hoc nullo modo angelus loquitur deo: neque de iis: quae ad rei ueritatem pertinent: neque de iis: quae dependent a uoluntate creata: quia deus est omnis ueritatis & omnis uoluntatis principium & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum: ut ab eo accipiat: sicut in rebus naturalibus passiuum ad agens: & in locutione humana discipulus ad magistrum. Et hoc modo angelus loquitur deo: uel consultando diuinam uoluntatem de agendis: uel eius excellentiam: quam nunquam comprehendit admirando: sicut dicit Gregorius in secundo moralium quod angeli loquuntur deo per hoc: quod super semetipsos respiciunt: in motum admirationis surgunt. hec Tho. in prima. p. q. c. lvi. arti. tercio. Breuiter igitur colligendo predicta patet: quod locutio nihil aliud est: quam manifestatio alicuius latentis in corde. Vnde proprie omnis locutio fit ratione communicationis latentium. Manifestum est autem quod Intelligibile tripliciter est in intellectu: ut ex predictis patet: Primo quidem habitualiter: siue in thesauro memoriae: ut dicit Augustinus ex intentione tamen Auerroenae secundo ut in actu consideratum uel conceptum. Tercio ut ad aliud relatum extra se. Per imperium autem uoluntatis: quando mens conuertit se ad actum: considerando id: quod habet in habitu: loquitur aliquis sibi ipsi: & tunc dicitur fornuare uerbum cordis. Cum uero conceptus mentis per imperium uoluntatis ordinatur ad alterum: puta ad agendum aliquid: uel ad manifestandum alteri: tunc dicitur

formare uerbum oris. In nobis autem interior mentis conceptus duplici obstaculo clauditur. Primo ipsa uoluntate: que conceptum intellectus potest retinere clausum interius. Et sic nullus potest mentem aliterius uidere: nisi solus deus. Secundo clauditur mens hominis ab alio homine per grossiciem corporis. Vnde cum etiam uoluntas ordinat conceptum mentis ad inanifestandum alteri: non statim cognoscitur ab altero: sed oportet per linguam ianuam egredi: & per illam: quales sumus intrinsecus: ostendere extra: Angelus autem secundum obstaculum non habet: quia incorporeus est. Et ideo mens angelica quando conuertit se per imperium uoluntatis ad considerandum in actu. quod prius habebat in habitu: tunc dicitur loqui sibi ipsi. Quando autem ordinat conceptum suum alteri angelo manifestandum: tunc loquitur illi. Et potestas sic ordinandi conceptus suos alteri manifestandos: dicitur lingua eorum: superius patuit. Habes etiam quomodo possint loqui superiores inferioribus: & econuerso: & quomodo non. Explicatum etiam fuit qualiter localis distantia angelorum loquutionem non impedit: & quomodo unus angelus potest loqui uni soli: uel duobus abique hoc: quod alii loquutionem eius percipiunt atque etiam quomodo deo possunt loqui: uel non. et hæc de angelorum loquutione cumulate dicta sufficiant. Angelus igitur sine expressione uocis loquitur. Anima uero corpori unita sine uocis expressione: uel sine signis & nutibus corporalibus suos exprimere conceptus non potest.

DIFFERENTIA DECIMAQUARTA.

QUARTA decima inter angelum & rationalem animam differentia est: quia nusquam legitur in sacris litteris de angelo quod sit factus ad imaginem & similitudinem dei sicut legitur de anima: gen. primo. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Imago enim dei & representatio sancte trinitatis non relucet in homine: quantum ad corpus: sed quantum ad animam: in cuius mente consistit imago: quauis diuine perfectiones copiosius resplendant in angelo: quam in anima: quantum ad naturalia: cum angelus sit simplicior & perfectior anima. ueluti superius elucidauimus: Declarandum est igitur: quomodo anima dicatur esse ad imaginem & similitudinem dei facta: & quid sit imago & similitudo: Sciendum ergo quod imago proprie dicitur: quod ad alterius imitationem est: quia imago dicitur quasi imitatio ab imitator imitatus. Nec tamen quelibet imitatio rationem imaginis

perficit. Vnde si hoc sit album & illud album: non ex hoc dicitur elus
 imago. Sed ad rationē imaginis exigitur imitatio in aliquo: quod spe-
 ciei exprimat & essentiam. Propter quod ab Hilario dicitur species i-
 differens. Et inde est q̄ in corporalibus s̄m imitationem figure potissi-
 mum imago attenditur: quia figura est quasi certum signum ostēdēs
 unitatem & differentiam speciei. Hæc autem imitatio potest esse dupli-
 citer: aut simul quantum ad speciem: & signum sp̄ei. Et sic imago ho-
 minis est in filio suo: qui ipsum in humana specie & figura imitatur.
 Et hæc est perfecta imago: aut quantum ad figuram tantū: & non quā-
 tum ad ueritatē sp̄ei: sicut imago hominis est in statua lapidea. Et hæc
 est imperfecta imago. Et primo modo filius dei dicitur imago patris: si-
 cut in natura cōicans. Secundo autem modo imago dei est in anima:
 que potest dici imago dei: licet non perfecta. Et q̄uis dicat Hilarius: q̄
 Imago dicitur esse rei ad rem coequādā. Et nulla equalitas possit esse
 creature ad deū: non obstat quia ad rationem imaginis non exigitur
 æqualitas equiparantia: cum magni hominis in parua pictura imago
 exprimat: sed exigitur æqualitas proportionis: ut scilicet eadem sit
 proportio ptium ad inuicem in imagine: que est in imaginato. Et talis
 æqualitas reperitur in creatura intellectualis: que proprie ad imaginē
 dei dicitur. Et ratio est. Nam illa imitatio rationem imaginis cōstituit:
 que est in aliquo ad speciem pertinente. Ex primo autem & cōmuni
 nihil sortitur speciem: sed ex ultimo & proprio: sicut est differentia cō-
 stitutua. Consideratis autem diuine bonitatis processibus in creatur-
 is: quibus naturæ creatæ constituuntur in similitudinē naturæ in
 creatæ: ultima inuenitur intellectualis dignitatis p̄cipatio: q̄ omnes
 alias præsupponit. Et ideo intellectualis natura attingit ad imitationē
 diuinam: in quo quodāmodo consistit species naturæ eius. Et inde est
 q̄ in eadem operatione ponimus ultimam felicitatem intellectualis
 creaturæ: in qua est felicitas dei: scilicet in contemplatione intellecti-
 ua. Et ideo sola intellectualis creatura rationabiliter ad imaginē dei di-
 citur esse. ¶ Hæc ex intentione Thome & aliorum theologorum in
 h. s. distin. xvi. Dicit autem magister. s. ibidem ex intentōe tamen Au-
 gustini q̄ homo dicitur ad imaginem dei factus s̄m mentem: qua it-
 rationabilibus antecellit. Sed homo non differt a brutis s̄m nutritiua:
 eq̄ s̄m sensitiua: ergo s̄m intellectiua. Illa ergo pars superior an-
 te: in qua est memoria intelligentia & uoluntas: mens appellatur. Et
 non loquor de illa memoria: in qua conseruantur intentiones p̄cuis-
 lares: quia illa: cum sit cōis nobis & brutis non est in mente: sed illa be-
 nē: in qua retinentur seu conseruantur species intelligibiles. Augusti

nus etiam appellat mentem illam partē superiorem aīe: in qua ē imago; & dicta est mens non a mouendo: ut nonnulli existimant: sed a mensurando: ut dicit thomas in questionibus dispu. q. x. ar. i. Res enim uniuscuiusque generis mensuratur per id: quod est principium primum in genere suo ut dicitur in. x. metaphisicē. Et ideo mens in aīa nostra dicitur illud: quod est altissimum in uirtute ipsius. Vnde cum secundum id: quod est altissimum in nobis: diuina imago inueniatur in nobis: imago non pertinebit ad esse etiam animæ: nisi secundum mentē: prout nominat altissimam potentiam ei.

C Hæc ille. Dicit autem Augustinus. xi. de trinitate q. Imago dei est in mente: secundum quod ipsa mens intelligit. Intelligit autem temporalia: hoc est res sensibiles & materiales seipsam: & deum. Hæc tria mens intelligere potest. Sed in illa cognitione: qua mens temporalia cognoscit: non inuenitur expressa similitudo trinitatis increate: neque secundum conformitatem: neque secundum analogiam. Non secundum conformitatem: quia res materiales sunt magis dissimiles: quam ipsa mens. unde per hoc quod mens ea silentia informatur: non efficitur deo magis conformis. Similiter neque secundum analogiam: quia res temporalis: que sui notitiam parit in aīa: uel intelligentiam actualem: non est eiusdem speciei cum mente: sed quoddam extraneum a natura ipsius. Et sic non potest per hoc increate trinitatis consubstantialitas representari. In cognitione uero: qua mens seipsam cognoscit est representatio increate trinitatis secundum analogiam: hoc modo mens cognoscens seipsam uerbum sui generis: & ex utroque procedit amor: sicut pater seipsum cognoscens uerbum suum ab æterno genuit & ex utroque procedit spiritus sanctus. Sed in cognitione: qua mens deum ipsum cognoscit mens ipsa deo conformatur: sicut omne cognoscens in quantum huiusmodi assimilatur cognito. Maior autem est similitudo: quam est per conformitatem: ut uisus ad colorem: quæ quæ est per analogiam: ut uisus ad intellectum: qui similiter ad sua obiecta comparatur. Vnde expressior similitudo trinitatis est in mente: secundum quod cognoscit deum: quam secundum quod cognoscit seipsam.

C Hæc beatus Thomas. i. questionibus disputatis. q. x. ar. vii. Nunc autem de similitudine aliquid differamus. Similitudo: ut Boetius dicit. Est rerum differentium eadem qualitas. Nam per substantiam aliqua dicuntur eadem: per quantitatem æqualia & per qualitatem similia: ut dicit philosophus. Vnde ista est bona consequentia. Ista sunt similia ergo differunt. In ratione autem imaginis includitur similitudo: & non econuerso. Magister uero. S. in. ii. dist. xvi. declarat qualiter anima sit ad imaginem & similitudinem dei. Ad imaginem inquit: secundum memoriam: intelligentiam & uoluntatem. Ad similitudinem secundum innocentiam & iustitiam que in mente rationali naturaliter sunt. Vel imago consideratur in cognitione ueritatis: similitudo in amore ultra

tutis. Vel imago in alijs omnibus: similitudo in essentia: quia immortalis & indiuisibilis. vnde Augustinus in libro de quantitate animæ. Anima facta est similis deo: quia immortalem & indissolubilem fecit eam deus. Imago ergo pertinet ad formam: similitudo ad naturam. factus est ergo homo secundum animam ad imaginem & similitudinem dei: non patris uel filii uel spiritus sancti: sed totius trinitatis. Ita & secundum animam dicitur homo esse imago dei: quia imago dei in eo est: sicut imago dicitur: & tabula & pictura que in ea est sed propter picturam: quæ in ea est simul & tabula imago appellatur. Ita propter imaginem trinitatis etiam illud in quo est hæc imago: nomine imaginis uocatur. Quocirca homo & imago dicitur: & ad imaginem est: filius autem imago: non ad imaginem. **H**æc ex textu magistri sententiarum. Annotatu etiam non indignum arbitror. quod tres sunt similitudinis differentia. Prima fundatur super proportionem: sicut nigrum in comparatione ad congregare proportionabiliter simile est albo comparato ad disgregare: hanc autem proportionalem similitudinem: disperata & opposita habere possunt. Secunda fundatur super communem qualitatem: sicut albu albo assimilatur: unde superius dictum est ex intentione Boetii quod Similitudo est rerum differentium eadem qualitas. Tertia fundatur super receptionem: sicut cera assimilatur sigillo: & speculum rei opposite: culus speciem recipit sicut aqua rei obiecte & oculus rei uisæ. Harum autem similitudinum secunda expressior est quam prima: & tertia quam secunda. similitudine proportionis assimilatur anima deo per naturam. Et hoc multis pliciter ostenditur. Diuina enim essentia potest considerari dupliciter ut comparata ad personas: & ut comparata ad creaturas. Si consideretur: ut comparata ad personas: repræsentat anima trinitatem personarum in unitate essentie: quia in ipsa est trinitas personarum in una mente. Sed in hoc est differentia: quia diuina essentia dicitur de tribus personis realiter: sed anima non prædicatur realiter de tribus personis: quia potentia animæ realiter differunt ab ipsa anima: sicut recta tenet philosophia. In hoc tamen non deficit similitudo. quia sicut pater est origo filii: & ambo simul spiritus sancti: ita memoria est origo intelligentiæ: & utraq; uoluntatis. Item diuina essentia potest comparari ad creaturas. Et hoc dupliciter ut causans & ut conseruans: ut causans tripliciter. Primo modo efficienter. quia deus est causa efficiens omnium rerum: quia Omnia per ipsum facta sunt. Io. 1. Et similiter quodammodo secundum tenuem proportionem ab uno homine omnis homo est. Secundo formaliter accipiendo formam pro forma ideali siue exemplari: quia

In deo est idea omnium spiritalium & corporalium Boetius. Munda
mente gerens: similique imagine formans. Pulchrum pulcherrimus ipse
Similiter intellectus natus est omnibus assimilari: rerum omnium spes
cies & ideas in se recipiendo. Vnde philosophus in tertio de anima. In
tellectus quodammodo omnia finaliter. tertio finaliter. Est. n. ultimus finis regis
omnium. Vniuersa enim propter semetipsum creauit altissimus: ut di
citur eccle. vii. Ita & nos sumus quodammodo finis omnium: ut dicitur
ii. philicorum. Augustinus etiam dicit quod omnia fecit deus propter hominem: ho
minem autem propter seipsum. Similiter comparatur diuina essentia
ad creaturas: ut conseruans: quia sicut rebus dedit esse: ita etiam con
seruat eas in esse: immo ipse, est intimior rei: quam sit ipsa res sibi. Nam si ac
tio sua uel prouidentia in momento uel in instanti a rerum gubernatione
cessaret: omnia in nihilum ruerent sicut ex nihilo facta sunt: ut
dicit Augustinus. Et gregorius dicit. quod omnia in nihilum tenderent
nisi ea manus conditoris sustentaret. Est etiam deus totus in toto uni
uerso: & totus in qualibet parte uniuersi. Est enim ubique & in omnibus
rebus per essentiam per potentiam & per presentiam: ut dicit Magister.
S. in primo. Similiter anima dat esse corpori: & est tota in toto: &
tota in qualibet parte corporis: quia non est extensa ad extensionem
corporis. Item similitudine qualitatis similatur anima deo: partim
per naturam: & partim per gratiam. Sed prenotandum est illud Augusti
ni. Credamus deum sine qualitate boni: sine quantitate magnum: quia
sua bonitas non est qualitas accidentalis: sed ueritas realis. Anima au
tem est bona qualitate & accidente. Et ista est bonitas per gratiam. Bo
nitas per naturam est bonitas entis participata exiliter & analogice ab
ipso qui solus est: cuius esse est sua essentia: non dependens ab aliquo.
Ideo fecit deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. Ad ima
ginem in naturalibus: ad similitudinem in gratuitis. Nam sicut deus est
simplex insensibilis & immortalis: ita etiam anima. Non enim esset imago
dei: si mortis terminio clauderetur: ut dicit Augustinus naturalia sunt haec
& ideo inamissibilia. Accedunt gratuita naturalibus: accrescit imaginis
similitudo: quae exordium habet in natura: incrementum in gratia: comple
mentum in gloria. i. io. iiii. Cum apparuerit similes ei erimus: & uidebi
mus eum sicuti est. Tertia uero similitudo quae perfectior est & ex
superior prima & secunda: magis competit angelis: quam animae. Vnde Dionysius spes
culum appellat: quia in ipso relucet spiritus idem rex sibi influxu a principio crea
tionis ab ipso summo regis omnium archetypo. Appellatur etiam signaculum dei eze
chielis. xxviii. secundum expositionem gregori. sic ergo angelus potest dici speculum si
gnaculum & sigillum illius summi regis. Anima uero imago & similitudo

Quelibet uero alia creatura uestigium appellatur. Et hoc ideo est: quia
 diuinæ perfectiones copiosius effulgent in angelo: quā in anima & in ani-
 ma etiam copiosius: quā in aliis creaturis. Vnde thomas in. i. S. dist. iii. an-
 gelus inquit quantum ad expressam representationem diuinorum at-
 tributorum magis est ad imaginem dei: quā anima: quia diuinæ bonita-
 tes copiosius effulgent in angelo: quā in anima. Ideo angelus est expres-
 sior imago dei: quā anima. Vnde etiam gregorius dicit: quod est signaculum
 similitudinis: quia in eo diuinæ imaginis similitudo magis inbuitur
 expressa. Sed quantum ad distinctionem potentiarum: expressior est
 imago & similitudo trinitatis in anima: quā in angelo: quia in angelo suæ
 potentiae sunt minus distinctæ. Sed quia ista representatio est quātū
 ad exteriora simpliciter concedendum est: quod angelus magis est ad ima-
 ginem dei: quā anima. In secundo etiam. S. dist. xvi. ar. iii. sic dicit. De ima-
 gine possumus loqui dupliciter. Aut quantum ad id: in quo proprie
 consistit imaginis ratio: aut quantum ad id: in quo secundario assigna-
 tur similitudo imaginis. Proprie enim & principaliter imago intelle-
 ctualem naturam consequitur. Vnde oportet: quod ubi intellectualis na-
 tura perfectius inuenitur etiam ibi sit imago expressior. Et sic cum na-
 tura intellectualis multo sit dignior in angelo: quā in homine: eo quod pro-
 pter obumbrationem intellectualis luminis homo rationalis dicitur:
 cum ratio sit quidam intellectus obumbratus: ueluti superius patuit:
 oportet quod in angelo sit expressior dei imago: quā in anima. Assignatur
 etiam imago dei in homine respectu animæ: sed non ita proprie: quā-
 tum ad aliquas proprietates consequentes: sicut quod homo dominatur in
 inferioribus creaturis: sicut etiam deus in toto uniuerso: & est quodam-
 modo finis earum. Et hoc innuitur gen. i. Vbi post id: quod dictum ē:
 Faciamus hominem ad imaginem &c. subiungit. Et præsit piscibus
 maris & uolatilibus cæli &c. Et similiter: sicut deus est totus in qualibet
 parte uniuersi: ita anima in qualibet parte corporis. Et secundum hoc & alia
 huiusmodi nihil prohibet animam esse magis ad imaginem dei: quā an-
 gelum. Sed hoc est secundum quid: & non simpliciter: quia iudicium similitu-
 dinis uel diuersitatis: quod sumitur ab essentialibus rei: est multo firmi-
 us. Vnde Dionysius in. iiii. ca. cælestis hierarchiæ dicit: quod Angelus est
 quoddam medium: quantum ad gradum naturæ inter mentem no-
 stram & deum. Augustinus etiam dicit. Duo fecisti domine: unum pro-
 pe te: id est angelum: aliud prope nihil: id est materiam primam. ¶ Sed
 contra prædicta obicitur. Nam ad hebreos. xl. dicit glossa. quod natura me-
 tis humanæ: quā Christus assumpsit: nihil post deum est melius. Sed Christus as-
 sumpsit mentem eiusdem nature cum mentibus nostris: ergo cum uni-

ET ANGELI

quodq; tanto sit melius: quanto expressiori imagine deum imitatur: uidetur q; esse ad imaginem non magis angelis: q; homini conueniat. Confirmatur. Quia etiam de beatissima & clementissima semper uirgine maria dicit diuus hieronimus. q; exaltata est super choros angelorum. Multæ etiam animæ beatæ erunt equales angelis in gloria: imo nonnullæ superiores. ergo uidetur. q; homo magis debeat dici ad imaginem dei: q; angelus. ¶ Ad hoc dicitur q; natura humana: quā christus assumpsit: excellit omnem creaturam: sed hoc habet ex unione diuinitatis: & non ex principiis essentialibus. Et ideo non sequitur similis ratio de mentibus: siue de animabus humanis non unitis. Assumpsit enim dei filius humanam naturam: ut Damascenus dicit in athonio: idest in indiuiduo: & non in specie. & sic etiam natura mentis humane in gloria prædicta accipitur. Exaltatio autem integerrimæ & illibatæ semper uirginis mariæ super choros angelorum non fuit naturæ: sed gratiæ. Et ideo per hoc nihil probatur. quia imago inuenitur in homine & in angelo quantum ad naturalia sua: & non quantum ad habitū gratiæ uel gloriæ. Consideratis autem naturalibus angeli & hominis magis est capax diuinæ cognitionis angelus: q; homo. q; autem homo ad equalitatem angelorum perducitur in diuina fructione: est gratiæ & non naturæ. Et ideo ratio non procedit. De nobilitate autem hoīs & angeli distinguit Thomas doctor lucis in 1. 2. dist. 111. Homo inquit & angelus tripliciter possunt considerari. Aut per relationem ad finē. Et sic sunt equales. Erunt enim homines: sicut angeli in coelo. Math. 22. Aut quantum ad reputationem diuinam. Et sic homo maior est angelo: in quantum humana natura assumpta est in unitatem diuinæ personæ. Aut quantum ad utramq; naturam in se. Et sic natura angeli nobilior est natura hominis: uelut per diuinum uatem lileū dicit Minuisti eum paulo minus ab angelis. Et loquitur de homine ad litteram: ut patet. Habes igitur qualiter angelus: quantum ad expressam representationem diuinorum attributorum: magis est ad imaginem dei: q; anima: cum diuinæ perfectiones copiosius effulgeant in angelo q; in anima. Sed quantum ad distinctionem potentiatur expressior ē imago & similitudo trinitatis in anima: q; in angelo. Ideo notanter de homine dicitur. Faciamus hominem &c. Et non de angelo. Quia in hoc uerbo faciamus designatur personarum pluralitas siue trinitas. In hoc uero: quod dicitur: Ad imaginem & similitudinem inuenitur essentiæ unitas.

DIFFERENTIA DECIMA QUINTA

QUINTA decia differētia ē: q̄a Angel⁹ pōt dici p̄sona aīa ue
 ro nō q̄ āt āgel⁹ possit dici p̄sona patet q̄a diffinitio p̄sōa sibi
 cōpetit: q̄ Boetii⁹ pōit i libro d. duab⁹ naturis & una p̄sōa i. x.
 dicens q̄ p̄sōa ē rōalis naturāe id iudua s̄bā. uñ Thomas i. ii.
 S. dist. iii. ar. ii. dicit q̄ tria sunt de ratione persone: uidelicet subsistere:
 ratiocinari: & indiuiduum esse: que tria angelo conueniunt sicut prae-
 fatus doctor ibidem declarat per singula. Et non accipitur hic ratio-
 nari proprie: pro discursu: sed pro actu simplicis intelligentiāe: cum di-
 ctum sit superius. q̄ angelus lumen intellectuale purum & impermix-
 tum participat: & sine inquisitione itelligit. Anima autem non potest
 dici persona. Vnde doctor lucis in. iii. S. q. iii. ar. ii. De unione inquit
 animae ad corpus apud antiquos duplex fuit opinio. Vna q̄ anima
 unitur corpori sicut ens completum enti completo: ut esset in corpore
 sicut nauta in nauī. Vnde sicut dicit gregorius nicens⁹ Plato posuit q̄
 homo non est aliquid constitutum ex corpore & anima sed est anima
 corpore induta. Et s̄m hoc tota personalitas hominis consisteret i ani-
 ma: adeo q̄ anima separata posset dici homo uere: ut dicit hugo de s̄a-
 cto uictore. Et s̄m hanc opinionem esset uerum q̄ magister. S. dicit i
 littera. q̄ anima est persona: quando est separata. Sed hac opinio non
 potest stare quia sic corpus & anima accidentaliter unirentur. Vnde
 hoc nomen homo: de cuius intellectu est anima & corpus: non signifi-
 caret unum per se: sed per accidens. Et ita non esset in genere substan-
 tiāe. Alia est opinio Aristotelis q̄ anima unitur corpori sicut forma
 unitur materiāe. Vnde anima est pars humanāe naturāe: & non natu-
 ra quedam per se. Et quia ratio partis contrariatur rationi personae:
 ideo anima separata non potest dici persona: quia quīs separata non sit
 pars actu tamen habet naturam ut sit pars. Si uero obijciat: q̄ diffini-
 tio personae competit animae quia est indiuidua substantia &c. Dicitur
 q̄ Anima rationalis dicitur substantia indiuidua: id est si hoc aliquid per
 modum: quo omne subsistēs est hoc aliquid: etiam si habeat naturam
 partis. Sed ad rationem persone exigitur ulterius: q̄ sit totum & com-
 pletum. Vltcrius anima separata proprie loquendo non est substan-
 tia alicuius naturae: sed est pars naturae. Et sic non sequitur q̄ sit perso-
 na. Et quīs anima non sit persona: compositum tamen ex anima ratio-
 nali & corpore recte & congrue potest dici persona. contra laurentiū:
 ualiam: qui fuit tantae temeritatis & insolentiae: ut ausus fuerit. Boetiu
 circa personae diffinitionem impugnare: ignorans ciceronem dicere
 nos duabus personis esse uestitos. Et nisi a proposito digredi uereretur
 ostenderem multis oratorum auctoritatibus uere & congrue dici pos-

se: platonem uel socratem esse bonam personam: sicut ipse dicit se uel
 le ostendere Boetio homini romano romane loqui nescire. Ignorauit
 enim ualla: quod ceteri puri humaniste adhuc ignorant: quomodo
 uidelicet nomen significet substantiam cum qualitate. & ob hoc etiam
 tam petulanter & ruditer blacterauit praefatus laurentius de diuinis p
 sonis. Omnium enim errorum mater est ignorantia. Sed isti puri hu
 manistae: qui solis uocabulis: & solis uerborum lenocinis insuntur: ut
 suam obtegere & palliare ignorantiam possint: dicunt se dialecticae at
 que philosophiae operam nauare nolle: quia haec artes & disciplinae bar
 barie quadam uerborum respice suae nitorem eloquentiae contaminarent.
 Sed potius barbari censendi sunt ipsi: qui haec ignorant. Non enim poe
 ta & oratores sine dialectica & philosophia delibari: aut degustari pos
 sunt: immo nullus sine his artibus & disciplinis grammaticae attinget: aut
 quoquomodo penetrabit unum quintilianus primo libro oratoriarum in
 stitutionum de grammatica loquens sic dicit. Nec ignara philosophiae: cum per pluri
 mos locos in singulis fere carminibus ex ista ratione quantum naturalium subtili
 tate repetitis: tum per empedocle in grecis Varronem & Lucretium in lati
 nis: quae praecipua philosophiae uersibus tradiderunt. Quia potius utrupadi sunt
 illi qui tenuem ac icinam cauillantur hanc artem: quam nisi fundamenta quaeque
 fideliter ieceris: quicquid superextruxeris statim corruiet. Sed de his hactenus.

DIFFERENTIA DECIMA SEXTA.

DECIMA sexta differentia est quia angelus est mutabilis a parte
 ante: sed immutabilis a parte post. Anima uero rationalis: antequam corpo
 ris ergastulo soluat: est mutabilis a parte ante: & a parte post:
 id est ante electionem: & post Angelus enim solum ante electionem
 mutabilis est. Post autem electionem immutabilis. Habet enim ueritatem imu
 tabilem: eo quod immutabiliter adheret bono uel malo. Anima uero habet uer
 itatem mutabilem: quia de bono in malum mutari potest: & e converso. De
 enim immutabilis est a parte ante: & a parte post iuxta illud Malachiae. iiii. Ego de
 us & non mutor. Et iacobus in epistola sua dicit. Apud quem non est transmuta
 tio nec uicissitudinis obumbratio. Homo autem mutabilis est a parte ante: & a
 parte post. Sed angelus: qui est medius inter deum & hominem: participat de utroque
 extremorum. Conuenit. n. cum homine: in quantum est mutabilis a parte ante: cum deo
 autem: in quantum est immutabilis a parte post.

DIFFERENTIA DECIMA SEPTIMA.

DECIMA septima differentia: est quia quis angelus & anima peccare
 uerint: diuinam similitudinem appetendo tamen angelus peccat
 uit appetendo potentiam. Anima uero: appetendo scientiam. Mouetur ergo talis questio. Vtrum Angelus dei aequalis
 o uiii

tatem appetierit. Videtur enim q̄ n̄. Quia sicut dicit Augustinus de eadem loquens: Non est credendum: q̄ uir spirituali mēte pręditus: esse uoluerit sicut deus. Sed angelus multo sapientior fuit homine. Ergo uideretur q̄ dei equalitatem nō appetiit. ¶ Secundo illud: quod nō cadit i apprhensione: non cadit in appetitu & uoluntate: quia uoluntas non est nisi de aliquo bono apprhenso. Bonum enim apprhensum mouet appetitum: uel sensibilem: uel rationalem: uel intellectualem. In solo autem huiusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creaturam aliquam esse æqualem deo: non cadit i apprhensione: tum quia deus omnem intellectum creatum sua magnitudine excedit: tum etiam quia ipse cōtradictionem: quia necesse est finitum esse infinitū si equatur infinito: ergo angelus non potuit appetere esse: ut deus. Potest formare aliter istam rationem. Illud quod simpliciter est impossibile: nō ē appetibile: ut patet. Sed q̄ creatura aliqua sit æqualis deo: est impossibile: ergo non est appetibile. Ergo uidetur q̄ Angelus dei equalitatem non appetierit. ¶ Tertio quis uoluntas sit possibilem & impossibilem: dūmodo illa impossibilia contradictionem non implicet: tamē electio non est nisi possibilem: ut dicitur in tertio ethicorum. Sed electio angeli fuit de eo: quod desiderauit: quia quicūq̄ nō peccat per electionem: peccat per infirmitatem uel ignorantiam: ut colligitur a philo i quito ethicorum: quale n̄ fuit peccatum angeli. Ergo suum desiderium fuit possibile. Sed cum esse equalē deo: est impossibile: ergo hoc nō fuit suum desiderium. ¶ Confirmatur quia angelus in maiori plenitudine sapientię conditus est: q̄ homo: sed nullus homo: nisi omnino amens: eligit esse omnino equalis angelo: nec deo: quia electio n̄ est nisi possibilem: de quibus est cōsiliū: ut imediate patuit. Ergo multo minus peccauit angelus appetēdo esse: ut deus. ¶ Quarto nullus peccat i desiderio sui finis: quia hoc est naturale. Illud autem: quod est finis nature: absq̄ peccato appeti potest. Sed assimilari deo: est finis: i quem naturaliter tendit quelibet creatura. Ergo si finis angeli & cuiuslibet creature est assimilari deo. Videtur q̄ nō peccauit hoc appetēdo. ¶ Quinto quicūq̄ uult assimilari alicui: cōuertitur ad illud. Nullus enim uult esse similis ei: quē odio habet. Sed angelus peccādo n̄ est conuersus: sed auersus a deo: ergo n̄ appetiit similitudinē dei uel equalitatem. ¶ Sed cōtra est: quod dicit glosa super illud dauidicū. Quæ n̄ rapuit: tūc ex soluebā. Eua sicut diabolus rapere uoluit diuinitatē. Ergo uidetur q̄ diabolus dei equalitatem appetierit. ¶ Præterea Esaię. xlii. ex persona Nabuchdonosor i figura diaboli dicitur. In cælū ascendā. Nō at̄ potest intelligi de cælo empirico: q̄a i illo creatus fuit: ergo opo r

tet q̄ intelligatur de cælo sanctæ trinitatis. Et ita uidetur: q̄ æqualitatē
 diuine celsitudinis appetierit. ¶ Cōfirmat hoc ē p̄ Augustinū i li-
 bro de questionibus ueteris & noui testam̄ti: q̄ de diabolo loquēs dicit
 q̄ elatiōe inflatus uoluit dici deus. ¶ Rēspōdetur q̄ circa hoc triplex ē
 opīnio quidam nāq̄ simpliciter & absolute cōcedūt: q̄ peccatū angeli
 fuit ex hoc: q̄ deo simpliciter æqualis esse uoluit. Nec obstat: q̄ hoc sit
 impossibile: quia s̄m Augustinū. Cæca ambitio semper præsumit
 plusq̄ possit. Sed hoc n̄ uidetur cōueniēs: q̄ q̄uis homo possit plus de
 siderare: q̄ possit habere: n̄ tñ plus potest uelle: q̄ possit æstimare: q̄ in-
 tellectū uolūtas sequitur: sed n̄ excedit. Et præterea i angelo n̄ est pou-
 re passiōe: q̄ ex appetitu honoris iudiciū intellectus liget: sicut est i ho-
 bis. Et præterea nullus uult aliqd unq̄: quo posito eius naturā n̄ mane-
 ret: Si aut̄ angelus deo equalis esset: n̄ esset hulus nature: sed diuinæ.
 Et ita suū n̄ ē appetere. Et iō aliter alii dicūt: q̄ dei æqualitatē directe
 nō appetiit: sed indirecte: q̄ appetiit aliqd: quo habito sequeret̄ q̄ deo
 esset equalis: scilicet nulli subesse. Hoc ē tñ cōueniēs: q̄ totū bonū
 angeli ē i hoc: q̄ deo subest: sicut tota claritas aeris ē i hoc: q̄ subicitur
 radiis solis. Et iō hoc ab angelo n̄ potuit appeti. Et iō aliter est dicēdū:
 q̄ n̄ appetiit æqualitatē simpliciter: quātū ad s̄bam desiderati: ut scilicet
 uellet tātā bonitatē habere: quātā deus habet: sed tñ appetiit æqualita-
 tē s̄m qd: quātū ad modū h̄ndi. Bonitas aut̄ siue beatitudo est in deo:
 quā habet p̄ suā naturā: & a qua oīs creature beatitudo & bonitas trās-
 funditur. Vidēs ergo angelus dignitatē naturæ suæ: qua creaturis cæ-
 teris præminēbat: uoluit a se beatitudinē & bonitatē i oīa inferiora de-
 riuari. Voluit ēt p̄ sua naturalia i perfectiōem beatitudinis peruenire.
 Et ideo dī q̄ sine merito habere uoluit hoc: qd̄ meritis habiturus erat
 si perstitisset. Nec ēt quātū ad modū h̄ndi simpliciter deo egparari uo-
 luit. Nō enim uoluit a se beatitudinem habere: nec esse primum i alios
 trāsfundens: sed a deo & sub deo: s̄m q̄ ipse i oī natura opas. ¶ Hæc
 beatus Thomas & theologi alii in. ii. S. dist. quīta art. ii. ¶ Ad primū
 igitur argumentum respondetur: q̄ angelus noluit æqualitatē simpli-
 citer: sicut nec homo: sed modo prædicto. Quidam tñ dicūt q̄ Adam
 magis fuit præditus spiritali mente: q̄ angelus non tamen quantum
 ad gradum naturæ: sed quantum ad diuinā reuelationem: quā ha-
 buisse creditur: cum dominus in eum soporem misit. ¶ Ad secundū
 & tertium dicendū: q̄ rationes illæ procedunt de æqualitate simpli-
 citer: quam non dicimus angelum appetisse. ¶ Ad quartum dicit̄ q̄
 assimilatio diuina est finis uniuscuiusq̄ creature: s̄m modū suū a
 creatore præfixum. Vnde sine deordinatione non potest esse: q̄ ap-

petitus tēdat in diuinam assimilationem ultra terminum naturæ suæ
 a deo statutū. ¶ Ad qntū dicēdū q̄ i quolibet peccatore auersio a dō
 ē p̄ter itētionē: q̄a malū n̄ p̄t eē itētū: sed sēp bonū: i quo ē ad deū assi-
 milatio. Et ita p̄ter itētionē ipsorū angelorū fuit: q̄ a deo se auerterent:
 cui assimilari uolebant. Et per hæc patet solutio ad ea oīa: q̄ superi⁹ ob-
 lecta sunt. ¶ Sed de peccato etiā diaboli sic loquitur Thomas in prima
 pte. q. lxiii. art. iiii. Angelus inqt absq; oī dubio peccauit appetēdo eē:
 ut deus. Sed hoc pōt itelligi dupliciter. Vno modo p̄ equipāntiam.
 Allo mō p̄ similitudinē. Primo quidem mō nō potuit appetere eē: ut
 deus: q̄ scilicet hoc esse ipōssibile naturali cognitione: nec primū actū
 peccandi præcessit in ipō: uel habitus: uel passio ligans cognoscitiuā
 ipsius uirtutem: ut i p̄ticulari deficiens eligeret ipōssibile: sicut in no-
 bis interdum accidit. Et ideo dato: q̄ esset possibile: hoc esset cōtra na-
 turale desiderium. Inest enim unicuiq; naturale desiderium ad cōser-
 uandum suum eē: quod nō cōseruaret: si transmutaretur in alteram
 naturam. Vñ nulla res: q̄ ē i inferiori gradu nature: pōt appetere supio-
 ris naturæ gradum: sicut asinus nō appetit eē equus: quia si transiret
 retur in gradū superioris naturæ: iam ipsum nō esset: Sed i hoc ima-
 ginatio decipitur quia enim homo appetit esse in altiori gradu quātū
 ad alia accidentalia: q̄ possūt crescere absq; corruptiōe subiecti: exima-
 tur q̄ possit appetere altiozem gradum naturæ: in quē peruenire non
 possit: nisi eē desineret. Manifestū ē aut: q̄ de⁹ excedit angelū: nō fm
 aliq; accidentalia: sed fm gradū naturæ. Et ēt un⁹ angel⁹ aliū. uñ ipōssi-
 bile ē q̄ angelus inferior appetat eē æqlis superiori: nec ēt q̄ appetat eē si-
 milis deo possibile ē. ¶ Appetere. at eē ut deus per similitudinem cōtin-
 git dupliciter. Vno modo quātum ad id: in quo aliquid natum ē deo
 assimilari: Et sic si aliquis quātum ad hoc appetat esse deo similis n̄ pec-
 cat: dū mō similitudinē dei debito ordine appetat adipisci: ut scilicet eā
 a deo habeat. Si quis aut appeteret fm iustitiā esse similis deo: quasi p̄-
 pria uirtute: & non ex uirtute dei peccaret. Alio uero mō pōt appete-
 re aliq; esse similis deo: quātum ad hoc: in quo non est natus assimilari
 sicut si qs appeteret creare cælum & terram: quod est proprium dei.
 In quo appetitu esset peccatū. Et hoc modo diabolus appetiit esse: ut
 deus: n̄ ut ei assimilaretur quantum ad hoc: quod est nulli subesse sim-
 pliciter: quia sic suū non esse appeteret: cū nulla creatura eē possit: ni-
 si per hoc q̄ sub deo esse p̄cipat. sed in hoc appetiit eē similis deo: q̄a
 appetiit: ut finem ultimum beatitudinis id: ad quod uirtute suæ natu-
 ræ poterat peruenire: auertens suum appetitum a beatitudine super-
 naturali: quæ est ex gratia dei. Vel si appetiit ut ultimū finem illam

dei similitudinem: quæ datur ex gratia: uoluit hoc habere per uirtutem suam naturæ: non ex diuino auxilio sicut dei dispositionem. Et hoc cõsonat dictis Anselmi: qui dicit: quod appetiit illud: ad quod puenisset: si stetit. Et hæc duo quodammodo in idem redeunt: quia sicut utrumque appetiit finalem beatitudinem per suam uirtutem habere: quod est proprium dei. Quia uero: quod est per se est principium & causa eius: quod est per aliud: ex hoc est consequutum est: quod appetiit aliquem principatum super alia habere: in quo etiam peruerse uoluit deo assimilari. ¶ Sed nunquid diabolus in primo instanti suæ creationis fuit malus: & peccauit. Dicitur quod impossibile fuit angelum in primo instanti peccasse per inordinatum actum liberi arbitrii. Quis enim res aliqua in primo instanti: quo esse incipit: simul incipere possit operari: tamen illa operatio: quæ simul incipit cum esse rei est ei ab agente: a quo habet esse: sicut moueri sursum est igni a generante. Unde si aliqua res habeat esse ab agente deficiente: quod possit esse causa defectiua actionis: poterit in primo instanti: in quo incipit esse habere defectiuam operationem: sicut si tibia: quæ nascitur clauda ex debilitate seminis: statim incipiat claudicare. Agens autem: quod angelos in eum produxit: scilicet deus: non potest esse causa peccati. Unde non potest dici quod diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus. ¶ Sed contrarium uidetur: quod dicitur Io. viii. de diabolo. Ille homicida erat ab initio. Ergo uidetur quod diabolus in primo instanti suæ creationis peccauerit. Respondet Augustinus. xi. de ciuitate dei dicens quod cum dicitur quod diabolus ab initio peccat: non ab initio ex quo creatus est peccare putandum est. sed ab initio peccati: quia scilicet nunquam a peccato suo recessit. ¶ Dubitatur etiam. Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angelorum. Respondetur quod probabilior opinio & sanctorum dictis magis consonas est. quod statim post primum instanti suæ creationis diabolus peccauerit. Et hoc necesse est dicere: si ponatur: quod in primo instanti suæ creationis in actu liberi arbitrii prout: & cum gratia sit creatus. Cum enim angeli per unum actum meritorium ad beatitudinem pueniant: si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit: statim post primum instanti beatitudinem accepisset: nisi statim impedimentum posuisset peccando. Si uero ponatur quod Angelus in gratia creatus non fuerit. uel quod in primo instanti actu liberi arbitrii non potuit habere: nihil prohibet aliquam moram fuisse inter creationem & lapsum: Hæc autem opinio secunda duabus mediis corroborari potest. Primo sic. Posse peccare commune est homini & angelo. Fuit autem aliqua mora inter creationem hominis & eius peccatum: ergo pari ratione fuit aliqua mora inter formationem diaboli & eius peccatum. Secundo sic arguitur ex intentione scoti. Aliud instanti fuit: in quo diabolus peccauit ab instanti: in quo creatus

fuit. Sed inter quolibet duo instantia cadit tempus medium. ergo aliquis
 mora fuit inter reationem diaboli & eius lapsum. ¶ Ad primum dici
 tur q̄ Angelus habet liberum arbitriū inflexibile post electionem. Et
 ideo nisi statim post primum instans: in quo naturalem motū habuit
 ad bonum impedimentum beatitudini præstiuisset: fuisset firmatus ī
 bono. Sed non est simile de homine. Et ideo ratio non cōcludit. ¶ Ad
 secundū dicendum: q̄ inter quolibet duo instantia esse tempus mediū
 habet ueritatem: in quantum tempus est continuum: ut probatur in.
 vi. phisicorum. Sed tamen in angelis: qui non sunt subiecti cælesti mo
 tui: qui primo per tempus continuum mensuratur: tempus accipit p̄
 ipsa successione operationum: intellectus uel etiam affectus. Sic igit̄
 stans primum in angelis intelligitur respondere operationi mētis an
 gelicæ: qua se in seipsum cōuertit per cognitionem uespertinam: quia ī
 primo die commemoratur uespere: sed non mane. Et hæc quidē op̄a
 tio in omnibus bona fuit. Sed ab hac cognitione quidam per matuti
 nam cognitionem ad laudem uerbi sunt conuersi. Quidam uero in
 seipsis remanentes: facti sunt nox per superbiam intumescentes: ut
 Augustinus dicit. iiii. super genēsim ad litteram. Et sic prima op̄atio
 fuit oībus cōmunis. Sed in secunda fuerūt distincti. Et ideo ī primo ī
 stanti omnes fuerunt boni: sed in. Secundo fuerūt bōi a malis distincti.
 ¶ Solet etiā queri utrū ille angelus: q̄ fuit supremus inter peccantes:
 fuerit etiam supremus inter omnes: hoc ē dictū. Vtrū magnus diabo
 lus fuerit prim⁹ inter oēs āgelos. Respondet Gregorius in omelia de
 cētū oīb⁹: q̄ sic. Primus inq̄t angelus: qui peccauit: dū cūctis agmin
 bus angelorū platus eorū claritatē trāscenderet: ex eorum cōparatione
 clarior fuit. ¶ Sed cōtra ē: quod dicit̄. Eze. xxviii. Tu cherubin extē
 tus &c. Sed ordo cherubin est sub ordine seraphin: ut dicit Dionysius
 vii. ca. cælestis hierar. Ergo angelus q̄ fuit primus inter peccātes: nō
 fuit prim⁹ inter oēs. ¶ Ad hoc dicit̄ q̄ cherubin interpretat̄ plenitudo
 sciētiæ. Seraphin autē ardens siue incendens. Cherubin ergo denomi
 natur a scientia: q̄ pōt eē cū mortali pctō seraphin uero denominatur
 ab ardore charitatis: q̄ cū pctō mortali non pōt esse. Et ideo prim⁹ an
 gelus peccās non ē denominatus seraphin: sed cherubin. Damascēus
 tñ dicit. q̄ diabolus maior fuit de inferiori ordine āgelorū: q̄ p̄sūt terrestri
 bus. Et dicit: q̄ illi: q̄ ceciderūt: fuerūt de inferioribus: in quorū ē ordine
 aliq̄ bōi āgeli p̄uāserūt. ¶ Querūt ēt aliq̄. utq̄ peccatū primī angeli
 peccantis fuerit causa aliis peccandi. Dicitur q̄ peccatum primī āgeli
 fuit aliis causa peccādi: non quidē cogēs. sed q̄dā q̄si exortatiōe iuducēs
 eulus signum ex hoc apparet: q̄ omnes demones illi supremo. sub.

duntur: ut manifeste apparet p illud: qđ dñs noster iesus xps dixit Ma
 thei. xxv. Ite maledicti i ignē eternū: q patus ē diabolo & angelis ei⁹:
 Habet enim hoc ordo diuinæ iustitiæ: ut cuius suggestioni aliqs con
 sentit i culpa: eius potestati subdatur i poena. fm illud. li. pe. ii. A quo
 qs superatus est: huic & seruus adiectus est. Sublato igitur tēpore des
 liberationis: quod i nobis requirit: i eodē istā: i quo primus angelus suā
 affectionem itelligibili loquitiōe expressit: possibile fuit aliis i eā cōsen
 tire. ¶ Perscrutātur etiā nōnulli: si plures fuerūt peccātes angelis: q p
 manētes. Dicitur q n: qā peccatū est cōtra naturalem inclinātionē. Ea
 uero: quæ cōtra naturā sūt: ut i paucioribus accidūt. Natura enim cō
 sequitur suū effectū: uel semp: uel ut i pluribus. Et iō plures angeli p
 māserūt: q peccauerūt. Vnde. liii. Regū. vi. dñs: plures nobiscū sūt q
 cū illis. Et exponitur de angelis: q sūt nobiscū i auxiliū: & de malis q
 nobis aduersantur. ¶ Sed cōtra est: qđ dicit plus lii. top̄icorum. Ma
 lū est ut i pluribus: bonū uero: ut i paucioribus. Item si p̄dicta rō uale
 ret: plures etiā saluāretur hoīes: q dānarentur: cuius oppositū uide
 mus: qā ex hominibus plures uidemus malos: q bonos. Et ita plures
 dānātur q saluātur: iuxta illud euāgelicū multi sūt uocati: pauci uero
 electi. Et illud. Arcta est uia: quæ ducit ad uitam: & pauci ambulāt per
 eam. Ampla est uia: quæ ducit ad mortem: & multi per ipsam icedūt
 ergo plures homines etiā ex xpianis dānātur: q saluātur. Videtur
 ergo q. etiā de angelis idem sit iudiciū: q plures fuerint ruētes &
 cadētes: q stātes. Item cōtra hoc: quod dictum est supra: q peccatum
 est cōtra naturalem inclinātionem: uidetur esse id: quod legitur i gene
 si: quia sensus & cogitatio hominis i malum p̄na sūt ab adolescentia
 sua. Et Hieronymus etiā dicit. Naturali dicimur malo: ergo peccatū
 n̄ ē cōtra naturālē iclinationē. ¶ Ad auctoritatem p̄li. Malum est ut
 in pluribus &c. Dicit q triplex est malū: naturæ: culpæ & poenæ. De
 malo pene n̄ est ad ppositū pro nūc. Si ergo loquimur de malo natuf.
 hoc duobus modis: qā uel loquimur respectu totius nature: uel respec
 tu alicuius p̄ticularis agētis i natura. Si respectu totius naturæ: sic cō
 stat: q malū ē ualde: ut i paucioribus: qā n̄ pōt esse: nisi in generabilib⁹
 & corruptibilibus: quorū aggregatio est p̄uæ quātitatis respectu toti⁹
 celi: i quo nullum malum accidit. Si autem cōsideretur respectu alicu
 ius p̄ticularis agētis i natura: constat q actiō eius semper est fm debi
 tum naturæ suæ: nisi aliquando impediatur. Et hoc est raro. Et ex tali
 impedimento accidit malum in natura eius: sicut apparet in partibus
 monstruosis. Si autem loquamur de malo culpæ: quod inuenitur i eo
 quod non determinatur ad unam actionem: sicut omnia: quæ agunt

ex libertate voluntatis: Aut hoc est plurimum naturarum: aut unus tantum. Si est unus nature: sicut in angelis: sic constat: quod in pluribus est consequuta operatio recta secundum convenientiam naturae ipsorum: & peccatum ipsorum fuit ut in paucioribus. Et dicunt aliqui quod tertia pars angelorum cecidit: due uero partes remanserunt: iuxta illud Apocalypsis. & dra-
 co cauda sua trahebat tertiam partem stellarum. Si autem est plurimum naturarum: sicut est homo: qui est compositus ex natura intellectuali & sensitiva: potest considerari dupliciter. Vel secundum totam naturam speciei. Et sic oportet quod in pluribus actio eius procedat secundum illam naturam cuius actio est multiplicior: & circa bona magis manifesta nobis. Et quia naturae sensitivae actio est circa delectabilia sensus: quae magis multiplicantur: quam delectabile rationis: quod est etiam magis occultum nobis: qui cognitionem a sensu accipimus. Ideo ut plures sequuntur operationes illas. Et ex hoc contingit malum ipsi homini: non in quantum est homo: quia non est homo: secundum quod habet sensum: sed secundum quod habet rationem. Vel potest considerari aliquod individuum illius speciei: & sic contingit: quod aliquis per voluntatem determinatur ad sequendum operationes rationis ipsius rationis per habitum uirtutis: & tunc ut in pluribus bene operatur. & deficit ut in paucioribus. Sed quando adheret alteri naturae: efficitur quasi alius: ut dicitur in ix. ethicorum. Unde tunc est iudicium de ipso: sicut de aliis animalibus: in quibus est natura sensitiva tantum: quia in pluribus operabitur bonum sibi: quantum ad id: quod factus est: ut leo per crudelitatem: uel canis per iram: siue per luxuriam & sic de aliis: ut dicit Boetius quarto libro de consolatioe psalms tertia. Solutio istius argumenti est ex intentione Thomae in ii. S. dist. prima ad tertium. Reliqua etiam: quae superius de peccato primi angeli prelibata sunt: ex intentione sua sunt in prima parte. q. lxxii. Vbi ad hoc argumentum talem etiam praebet solutionem. Philosophus inquit loquitur quantum ad homines: in quibus malum contingit ex hoc quod sequuntur bona sensibilia: quae sunt pluribus nota: deserto bono rationis: quod paucioribus notum est. In angelis autem non est nisi natura intellectualis. unde non est similis ratio. quod autem homines proni sint ad malum hoc non est ex inclinatione nature: in quantum natura: quia natura bona est in se: cum a deo bono nil nisi bonum emanare possit: sed est ex infectioe nature: in quantum corrupta est & deprauata per corruptionem somnitiis. Ideo apostolus dicebat: inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae. Et iterum caro concupiscit aduersus spiritum: & spiritus aduersus carnem. Haec enim sibi inuicem aduersantur. Sic ergo malum est contra naturalem inclinationem: Bonum uero

ro est s^m naturam. Et sic habes ratiōem cur pauciores ex angelis lapsi fuerint: q̄ steterint. E conuerso autem in hominibus: qui plures damⁿantur: q̄ saluantur. Sed quispiam curiosus postulabit: si ex omni ordine angeli ceciderunt. Respondet Thomas ubi supra: q̄ s^m illos: qui dicunt q̄ diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum: qui prae sunt terrestribus: manifestum est: q̄ non de quolibet ordine ceciderunt sed de infimo tantum. Sed s^m illos: qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine probabile ē: q̄ de quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quolibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrii: quæ s^m quolibet gradum creaturæ in malum flexi potest. ¶ Fuit autem peccatum diaboli superbia: q̄ quando dicit inordinatum appetitum propriæ excellētiæ: & præcipue in dignitate uel honore: est speciale peccatum: & unum de capitalibus uiciis. q̄ autē primum angeli peccatum superbia fuit: patet: tū ex desiderio: q̄ cū nientiam dignitatis appetit: tū etiam ex mortuo: quia ex consideratione propriæ pulcritudinis in peccatum ruit. ¶ Et hec de peccato angeli cumulate dicta sufficiant. Nunc autem de peccato primi parentis pauca sunt disserenda. ¶ Quæritur ergo. Vtrum peccatum primi parentis fuerit in hoc q̄ appetierit esse: ut deus. Videtur enim q̄ non.

Completa enim uoluntas prudentis de impossibili esse non potest: & præcipue de illo: quod in apprehensione non cadit. Sed aliquā creaturam esse sicut deus: est impossibile: nec intellectu capi potest: ergo hoc non appetit Adam: cum prudentiam & reliquas uirtutes haberet: ut dicit Magister. S. in. ii. Si dicatur q̄ nō appetiit esse sicut deus per æquitatem: sed per similitudinem. Contra dicit Augustinus q̄ amor est eorum: quæ habentur: sed appetitus eorū: q̄ nō hēntur. Cū ergo hō in sui creatiōe ad dei similitudinē fact⁹ sit: ut q̄ hoc nō appetiit. Secūdo sic Cōstat enim q̄ malū per experiētiā deus scire nō pōt. Sed sciētia boni & mali itelligitur de malo per experiētiā: quod prius erat per cognitiōē tū: ergo ut q̄ ex hoc q̄ appetierit sciam boni & mali: dei similitudinē nō affectauit. ¶ Tertio p^hs dicit i. x. ethi. q̄ debem⁹ nos in diuina trahere quātū possum⁹: q̄a ipse dñs de⁹ diuina nobis nō inuidet: ut quidam poeta mētebatur. Dionysius autē & Augustinus dicūt q̄ ad deum acceditur: nō loco: sed similitudine. Cum ergo ad ipm accedere debeam⁹: s^m illū dauidicum: Accedite ad eum & illuminamini: & facies uestre non confundentur: Videtur q̄ non peccauit in hoc: q̄ dei similitudinē appetiit. ¶ Quarto nullus peccat appetēdo id: qd naturalit⁹ desiderat. Sed natura hoc ē naturali appetitu oēs hoies scire desi-

derat: ut i primo methaphisice plis dicit. Cum igit nō appetierit diu-
nam similitudinem: nisi i sciētia. Vt uerba serpētis ostēdūt: uidet q in
appetēdo dei similitudinē n̄ peccauit. ¶ Sed cōtra est: quod dicit Au-
gustinus: qui peruerse uult esse sicut deus: peruerse uult esse similis deo
ut diabolus & homo. Hoc etiam dñs inult gen. iii. Ecce Adam quasi
unus ex nobis factus est &c. ¶ Ad hāc questionem rōdetur. q homo
quātū ad aliqd appetit esse sicut deus: quātū uero ad aliqd nō. Si enī
sicut dicat equalitatem in aliqua perfectiōe: sic homo noluit habere tā
tam sciētiam: uel potētiam: uel bonitatem: quātā habet deus: qā hoc
ipsum ipōssibile & icogitabile est. Sed quātum ad aliquē modū hūdi
uoluit deo parificari: tam hō: q diabolus: ut scilicet uterq haberet per-
fectionem sibi datā: sicut habet deus fm aliquē modū: sed differenter
qā superbus angelus appetit talem equalitatem i pātē: sed homo in
scia: cuius ratio est: qā primus angelus iter alias creaturas excellēti-
or erat. Vnde quodāmodo ex ordine suae naturae excellētiā super alias
creaturas habebat. Voluit ergo dignitati suae naturae inixus: ut ipse
principium quoddam creaturarum sequētum existeret: & gubernas-
tionis & causalitatis: sub primo tamen principio: a quo suam potētā
recognoscebat: sed hoc fm dignitatem naturae suae adipisci prae-
sumebat: non ex diuino munere superaddito. Homo uero q creaturis infe-
rioribus suppositus erat: ut eas regeret: & eis uteretur: non tam per po-
tentiam: q per prudentiam: hoc modo appetit: ut p naturae suae cōdi-
tionem: & ligni prohibiti edulium: tātam sciētie plenitudinem conse-
queretur: ut ex lumine proprie rōnis: quod tñ a deo sibi collatum esse
credebat: & seipsum regeret i oibus: & inferiora sibi subiecta. Vñ Au-
gustinus dicit q noluit: ut seruus teneri cē sub praecepto quasi ab alio
regularetur per lumē naturali lumini supadditū. Et hoc etiā uerba ser-
pētis ostēdūt: q promisit sciētā boni & mali: quod ad actiōes pertinet
& ad gubernationē rerū. ¶ Ad primū ergo dicēdū q electio itātum
cæcat oculos mētis: ut illud æstimet esse possibile qd possibile n̄ ē. Vñ
potuit esse: ut ad uerba serpētis homo excellētiā inordinate appetes-
ret i cōi: ex illo appetitu uero obcæcatus puerum iudiciū de ipōssibi-
li proferret. Et sic appetitus inclinaretur ad hūc excellētiā modum.
¶ Vel dicēdum q equalitatem equipantiae: quod ipōssibile est: & cogi-
tari n̄ potest: n̄ appetit: sed assimilationem quādam: ut dictum est: quā
cogitare potuit. ¶ Ad secūdū dicēdū q similitudinē naturalis digni-
tatis: quā i creatiōe accepit: appetēdo n̄ peccauit: sed qā ipse super hoc
aliā similitudinē appetit: ut scilicet sicut de lumine suae naturae oīa re-
git & gubernat: ita et hō p naturale lumē rōnis sibi subdita gubernat.

ret & seipm sine adiutorio exterioris luminis. ¶ Ad tertiu respōdet q
hō nō appetit mala p expientia scia: sed p iudiciū. Sed hoc cōsequitū
est ex peccato suo: q malū p experiētiā cognosceret: ut sic: & demo-
nis pmissio uerificaref incōplete: cuius cōsuetudo ē ut dubiis uerbis
hoies fallat: & ut nomē arbori ipoitū nō frustra uideat. ¶ Ad quartū
didit q ad dei similitudinē accedēdum ē fm modū & ordinē unicuiq
a deo pstitum. Sed q pprio motu ad dei similitudinē accesserit puerse
uult eē similis deo: ut dicit Augu. Ois. n. peccator appetit similitudinē
dei: cū nihil sit appetibile: nisi put eius similitudinē hēt. Sed in hoc
peccat: qā qrit eius similitudinē iordinate & i quo qrenda nō ē. ¶ Ad
qntum dicēdum q nō peccauit in hoc: q sciam appetit: sed q inor-
dinate appetit: ut dictū ē. ¶ Hæc ex itentioe sancti doctoris & alioꝝ
theologoꝝ i. ii. sen. di. xxii. ar. ii. ¶ Hæc ergo ē iter aīam & angelum
extitit differētia: qā angelus peccauit appetēdo dei potētiā. Aīa ue-
ro scientiam: eo modo: quo dictum uest.

DIFFERENTIA DECIMAOCTAVA .

ECIMA. Octaua differētia ē: qā angelus post peccatū imo-
biliter adhæsit malo: adeo q taliter i culpa fuit obstinatus: ut
nullo mō possit ad deū cōnerti: nec bonū alqd opari: sed sp
malū. Vnde Augu. in lib. de fide ad petrū. Demones inq nec mala
uolūtate: nec pena carere pnt. Ex mala aut uoluntate nūq pcedit nisi
malus actus: ergo angelus malus nūq pōt bonū opari: sed est prinax
& obstinatus in culpa. Nā sicut angeli beati malū facere nō pnt: qā cō-
firmati sūt i bono: ita mali angeli nō pnt facere bonū: qā i malo sūt
obstinati. Aīa uero corpori unita: ateq ex hoc mortali corpe discedat
ēt post peccatū pōt bonū opari: & ueniā cōseq. Nā in qcuq hora i ge-
muerit peccator: oīum iniquitatū eius: q̄s fecit: nō recordabor amplius
Aīa igit post peccatū pōt penitere. Diabolus aut nūq. Huius aut dia-
bolice obstinatiōis ratio diuersimode assignat. Quidā. n. dicūt: sicuti
supius plibauimus: q liberū arbitriū angeli mediū ē iter diuinū & hu-
manū: eo q diuinū immobile ē ante electionē & post humanū uero mo-
bile an & post. Angelicū at mobile ante: sed immobile post. Vis. n. appe-
titua i oībus pportionat apphēsiuā: a q mouet: sicut mobile moto-
ri. Appetitus. n. sensitiuus ē boni picularis: Volūtas uero uniuersalis
sicut ēt sensus apphēsiuus ē singulariū: itellec^{us} uero uniuersaliū. Dif-
fert aut apphēsiō angeli ab apphēsiōe hois i hoc q angelus apphēdit
imobilitate p itellec^{us}: sicut & nos imobilitate apphēdim^{us} pria picipia

DE DIFFERENTIIS ANIME

quorū est intellectus: hō uero p rōnem apphēdit mobiliter discurrendo de uno in aliud: hīs uīa pcedēdi ad utrūq; oppositorū. Vnde & uolūtas hōis adharet alicui mobiliter: q̄si potēs ēt ab eo recedere: & cōtrario adherere: uolūtas autē angeli adharet fixē & immobiliter. Et iō si cōsiderēte adhesionē pōt libere adherere: & huic: & opposito ī his: q̄. s. nō naturalit̄ uult: sed postq̄ iā adhēsit immobilit̄ adheret: & iō cōsueuit dici q̄ liberū arbitriū hōis flexibile ē ad oppositū: & ante electionē & post liberū autē arbitriū angeli est flexibile ad utrūq; oppositū ante electionē: sed nō post. Sic igit̄ & boni angeli semp adherētes iustitiæ sūt ī illa cōfirmati: mali uero peccātes sūt ī pctō obstinati. ¶ Sed uidef Qd̄ hęc rō diabolicæ obstinatiōis instantiā hēre uideat: q̄a supponit illud: culus cā q̄rit̄. s. immobilitatē post angelorū electionē. Et q̄uis cā assignata uideat: q̄a appetitus seq̄t apphensionem: q̄ ī angelis nō ē diffusiuā: sed immobilis: tñ fm hoc nō pōt assignari rō cōfirmatiōis & obstinatiōis hōiū defunctorū. ¶ Et iō alii dicūt q̄ cū angelus sit indiuisibilis: ad quodcūq; se cōuertit: totaliter cōuertit̄. Sed hęc rō ē īsufficiens: q̄a ēt aīa indiuisibilis ē: ut s̄pius patuit. Et ēt q̄uis angelus sit indiuisibilis ī essentia: ē tñ diuisibilis uirtute: fm q̄ uirtus eius ad multa se extendit. Et hoc est fm obiecta: & fm q̄ magis & mīnus alicui applicat̄: & hoc ē fm Intēsiōnē & remissionē act⁹. Vñ nō oportet: q̄ sua opatio pcedat ab eo fm totā suā uirtutē: cū sit dñs sui actus. ¶ Alii ēt diuersas rōnes huius obstinatiōis assignauerūt: q̄s cā breuitatis omittō. Dicūt ergo q̄ eadē ratio obstinationis ē ī hōibus dānatīs: & ī angelis peccātib⁹: q̄a fm Dama. Quod est ī angelis casus: hoc ē ī hōibus mors. Dicendū igit̄ q̄ sicut īpossibile ē a uolūtate indeclinabilit̄ adherente recto finī pcedere opus peccati: ita ecōtrario īpossibile est a uolūtate adherēte incōuertibiliter puerſo finī aliqd opus rectū puenire. Peccatū autē uolūtatis cōtingit dupliciter circa finē. Vel ex passiōe ducēte rōnem ab actuali cōsideratiōe recti finis. Et talis peccator penitens est: passiōe cessante: uel ex maliciā: q̄ fm plīm ī. vii. ethicorū: est corruptiua finis. Dicūt. n. ex maliciā peccare: q̄ ex electiōe prauī finis peccat: eo q̄ q̄lis est fm habitū: talis finis uidet̄ ei: ut q̄ hēt habitū luxurie: delectationē uenereā sibi ponit finē. Et cū error circa finē ī opabilibus sit sicut error circa prima principiā ī speculatiuis: circa q̄ errātem nō cōtingit ex aliis magis notis dirigi: oportet q̄ sit peccans sicut īpenitēs: ut plīs dicit. Ibidē ergo de peccato null⁹ pōt penitere: nisi uel passiōe cessante: uel habitu remoto: quo malū finē eligebat. Remotū autē habitū nō ē possibile: nisi ī eo: q̄ est ī statu uīe & mutabilita

tis. Vnde quicquid quod aliquis deuenit ad terminum uitae: non potest deflecti ab eo
 sine: cui adhaeret: siue sit bonus: siue malus. Finis autem uitae hominis est mors
 sua. Finis autem angelus est terminus electionis suae: quia bono adhaeret uel
 malo. Vnde sicut homines post mortem in bono confirmantur uel in ma-
 lo pertinaces redduntur: ita & angeli post conuersionem & auersionem.
 Datur autem homini longior uita: quam angelo: quia erat magis a deo distans
 & oportebat quod in eius cognitionem inquirendo perueniret. Angelus
 autem statim deiformi intellectu sine inquisitione in diuina peruenire
 potuit. **C** Et haec est etiam ratio cur peccatum hominis fuit remedia-
 bile & reparabile: non autem peccatum angeli: quia etiam aliae rationes
 possint assignari. Quarum prima est ex uirtute naturali utriusque: quia
 quantum ad cognitiuam Angelus cognoscit in plena luce per intelle-
 ctum deiformem: ut possit totum considerare sine inquisitione: quod ad
 electionem alicuius rei pertinet: ut sic per ignorandam non excusetur
 sicut homo qui cognoscit quae agenda sunt deliberando per rationem.
 Quae est quasi quaedam obumbratio intellectus: sicut dicit Isaac in li-
 bro diffinitionum suarum: quod ratio oritur in umbra intelligentiae. Et ideo
 quia angelus peccauit contra deiformem intellectum. Homo autem con-
 tra dictamen rationis: ut patet ex Dionysio. liii. c. de diu. nom. Pecca-
 tum angeli fuit multo grauius & irreuerabilius. Secundo quantum
 ad effectiuam: sicut supra secundo uel tertio recitauimus: quia uolun-
 tas angeli inuertibilis est post electionem: cum sit infra uoluntatem di-
 uinam: quae est inuertibilis ante & post: & supra uoluntatem huma-
 nam: quae est uertibilis ante & post. Et ideo angelus malo: quod appe-
 dit peccando immobiliter inhaeret. Et quia nunquam penituit: nec penite-
 re potest. Ideo peccatum eius remediabile non fuit. Secunda ratio as-
 signatur ex natura utriusque: quia angelorum natura non propagatur
 ex uno: ex quo uisum contrahat: sicut humana. Et ideo nec per unum
 eam reparari congruit. Et hoc est quod Apostolus uidetur dicere ad Roma.
 quinto. Sicut per unum hominem & caetera. **C** Tertia ratio assigna-
 tur ex peccato utriusque: & quantum ad genus peccati: quia homo su-
 perbiuit ex appetitu scientiae: cuius natura creata capax est: & ad ip-
 sam homo naturaliter inclinatur: ueluti superius patuit. Angelus ue-
 ro ex appetitu potentiae: quam natura creata non ita perfecte potest reci-
 pere: sicut scientiam. Vnde & anima Christi communicata est ois scientia: sed non
 omnipotentia. Et est quantum ad circumstantiam peccati: quia homo pec-
 cans: & de uenta cogitauit: & in aliquo deceptus est: ut dicit Magister
 In secundo. dist. xlii. non autem angelus peccans. Et similiter quantum ad oc-

DE DIFFERENTIIS ANIME

caſionem peccati quam homo habuit: q̃a alio ſuggerēte peccauit nō
 aut angelus. ¶ Quarta rō ſumit ex diuina iuſticia: q̃a oēs illi: ad quos
 corruptio pcti primi hoīs uenire debebat: nōdum erāt i actu: ſed i uir-
 tute tm̃. Et iō nō decebat: ut priuſq̃ cēnt: ultmā dānationē reciperēt:
 ſicut oēs angeli actu exiſtētes pprio arbitrio peccauerūt. ¶ Quinta.
 Ex diuina miſericordia: q̃a tota natura hūana lapſa erat i uno parēte: nō
 aut tota natura āgelica. Et iō magis idecēs erat: ut natura hūana tota
 relinq̃ret ſub dānationē: q̃ natura angelica: q̃ n̄ tota corruerat. ¶ Sex-
 ta ē q̃a angelus nō hūit carnē ſpiritū aggrauātē: ſicut hō. Vñ in libro
 geneſeos ſic dī in pſona dei. Nō pmanebit ſpūs meus in hoīe in ater-
 num: q̃a caro ē. Spūs meus hoc ē idignatio mea nō pmanebit i hoīe:
 hoc ē cōtra hoīem in aternū: q̃a caro eſt: Ac ſi diceret. Nolo irāſci aut
 indignari cōtra hoīem in aternū: ideſt aternaliter: ſicut feci cōtra dia-
 bolū. Et rationē assignat. Quia caro ē. hoc ē carnalis: & p̃liuſ ad pec-
 cādum pp pōdus carnis ſpiritū aggrauātis. Pſalmus. Recordatus eſt
 q̃a caro ſunt: ſpūs uadēs: & nō rediēs. Spūs uadēs p ſeipm̃ in peccatū:
 ſed nō rediēs niſi mediāte gratia dei: ſicut dat exēplū Chryſoſtomus
 de illo: q̃ ſua ſpōte p̃ceps ruit in puteū: a quo nō pōt exire: niſi adiutus
 ſed ut dixi. P̃cipua ratio ē ex pte ſtatus utriuſq̃: q̃a hō nō peccauit
 in termino ut̃ae ſuae: ſicut angelus: cui ad ppriā electionē ſtatus uiā ſi-
 nitus ē. Vñ recte dixit Damascenus. Hoc ē. hoībus mors: qđ angelis
 caſus: ſiue. hoc ē angelis caſus: qđ hoībus mors: ¶ Hęc aut ex it̃erōe
 theologorū dicta ſunt: & p̃cipue ſancti doctores in. ii. ſen. di. vii. arti. ii.
 Item in. iiii. di. prima. q. p̃ria. ad ſcđm. Angelus ergo imobiliter adhæ-
 ret bono uel malo: ita q̃ nec boni angeli p̃nt peccare: neq̃ mali bonū
 opus facere: nec penitere: aut dolere p̃nt: Et ita peccatū eorū irremiſſi-
 bile efficit: ſed aīa q̃d̃tu in hoc mortali corpore exiſtit: pōt flecti dī ma-
 lo in bonū: & e cōuerſo. Et peccatū ſuū fuit remiſſibile: qđ ut delereſ:
 dñs noſter ieſus xp̃s: p̃cioliſſimū ſanguinem ſuū in ara crucis effun-
 dere non dubitauit.

DIFFERENTIA DECIMANONA.

DECIMA NONA Differētia eſt: q̃a natura angelica non
 fuit aſſumptibilis a uerbo. Aīa uero rōnalis: cū ſit p̃s hūanæ
 naturæ: a filio dei aſſumptibilis fuit. Immo corp⁹ humanū
 nō fuit aſſumptibile niſi mediāte aīa: q̃a corpora inanimata
 unibilia non ſunt: ſicut nec corpora aīam irrationale hūit. Diuinitas
 enim mediāte ſp̃ritu aīam aſſumpſit: ſicut aſſumpſit corpus mediāte

aīa. Nā uelut corpus nō est assumptibile nisi p hoc q hēt aīam: ita aīa
 nō est assumptibilis: nisi p hoc q mens in ea est p quā imaginē dei hēt
 Spiritus autē & mens p nūc p eodē accipiunt. Sed qrit. Vtrū hu-
 mana natura prae aliis fuerit a filio dei assumptibilis. Respōdet q aīa
 sumptibile dicit: quod pōt assumi. Cum autē dicit. Creatura pōt assu-
 mi nō signatur aliqua potentia actiua creature: quia sola potentia in-
 finita hoc facere potuit: ut in infinitum distantia coniungerentur in
 unitatem personae. Similiter etiam non signatur potentia passiva na-
 turalis in creatura: quia nulla potentia passiva naturalis est in natura:
 cui non respondeat potentia actiua alicuius naturalis agentis. Vnde
 relinquit q dicat in creatura solam potētiam obediētiae: fm quam de
 creatura pōt fieri: qd deus uult: sicut de ligno pōt fieri uītulus deo
 operante. Hāc autem potētia obediētiae respōdet diuinā potētiae:
 fm q dicit: q ex creatura pōt fieri: qd ex ea deus facere uult. Sed potē-
 tia dei dupliciter cōsiderat. Vel ut absoluta: uel ut ordinata. Loquen-
 do autē de potentia dei absoluta: deus pōt assumere quācūq creaturā
 uult. Vnde fm hoc una creatura nō est magis assumptibilis: q̄ altera.
 Loquēdo autē de potētia ordinata: illam creaturam assumere pōt: quā
 cōgruit eū assumere ex ordine suae p̄ciētiae & sapiētiae. Ideo illa crea-
 tura dicitur assumptibilis: in qua huiusmōdi cōgruitas inuenit. Inuenit āt
 in humana natura congruitas prae aliis: q̄tū ad tria: q̄ in assumptione
 requirunt. Primo q̄tū ad similitudinē unibilibus: quia ea: q̄ sūt simi-
 lia: facilius unīunt. In humana enī natura inuenit expressior simili-
 tudo diuina: q̄ in aliqua creatura irrationali: q̄a hō: fm q hēt mētē: ad
 imaginē dei factus dicit: cum i creaturis irrationalibus nō nisi simi-
 tudo uestigiū inueniatur: Et etiam quātum ad quādam in humana na-
 tura est diuina similitudo: magis q̄ in angelica. Nam si natura diuina
 in se absolute cōsideret: ut sic natura angelica ē deo similior: q̄ huma-
 na: ut superius patuit. Si autē cōsideret diuina natura: fm q est i pso-
 nis per relationes originis distinctis: sic magis cōuenit cum hōie: & ut
 sic: humana natura est similior deo: q̄ angelica. Similiter etiam si cōs-
 sideret natura diuina: fm q est exemplar totius creaturæ. Et ita in ho-
 mine inuenit similitudo cum qualibet creatura: nō autem in angelo.
 Habet enī cum brutis commune cum lapidibus: uiuere cum plantis:
 sentire cum brutis. Intelligere cum angelis. Similiter deus est finis ul-
 timus omnīū rerū: ita homo finis quodā mō ceterarū creaturarū. Vnde
 philosophus in .ii. phisicorum dicit. Sumus enī nos quodāmodo finis
 omnium. Augustin⁹. Omnia fecit deus ppter hōiem: hōiem au-
 tem propter semetipsum. Marci ultimo. Prædicatē euāgeliū omni
 p iii

DE DIFFERENTIIS ANIME

creature: id est hominū: in quo est ois creatura: eo mō quo dictū ē sup^{er}
& pp quē facta est ois creatura fm aliam expositionē. Similiter si con
sideret: in quātum gubernat uniuersa. Quia sicut deus totus ē in q̄li
bet parte uniuersi p essentiam potētiam & p̄sentiam: sic & aīa in q̄li
bet parte corporis. Multas ēt alias habet aīa cum deo similitudines: q̄s
superius enumerauī. Sic ergo humana natura pp aīam maiore simi
litudinē hēt cum deo: q̄ q̄libet alia natura. Et ideo fuit magis unibilis
uerbo & ab ipso assumptibilis in unitatem diuinā p̄sonā. ¶ Secūdo
quantum ad terminū assumptionis. Terminat enim assumptio ad uni
tatem p̄sonā. Personalitas aut nō inuenitur in irrationalibus naturis:
cum p̄sona sit rōnalis naturā indiuidua substantia: ut Boetius dicit. In
angelis uero est eadem p̄sona: sed nō fm originē distincta: cum unus
angelus ab alio nō trahat originem. In humana uero natura ē p̄sona
distincta ēt fm originem. Et ideo cōuenientissime humana natura in
unitatem diuinā p̄sonā assumit: q̄ distinguunt fm relationes originis
Tertio quātum ad finem assumptionis. Si enī perfectio uniuersi dis
catur finis assumptionis p̄cipuus: ut qdam dicunt: nulla particularis
natura assumi potuisset: p quam ita uniuersum perfici posset: sicut p
assumptionem humanā naturā: tum quia homo ē ulīma creaturā:
quasi ultimo creatus: cuius natura assumpta ultimū est cōtūctū p̄rio
principio per modum circuli: q̄ est figura perfecta: ex eo q̄ additamē
tum non recipit: tum ēt q̄a in hoīe quodāmodo oēs naturā confluūt:
q̄a cum oibus creaturis aliqd cōe hēt: ut dicit Grego. in uerbis supius
inductis. Vnde hoīe unito quodāmodo oīs creatura unita est. Hoc aut
dictū est fm opionē illog: q̄ dicūt: q̄ si hō n̄ peccasset. filius dei huma
nam tñ carnem assumpsisset. Quā qdam opinio p̄babiliter sustine
ri pōt: q̄a dicit deuteronomiū. xxii. Dei p̄fecta sūt opera. Sed p̄fectio
nō pōt esse nisi ultimū principio cōiūga: ut sic quasi qdam circulus
cōcludat: & alterius additio fieri nō possit. Cum ergo deus sit primū:
& homo sit ultima creaturā: & finis quodāmodo oīum: ut supius pa
tuit: deuit ad p̄fectionem uniuersi: ut ēt si hō nō peccasset: deus hō fie
ret Non tñ assumpsisset carnē passibilem: ut dicit ista opinio. Si uero si
nis assumptionis ponat liberatio a peccato: sic ēt sola humana natura
congrue assumi potuit: q̄a in irrationali creatura peccatū nō erat. In
āgelica uero erat qdē peccatū: sed irremediabile: ut patet ex dictis. In
hoīe uero erat remediabile: & ideo solam humanam creaturam con
gruū fuit assumere. Hoc aut dicit fm aliam opionē: q̄ dicit: quod si
homo nō peccasset: filius dei humanā carnem nūq̄ assumpsisset: quā

quidem opinio magis consonat dictis sanctorum: & sacris litteris: in quibus hæc sola assignatur causa incarnationis: redemptio scilicet hominis a seruitute peccati. Math. xviij. Venit filius hominis quærere & saluum facere: quod perierat. Vbi dicit Augustinus. Si homo non peccasset: filius hominis non uenisset. Item prime ad thymo. primo. Xps iesus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere. Vbi etiã dicit Augustinus. Nulla causa fuit dño Xpo uenendi nisi peccatores saluos facere. Tolle uulnera: tolle morbos: & nulla est causa medicina: sed remota causa: remouetur effectus: ergo si peccatum non fuisset: filius dei humanam carnem non assumpsisset. Item Apostolus dicit ad hebreos. ii. Qd xps communicauit carni & sanguini: ut p mortem destrueret eum: qui habebat mortis imperium. Sed mors per peccatum in hunc mundum intrauit. Ad Roma. v. Ergo si peccatũ non fuisset: per incarnationem deus carni & sanguini non communicasset. Item Gregorius dicit. Nihil nobis nasci profuit: nisi redimi profuisset. Sed redemptio non fuisset: nisi peccati seruitus extitisset: ergo si Adam non peccasset: filius dei non incarnatus fuisset. Leo etiam papa in sermone de trinitate dicit. Si enim homo ad imaginem & similitudinem dei factus in suo honore mansisset: creator mundi creatura nõ fieret: aut s. mpiternus temporalitatem subiret: aut æqualis deo patri dei filius formam serui assumeret. Item Augustinus in oratione ad Beatam uirginem. Vt quid enim nescium peccati pro peccatoribus pareres: si deesset: qui peccasset: aut quid mater fieres saluatoris: si nulla esset indigentia salutis. Item super illud Math. primo. Ipse enim saluũ faciet populum a peccatis eorum: dicit etiam Augustinus Si homo non peccasset: uirgo ñ pepisset. ¶ Siue igitur finis assumptionis fuerit perfectio uniuersi: sine liberatio a peccato: sola humana natura congrue debuit assumi. Et sic patet q̃ tribus rationibus prælibatis: humana natura præ alijs fuit assumptibilis. ¶ Angelica uero natura: quauis potuerit per potentiam absolutam a uerbo assumi: nullam tamen habebat congruentiam: ut assumeretur: præcipue propter duo. Primo quia ut dictum est: peccatum eius non erat remediabile. Secundo quia non decet: ut aliquam perfectionem creaturæ deus assumendo auferat. Personalitas autem q̃dam perfectio creaturæ est. Sed si natura assumpta psonalitatẽ ppriam haberet: post assumptionẽ nõ posset eẽ unio i psona: q̃a eẽnt duæ psonæ. Vñ oportet q̃ id: qd assumptũ est personalitatem nõ habeat: natũ tamẽ habere. In angelica autem

natura nō iuenit potētia ad psonalitātē sine actū: cū p generationem angeli nō pcedat in esse. Et ideo nō fuit congruū: ut angelica natura assumere. Similiter etiā congruū nō erat ut creatura irrationalis assumere: q̃a natura assumpta maxie beatificat: ut i psalmo dī. Beatus quē elegisti: & assumpsisti. Cū ergo beatitudo i actū mētis cōsistat: nō pōt irrationalis creatura ipi capax eē. Aia igitur rōnalis siue humana natura a uerbo fuit assumptibilis: angelica uero minime. **C**hac ex intentione Thomae in. iii. S. dist. li. q. prima.

DIFFERENTIA VIGESIMA ET VLVIMA.

VIGESIMA & ultima differētia est: quā nōnulli assignāt dicētes q̃ numerus angelorū iproportionabiliter excedit numerū diarum: oīum hoīum q̃ sunt qui fuerūt: quiq̃ futuri sūt. Et hoc pbatur auctoritate hieronymi dicētis Magna ē dignitas animarū: ut unaquaq̃ aia hēat angelū bonū ad custodiā: & malū ad exercitiū sibi deputatū: huic etiā colōnat dauidicū illud: Angelis suis deus mādauit de te: ut custodiāt te i oībus uīs tuis. unde ēt Virgilius i vi. Quisq̃ suos patimur manes. Vbi seruius dicit q̃ oēs nos habem⁹ duos genios: Vnū qui scitat ad bona: aliū uero qui deprauat ad mala Angeli at̃ isti custodes sūt unus ordinis. Ergo cōstat numerū angelorū iproportionabiliter excedere numerū oīum hoīum p̃sentū prae-
ritoꝝ atq̃ futuroꝝ. Dicit ēt sanctissimus Ille Job. xxy. c. Nūquid ē numerus militū eius. Milites autē dei sūt angeli: ut habet luce. li. facta est cū angelo &c. Ergo uidet̃ quod numerus angelorū sit maximus nobisq̃ īfinitus & ideterminatus. Sed illud aiaduertēdū est: Quod rō humana deficit a cognitione substantiarū separatarū: q̃ tū sūt nobissima naturae: ad q̃ intellectus n̄ se hēt: sicut oculus noctuae ad lumē solis: ut dī in. li. Metaphisice. Et iō dī in. xi. aialiū q̃ de eis ualde pauca scire possūmus p rationē: q̃uis illud: qd̃ de eis scitū est: sit ualde delectabile & amātū. Et ideo philosophi nihil de illis demonstratiue: & pauca probabiliter dixerūt. Et hoc ostēdit eorū diuersitas in ponēdo numerū ipsoꝝ angelorū. Plato enī posuit substantias separatas esse spēs hoꝝ sensibilū: utpote si poneremus ipsā naturā humanā esse separatā. Et fm hoc oportet dicere: Qd̃ substantiae separatae sint fm numerū specierū sensibilium. Sed hāc positionē improbat aristoteles: ex eo q̃ materia ē de rōne specierū sensibilū. Vñ substantiae separatae nō possunt esse spēs exēplares hoꝝ sensibilū: sed hūt quasdā naturas altiores naturis reꝝ sensibilū. Posuit tū

Aristoteles: quod ista naturae perfectiores habent ordinem ad sensibilia ista secundum rationem mouentis & finis. Et ideo ipse in .xi. metaphysice. secundum numerum primum motum conatus est aduenire numerum substantiarum separatarum: idicens tot esse substantias separatas: quot sunt motus caelestium corporum. Ratio autem sua de necessitate concluderet: si substantiae separatae essent per substantias corporales. Sic enim oclosae & frustra essent imateriales substantiae: nisi eis aliquis motus in rebus inferioribus appareret. Non est autem hoc uerum: Quod substantiae imateriales sint per corporales. Nihil enim sit per uilius se: quia si nis est nobilior his: quam sunt ad finem: ut ipse met philosophus in physicis libris testatur. Et per hoc in .xi. metaphysicae dicitur quod haec ratio non est necessaria: & probabilis. Coactus autem fuit hac ratione uti. quia ad cognoscendum intelligibilia non possumus peruenire nisi per sensibilia. Auicenna uero in sua metaphysica posuit numerum substantiarum separatarum secundum numerum sphaerarum. Quidam autem negauerunt omnino aliquid esse incorporeum: sicut empedocles & democritus & saducei iudeorum. Quidam et heretici posuerunt unum tantum esse angelum: quod diuersa sorte uocabula secundum diuersos actus. Raby moyses haec breuis concordat cum Aristotele in numero substantiarum separatarum. Sed addit quod angeli in sacris litteris dicuntur et homines diuina naturae: & iteque uirtutes rerum naturalium: quod dei omnipotentia manifestant noians et per uim concupiscibile angelum concupiscetiae. Sed hoc est alienum a consuetudine sacrarum litterarum. Quod uirtutes rerum irrationalium angeli nominentur. Dicendum est ergo: Quod angeli secundum quod sunt imateriales substantiae: in quadam multitudine maxima sunt: omnem materialem multitudinem excedentes. Et hoc expresse dicit gregorius in glossa danielis. vii. Et hoc idem asserit Dionysius nono capitulo caelestis hierarchiae dicens. Multi sunt beatus exercitus supernarum mentium infirma & constricta excedentes nostrorum materialium numerorum commensurationem. Et huius ratio est: quia cum perfectio uniuersi sit illud. quod precipue deus intendit in creatione rerum: quanto aliqua sunt magis perfecta: tanto in maiori excessu sit creata a deo licet autem in corporibus attendi excessus secundum magnitudinem: ita in rebus incorporeis potest attendi excessus secundum multitudinem. Videmus autem quod corpora incorruptibilia: quod sunt perfectiora inter corpora: excedunt quasi inproportionabiliter secundum magnitudinem corpora corruptibilia. Nam tota sphaera actiui & passiui: est quod minimum & modicum respectu corporum caelestium. Vnde rationabile est: Quod substantiae imateriales excedunt secundum multitudinem substantias materiales quasi inproportionabiliter: Haec ut multitudo: quod in angelis ponitur: non causatur ab unitate: quod est principium numeri: secundum quod numerus est discreta quantitas causatus ex diuisione materiae uel continui: sed consequitur ad unitatem transcendentem: secundum quod unum conuertitur cum ente: & non determinatur

ad aliquod genus. Et ideo multitudo sequens ad tale unū ad aliqd gen⁹. nō determinat. Et talis est multitudo: q̄ ponit in angelis: q̄ nō sequit diuisionē materiæ uel quātitatis: sed distinctionē naturarū. Vñ multitudo angelorū ē multitudo trāscendēs. Et iō numerus ternarius Michaelis Gabrielis & Raphaelis in nullo p̄dicamēto ponit: sed est nūc⁹ rus trāscendēs: q̄a nō est causatus ex diuisione: hoc est ex distinctione cō. Inul: sed ex distinctione formarū & naturarū. ¶ Sed uidet q̄ numerus angelorū sit nobis finitus & determinatus: nec sit tātus: quātus p̄hibet: q̄a dicit Danielis. vii. Millia milliū ministrabāt ei: & decies millies cētena millia assistebāt ei. Respondet ad hoc: qd̄ hæc Danielis uerba aliter a gregorio: & aliter a dionisio exponūtur: & quātum ad aliqd eodē mō. In hoc enī cōueniūt q̄ angelorū numerus nō est determinatus nobis: sed infinitus: Sed i hoc differūt: quia Dionysius uult q̄ cū dī. Millia milliū. Vñ mille multiplicat aliud. Ac si diceret Millies millia. Et sic equalis numerus ip̄portat: cū dicitur Millia milliū p̄mo: & decies cētena millia secūdo: qd̄ habet una littera siue trāslatio. Tātū enī est decies cētum millia quātum millies millia. Et secūdum hoc datur itelligi: quasi equalis numerus ministrārum & assistētium. Vel secūdum aliā litterā: q̄ habet: Millia milliū ministrabant ei: & decies millies cētena millia assistebāt ei: datur itelligi: qd̄ numerus assistētū excedit numerū ministrārum p̄pter suā nobilitatem: quod cōsonat ei: quod supra dictū est secūdum itētionem Dionysii: quod scilicet Nobiliores creaturæ plures sūt: Vnde dicit: quod i hoc numero maximus numerus apud nos nomē p̄p̄riū h̄is. s. mille multiplicat p̄ oēs maxios numeros sup̄r noiatos. s. p̄ seipsū: cū dī: millia milliū p̄ dnatū. cū dī decies millies: & per cētenariū: cū dī cētena millia. In quo ostēditur maxima numerositas excedēs nostrū itellectum. Sed gregorius uult: quod sit cōstructio p̄tīua: cū dī: Millia milliū: quasi diceret: millia de numero milliū. Vñ uult: q̄ datur itelligi maior numerus ministrārum: q̄ assistētium. per hoc q̄ ad ministrātes ponit numerus nō determinatus: ad assistētes uero determinatus. Et sic patet: quod numerus angelorū excedit numerum: nō solum omnium hominum: sed etiam omnium rerum materialium & sensibilibium. Et cōsequenter plus sūt angelorū: q̄ animæ creatæ atq̄ creādæ: si cuilibet animæ deputatur angelus ad custodiam: nec omnes ad custodiam deputātur: sed de iſmo ordine tātum. P̄ ures aliæ iter angelum & animam rationalem differētiæ possent assignari: sed eas causa breuitatis omīto: has uero uiginti sat mihi sit cōnumerasse: quas breuiter epilogādo paucissimis peritragam. ¶ Prima est quia anima unibilis est corpori: ut forma. Angelus uero nō. ¶ Secunda: quia angelus: & si nullum corpus moueat ad for

mani potest tamen mouere localiter: anima uero separata nec ad for-
 mani nec ad locum corp⁹ aliquod mouere potest. ¶ Tertia quia ani-
 ma indiuiduatur per corpus in quo est: angelus uero non. ¶ Qua-
 ta: quia omnes angeli non solum numero: sed specie differunt ad inui-
 cem: Animæ uero numero solum. ¶ Quinta: quia Angelus est sim-
 plicior animæ: & consequenter nobilior atq; perfectior. ¶ Sexta: quia
 cognitio angelica non habet ortum a sensu: nec indiget phantasmate.
 Cognitio uero animæ ortum habet a sensu: nec sine phantasmate qe
 q̄ potest intelligere anima corpori unita. ¶ Septima: quia angelus in-
 telligit per species inditas siue innatas: siue sub aliis uerbis per species
 concreatas aut a deo infusas uel influxas. Anima uero per species ac-
 quisitas & a rebus sensibilibus acceptas receptasq; in intellectu medi-
 ante sensu. ¶ Octaua: quia anima diuersis uiribus cognituius uniuersa-
 lia & singularia cognoscit: quia intellectu uniuersalia & immateria-
 lia: sensu uero sensibilia & singularia percipit: & cognoscit. Angelus
 autem per unam intellectiuam uirtutem & uniuersalia & singularia i-
 telligit. Similiter anima cognitione intellectuua singularia non potest
 cognoscere: nisi indirecte & reflexe siue per accidens. angel⁹ uero nō
 sed directā & irreflexā de singularibus habet cognitionē: ¶ Nona q̄
 intellectus agens & possibilis proprie sunt in anima: In angelis uero
 non nisi equiuoce. ¶ Decima: quia anima cum discursu: angelus au-
 tem sine discursu intelligit. Et ob hoc angeli non rationales sed intel-
 lectui: homines uero non intellectui: sed rationales proprie nūcupan-
 tur. ¶ Undecima quoniam in anima ponitur. Sinderesis cōscientia
 Ratio sup̄ior & inferior faciētes quēdam syllogismum. In angelis uero
 non: licet Sinderesim habeant. ¶ Duodecima: q̄ tam angeli q̄ anime
 mouentur circulariter directe & oblique circa Bonum & pulchrum:
 differēter tamen & diuersimode. ¶ Tertiadecima: quoniam angelus q̄
 busdam nutibus & signis loquit: sine uocis expressione: Anima uero
 per uoces expressas suos cōceptus exprimit. ¶ Quartadecima: quia
 tā angelus: q̄ aīa sūt ad imaginem & similitudinem dei: sed aliter & ali-
 ter. ¶ Quintadecima: qm̄ angelus potest dici persona: sed ania non.
 ¶ Decimasexta: q̄ aīa ante electionē & post mutabilis est: sed ange-
 lus ante electionem mutabilis est: post autem electionem imutabilis.
 ¶ Decimasptima: qm̄ Angelus peccauit appetendo dei potentiam:
 anima uero appetendo sciētiā. ¶ Decima octataua quoniam angel⁹
 post peccatū immobiliter adhaesit malo & i culpa obstat⁹ fuit: aīa uero
 nō nisi cū hō puenerit ad terminū uiæ: q̄ tūc hoc ē hoībus mors: qd̄
 angelis casus. ¶ Decianona: qm̄ humana natura assumptibilis fuit a

DE IMMORTALITATE

verbo angelica uero nō. ¶ Vigesima & ultima: qm̄ nūerus angelorū
excedit numerū aiarū siue hoīum. Et sic terminat primū caput huius
opusculi nostri. ¶ Nūc autē ad secūdū mētis nostrae acie defigamus.

¶ Iacobus Brutus Nouocomensis ex castello ab Aqua clurii Vallis
telline artiu & diuinæ phiæ p̄fessor de immortalitate aīe rōnalis.

DE IMMORTALITATE ANIME.

ECVNDVM Caput principale huius opusculi no-
stri circa aīe rōnalis immortalitatē q̄si totum uersabit.
Sed anteq̄ immortalitatē ipsius demōstremus: ut ueri-
tas magis elucescat: ipsam primo nō nullis paralogys-
mis ipugnabim⁹. Videat ergo: q̄ aīa rōnalis nō sit im-
mortalis: sed ad corruptionē corpis corrūpat. Et pri-
mo sic arguit. Oē quod ē ex nihilo uertibile ē i nihilo
Aīa rōnalis ē ex nihilo: ergo uertibilis ē in nihilo. Minor patet: q̄a id
q̄ creat⁹ ē ex nihilo: id est nulla supposita materia: q̄a creare nihil aliud
est: q̄ de nihilo aliqd̄ facē. Sed aīa creat⁹: ut fide tenem⁹: ergo ex nihilo
est. Maior ēt patet: qm̄ finis debet correspondere principio. Probat ēt
auctoritate Damasceni dicētis. Omne: q̄ a uersione incipit: in uersionē
tēdit. Creatio at̄ ē uersio q̄dā: ut idē Dama. inqt. Cū ergo a uersione
incipit aīa: q̄a ex nihilo facta ē: uidet⁹ q̄ debeat tēdere in uersionē: hoc
est in nihilo. Et hoc est ēt q̄d dicit sapiētia. ii. c. Ex nihilo nati sum⁹: &
post hac erimus: q̄si nō fuerimus. Quā opinionē ēt tenuit Ply. nouo
comēsis in. vii. naturalis histo. c. lv. dicēs. De aiabus facilius certiusq̄ ē
sibi quēq̄ credere ac specimē securitatis ā e genitali sumere expl̄mto:
Quasi dicat. Tales erimus post mortē: q̄les fuimus añq̄ gignere mur
Nihil fuimus añ hac: ergo ēt post hac nihil erim⁹. Vñ in principio illi⁹
capituli dicit. Oībus a suprema die eadē: q̄ añ primū. Aīa ergo rōna-
lis i nihilo tēdet: qd̄ ēt pl⁹ ē: q̄ corrūpi. Diceret fortasse: q̄ aīa q̄tū ē de
se in nihilo tēdit: sed tenet & substat manu cōditoris. ¶ Cōtra. De⁹
sic res: q̄s cōdidit: administrat: ut eas p̄prios motus agere sinat: ut dicit
Augu. lib. vii. de ci. dei. Si uero de se ad corruptionē tēdit: diuinā ma-
nus potētia nō obstitit. ¶ Secūdo sic arguit. Quicqd̄ hēt uirtutē: ut
sit semp nō inuēit q̄nq̄ eē: & q̄nq̄ nō eē. Oīs. n. res ē: q̄ diu uirt⁹ rei expo-
scit. Ergo: q̄ inuenit q̄nq̄ eē: & q̄nq̄ nō eē: nou habet uirtutem: ut sit
semper. Sed omne quod incipit esse: inuenit q̄nq̄ esse: & q̄nq̄ non eē
Ergo nihil quod incipit esse: habet uirtutem: ut sit semper: & ita nihil:

quod icipit eē: pōt eē icorruptibile. Sed aīa rōnalis icipit eē: ergo nō pōt eē icorruptibilis. ¶ Tertio. Nulla substātia pōt esse sine propria operatiōe: ut Damascenus dicit. Propria autē opatio aīæ rōnalis est itelligere ut patet p philosophum i. iiii. de aīa: & i. x. ethī. Quæ quidē opatio idiget corpore: qā sine phātaſmate nō itelligit aīa: ut patet p p̄m i. iiii. de aīa. ergo destructo corpe substātia aīæ rōnalis nō manet. Vel sic. Cuiuscūq; substātiæ opatio p̄pria definit esse: & corrūp̄it: ipsa quoq; substātia corrūp̄itur & definit esse. Sed aīa rationalis opatio p̄pria corrūp̄itur: ergo ipsa quoq; aīa corrūp̄itur. Maior p̄batur auctoritate Damasceni sup̄ius iducta. Cōstat etiā ex itentōe philosophi: qui dicit i. ii. celi & mūdi: Qd quālibet res est p̄p suā opationē. Ergo nulla res pōt destitui aut priuari sua p̄pria opatione. Et sic corruptio opationis p̄prie arguit corruptionē formæ. Minor et patet ad sensum sicut uidemus i fatuis & freneticis. Vnde philosophus i. iiii. de aīa dicit q̄ itelligere corrūp̄it: quodā iterius corrupto: Videtur ergo: Qd etiā ipsa aīa laedat̄ aut corrūpatur ad læsionē aut ad corruptionē corporis: quo læso lēditur & ipeditur ipsum itelligere: & quo corrupto ipsum et itelligere corrūp̄itur. ¶ Ab aliis autē eodem medio sic arguit̄. Impossibile est aliquā substātiā esse: cuius nō sit aliqua opatio: ueluti sup̄ius patuit sed oīs opatio aīæ rōnalis finit cū corpore ergo & ipsa aīa cū corpore finitur. Minor iductiue p̄batur. Nā opationes aīæ nutritiue operātur p qualitates corporeas: & per instrumētū corporeū: & in ipsū corpust qd̄ per aīam pficitur: quodq; nutritur & auget̄: & ex quo deciditur semen ad generationē. Oēs et operationes potētariū: q̄ pertinet ad animam sensitiuam cōplentur p organa corporalia: & quædam earū cōplentur cū aliqua trāsmutatione corporali: sicut q̄ dicūt aīa passiōes: ut amor gaudiū: & huiusmōi. Itelligere autē: & si nō sit opatio p aliqd̄ organū corporeū: exercitatū: tñ obiecta ei⁹ sūt fantasmata: q̄ ita se hñt ad ipsam: ut colores ad uisum. Vnde sicut uisus nō pōt uidere sine coloribus: ita aīa itellektiua nō pōt itelligere sine phātaſmatibus. Indiget et aīa itellektiua ad itelligendū uirtutibus p̄parātis fantasmata: ad hoc q̄ fiāt itelligibilia actu. s. uirtute cogitatiua & memoratiua: de quid⁹ cōstat: q̄ cū sint actus quorundā organorū corporis: p q̄ opatur: q̄ non possunt remanere post corpus. Vnde aristoteles dicit: Qd nequaq; sine phātaſmate itelligit aīa. Itelligentē enī necesse ē fantasmata speculari. Et iterū dicit, Qd nihil itelligit aīa sine intellectu passiuo: quē uocat uirtutē cogitatiuā: q̄ ē corruptibilis. Propter qd̄ dictū est superius ex itentōe philosophi: Quod itelligere hominis corrūp̄itur: quodā iterius corrupto: scilicet fantasmate: uel passiuo intellectu. In primo et

de anima dicit Idem Aristoteles q̄ intelligere amare & odire non aut illius passionēs: id est animæ: sed huius habentis illud: secundū q̄ illud habet. Quare & hoc corrupto neq̄ memoratur: neq̄ amat. Nō enim illius erāt: sed communis. Id est compositi. Et iterum ibidem dicit: Discere animam sentire aut intelligere: simile est: ac si quis diceret eā texere uel hædificare. In. iii. etiam de anima dicit. Quod nō reminiscimur eorum post mortem: quæ scimus in uita: Sic igitur patet: Quod nulla operatio animæ potest remanere post mortem. Neq̄ igitur substantia animæ remanebit: cum nulla substantia possit esse sine aliqua operatione. Corruptur igitur anima rationalis ad corruptionem corporis. ¶ Quarto sic instatur. Anima patitur in corpore sicut plantū est. Sed omnis passio magis & magis facta abiicit aliquid a substantia ut dicitur in. vi. topicorum ergo a substantia anime aliquid abicietur Tunc sic. A quacūq̄ substantia fit aliqua abiectio: fit etiam aliqua corruptio: per quam aliqua inde corrumpuntur: ergo omnis talis substantia: qua fit abiectio: corruptibilis est. Corruptetur ergo aliquando anima rationalis. Quinto sic. ¶ Anima alterata in corpore cōpatitur: sicut patet in erubescētibz & timidis. Idem condolet corpori patienti ergo magis patienti magis condolet: & maxime patienti maxime com patitur. Ergo uidetur: Quod etiam morienti commoriatur. Sextum Quorūcūq̄ est unum esse non potest corrumpi unum: quin etiā alterum corrūpatur: cum corruptio sit mutatio de esse in non esse. Corporis & animæ: sicut materiæ & formæ unum est esse: cū esse debeat compositio: quod ex utroq̄ resultat: ergo non potest esse corruptio materiæ sine corruptione formæ. Sed anima est forma corporis ut dicitur in. ii. de anima: & supra etiam fuit demonstratum: animam esse humani corporis formam: ergo corrupto corpore etiam anima corrumpitur. Si dicatur: Quod anima est forma: & est substantia: & post mortem non manet: inquantum est forma: sed inquantum est substantia. ¶ Contra. Aut anima est forma per essentiā suā: aut per aliquod accidēs suū. Si primo modo: ergo cū unus rei non sint plures essentiæ: si anima post mortem non manet: inquantum est forma: essentia sua penitus annihilabitur: quia quādo definit esse forma: definit etiam esse essentia. Mortuo igit hōie cū definat esse forma: definit etiam eē essentia Si secūdo mō: cū ex aia & corpore nō cōstituatur unū: qd est hō: nisi in q̄tū aia ē forma corp̄is sequitur q̄ cōpositio aia & corp̄is sit accidētalis: sicut hōis ad Idumētū. Et sic hō erit ens p̄ accidēs: & nō significabit aliqd ī p̄dicamēto substantiæ: Qd est ualde absurdū & icōueniēs ergo

ut deſ q̄ poſt mortē nullo mō anima remaneat. **Septimo:** Omne cō-
poſitū reſoluitur i ea: ex quibus componitur. Sed anima eſt cōpoſita:
ergo eſt reſolubilis: & p̄ conſequēs eſt corruptibilis. Mator de ſe nota ē
& minor etiā pbata eſt ſupius: ubi de cōpoſitiōe angelorū: & aiā rōna-
lis agebat: q̄a ſm Boerū: oē qd eſt citra primū cōponit ex quo eſt: &
ex qd eſt. **Octauo:** Differētiā ſupiores p̄cipantur uniformiter ab
lis: q̄ conueniūt i aliquo iſeriori: ſicut oē aiā equaliter ſe habet: ut dica-
tur corporeū: Sed corruptibile & icorruptibile ſūt differētiā entis. er-
go eodē mō conueniūt oibus: q̄ ſūt i aliquo determinato genere. Sed
in oibus aiālibus accidit corruptio: p̄ hoc q̄ forma ipſorū in nō ens ſe-
cedit: ergo uideſ q̄ ſimiliter ēt i oibus. **Alii aliter hoc formāt argu-
mētū.** Quaelibet differētiā p̄cipat ab iis: quorū eſt differētiā ſm ean-
dē rōnem. Cū ergo corruptibile ſit differētiā oīum corporū inferiorū
p̄cipat ab eis ſm eandē rōnem. Sed alia corpora corrūpūt per cor-
ruptionem aiā: ergo corpus humanū corrūpit p̄ hoc: q̄ eius format
hoc eſt aiā rōnalis: corrūpit. **Nono ſic iſtaſ.** Quaecunq̄ cōicāt in
cā: cōmunicant in effectu. Sed aiā rōnalis & ſenſibilis cōicant in cā:
ergo cōmunicant in effectu. Minor patet: q̄a cōicant in paſſionibus
corporalibus: q̄ ſūt cā corruptionis ergo cōmunicant in corruptio-
ne: quā eſt effectus illarum: ergo utraq̄ anima corrumpitur. **Deci-
mo ſic.** **Hominis compoſiti ex corpore & anima eſt quoddam eſſe:**
aut ergo prāter hoc eſſe anima habet aliud eſſe: aut non. **Si habet ali-**
ud eſſe ergo compoſitio aduenit animā poſt eſſe completum: & ſic hu-
luſmodi compoſitio eſt animā accidentalis: & conſequēter homo nō
erit ens per ſe: ſed ens per accidens: Quod eſt inoonuentēs. Si autem
non habet aliud eſſe anima prāter eſſe compoſiti: ergo poſtq̄ deficit eē
compoſiti: anima eſſe non poteſt. Sed in morte corporali deficit eſſe
compoſiti: ergo anima poſt mortem corporis non remanet. **Vnde
cimo:** Omne illud quod aduenit alicui: & diſcedit ab eo prāter ſui cor-
ruptionem: aduenit ei accidētaliter. Hæc enim eſt diffinitio acciden-
tis. Si ergo anima rationalis non corrumpitur abſcedente corpore ſe-
quitur q̄ accidentaliter ei unitur: ergo homo qui eſt cōpoſitus ex ani-
mā & corpore eſt ens per accidens. Et ſequitur ulterius: Quod nō erit
aliqua ſpecies humana: quoniam ex iis quā coniungitur per accidēs
non ſūt aliqua ſpecies. Homo enim albus non eſt aliqua ſpecies: nec
poteſt diffiniri. **Duodecimo.** Animā multiplicantur ſecundum
multiplicationem eorū corporum: Destructis ergo corporibus: non
poſſunt animā in ſua multitudine remanere. Vnde oportet

alterū ex duobus sequi: Vel q̄ totaliter aīa esse desinat: aut q̄ remaneat una tñ: quod uidetur esse secūdm opīonem eorū: qui ponūt in corruptibile solū id: quod est unū in oībus hoībus: siue hoc sit intellectus agēs tātm: ut uoluit alexāder: siue cū agēte etiam possibili ut finxit Aneroy. ¶ Tertiodecimo. ¶ Ratio formalis est cā diuersitatis secundū speciem. Sed si remanēt multae aīe post corporum corruptio nem: oportet eas esse diuersas. Sicut enī ideim est: quod est unum secundū substantiam: ita diuersa sunt: quae sūt multa secundū substantiā. Nō potest autem esse ī animabus remanētibus post corpus diuersitas nisi formalis. Nō enī sūt compositaē ex materia & forma: ut superius patuit. Reliquitur ergo: quod sint diuersae secundū speciem. Nō autem per corruptionem corporis mutātur aīae ad aliam speciē: quia omnet quod mutatur de specie ī speciem: corrūpitur. Reliquitur ergo: quod aīq̄ essent a corporibus separatae: erāt secundū speciē diuersae. Composita autem sortiūtur speciem secundū formā: Ergo & idiuidua hominū erāt secundū speciē diuersa: quod est falsum & iconueniēs: Ergo impossibile est q̄ aīae humanae multae remaneāt post corpora. Corrūpuntur igitur aīae corruptis corporibus. ¶ Quartodecimo sic. Si mūdus fuit ab aeterno: motus fuit ab aeterno. Sed si motus fuit ab aeterno: ergo & generatio aeterna est. Si generatio aeterna est: ergo: Infinitū hoīes fuerūt aī nos. Si ergo aīae mortuorum remanēt post mortē ī sua multitudine: oportet dicere aīas esse infinitas nūc ī āctu hoīum prius mortuorū. Hoc autē est impossibile. Nam infinitum āctu nō iuenitur ī natura. Ergo si mūdus est aeternus: nō possunt aīae multae remanere post mortem. ¶ Hāc etiā uidetur fuisse intētio philosophi de aīa rationali q̄ fuerit corruptibilis. Dicite nīmī. viii. phisicorum q̄ nulla uirtus infinita potest esse in creatura finita. Sed aīa est creatura finita, ergo uirtus durandī in infinitum nō potest eē ī aīnma. In tertio etiam phisicorum capitulo de infinito sic ēt dicit. Cuius est p̄cipiū: eius finis est. Sed aīa habuit p̄cipiū: ergo habebit finem: Videtur ergo q̄ fuerit q̄ si quoddam p̄cipiū apud Aristotē: ut Quicq̄ icipit esse: desinit esse. Et omne: quod habet p̄cipiū: habet finem. Vnde ī primo celi cōtra platonem uidetur habere pro icompossibili: Qd̄ aliqd̄ iceperat & sit perpetuum & icorruptibile. ¶ Item ī eodem libro pbat philosophus impossibile esse q̄ aliquid habeat uirtutem ad essendū semp: quod nō semper fuit: quia uirtus semper essendī determinatur ad tempus infinitum: & non est ad aliquod tempus determinatum. Et quod ī tempore infinito potest esse: nō habet uirtutem determinatam ad hoc ut quādoq̄ sit: & quandoq̄ nō sit: Quod iuenitur ī omni eo quod esse capit

Sed anima rationalis non semper fuit: quoniam cum corpore incipit
 ergo non semper erit: sed cum corpore finietur. ¶ Item in l. vii. meta-
 phisicæ uult ipse Aristot. q. omnes partes: que possunt manere sepa-
 ratæ a toto: sunt elementares: sicut ipse accipit ele-
 menta. & præter tales necesse est ponere in toto aliquam formā quæ
 totum est illud: quod est: quæ non possit manere separata a parte ma-
 teriali: toto non manente. ergo si concessit animam intellectuam esse
 formam hominis: sicut patuit superius: non ponit eam manere sepa-
 ratam a materia: toto non manente. Dicit etiam in. iii. de anima. q. in-
 tellectus corrumpitur quodam interius corrupto. Sed si corrumpitur
 intellectus corrumpitur anima: ergo anima rationalis non est incorru-
 ptibilis sicut intentionem Aristotelis. ¶ Præterea ipse etiam philoso-
 phus in rhetoricis loquens de anima rationali & corpore dicit. q. corp⁹
 opus habet usq. ad annos. xxxv. Anima uero intellectiua usq. ad an-
 nos. l. Videtur ergo q. senescat anima: sicut & corpus. Sed idem est ire
 ad senium: & ad mortem. ergo anima rationalis non est immortalis sicut
 positionem Aristotelis. In libro etiam de animalibus hoc idem tenuisse
 uidetur: cum dicit: q. corpus spermatis: cum quo exit spiritus: qui est ult-
 tus principii animæ: est separatum a corpore & est res diuina. & talis di-
 citur intellectus. Videtur ergo: q. anima intellectiua educatur de po-
 tentia materiæ: siue q. traducatur ex semine: & sit generabilis: & con-
 sequenter: q. sit corruptibilis. Quia omne generatū aliquādo corūm-
 petur: sicut philosophum. Ista enim esse uidetur quedam maxima. Omne
 generabile est corruptibile. Videtur ergo q. Aristoteles tenuerit ex
 præsse animam rationalem cum corpore corrumpi. ¶ Hoc etiam ui-
 detur haberi posse ex dictis sacrarum litterarum. Dicit enim Aposto-
 lus Paulus primæ ad thym. Ultimo q. solus deus habet immortalitatem.
 ergo nihil habet immortalitatem: nisi deus. Non est igitur anima ratio-
 nalis immortalis. Si dicatur hoc esse dictum: quia soli deo conuenit p-
 naturam: animæ autem rationali non per naturam: sed per gratiam.
 Contra. gratia non repugnat naturæ: nec naturā uariat: sed potius p-
 ficit & cōseruat. Si ergo mortalitas inest omni creaturæ per naturam
 immortalitas que est conditio opposita nulli creaturæ inest per gratiā
 ergo nec animæ rationali. Non est ergo anima rationalis immortalis.
 ¶ Dicitur etiam Ezechie. xviii. Anima: que peccauerit ipsa morietur
 ergo anima potest mori quia potest peccare. Item ecclesiastes. iii. ca.
 habetur unus est interitus hominis simul & iumentorum & æqua utri-
 usq. conditio. Sicut moritur homo: sic & illa moriuntur: & nihil habet
 homo iumento amplius. Sed sic est. q. animæ iumentorum & omnium

bæluarum corrumpuntur ad corruptionem corporis. Ergo etiam ani-
 ma hominis corrupto corpore corrumpitur. ¶ Ad istam perdifficile
 questionem enodandam: sciendum est q̄ tripliciter aliquid dicitur esse
 non ens: ut dicit Commentator in. xii. metaphisicæ. Primo modo di-
 citur non ens simpliciter: sicut nihil. Illud autem uere & proprie dicitur
 nihil: quod contradictionem implicat: quia omne illud: quod non impli-
 cat contradictionem aliquo modo est ens: saltem secundum aliquam potentiam.
 Secundo modo dicitur non ens in aliquo sicut priuatio: quia secundum philo-
 sophum in. ii. metaphisicæ. Priuatio est negatio in subiecto: ergo
 est non ens in aliquo. Tercio modo dicitur non ens: quod non est ens
 in actu sed in potentia tantum. Egidius autem ille romanus melius distin-
 guit secundum propositum nostrum in. ii. S. dist. xix. art. i. dicens Tripliciter
 aliquid dicitur esse non ens: uidelicet. Non ens simpliciter: non ens substā-
 tialiter & non ens accidentaliter. Quid sit non ens simpliciter dictum
 est. Non ens substantialiter est illud: quod secundum suam substantialē formā
 est corruptum. Non ens accidentaliter dicitur omne illud: quod ē mu-
 tabile: quia omne: quod mutatur: aliquid dimittit: & aliquid assumit.
 Nam mutare secundum Gregorium est de alio in aliud ire. Secundum hoc
 ergo erit triplex mors: ut dicatur quid mortale omne annihilabile. Et
 hoc respicit primum modum. Dicitur. scilicet. quid mortale omne natu-
 rale habens priuationem annexam: ratione cuius materia machinat
 semper ad maleficiū: & ad corruptionem. Et hoc respicit secundum modum.
 Tercio modo dicitur quid mortale omne mutabile. Prima & tertia mor-
 talitas sunt generales omni creaturæ: quia omnes sunt de nihilo & oēs
 sunt mutabiles. Ergo secundum primum modum mortalitatis loquutus est Da-
 mascenus: cū dixit. oēs quod naturaliter incipiunt: naturaliter desinit: id est
 finitur & corrumpitur. Et hoc modo oīs creatura dicitur esse mortalis.
 Sed secundum tertium modum mortalitatis loquitur Augustinus in libro de tri-
 nitate: cum ait q̄ oīs mutabilitas nonnulla mors est. Iste ergo duæ mor-
 talitates sunt generales conuenientes omni creaturæ. Sed secundus
 modus mortalitatis non est generalis: quia non omnes creaturæ sunt
 materiales: nec omnia materialia habent priuationem annexam: ut pos-
 sint de una forma substantiali mutari in aliam. ¶ Distinguemus ergo
 duos modos mortalitatis: unum generalem conuenientem omni
 bus creaturis: & alium specialem. Quantum ad primum loquutus ē apo-
 stolus de deo prima ad Thymotheum. ult. Qui solus habet immortalitatem.
 ergo oīs creatura mortalis est. Et solus deus dicitur immortalis. ¶ Tria
 enim habet in se deus. propter quæ ipse solus dicitur esse immortalis. Et tria
 habet in se oīs creatura: propter quæ dicitur esse mortalis. ¶ Nam deus habet

omnino perfectū ē iuxta illud philosophi. Quia deus perfectissimus est
 In quo cōgregantur perfectiones omnium generū. Et ista ē perfectio primi pri
 cipii. Quia ergo nulla imperfectio est in deo: nulla mors in ipso accidere po
 test quia ex perfectione cōtingit quod aliquid nadat ad non ēē. ¶ Secūdo de
 us nō p̄cipat ēē. sed ē ipm ēē. Et ideo Exo. iii. uolens secernere se de
 ab omnibus rebus creatis: cum q̄reret ab eo moyses quod esset nomē
 eius ait. Ego sum qui sum. Et iterū. Qui ē misit me ad te. Et in euāgē
 lio iohannis legimus. Anteq̄ habraam fieret: ego sum. Propter quod
 deus qui est ipsum esse: pprie est. Nos uero: q̄ non sumus ipsum esse:
 sed p̄cipam⁹ ipm esse: magis non sumus: q̄ sumus. Et quia oīs morta
 litas ē ex non esse: deus qui est ipsum esse: nullam in se mortalitatē pos
 se habere. ¶ Tertio deus ē actus purus: non habens aliquid admix
 tum de potentia: ut dicit Commentator in. x. metaphi. Et quia motus
 est actus entis in potentia: nulla mutabilitas in deo potest esse. Et q̄a ubi
 nulla mutabilitas: nulla mortalitas esse potest: bene dictū ē quod solus de⁹
 habet immortalitatem. ¶ Et sicut sunt tria in deo: per quā solus ipse ē
 immortalis. sic sunt tria generaliter in omnib⁹ creaturis. per respectū
 ad deum: per quā omnis creatura generaliter dicitur ēē mortalis. Nam
 cum deus sit perfectus omnino & quilibet creatura aliquid habet de i
 perfectione: cum tamen oīa imperfectam sumant originem a perfectior
 oportet oēs creaturas a deo habere esse: & ex nihilo ēē p̄ductas in ēē
 Creaturæ ergo de se sunt nihil: & eis competit de se non esse. Et q̄a de
 ē mortale ipm se q̄a fm se habet nō ēē oēs creaturæ sūt mortales: q̄a a
 nō ēē icipiētes: eis de se cōpetit non ēē. Et hoc mō loquutus est Dama
 scenus. in argumentis p̄allegatis. Oē quod a uersione icipit: i uersionē
 tendit. Quia cū oēs creaturæ: ut dixi: sint ex nihilo: tenderēt in nihilū:
 nisi manus cōditoris eas sustentaret: ut dicit gregori⁹: & Augustin⁹
 ē dicit quod si p̄uidētia dei ad momētū a gubernatione regis cessaret oīa
 p̄tin⁹ ruerēt in nihilū. ¶ Secūdo de⁹ ē ipm ēē & ex hoc seq̄r: nō solū quod
 oēs creaturæ a deo sint p̄ducte in ēē: sed quod ab eo cōseruēt in ēē: oportet
 .n. quod ēē alicui uni cōueniat prio & p̄ se: & p̄ illū cōiceat oīb⁹ aliis: & con
 seruet in oīb⁹ aliis. hmōi at ē de⁹. Iō ab ipso cōiceat ēē oīb⁹ creaturis: q̄nq̄
 de ex nihilo eas p̄ducit in ēē: & p̄ ipm cōseruāf in ēē clamāt at oēs cāones
 & sc̄i: quod n̄m ēē ad diuinū ēē cōpatū: magis ē nō ēē: q̄ ēē: q̄m oēs gētes
 in conspectu eius quasi non sint: & q̄si in nihilū & inane reputatæ sūt
 omnes ergo creaturæ dicuntur ēē mortales: nō solum quia ex nihilo
 & ex nō ēē capunt: sed etiā. q̄a in nihilū & in non esse tenderēt nisi a
 deo cōsuarēt in ēē. nā hoc ē: de se ēē mortale: de se tēdere in nō ēē tertio di

DE IMMORTALITATE

cebatur q̄ deus est actus purus nihil habens admixtum de potentia.
 Ideo ipse solus est immutabilis. Omnis uero creatura: quia habet ali-
 quam potentiam admixtam: de necessitate est aliquid mutabilitati sub-
 lecta. Et quia omnis mutabilitas nonnulla mors est: ut dicebatur per
 Augustinum. Ideo omnes creaturæ dicuntur esse mortales. Hæc om-
 nia Egidius romanus in.ii. S. dist. xviii. arti. i. ad litteram. ¶ Cum er-
 go tripliciter sit ostensum deum omnino esse immortalem: & triplici-
 ter declaratum omnem creaturam esse mortalem: Cum queritur: utq̄
 anima sit mortalis: uel immortalis: patet quia loquendo de mortalita-
 te: q̄ est in oī creatura gñaliter. Aīa ē mortalis & nō immortalis. Sed de
 hac mortalitate uel immortalitate non est propositum nostrum. Cū
 enim queritur utrū anima sit mortalis: uel immortalis: nos loquimur
 de morte simpliciter: quod pertinebat ad secundū modum mortalita-
 tis: s̄m, quem aliquid potest amittere suum esse substantiale. ¶ Et de
 hoc est propositum nostrum: cum querimus. A nāia rationalis sit im-
 mortalis. Vbi notandum est q̄ prisca illi philosophi & naturales antiq̄
 intellectum a sensu non discernentes: arbitrati sunt operationem inte-
 lectus ita a corpore dependere: sicut operatio sensus ex corpore depē-
 det: & animam intellectiuam naturam consequi corporalem putave-
 runt. unde quidam ponebant animam esse ignem. quidam uaporem:
 quidam armoniam. Et sic de aliis ueluti supra in primo capite recitau-
 mus: s̄m q̄ ipsi philosophi antiqui tantum sensus & motus animalium
 considerabant. & ideo s̄m eos necessarium fuit ponere animam post
 corpus non remanere. Hanc autem opinionem Aristoteles sufficien-
 ter infringit ostendens intellectum habere esse absolutum non depen-
 dens a corpore. Propter quod dicitur non esse actus alicuius corporis
 & ab Auicenna dicitur non esse forma submersa i materia. & in libro
 de causis dicitur non esse forma super corpus delata. Huius autem p-
 bationis media inferius suo loco adducuntur. ¶ Epicurus autem duas
 absurdas & pestiferas protulit opiniones. primam: quia posuit diuinā
 prouidentiam ad hæc inferiora minime se extendere: aliter deos nō
 curare humana. Aliam quia posuit animam cum corpore simul inter-
 re. Vnde sæpenumero dicebat, q̄ liberauerat genus humanum a duo-
 bus malis magnis: uidelicet metu mortis: & deorum. & ideo summum
 bonum in corporeis uoluptatib⁹ posuit: uidelicet in re uenerea: & præ-
 ciosis dapibus atq̄ epulis etq̄litis. Quod si uerum esset nihil prohibe-
 beret porcos etiam & canes posse esse felices: ut ex dictis philosophi &
 Boetii colligitur. ¶ Sardanapallum etiam: qui fuit trigessimus a Nino
 & ultimus assyriorum rex: hanc uiam tenuisse ferunt. Voluptatibus

enim corporeis se totū tradidit. Sed nūc. O mores. O tēpora. Quot Epicuros & Sardanapallos uidemus quot christiani; nullam aliam uitam præter istam esse putantes; & nullam aliam uoluptatem atq; delectationem præter illam; quæ sū corpus est; esse arbitantes: nullum flagitium: nullum libidinis genus turpe esse existimant: credentes hominum piter & bæluarum eundem esse interitum: & animam cū corpore simul interire. ¶ Quam etiam opinionem Saducei Iudeorum tenuerunt: Quorum dogma pestiferum multos ad sui erroris insaniam perduxit. ¶ Sed quid de Plynio nouocomēsi dicem⁹: qui in septimo naturalis historiæ capite quinquagesimo quinto asserit nullā animam post corpus remanere: irridens eos: qui animarum immortalitatē & corporū resurrectionē p̄suerunt. Vnde dicit q̄ ille: qui asseruit nos resurgere: ipse a mortuis nūq̄ resurrexit. Quidā etiā Poeta: quem lucretiū appellāt: de quo dicit Quintilianus q̄ tradidit uersibus præcepta philæ: ab epicuro nullatenus dissentiens: Animā rōnālē cū corpore piter emori dictitauit. ¶ Zenon autē uidēs quoniā mortuo homine humani corporis mēbra: ad certū usq; tempus p̄durabant: quia non statim dissoluuntur linamenta ipsius corporis: dixit animā rationalem homine mortuo nō statim emori: sed post modicum interualum corrūpi. ¶ Platonici uero & Pythagorici uidentes esse subsistēs ipsius animæ: dixerunt equidem ipsam esse incorruptibilem & immortalem: sed transcorporationem posuerunt: asserentes animam de corpore in corpus migrare. Et hāc opinionem improbat plius in primo de anima: ostendens: q̄ aīa est forma corporis & motor eius. Oportet autem: ut determinatæ formæ determinata materia debeatur: & determinato motori determinatum organum: sicut quælibet ars i agēdo propriis utitur instrumentis. Vnde hāc anima non potest esse forma & motor: nisi huius corporis. Impossibile est igitur animā de corpore in aliud corpus transire: quā opintoni pythagoricæ poetæ oēs adheferint. ¶ Sed Auerroys & sui sequaces dicunt animā intellectiuā sū quid corruptibilem esse: & sū quid incorruptibilem: quia secūdū hoc: quod est huic homini propriū de anima: corrūpitur corrupto corpore. secundum autem id: quod omnibus est cōmune: incorruptibilis est. Asserūt ergo isti nihil remanere de anima rationali post mortem sū id: quod est proprium huic & illi homini. Id uero de anima solum remanet incorruptibile post mortem: quod est cōmune in oībus hominibus mundi. Ponunt enim intellectū esse unū i s̄ba oīum hominū quidā agēte sicut Alexander: quidā uero possibilē: sicut Auerroys & hunc esse substantiam incorruptibilem: & in nobis nō esse. nisi fans

rafmata illustrata lumine intellectus agentis: & mouentia intellectum
 possibilem: quibus intelligentes sumus: secundum quod per ea continuamur in
 intellectu separato. Ex quo sequitur: quod si id: quod est proprium: deseritur:
 tantum comuni remanente: quod ex omnibus animalibus humanis, una
 tantum substantia animae remaneat dissolutis corporibus. Haec autem
 positio: quibus rationibus innitatur: & quomodo improbatur: declara-
 tum est supra in primo capite. ¶ Sed uera & certissima est positio: quam
 fides catholica tenet: & profitemur: quod anima intellectiua est substantia non
 dependens ex corpore: & quod sint plures animae intellectiuae secundum corpo-
 rum multitudinem: & quod destructis corporibus remanent separate non in
 alia corpora transeuntes: sed in resurrectione idem corpus numero:
 quod deposuerat: unaquaeque anima assumet. ¶ Dicimus ergo quod om-
 nis anima rationalis incorruptibilis est substantialiter & immortalis:
 eo quod nulla anima intellectiua potest amittere suum esse substantiale:
 Cui quidem positioni & certissime conclusioni non modo ueri philo-
 sophi: quia philosophastri non sunt: uerum etiam quilibet suae mentis
 compos: & omnis ratio recta praebet assensum. Vnde dicit dominus
 Bonauentura in secundo. S. d. st. xix. quod nullus unquam rationalem animam
 cum corpore simul emori uel corrupti affirmauit: nisi qui rationis peni-
 tus expers: aut cuius mens omnino fuit euersa. PraeSENTis igitur insti-
 tuti: & nostrae intentionis est: in hoc capitulo immortalitatem animae ra-
 tionalis non solum physicis & theologis rationibus: uerum etiam phi-
 losophorum poetarumque & oratorum auctoritatibus: comprobare. Erunt autem
 omnes rationes simul collectae, tam physicae: quam theologiae uiginti quinque.
 ¶ Sed antequam rem tantam aggrediar: aliam prius conclusionem: ex qua tota uis
 dicendorum maxime pendet: comprobare satago. Est autem haec conclusio:
 ¶ Anima rationalis non est forma adiectiua seu materialis: cuius esse depen-
 deat ex corpore: sicut est aliarum formarum: quae educunt de potentia mate-
 riae: sed est forma substantiua hoc est subsistens: & per se existens: huiusmodi esse abso-
 lutum non dependens ex corpore. Hanc conclusionem primo sic probabo. Nam
 si anima rationalis esset forma materiae imersa: & non subsistens: seque-
 retur: quod id: quod recipit in intellectu: reciperet in materia. Consequentia
 nota est: quia formae: quae huiusmodi esse in materia obligantur non recipiunt aliquid: quod
 in materia non recipiatur. Cum ergo receptio formarum in intellectu:
 non sit receptio formarum in materia: impossibile est animam intellectiuam esse
 formam materiale & adiectiuam. ¶ Secundo sic probatur forma secundum se a ma-
 teria dependens non ipse proprie huiusmodi esse: sed composita per ipsam. Si igitur
 anima intellectiua esset huiusmodi forma: sequeretur quod haberet esse materia-
 le: sicut si esset ex forma & materia composita. ¶ Tercio formae: quae per se

non subsistunt: sed sunt p esse cōpositōrū subsistēdū: nō possunt p se
 agere: Agūt autē cōposita p eas: quorū qdē cōpositōrū ipse sunt ptes.
 Si igitur aīa intellectiua huiusmodi forma esset sequerēt q ipsa n̄ ite
 ligeret: sed cōpositū ex ea & materia primo & p se itelligeret. Et sic int
 lectus esset cōpositus ex forma & materia: quod est incōueniēs.
 Sed ista ratio parū habet efficacīe: quia iudicio meo non inconueni.
 q homo intelligat per aīam. Ideo quarta ratio talis est. ¶ Si anima rat
 ionalis esset forma materialis & dependens a corpore fm suum esset
 non esset libera in operationibus suis: probatur consequentia. Quia
 nullum materiale in operādo liberum est. Sed anima rationalis i dpe
 rando libera est: & suorum actuum domina. Est enī flexibilis ad bon
 um & ad malum: & ad ea: quæ sunt delectabilia fm sensus: & ad ea: q
 sunt corpori cōtraria: ut sunt macerationes carnis: seclunias: & etiā ipsa
 mors: sicut patet in martyribus: qui potius mortem obire uoluerunt
 q peccare. Hoc autem nō esset: si aīa esset corpori imersa: & ab ipso fm
 esse suum dependeret: q tūc nō posset appetere nisi ea: q fm corpus
 sūt cōueniētia: sicut patet in brutis: q nō sūt determinata nisi ad unū.
 Ideo manifestū est q uolūtas humana est a corpore sepata. Aīa igit
 rōnalis nō ē forma materialis: ita q materiæ taliter sit imersa: q suū eē
 a materia depēdeat: quīs possit dici forma materialis ex hoc solum: q
 dat eē materiæ: & ē cōponibilis cū ipsa. Sed tū habet eē absolutū non
 depēdēs ex corpore. ¶ Ad cui⁹ etiā pbatōnē: rōnē necessariā imo a
 posteriori demonstratū adduco: q talis est. Oīs forma hūis opationem
 p se nō depēdēt ex corpore: habet esse absolutū p se: ex corpore non
 depēdēs. Sed aīa rōnalis ē huiusmodi: ergo aīa rōnalis habet eē absolu
 tū & subsistens: & a corpore nō depēdēs. Maior pbaf: qā sicut dictū ē
 supius de mēte cōmētatoris. Sicut trāsmutatio arguit materiā: ita opa
 tio formā: nā unūquodq opat: sicut est. Vñ nihil pōt p se operari: qd
 p se nō subsistit quoniam non est operari nisi entis in actu unde ne
 cesse ē: q eo modo aliquid operetur: quo ē. Ideo non dicimus q calor
 calefaciat: sed calidum. Et sic maior nota est. Minor etiam patet p phi
 losophum in tertio de anima dicentem sensitiuum non sine corpore
 est: intellectus autem est separatus. Id est q intellectus non utitur orga
 no corporali in operatione sua: sicut facit sensus. Habet enī intelles
 ctus operationem per se sine corpore: cui non communicat corpus.
 quia nō fundatur i aliquo organo corporali: nec est in aliquo mēbro
 corporale uirtutē ponitur in actū suū: qui ē itelligere: cū nullū orga
 num sibi appropriet: ut dixi. ¶ Potes ergo sub alijs uerbis formare

hanc rationem sic. Omnis forma quæ non utitur organo corporeo in operatione sua habet esse absolutum a corpore. Anima intellectiva est huiusmodi: ergo conclusio. Sed tentandum est probare minorem per rationem contra proteruum si neget. Prima ergo ratio est ista. Non enim posset anima omnium sensibilium formas cognoscere nisi ab omnibus formis sensibilibus esset denudata: uel nisi esset actus omnium cum nihil recipiat: quod iam habet. Si ergo anima per aliquod organum intelligeret: necesse esset quod suum organum careret omni forma sensibili: cum omnes formas sensibiles sit nata intelligere: sicut pupilla caret omni colore: ad hoc quod uisus possit omnes colores cognoscere. Si enim de se haberet aliquem colorem. ille color prohiberet alios colores uideri. Impossibile est autem esse aliquod organum corporale carens omni forma sensibili. Ergo impossibile est animam rationalem uti organo corporeo in operatione sua: aut potentiam intellectiuam alicui organo corporali esse affixam. ¶ Hanc etiam rationem Auicenna tangit dicens: Cum potentia intellectiva sit receptiva omnium formarum corporalium: necesse est ipsam ab omni forma corporali esse denudatam: alias species rerum in intellectu non essent secundum esse intelligibile. Ideo subiungit ipse Auicenna dicens quod aliquid dicitur esse intelligens & intelligibile: quia est immune a materia & ab appendicibus & conditionibus materie. Necesse est igitur intellectum esse immaterialem & incorporeum: & nulli organo corporali alligatum. ¶ Hæc etiam ratio est de mente Aristotelis & commentatoris. in. iiii. de anima. ¶ Secunda ratio talis est. Quia intellectiva potentia est susceptiva specierum uniuersalium. Organum autem non est susceptum nisi specierum indiuiduum & particularium. Vnde dicit etiam Auicenna in libro suo de anima quod in organo corporali non possunt recipi: nisi intentiones indiuidue. propter quod etiam Commentator dixit quod unumquodque est intelligibile secundum formam sensibile autem secundum materiam: quia subiectum uniuersalitatis est forma: de cuius ratione est quod sit concipibilis: in quantum habet. Et hoc pertinet ad rationem uniuersalis. Propter quod etiam dictum est ab Aristotele. quod intellectus est uniuersalium. sensus uero singularium. Boetius etiam dicit: quod uniuersale est dum intelligitur: particulare dum sentitur. Intellectus enim noster agens est ille: qui facit uniuersalitatem in rebus: ut dicit Commentator in primo de anima quia abstrahit ab hoc & nunc: & ab omnibus principiis indiuiduantibus. Et nisi fieret abstractio a materia & a legibus & conditionibus materie: nunquam fieret uniuersalitas. quia materialitas sicut repugnat intelligibilitati ita repugnat uniuersalitati. Non est igitur intellectus potentia organo corporali affixa. Et sic anima non uidetur or

gano in operatione sua. **T**ertia rō est ista. Nam intellectus intelligit se ipsum: & intelligit se intelligere: reflectendo se super actū suū: similiter & uolūtas sup actū suū reflecti pōt. Nulla uero potentia organo alligata reflectit supra se. Ergo conclusio & rōnem assignat dñs Auicenna q̄a inter uirtutē organo utentē: & obiectū eius: necesse est esse organū mediū: sicut pupilla inter potētia uisua & coloratū, uisus enī nihil cognoscit: nisi illud cui⁹ spēs deferri pōt ad pupillā. Auditus similiter non percipit: nisi quod pōt imutare timpanū auris. Et sic de cæteris sensibus. unde cū nō sit possibile: ut ī organo corporali cadat mediū inter uirtutem aliquā: & ipsam eēntia uirtutis: quia eiusdē ad se non pōt esse mediū. Impossibile est: ut aliqua uirtus opans mediāte orgāo corporali cognoscat seipsam. hæc ē pbatio tangit ī libro de causis ī illa ppositiōe oīs sciēs: q̄ scit eēntia suā ē rediēs ad eēntia suā reditiōe cōpleta. & dñs redire cōplete ad eēntia: ut ibi cōmētator exponit: cui⁹ eēntia ē absoluta stans nō sup aliud delata. **Q**uarta rō q̄a q̄libet potētia organo affixa habet aliquod obiectū determinatū ad aliquod gen⁹ sensibilū sicut uisus colorē. & audit⁹ sonos & sic de singulis. Ita q̄ extra obiectū illud nō pōt se extēdere: ut uisus: q̄ iudicat de colore tm̄ & nō de sonos uel de sapore. Sed obiectū intellectus trāscēdit omne gen⁹ sensibilū q̄a ens & uerx trāscēdētia sunt: & ipse intellectus fert ī obiecta oīum sensuū: & iudicat de oib⁹ sensib⁹ & obiectis. ergo intellect⁹ nō ē potētia organo alligata. **V**el sic potes formare rōnē. Oīs potentia organo affixa: siue opans per organū corporale opat fm̄ p̄prietatē & possibilitatem orgāi tātū unde nulla uirtus taliter operās ē cognitua nisi corporalium tm̄: eo q̄ nulla uirtus actiua agit ultra suū genus. Sed intellectus trāscendit oē gen⁹ corporis: cū habeat operationem super omnia corpora eleuatā: q̄ est intelligere. uñ nō solū corporalia & materialia: sed ēt spiritalia & imaterialia cognoscit. ergo intellect⁹ nulli orgāo ē alligat⁹. Idē pōt argui ēt de uolūtate p̄ hæc mediā. uñ neq̄ uolūtas ē potentia organo affixa. **Q**uīta rō ē hæc. Nā opatio intellectus est p̄ abstractionem a materia & materialib⁹ cōditiōib⁹. Sed oīs operatio ē fm̄ naturā uirtutis: a qua egredit. ergo intellect⁹ ē abstractus a materia & non habet organū corporale. Mediū tm̄ hui⁹ rationis tactum ē parū per supius. Seq̄t ergo. q̄ neq̄ intellectus: neq̄ uolūtas sint potentia organis affixe. **H**æc autem cōclusio luce clarius elucescet: si parumq̄ ad particularia descēdimus. Intellectus enī humanus habet aliquā cognitionē obiecti sub aliq̄ rōne: sub qua non pōt esse actus eius aliq̄ cognitio sensitua. Intelligit enī ens uel quiditatē sub ratione aliqua cōmuniōri q̄ sit ratio primi obiecti sensibilis etiā respectu supræme sens-

litue. Abstrahit etiam: ut præfati fuimus, ab hoc, ab hîc & nunc: ptes
temporis ad instans præsens cōnectit: atq; memor præteriti futura præ
uidet. Est etiam tante excellentiæ: q; intelligit substantias spirituales &
intellectuales: & intelligit immaterialia & æterna. Cognoscit relatiōes
consequētes naturas rer; etiā nō sensibilibus. Distinguit præterea totū
gen⁹ sensibilibus ab aliquo: quo d nō ē illius generis: & intelligit relatio
nes rōnis: q; sunt secūde intētiōis. s. relationē uniuerſalis generis & spe
ciei: oppositiōis & aliarū itentionū logicaliū. Cognoscit insuper actū
illū: quo cognoscit ista: & illud fm quod inest nobis ille actus: quod est
p actū reflexū sup actū rectū: & susceptiuū ei⁹. Assentit etia intellect⁹
cōplexionib⁹ sine possibilitate cōtradicēdi uel errandi: ut pote primis
principiis. Accipit sciētiā discurrendo de noto ad incognitū: ita q; non
potest dissentire euidentiæ discursus: nec cōclusiōis illatæ. Quodcun
q; istorum cognoscere est impossibile potētia organo alligatæ. Patet
hoc etiam de alia potentia: quæ dicitur uoluntas: q; ut dixi homo est
dñs suorum actuum: ita q; in potestate eius est determinare se p uolun
tatē ad hoc uel oppositū. Ista autem ideterminatio non pōt poni i ali
quo appetitu organico uel extenso: quia quilibet appetitus organicus
uel materialis determinatur ad certum genus appetibilem sibi conue
niens: ita q; illud apprahenſum nō pōt nō cōuenire: nec appetitus nō
approbare. Ergo uolūtas: quæ sic idetermine uolumus: ē appetitus
nō alicuius formæ materialis. Non ē ergo uolūtas potentia organo af
fixa. Cum igitur rationalis aia habeat opationē p se: cui nō cōmūcat
corpus: q; uult & intelligit sine organo corporali: qm nec uelle nec itel
ligere sunt actus alicuius organi corporalis. seq; q; ipsa habet eē absolu
tū nō depēdēs ex corpe. q; forma inotescit ex opatōe: sicut materia ex
transmutatione: ut dictū ē. ¶ Sed cōtra præfatā cōclusionē dupliciter i
stat. Et prio sic. oē subsistēs ē hoc aliqd. Sed aia rōnalis nō ē hoc aliqd:
ergo aia rōnalis nō ē forma subsistens. Maior nota ē ex se: sed minor p
batur: q; cōpositū ex corpe & aia ē hoc aliqd. & non ipsa aia. ¶ Secū
do sic arguitur. Si aliqd subsistens eēt aia: esset aliq opatio eius sine cor
pore. Sed nulla eius opatio ē sine corpe: nec ēt ipm intelligere: q; sine
phantasmate nō itelligit aia. Fantasma aut nō ē sine corpore. Ergo aia
intellectiua nō ē aliqd subsistens: & per consequens nō hēt eē absolutū
sed depēdens ex corpore. ¶ Ad primū respondet q; hoc aliqd potest
accipi dupliciter. Vno mō p quocunq; subsistenti. Alio mō pro subsi
stenti cōpleto in natura alicuius speciei. Primus modus excludit natu
ram accidentis & formæ materialis. Secūduſ modus etiā excludit im
pfectionem partis, unde manus posset dici hoc aliqd prio mō: sed non

secūdo modo. Sic igitur cū aīa hūana sit ps speciei hūanæ: potest dici hoc aliqd primo mō: quasi subsistens: sed nō secūdo mō. Quod enī cōponit ex aīa & corpe: dī hoc aliquid etiā secūdo modo. ¶ Ad secundū dicendū. q̄ fantasia siue corpus regit ad opationē intellectus nō sicut organum: quo talis opatio exerceatur: quia intellectus nullū organū sibi appropriat aut determinat: ut ex pcedentib⁹ patet: sed requirit sicut obiectū: quia phantasma cōpatur ad intellectū: sicut color ad uisum. uñ sicut uisus nō pōt uidere: sine coloribus: Ita intellectus noster in statu uīæ nō pōt intel. ligere sine phantasmatibus. Sic autem idigere corpore non remouet intellectum esse subsistentē aliogn aīa nō esset subsistens: cū indigeat exterioribus sensibus ad sentiendū. Et sic patet solutio ad secundū: q̄a aīa indiget fantasmate seu corpore ad intelligendū: non sicut organo uel instrumento: sed sicut obiecto. Et sic patet. q̄ aīa rationalis habet esse subsistens: & a corpore minime depēdēs. Hoc igit firmissimo iactō sūdamēto: sup qd edificatio nostra cōstructa minime corruiet: immortalitatem aīæ rōalis iāā p̄bare iclplā. ¶ Prima igitur rō talis ē. ¶ Quicqd corrūpit: uel corrūpit p se: uel corrūpit p accidēs: idest ad corruptionē alteri⁹. Sed aīa rōalis neq̄ p se: neq̄ p accidēs corrūpi pōt. ergo nullo modo aīa rōnalis corrūpi pōt. Maior de se nota ē: & minor p̄bat. q̄ aīa nec p se: nec p accidēs corrūpat. Et primo p̄bo q̄ nō possit corrūpi p accidēs. Quia p accidēs corrūpūtur solū accīdētia & formæ materiales q̄ nō hnt eē p se sed dpēdēs a corpe & subiecto. Illud uero: quod hēt esse p se: nō pōt corrūpi p accidēs. Et rō est: q̄a eo mō: quo aliqd hēt eē: ita amittit ipm. Sic enī cōpetit alicui gñari: aut corrūpi: sicut & eē p gñationē acqrit: & p corruptionē amittit. Iō qd p se hēt esse: nō pōt gñari aut corrūpi nisi p se. Illud uero: qd hēt eē p accidēs corrūpit ē p accidēs. uñ accīdētia & formæ materiales: q̄a nō hnt eē absolutū & subsistēs dicūt fieri & corrūpi p gñationē & corruptionē cōpositorū pp qd aīæ brutorū corrūpūt corruptis corpib⁹: q̄a nō sūt subsistētes: sed adicētiæ: hoc ē materiæ imerle: q̄a eā eē a corpe depēdet. Impossibile ē igit. aliqd subsistēs: & p se exnīs gñari aut corrūpi p accidēs. Cū igit p̄bat sit suplus aīam rōalē eē formā subsistentē hnt eē absolutū nō depēdēs ex corpe: Impossibile ē ipam corrūpi p accidēs: hoc ē ad corruptionē corpis: q̄a sicut nō gñat ad gñationē corporis: ita nec corrupto corpe pōt corrūpi. ¶ Probat tñ hoc alio medio. uidelicet. q̄ anima non corruptatur p accidēs: hoc est: ad corruptionē corporis. Nam si aīa hūana corrūpit p corruptionē corporis: oportet q̄ eius esse debilitetur per debilitatem corporis. Si autem aliqua uirt⁹ animæ debilitetur debilitato corpore: hoc non est nisi per accidens

In quantum scilicet ultus animæ indiget organo corporalis: sicut uisus debilitatur debilitato organo: per accidens tamen. Quod ex hoc patet. Si enim ipsi uisui per se accederet aliqua debilitas: nūq̃ restauraretur: restaurato organo. Videmus autem quod quantumcūq̃ uis uisui sua uideatur debilitata: si organum separetur: uis uisui restauratur. Vnde dicit Aristoteles i primo de anima q̃ si senex accipiat oculum iuuenis: uidebit utiq̃ sicut iuuenis. Cū igitur intellectus sit uirtus animæ: quæ non indiget organo: ut ex præmissis patet: ipse non debilitatur: neq̃ per se: neq̃ per accidens per senium: uel per aliquam aliā debilitatem corporis. Si autem in operatione intellectus accidit fatigatio aut impedimentum propter infirmitatem corporis: hoc non est propter debilitatem ipsius intellectus: sed propter debilitatem uiriumq̃bus intellectus indiget: scilicet imaginationis: memoratiuæ & cogitatiue uirtutum. Patet igitur: q̃ anima rationalis ad corruptionem corporis corrumpi nō potest. Et sic per accidens impossibile est ipsam corrumpi. Hanc rationem tangit Doctor lucis in sūma contra gentiles. Sed libet parum p̃discurre dō p̃quirere q̃liter intellectus in operatiōe sua quæ est intelligere: non fatigatur: aut debilitatur. Videmus nim̃ q̃ corpora nimio labore & exercitio fatigantur & debilitantur: sed intellectus econuerso: quia quanto magis exercetur ingenium: fortius: potentius: subtilius: & acutius efficitur: instar phamæ: de qua per Virgilium dicitur. Mobilitate uiget: uiresq̃ acquirit eundo. Vnde Cicero hac ratione motus in maiore Catone in hæc uerba prorupit. Et corpora quidem defatigatione & exercitatione ingrauescunt. Animi autem se exercendo leuantur. Non ergo nimia exercitatione studii literarū aut disputationum: uel crebra interpretatione lectionum defatigatur aut debilitatur intellectus: sed ualidior & potentior reddit̃. Patet etiam q̃ nō debilitatur ad debilitatem corporis: alias omnes debiles corpore essent etiam debiles mente & ingenio: cuius oppositum expresse patet: quia multi debiles corpore & corporeis uiribus inuoluidi: sunt perspicacis & acutissimi ingenii. Multos etiam uidimus lateuites horam sanam mentem & solitum ingenii uigorem retinuerunt. Quod non esset: si ad debilitatem corporis sequeretur debilitas mentis. Cōstat et̃ q̃ neq̃ p̃ senium debilitat̃ anima intellectiua: siue ingenium aut intellectus. Qd̃ rōne & auctoritatib⁹ q̃ plurimis cōprobat̃ rōne qd̃e: quia nihil aliud cāt senectutē: nisi tēps. Nā ē m̃ plim i quarto philicorum omne qd̃ ē in tempore senescit: & patitur aliqd̃ a tempore. anima autem intellectiua nō subiaceret temporis: sicut iferi⁹ demōstrabim⁹: ergo nec senio

confici potest. Intellectus igitur per senectutem corporis non senescit
aut debilitatur. Vñ Virgilius. Nec tarda senectus. Delibit uires ani
mi: mutaq; uigorem inno nos uidemus cōmuniter q; intellectus for
tificatur & ualidior efficitur: corpore ad senium tendente. In matura
enim ætate homines peritiores & eruditiores sunt: q̄ in iuuentute. Vñ
de recte per sanctissimum Iob dicitur: in antiquis est sapiētia: & i mul
to tempore prudentia. Eadem sententia dicitur a Salomone in puer
bis. ob hoc etiam Iricus ille uates Dauid suo in decacordo psalterio
cecinit dicens: super senes intellexi. Salustius quoq; loquens de modo
regiminis: quem tenebāt romani in re. p. sic dicit. Delecti: quibus cor
pus annis infirmum: ingenium sapientia ualidum erat: rei. p. consulta
bant. Hi uel ætate: uel curæ similitudine patres appellabantur. Sed ul
de quid dicat ornatissimus Cicero i maiore Catone: qui libellus de se
nectute a multis appellatur. Plato inquit uno & octogesimo anno scri
bens mortuus est. Isocrates eū librū: q; pathenæicus inscribitur: quar
to & nonagesimo anno scripsisse dicitur: uixit: q; quinquennium pos
tea. Cuius magister Leontinus gorgias centum & septem compleuit
annos: ne p̄ unq; in suo studio atq; opere cessauit. Qui cum ex eo q;
reretur: cur tam diu esse uellet in uita: Nihil habeo inquit: q; incussem
senectutem. Præclarum responsum: & docto homine dignum. Non
enim senectus ipsum a studio litterarum reuocabat. Sophocles ad sū
mam senectutem tragædias fecit: qui propter studium: eū rem fami
liarem negligere uideretur: in iudicium a filiis uocatus est: quia patri
bus rem malegerentibus bonis interdici solet. Ideo rogauerūt filii tu
dices: ut enim quasi desipientem a re familiari remoueret. Tum senex
dicitur eam fabulam: quam in manibus habebat: & proxime scripse
rat: ædipum coloneum recitasse iudicibus: quesisseq; num carmen il
lud desipientis uideretur. Quo recitato sententiis iudicum liberatus ē
Solon ille athenensis indies aliquid addiscens gloriabāse quotidie fie
ri senē. Valerius etiam Maximus dicit: q; Aristoteles diuinum illud
ingenii acumē senilib⁹ ac rugosis membris i summo litterarum octo
custodiuit: & in lectulo iacens patriam solo æquandam equitum ma
cedonum manibus eloquentia liberauit. Socrates multo iam conse
ctus senio muscen didicit: & fidibus scire uoluit. Et cato senex litte
ris græcis operam nauauit. Vnde in præfato libello sic iterum inquit
cicero. Num igitur sophoclem: num hesiodū: num simonidem: num
isocratē: Gorgiam: Homerum: Pythagoram: Democritum: num
Platonem: num Socratem: num Zenonem: cleantem: aut eū: quem
uos etiam Romæ uidistis Diogenem stoicum: coegit i studiis suis ob

mutescere senectus? An non in omnibus his studiorum agitatio uitæ æqualis fuit? **H**æc ille. In eodem etiam libello idem parens latinæ linguæ & romanæ caput eloquentiæ sic effatur. Temeritas inquit florescentis est etatis: prudentia uero senectutis. Nam nisi consilium: ratio: & inia essent in senibus: non solum consilium maiores nostri appellassent senatum. Apud lacedæmonios quidem hi: qui amplissimum magistratū gerūt: ut sunt: sic etiam appellātur senes. quod si legere & audire uoletis externa maximas res publicas per adolescentulos labefactatas: a senibus sustentatas reperietis. **H**æc ille. **S**ed attēde parūper: quod splendide: quod luculenter diuus ille Hieronymus ad helliodorū scribens in proposito nostro suis in epistolis loquatur dicens. Dauid annos natus septuaginta bellicosus uir quōdam: senectute frigescēte non poterat calefieri. Queritur itaque puella de uniuersis finibus israel Ab Isaac sunnanitis: quæ cum rege dormiret: & senile corpus calefaceret. Nōne tibi uidetur: si occidētē sequeris litteram: uel figuratum esse de mimo: uel athelanism ludicra? Frigidus senex obuoluitur uestimētis: & nisi complexu adolescentulæ non tepescit. Viuebat adhuc Bersabee: supererat Abigail: & reliquæ uxores & concubinæ: quæ scriptura cōmemorat. Omnes quasi frigide repudiātur: & in unius tantum grādeus calefit amplexibus. Abraam multo David senior fuit: & tamen uiuente Sarra aliam non quæsiuit uxorem Isaac duplices David annos habuit: & cū rebecca iam uetula nūq̃ refriguit. Taceo de prioribus ante diluuium uirgibus: qui post annos nonigētos: non dico senilibus: sed pœne iam cariosis artubus nequaq̃ puellares quesuere complexus. Moyses certe dux israeliticū populi centum uiginti annos habebat: & sephoram nō mutauit. Quæ est ista igitur sananitis uxor: & uirgo tam feruens: ut frigidum calefaceret: tam sancta ut calētem ad libidinem non prouocaret? Exponat sapientissimus Salomon patris sui delitias: & pacificus bellatoris uiri narret amplexus. Posside sapientiam: posside intelligentiam: ne obliuiscaris: & ne declinaueris a uerbis oris mei. Ne derelinquas eam: & apprehendet te. Ama illam: & exaltabit te. Posside sapientiam: & in omni possessione tua posside intelligentiam. Honora illam: & amplexabitur te: ut det capiti tuo coronam gratiarum omnes pene uirtutes corporis mutantur in senibus: & crescente sola sapientia decrescunt cætere uires. Senectus enim ætate sit doctor: usu tritior processu temporis sapientior: & ueterum studiorum dulcissimos fructus meriti. Vnde & sapiēs ille uir græciæ the-

mistocles: cum expletis centum septem annis mori se cerneret: dixisse
 fertur se dolere: q̄ tunc egrederetur de uita: quādo sapere cōpisset. Pla
 to octogesimo primo anno scribens mortuus est. Socrates nonagin
 ta octo annos in scribendi docendiq̄ labore doloreq̄ compleuit. Ta
 ceo ceteros philolophos Pythagoram: Democritum: Xenocatem
 Zenonem: Cleantem: qui iam ætate longæua in sapientiæ studiis
 floruerūt. Ad poetas uenio Homerum: Hesiodum: Simonidā: Sthesi
 corum: qui grandes natu cygneum nescio quid & solito dulcius uide
 na morte cecinerunt. Sophocles cum propter nimiam senectutem:
 & rei familiaris negligentiam: a filiis accusaretur dæmentia: ædipl sa
 bulam: quam nuper scripserat: recitauit iudicibus: & tantum sapien
 tiæ in ætate iam fracta specimē dedit: ut seueritatem tribunalium in
 fauorem theatri conuerteret. Nec mirum. cum etiam Cato censorius
 & rōmani generis disertissimus etiā senex græcas litteras discere nec
 erubuerit: nec desperauerit. Certe & Homerus refert: q̄ de lingua ne
 storis iam uetuli & pœne decrepiti dulcor melle oratio fluxerit. Sed
 & ipsius nominis Abiſaac sacramentum: sapientiam senum indicat
 ampliorem. Interpretatur enim pater meus superfluus: uel patris mel
 rugitus. Verbum hoc superfluus ambiguum est & quāto alio loco su
 perfluus quasi non necessarius ponatur: in præſenti tamen loco uir
 tutem sonat: q̄ amplior sit in senibus: & redundans & larga sapientia:
 Abiſaac etiam rugitus propriè nuncupatur: Quod ut maris fluctus
 resonat: & ut ita dicam: de pelago ueniens fremitus auditur. Ex quo
 ostenditur abundātiſſimum & ultra humanam uocem in senibus diu
 ni sermonis tonitrum cōmorari. Amplectatur me modo sapientia: et
 Abiſaac nostra: quæ nunq̄ senescit: & in meo requiescat sinu. **H**ac
 omnia diuus Hieronymus ad litteram. Ex quibus omnibus manife
 ste patet q̄ intellectus per senium non debilitatur: aut hebetatur: sed
 ualidior & potentior efficitur quod etiam Cicero expresse dicit in pre
 ſato de senectute libello. Non enim inquit uiribus: aut uelocitatibus
 aut celeritate corporum res magnæ geruntur: sed consilio & auctori
 tate & ſententia: quibus non modo non orbari: sed etiam augeri ſene
 ctus ſolei. **H**ac ille. Operatio igitur animæ intellectiue non debi
 litatur neq̄ per se neq̄ per accideſ: per ſenium: uel per aliquam aliam
 ſenectutē corpis: & cōſequenter ad corruptionē corpis minie corrūpiſ.
 Potes ergo lic formare cōſequētiā. Si aīa rōnalis corrūperet ad corru

personam corporis: sequeretur q̄ debilitaretur ad debilitatem ipsius: &
 senesceret ipso senescere. Consequens est falsum: sicut supra demonstra-
 uimus: ergo etiam antecedens. ¶ Hęc rationem agit etiam dominus
 Bonauentura in .ii. dist. xix. dicens. Cuiuslibet s̄b̄ corruptibilis opera-
 tio antiquatur & senescit atq; debilitatur ī tempore. Sed animę ratio-
 nalis opatio neq; antiquatur neq; senescit: neq; debilitatur in tempore
 quin, potius fortificatur: atq; plus uigoris & perfectiōis acquirit: ergo
 anima rationalis nō est corruptibilis. Minor probata est superius & ma-
 ior etiam patet quia quicquid corrumpitur subicitur motui & tempo-
 ri: & nihil aliud causat antiquitatem aut senectutem nisi tēpus: & om-
 ne quod est in tempore senescit & antiquatur. & tādē corrumpitur
 iuxta illud poeticum tempus edax rerum: tuq; inuidiosa uetustas om-
 nia destruitis: uitiataq; dentibus æul paulatim nigra, cōsumitis omnia
 morte & illud. Facitq; senescimus annis. Quicquid ergo subicitur
 corruptioni: subicitur etiam senio uel antiquitati siue uetustati.
 Et sic maior constat q̄ operatio cuiuslibet s̄b̄ corruptibilis antiquat
 in tempore. ¶ Hęc etiam rationem inuit Egidius ille romanus in .ii. S.
 dist. xix. dicēs. Potētie siue uires ille: i quibus cōsistit imago: sunt non
 organicę. Et cum senium & corruptio accadat potētiis & uirtutib; ani-
 mę solum propter organa: iuxta illud phi. Si senex haberet oculum
 pueri: uideret sicut puer: cōsequens est: q̄ uirtutes animę nō organice:
 nec possūt senescere: nec corrumpi. Ergo manifeste cōcluditur q̄ ani-
 ma sit immortalis: & q̄ nō possit senescere: nec corrumpi. ¶ Hęc ille.
 Cum igitur anima itellektiua habeat e. subsistēs & absolutum: quia
 suum esse a corpore n̄ depēdet: & cum uirtutes ipsius non organicę:
 nec senescere: nec antiquari: neq; quo uis alio modo debilitari pos-
 sint: nec per se nec per accidēs: ut ex pręmissis patet: sequitur: q̄ ipso
 sibile sit ipsam ad corruptionem corporis corrumpi. Et sic satis super
 q̄ probatum est: q̄ anima rationalis nō potest corrumpi per accidēs.
 ¶ Nūc uero probandum est: q̄ nec per se corrumpi potest. Et proba-
 tur sic. Illud quod per se cōpetit alicui: nūq̄ ē sepabile ab ipso. Sed sic
 est q̄ esse per se cōuenit formę subsistēti: quę est actus: ergo esse nūq̄
 potest separari a forma subsistēti. Maior nota est ex terminis. Minor sic
 declaratur: quia materia s̄m hoc acquirit esse in actu: q̄ acquirit for-
 mam. Secundum hoc autem accidit in ea: corruptio: q̄ sepatur forma
 ab ea. Impossibile est autem: q̄ forma separetur a se ipsa. Vnde impos-
 sibile est: q̄ forma subsistens desinat esse. Sed anima rationalis est for-
 ma subsistens: ut probatum est superius: ergo impossibile ē: q̄ anima
 rationalis desinat esse. Hęc ratio est sancti doctoris in pr. ma. pte. q. li.

arti. v. & questione. lxxv. ar. vi. Et hanc etiam tangit in summa contra gentiles dicens. Illud quod per se alicui competit: de necessitate in se parabiliterq; & semper sibi inest: sicut rotundum per se quidem inest circulo: per accidens autem aeri. Vnde æs quidem fieri non rotundum: est possibile: quia rotunditas inest aeri per accidens: in quantum est circulare. Circulum autem est impossibile fieri non rotundum: quia rotunditas per se inest circulo: cum sit de ratione eius. Immo neq; deus posset facere circulum: qui non esset rotundus: propter repugnantiam terminorum: quia est oppositum in adiecto: idest implicatio contradictionis. Esse autem per se consequitur ad formam. Per se enim dicimus: quod secundum ipsum. Vnum quodq; autem habet esse secundum q; habet formam. Substantiæ igitur ipsæ: quæ non sunt formæ: possunt priuari esse secundum q; amittunt formam: sicut æs priuatur rotunditate: secundum q; definit esse circulare. Substantiæ uero: quæ sunt ipsæ formæ: nunq; possunt priuari esse: sicut si aliqua substantia esset circulus: nunq; posset fieri non rotunda. ¶ Ostensum est autem supra: q; anima intellectiua est forma subsistens. Impossibile ē igitur: q; ipsa deficiat esse. Non est igitur corruptibilis: neq; per accidens: neq; per se.

¶ Prædicta etiam ratio sic confirmatur. Omnis enī corruptio ē per separationem formæ a materia. Simplex quidem corruptio per separationem formæ substantialis: corruptio autem secundum quid per separationem formæ accidentalis. Forma enim manente oportet rem esse. Per formam enim substantia fit proprium susceptuum eius: qd est esse. Vbi autem non est compositio formæ & materiæ: ibi nō pōt esse separatio earundem. Igitur nec corruptio. Ostensum est autem supra: q; anima intellectiua non est composita ex forma & materia. Igitur ipsa est incorruptibilis. Prædicta uero ratio sancti doctoris fundat in hoc: quia i corruptiōe separatē ab eo: culus ē. Sed eē nō pōt separi ab aia intellectiua: q; p se sibi cōuenit cū hēat esse absolutū & subsistēs: ergo & cætera. Similiter in corruptione separatur forma a materiæ: & anima intellectiua non est composita ex forma & materiæ: sed ē forma simplex & imaterialis: ergo & cætera. ¶ Hæc autem ratio magis ponderis est et momenti: & iudicio meo concludit intentū. Culus quidem robur & efficaciam sic declaro. Constat enim: q; unum: quod conuertitur cum ente: non addit supra ens rem aliquam: sed tantum negationem diuisionis. Vnum enim nihil aliud significat: q; ens indiuisum. Et ex hoc ipso apparet: q; unum conuertitur cum ente. Nam omne ens: aut est simplex: aut compositum. Quod autem ē simplex: est indiuisum & actū & potentia. Quod autem est compositum: non

habet esse: quod diu partes eius sunt diuise: sed postquam constituunt & componunt ipsum compositum. Vnde manifestum est: quod esse cuiuslibet rei consistit in indiuisione: Propter quod dixit Boetius. Omne quod est: ideo est: quia unum numero est. Et inde est: quod unumquodque sicut custodit suum esse: ita custodit suam unitatem. Vnde dicit Boetius in libro de consolatione: quod omnia appetunt esse unum. Si igitur esse cuiuslibet rei consistit in indiuisibili: consequens est etiam: quod corruptio cuiuslibet rei in diuisione consistit. Cum igitur nullum simplex sit diuisibile neque actum neque potentia: sequitur: quod nullum simplex potest separari a seipso. Sed anima est forma simplex & immaterialis ueluti superius probauimus: ergo non potest separari a seipsa: & consequenter non potest separari a suo esse: quia non per aliam formam se habet esse. Secus autem est de composito quod habet esse per formam: quare forma potest separari a materia: & ita esse compositi potest destrui. Sed impossibile est: ut: quod forma simplex & immaterialis separet a seipsa: Ergo &c. Sed magister Ioannes Scotus dicit hanc rationem non concludere intentum. Vnde sic obicit. ¶ Non omnis corruptio est per separationem alterius ab altero. Accipiendo enim esse angelicum illud ponatur secundum aliquos aliud ab essentia: illud non est separabile a seipso: & tamen est destructibile per successionem oppositam ad ipsum esse. ¶ Hac sunt uerba ipsius formaliter. in. iiii. sen. di. xliii. q. ii. ¶ Sed dicendum est quod Scotus deceptus fuit per fallaciam equiuocationis. Nam esse angeli non est separabile ab angelo: nec esse anime rationalis est separabile ab ipsa: nisi per annihilationem: quare non est proprie corruptio: quia sicut creatio non est generatio: ita annihilatio non est proprie corruptio. Nam isto modo omnis creatura esset corruptibilis: quia est annihilabilis: cum esse secundum philosophum tota creatura in esse dependeat a deo. Vnde omnia in nihilum tenderent: nisi ea manus omnipotentis conseruarent: ut dicit Gregorius. Et tamen philosophus non concederet totam creaturam esse corruptibilem: cum ipse probet & teneat coelum esse in corruptibile: sicut est uerum: quod omnia per diuinam omnipotentiam uel subtractionem suam gubernationis & prouidentiam possint annihilari. Vnde dico: quod multa sunt necessaria: quare tamen habent causam suam necessitatis. Non enim repugnat necessario & incorruptibili: quod esse eius dependeat ab alio: sicut a causa. Per hoc ergo quod qualibet creatura est annihilabilis: quia omnia deciderent in nihilum: nisi continerentur a deo etiam angeli & anime: non datur intelligi: quod in angelis uel in animabus sit aliquod corruptionis principium: sed quod esse angelorum & animarum dependeat a deo: sicut a causa. Non autem dicimus aliquid esse corruptibile per hoc: quod deus possit illud in non esse redigere: subtra-

hendo suam conseruationem: sed per hoc: q̄ in seipso aliquod principium corruptionis habet: uel contrarietatem: uel saltem potentiam materie. Vnde quis cœlum sit annihilabile: non tamen est corruptibile: quia ut dixi. Aliquid dicitur esse corruptibile: non per potentiam delectatam sed per potentiam rei: eo q̄ ipsa res habet causam & principium corruptionis in se. Et ideo Scotus ualde equiuocat accipiendo annihilationem pro corruptione. ¶ Præterea: aut Scotus accipit corruptionem proprie: aut improprie & communiter: extendendo large nomen corruptionis. Si secundo modo: tunc nihil ad rem: cum superius in principio huius capituli demonstrauerimus: ex intentione Egidii. Solū deum esse immortales: & quamlibet creaturā esse mortale. & corruptibile: ueluti et Apostolus dixit. Solum deū esse immortale. Concedimus igitur animam irrationalē eo modo: quo superius diximus: esse mortale. Si uero accipit Scotus corruptionē proprie: scilicet q̄ res pōt amittere suū esse substantiale: tunc contradicit sibiipsum: quia ipsemet dicit in. liti. sen. dist. x. q. vii. Quod corruptio proprie dicta ē separatio formæ a materia manente potest sub priuatione formæ. Et in uerbis sup̄ allegatis dicit: q̄ nō ois corruptio est p̄ separationē forme a materia: siue alicuius ab aliquo. Et sic contradicit sibiipsum. Cum autē quæritur a doctoribus & theologis. Vtrum anima sit immortalis & incorruptibilis: clarū & perspicuū ē: q̄ quæritur de corruptione proprie dicta: scilicet q̄m quā aliquid amittit suū esse substantiale. Et sic patet: p̄ obiectio Scoti oīo nulla est. ¶ Sed uenerandi dñi Scotistæ iterum sic acriter instabant. Quæcūq̄ realiter differūt: illa pōt adinuicē separari: saltē p̄ diuinā omnipotentiam. Sed per doctorem sanctum esse & eēntia realiter differūt in rebus creatis: ergo i angelis & i anima intellectualia possunt hæc duo ab inuicē separari. Et sic poterit angelus uel anima rationalis corrupti: si separet eē ab eēntia ipsorum: absq̄ hoc q̄ separet formam a materia. Probat discursus: quia res proprie dicta corrupti: quando amittit suū esse substantiale. Nō igitur corruptio proprie dicta cōsistit in separatione formæ a materia. Maiorē probat: quia quæcūq̄ deus pōt coniungere potest separare: cum ista sit Articulus parisiensis secundū ipsos: q̄ quæcūq̄ realiter differunt: deus potest separare: & separata conseruare. ¶ Ad hanc instantiam multipliciter responderetur. Et dico primo: q̄ hæc ratio militat contra doctorem subtilem Ioannē Scotum: q̄ dicit in uerbis præallegatis: q̄ corruptio proprie dicta ē separatio formæ a materia. ¶ Dicit secundo q̄ illa maior: quā ipsi purant Hectorē inlatussimū & fundamētū icōcūsum multarū opinionū suarū: ē falsa. Multa. nō realit differūt: q̄ neq̄ p̄ diuinā oīpotentiā separari pōt p̄ implicationē cōtradictōis: & terminorū repugnantiā: ut patet p̄ multa

exempla. Et cum dicitur: q̄ est articulus parisiensis: ergo irrefragabi-
 lis. Respondet: q̄ si est articulus parisiensis: castigatus est: & limitatus
 isto modo. Quæcūq; realiter differunt deus potest separare: dūmodo
 unum non sit de ratione alterius: uel propriū eius. Et sic exponitur
 & taliter debet intelligi iste articulus. Quāuis igitur esse & essentia rea-
 liter differant in angelo siue in aīa rōnali: non tñ pñt separari: q̄a seq̄re-
 tur cōtradictio: ut patet. ¶ Dicis tertio. Esto q̄ possit separari eē ab essen-
 tia p̄ diuinam potētiam: adhuc tñ nō pbat angelū uel aīam corrupti cor-
 ruptione pprie dicta: q̄a aliqua res dicit pprie eē corruptibilis nō per
 potētiam dei. sed p potētiam In ipsa re existentē: eo q̄ talis res hēt prin-
 cipiū & cām corruptionis in se: uel cōtrarietate: aut potētā materiæ: ut
 paulo ante patuit. Et sic istātia p̄dicta nihil ad rem. ¶ Sed iam capis
 nostris insistamus. ¶ SECVNDA igit ratio principalis talis ē. Om-
 ne illud: qd̄ est alienū ab omni materia ē alienū ab oī corruptione. Aīa
 rōnalis est huiusmodi: ergo ipsa ab oī corruptione est aliena. Maiorē p̄-
 bat p̄s in. vii. metaphisicæ: ubi ostēdit rex corruptionē eē participa-
 tionē materiæ dicēs. Materia ē: p̄ quā res pōt eē: & nō eē: id est corrupti
 & nō corrupti. Et in prio & .ii. phisicorū dicit. Materia ē primū subiectū
 unicuiq; entium: ex quo fit aliquid: cū insit. Et in prio coeli cōcludit p̄s
 coeli eē incorruptibile: q̄a nec materiā habet cōtrarietati subiectā: nec
 subiectū: ex quo fiat. Hinc Aueroy in prio phisicorū dicit. Et hoc de-
 clarabit: q̄ corpora ecclesiā nō habeāt materiā: q̄a tūc essent genera-
 bilia & corruptibilia. Nihil est. n. aliud cā generationis & corruptionis:
 q̄ materia prima. ¶ Potes ergo formā hāc rōnem sub alijs uerbis sic
 Quicqd̄ corrupti habet potētā ad nō eē. Sed aīa rōnalis nō hēt po-
 tētā ad nō eē: ergo aīa rōnalis nō ē corruptibilis. Maior nota ē: & mi-
 nor patet: q̄a potētia ad nō eē est rōne materiæ. Sed aīa rōnalis nō ha-
 bet materiā partē sui: nec ex q̄ fiat: ergo & c. ¶ TER TIA ratio pri-
 cipalis est hec. Nam p̄s in prio & q̄nto phisicorū dicit. Omnē trāsmu-
 tationē & alterationem eē inter terminos cōtrarios. Vñ sic dicit in pri-
 mo phisicorū. Oēs igit principia cōtraria faciūt. Tūc sic si naturaliter
 corrupti aīa p̄ essentia eēt alterabiles: cū alteratio sit p̄uula corruptiōi
 Sed ipsa nō est alterabilis: cū qualitates cōtrariæ iter quas est alteratio
 sint accidentia inseparabilia materiæ primæ & corporum elementato-
 rum. Vnde Commentator in. ii. phisicorū cōmento q̄nto decio no-
 minat has qualitates essentialia accidentia materiæ primæ: a qua ma-
 teria anima rationalis est oīno aliena: ergo ipsa non est corruptibilis.
 ¶ Esto: q̄ aīa intellectua esset composita ex materia & forma: sicut
 Auicebron & quidam alii posuerunt: adhuc necesse est ponere ipsam

incorruptibilem. ¶ Quod sic quarta rōne cōprobat. Non enim ius
 nitur corruptio: nisi ubi inuenitur cōtrarietas. Generationes enim &
 corruptiones ex contrariis: & in contraria sunt. Vnde corpora coele
 stia: q̃a non habēt materiam contrarietati subiectā incorruptibilia sunt
 In aīa aut̃ intellectiua non pōt eē aliqua contrarietas. Recipit enim s̃m
 modum sui esse. Ea uero: quæ in ipsa recipiunt sunt absq̃ contrarieta
 te: q̃a ēt rōnes contrariorum in intellectu non sunt contrariæ: s̃m plim
 in. vii. metaphisicā: sed est una sc̃ētia contrariorum. Impossibile ē er
 go q̃ aīa intellectiua sit p se corruptibilis. ¶ Hanc rationē tangit Tho
 mas in summa cōtra gētiles dicēs. Omne: quod corrumpit̃ uel corrū
 pit̃ p se: uel corrūpit̃ p accidēs. Sed aīa intellectiua non pōt p se corrū
 pi: quod patet. Omnis enim corruptio ē a contrario: q̃a s̃m plim: om
 ne quod corrūpit̃: corrumpit̃ a suo contrario. Agēs enim: cum agat
 s̃m q̃ est actus: semp agendo duct̃ ad aliquod eē actus. Vnde si p hu
 lusmodi eē actus aligd corrumpat̃ desinēs esse actus: oportet: q̃ hoc cō
 tingat p contrarietatem eorum adinulcem. Nam contraria sunt: quæ
 mutuo se expellunt. Et propter hoc necesse est. Omne qd̃ corrumpit̃
 p se: uel habere contrarium: uel eē ex contrariis compositum. Neutrū
 aut̃ horū aīæ intellectiue conueniūt: cuius signum est: q̃ i intellectu ea
 etiā: q̃ secūdū suam naturam sunt contraria: desinunt eē contraria.
 Album enim & nigrum in intellectu non sunt contraria. Non enim se
 expellunt: imo magis se consequunt̃. Per intellectum enim unius corū
 intelligit̃ aliud. Anima igit̃ intellectiua non est corruptibilis p se. Pro
 batum est ēt supra q̃ nō corrumpit̃ per accidēs: q̃a per accidens corrū
 puntur accidentia & formæ non subsistentes. Non igitur corrumpit̃
 aīa: neq̃ per se: neq̃ per accidens. ¶ Hac etiam ratiōe utitur Cicero
 romāæ caput eloquētiæ in maiore Catone ad probandum inimmorta
 litatem aīæ: quam inferius suo loco recitabimus. ¶ Et hæc ē ratio q̃rta
 principalis. ¶ Quinta uero talis est. Ois corruptio est mutatio quæ
 dam: quam oportet eē terminum motus: ut probatur in phisicis. Vñ
 oportet: q̃ omne: quod corrumpitur: moueatur. Ostensum est autem
 in naturalibus: q̃ omne: quod mouetur est corpus: oportet igit̃ omne
 quod corrumpit̃ esse corpus: si p se corrumpat̃: uel p aliquā formam
 seu uirtutē corporis a corpore dependētē: si corrumpat̃ p accidēs. Aīa
 uero rationalis non est corpus: neq̃ uirtus seu forma a corpore depē
 dens: ergo neq̃ p se: neq̃ p accidens corrumpit̃. ¶ Sexta ratio est ista
 In omni corruptione remoto actu manet potentia. Non enim corrū
 pitur aliquid in oninino non ens: sicut nec generatur aliquid ex om
 nino non ente. In substantiis autem intellectualibus: ut ostensum est:

DE IMMORTALITATE.

Actus est ipm cōsipa āt substantia est sicut potētia. Si igit aia intellectua corrupta: remanebit post suā corruptionē: qđ est oīo ipossibile. Est igit aia rōnalis immortalis. **C**Amplius in qbuscūq; est cōpositio potētiae & actus: id qđ tenet locū primae potētiae siue primi subiecti est icorruptibile. Vñ ēt in substantiis corruptibilibus matia pria est incorruptibilis. Sed in oībus substantiis intellectualibus id: qđ tenet locū priae potentiae & subiecti est ipa eaz substantia cōpleta. Igit sba ipa est icorruptibilis. Nihil āt est corruptibile: nisi p hoc q; sua sba corrūpit. Cū igit aia humana sit sba intellectualis: ipossibile est ipam corrūpi. Et hēc est rō septima: cui octaua sub his uerbis ānectit: oē: qđ corrūpit corrūpit p hoc q; aliqd patit. Nā & ipm corrūpi est qđdā pati. Nulla āt sba intellectualis pōt pati tali passiōe q; ducat ad corruptionē. pati. n. rectpe quoddā ē. **Q**đ āt recipit a sba intellectualis: oportet: q; recipiat in ea p modū spūs. s. intelligibilis. Qđ uero sic in sba intellectuali recipit est pficiēs substantiā intellectualē: & nō corrūpens eā: eo q; itelligibile est pfectio itelligētis. Cū igit aia hūana sit intellectua. Impossibile est ipam corrūpi. **N**onū argumētū est tale. Sicut sensibile est obiectū sensus: ita itelligibile est obiectū intellectus. Seusus āt ppria corruptiōe nō corrūpit: nisi p excellentiā sui obiecti: qā excellēs sensibile corrūpit sensū sicut uisus corrūpit a ualde fulgidis: & audit⁹ a sonis fortib⁹. Dico autē ppria corruptione: qā sensus ēt corrūpit p accidenē pp corruptionē subiecti. Qui tñ modus corruptionis nō pōt accidere intellectu: cū n sit a corpe dependēs. Patet ēt q; nō corrūpit pp excellentiā sui obiecti qā q; itelligit ualde itelligibilia: nō minus itelligit minus itelligibilia: sed potius magis: qā excellens itelligibile nō corrūpit. Immo magis pficit intellectū. Intellectus igit nullo mō ē corruptibilis. Ergo aia intellectua est immortalis. **H**ēc āt rō sic format a Bonauentura i. ii. sen. Ois uirtus corruptibilis lēdi ē ab obiecto iproportionabiliter excellenti: & magis nata est delectari in medio: q; in extremo. Sed aia rōnalis nō est huiusmodi: qm pficit in maximo itelligibili. Ergo aia rōnalis nō est corruptibilis. **D**edmo sic arguit doctor san. in sūma contra gentiles dicēs. Itelligibile est ppria pfectio intellectus. Vñ intellectus in actu & itelligibile in actu sunt unū. Qđ igit conuenit itelligibili: in quātū est itelligibile: oportet cōuenire intellectu: in quātū huiusmodi: qā pfectio & pfectibile sunt unius generis. Itelligibile āt in quātū est itelligibile: est necessariū & incorruptibile. Necessaria. n. pfecte sunt intellectu cognoscibilia. Cōtingentia uero in quātū huiusmodi: nō nisi deficiēter. Habet. n. de eis: nō scia: sed opinio. Vñ & corruptibilis. Intellect⁹ sciam habet: fm q; sunt icorruptibilia: in quātū. s.

sunt uniuersalia: de quibus prius dictum in primo posteriorum: quod uniuersalia
 quod recipiuntur in anima: sunt immortalia & incorruptibilia. Oportet igitur intel-
 lectum esse incorruptibilem. ¶ Hoc medium ponit praefatus doctor sub
 aliis uerbis ibidem dicens. Proprium perfectum hominis secundum animam est aliquid in-
 corruptibile. Propria. n. perfectio hominis: secundum quod homo est intelligere. Nam
 per hoc differt a brutis & plantis atque inanimatis. Intelligere autem uniuers-
 salium est & incorruptibile: in quantum huiusmodi. Perfectiones autem
 oportet esse perfectibilibus proportionatas: quia intellectus comparatur ad
 obiectum: sicut mensura ad mensuratum: ut dicitur in quinto metaphysicae. Sed
 inter mensuram & mensuratum semper est proportio: ergo anima huma-
 na est incorruptibilis. ¶ Hanc rationem dominus Bonauentura sic format. Ra-
 tione inquit obiecti probatur animam rationalem esse immortalem. Necessarium est. n.
 proportionem esse cognoscentis ad cognitum: seu potentiae ad obie-
 ctum. Sed omne intelligibile: in quantum huiusmodi: est incorruptibile:
 ergo anima est incorruptibilis. Item uniuersale quod est in intellectu obiectiue
 est necessarium & incorruptibile: ergo intellectus est incorruptibilis. Item
 ueritas: quod est obiectum intellectus: incorruptibilis est: ergo ipsa anima: quod
 est apta nata intelligere ueritatem est incorruptibilis. ¶ Aliter format
 hanc rationem dominus Petrus de tarantasio in. ii. sen. dicens. Cuius subiectum
 est corruptibile necesse est ipsum: quod inest illi subiecto esse corrupti-
 bile. Probatur quia accidens sine subiecto stare non potest: nec de subies-
 to in subiectum migrare. Sed anima est subiectum intellectualium
 habituum: ergo si corrumperetur anima corrumperentur omnia quae
 sunt in ipsa quomodocumque sint uel subiectiue: uel obiectiue. Consequens
 est falsum: ergo etiam antecedens. Falsitas consequentis ex hoc
 patet: quia ueritas propositionum necessariorum & principiorum di-
 sciplinabile est incorruptibilis: tum etiam quia scientia non est nisi
 de necessariis & incorruptibilibus ut patet per philosophum in primo
 posteriorum. Ergo impossibile est animam rationalem corrumpi.

¶ Aliter etiam a quibusdam hoc medium sic formatur. Quicquid re-
 cipitur in aliquo: recipitur in eo per modum eius in quo est: ut dicitur in
 libro de causis. Sed formae rerum recipiuntur in intellectu possibili:
 prout sunt intelligibiles actu. Sunt autem intelligibiles actu: prout
 sunt immateriales & uniuersales: & per consequens incorruptibiles:
 ergo intellectus possibilis est incorruptibilis. sed intellectus possibilis
 est aliquid animae humanae. Ergo anima humana est incorruptibilis. ¶ Sanctus et
 Thomas ex hoc medio sic arguit. Facies secundum primum in. iiii. de anima est honorabi-
 li facto. Sed intellectus agens facit intellectu intelligibilia. Cum igitur intelli-
 gibilis actu igitur hominis: sint incorruptibilia: multo fortius intellectus agens quod facit

Ipsa erit icorruptibilis. Ergo & aia humana: cuius sumē est intellectus agens est icorruptibilis. ¶ Ex hoc etiam medio Egidius romanus sic argumētatur uniuersale est semper & ubiq. Si ergo intellectus tendit ī uniuersale: quia ipse est uniuersalium: sicut sensus est singulariū. Et ipse intellectus est: q̄ facit uniuersalitātē ī rebus cum uniuersalia de se sint icorruptibilia: quia sūt semper & ubiq. oportet animā: q̄ per suū actum tendit in tale obiectum: quod est uniuersale: esse icorruptibile. ¶ Aduertat tamē cādūsus lector: quod omnes iste rōnes: quas hic in decima rōne exarauis: pro una tātum rōne posuisti: quia iudicio meo cōcidere uidētur: cum omnes idem medium assumātur pater. Ideo autē omnes hic recitauit: ut ueritas cōclusionis clarius elucescat. ¶ Vnde cimo pro animæ immortalitate sic instat. Quæctiq. incipiūt esse: & de finūt per eandem potentiā habent utrūq. Eadē enim est potētia ad eē & nō esse. Sed anima intellectiua nō potuit incipere esse: nisi per potētiā primā agentis. Nō enim est ex materia: q̄ potuerit præfuisse. Igit nō est aliqua potentia ad nō esse elus: nisi in primo agente: secundū q̄ potest nō īfluere ipsi animæ esse. Sed ex hac sola potentia nihil potest dici corruptibile: tū quia res dicitur necessaria & cōtingentes secūndum potētiā: quæ est in eis: & nō secundū potētiā dei: ut supra ostēsum est: tū etiam: quia deus: qui est institutor naturæ: nō subtrahit reb⁹ quod est proprium naturis ipsarum. Propriū autē cuiuslibet naturæ intellectūalis est: q̄ sit perpetua uelut plato etiam dixit. Vnde hoc a deo nō subtrahetur. ¶ Duodecimo sic arguit Egidius. Illud: quod de se nō subiacet tempori: nec determinatur ad locū est icorruptibile. Aia rōnalis est huiusmodi Ergo cōclusio. Maiorē præsupponit tanq̄ notam. Minorem uero sic pbat. Dicimus enim ingt uniuersalia esse semp & ubiq: nō q̄ uniuersalia sint omnia ī suis primis: uel ī suis particularibus: propter quod destructis primis īpossibile est aliquid aliorū remanere: tamen quia possunt uniuersalia intelligi: nō intellectis primis: cū ratione primorū cōpetat eis esse hic & nunc. Intellectis ergo uniuersalibus sine primis: intelliguntur abstracta ab hoc & nunc: & cōsequenter intelliguntur abstracta a loco: rōne cuius dicimus ea ubiq. esse: & a tempore: rōne cuius dicimus ea esse semper. Propter quod si uniuersalia secundū q̄ huiusmodi: nō subiacēt tempori: nec determinant ad locū: Anima quæ per actum intelligendi tēdit in uniuersale secundū se nō subiacet ipsi tēpori: q̄ fūdatur in motu primū mobilis. Et si subiacet ei: hoc est ratione corporis: nec de se determinat ad locū nisi ratione corporis unde secundū Boetiū in de ebdo. Cōmunis animi cōceptū

apud doctos & sapientes esse: Incorporalia in loco non esse. Anima ergo de se non subiacet tempori: nec determinatur ad locum. Er omne tale est incorruptibile. **C**Hæc ille. **C**Hoc etiam medium tangit Thomas in prima parte questione. li. arti. quinto. Huius igitur incorruptibilitatis signum accipi potest ex eius intellectuali operatione: Quia enim unumquodque operatur secundum quod est actus: operatio rei indicat modum esse ipsius. Species autem & ratio operationis ex obiecto colligitur. Obiectum autem intelligibile: cum sit supra tempus est sempiternum. Vnde omnis substantia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam. **I**n summa uero contra gentiles præfatus doctor sic format argumentum: Omnis substantia corruptibilis subiacet motui & tempori. Anima rationalis non subiacet motui nec tempori: ergo ipsa est incorruptibilis. Maiorem præsupponit rationem ueram & notam. Minorem uero sic probat: Nam unumquodque perficitur secundum modum sue substantiæ. Ex modo igitur perfectionis alicuius rei potest accipi modus substantiæ ipsius. Intellectus autem non perficitur per motum: sed per hoc quod est extra motum existens. Perficitur enim anima secundum intellectualem scientiam & prudentiam sedatis perturbacionibus & corporalibus animarum passionibus: ut patet per philosophum in. vii. physicorum. Vnde dicit: quod anima sedando & quiescendo fit sciens & prudens. Modus igitur substantiæ intelligentis est: quod esse suum sit supra motum: & per consequens supra tempus. Esse autem cuiuslibet rei corruptibilis subiacet motui & tempori. Impossibile est igitur animam intellectualem esse corruptibilem. **T**ertio decimo animarum rationalis immortalitas sic comprobatur. Nam: ut dicit Commentator in. iiii. de anima. Sicut se habet materia prima ad omnes formas sensibiles: ita se habet intellectus possibilis ad omnes formas intelligibiles. Sed materia prima est incorruptibilis: ergo etiam intellectus possibilis est incorruptibilis. Hanc rationem doctor sanctus sic fortificat. Esse igitur intelligibile est permanētius: quam esse sensibile. Sed id: quod se habet in rebus sensibilibus per modum primi recipiētis: est incorruptibile secundum suam naturam: scilicet materia prima. Multo igitur fortius intellectus possibilis: qui est receptivus formarum intelligibilium: est incorruptibilis: ergo & anima humana cuius intellectus possibilis est pars: est incorruptibilis. **H**anc uero rationem Dominus Bonauentura sic format. Ex perfectione inquit ordinis uniuersi colligitur animam rationalem esse immortalem. Nam in ordine creaturarum uniuersi reperimus primam materiam: & ultimam formam: & æque uel magis est de complemento uniuersi ultima forma: sicut & prima materia. Si igitur prima materia est incorruptibilis. Ergo & ultima forma. Sed ultima forma est anima rationalis: ergo anima rationalis est incorruptibilis. **Q**uarto decimo sic arguit sanctus doctor

lucis pro immortalitate animæ in summa contra gentiles dicēs. Nulla res corrumpitur ex eo: in quo consistit sua perfectio: Hæ enim mutationes sunt contrariæ: scilicet ad perfectionem & corruptionem. Perfectio autem animæ humanæ consistit in abstractione quadam a corpore. Perficitur enim anima scientia & uirtute: Secundum scientiam autem tanto magis perficitur quanto magis immaterialia considerat. Virtutis autem perfectio cōsistit in hoc: quod homo corporis passionēs nō sequatur: sed eas secundum rōnem temperet & refrenet. nō ergo corruptio animæ consistit in hoc: quod a corpore separatur. Sed dicebat aduersarius: quod perfectio aīæ consistit in separatiōe eius a corpore secundū operationē. corruptio autē in separatione sūm esse. Et sic nō sequitur cōclusio. Dicendum est: quod hæc obiectio nihil est. Operatio enī rei demonstrat substantiam & esse ipsius: q̄ia unūquodq̄ opatē sūm q̄ est ens: & propria operatio rei sequitur propriam ipsius formam & naturam. Nō potest igitur p̄fici operatio alicuius rei: nisi sūm q̄ perficitur eius substantia. Si igitur aīa sūm operationem suā p̄ficitur in re linguendo corpus & corporalia: Substantia sua in esse suo nō deficiet p̄ hoc: q̄ a corpore separat. ¶ Hac etiam rōne utitur Dñs Bonauētura in. ii. S. ad probādum Intentū dicēs. Omnis uirtus: q̄ p̄ recessum & im̄p̄mixonem cū corpore corruptibili fortificatur: & potentior efficiē: est incorruptibilis p̄ naturam. aīa rōnalis est huiusmodi: quia tanto magis releuatur sp̄itus & homo interior: quanto magis mortificatur homo exterior: ergo anima rōnalis secundum naturā suā nō est corruptibilis. ¶ Quintodecimo animæ immortalitatem sic declaro. natura le enim desiderium nō potest esse frustra: ut uult cōmentator in. ii. metaphisicæ: eo q̄ in fundamento naturæ nihil est uanum & ociosū: ut dicatur a philosopho & ab eodem cōmentatore ibidem. Alexander etiam de ales dicit in. ii. S. q̄ in nulla creatura est aliquis appetitus naturalis ad aliqd: quod nō possit cōsequi p̄ se uel p̄ superiorem uirtutē. Et dicit præfatus alexander: quod ista est q̄dam maxima: & propositio tantæ ueritatis q̄ de ipsa nullus sapiens dubitat. Dicit etiam alexāder græc? cōmentator aristotelis i. i. phisic. qd̄ appetitus naturalis siue nālis inellectu nō potest esse frustra. Deus enim & natura nihil agūt frustra: ut dicit phis i primo & ii. de cælo: & iii. de aīa. Impossibile est igitur naturale desiderium esse frustra aut inane: siue naturale appetitū eē uanū. Sed sic est: qd̄ unūq̄q̄ naturaliter suo mō esse desiderat. Oīa enī esse appetūt: & illius cā oīa sūt. ut dicit phis i libro de aīa. Boetius etiā dicit in libro de cōsolatione: qd̄ oīa appetūt esse unū. Et multipliciter hoc probatur ibidem. Vnūq̄q̄ enim sicut custodit suū esse: ita custodit suā

unitatem. De aialibus autem hoc maxime cōstat: q̄a omne aial natu-
raliter fugit mortē: & cōsequenter naturaliter uitam appetit. Vñ Boe-
tius in eodem libro de cōsolatōe dicit: qđ omne aial uitā tueri laborat.
Cicero i primo officiorū. Principio inq̄t oīum animātū generi a natu-
ra tributum est: ut se uitam corpusq; tueatur: declinetq; ea: q̄ sibi noci-
tura uidentur. ¶ Iosephus etiam uidens libro. vi. de bello iudaico hāc
sententiam asserit dicens. Siquidem naturæ lex ualidissima: ut uelint
usuere: in oībus aialibus sita est. Sed inter cætera aialia homo maxime
fugit mortē naturaliter. Nō enim necesse est hoc probare: cū sensu pa-
teat. Negare aut̄ ea: q̄ patēt ad sensum est ibecilitatis intellectus ut philo-
sophus dicit. Vt quid tot medici tot pharmaca: tot antidota. Quorsū
hæc spectant: nisi q̄a homines uitā suā uellent protrahere: quātū pos-
sibile est. Vnde Apostolus. ii. ad corinthios. vi. Nolimus expoliari: sed
sup̄uēstiri. Et loquitur in persona naturaliter loquentiū. Desideriū au-
tem in rebus cognoscentibus sequitur cognitionem. Sensus enim nō
cognoskit siue nō percipit esse nisi sub hoc hīc & nunc. Et idco Bruta:
q̄ sola cognitione sensitiua utunt̄: sicut nō percipiunt aut cognoscūt eē
nisi sub hoc & nūc: ita nec etiam appetūt ipsū nisi sub hoc & nūc. Sed
intellectus: qui abstrahit ab hoc: ab hīc & nūc: apprehendit eē simpli-
citer & absolute & s̄m oē tēpus. Vñ oē hīs intellectum naturaliter de-
siderat esse semp. Hō igit̄ naturaliter appetit ppetuo manere: & natu-
rale desideriū hēt ad semp esse. Cū igit̄ naturale desideriū nō possit eē
inane: nec appetitus naturalis possit esse frustra: ueluti sup̄ius elucida-
uimus. Et hō p̄ aiam intellectiua sp̄ eē appetat: q̄a p̄ eādem apphēdit
ipsum esse absolute: & secundum omne tempus: qđ pecora nō faciunt
Impossibile est ipsam aiam intellectiua corrumpi quia si corrumpere-
tur: iā hoc naturale desideriū ad semp essendū esset frustra & iane: qđ
ē impossibile s̄m oēs sapientes & philosophātes. ¶ Hāc rōnem tāgit et̄
Doctor ueritatis Thomas i sūma cōtra gentiles dicēs. Impossibile est
naturale desideriū esse inane. natura enī nihil facit frustra. Sed quodli-
bet intelligens naturaliter desiderat esse ppetuū non solum ut perpe-
tur esse s̄m speciem sed etiam s̄m indiuiduū. Quod sic patet: Natura
hīs enī appetitus q̄busdā quidē inest ex apprehensione. sicut lup⁹ na-
turaliter desiderat occisionē ouīū: q̄bus pascitur. Et hō naturaliter de-
siderat felicitatē. Quibusdā uero absq; apphensiōe ex sola iclinatiōe
naturalīū principiorū: q̄ naturalis appetitus i q̄busdā dicitur: sicut gra-
ue appetit esse deorsum: quia locus proprius est cōseruatiuis locati
Vtroq; autem modo est in rebus naturale desiderium essendi: cuius si-
gnum est: quia & ea: quæ cognitione carent: resistunt corrūpentibus

secūdum uirtutem suorū principiorū naturalium: & ea q̄ cognitionem hñt resistūt eisdem secūdum modū suā cognitiōis. Illa igit̄ cognitiōe carētia: quorū principis inest uirtus ad conseruandum eē ppetuū: ita q̄ maneāt eadē semp̄ scdm̄ numerū: naturaliter appetūt eē ppetuū etiā scdm̄ idē nūero. Quorū aut̄ principia nō hñt ad hoc uirtutem: sed solū ad conseruandum esse perpetuum scdm̄ idem specie & sic naturaliter appetunt perpetuitatem. Hanc igitur differentiam oportet in his inueniri: quibus desiderium essendi cum cognitione inest: ut scilicet illa: q̄ non cognoscunt esse: nisi ut nunc desiderant esse: ut nunc: non autem semper: quia esse sempiternum non apprehendunt: desiderant tamē eē speciei perpetuum: tamen absq̄ cognitiōe: q̄a uirtus generatiua: q̄ ad hoc deferuit: praeambula est: & non subiacens cognitioni. Illa igitur: q̄ ipsum eē ppetuum cognoscūt: & apprehendunt: desiderāt ip̄m naturali desiderio. Hoc aut̄ cōuenit oibus substantiis intellectualibus: oēs igit̄ substantiæ intellectuales naturali desiderio appetūt eē ppetuū: ergo impossibile ē: q̄ deficiāt. Cū ergo aīa humana sit substantia intellectualis: Impossibile ē ip̄am corrūpi. ¶ Hæc ille ubi supra. ¶ Decio sexto Aīæ rōnalis immortalitas sic euidenter cōprobat. Quicqd̄ destruit̄: uel destruit̄ p separationem formæ a materia: aut diuisione partium integralium: aut destructione subiecti: uel deferētis: aut actiōe cōtrarii aut absentia causæ. Separatione materiæ destruit̄ res dupliciter: aut diuisione formæ: q̄ pmanet sepata: ut cum diuidit̄ aīa rōnalis a corpore: quæ diuisio dicit̄ mors: uel diuisione formæ: quæ non manet sepata: ut i extinctione ignis. Et hæc diuisio uocat̄ proprie corruptio. Diuisione partium integralium fit destructio: ut cum ligna & lapides destruuntur: destruitur domus. Destructione uero subiecti: ut cum destruitur oculus: destruitur uis uisua: & destructo pariete destruitur pictura: quæ erat in ip̄so. Destructione deferētis: destruitur quod ferebat̄: ut cum fracto uase effundit̄ liquor: qui in ip̄so erat. Actione cōtrarii destruit̄ sicut calor destruitur p actionem frigidī. Per absentiam causæ fit destructio: sicut lumen aeris siue dies deficit sole subtracto: cuius pntia erat eius causa. Sed nullo istorū modorū corrūpit̄ aīa rōnal̄: ergo nullo mō corrūpit̄. Probatio mediæ. ¶ Primo enim mō nō pōt̄ destrui: q̄a ip̄a non ē cōposita ex materia & forma: ueluti sup̄ius patuit: ergo non pōt̄ fieri i ea diuisio formæ a materia: cum ip̄a sit forma simplex substantis & imaterialis. Et cōsequenter nec ēt pōt̄ ab ip̄a separi: q̄a simplex forma idiuisibilis ē: corruptio at̄ rei cōsistit i diuisione ip̄i: sicut ēt eē eius cōsistit i diuisione: rōne cuius dicit̄ hæc maxima. Quod eē cuiuslibet rei cōsistit i indiuisibili: unū enī: qđ conuertit̄ cū ente: nihil addit

supra ens: nisi idiuisionem. Nam unū dicitur ens idiuisum. Indiuisum dico i se: sed diuissum: hoc est distinctū ab aliis. Cū uero aliquid definit esse ens: definit etiam esse idiuissum. Ois ergo corruptio i diuissioe & separatione cōsistit. In aīa igit: cū sit simplex & imaterialis: nulla diuissio nulla separatio cōtingere pōt: nec forma a materia: nec esse ab ipa forma: quia forma a seipsa non pōt separari. Hæc autē latius & diffusius discussa sūt superius. Secūdo mō nō pōt destrui aīa rōnalis ppter destructionē partium: integraliū. cū sit simplex & imaterialis: & careat huiusmodi partibus. **T**ertio nō pōt destrui ad destructionē sui subiecti: quia ipsa nō est accidēs: nec forma materialis ex corpore depēdens: ut ad corruptionē corporis possit corrūpi. Et hoc sufficiēter declaratū ē i præcedētibz. **Q**uarto nō pōt destrui pp destructionē deferētis siue cōtinentis: cū nō indigeat deferētī: sicut liquor uase idiget quo cōtineatur. **Q**uinto nō pōt destrui per actionē cōtrarii: quia nō hēt cōtrariū: quo destruat. Aīa enī potēs est intelligere oīa. Quod non eēt uerū: si esset ei aliquid cōtrarium. Aīa enī nō eēt receptibilis ipsius: nec similitudinis eius: & sic nō posset intelligere ipsum. Præterea uisus nullam formā uisibilem habet sibi cōtrariam: ergo nec intellectus aliquam formā intelligibilem habet sibi cōtrariam: Hoc etiam cumulate dictū ē superius: qā calidū & frigidū: albū & nigrū in intellectu nō sūt cōtraria. **S**exto & ultimo nō pōt destrui per absentīā suæ causæ: qā nullam causam habet: nisi aternā. Nam a prima causa imediate fluūt: q̄ oibus rebus semper adest: & nūq̄ est absens: nec aliquando deficiet: quia est aterna: & regnabit i sæcula seculorū. Aīa ergo rōnalis nullo mō pōt destrui: cū nullo p̄dictorū modorū destruētibilis sit: nec alius modus destructionis possit inueniri. **D**ecimo septimo iterū p incorruptibilitate aīæ sic instat. Mediū p̄cipat naturā extremorū. Sed hō mediū est iter intelligētias spiritalēs: quos angelos uocamus: & pecora: ergo p̄cipat de naturis utriusq̄ horū duorū extremorū. Quātū enī ad corp⁹: habet qd cōe cū beluis. Sed quātū ad aīam: habet qd cōe cū intelligētis. Vñ Crispus Salustius in charilinario. Sed nra oīs uis in corpore & aīo sita est. Aī imperio: corporis seruitio magis utimur. Alterū nobis cū diis: alterū cū beluis cōe est. Habet igitur corruptibile corpus cū beluis. Animū uero seu spiritū immortalē cum intelligētis. Id est sicut intelligētia sūt immortales ita & aīus noster: q̄ tenet ismū gradū in intelligētis fm cōmentatorē: ē immortalis. **H**anc rōnem tāgit et beatus gregorius p̄p̄fex maximus in. liii. dial. Hō inqt sicut in medio creatus est: ut esset inferior angelo: superior iumēto: ita aliquid habet cū summo cōmune: aliquid cōmune cū infimo: immortalitatē scilicet spiritus cum

DE IMMORTALITATE

angelos: mortalitate uero corporis cum summo. ¶ Potest aliter formati
hæc ratio. Tres enim spiritus creauit omnipotens: unum quoniam nec carni unum nec
moris. Et iste est spiritus angelicus. Alium quod carni unum est: & cum carne parti-
ter extinguitur. Et iste est spiritus summo. Ergo dat medium iter hæc
duo. Videlicet spiritus hominis: qui carni copulatur: nec tamen cum carne
moris. ¶ Hoc et tetigit gregorius in pallegato dialogorum libro. Tres in-
quit uitales spiritus creauit omnipotens. Vnum quod carne non tegit: scilicet an-
gelorum. Alium quod carne tegit: & cum carne moritur: scilicet brutorum animalium.
Alium quod carne tegitur: & cum carne non moritur. scilicet hominum. ¶ Decimo octa-
uo sic arguit. Dominus Bonauentura in. ii. S. dist. xviii. Ad hoc inquit quod unum
uersum sit completum: necesse est inuenire creaturarum differentias secundum per-
fectionem combinationem. Sed corrigat respice in uniuerso substantia habentem ma-
gnitudinem existentem incorruptibilem: Vt corpus celi & contingit replere
substantiam incorruptibilem: quod nec est magnitudo: nec constituta magnitudi-
ni. Ergo contingit replere substantiam mediā incorruptibilem: quod non sit magni-
tudo. sed coniuncta magnitudini. Sed hæc est anima rationalis. Ergo ex per-
fectione ordinis uniuersi constat animam rationalem esse immortalem. ¶ Decimo nono.
Homo est finis uniuersi. Sumus enim nos quodammodo finis omnium: ut di-
cit philosophus in. ii. philosophorum: finis autem nobilior est: quod ea quod sunt ad finem ut ipse
met philosophus dicit. Cum ergo quattuor elementa semper durabunt: quantum ad
eorum substantiam & corpus et celi sit incorruptibile: uidetur quod homo quod est seruus
spiritui secundum animam nunquam debeat corrupti per rationem consequentiam: quia nobilitas
& excellentia rei secundum incorruptibilitatem ipsius maxime attenditur. Confirmat
predicta ratio Quia anima rationalis est prestantior & nobilior atque excellentior omni
corpore. Sed corpora celestia sunt incorruptibilia: ut probat philosophus
in libro de celo & mundo: ergo multo magis anima intellectiva est incorrupti-
bilis. Ista tamen ratio non est necessaria: sed persuasiva. ¶ Vigesimo
sic arguit Dominus Bonauentura. Nulla forma corruptibilis nata est super se
reflecti. Et nos est super hoc comprobauimus. Sed anima rationalis secundum actum
suum proprium nata est super se reflecti: quia anima intelligit se: & amat se. Intellectus
enim intelligit se: & intelligit se intelligere. Voluntas est uult & diligit seipsam:
& uult se uelle. Ergo anima rationalis non est corruptibilis. ¶ Vigesimo
primo sic. Omnis uirtus: quæ non habet finem in operatione: non
habet finem in tempore. Sed uirtus intellectiva non habet finem in ope-
ratione. Non enim determinata est ad tot intelligenda: quin adhuc plura
intelligere possit: ergo uirtus intellectiva non habet finem in tempore.
¶ Vigesimo secundo sic arguunt nonnulli. Nam philosophus dicit in. iiii.
de anima: quod Anima est locus specierum. Sed locus conseruat loca-
tam: ergo si similitudo bona est: oportet quod in anima intellectiva: de
qua loquitur species intelligibiles conseruentur. Sed intellectus potest

Intelligere præsentibus intelligibilibus: sicut sensus sentire præsentibus sensibilibus. Ergo anima potest per se in actum intelligendi: sine hoc quod aliquid a corpore accipiat. Et ita uidetur: quod sine corpore esse possit ex regula: quam Aristoteles in principio de anima ponit: quod si anima habet operationem propriam sine corpore: est separabilis. Ergo anima rationalis est incorruptibilis. **C** hæ autem rationes: quæ hætenus adductæ fuerunt: phisicæ sunt: nec tamen omnes necessariæ: quia nonnullæ etiam sunt probabiles & topicæ: atque persuasibiles. Quare si res rationes rheogolicas etiam adduxero: nullas postmodum: quas adducam: habebo. **C** Vigesima tertia est: quam magister recitat in illi. ex intentione Augustini: & bona uentura etiam ipsam commemorat: Quæ talis est. **C** Anima est Imago dei & similitudo: ueluti superius patuit. Si ergo anima secundum suam naturam est imago dei: sibi assimilatur: hoc autem non esset si mortis termino clauderetur. Sed cum sit Imago dei: non potest mortis termino finire. Est igitur immortalis. **C** Vigesima quarta ratio hæc est. Si anima esset mortalis & corrupto corpore corrumpere: sequeretur quod multa: imo quasi omnia bona remaneret irremunerata. & pene omnia mala remaneret impunita. Et ex hoc sequeretur: aliud maius inueniens uidelicet: quod iustitia dei nulla omnino esset: quoniam sequeretur: quod ipse deus esset iniustus hæc autem sunt inconuenientia maxima: quia & philosophus in topicis: & poete omnes atque oratores deum esse iustum affirmant: in quo: cum sit summe bonus imo quia est bonitas ipsa per essentiam: nulla iniustitia accedere potest. Si enim principes & potentatus huiusmodi boni appellantur: & maximis laudibus & præconis ab omnibus extolluntur: quando iustitiam fouent & conseruant: bonos honoribus & præmiis illustrando: malos uero supplicis afficiendo: quia per hoc bonum commune: quod bono particulari feminet: conseruatur: quanto magis deus: qui est rex regum: & dominus dominatum: cuius regimini & prouidentia tota creatura subiicit: laudandus erit in hoc: quod reddit unicuique: quod suum est: alias non haberet prouidentia rerum: quia entia nolunt male disponi secundum primum in xii. metaphisice. Vnde diuinus ille uates liris^o di xii. iust^o es domine: & rectum iudicium tuum. Et iterum iustus dominus & iustitias dilexit: negat^o uidit uult^o eius. Et alibi semel loquutus est deus: duo hæc audis: quia gratias dei est & tibi domine misericordia: quia tu reddes unicuique secundum opera sua. Deus igitur summe iustus est: & iniustitia in ipso non est ulla. Prius conseruata: seu prius præcedentis huius rationalis discursus probat: uidelicet. Si anima corrumpere: Bona quasi omnia remaneret irremunerata: & mala impunita. Quot enim martyres pro amore christi passi sunt & tantis suppliciis atque libris affecti: Quot uiri sancti & probi pro deo corpus suum ieiunius &

DE IMMORTALITATE

abstinētis macerauerūt. Quot hoies frugi mortem potius subire uoluisse: q̄ praeceptis dei nō obteniperare. Et tamē isti nullum prēmii suoz laborz i hoc mūdo sūt cōsequuti. Si igit mors aīum pariter & corpus extingueret: bona opera talīū uirorum: quos supra memorauis remanerēt irremunerata. Frustra pphete oēs pro deo mortificati fuissent. Quoz unus dixit: Propter te mortificamur tota die estimati sumus sicut oues occisiois. Frustra iohannes baptista Antra deserti teneris sub annis petiisset: Oīa apostolorz & martyru opera uana esset & ridiculosa. Pietissimi cōfessores inaniter & sīn premio corpus suum ieiuniis abstinētis disciplinis & maceratiōibus afflixissent. Doctores celeberrimi ecclesie sancte dei i uanū pro fide catholica laborassent & scripsissent: Frustra essent lucubratiōes & uigiliae Thomae illius agnatis: cūlus doctrina resulget & micat ecclesia uelut luna sole coruscat & illustratur. ¶ Nouimus etiam & scimus: quod multi hoies perditissimi & scelestissimi: qui uiuētes oīum scelerū & flagitiorū uolubro coīquinati fuerūt nullos suorū criminū & reatuū i hoc mūdo penas deerūt. Si ergo aīa nō esset immortalis fateri necesse est: quod eorū scelera & peccata remanerēt impunita. Et sic iustitia dei periret q̄a & boni irremunerati: & mali ipuniti remāerēt. Sed q̄a nullū bonū irremuneratū: & nullū malū ipunitum remanet apud eum: qui reddet unicuiq̄ fm̄ opera sua. Ideo necesse est: ut dicam⁹ aīam rationalem imortalem & incorruptibilem esse. Si quis uero dicat: quod uirtus i hoc mūdo suū prēmii cōsequitur: & uicium suū supplicium: uehēmēter errat: q̄a ad sensum uidemus totum oppositum. Palā enī est: quod hoies frugi & iusti: qui rectum uirtutis & probitatis callem nō derelinquūt: hoc in mūdo afiligūtur: & aduersa fortuna premūtur: fm̄ illud Salomōis eu loglū. Filius: qui diligitur a dño corripitur. & iterum Quem enī diligit dñs: corripit. Flagellat aut omnē filiū: quem recipit & ipse deus optamus maximusq̄ i apocalypsi loquitur dicēs. Quos ego diligo: arguo & castigo. Videmus etiam ad sensum: qd̄ uiris scelestis & oī morbo aī laborātibus prospera cūcta succedūt: & pene oīa ex uoto & aī sententia ipsīs euentūt. Quā rem sanctissimus ille iob admirans dicebat. Quare impii uiuūt: subleuati sūt: cōfortatiq̄ diuitiis. Domus eorum permanet corā eis propinquorum turba & nepotū i cōspectu eorum: Bos ipsorum cōcepit: & nō abortiuit: uacca peperit: & nō est priuata fatu suo. Tenēt timpanū & cytarā: gaudēt ad sonum organi. Ducūt i bonis dies suos & cetera. Hæc ex libro iob. xxi. c. Dauid quoq̄ dixit. Vī: p̄ quo peccatores dñe: usq̄ quo peccatores gloriabuntur. Ieremias quoq̄. c. xii. ait. Quare uia ip̄orum prosperatur: bene est oībus

& puaricāf: & inīq agūt. Hoc. n. uidem⁹ ad ſenſū. Vñ Martia. i uacer
 ram. Et delator es & calumniator. & fraudator es: & negotiator. Et ſel
 lator es: & lanīſta. Miror quare nō hēas uacerra nummos. Quaſi ue
 lit dicere. Viri tales: & horum ſimiles ſoliti ſunt habere pecunias. Vir
 tuti autē non eſt locus. lūeālis. Aude aliquid breuib⁹ gyaris & car
 cere dignum. Si uis eē aliqd. Probitas laudat & alget. Saluſtius in cha
 tilinario Virtus hebeſcere: paup⁹ pro probro haberi capit. Si enim
 Ariſtoteles p diuinam oipotentiā reuocaret ad uitam: & tritis lacernis
 deambulare ſatius ab omnibus cēſeret. Qui etiā ſm deū uluūt & pe
 ius læto flagitium timent: inſulſi & inſipientes iudicantur. Que oīa ad
 mirans Boetius libro primo de philoſophica conſolatione in hac uer
 ba prorupit. O ſtelliteri cōditor orbis. Qui ppetuo nixus ſolio. Rapi
 do cælum turbine uerſas: Legemq; pati ſidera cogis. Et poſtea ſubiun
 git. Omnia certo ſine gubernas. Hominum ſolos reſpuiſi acē⁹. Merito
 rector cohibere modo. Nā cur tātas lubrica uerſat. Fortuna uices pre
 mit inſontes. Debita ſcleri noxia pāna. At peruerſi reſidēt cæſſo. Mo
 res ſolito ſanctaq; calcant. Iniuſta uice colla nocentes. Latet obſcuris
 condita uirtus Clara tenebris. Luſtuſq; tulit crimē Iniqui. Nil periuria
 Nil nocet iſpis Fraus mendacii Compta colore. Sed cū libuit uirtibus
 uti. Quos inumeri Mecui⁹ populi. ōmōs gaudent ſubdere reges.
 Oīa miſeras reſpice terras. Quiſq; rex & fœdera nectis. Operiſtanū ps
 nō uilis. Omnes quatimur fortunæ ſalo. Rapidos rector comprime
 fluct⁹. Et quo cælum rēgſ imēſū Firma ſtabiles fœdere terras. ¶ Hac
 ille. ¶ Patet ergo q; probi utri & homines. frugi hoc ī mundo aduerſa
 fortuna premiūt & affliguntur: hoies uero ſcleribus implicti fauentē
 hñt fortunā: quæ ſecū locat: & iſpis in pñti uita plurimū arridet. Si er
 go corrupto corpe aīa corruperet: iā nō nō ſeq̄ret q; multa bona irre
 munerata: & multa mala ipunita remanerent: ſed etiā ſeq̄ret: q; iuſti p
 bonis eorum opib⁹ haberent pānā: mali uero pro peccatis ſuis cōſeq̄
 rent lātitiā. Et ſic deus eēt iuſtus: & male agerent: quæ oīa dictu hor
 renda ſunt: & nephanda: nec aures audire poſſūt. ¶ Si eni cum corpo
 re aīa piter extingueret: & poſt hanc uitam: nulla alia uita prorsus re
 maneret: uerū eſſet: quod uiri puerſi dictū Malachie. iiii. Vanus ē inq;
 unt: qui ſeruit deo: & quod emolumentum: qui cuſtodiūt pcepta eius.
 Non eſſet equidem aliquod emolumentū: ſi in hac uita boni uiri ſe ul
 derent affligi. & in futuro nō ſperarent pro hac afflictione delectari: &
 utilius eſſet eos bonis preſentibus adherere: & in eis delicate uiueretq;
 deo parere: & mandata eius obſeruare. Si ergo non eſſet alia uita poſt
 iſtā obedire deo non eſſet emolumentū: ſed detrimentum. Vnde re
 s

ete tuba illa apostolica dicebat. Ad hebreos. ii. & prime ad corinthios.
 xv. Si in hac uita tantum sperantes sumus in christo miserabiliores es-
 semus omnibus hominibus. Cum igitur deus acquisitissimus sit & sum-
 me iustus: qui nullū bonū irremuneratū: & nullum malum derelinge-
 impunitū: necesse est ut catholicē dicam⁹. q̄ corrupto corpore anima
 nō corrūpitur: sed semp remanebit immortalis & incorruptibilis: & q̄
 post hanc uitā alia erit uita: in qua: aīa q̄ pie & sancte hoc in seculo ui-
 xerint: gaudiis perfruent̄ eternis: q̄ uero male ppetuis suppliciis tor-
 quebuntur. Hac ratione utebatur æthere⁹ ille clauiger petrus disputā-
 do uel p̄dicando contra illos: qui ad corruptionem corporum animas
 simul emori arbitrabantur: ut dicit Alexander de ales ex auctoritate
 doctorum ueterum: qui affirmant beatum ipetrum apostolum usum
 fuisse hac ratione. Si dicatur: q̄ hæc ratio non cogit: Quia sicut susci-
 tatur corpus: ita potest suscitari & aīa. Respondet bonauetura: q̄ hæc
 instantia triuola est & absurda: quia si destruere aīa: annihilare: & sic
 nō posset suscitari: sed necesse eēt: q̄ alia anima de nouo creare. Et tūc
 non esset eadem anima numero: q̄ prius erat: & cōsequēter nec idē ho-
 mo: sed alius. Et sic unus operaret̄ bonū: & alius pro ipso consequere-
 gloriam: & aliq̄ malū patreret̄: & alius pro ipso reciperet panā. Qd̄
 ē absurdū & incōueniens. & sic instātia nulla ē. ¶ Et iōp̄dicta rō opti-
 me cōcludit: quā etiā Thomas paucis in. ii. S. recitat dicens. ¶ Ad de-
 um inq̄t pertinet habere curā & prouidentiam de omnibus: q̄ in mundo
 sunt & præcipue de iis: quæ circa homines geruntur: & maxime circa
 bonos: & eos qui sunt deo simillimi: ut habetur ex uerbis philosophi. in
 x. ethicorum qui dicit: q̄ homo sapiens ē deo simillimus: & sibi amātis-
 simus. Sed nō potest esse sine iniustitia pulsoris & gubernantis: ut ma-
 li non puniantur: & boni non præmientur. Cum ergo iniustitia i deū
 cadere non possit: oportet omne malum puniri & omne bonū premia-
 ri. hoc autem in uita ista non contingit: cum frequēter bōa malis eue-
 niunt: & econuerso. Ergo bonorū remuneratio: & malorum puni-
 tio erit post hanc uitam. Aīa ergo rationalis ē immortalis. ¶ Hæc ille. Sed
 perferutabitur aliquis sic incidenter. Cur diuina prouidentia permit-
 tit bonos in hac uita torqueri: malos uero latari: quia dictum est supe-
 rius: q̄ qui pie uiuunt in christo affliguntur: & persecutionem patient̄
 hominibus uero scelestis ex uoto cuncta succedunt. Dicitur ad hoc: q̄
 non est aliquis adeo malus in hoc mundo: qui non aliquādo aliq̄ bo-
 num opus operetur: siue aliquod bonum faciat. & ita econuerso: non
 est aliquis adeo iustus qui aliquando saltem uenialiter non peccet: iux-
 ta illud. In multis offendimus omnes. Et alibi dicitur. Si dixerimus q̄a

peccatum non habemus: ipsi nos seducimur: & ueritas in nobis non est. Et iterum, Septies in die cadit iustus: & septies resurgit. Cice. et in epi-
 stolis dicit: quod non est aliquis tam linceis oculis qui aliquando non ceciderit: qui aliquando non offendat. Sed tamen cum de peccatis agitur nullam
 de christo & beata uirgine prorsus uolo fieri mentionem: quia ipse nul-
 lum peccatum actuale admisit: neque dolus inuentus est in ore ipsius.
 Caruit etiam originali: quia de spiritu sancto conceptus est. Beata au-
 tem uirgo maria caruit omni peccato actuali: quia nec ueniale nec mor-
 tale commisit. De originali uero nihil affirmare ausim: nisi id: quod di-
 cit dominus Bonauentura ordinis minorum in. li. sed clarius & diffusius
 in. lii. Id uero quod ipse asserit circa materiam istam uerum esse:
 nullus sapiens ambigit. Sic ergo quando dico quod non est aliquis ita ius-
 tus qui uenialiter saltem non peccet. secludo semper christum & ma-
 trem eius: ne aliquis in sermone me carpere possit. Quia ergo nullum
 Bonum irremuneratum: & nullum malum impunitum est apud deum
 affligit deus iustos in hoc mundo: ut a peccatis suis expurgentur: & cla-
 riores reddantur: quia quod flabellum tritico: quod fornax auro: quod
 lima ferro hoc facit tribulatio uiro iusto: ut dicit Augustinus. E conuer-
 so autem mali in hoc mundo bonis fortunæ lætantur: quia si quid bo-
 ni fecerint: præmium suum consequuntur: antequam ex hac uita disce-
 dant. unde sanctus Grego. in moralibus dicit: quod deus facit cum hominibus
 sicut faciunt homines cum iumentis: & sicut faciunt medici cum agros-
 tis. Dicit enim sic. In suis autem uoluptatibus relaxat iniquus: quia tan-
 to ei temporalia bona suppetunt: quanto ei æterna denegantur. Insu-
 stus ad debitam mortem currens: effrenatis uoluptatibus utitur: quia & uultus
 qui mandandi sunt in liberis pabulis relinquuntur. At contra iustus a
 delectatione transitoria restringitur: quia nimirum Vitulus ad laboris usum
 uitæ deputatus sub iugo retinetur. Negant electi in hac uita Bona ter-
 rena: quia & agris: quibus spes uiuendi est neque a medico cuncta: que appe-
 tunt: conceduntur. Dantur autem reprobis bona: que in hac uita appetunt:
 quia & despatis egris omne: quod desiderant: non negat. **Hæc ille.**
 Vigesima quinta & ultima ratio est ista. Palam enim: quod finis ultimus rationalis
 creature est beatitudo perfecta. Nam omnia creauit deus propter hominem: hominem autem propter
 seipsum: ut summum bonum intelligeret & cætera. Ergo notum est
 hominem esse ordinatum ad aliquam perfectionem sempiternam. hoc
 enim luce clarius constar ex clamore naturalis appetitus & desiderii ra-
 tionalis creaturæ: de quo nullus dubitat: nisi qui suæ mentis oculos non est. per se
 eum est. n. quod omnis homo naturaliter beatitudinem appetit: & quod omnes uolumus esse

beati. Patet hoc etiam in primo ethicorum de beatitudine in generali:
 & ex decimo de beatitudine in speciali. Vnde Boetius de philosophia
 ca consolatione. Omnis mortalium cura: quā multipliciū studiorum
 labor exercet diuerso quidē calle procedit: ad unū tñ beatitudinis finē
 nitī puenire. Id autē ē bonū: quo quis adepto nihil amplius desiderare
 queat: quod quidē ē omnium bonorū summū: cūctaq; intra se bona cō-
 tinens: cui si quid abforet: tā summū eē nō potest: qm̄ relinq̄res extrise-
 cus: quod esset oprandū. linquet igit̄ beatitudinem effectatum omnīū
 bonorum aggregatione perfectū. Et paulo post subdit. Est enim men-
 tibus hominum ueri boni naturaliter inserta cupiditas. Omnes igit̄
 beatitudinem appetunt naturaliter. Sed quia bonum: in quod natura-
 liter fertur appetitus: & finis coincidunt: quia oē bonū habet rōnē fi-
 nis: & oīs finis habet rōnē boni. Ideo beatitudo: in quā naturaliter hu-
 man⁹ rēdit appetitus: ē finis ultimus creaturæ rōnalis. Nec pōt dici q̄
 aīa rōnalis sit principaliter creata pp̄ operatiōes uirū: quas habet cō-
 munes cū brutis: uel pp̄ bona ista corporalia q̄ ea uiliora sunt: quia nī-
 hil est pp̄ uilius se cū finis sit nobilior iis: que sunt ad finem: tū etiā q̄
 nobiliori uirtuti & potētiae nobilior cōpetit pfectio. Ergo cū uires ani-
 mæ. quibus homo ancillit bruta aīa: nobiliores sint uiribus illis: qui-
 bus cū brutis cōmunicat: ipsis cōpetit pfectio nobilior. Ergo felicitas
 alia erit animæ rōnalis fm̄ uires illas nobiles: q̄ sit earū ē fm̄ uires ife-
 riores: q̄ ē in bonis presentis uitæ. Ideo recte philosophus dixit in ethi-
 cis. q̄ felicitas non consistit in habitu: sed in operatione altissimæ po-
 tentiæ respectu nobilissimi obiecti. Auicēna etiā dicit in metaphisica
 sua: q̄ felicitas uera & perfecta cōsistit in cōtēplatione primæ & sum-
 mæ ueritatis: q̄ ē deus. Finis ergo rōnalis creaturæ ē aliqd̄ bonū sum-
 mū & optimum p se sufficiens: & aliqua pfectio sempiterna: hoc autē
 nihil aliud est: q̄ beatitudo. Ergo beatitudo ē finis ultim⁹ rōnalis crea-
 turæ. Sed in hoc mundo non pōt aīa cōseq̄ finem istum: ergo in alio.
 Ergo necesse est ponere aīam rōnalem imortalem. q̄ autem homo nō
 possit cōseq̄ finē istū in hac uita: nec esse beatus in hoc mundo: patet
 q̄ uita ista multis langoribus & amaritudinibus resp̄sa est ut dicit boe-
 tius: quā multe & infinitæ quodāmodo miseriæ concomitantur: puta
 uarietas fortunæ: Infirmitas corporis: sicut ad sensum uidem⁹: q̄ hu-
 manū corpus subiectū est innumeris & infinitis langoribus & morbis
 Sed de miseria humana uide plinium in septimo naturalis historiae.
 Nec etiam possumus consequi beatitudinem in uita ista ppter imper-
 fectionem scientiæ & uirtutis: nec non propter instabilitatem: & fati-
 gationem in exercendo actus perfectos: intantū: ut nulla operatio:

quantuncunq; In principio delectabilis sit: possit cōtinue esse delectabilis: immo quando fatigatio per eam sequitur: delectabile erit cessare ab ipsa. Et palam est: beatificam operationem non esse fastidiosam: nulla miseria aut amaritudine respersam sed esse ab omnib⁹ curls calamitatibus & miseriis immunem. ergo Beatitudo non potest haberi in p^{re}senti uita. Vnde Augustinus libro. xlii. de trinitate capi. ylii. pbat hoc per rationem: dicens. Morientem uita ipsa deserit. Si beata: aut ergo nolentē deserit aut uolentē: aut neutrum. Si nolentē quomodo est beata: uita: que ita est in uoluntate: q; non sit in potestate. Si autem uolentē: quomodo uita beata erit: quā noluit: qui hēbat. Si dicas: neutrum: nec nolle: nec uelle: sed nec illa beata est uita: que talis: est ut quem beatum faciat amore eius indigna sit. **H**æc ille. Pōtēst etiam probari aliis medijs: q; beatitudo non possit haberi in p^{re}senti uita: primo: quia nulla res uitæ p^{re}sentis potest facere hominem beatū. Non sensibiles & corporee uoluptates: quia si sic. nil obstaret: quin etiam canes: porci: & asini possent esse & appellari fēlices: tum etiam. Quia s^{ecundum} Aulicēnam Gula & coitus ducunt hominem ad miseriam: quæ beatitudinī opponitur. Cicero in maiore catone. Intemperate libidines corpus effertum cito tradunt senectuti. Sed non modo senectuti: uerum etiā inopia. In qua magnam esse miseriam homines iudicant: quā pauperes ludibrio & derisui sūt omnibus. Iuuenalis. Nil habet infelix paupertas durius in se: q; ridiculos homines facit. Nec honores faciunt hominem beatum: quia beatitudo est in illo: qui beatus est. honor autem nō est in honorato: sed in honorante. propter quod dicitur communiter ab omnibus q; honor est honorantis. Hoc est: quia non est in arbitrio illius qui uult aut debet honorari: ut honoretur: sed in arbitrio illius: qui honorat. Exempli gratia si transit aliquis per uiam: est in arbitrio meo si uolo honorare ipsum: uel nō: & nō in arbitrio illius: cui exhibet honor. Idco per hoc probat philosophus beatitudinem non consistere in honore: quia beatitudo est in illo: qui est beatus. Sed honor non est in honorato sed in honorante: in cuius arbitrio est honorē exhibere: si uult: ergo in honoribus summū bonum non consistit. Sed neq; in diuitiis: quia beatus nihil desiderat. nihil enim desideratur: nisi bonū. Sed beatitudo cōtinet omnia bona: ut patuit superius ex auctoritate Boetii. ergo beatus nihil potest desiderare. Sed pecuniæ non possunt satiare appetitum nostrum: immo quanto q; plus possidet pl^{us} desiderat: s^{ecundum} illud Iuuenalis. Crescit amor nūmi: quantum ipsa pecūla crescit: & oratulus in odis dicit. Crescentem sequitur cura pecuniam. Vide Boetii de consolatione: qui perpulchre dicit diuitem non posse satiari pecu-

nia. Et sic beatitudo non consistit in pecuniis. In potentis autē & di-
 gnitatibus minime consistit: quia isti tales semper torquentur nō solū
 desiderio acquirēdi plura: q̄ possideant: sed etiam metu amittēdi ea
 que possident: ut Cicero testatur in padoxis. Nec solum timēt pdere
 dominium: sed etiam uitam: ueneno uel quacūq; alia cā: q̄a necesse est
 ut ii: qui ab aliis, timeri uolunt: ipsos quoq; a quibus timētur: formidēt:
 ut dicit Cicero in officiis hīnc Virgilius semper introduct Achatem
 socium aeneā: quia ut seruus exponit: Achates dī sollicitudo uel cura
 q̄ semper regū comes est. Multoties etiam expelluntur ex regno: &
 aduersa fortuna premuntur sæpenumero ii: qui honoribus uel digni-
 tatibus alios præcellunt. Oratius. Sapius uentis agitur ingens Pla-
 nus: & cællæ grauiore casu Decidunt turres feriuntq; sumos. Fulgu-
 ra montes. Non ergo in potentia aut dignitate summum bonum consi-
 stit. Sed diceret aliquis q̄ in uiribus corporis: aut pulchritudine consi-
 stit beatitudo perfecta. Contra quia s̄m Salustium. Forma uel ætate
 uel morbo, deflorescit. Virgilius. O formosæ puer niniūm ne crede
 colori. Alba ligustra cadunt: uacinia nīgra leguntur. Ouidius de arte
 forma bonum fragile est quātumq; accedit ad annos: Fit mior & spa-
 cio carpitur ipsa suo. Nec semp uiolæ: nec semper lilia florēt. ¶ Et cas-
 dit amissa spina relicta rosa: ¶ Et tibi iam uenient canī formosæ capil-
 li. ¶ Iam uenient rugæq; tibi corpus arent. ¶ Et simile dicēdū ē de, uir-
 tibus corporis: q̄ senescente corpore deficiūt. Morbo ēt uel alia causa
 diminui ac debilitari possunt. Et breuiter loquendo: nulla res tempora-
 rijs hominem beatum efficere potest: quia de rōne beatitudinis p̄sē-
 ste est: q̄ cōtineat oīa bona intra se: & q̄ nihil mali habeat admixtū: &
 cōsequēter q̄ nūq̄ possit amitti: & q̄ appetitus noster totalit̄ gescat i ip-
 sa. Hæc oīa patēt ex auctoritate Boetii superius Inducta. Sed sic est: q̄
 nulla res p̄ntis uite cōtinet in se aliqd' horū quatuor: & nihil horū pōt
 habere hō in p̄nti uita: dū uiuit: ergo in p̄nti uita nullus pōt eē beatus.
 Primo enim nullus habet omnia bona: sed cuiuslibet aliquid deest: uel
 sanitas: uel diuitia: uel florida etas: uel littere: uel liberi: & si habet libe-
 ros forte sunt scelesti aut fatuti: uel si habet liberos uirtute præditos: si
 sunt pulchri: aut uxorem habet deformē: si uero formosa & speciosa
 sit uxor: impudica forte & adultera est: q̄ si non est: timet ne fiat uel
 forte etiam habet sorores: aut filias impudicas: ueluti de Cæsare augu-
 sto narrat Suetonius. Et sic cuiuslibet hominī aliqd' deest. Vñ Machar-
 bal præfectus equitum Hannibalis: cum post cannensem cladē sua
 fuisset ipsi Hannibali: ut q̄p̄imum romani se conferret: quia canaret i

capitollio cum loue: hoc est: quia potiretur rerum: & romanum sibi subigeret imperium: & Hannibal hoc neglexisset: exclamauit maharbal non omnia eidem dii debere. Vincere scis Hannibal: uictoria uis nescis: & hoc ponit liulus de secundo bello punico Plutarcus etiam in uita Hannibalis idem testatur. Verum non omnia (ut nestor ille apud homerum inquit) data sunt hominibus simul. Oratius in odis nihil est ab omni parte beatum. Cicero in laelio: nihil difficius est quam inuenire aliquid: quod in omni genere suo sit perfectum. Et ex hoc etiam sequitur: quod nullus in hoc mundo contentus esse potest unde dixit Oratius ad maecenatem scribens: quod nullus sua sorte uiuit contentus. Nullus etiam adeo est scellix: qui non habeat aliquid mali permixtum illi felicitati: ut patuit unde Salomon in prouerbijs. Risus dolore miscebitur & extrema gaudij luctus occupat. Bernardus. Surgat pater ille uenerabilis Adam una cum posteritate: & dicant. Vtrum in hac uita pacem sine bello: risum sine fletu: consolationem sine tristitia: nuptias sine planctu: rosas sine sentibus & aculeis: uitam sine morte habuerit. ¶ Nihil est etiam in hoc mundo stabile & perpetuum: sed omnia caduca: fluxa: & labentia sunt: mutabilitatique subiecta: qualia sunt omnia corporis & fortune bona: quae secundum Salustium breui dilabuntur. Beatitudo autem perfecta dicit sempiternam perfectionem: ergo in hontis presentis uitae non potest haberi perfecta beatitudo: & sic nullus in hoc mundo beatus esse potest. De hac materia uide philosophum in primo ethicorum & Boetium in libro de consolatione: & beatum Thomam in libro: qui dicitur prima secunde. ¶ Hoc autem luce clarius constat si consideramus: quia nullus homo uiuere potest: qui non aliquando moriturus sit. Vbi autem est mors: necesse est timere: & ubi est timor: ibi non est securitas: & ubi non est securitas: ibi non potest esse beatitudo: ergo ratione mortis nullus homo potest esse beatus in uita presenti. ¶ Cum igitur finis ultimus rationalis creature sit beatitudo perfecta: & aliquod bonum indeficiens: quod non potest consequi in hoc mundo: quia ut probauimus: in hoc mundo nullus potest esse beatus: si anima corrumperetur: sequeretur: quod homo frustra esset creatus a deo & frustra natus esset. Quod est contra philosophum in primo & secundo caeli: nec non in tertio de anima: qui dicit: quod deus & natura nihil agunt frustra. Quod autem hoc sequeretur: patet quia frustra dicitur esse illud: quod non potest consequi finem suum: ad quem est. ¶ Si dicatur quod haec ratio nihil est: quia neque dānati consequuntur finem suum. Et sic non inconuenit aliquid esse frustra. respondetur quod potuit

sent consequi: si uoluissent. Et ideo non frustra creati sunt: quia ad hunc finem creauit hominem altissimus: ut consequatur uitam eternam: si bonum operatus fuerit: si uero malum ab ipsa excludatur. Operari autem bonum & malum est in arbitrio hominis. tamen quantum est in se: uult deus omnes homines saluos fieri uoluntate scilicet antecedere licet non uoluntate consequente: quæ distinctio non attēditur ex præ uoluntatis diuine: in qua nihil prius aut posterius est: sed ex præ uoluntarium. Modo sic est: quod si anima corrumperetur ad corruptionem corporis: nullus homo posset consequi uitam æternam ad quam creatus est: & sic iste defectus esset deo imputandus: quia frustra hominem contulisset. quod autem homo damnetur: non deo: sed sibi imputatur: quia sua sponte ab hoc fine uoluit excludi. Et sic cessat instantia. ¶ Hanc rationem innuit etiam spiritus sancti cytharedus: cum ad deum loquens dicit. Nunquid enim uane constitui filios hominum: quasi dicat non. Vane enim homines deus constituit: si ad corruptionem corporis anima pariter corrumperetur: quia uanum dicitur esse illud: quod est ad aliquem finem: quem nullo modo potest consequi: ut dicitur in secundo physycorum. Cum igitur neque causaliter neque fortuito neque uane creati fuerint homines: sequitur quod anima sit immortalis. ¶ Hanc etiam rationem tangit implicite dominus Albertus magnus in libro de origine anime dicens: quia deus & natura nihil agunt frustra: & iste duarum potentiarum nostra: uidelicet intellectus & uoluntas producte sint ad consequendum primum uerum: & summum bonum: & hic non acquiritur: ut patet: quia quod est temporale uere beatum & felicem efficere non potest: sequitur: quod de duobus alterum sit necessarium: aut quod iste potentia sint frustra: aut quod sit dabilis alia uita præter istam: in qua consequamur obiecta nostra: quod est impossibile: si post hanc uitam immortales non remauerent animi. ¶ Hæc ille. Hoc etiam medium assumpsit Henricus de gada. in suis quodlibet. ad præbendum intentum. Palam est inquit: quod tota species non caret suo fine communiter: quin illum in aliquo individuo consequatur. Sed notum & compertum est naturaliter: beatitudinem esse finem speciei humane: ergo notum est hominem posse consequi illam saltem in aliquo individuo. Sed non potest consequi ipsam in uita ista: ergo in alia: igitur anima est immortalis. ¶ Si dicatur ergo saltem ille anime: quæ non consequuntur finem istum erunt corruptibiles: non sequitur: quia corruptibile & incorruptibile sunt differentia entis: differentia autem speciem uariant: si ergo ille anime: quæ finem suum consequuntur sunt incorruptibiles per naturam: ille uero

quæ ipsum non consequuntur per naturam sunt corruptibiles sequetur: quod specie differrent: & sic non omnes homines essent eiusdem speciei: quod dicere est absurdum. Restat ergo ut dicamus: quod tam ille animæ: quæ finem suum non consequuntur: quam ille quæ ipsum consequuntur omnes per naturam incorruptibiles sunt: ut & illis iustitiæ diuinæ seueritas in istis uero misericordiæ benignitas ostendatur: iuxta illud: quod per prophetam dicitur uniuersæ uia domini misericordia & ueritas. Et iterum. Misericordia & ueritas obuauerunt sibi iustitiæ & pax osculate sunt &c. ¶ Dominus etiam Bonauentura & Alexander de ales in. ii. dist. xlx. huic rationi innituntur dicentes. Remoto ultimo fine: qui principaliter mouet: omnes alii fines frustra sunt: omnesque actus & operationes frivole sunt & uane. Sed finis ultimus cuiuslibet operationis humanæ est beatitudo perfecta: ergo si illa non est: quæcumque facit anima: facit frustra: inaniterque & incassum laborat. Omnes humani actus uani & ociosi essent: quolibet operatio nostra frivola inanis & ridiculosa esset. Nullum uirtutis premium remaneret. Si igitur hoc est inconueniens maximum: & dictum horrendum: necesse est illum finem ponere. Vbi autem est beatitudo: ibi est securitas: & ubi est securitas: ibi est immortalitas: quia ubi mors potest accidere: necesse est timere. Vbi autem est timor: ibi non est securitas. & sic oportet: quod ubi est securitas: ibi etiam sit immortalitas. Et sic a primo ad ultimum ubi est beatitudo perfecta: ibi est immortalitas. Cum igitur anima rationalis sit huiusmodi beatitudinis capax: & apta nata finem ultimum consequi: necesse est: quod sit immortalis. Alias non esset beatitudinis capax si aliquando moriretur: cuius oppositum senserunt omnes pœne philosophi graeci: latini: babylonii: assirii: caldei: arabes: & ægyptii qui omnes animam rationalem beatitudinis esse capacem asseruerunt: hæc autem duo repugnât: mortalitas: & beatitudo. Quare & cætera. Dicit autem dominus Bonauentura: quod hæc ratio est demonstratio quædam: & hoc dictum est ex intentione Augustini: qui in. xii. de trinitate dicit: quod potissima ratio deueniendi in cognitionem immortalitatis animæ: sumitur ex ratione finis: quia finis imponit necessitatem finis: quæ sunt ad finem. Sublato enim fine ultimo: omnes humani actus: ut paulo ante dictum est: cassi sunt & uani. Cum ergo anima rationalis creata sit ad participandam summam beatitudinem: & beatus esse non potest: qui bonum: quod habet potest amittere: quia hoc ipso iam habet unde timeat: & unde etiam doleat: & ita unde miser existat: necesse est ipsam rationalem animam esse incorruptibilem & immortalem: alias neque capax: neque princeps

beatitudinis esse: posset sicut paulo ante patuit quia de ratione beatitudinis
 est: quod sit sempiterna perfectio: summumque ac indeficiens bonum: quod
 esset impossibile: si tibi mors aut corruptio aliqua posset accidere. Est
 enim implicatio contradictionis quod aliquid sit uere beatum: & bonum:
 quod habet: propter mortem: uel propter aliam quam causam possit a-
 mittere. **C**Hac autem ex intentione Augustini dicta sunt ubi supra.
Et sic terminantur uiginti supra quinque rationes: animæ immorta-
 litatem pariter comprobantes. Et credo quod nullus rationem aliquam effi-
 cacem possit adducere ad probandum intentum: quam ego hic non com-
 notauerim. **D**uo etiam exempla adducere: animo sedet: ut uisus rus-
 des & imperiti: qui rationum capaces non sunt: aliquid persuasionis:
 possint accipere. **L**egitur quod religiosus quidam disputabat contra phi-
 losophum quendam animæ immortalitatem denegantem: & usus est
 hoc dilemmate contra præfatum philosophum. Aut anima inquit est
 mortalis aut immortalis: Si anima mortalis est: & credis eam esse imor-
 talem: nullum tibi inde proueniet incommodum. Si autem immorta-
 lis est: & credis eam esse mortalem aliquid tibi potest euenire incom-
 modum: ergo melius est ut anima credatur esse immortalis: quam mortalis.
Quia scilicet ueram rationem: & animum sapientem si proponitis duobus
 ex quorum uno aliquid mali prouenire potest: ex altero uero minime
 magis est eligendum illud: ex quo nihil mali nobis contingere potest:
 quam illud ex quo detrimentum aliquid & incommodum consequi pos-
 sumus. **H**oc est primum exemplum. Secundum autem simile est
 huius. Non alunt maiorem illum rationem hoc dilemmate usum fuisse.
Vel anima inquit est mortalis: uel immortalis. Si mortalis est: & credi-
 mus eam esse immortalem: non erunt post hanc uitam: qui nos igno-
 rantia uel imperitia redarguant: aut qui de contraria opinione nos con-
 fundant. Si uero sit immortalis: nos qui sumus huius opinionis poterimus
 eos confundere qui contraria opinionis sunt. Ergo melius est: ut teneamus
 ipsam esse immortalem: quia nunquam periculum imminabit: quod ali-
 quis post hanc uitam de hac opinione nos redarguat uel reprehendat.
Quod nobis contingere posset: si contrariam opinionem teneremus.
Clam iam igitur prælibatas rationes philosophorum poetarumque &
 oratorum auctoritatibus: fulcire: munire: atque corroborare decreui: ut
 ostendam etiam eos: qui a fide nostra fuerunt alieni: Quique christiani
 nominis caracterem nunquam susceperunt: animæ rationalis immortali-
 tatem firmiter & obnixè tenuisse. **S**ciendum est igitur: quod gregorius
 nissenus dicit Aristotelem tenuisse animam rationalem corruptibilem
 esse quia posuit eam esse formam corporis. Sed recte mentitus est in ea

put suum. Immo dico q̄ Aristoteles tennit immortalitatem animæ: q̄
uis posuerit ipsam esse humani corporis formam. Et quod uerum sit li
bet ex uerbis ipsius hoc perferuari. ¶ In multis enim locis dicit Intel
lectum esse perpetuum & incorruptibilem. Nam in primo de anima
dicit: qd̄ intellectus uidetur quædam substantia esse & non corrupti
q̄ at hoc non possit intelligi de aliqua substantia separata: que sit Intel
lectus agens: uel possibilis: ex uerbis ipsius manifeste apparet. Et ideo
non est opus hoc ad præsens discutere. ¶ Item in eodem libro dicit q̄
intelligere & considerare corrumpuntur: quodam interius corruptor
ipsum autem intellectum impossibile est. s. corrumpi. Quodam interius
corrupto. s. phantasmate: uel passiuo intellectu. Sic enim ab Aristote
tel nominatur. ¶ Item in. ii. de anima dicit. Hoc solum contingit se
parari: sicut perpetuum a corruptibili. Vel sic: Separatur hoc ab hoc
tāq̄ perpetuum a corruptibili. ¶ Item ibidem dicit. q̄ reliquum genus
animæ. s. intellectus: separatur ab aliis partibus animæ sicut perpetuum
a corruptibili. Nonnulli tamen sensum istius textus extorquere: uel po
tius deprauare conant. ¶ Item in. iii. de anima ponit differentiam inter
sensum & intellectum: quia excellens sensibile corrumpit sensum: & p
pter hoc postea minus sentit minus sensibile: sed nō sic est de intellectu:
immo postq̄ intellexerit summe intelligibilia: magis intelligit inferiora:
ergo intellectus non debilitatur in operando: & tūc ultra sequitur q̄ sit
incorruptibilis in essendo. Nec ualet dicere: quidam dicit q̄ intellectus
est incorruptibilis q̄a non corrumpit ab obiecto: eo q̄ non habet orga
num: qm̄ philosophus dicit. q̄ ideo non corrumpitur ab obiecto: quia
est immixtus: & consequenter ē incorruptibilis cū nihil corruptat p̄ se: nō
si mixtum & habens contrarium. ¶ Item in eodē libro dicit. Separatū ē
autem est solum hoc: quod uere est: & hoc solū immortale & perpetuū est.
Hanc autē rōnē assignare uidet: q̄a hoc solū immortale & perpetuū esse ui
det: q̄a hoc solū ē separatū. ¶ Sed de quo intellectu hic loq̄r dubiū ē p̄
q̄buldā dicētib⁹ q̄ loq̄r de intellectu possibili: q̄busdā q̄ de agēte: quorū
utruq̄ appetet ē fallū: si diligēter uerba Arist. cōsideret. Nā utruq̄ dixit
separatū. Restat igit̄: ut intelligat de iora intellectu pte: q̄ qdē
separatū dicit: q̄a nō ē et aliqd̄ organū: sicut ex uerbis eiusdē Arist. pater.
dixerat autē in primo de anima q̄ si ē aliqd̄ animæ operū aut passionū
propriū ipsius contingit utiq̄ ipsam separari. Si uero nullum est p
priū ipsius: non utiq̄ erit separabilis. Cuius quidē cōis ratio tacta ē
superius: quia unumquodq̄ operatur. in quantum est ens: & unicuiq̄
eo modo competit operari: quo sibi conuenit esse. Est autem unumqd̄

quæ ens per formam suam. Formæ igitur quæ nullam operationem habent si-
 ne coniunctione suæ materiæ: ipsæ non operantur: sed compositum
 est: quod operatur per formam. unde huiusmodi formæ ipsæ quidem
 proprie loquendo non sunt: sed eis aliquid est. Sicut enim calor non
 calefacit: sed calidum: ita etiam calor non est per calidum proprie lo-
 quendo: sed calidum est per calorem. Propter quod Aristoteles dicit in .x.
 metaphisicæ. quod de accidentibus non uere dicitur: quod sunt entia: sed ma-
 gis quod sunt entis: & similis ratio est de formis substantialibus quæ nul-
 lam operationem habent absque communicatione materiæ: hoc excepto
 quod huiusmodi formæ sunt principia essendi substantialiter. Forma igitur
 quæ habet operationem secundum aliquam sui potentiam uel uirtutem absque
 communicatione suæ materiæ: ipsa est quæ habet eam: nec est per esse com-
 positi tantum: sicut alia formæ: sed magis compositum est per esse eius. Et tunc destruc-
 to composito destruitur illa forma: quæ est per esse compositi. Non autem oportet:
 quod destruat ad compositi destructionem illa forma. per cuius esse est com-
 positum: & non ipsa per esse compositi. Patet ergo quod philosophus non
 loquitur de aliqua substantia separata. quæ sit intellectus agens aut possi-
 bilis: sed de ipsa anima intellectiua cum dicit. Separatum autem est solū
 hoc quod uere est: & hoc solum immortale ac perpetuum est. ¶ Et in .ii. philo-
 sophi coram de anima loquens sic dicit Aristoteles. Quomodo autem separabilis hæc
 se habeat: & quid sit: philosophia primæ opus est determinare. Tenet igitur
 philosophus quod anima post mortem remaneat: cum dicit quod ad metaphisicum pertinet
 considerare: quomodo anima a corpore separata intelligitur: & quid sit: quia ad natu-
 ralem pertinet considerare de ipsa solum put est forma hominis: & infor-
 mans corpus humanum: & non prout considerat separata a corpore: quia hoc
 pertinet ad primum suum philosophum. Unde non sine causa querit in .iii. de anima utrum
 intellectus non separatus a magnitudine intelligat aliquid separatū. Per
 quod dat intelligere quod aliquid poterit intelligere separatus: quod non
 potest non separatus. In quibus etiam uerbis ualde notandum est: quod philosophus dixit
 prius utrumque intellectū. scilicet possibile & agens: separatū: hic tamen dicit cum non
 separatū. Est. n. separatū: in quantum non est actus organi: non separatū uero: in
 quantum est per se: siue potentia animæ: quæ est actus corporis: sicut superius enucleatum
 est in primo capite. ¶ Sed attende pariter. Quid præfatus philosophus dicat li-
 bro. xv. anima secundum. Relinquitur: inquit intellectū solum de seorsum aduenire. &
 diuinum esse solum. Vel ut alii codices habent: Solus intellectus in-
 trat ab extrinseco. Et causam assignat ibidem dicens. Nihil enim ipsius
 operationi communicat corporalis operatio. ¶ Et in libro de proprie-
 tatibus elementorum iterum hoc diuinum uerbum intulit dicens.
 ¶ In nato sit spiritus uite iussu dei. Ergo non accipit esse anima rationalis

per generationē: sed a cā extrīnseca: & p cōsequēs nō pōt accipere nī eē
 p corruptionē: qā illud: qd nō ē generabile: nō ē corruptibile. Nec pōt
 ēt dici: q aīa ītellectiua possit accipere nō eē p aliquā aliā cām corruptī
 uī: qā ei⁹ eē non subest alicui tali cause: cū sit aīa supiori īmediate. ¶ In
 tertio aut ethicoꝝ uult p̄fat⁹ phus: q fortis debet se exponere morti
 pro re publica &. Ix. ethi. uult idē. Ergo ibidē ēt tenuit immortalitatem
 aīa. Probat cōsequētia: qā null⁹ pp quodcūq; bonū uirtutis: uel ī se
 uel ī alio: uel cōmunitatis: debet uel pōt appetere oīno nō esse suum
 qā fm Augustinū tertio de li. arbitrio. Nō eē nō pōt appeti. ¶ Sed si aīa
 non esset immortalis: moriens acciperet nō esse totaliter. ¶ Asserit etiā
 In. x. ethi. Idē Aristoteles fācilitatē cōtēplatiuā actiua digniorē eē: qā
 est diuturnior. Sed fācilitas actiua extēdit usq; ad terminū huius uī
 tātē corporalis: ergo cōtēplatiua fācilitas remanet ēt post hāc uīā: nō
 aut ī corpore: ergo ī aīa. Ergo ex intentione Aristotelis necesse est: q
 ponamus aīam rōnalē incorruptibilē. Non enim p se pōt corrūpti: cū
 ēt inferiores uires ut sensitue: de qb⁹ min⁹ uidet: debilitentur tm ex ī
 dispositiōe organoꝝ. Nec etiā p accidēs: cum non sit forma sup aliud
 delata: sed ī bā qdam per se subsistens. ¶ Sed annotatu p̄cipue dignū
 est: quod ī libro de morte & pono pro immortalitate animā Intellectū
 ue depropmserit. Ve inquit animā peccatrici: quā nō habet posse res
 deundi ad locū suū: quia turpia opera delectationis corporis īpe
 diunt eius ascensum sursum. Dicit ēt theophrastus q moriens Aristo
 teles tales: ab īmo pectore ad deū preces effudit. tu qui suscipis alio
 rum aīas philosophorū: suscipe queso animā istā. ¶ In undecimo ue
 ro methaphisice expresse & clara uoce alioꝝ immortalitatem proficitur
 Nam ibidem postq demonstrauit: q formā non sunt ante materiā
 quā quando sanatur homo: unc est sanitas: & figura sphaerā aīa
 simul est cum figura aīa. Consequenter inquit utrum aliqua for
 ma remaneat post materiā. Et dicit sic: fm intellectum Boetii: Si ue
 ro aliquid posterius remaneat: scilicet prāter malitiā: considerādū
 est. In quibusdam enim nihil prohibet: ut si anima huiusmodi est: uel
 ut alii textus habent: ut si anima tale est: nō omnis: sed intellectus. O
 mnim enim impossibile est fortasse. Ex iis igitur uerbis manifeste appa
 ret Aristotelem tenuisse animam intellectiuam post corpus remane
 re: sed ante corpus non fuisse. ¶ Et in septimo eiusdē libri uult: q ma
 teria est: qua res potest esse: & non esse: ergo illud quod non habet ma
 teriam nec est forma materie īmersa: non habet talem potentiam nō
 essendi. Cum ergo ipse philosophus saepenumero probet intellectū
 esse īmixtum & īpassibilem: & dicat animam intellectiuam esse ī

DE IMMORTALITATE

materialis: quia est forma simplex & substantiua: concludendum est
 q̄ ipse ratione necessaria coactus: tenuerit expresse rationalem aiam
 esse imortalem & incorruptibilem: ueluti etiam præceptor suus Pla-
 to diuinus ab hac sententia nūq̄ diuelli aut flecti potuit: unde & libel-
 lum de immortalitate animorum non minus eleganter: q̄ grauiter cō-
 scripsit: & posteritati demandauit. Quo perlecto multi amore futu-
 ræ uitæ: presentem sibi ademerunt: & sua sponte mortem subire uo-
 luerunt: sicut multa a Cicerone recitantur exempla in tusculanis q̄-
 stionibus. ¶ Et Lactantius libro tertio diuinarum institutionū. Multi
 Inquit philosophorum librum de immortalitate aia: quē Plato scripsit
 legentes: se propriis manibus necauerunt: tāq̄ post mortem in celum
 migraturi eēt. ¶ Hec ille. Vnde Treombrothus Ambriacensis per-
 lecto hoc libello ex alto saxo se præcipitem dedit. Cleantes etiam eli-
 sippus & zeno aternas esse animas suspicati: tanq̄ in cœlū migraturi
 essent: sibi ipsis manus infecerunt. Empedocles autem se in ardentis
 ethnæ specu intēpelta nocte deiecit. Et cum nūq̄ apparuisset: ipsum
 ad deos abiisse crediderunt. Cato etiam: ut Appianus testatur: hoc li-
 bro Platonis perlecto de animorum immortalitate: stricto mucrone uis-
 scera sua transiit. Sed cum chirurgi de sua salute minime desperarēt
 quia uulnus letale nō erat: simulans se uelle dormire: aliud sibi uuln⁹
 infixit ex quo spīritum exalauit. ¶ Idem etiam Plato i phedrone nō
 nullas rationes adducit: q̄uis non concludant: quibus immortalitatem
 animæ comprobare conatur: quas etiam Cicero i maiore Catone cō-
 memorat: & Macrobius de somno Scipionis. Est autem hæc argumē-
 torum sūma: Animum eē mortis imūnem: quia ipsa corpori præbet
 agitarum. Vnde sic præfatus arguit Plato. Anima ex se mouetur: &
 si ex se mouetur: principium motus est: q̄ autem principium motus
 est: natum non est: quod natum non est: imortale est. ergo a primo ad
 ultimum tenet ista consequentia: Anima ex se mouetur: ergo ē imor-
 talis. Hæc ille. ¶ Quod autem Plato dixit animam esse mouentē se
 ipsam: certum esse uidetur ex hoc: quod erga corpora apparet. Nullū
 enim corpus uidetur mouere: nisi sit mortū. Vnde Plato ponebat om-
 ne mouens moueri. Et quia non itur in infinitum: ut unūquodq̄ mo-
 tum ab alio moueatur: ponebat primum mouens in unoquoq̄ ordi-
 ne mouere seipsum. Hoc autem probatur esse falsum dupliciter. Pri-
 mo quia omne: quod mouetur per se: est corpus. Vnde cum anima
 non sit corpus: impossibile est ipsam moueri: nisi per accidens. Secū-
 do quia cum mouens: in quantum huiusmodi: sit actus: motum autem
 in quantum huiusmodi: sit in potentia: & nihil possit esse fm idem in

actu & in potentia. impossibile erit: Idem fm idem esse mouens & motum: sed oportet: si aliquid dicitur seipsum mouens: q̄ una pars ei⁹ sit mouens: & altera pars sit mota. Et hoc modo dicitur animal mouere seipsum: quia anima est mouens. & corpus est motum. q̄q̄ aia ēt mouetur per accidens ad motum corporis. Vnde probat Aristoteles q̄ nihil mouet seipsum: sed omne: quod mouetur: ab alio mouetur. Sed dicendum est q̄ motus dupliciter accipitur. Vno modo proprie: fm q̄ est actus existentis in potentia: in quantum huiusmodi. Et ut sic motus nō est nisi diuisibiliū & corpore: ut dī physicorū sexto & nō ē actus pfecti: sed imperfecti. Illud enim p̄prie dī moueri: qd̄ p̄m ē in actu: & p̄m in potentia: & sic Aristoteles motum accipit: & uerum cōcludit. Sed Plato large & improprie motum accipit pro quacūq; operatione: ita q̄ intelligere & sentire sit quoddam moueri: quem modum etiam loquendi t̄git Aristoteles ī tertio de aia dicens: q̄ sentire & intelligere sunt motus quidam sic autem motus non est actus existentis in potentia: sed est actus perfecti. Et ut sic: mouens seipsum secundum Platonem non est corpus. Secundum hoc ergo dicebat Plato primum mouens seipsum mouere: quia intelligit se: & uult se: & amat se. Quod ī aliquo non repugnat rationibus Aristotelis nihil enim differt deuenire ad aliquod primum: qd̄ moueat se fm Platonē: & deuenire ad primum qd̄ oīno sit immobile fm Aristotelē. Vñ cū dicebat Plato aiam mouere seipsam: intēdebat p hoc dicere q̄ ipsa opatur absq; adminiculo corporis: quod de aliis formis dici non potest. quæ non agunt absq; materia. Non enim calor calefacit separatim: sed calidum. In hoc uero deceptus fuit Plato quia non solum animam rationalem: uerum etiam irrationalium aias imortales credidit: q̄a posuit eas per se operari: & p se existentiam habere. Quod constat esse falsum: quia inter oēs naturales formas sola rationalis anima habet esse absolutum & per se existens. Ideo ipsa sola ad corruptionem corporis minime corrumpitur.

¶ Socrates etiam qui a Quintiliano sōns philosophorum appellatus & ab ipso: ut prohibent: Apollinis oraculo sapiētissimus iudicatus: supremo uite die: anteq̄ pharmacū & letale toxicū illud coactus hauriret: de immortalitate animorum: Cicerone suo in Lælio attestante disseruit. Et cum in manu mortiferum illud teneret poculū: ita loquutus est: ut non ad mortem trudi: uerum in cælū ascendere uideret. Itaq; cēsebat duas eē uias: duplicesq; cursus aiorū corpore excellētū. Nā qui se flagitiis & libidinibus deditissent: uel in republica fraudes inexplabiles concepissent: iis iter seclusum a concilio deorum. Qui autem se integros castosq; seruauissent: quibus fuisset nulla cum

corporibus contagio: essentq; in corporibus humanis: ultā imitatī deo rūiis ad illos: a quibus essent profecti reditū faciliē patere. ¶ Hermes siue mercurius ille termegistus aīe immortalitātē clara, uoce p̄fitef: cū dicit. Post dissolutionē uero corporum cogētur homines credere p̄anis: qui uiuentes noluerūt credere uerbis. ¶ Vnde dominus Albert⁹ magnus ī primo de aīa dicit. Sed id: quod uidetur hāc dubitationē destruere est quod ab antiquo Termegisto: & nūc a diuinis & incātoribus asseritur: q; scilicet spiritus: quos angelos aut demones uocāt: & animā exutā corporibus suis mouētur de loco ad locum. Cuius ueritatē & nos aliquādo expti sumus ī magicis artib⁹. ¶ Hic ille. Pythagoras etiā immortalitatē aīorum incōcussa animi snia tenuit. Quod ex hoc patet: quia trāscorporationē posuit: ueluti sup̄ius recitauimus & isra etiam clarius elucidabimus. Nō enim posset migrare de corpore in corporis aīa: si corrūperet. Est ergo aīa immortalis s̄m pythagorā Vnde Valerius ille Max. libro. ii. de institutis antiquis. Morū Inquit mānīa egresso uetus ille mos gallorū occurrit quos memoriā p̄ditum est: pecunias mutuas: quā his apud īferos redderētur dare: quia p̄suasum habuerint animas hominum īmortales esse. Dicerē stultos: nisi idem Braccati sensissent: quod palliatus Pythagoras credidit ¶ Ouidius etiā ī fine metamorphoseos ipsū pythagoram de immortalitate aīam sic loquētē introducit.

COgenus attonitū gelidæ formidine mortis.

Quid stygīa: quid tenebras: & noīa uana timetis?

Materiem uatum: falsiq; pericula mundi?

Corpora: seu rogos flāma seu tabē uerustas

Abstulerit: mala posse pati non ulla putetis.

Morte carent anime. Pythagoras ergo aīam īmortālē firmit̄ tenuit.

¶ Nec Plotinus p̄ius ab hac snia dissentit. Qui ut Macrobius testat̄ dixit. Quod uidet̄ ī hoīe mortale ē: aīa uero ab omni cōditiōe mortalis ē aliena. ¶ Hic ille. Iste aut̄ Plotinus fuit: unus de magnis cōmētatorib⁹ Aristotelis. ut refert simplicius ī cōmēto, p̄dicamētoꝝ m.

¶ Porphyrius p̄ius & Platonis discipulus a p̄ceptore suo nō dissensiens: hoc idem asserit dicēs. Nō ē mirū: si aīa: q̄ ē s̄ba icorporea separatur a corpore sine corruptiōe: qm̄ & sol sine corruptiōe ab aere discedit. ¶ Alpharabī⁹ ī tractatu de intellectu & intellectu p̄fatā cōclusionē approbās dixit. Aīa a corpore separa intelligit̄ res p̄ essētā suā: sicut alie

intelligentiæ abstractæ mouēt̄ orbes. Ponit̄ igit̄ aīam icorruptibilem cū asserit ipsam post separationē eius a corpore intelligere. ¶ Idē tenet Isaac ī libro suæ diffinitionū dicēs. Cū tres sint ordines animarum.

uegetatiua sensitiua & intellectiua: hæc excellentior est intellectiua: quia a
 summa intelligentia creata est: & est similis naturæ ipsi. Ob hoc homo ca-
 pax est doctrinæ & discretionis inter bonum & malum: ut propter hoc dā-
 netur: & propter illud saluetur. ¶ Nec Algazel ab hac sententia in suis com-
 mentariis super libros philosophorum deusat dicens. Cum anima separata
 fuerit a corpore: durabit eius coheretia cum intelligentia agente: & de-
 lectabit delectatione: cuius esse explicari non potest. ¶ Hæc ille. ¶ Quæ
 quidem uerba idem philosophus replicat in suo tractatu de naturalibus.
 Anima inquit a corpore separata coheret intelligentiæ agentis
 & perficietur dispositio sua: & delectabitur delectatione: quam huma-
 na lingua non potest explicare. ¶ Genadius est philosophus animam
 esse mortis inuicem affirmat dicens. Sola anima intellectiua est per se
 stans: quæ exuta corpore uiuit: & omnes sensus suos secum portat.
 Non enim cum carne moritur: quia cum carne non seminatur. ¶ Sed
 uide: quid Rabi Moyses asserat. Anima inquit a corpore separata non
 moritur. Sed si passionibus corporis sequuta non fuerit: speculabitur pri-
 mum ens: & uoluptates capiet ineffabiles: quas nullus intellectus ca-
 pere: nec mortalium lingua possunt enarrare. ¶ Neque hanc conclu-
 sionem Galienus medicus negat: quod in libro de spermate dicit. Sicut lux
 solis in operatione sua nullam corruptionem: aut diuisionem patitur: sic
 anima intellectiua est incorruptibilis: & sicut sol separatur ab aere sine
 sui læsione: ita anima separatur a corpore sine sui corruptione. Si ue-
 ro obficiatur: quia Galienus dixit animam esse complexionem: & con-
 sequenter etiam concluditur: quod dixerit ipsam esse corruptibilem. Re-
 spondent nonnulli dicentes: quod dixit animam rationalem esse incor-
 ruptibilem: sensibilem uero & uegetabilem esse complexionem. Alber-
 tus uero dicit: quod cum iuuenis esset & rudis adhuc in philosophia di-
 xit animam esse complexionem: senex uero mutauit sententiam. ¶ Auicenna
 etiam: ut Thomas asserit in. ii. sen. dist. xix. ar. primo dicit: Intel-
 lectum possibilem incipere quidem esse in corpore: sed cum corpore
 minime deficere. In nono etiam metaphisicæ suæ. c. vii. sic inquit. Lex
 nostræ quam nobis dedit Machometh: ostendit dispositionem in sceleris
 etatis & miseriæ: quæ sunt secundum corpus. Sed est alia promissio: quæ ap-
 prehenditur intellectus: quæ erit in coniunctione primæ & summæ ue-
 ritatis: hanc auctoritatem adducit Scotus in prologo primi sententiæ.
 Item Auicenna in. vi. naturalium parte prima. c. v. & vi. Anima inquit se-
 parata clarius uidebit ueritatem: quam coniuncta. Hæc est auctoritatem Auicennæ
 ne recitat Scotus in. xlv. di. iiii. sen. q. pri. Auicenna igitur tenuit animæ rationa-
 lis immortalitatem. ¶ Chrysippus dum moritur sollicitudinem sui discipu-
 l

DE IMMORTALITATE.

li redarguens, sic dixit. Scut in hanc uitam non nostra uenimus uolu-
tate: ita, rursus ex hoc corporis domicilio: quo eundum nobis sit assi-
gnatum ē. Nam eiusdem iussu recedendum est: qui nos in hoc corpore
induxit: tandiu habitaturos: q̄diu iubeat emitit. ¶ Diogenes iterū: ut
Cicero refert: moriēs iussit corpus inhumatum relinqui i contemptum
& despectionem huius uitæ: & consequēter in argumētum future.

¶ Anaxagoras autem: dum i extremis laboraret: interrogatus ubi tu
uiuari uellet: An ubi erat aduena & alienigena: an corpus uellet i pa-
triam deferri: respondit. Nihil interest. Eundem enim ad inferos tantū-
dem undiq; est uia. ¶ Alpetragoras etiam in primo astrologiæ suæ
narrat de quodam philosopho mortuo: qui productus fuerat ad cons-
ortium itelligētiarum. ¶ Apud Xenophontē autem moriēs Cyr-
rus maior conuocatis filiis i hæc uerba Cicerone attestante prorupit:
Nolite arbitrari charissimi filii mei: cū a uobis discessero nūq̄: aut nul-
lum fore. Non enim dum eram uobiscum animum meum uidebatis
sed eum eē i hoc corpore ex his rebus: quas gerebam itelligebatis. Eū-
dem igitur eē creditore: etiam si nullum uidebitis. Mihi nūq̄ quidem
persuaderi potuit animos: cum e corporibus exissent: mori. ¶ Hæc
Cicero in maiore catone. Narrat etiam Herodotus libro quinto. Qd
Thracēs, circa natalia atq; obitus, suorū hoc facitare solebant. Editio
in lucem puero propinqui eum circumsedētes comploratione prose-
bantur: recēdentes quascūq; necesse illi eē: q̄ uitam igressus sit perpeti
humanas calamitates: hoīem fato functum per lulum atq; lætitiā ter-
ræ demandabant: referētes quod malis liberatus i omni foelicitate fu-
turus sit. ¶ Hoc idem testat Valerius maximus libro. ii. de institutis an-
tiquis. Thraciæ inquit illa natio merito sibi sapiētiae laudes uēdicauit:
quæ natales hoīum flebiliter: exequias cum hilaritate celebrat: sine
ullis doctorum præceptis uerum conditionis nostræ habitum puidit.
Remoueatur itaq; naturalis onusum hoīum dulcedo uitæ: quæ mul-
ta & facere & patitur piter cogit: si ea mortua alquanto eius foeliciore
ac beator reperietur finis. ¶ Hæc ille. ¶ Nec clarissimi quidem orato-
res ab animorum immortalitate discesserūt. Cicero enim romanæ pa-
rens eloquentiæ: & latini sermonis præcipuum tubar ac specimē ani-
mæ rationalis immortalitatem sapenumero profiteri nō dubitauit.
¶ In Lælio enim suo sicut dicit. Neq; enim assentior iis: qui hæc nus-
per dissidere caperunt: cum corporibus simul animos interire: atque
omnia morte deleri. Plus enim apud me antiquorum auctoritas ualeat
uel maiorum nostrorum: qui mortuis tam religioſa iura tribuerunt.
Quod non fecissent profecto: si nihil ad eos pertinere arbitrarētur: ue-

eorum: qui in hac terra fuerunt: magnamq; græciam: quæ nunc quidem deleta est: tum florebat: institutis suis erudierunt. Vel elius: q; apollinis oraculo sapiētissimus est iudicatus: qui non tum hoc: tum illud: ut in plerisq; sed idem dicebat semp animos hominum eē diuinos: si quæcum e corporibus excessissent: reditum ad cœlum patere: optio cuiq; & iustissimo expeditissimum. ¶ In maiore uero Catone: q; libellus de senectute a nonnullis appellatur animorum immortalitatem taliter exprimit dicens. Sic mihi persuasi: sic sentio: quum tanta celeritas animorum sit: tanta memoria præteritorum: futurorum prudētia: tot artes: tot sciētia: tot iuenta: non posse eam naturam: quæ res eas continet eē mortalem. Cumq; animus semper agitetur: nec principium motus habeat: q; ipse se mouet: nec finē qdē habitur: mor: q; nūq; se ipse sit relicturus. Et cum simplex animi natura eēt: neq; haberet i se q; admixtum dispar: sui atq; dissimile: nō posse eum diuidi: nec posse interire. ¶ Et iterum in eodem aureo libello sic inq; . E uita itaq; discedo: tanquā ex hospicio: non tanq; ex domo: Cōmorandi enī natura diuersorium nobis: non habitandi dedit. O preclarum diē: cum i illum animorum concilium cæterumq; proficiscar: & cum ex hac turba & coluione discedam. Proficiscar enī non ad eos solum uiros: de quibus ante dixi: sed etiam ad Catonem meum: quo nemo mellior usq; natus est: nemo præstantior: cuius a me corpus crematum est: quod contra decuit: ab illo meum. ¶ Et de somno Scipionis introducit maiore Scipionem minore sic alloquētem. Sed quo sis africanæ alacrior ad tuatandam. R. P. Sic habeto omnibus: q; patriam conseruauerint: aut auxerint: certum eē i cœlo & definitum locum: ubi beati æuo sempiterno fruuntur. Et iterum sic inquit. Hiis enī uluunt: qui e corporis uisculis: tanq; e carcere euolauerunt. Vestra uero: quæ dicitur uita: mors est. ¶ Item ibidem dicit. Fragile corpus animus sempiternus mouet. Sed in prio libro tusculanarū quæstionū hāc sniam annotatu dignam deprompsit. Excamus e uita læti: gratias agētes peamus: eripisq; nos e custodia: & eleuari uisculis arbitremur: ut i æternam & plane i nostrā domum remigremus. Non. n. temere & fortuito facti sumus. Portū itaq; nobis paratum & pfugium putemus: quo puehi liceat. ¶ In oratione similiter pro. M. Marcello hæ gēma & p̄ciosissima margaritæ ex illo facūdissimo & politissimo ore proruperunt. Nec ista quidem e uita nostra Cæsar: quæ spiritu & corpore continetur. Illa inquam est uita nostra: quæ uigebit memoria seculorum omnium: quam posteritas alet: quam ipsa æternitas semper intuebitur. Crispus Salustius primus in Romana hystoria non dubiæ animæ rationalis.

immortalitatem in prologo Iugurthino professus est dicēs, Nam uti genus humanum compositum ex corpore & anima est: ita res cūctæ studiaq; omnia nostra: alia sequuntur naturam corporis: alia animi. Igitur præclara facies magnæ diuitiæ ad hæc uis corporis & alia huiusmodi breui dilabuntur. At ingenii ægregia facinora sicuti aia immortalia sunt. Postremo corporis & fortunæ bonorum: ut est initium: sic finis. Omnia quippe orta occidunt: & aucta quæq; senescunt. Anim⁹ incorruptus æternus rector humani generis agit atq; habet cunctas: neq; ipse habetur. ¶ Hæc ille. ¶ In catilinario autem introducit Catonem quasi Cæsari improperantem: quod non crederet ea quæ religio ipsorum: quibus falsa: indubitanter profitebatur dicens. Bene & cōposite. C. Cæsar paulo ante in hoc ordine de uita & morte disseruit: credo falsa existimans: quæ de iseris memorantur: diuerso itinere malos a bonis loca tetra inculta foeda atq; formidolosa habere. ¶ Quintilianus romanæ gloriæ toge immortalitatem animæ asseruit cum dixit. Siue ad inferos anima migravit. Item primo libro oratoriarum institutionum dicit. Origo animi cœlestis creditur. Hoc autem simile est illi uirgiliano. ¶ Igneus ē solis uigor: & celestis origo. Si ergo anima rationalis habet originem cœlestem: quia est a deo per creationē: nō generatur. Si non generatur: non corrumpitur: quia nihil est corruptibile nisi sit generabile. Scut enim non est diuisio nisi compositorū ita non est corruptio: nisi generatorum. ¶ Valerius quoq; maximus animæ immortalitatem tenuit: cum de Dionysio tyranno loquēs dixit. Qui tamē & si debita supplicia non exoluit. dedecore tamē filii mortuus poenas repēdit: quas uiuus effugerat. Lento & enim gradu ad suā uindictam diuina procedit ira: tarditatēq; supplicii grauitate compensat. ¶ Hæc ille. ¶ Si enim dicit Dionysius post mortē perōræ suæ dedisse poenas: necesse est: q; animam immortalē asserat. ¶ Nec Macrobius a Cicerone dissentit: cum in Commētariis libelli de somno Scipionis intrepidus dicit. Anima inquit ipsa non deficit: quippe quæ immortalis atq; perpetua est. ¶ Hoc idem affirmat Iosephus hebræus libro. vi. de bello iudaico dicens. Corpora qdem cūctis mortalia sunt ex caduca materia fabricata. Anima uero semper immortalis est. ¶ Sed iam philosophos & oratores deserēs ad poetas me transiero. ¶ Ennī? poeta anime immortalitatem intendebat: cum dixit. Nemo me lachrymis decoret: neq; funera fletu faxit. Quod exponens. Cicero in maiore Catone dicit. Non censet lugendam esse mortem: quam immortalitas consequatur. ¶ Liber sextus Virgilii: Quid aliud: q̄ animorū immortalitatem personat: In quo nocentum animæ apud inferos tor-

queri plorum uero in ellis campis lucundissimas sedes habere perhibentur. Dicitur enim ibidem.

CNec uero hæc sine sorte datæ: sine ludice sedes.

Quæsitores minos urnam mouet ille silentium:

Conciliūq; uocat: uitasq; & crimina discit. Et iterum.

Gignis hæc Rhadamantus habet durissima regna.

Castigatq; auditq; dolos: subigitq; fateri.

Quæ quis apud superos furto lætatus inani.

Distulit in seram commissæ piacula mortem:

Continuo fontes ultrix accincta flagello:

Tisiphone quatit insultans: toruosaq; sinistra.

Intentans angues: uocat agmina scæua suorum.

Atq; iterum in eodem libro per eundem uergilium dicitur:

CNon mihi: si linguæ centum sint: oraq; centum.

Ferrea uox: omnes scelerum comprehendere formas:

Omnia poenarum percurrere nomina possem. **C**Et infra subditur.

CErgo exercentur poenis: ueterumq; malorum.

Supplicia expendunt: Aliæ panduntur inanes

Suspensæ ad uentos: aliis sub gurgite uasto.

Infectum eluitur scelus: aut exuritur igni.

Quisq; suos patimur manes: ex' inde per amplum:

Mittimur elysium: & pauci læta arua tenemus.

CNecq; Lucanus anime immortalitatem negat cū in. sil. suæ pharsaliæ

dicit. In multas laxantur tartara poenas. **C**Et in eodem libro.

CAut nihil est sensus animis a morte relictum.

Aut mors ipsa nihil. **C**Et alibi clarius immortalitatem animarum exprimit: cum dicit: Regit idem spiritus artus Orbe alio.

COratius etiam lyricorum princeps pro nobis adducatur in mediū.

Dicit enim sic in ode ad Archytā tarentinū. Te maris & terræ & c.

CHabetq; tartara panthoidem iterū orco. **C**Demissumq; quis clipeo

trojana refixo. **C**Tēpora testatus: Nihil ultra. **C**Nervos atq; cutem

mortis concesserat atræ. **C**Alia iteq; oda sic inq; p̄fatus uates lyricus.

Non ois moriar: multaq; ps mel ulabit libitinā. **C**Proptus ēt libro.

lil. ad cynthiā animorū immortalitātē luce clarius exprimit dicens.

CSunt aliq; manes: lætū nō oīa finit. Luridaq; euictos effugit umbra

rogos. **C**Hoc idē testat Ouidius in nono Metamor. Quādo excel-

lēs uīros ponit deificatos. Vñ ibidē introducit mortē Herculis & Iouē

sic dixisse. **C**Nec nisi materna Vulcanū pre potentē **C**Sentiet æter-

num est a me qđ traxit & expers. Atq; imune necis: nullaq; domabile

flāma. Idq; ego defunctū terra coelestibꝫ oris Accipiā. **C**Silius quoq;
 qꝫ italicus ab hac snia nō discedit. Libro enim qntodecimo de secundo
 bello punico itroducit uoluptatē & uirtutē Scipioni illi aphricano ap
 paruisse: & postqꝫ eloquta fuit uoluptas: sic uirtutē talia dedisse respon
 sa cōmēorat dicēs. **C**Tunc uirtus: Quisnā iueunē florētibus ingt.
CPellicis in fraudes annis uitæqꝫ tenebras. Cui ratio & magnæ cæ
 lestia semina mētis. **C**Munere sunt concessa desu mortalibus alii.
CQuantum cælicolæ: tantū dē aialibus isti. **C**Præcellūt cūctis: tris
 buit nāqꝫ ipsa minores. **C**Hos terris natura deos: sed fœdere certo.
CDegeneres tenebris animas dānauit auernis. At quis ætheri fua
 seminis ortus. **C**Cœli porta patet. **C**Hæc ille. **C**Sed attēde partūp.
 Quid dicat Seneca in tragædiis suis tragædia prima: ubi Thesetū &
 Amphitritonē loquētes itroducit. **C**Primo enim sic effat Amphit
 trion. **C**Vera ne est fama iuferis? Tam sera reddis iura. **C**Et oblitos
 sui sceleris nocētes pœnas debitas dare. **C**Quis iste ueri rector atq;
 æqui arbiter. **C**Nō unus alta sede q̄sitor sedēs. **C**Iudicia trepidis sera
 sortis reis. **C**Auditur illo gnosiꝫ Minos foro. **C**Radamanthus illo
 thetidis hic audit socer. **C**Quod quisqꝫ fecit patitur. **C**Auctore sce
 lus reperit: suoqꝫ p̄mis exēplo nocēs. **C**Vidi cruetos carcere includi
 duces. **C**Et impotētis terga plebea manu scindi tyrāni. **C**Quisqꝫ ē
 placide potēs: dominusqꝫ uitæ seruat inocuas manus. **C**Et incruetū
 mitis imperiū regit. A nimoqꝫ parcit. **C**Longa permessus dlu: sceliis
 æui spacia: uel cœlum petit. **C**Vel læra scelix nemoris elysii loca.
CIudex futurus sanguine humano abstine. **C**Quicūqꝫ regnas: sce
 lera taxāt mō maiore nostra. **C**Certus inclusos tenet locus nocētes.
CUtqꝫ fert phama: impios supplicia uinclis sæua ppetuis domant.
CRapitur uolueri tortus Ixion rōta.
CCeruiæ grande saxum sylphæa sedet.
CIn anine medio faucibus fœcis senex.
CSectatur undas: abluit mentum latex
CFidemqꝫ cum iam sæpe decepto dedit
CPerit unda: in ore poma destituunt famē.
CPræbet uolueri tytiꝫ æternas dapes.
CVrnasqꝫ frustra danai des plenas ferunt.
CErrant furentes imple cadmeides.
CTerretqꝫ mensas aulda phineas auls. **C**Hæc ille. **C**Alter etiam
 Seneca animæ immortalitatem confirmauit: cū in libro de naturalibus
 quæstionibus dixit. Rerum natura: quæ te genuit expectat: & locus
 melior ac tutior. **C**Iuuenalis quoqꝫ satyra secūda. Animæ rationalis

Immortalitatē his uerbis innuit dicēs satyra secūda.
Cesse aliquos manes:& subterranea regna:
Et cantum:& stygio ranas in gurgite ranas:
Atq; una transire uadum tor millia cymba.
Nec pueri credunt:nisi qui nundum ære lauantur.
Sed tu uera puta:curius quid sentit & ambo.
Scipiadae:quid fabricius:manesq; canilli.
Quid tremere legio:& cannis consumpta iuuentus.
Tot bellorum animæ:quotiens hinc talis ad illos.
Umbra uenit:cuperent lustrari:si qua darentur.
Sulphura cum tædis:& si foret humida laurus:
Illuc heu miseri traducimur. Arma quid ultra. **C**Hæc ille. **C**Ex
 uerbis quoq; Martia. animoꝝ immortalitas cōcludit̃. Sic enim inq̃t lib.
 unto epigramatum suorum.
Callidus effracta nummos fur auferet arca.
Prosterne patrios impia flamma lares.
Debitor usuram pariter sorteq; negabit.
Non reddet sterilis semina iacta seges.
Dispensatorem fallax spoliabit amica.
Mercibus extructas obruet unda rates:
Extra fortunam est quicquid donatur amicis.
Quas dederis solas semper habebis opes.
 Qui enim alteri dat ipsi pfecto amicus ē siue sint alii: siue sint paupes
 & iopes:qbus cōpatimur. Et ē simile oratiano illi eulogio. Cūcta ma
 nus auldas fugiūt hæredis amico q̃ dederis aīo. **C**Itē alibi dicit Mar
 talis. Hoc tibi longū uita dū manēbit. Hoc & post cineres erit tributū
 Et iterū. **S**i redeāt ueteres igētia noīa patres. **E**lysiū liceat si spo
 liare nemus. **M**agnus ab isernis reuocet Tullius umbris.&c.
Dantes ēt aligerius ponit aias eoz torq̃ri apud inferos:q aias cum
 corpibus p̃ter iterire arbitrati fuerūt. Dicit. n. sic i tractatu inferni.
Cellor cimitero da q̃sta pte hāno. **C**ū epicuro e tuti i soi sequacl.
Che lanima col corpo morta fanno. Postremo ē loco frāciscum
 Petrarca iroducemus:q i triūpho mortis animoꝝ. Incorruptibilitatē
 suis rithmis inuitaq̃ laurā lā mortuā his secū uerbis loq̃ntē iroducit.
Vua son lor:& tu sei morto ancora. **D**issela:& serai semp fin che
 giūga. **P**er leuari di terra lultia hora. **M**al tēpo e breue: e nostra
 uoglia e longa. Perho tauiso il tuo dir stringe e frena. **N**anzi chel
 giorno gla ulcin naglunga **E**t io al fin di q̃sta altra serena. **C**ha
 nome uita. che p pua el sai. **D**e dimi sel morire e si gran pena.

DE IMMORTALITATE

CRispose mentre al uulgo drieto uai
Et alla opinione sua cieca e dura
Essere felice non puo tu giamai
La morte e fin duna pregione obscura
Agli animi gentilura ghialeri e noia
Hanno posto nel fango ogni lor cur a
Et hora il morire mio che si tannoia
Ti farebe alegrare se tu sentissi
La millesima parte di mia giola
Hæc ille. **M**ulto etiam plures philosophorum poetarūq; & oratorum auctoritates pro immortalitate aiorum adducere possem: sed ne libellus in maximum uolumen excresecat: sat mihi sit has fideliter recitasse. **P**ræmissis autē rōnibus & auctoritatibus catholicæ fidei sententia subnectitur. Dicitur enī in libro de ecclesiasticis dogmatib⁹. **S**olum hominem credimus habere animam substantiuā: quæ & exuta corpore uiuit: & sensus suos: atq; igenita uiuaciter tenet: neq; corpore moritur: sicut Arabs asserit: neq; post modicum interuallum: sicut zenon: quia substantialiter uiuit. **T**ot igitur & tantis rōnibus atq; auctoritatib⁹ patet & liquet animam rōnalem esse immortalem: atq; incorruptibile. Quid si secus esset: omnia catholicæ fidei fundamenta subuerterentur: imo christiana fides nulla omnino esset: Frustra esset homo. In uanum & in cassum essent omnes humanæ operationes. Nullum esset uirtutū præmium: aut sceleris supplicium: Iustitia dei omnino nulla eēt. Frustra unigenitus dei filius humanam carnem pro salute totius humani generis assumpsisset: frustra acerbissimam mortē & crucis supplicium subisset & si anima corrumperetur. Quam suo preciosissimo sanguine ab originali macula abluere & diluere uoluit: sicut per aquilinum euangelistā i apocal. dī Qui dilexit nos & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Credamus igitur ei: qui summa ueritatis est: qui falli nō potest: cuius ore neq; dolus: neq; mendacium unq̄ fuit inuentū. Qui sep̄numero dixit. Nolite timere eos: qui occidunt corpus: animam autē occidere nō possunt. Illi time te q̄ hēt potestatem occidendi corpus: & animam mittendi i gehēnā ignis. **M**ultas insup ueteris & noui testamenti auctoritates recēscere potuissem i pposito: sed quia palā sūt: & oībus constant: iō ipsas prudēs ptermisi. **T**ēpus est igit: ut scā ad argumēta i oppositū facta rōndēaus. **A**d primū igit rōndēdo. s. i. i. p̄dicēs. Sicut posse creaturā dī aliqd nō p potētā passiua s̄ solū p potētā actiuā creatis: q̄ ex nihilo aliqd pōt pducere: ita cū dicē aliqd uertibile i nihil nō iportat i creatura potētia ad nō esse: sed i creatore ad hoc q̄ esse nō iſuat. Dicē autē

aliqd corruptibile p hoc q̄ inest ei potētia ad nō esse. In.ii. aut. S. quasi eodē mō respōdet ad hoc argumentū: l. cet sub aliis uerbis. Vertibilitas inqt i nihil: nihil aliud ponit in creatura: q̄ dependētia esse eius ad p̄ncipiū: a quo esse hēt: uidelicet a deo: qd̄ si influentia eius cessaret: q̄libet creatura esse desineret. Sed ex hoc nō pōt creatura corruptibilis dici. Hoc aut̄ clarius elucidatū fuit sup̄ius. **C**Ad auctoritatē illā sapientiae. ii. Ex nihilo nati sumus &c. Dic̄ q̄ scriptura illa loquit̄ in p̄sona ip̄iorū: q̄ sic loquit̄: ut patet ituenti textū. **C**Tamē ad auctoritatē damasceni. Omne: quod a uersione incipit in uersionem tendit: Respondet dominus Petrus de tarasio in.ii. S. dicēs. Qd̄ duplex est uersio: quā dā fm̄ substantiā: quā dā uero fm̄ electionē. hac ultima inqt uertibilis est aia rōnalis. **C**Ad auctoritatē plynii dic̄: qd̄ fuit inimicus christiani max̄imus: & a catholica fide alienus. Ideo fides sibi adhibēda nō est. Scripsit etiā multos alios errores nō solū i philosophia & medicia uerū etiā i historia & cosmographia. Ideo magis mirandū est: q̄ isti humanistae plurimi ip̄sū faciunt tot ridicula & puerilia scripserit. **C**Ad auctoritatē illā Augustini deus sic res quas cōdidit administrat &c. Respōdet dñs Bonauētura in.ii. S. dicen: qd̄ Augustinus itelligit de moribus q̄ sūt a natura: fm̄ q̄ natura dicit originale p̄ncipiū alicui⁹ effectus: nō fm̄ q̄ dicit defectū. Et sic etiā itelligendū est illud q̄ gra nature p̄ficiat: & ei nō repugnat. **C**Ad fm̄ respōdet etiā doctor. S. i. x. quolibet ar. vi. dicen: qd̄ illa rō est p̄batio philosophi i primo celi & mūdi: q̄ ostēdit: qd̄ Omne generatū est corruptibile. Et hēt locū i illis q̄ sūt & corrūpunt naturaliter: sicut etiā damascenus dicit: qd̄ Oē: qd̄ naturaliter incipit: naturaliter definit. In iis enī: q̄ fiunt & corrūpuntur naturaliter: ex defectu uirtutis est: qd̄ nō possunt nec semp fuisse: nec semp fore. Nō aut̄ hēt locū in iis: q̄ p creationem fiūt: quā accipiūt: a deo uirtutē: ut sint semp: p quā esse nō possunt: anteq̄ eam accipiant. In.ii. uero. S. sic respōdet. Ex rōne illa inqt nō plus p̄batur: q̄ hoc. s. q̄ id q̄ hēt uirtutē ad hoc: ut sit semp: dū habet illā uirtutē nō termiat eē suū ad aliqd̄ tēpus ante uel post: quasi non poterit p hāc uirtutē plusq̄ certo tpe durasse. Et hoc etiā i aia uerū ē: q̄a p uirtutē: quā mō hēt: potuisset p mille millia annorū durasse. Sed q̄a hāc uirtutē a se nō habet: sed ab alio: tūc ex hac uirtute succipit sua duratio: quādo hac uirt⁹ data ē sibi. **C**Hac Tho. ubi supra. **C**Sed Alexā. deales alit̄ r̄ndet dicen: q̄ aia n̄ hēt uirtutē ad essēdū semp: id est sine p̄ncipio & fine: s̄ sp̄. i. sū sine tātum. Primo igitur modo accipit philosophus semper cum dicit Illud habet uirtutem ad semper essendum: qd̄ nō semper fuit. **C**Vel potest dici secūdum alios q̄ nulla res ex se habet uirtutem ad semper

eēndū: qđ n̄ sp̄ fuit. ¶ Vel pōt dici fm̄ alios qđ nulla res ex se hēt ult-
 ritū ad semp̄ eēndū qđ non sp̄ fuit. Cū ergo solus deus semp̄ fuerit: ip-
 se solus sine alterius auxilio habet uirtutem ad semp̄ essendum: qā
 habet esse independens. Anima uero rationalis: nō ex se: sed a prin-
 cipe habet uirtutem ad semp̄ essendum. Et sic patet solutio ad secun-
 dū. ¶ Ad tertium respondet iterum thomas. x. quolibet ar. vi. dicens
 qđ anima indiget aliquo corporali ad suā operationem dupliciter. Vno
 modo sicut organo p̄ quod operat̄: sicut indiget oculo ad uidendū. Et
 sic ad intelligendū nō indiget aliquo organo. ut probatū est superius.
 Si aut̄ sic indigeret organo ad intelligendum eēt corruptibilis: utpote n̄ po-
 tēs p̄ se operari. Alio mō aīa ad operandum indiget aliquo corpora-
 li sicut obiecto: sicut ad uidendum indiget corpore colorato. Et sic aīa
 rationalis indiget ad intelligendum phantasmatis: quia phantasma-
 ta sunt: ut sensibilia intellectiua animae: ut dicitur in. iii. de anīa. Ope-
 ratio autem: quae sic indiget aliquo corporali a principio nō potest si-
 ne corporali illo: potest autem postea: sicut aīa sensitiua nullam opera-
 tionem habere potest: nisi prius moueatur a sensibilibus: quae sūt extra
 aīam. Sed praeerea manet actus imaginationis etiā sensibilibus abe-
 untibus. Similit̄ destructis phantasmatis operatio intellectiua i anima
 potest remanere. In. ii. S. praefatus doctor aliam dat solutionem. Aliā
 dico in uerbis: sed eandem quasi in sententia dicēs. Intelligere cum ali-
 quo: uel sine aliquo dici dupliciter. Vel hoc mō: qđ illud etiā intelligatur
 esse particeps operationis: sicut organū uirtutis uisuiuae simul cū uir-
 tute uisuiua uidet: quia uidere est compositū. Et sic intellectus omnino si-
 ne corpore intelligit: quia haec operatio nō perficitur mediante orga-
 no corporali. Vel ita qđ illud sit obiectū operationis: sicut uisus nō po-
 test uidere sine colore. Et hoc mō etiā intellectus in statu uiuē nō po-
 test intelligere sine phantasmate: quod se hēt ad intellectū: sicut color
 ad uisum: ut dicit philosophus in. iii. de anima. Et ex hoc nō ostēditur
 qđ anima intellectiua habeat esse dependens ad corpus: cum operatio
 egrediatur ab ipsa absolute. Sed post mortē alium modum intelligen-
 di habebit. De quo post solutionem horum argumentorum aliquid suc-
 cincte pertractabimus. ¶ Sed in summa contra gentiles sacrificam &
 amplissimam solutionem adducit. Quod ratio iquit illa proponebat
 nullam operationem remanere in anima separata: dicimus esse falsū.
 Manent enim operationes illae: quae per organa non exercentur. Hu-
 iusmodi autem sunt intelligere & uelle. Quae autem per organa cor-
 poreā exercentur: sicut operationes animae nutritiuae & sensitiuae
 non manent. Sciendum tamen est: quod alio modo intelligit anima a

corpore separata: & corpori unita: sicut & alio modo est. Vnuquod
 q. n. fm hoc agit: fm q. est. eē qdē aīa rōnalis dū ē corpi unitū: & si sit
 absolutū a corpore non dependens: tamen instrumentū quoddam
 ipsius & subiectū ipsam recipiens est corpus. Vnde & consequenter
 operatio propria ipsius: quā ē intelligē. & si non dependeat a corpore
 quasi per organum corporeum exercita: habet tamen obiectū in cor
 pore: scilicet fantasmata. Vnde qdū anima est in corpore non potest
 intelligere sine phantasmate: nec etiam reminisci nisi per uirtutem co
 gitatiuam & memoratiuam. per quam phantasmata præparantur. Et
 propter hoc intelligere quantum ad hunc modum: & similiter remin
 sci destruitur destructo corpore. Esse uero anime a corpore exuta ē ip
 si soli absq. corpore. Vnde nec eius operatio: quā est intelligere exple
 bitur per respectum ad aliqua obiecta in corporis organis existentia:
 quā sunt fantasmata: sed intelliget per seipsam ad modum substantia
 rum quā sunt totaliter secundum esse a corporibus separata. A quib
 us etiam tanq̃ a superioribus uberius influētiam recipere poterit ad
 perfectius intelligendum: Cuius signum etiam in uiuentibus appa
 ret. Nam anima quando non occupatur corpus propriū reddit ha
 bilior ad contemplandum aliqua altiora. Vnde & uirtus temperantie
 quā a corporeis delectationibus retrahit animam præcipue facit ho
 mines ad intelligendum aptos. Homines etiam dormientes: quando
 corporeis sensibus nō utuntur: nec est aliqua perturbatio humorum
 aut fumositatum impediens percipiunt de futuris ex superiorum im
 pressionē aliqua: quā modum ratiocinationis humanæ excedunt. Et
 hoc multo magis accidit in sincopizantibus & extasim passis qaunto
 magis sit retractio a corporeis sensibus. Nec immerito hoc accidit: qa
 cum anima humana sit in confinio corporum & incorporearum sub
 stantiarum: quasi in orizonte existens æternitatis & temporis recedēs
 ab infimo appropinquat ad summum. Vnde & quando totaliter erit
 a corpore separata perfecte assimilabitur substantiis separatis quantū
 ad modum intelligendī & habendī intelligentiā. Nam influētiam earū
 recipiet. Patet igitur q. quīs intelligere nostrum secundū modū pntis
 uitæ corrupto corpore destruat: succedet tamen aliū modū intel
 ligendī altior. Reminisci autem cum sit actus per corporeū organum
 exercitus ut i libro de memoria & reminiscētia pbat Aristoteles: nō po
 terit post corpus i aīa remanere: nisi reminisci equiuoce sumatur pro

Intelligētia eorum: quæ q̄s prius nouit: quā oportet aīa separe adesse:
etiam eorum: quæ nouit in uita: cum species intelligibiles ī intellectu
possibili indelebiter recipiant. Circa alias autem anime operationes
sicut est amare gaudere & alia huiusmodi: est equiuocatio cauenda.
Nam quandoq̄ sumuntur: ut sunt animæ passionēs. Et sic sunt actus
sensibilis appetitus secundum concupiscibilitatē aut transibilitatē cū
aliqua permutatione corporali. Et ut sic in anima remanere non possunt
post mortē: ut probat Aristoteles in libro de anima. Sumuntur
quandoq̄ pro simplici actu uoluntatis: qui est absq̄ passione. Vnde
Aristoteles in septimo Ethicorū dicit. Quod deus una simplici opera
tione gaudet. Et in. x. dicit. Quod in contemplatione sapientiæ est dele
ctatio admirabilis. Et in octauo amorē amicitiaē ab amatione: quæ est
passio distinguit. Cum uero uoluntas sit potentia non utens organo
sicut nec intellectus: palā est huiusmodi secundū q̄ sunt actus uolun
tatis in anima separe remanere. Non potest igitur ex hoc concludi: q̄
anima post corporis corruptionē deficit. ¶ Hæc ille. ¶ Ad illud philo
sophi. Intelligere corrūpitur quodā interius corrupto. Respōdet Bo
nauentura: Quod operatio animæ rationalis scilicet intelligere non
corrūpitur per se: quia non utitur organo corporeo: sed solū per acci
dens: inquantū indiget fantasmate accepto per organū corporeum.
Operatio enim intellectus: quā habet in corpore impeditur propter
aliquā læsionē factā in organo imaginationis uel alterius uirtutis sen
sibilis: sicut palam est. Et ita debet intelligi uerbū philosophi. Non enī
credendum est: quod philosophus uoluerit dicere intellectum eē cor
ruptibilem: cum postea probet ipsū esse impassibilem & incorrupti
bilem quantum ad substantiam: ut patet in. iii. de anima. ¶ Hæc ille.
¶ Sed quia forte textus non dicit intelligere: sed intellectus corrūpi
quodam interius corrupto. Ideo responder Egidius romanus dicens
Quod philosophus ibi loquitur de intellectu passiuo: per quē possu
mus intelligere organū fantasticum: quod deseruit animæ intellectu
uæ. Vel si uolumus hoc intelligere de ipso intellectu: referemus: non
ad potentiam intellectuā: sed ad actum intelligendi: qui q̄diū stat ī cor
pore potest totaliter impediri est totaliter tolli corrupto quodam inte
riori: idest organo fantastico. Vnde uidemus aliquos esse amentes: &
totaliter perdidisse usum rationis. Quod ex sola corruptione fantasiaē
pōt intelligere. ¶ Hæc ille. ¶ Ad illud etiam quod obicitur ex tex
tu philosophi: Quod intelligere amare & odire non sunt illius pas
siones idest animæ: sed huius habentis illud & cætera. Respondet
Themistius: qui in Commentariis suis exponens hunc textum

dicit, Nunc dubitanti magis: q̄ docenti assimilatur Aristoteles. Nōdū
 enim destruxerat opīnionem dicentium nō differre intellectum & sen-
 sum. Vnde in toto illo capitulo loquitur de intellectu: sicut de sensu.
 Quod patet præcipue ubi probat intellectū esse incorruptibile p̄ exē-
 plum sensus qui nō corrumpitur ex senectute. Vnde & per totū sub
 cōditione & sub dubio loquitur: sicut inquirens semper cōiungēs ea:
 quæ sūt intellectus his: quæ sūt sēsus. Quod præcipue apparet ex eo:
 quod in principio solutionis dicit. Si enim & q̄ maxime gaudere: aut
 dolere aut intelligere motus sūt: & unūquodq̄ moveri aliqd. ¶ Si q̄s
 autem pertinaciter dicere uellet: quod Aristoteles loquitur ibi deter-
 minādo. ad hoc restat respōsio: quia intelligere dicitur esse actus cōiū-
 cti nō per se sed p̄ accidens: in quātum scilicet eius obiectum: quod est
 phantasma est in organo corporali: nō q̄ iste actus per organū corpo-
 rale exerceatur. ¶ Ad aliū quod obicitur ex textu eiusdem philosophi
 Dicere aīam sentire aut intelligere: simile est: ac si dicat eam aliq̄s tex e-
 re uel hāc edificare. Respōdet Thomas in prima pte. q. lxxv. ar. ii. ad. ii.
 q̄ philosophus nō dicit hoc ex propria sententia: sed fm opīnionē illo-
 rū: qui dicebāt q̄ intelligere ē moveri: ut patet ex his: q̄ p̄nisiit ibi. Vel
 dicendum: quod p̄ se agē cōuenit per se existēti: s̄ p̄ se existens quan-
 doq̄ potest dici aliquid: si nō sit inhārens: ut accidēs: uelut forma ma-
 terialis: etiam si sit pars. Sed proprie & p̄ se subsistens dicit: q̄a neq̄ est
 p̄dicto modo inhārens: neq̄ est pars: fm quē modum oculus uel ma-
 nus nō posset dici p̄ se subsistens: & per consequens neq̄ p̄ se operans
 unde operationes p̄tium attribuuntur toti p̄ partes. Dicimus enim q̄
 homo uidet p̄ oculū: & palpat p̄ manū aliter q̄ calidum calefacit p̄ ca-
 lorem: quia calor nullo modo calefacit proprie loquēdo. Pōr igitur di-
 ci: quod anima intelligit: sicut oculus uidet: sed magis proprie dicitur:
 q̄ homo itelligat p̄ animam & q̄ uideat p̄ oculū. ¶ Hæc ille. ¶ Potes
 ergo applicare hāc solutionem ad superiorem etiam auctoritatem: in
 qua dicitur: quod intelligere amare odire & cet̄a nō sunt operatōes
 seu passiones animæ: sed cōiuncti & c. Et p̄ hāc oīa patet solutio ad ter-
 tium argumentum: & ad omnes instantias quæ in illa tertiā ratiōe ad-
 ducūtur. ¶ Ad quartum respōdet Dñs Bonauētura dicēs: quod pas-
 sio animæ nō est propter ipsius læsionē sed per cōpassionem respectu
 corporis læsi. Et hoc nō ponit aliquid de substantia ei⁹ abici: sed de sub-
 stantia eius: cui habet uniti. Aliter tamen potest respōderi: q̄ ipsa anīa
 nō solū in corpore: sed etiam extra corpus habet pati. Nec tamen seq̄-
 tur: quod habeat corrumpi. Non enim est illa passio per partis aden-
 sionem: sed per quietis & pacis cōtinuam impeditionem. ¶ Hæc ille

CAd quintum respondet iterum dominus Bonaventura dicens: quod illa compassio non est nisi salua unione animæ & corporis. Et quoniam mors separat illam coniunctionem siue unionem: ideo non oportet compassionem mortis communicare: quia illa consequentia non tenet: nisi manente causa. Præterea alia consequentia non tenet. Si anima maxime copatur corpori maxime patitur: quod comoratur morienti. Anima enim cum sit capax lætitiæ: est capax & doloris: Sed cum sit capax uitæ: nullo modo est susceptibilis mortis. **H**æc ille. **C**Ad sextum Respondet Doctor. S. in. ii. S. Dicendum est inquit: quod sicut dicit Commentator in. iii. de anima Intellectus non eodem modo dicitur forma cum aliis formis materialibus. Quod quantum ad hoc dico uerum esse: licet ipse aliud intendat: quod anima cum habeat esse absolutum: ut eius operatio ostendit: non habet esse per se compositum: quoniam potius compositum per eam eius. Et ideo corrupto corpore non corrumpitur per accidens anima: sicut alia forma: quam non sunt nisi per esse compositum nec aliquam operationem habet nisi mediante materia: Sed dominus Egidius romanus in. ii. S. taliter respondet. Ad illud inquit argumentum: Quorumcumque est unum esse: oportet quod sit unus iteritus. Sed corporis & animæ est unum esse: ergo erit unus iteritus. Respondet: quod animæ & corporis est unum esse: sed illud esse non habet anima per corpus: nec ex corpore: sed ex deo tamen illud esse habet corpus per animam: & comunicatur corpori per animam: ut et destructo corpore remaneat illud esse animæ: ut propter corruptionem corporis non corrumpatur anima. **H**æc ille. **C**Domine autem Petrus de tarantasio in. ii. S. hoc argumentum sic dissoluit. Quorumcumque est unum esse non potest corrumpi unum: quin etiam alterum corrumpatur. Hoc inquit uerum est: quoniam illud esse est utriusque æqualiter: non quoniam unum per alterum: sicut idem est esse subiecti & accidentis: sed accidentis per subiectum. Et ideo accidens corrumpitur manente subiecto. Sic esse hominis non est corpus: nisi per animam. Vnde separata a corpore anima corpus corrumpitur ipsa incorruptibiliter remanente. **H**æc ille. **C**Ad replicam illam respondet prefatus dominus Petrus de tarantasio ubi supra dicens. Sicut album disgregat uisum per albedinem effectiue per disgregationem formaliter: sic anima per essentiam forma est corporis effectiue: sed per constitutionem ad corpus formaliter. Vnde quoniam separat definit esse forma: sed non desinit esse essentia. **H**æc ille. **C**Sed si forte uerum quod argumentum stet in robore suo. Respondet Thomas in. ii. S. dicens: quod Anima rationalis præter alias formas dicitur esse substantia: & hoc aliquid secundum quod habet esse absolutum. Et quod dicitur: quod anima potest dupliciter considerari: scilicet secundum quod est substantia: & secundum quod est

forma: non est intelligendum quantum ad diuersa: quæ in ipsa sint: quæ si aliud sit essentia sua: & aliud ipsam esse formam: ut sic esse formam accadat sibi sicut color corpori. Sed distinctio accipitur secundum eius diuersam considerationem. Non enim ex hoc quod forma habet quod post corpus remaneat: sed ex hoc quod habet esse absolutum: ut substantia subsistens: sicut etiam homo non habet quod intelligat ex hoc quod est anima: sed ex hoc quod est rationalis: quævis utrumque sit sibi essentiale. ¶ Sed in .x. quolibet sic breuiter respondet. Anima secundum suam essentiam est forma corporis: nec destructo corpore destruitur anima: secundum id quod est forma sed solum definit esse forma in actu. ¶ Hæc ille. ¶ Ad septimum respondet Dominus Petrus de tarantasio loco præallegato dicens: quod Omne compositum resolubile est intellectu: sed non actu: nisi sit compositum ex contrariis. ¶ Ad octauum respondet Thomas in .ii. s. dicens quod corruptio inuenitur in omnibus corruptibilibus secundum unam rationem communem: quantum ad id: quod per se corruptioni conuenit: sed non quantum ad id: quod accedit ei. Cum enim corruptio sit proprie compositionis transmutatio de esse in non esse: per se ad corruptionem pertinet: ut compositum esse desistat. Et quia compositum habet esse ex coniunctione formæ ad materiam. Ideo diuulsio formæ a tali materia inuenitur in qua libet corruptione. Sed quod forma in nihil cedat: uel non: hoc corruptioni accedit ex ratione propria huius formæ uel illius. Si enim sit forma talis cuius esse sit absolutum & non dependens: in cuius esse participatione materia adducitur: ex hoc quod perficitur tali forma contingit ut ex defectu materia: compositum huiusmodi esse amittat: secundum hoc quod improprie ad ipsum efficitur: & tamen ipsa forma remanet in suo esse. Et sic destructio est compositi forma remanente. Si uero forma non habeat esse absolutum: in quo subsistat: sed sit per esse compositi: tunc ex quo compositum definit esse: oportet quod forma etiam esse amittat: & per accidens corrumpatur. ¶ Hæc ille. ¶ Eandem solutionem dat Petrus de tarantasio loco præallegato. Ad nonum respondetur per eundem dominum Petrum de tarantasio. Quæcumque per se communicant in causa: communicant in effectu: sed non quæ per accides. Nam anima quævis per accidens communicat in motu corporis: non tamen in calefactione consequente motum. Et similiter contingit in proposito. ¶ Ad decimum respondet Thomas in .x. quolibet dicens Anima esse suum communicat corpori: quod idem ita acquirit animæ in corpore: ut secundum ipsum subsistere possit. Quod non est de aliis formis. Et sic ipsum esse animæ sit esse

cōpositū. Et tamen manet composito destructo. **CHæcille.** **C**Ad un-
decimū responder præfatus Thomas in summa contra gentiles li-
bro. li. dicens. Non sequitur q̄ si anima manet destructo corpore: qđ
fuerit ei accidentaliter unita. Accidēs enim describitur: Quod potest
adesse: uel abesse præter corruptionem subiecti compositi ex materia
& forma. Si autem referatur ad principia compositi subiecti: nō est ue-
rum. Constat enim materiam primam ingenitam & incorruptibilem
esse: ut probat Aristot. in primo physicorum. Vnde recedente forma
manet in sua essentia: nō tñ forma accidentaliter ei uniebatur: sed essen-
tialiter. Vniebatur enim ei secundum esse unum. Similiter autem aīa
unitur corpori s̄m esse unum: ut supra ostensum est. Vnde licet ma-
neat post corpus: substantialiter ei unitur nō accidentaliter q̄ autem
materia prima remaneat actu post formam: nō est nisi s̄m actum alte-
rius formæ. Anima autem humana manet in actu eodem. Et ex hoc
cōtingit: quod anima humana est forma & actus. Materia autem pria
est ens in potentia. **CHæcille.** **C**Notandū hic: quod Scotiste tenent
q̄ materia prima sit ens in actu: sed de actu distinguūt q̄ est duplex ut
delicet actus entitativus: cui est extra nihil: cui correspondet potentia
obiectiua: & actus formalis: cui correspondet potentia subiectiua. Di-
cunt ergo q̄ materia prima est in actu entitativus: licet sit ens in poten-
tia subiectiua. **C**Ad duodecimum patuit solutio plenaria ex iis: quæ
dicta sunt superius in primo capite de differentiis anime & angeli: ubi
de indiuiduatione anime rationalis agebatur: sed tamen ad ipsum res-
pondetur ex intentione sancti doctoris i p̄dicta summa. Quæcūq̄ inq̄t
oportet esse iuicē coaptata & p̄portionata simul recipiūt multitudinē
uel unitatē: unūqđq̄ ex sua cā. Si igit̄ esse unius dependeat ab altero:
unitas uel multiplicatio eius etiā ex illo depēdet: alioquin ex alia ca usa
intrinseca: formam igitur & materiam semper oportet esse adiucem
proportionata: & quasi naturaliter choaptata: quia proprius actus in
propria materia fit. Vnde semper oportet: quod materia & forma con-
sequantur inuicem in multitudine & unitate. Si igitur esse formæ de-
pendet a materia: multiplicatio ipsius a materia depēdet: & similiter uni-
tas. Si autem nō: erit quidem necessarium multiplicari formam secū-
dum multiplicationem materiæ: idest simul cum materia: & proportiō-
nem ipsius: Non tamen ita q̄ depēdeat unitas uel multitudo ipsius for-
mæ a materia. Ostensum est autem: quod anima humana est forma se-
cundum suum esse a materia non dependens. Vnde sequitur: Quod
multiplicantur quidem anime: secundum q̄ multiplicantur corpora
non tamen multiplicatio corporum erit causa multiplicatiōis animarū

Et ideo non oportet quod destructis corporibus cesset pluralitas animarum. ¶ Ad tertium decimum respondetur: quod non quilibet formarum diuersitas facit diuersitatem secundum speciem sed solum: illa que est secundum principia formalia: uel secundum diuersam rationem formæ. Constat enim: quod alia est essentia formæ huius ignis & illius: nec tamen est alius ignis: nec alia forma secundum speciem. Multitudo igitur animarum a corporibus separatarum consequitur quidem diuersitatem formarum secundum substantiam: quia alia est substantia huius animæ & illius. Non tamen ista diuersitas procedit ex diuersitate principiorum essentialium ipsius animæ: nec est secundum diuersam rationem animæ: sed est secundum diuersam commensurationem animarum ad corpora. Hæc enim anima est commensurata huic corpori: & non illi. Illa autem alii. Et sic de aliis: huiusmodi autem commensurationes remanent in animabus: etiam pereuntibus corporibus sicut & ipse earum substantiæ manent: quasi a corporibus secundum esse non dependentes. Sunt enim animæ secundum substantias suas formæ corporum: alias accidentaliter corporibus unirentur. Et sic ex anima & corpore non fieret unum per se: sed unum per accidens. Inquantum autem sunt formæ: oportet eas esse corporibus commensuratas. Vnde patet. quod ipsæ diuersæ commensurationes manent in animabus separatis & per consequens pluralitas. ¶ Hæc beatus Thomas in summa contra gentiles libro. ii. ¶ Ad quartum decimum & ultimum Argumentum dicitur: quod nos negamus æternitatem mundi: cum fides catholica teneat mundum habuisse principium: quous nulla ratione demonstratiua uel necessaria hoc probari possit. Immo dico: quod ad neutram partem nulle rationes necessariae possunt adduci: sed solum probabiles & topicæ. Ideo Aristoteles: quia nullam rationem necessariam adinuenit: quæ æternitatem mundi concluderet: in hoc semper fuit dubius. Vnde dicit ipse in. i. topicorum. Sunt quædam problemata de quibus rationem nec certitudinem habemus: ut utrum Mundus sit æternus? Aufcenna uero & Algezal in sua metaphisica: ubi diuidit ens per finitum & infinitum: dicunt quod non est inconueniens: quod detur infinitum actu per accidens. Esse enim infinitum actu in iis: quæ non habent adinueniencem ordinem: est esse infinitum: per quod ponere non reputant inconueniens: sicut est de animabus a corporibus exutis: quæ non habent dependentiam adinueniencem. Sed nullam difficultatem propter hoc patiuntur catholicæ ueritatis professores: qui mundi eternitatem negant Et sic patet solutio ad omnia obiecta. ¶ Nunc autem ad auctoritates philosophi respondere oportet. Ad illam auctoritatem. Nulla uirtus infinita potest esse in creatura finita. Respondet Alexander de ales in

h. S. dicens: q̄ Nulla uirtus infinita actiua est creatura aliqua: sed uirt⁹
 infinita passiua bene potest esse: sicut patet in materia prima. Et tō dī
 cit Alexander prædict⁹ q̄ uirtus durandī in infinitū ē aīa sicut in re
 cipiente tm̄: sed a deo: sicut a dante. Vel dicendum fm̄ eundē Alexan
 drū: q̄ uerū est de uirtute quæ habetur tota simul: non de uirtute: quæ
 habetur successiue: & est infinita tm̄ in potentia. ¶ Hæc ille. ¶ Ad il
 lam. Cuius est principium: eius finis est. Respondetur. Cuius est prin
 cipium per generationem: eius est finis per corruptionem. Et sic est in
 tentio philosophi in illo loco: & in aliis in quibus similes propositiones
 habentur. Et uerū est. q̄ oē habēs p̄cipiū naturaliter ab agēte natura
 li per motū & transmutationem materiae: habet finem quia omne tale
 est corruptibile: non aut̄ habet locū in his: quæ accipiunt esse a deo per
 creationem. philosophus autem semper loquitur naturaliter: & nō su
 pernaturaliter. Vnde & naturā dissimulens dicit: q̄ est principium mo
 tus & quietis in eo in quo est. Verificantur: ergo naturaliter: tales pro
 positiones in his: quæ acquirunt esse per motum & mutationem. In his
 autem: quæ accipiunt esse per creationem non uerificantur: quia crea
 tio fit i instanti sine aliquo motu & transmutatione materiae. Exempla
 gratia. Dicit philosophus q̄ accidens non potest stare sine subiecto: ue
 rum est naturaliter loquendo. Et tamen supernaturaliter accidens po
 test stare sine subiecto per diuinā oīpotētīā: sicut patet in sacramento
 altaris. Dicitur etiam: q̄ a priuatione ad habitum non est regressus. ue
 rum est naturaliter loquendo. Et tamen uirtute diuina multi homines
 a morte ad uitam fuerunt reuocati: & multi cæci nati illuminati. Ergo
 culus ē principium per generationem naturaliter: eius est finis p̄ cor
 ruptionem. Et hoc etiam Damascenus innuit: cum dicit. Quicquid
 naturaliter incipit: naturaliter desinit: Omnia enim orta occidūt & au
 eta quæq̄ senescunt: ut Salustius dicit. Anima igitur rationalis nunq̄
 corrumpetur: quia non habuit p̄cipiū p̄ generationē: sed a deo per
 creationem. ¶ Ad illam auctoritatem. Omne quod incipit esse: desi
 nit esse. Et ad illam. Quicquid habet principium: habet finem danda
 est similis solutio. Omne enī: quod incipit esse p̄ generationem desinit
 esse p̄ corruptionē. Et q̄qd habet principium per generationē: habet
 finē p̄ corruptionē. Hæc enī ē rō philosophi in primo cœli: q̄ ostēdit
 q̄ oē ḡnatū ē corruptibile: loq̄ enī ibi cōtra platonē qui uoluit q̄ cœ
 lū siue mūdus esset ḡnabilis. unde dicit textus Solus plato ḡnat mūdū
 id est dixit mūdū ē generabilē. Probat aut̄ platonē dixisse falsū p̄ hoc

quia si cœlum esset gñatū: esset corruptibile. Sed quia est incorruptibile: ideo non gñatū. Et ideo loquens ibidē cōtra ipsum platonem habet pro impossibile. q̄ aliquid incēpit esse per gñationē naturalis & sit perpetuum & incorruptibile. Dicit autem cœlum esse incorruptibile: quia nō est generabile. Cum igitur philosophus ponat animam intellectiuam non habere eē p̄ generationem: sed ab extrinseco nec fieri naturaliter: sed iussu dei: ut ex præcedentibus patet: consequens est ut dicamus q̄ Aristoteles tenuerit animam rationalem esse immortālē.

¶ Ad illam. Illud non habet uirtutem ad semper eēndum: quod non semper fuit: patuit solutio ex iis: quæ dicta sunt in solutione secundi argumenti.

¶ Sed ad illam: quæ ponit in. vii. metaphisicæ. q̄ omnes partes: que possunt remanere separatæ a toto sunt elementa idest partes elementares &c. Dicendum. q̄ philosophus loquitur ibi de formis: q̄ educuntur de potentia materiæ: q̄ non habent esse subsistens: & absolute: de quibus uersū est. q̄ corrumpuntur toto non manente. q̄ autem hoc uerum sit patet. Quia quærīt ibi philosophus 'utrum forma totius mixti sit aliqd̄ præter elementa. Et ideo auctoritates ille nihil p̄bāt contra nos: cum philosophus loquatur ibi de mixto. sicut est caro de quo uerum est. q̄ non remanet: nisi elementum. unde per illud dictum non intendit dicere philosophus animam intellectiuam esse corruptibilem: cum ipsa non sit mixta: neq̄ sit forma elemētāris. Quo modo etiam intelligatur illa sententia. Intelligere siue intellectus corrumpitur: quodam interius corrupto. patefactum est superius ex iis: q̄ dicta sūt in solutione tertii argumenti. Quodam interius corrupto scilicet phantasmate uel passiuo intellectu: aut organo imaginationis uel fantasie.

¶ Sed doctor lucis in. i. p. q. lxxxix. ar. i. ad primum sic etiam præfata uerba declarat. Si diligenter inq̄t uerba philosophi discutiantur: philosophus hoc dixit ex quadam suppositione prius facta. s. q̄ intelligere sit quidam motus cōiuncti: sicut & sentire. Nondū enim differentiam ostenderat inter intellectum & sensum. Vel potest dici: q̄ loquitur de illo modo intelligendi: qui est per conuersionem ad fantasmata: quia anima humana impeditur ab intelligendo per ligamentum sensus: & per turbatam imaginationem: sicut supra dictum est. Et quia in morte totaliter sensus & imaginatio corrumpitur: ideo cessabit ille modus intelligendi: q̄ ē per conuersionē ad fantasmata: & succedet ali⁹ mod⁹ altior: d quo aliqd̄ i fine capitis hui⁹ p̄tractabit.

¶ Sed ad id: quod ex rhetoricis philosophi obliuīt. q̄ corp⁹ op⁹ hēt usq̄ ad an-

nos, xxxv. Aninia uero intellectiua usq; ad annos quinquaginta. Respondet dominus Egidius romanus in. ii. S. q. Aninia, uero senescit fm suam naturam. sed quantum ad actum intelligendi: & quatum ad usum rationis: sic potest impediri & tolli totaliter huiusmodi usus ex corruptione organorum corporalium: sicut potest determinari ex determinatione talium organorum: Propter quod post quinquaginta. annos anima in plerisq; habetatur in cognitione etiam intellectiua: non propter se: sed propter hebetationem organorum corporalium deserulitium tali cognitioni. ¶ Hæc ille. hoc etiam declaratum fuit in ptæcedentibus. Illud autem quo ultimo instatur ex libris animalium: q. corpus spermatis: cum quo exit spiritus: qui est uirtus principii animæ est separatum a corpore: & est res diuina: & talis dicitur intellectus. cōtra animæ immortalitatem uim non habet. Debet enim sic exponi fm thomam in opusculis: Id est ille spūs siue uirt⁹ formatiua dicitur intellectus per similitudinem: quia sicut intellectus operatur sine organo: ita & illa uirtus. hæc autem positio est de mente commentatoris in. vii. metaphisicæ super illud. Ergo sicut supra dictum est q. in substantiis ē principium & cætera. Et hæc sunt uerba ipsius formaliter que sequuntur. Ideo dicit Aristot. in libro de animalibus. q. uirtutes: que sunt in se minimis sunt similes intellectui. s. quia agunt actione intellect⁹: & q. iste uirtutes assimilantur intellectui in hoc q. non agunt per instrumentū corporale. ¶ Hæc ille. ¶ Et sic patet solutio ad ea: que Aristotelicis auctoritatibus contra animæ immortalitatem concludere uidebant^r. ¶ Ad Apostolicum dictum. Qui solus habet immortalitatem paruit omnimoda solutio ex his: quæ superius dicta sunt ex intentione egidii post argumenta & auctoritates in oppositum factas. Et tamen ne uideatur hæc sicco percurrere uestigio Respondet ad hanc auctoritatē dominus Petrus de tarantasio in. ii. S. dist. xvi. iii. dicens. Immortale aut priuat actum moriendi solum: uel cum actu etiam potentiam. Primo modo Adm erat immortalis ante peccatum: quia poterat non mori. Sed non erat immortalis secundo modo id est non potens mori: quia mori poterat: cum esset compositus ex contrariis. Illa enim immortalitas non erat ex dono nature: sed ex dono cælestis gratiæ. ¶ Si immortale priuet moriendi potentiam hoc duobus modis: Aut moriendi large aut moriendi proprie & stricte: fm q. mors dupliciter capitur Vno modo large pro quacunq; corruptione uel mutatione. Alio modo proprie & stricte fm cōm acceptionem. p. substantiali corruptione: si ergo Immortale priuet moriendi potentiam large: sic immortalitas est omnimoda immutabilitas: siue incommutabilitas: quæ soli deo cō

uenit. Et ideo Apostolus dixit eum solum habere immortalitatem: quia non cuiusque gratia: sed natura sua: nec potuit nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit nec poterit aliqua commutatione peccare. hoc igitur modo loquendo: quilibet creatura est mortalis. in omni. creatura: ut Augustinus dicit. Ipsa mutatio est mors quodammodo: quia facit aliquid in ea non esse: quod erat potest enim mutari: & posse peccare est posse mori. Et si cui creatura rationali praestatur: ut peccare non possit: non est hoc naturae propriae: sed dei gratiae. Quilibet igitur creatura mortalis: quia quilibet creatura aliquomodo mutabilis. Solus uero deus est immortalis: quia ipse solus est omnino immutabilis. Vnde Augustinus in libro de trinitate ait. Cum anima immortalis esse dicatur: & sit non diceret apostolus deus solum habere immortalitatem: nisi quia uera immortalitas & incommutabilitas est: quam nulla potest habere creatura: quoniam solus creatoris est: unde iacobus quoque ait. Apud quem non est transmutatio: nec uicissitudinis obumbratio. Dauid etiam dicit. Mutabis ea & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Item Augustinus super genesim ad litteram dicit quod deus neque per loca: neque per tempora mouetur. Et per tempora moueri est per affectiones commutari. Deus autem nec loco nec affectione mutari potest: qui per prophetiam dicit. Ergo deus & non mortuus. unde solus est immortalis: qui solus est immutabilis. Hanc Augustinus & Magister etiam sententiarum in. i. distinctione. viii. sic dicit. Dei autem solius essentia proprie incommutabilis dicitur: quia nec mutatur: nec mutari potest. Vnde Augustinus libro quinto de trinitate. Sola inquit substantia: uel essentia: que est deus: incommutabilis est: cui profecto maxime ac uerissime competit esse. Quod enim mutatur: non seruat ipsum esse. Et quod mutari potest: etiam si non mutetur: potest quod fuerat non esse. Ideoque illud solum: quod non tamen non mutatur: uerum etiam omnino mutari non potest: uerissime dicitur esse. Vnde apostolus de ipso loquens ait. Qui solus habet immortalitatem. Si ergo immortale priuet potentiam moriendi large: sic solus deus est immortalis. Si autem priuet moriendi potentiam proprie: hoc etiam duobus modis. Aut ergo priuat potentiam quantum moriendi: siue propinquam: siue remotam. Et sic etiam nulla creatura est immortalis. Eo enim quod habet esse de nihilo: habet potentiam reductibilitatis in nihil. Aut priuat potentiam propinquam & dispositam solum. Et sic anima rationalis est immortalis & incorruptibilis: per usam corruptionis naturalis quia non habet contrarium: nec dependet ab habente contrarium: nec est ex contrariis composita. Et ideo a potentia nuda & remo-

ta non denominatur aliqd simpliciter potens: sed a potentia propinq̃
& disposita. Loquitur igitur Apostolus de immortalitate large & com-
muniter accepta: quæ est immutabilitas quæcunq̃: non autem de im-
mutabilitate proprie accepta: quæ est immutabilitas fm eẽ substantia
le. ¶ Hanc solutionem & distinctionem ponit dominus Petrus de ra-
rantasio ubi supra. Sed ego auctoritatibus & sententiis ipsam dilataui
¶ Eandem quoq̃ ponunt Alexander de ales & dominus Bonauen-
tura dicentes. Immortale dicitur dupliciter. Vno modo large & com-
muniter. Et sic immortale idem est quod immutabile quocunq̃ modo.
Et sic solus deus est immortalis: quia ipse solus est immutabilis. Queli-
bet uero creatura mortalis est quia aliquo modo mutabilis: fm illud
Boetii *Stabilisq̃ manens dans cuncta moueri*. Sed cum quilibet crea-
tura dicitur hoc modo mortalis: mors accipitur large: sicut dicitur etiã
de cælis. Ipsi peribunt: tu autem permanes &c. Alio modo dicitur im-
mortale proprie & strictè. Et tunc Idem est: quod impossibile corrup-
pi fm suum esse substantiale. Et hoc potest esse dupliciter. Vel ex se. &
sic etiam solus deus ẽ immortalis: quia ipse solus potest esse suum perpe-
tuare sine alterius iuuamine uel adminiculo. Vel ex alio. Et sic anima
rationalis est immortalis: quia cõseruatur a gratuita dei Bonitate: nec
repugnat naturæ ipsius aia: sed potius cõseruat suum naturalẽ appeti-
tum. ¶ Hæc est Solutio domini Bonauenturæ & Alexandri de Ales
In. ii. S. dist. xviii. ¶ Ad auctoritatem illam Augustini Gratia non
repugnat naturæ &c. patuit solutio ex iis: quæ dicta sunt in solutione
primi Argumenti fm intentionem domini Bonauenturæ. ¶ Ad il-
lud Ezechiels *Anima: quæ peccauerit ipsa morietur*. Respondetur q̃
sicut est triplex perfectio naturæ gratiæ & gloriæ: ita etiam est triplex
mors: naturæ gratiæ & gloriæ. Mors naturæ ẽ separatio animæ a cor-
pore: seu corruptio rei uiuentis fm suum esse substantiale. Mors gra-
tiæ est quando anima per peccatum priuatur gratia dei quæ erat uita
ipsius. Et ista appellatur mors spiritualis. Hinc dicitur peccatum mor-
tale: quia interficit animam spiritualiter: & mortem sibi infert. Mors
gloriæ: est quando anima separatur a corpore cum peccato mortali:
quia priuatur æterna uitæ: hoc est uisione diuinæ essentiæ: & suppliciiis
deputatur æternis. Hæc autem mors: dicitur mors æterna. Vnde can-
tat ecclesia. *Libera me domine de morte æterna: &c.* Mortem gratiæ i-
currit anima: quotiescunq̃ in statu uiæ mortaliter peccat. Et ab hac
morte resipiscere potest: & conuerit ad dominum: si ueram egerit pe-
nitentiam. Mortem gloriæ incurrit aia in termino uiæ quotiescunq̃ ho-
mo moritur i peccato mortali: Et ab hac morte nũq̃ resurgere potest

ueluti: sup^l patulitici de differentiis animæ & ægelⁱ tractatemus. **A**ia
 igit: qⁱ peccauerit: morietur: uel morte gratiæ: si peccauerit i uia: uel mor
 te gloriæ: si peccauerit in termino uiæ. Non autem morietur morte na
 turæ: quia i batiali^t mori nō pōt. nec pōt amittere suū eē sōale. Et de
 hac morte ē propositum nostrum. Et sic dicit rōnalem eē imortalem
 quia substantialiter incorruptibilis est. **C** Ali aut^m breui⁹ respōdendo
 dicūt. qⁱ aia qⁱ peccauerit ipa morietur: nō sōaliter: sed accidentaliter: qⁱ
 pōt g^ram dei: qⁱ accidet. **C** Ad illd Salomōis un⁹ ē iterit⁹ hois simul
 & iumētōg &c. **R**espondent omnes theologi & doctores ecclesiastici
 qⁱ Salomō ibi loq^tur: cōcionator diuersorū hominū psonas assumēs
 loq^t. n. i psona iprobōrū & iploz: qⁱ sic dicūt. unde in fine libri qⁱ de
 terminando ex psona ppria dicit donec reuertat^r puluis in terrā suā:
 unde erat: & spiritus redeat ad deū: qⁱ fecit illū. **E**t hac de imortalita
 te aiæ rōnalis dicta sufficiant. Ad laudē & gloriā illi⁹: qⁱ ne aia morte i
 mortali piret p̄ciosissimū sanguinē suū effundere nō dubitauit. Qui
 me & liberos meos Theophrastū. M. Brutū. M. Anto. atq^e Corneliā
 ad portum salutis eternæ perducere dignetur.

DE COGNITIONE ANIME SEPARATE.

NUNC aut^m s^m pmissa nōnihil de cognitiōe aiæ sepa
 ratⁱ i calce hui⁹ sectūdi capituli pscrutādū ē. Videt enī
 qⁱ a corpe sepata nōnihil itelligere possit. Nā s^m philoso
 phū in. lli. de aia. Sicut se hēt sensus ad sensibilia: sic se
 hēt itellec⁹ ad fāta smata: sed sēsus nō pōt sētire nisi p
 sentib⁹ sensibilib⁹: ergo nec aia itellec⁹ tua aliqd pōt i
 telligere: nisi fantasmata ei p̄sentēf. Sed nō rēp̄sentat
 būt ei post mortē: qⁱ illa nō rēp̄sentat: nisi i aliquo orgāo corpali: ergo
 aia p⁹ mortē nō pōt itelligēf. **C** Si dicat^r. qⁱ phs loq^t d^r aia: s^m qⁱ ē i corpe
 sed nō put est sepata. **C** Cōtra obiectū potētīæ determinat^r s^m natu
 rā ipsi⁹ potētīæ. Sed eadē ē natura aiæ itellec⁹ tuæ an mortē & post. Er
 go si aia itellec⁹ tua an mortē ordinat^r ad fantasmata sicut ad obiecta:
 ut: qⁱ ē post mortē. Et sic idē q^d pri⁹. **C** Præterea Aia nō pōt itellige
 re si ab ea potētīa itellec⁹ tua remoueat^r. Sed mortē itellec⁹ agēs & pos
 sibilis nō manēt i aia: qⁱ hmōi potētīæ nō cōpetūt ei: nisi p unione ad
 corp⁹. Si. n. nō eēt unita corpi: nō hēret hmōi potētīas: sicut nec ægel⁹
 ergo anima post mortem non potest itelligere. **C** Ad hac s^m phm
 in. j. de anima. Itelligere corrumpitur quodam interius corrupto.
 Istud autem interius de quo philosophus loquitur. corrumpitur: in
 morte. Ergo itelligere post mortē non erit. **C** Sed contra. Sicut

aliquid ex coniunctione ad corpus materiale redditur passivum: ita per separationem ab eodem redditur actuum: Calidum enim & agit & patitur per coniunctionem caloris ad materiam. Si autem esset calor sine materia: ageret & non pateretur. Ergo & anima per separationem a corpore redditur omnino activa: secundum quod potentiae animae non possunt per se ipsas cognoscere sine exterioribus obiectis. Hoc enim ipsis competit in quantum sunt passivae: sicut dicit philosophus de sensu in secundo de anima. Ergo anima per separationem a corpore poterit per se ipsam intelligere non accipiendo ab aliquibus obiectis. **C**Amplius in libro de spiritu & anima dicitur anima a corpore si separata trahit secundum suas potestates: Sed ratione suarum potentiarum dicitur cognoscitiva & intellectiva: ergo post mortem cognoscere & intelligere poterit. **P**raeterea secundum Damascenum. Nulla substantia destituitur sua propria operatione: sed propria operatio animae rationalis est intelligere: ergo anima post mortem intelligit. Ad hanc questionem respondet Angelicus doctor in questionibus disputatis questione decimanona articulo primo dicens. Sicut dicit philosophus in primo de anima Si nulla operationum ipsius animae est ei propria: ut scilicet possit ea sine corpore habere. impossibile est ipsam animam separari a corpore. Operatio enim cuiuslibet rei est ei quasi finis eius: cum sit optimum in ipsa. Vnde in primo caeli dicitur philosophus quod unaquaeque res est per suam operationem. Vnde sicut firmiter per se de catholica sustinemus & tenemus: quod anima post mortem remaneat a corpore separata: ita sustinere necesse est: quod sine corpore existens intelligere possit. Sed modum intelligendi difficile est considerare: eo quod necesse est ponere ei habere alium modum intelligendi: quam nunc habet: cum nunc manifeste appareat: quod intelligere non possit: nisi ad fantasmata conuertatur: quod post mortem omnino non remanet. **Q**uidam enim dicunt: quod sicut nunc a sensibilibus rebus spiritus accipit mediante sensibus: ita tunc accipere poterit nullo modo interueniente. Sed hoc videtur impossibile: quia ab extremo in extremum non fit transitus nisi per media. Species autem in ipsa re sensibili habet esse maxime materiale: in intellectu autem summe spirituale: Vnde oportet: quod in hanc spiritualitatem transeat mediante aliquibus quibusdam gradibus: ut pote, quia in sensu habet spiritualius esse: quam in re sensibili. In imaginatione autem adhuc spiritualius: quam in sensu. Et sic deinceps ascendendo. **V**nde alii dicunt: quod per species receptas a sensibus acceptas: dum erat in corpore: & in ipsa anima conservatas post mortem intelligit. Sed haec opinio a quibusdam sequentibus Auctorem etiam improbat. Cum enim anima intellectiva non utatur corporali organo ratione intellectus: non potest aliquid esse in parte intellectiva animae: nisi in ratione intelligibilis. In virtutibus autem utentibus

bus organo corporali potest aliquid conseruari: non in ratione: cogno-
scibilis: sed sicut in quodam corporali subiecto: ratione cuius contin-
git: q̄ quædam potentia sensitua sunt: quæ non semper actu appre-
hendunt species uel intentiones in se conseruatas: sicut patet de ima-
ginatione & memoria. Et sic uidetur: q̄ in parte intellectiua nihil con-
seruetur: nisi quod actu apprehenditur. Et sic nullo modo per species
prius receptas a rebus anima post mortem intelligere potest: secundū
Auicennam & suos sequaces propter rationem iam per ipsos assigna-
tam. ¶ Sed hoc non uidetur uerum. quia omne: quod recipitur in ali-
quo: recipitur in eo per modum recipientis. Cum autem substantia i-
materialis habeat esse magis fixum & stabile: q̄ substantia corporea: in
parte intellectiua recipientur species firmitus & immobilis: q̄ in ali-
qua re materiali. Et q̄uis recipiuntur in ea secundum rationem intelli-
gibilis non tamen oportet q̄ semper intelligantur: quia non semper
sunt in ea in actu perfecto: nec in potentia pura: sed in actu incomple-
to: qui est medius inter potentiam & actum: quod est esse aliquid habere
qualiter in intellectu. Vnde philosophus uult q̄ anima intellectiua sit
locus specterum in tertio de anima: utpote eas in se retinens & cōser-
uans. Illa ergo improbatio Auicenne non est sufficiens. ¶ Sed ita e-
huiusmodi species receptæ prius & conseruate non sufficiunt ad cog-
nitionem: quam necesse est ponere in anima separata: tum propter
animas puerorum: tum propter hoc q̄ multa erunt cognita ab anima
separata: quæ nunc non cognoscuntur a nobis. ¶ Et ideo alii dicunt:
q̄ anima separata: quis a rebus non accipiat: habet tamen potestatem
ut seipsam rebus cognoscendis conformet apud rerum presentia: sic
uidemus q̄ imaginatio aliquas formas componit ex seip[s]a: quas nūq̄
per sensus accepit. ¶ Sed hoc non potest stare: quia impossibile est: q̄
sit idem aliquid: quod educat se de potentia in actum. Anima autem
nostra est in potentia ad similitudines rerum: quibus cognoscit. unde
oportet q̄ efficiantur in actu: non per ipsam animam: sed per aliquid
quod habet illas similitudines in actu: uel per res ipsas: uel per deum
in quo sunt omnes formæ in actu. Vnde nec imaginatio aut intel-
lectus aliquam formam componit de nouo: nisi ex aliquibus præexistē-
tibus sensibilibus: sicut compono formam montis auri ex præexistē-
tibus sensibilibus auri & montis. Et ideo alii dicunt: q̄ formæ: quibus
anima separata intelligit: sunt ei impressæ a deo ab ipsa. lūi creatione.
& sic secundum istos anima separata intelligit per species cōcreatas:
per quas etiam nunc intelligimus secundum quodam ita q̄ per sen-

ius non acquiruntur animæ: nouæ species: sed tantummodo exalta-
 tur anima ad species: quas in se habet intuendas: sicut quod Platonici dixe-
 runt: qui uolebant: quod addiscere nostrum nihil aliud erat: quam reminisci.
 Sed huic opinioni experientia contradicit. Videmus enim quod qui ca-
 ret uno sensu: quod caret una scientia: ut pote carens uisu: non potest sci-
 entiam habere de coloribus. Quod non esset: si anima non indigeret
 assensibus accipere species: quibus cognoscat. ¶ Secundum alios uer-
 ro per has species creatas anima corpori coniuncta nihil intelligit a cor-
 pore impedita. Intelligit autem per eas a corpore separata. Sed hoc au-
 tem uidetur quod species: quæ naturaliter inditæ sunt animæ: totaliter a
 corpore impediuntur: cum tamen coniunctio corporis ad animam non
 sit accidentalis animæ: sed naturalis. Non enim inuenimus duorum:
 quæ sunt naturalia uni rei: unum esse totaliter alterius impedimentum
 alias alterum esse frustra. Dissonat etiam hæc positio ab opinione phi-
 losophi in tertio de anima: qui comparat intellectum animæ rationalis
 tabulæ rasæ: in qua nihil est scriptum. ¶ Et ideo aliter dicendum est
 quod unumquodque recipit influentiam a suo superiori per modum sui esse.
 Esse autem animæ rationali acquiritur medio quodammodo inter for-
 mas separatas & materiales. Formæ enim immateriales: scilicet angeli
 recipiunt a deo esse: non dependens ab aliqua materia: nec in aliqua
 materia. Formæ uero materiales esse a deo accipiunt & in materia exi-
 stens: & a materia dependens. Sed quia rationalis anima accipit esse a
 deo in corpore: nec tamen a corpore dependens: quia sine corpore con-
 seruari potest: ideo influentiam a deo medio quodammodo accipit ani-
 ma rationalis inter angelos & res materiales. Recipit enim intellectua-
 le lumen hoc modo: ut eius intellectiua cognitio habeat ordinem ad
 corpus: in quantum a corporeis potentiis accipit: & ad eas respicere ha-
 beat in actu considerando: in quo inferior angelis inuenitur. Et tamen
 hoc lumen non est corpori obligatum ut eius operatio per organum
 corporeum impleatur. In quo inuenitur superior omni materiali for-
 ma: quæ non operatur: nisi operationem: cui cōscat materia. Sed quā-
 do anima a corpore erit sepeata: sicut esse suum habebit: nec a corpo-
 re dependens: nec in corpore existens: ita influentiam intellectualis co-
 gnitionis recipiet: ut nec sit corpori obligata. quasi per corpus exerceat-
 tur: nec omnino aliquem ordinem ad corpus habeat. Et ideo quando
 anima primo creata corpori infunditur: non datur ei aliquid de intel-
 lectuali cognitione: nisi per ordinem ad corporeas potentias: ut pote:

AINME SEPARATE

q̄ per intellectum agentē possit facere fantasmata intelligibilia i actu
 quæ sunt potentia intelligibilia: & per intellectum possibile recipe spēs
 intelligibiles sic abstractas: & inde est: q̄ q̄dū habet eē coniunctū cor
 poris: in statu huius uite non cognoscit illa: quorum species i ipso rege
 nerantur: nisi inspiciendo ad fantasmata. Et propter hoc nec reuelas
 tiones ei aliquæ diuinitus fiūt: nisi sub speciebus fantasmatum: nec ip
 sas substantias sepatas intelligere potest: ut pote: quæ sufficienter per
 sensibilem spēs cognosci non possunt. Sed quādo habebit esse a cor
 pore absolutum: tunc recipiet influentiā intellectualis cognitiōis hoc
 modo: quo angeli recipiūt sine aliquo ordine ad corpus: ut scilicet spēs
 rerum ab ipso deo recipiat: nec oporteat ad intelligendum in actu: per
 has species: uel per illas: quas prius acquisiuit ad aliqua fantasmata cō
 uerti: posset nihilominus ipas substantias sepatas: scilicet angelos uel
 demones naturali cognitione uidere: q̄uis non deum: quod nulli crea
 ture conceditur sine gratia. ¶ Ex quibus colligi potest q̄ anima post
 mortem tribus modis intelligit. Vno modo per species: quas recepit
 dum erat in corpore. Alio modo per species in ipsa sua separatione a
 corpore sibi diuinitus infusas. Tertio modo uidendo substantias sepa
 ratas: & in eis species rerum intuendo. Sed hoc ultimum nō subia
 cet eius arbitrio: sed magis arbitrio substantiæ separatæ. quæ suam in
 telligentiam aperit loquendo: & claudit tacendo. Quæ quidem lo
 quitiō: qualis sit: superius explicatum est: ubi de differentiis animæ ra
 tionalis & angeli pertractauimus. ¶ Hæc beatus Thomas in questio
 nibus disputatis. q. decima nona ar. primo. ¶ Ad primum igitur di
 cendum: q̄ philosophus in tertio de anima non loquitur nisi de intel
 lectu corpori coniuncto. Alias enim consideratio de intellectu ad na
 turalem non pertineret. ¶ Ad replicā dicitur: q̄ q̄uis eadem sit natu
 ra aiæ ante mortem & post mortem: quātū ad rōnem spēi: tamē non ē
 idem modus essendi: & per consequens: nec idem modus operandi.
 ¶ Ad secūdū dicēdū q̄ in anima separata remanebit potentia intel
 lectiua: & intellectus agens & possibilis: huiusmodi enim potētia nō
 causantur in anima ex corpore: q̄uis in anima corpori unita existi
 tes aliquem ordinem habeant ad corpus: quem non habebunt in ani
 ma separata. ¶ Ad illud intelligere & considerare corrumpūtur: quo
 dam interius corrupto &c. Dicitur q̄ philosophus loquitur de intel
 ligere: quod nunc nobis competit in ordine ad fantasmata. Hoc
 enim impeditur impedito organo corporali totaliter: & corrup

pitur eo corrupto. ¶ Sed adhuc unus pius scrupulus restat. Si enim anima separata intelligit per species sibi diuinitus infusas. Quomodo subitentari & probabiliter teneri potest q̄ deus infundat dona sua existētibz in inferno. Sequitur ergo: q̄ animæ damnatæ non intelligunt: uel q̄ non intelligant per species infusas. Dicit ad hoc doctor. S. ubi supra q̄ infusio donorum gratuitorum non pertingit ad eos: qui sunt in inferno: sed eorum quæ ad statum naturæ pertinent: participatione non priuāt. Nihil enī est uniuersalis boni participatione priuatum: ut dicit Dionisius in. ii. ca. ce. hierar. Prædicta autē species infusio: quæ fit in separatione animæ a corpore pertinet ad conditionem naturæ substantiæ separate. Et ideo huiusmodi infusione nec animæ damnatorū priuantur. ¶ Hæc ille. Præfatus etiam doctor in priā parte. q. lxxxix. ar. i. ad tertium de cognitione animæ separate sic effatur. Anima separata non intelligit per species innatas: nec per species: quas tunc abstractat: nec solum per species conseruatas: quia quis possit intelligere per species: quas in corpore acquisiuit: tamen ille species usq; quaq; nō sufficiunt: sed p̄ spēs: ex influentia diuini luminis participatas: quātū anima sit princeps: sicut aliæ substantiæ separatæ: q̄ uis inferiori mō. unde quā cito cessante conuersione ad corpus ad supiora conuertit. ¶ Sed. iiii. Quodlibet ar. i. de cognitione animæ separatæ sic iterū inq̄. Cū nulla substantia destituatur sua propria opatiōe & aia intellectiua post mortē remaneat: necesse est ponere: q̄ aliquo mō intelligat. Impossibile est autē ei alterū trium modorū intelligendi non attribuere. Vt. scilicet intelligat uel abstrahendo spēs intelligibiles a reb⁹: sicut nūc intelligit corpori unitas: uel p̄ spēs intelligibiles in corpore acq̄sitas: & in ea cōseruatas post mortē: uel ēt p̄ aliq̄s spēs cōcreatas: uel qualitercūq; desup influas. q̄ dā ergo dicūt: q̄ aīæ separatæ intelligunt abstrahendo species intelligibiles a rebus. Sed hoc esse nō potest. Abstractio enī specierū intelligibilium a rebus sensibilibus fit mediante sensu & imaginatione: quorum operationes: cum sint per organa corporalia: animæ separatæ attribui non possunt. Vnde alii hoc negantes dicunt ulterius: q̄ nec etiam per species acq̄sitas a rebus sensibilibus: dum esset in corpore: anima separata intelligit: Ponunt enim Aucennam sequentes: q̄ species intelligibiles non conseruantur in intellectu possibili: nisi dum actu intelligit: sed conseruantur species particulares reꝝ sensibiliū solum in imaginatiua & mēoratiua: ad q̄s dū intellect⁹ possibilis se cōuertit: d nouo influūt i spm spēs intelligibiles ab intellectu agēte. Cū ergo uis memoratiua & imaginatiua corrupta corpe corrupto eo q̄ ē uirt⁹ organi corporalis: seq̄

q̄ anima post mortem nullo modo intelligere possit per aliquas species a rebus sensibilibus acceptas. Vnde relinquitur s̄m eos: q̄ anima separata intelligat per species concreatas: sicut & angeli. ¶ Sed hæc quidem positio irrationalis uidetur quantum ad utrūq̄ dictorum. q̄ enim species intelligibiles in intellectu possibili non conseruentur: est contra rationem. Quod enim in aliquo recipitur: est in eo per modū recipientis. Vnde cum intellectus possibilis habeat esse stabile & immobile: oportet: q̄ species intelligibiles in eo recipiantur stabiliter & immobilitate: Est etiam contra Aristotelem: qui dicit in tertio de anima: q̄ intellectus possibilis: cum sciat singula: hoc est accipiens species singulorum ut sciens: id est sicut contingit in scientia: uel in eo: qui habet scientiam tunc dicitur s̄m actum. Hoc autem confessim accidit: cū possit operari per seipsum. Est quidem ergo & tūc potētia quodāmodo: nō tñ simpliciter: sicut ante addiscere: aut inuenire. Ex quib⁹ uerbis apparet: q̄ species intelligibiles quādoq̄ sunt habitu ī intellectu possibili: quīs actū nō operentur. Illud etiam: quod dicunt animam humanam habere spēs intelligibiles cōcreatas irrationabiliter dī. Si enim potest eis uti: dū est corpori unita: sequitur q̄ potest homo intelligere ea: quorum sensum nō accipit: ut puta: q̄ cæcus intelligat colores: Quod patet esse falsum. Si autem per unionem corporis totaliter īpeditur aīa humana: ut speciebus intelligibilibus concreatis uti non possit: sequitur q̄ unio corporis: & animæ non sit naturalis: id enim: quod est in natura relinō totaliter īpeditur per aliquid: quod est rei naturalis: alioquin natura faceret alterum illorum frustra. ¶ Sic ergo dicendum est: q̄ anima separata intelligere potest quādam per species intelligibiles: quas per sensus a rebus acquisiuit: dum esset in corpe. Sed ille modus cognoscendi non sufficit: quia multa cognoscit anima separata: quæ nos in hac uitā non cognoscimus. maxime quia inconueniens uidetur: q̄ animæ illorum: qui in maternis uteris moriuntur: quæ forte nullum intellectus usum habuerunt: & per consequens nec aliquas species intelligibiles acquisitas: nihil post mortem intelligant. Vnde oportet addere: q̄ anima in sui separatione a corpore recipit influxum specierum intelligibilium a natura superiori: scilicet diuina s̄m naturalem ordinem: quo experimur: q̄ anima humana: quanto magis a corporeis sensib⁹ abstrahitur: tanto magis potest esse princeps superioris influxus: sicut patet in dormientibus & alienatis: qui etiam quādā futura preuident. ¶ Træ ille. Sed nūquid aīa separata oīa naturalia cognoscat: Respondet p̄fatus doctor ī prima pte. q. lxxxix. arti. iiii. Aīa inq̄t separata intelligit p̄ spēs separatas: quas recipit ex influētia diuini luminis: sicut & an-

agere possunt: hoc est s^m formam. Et ideo per eas non possunt singularia cognosci: nisi forte inquārum recipiūtur in aliqua potētia utēte organo corporali: i qua quodāmo materialiter: & sic particulariter recipiūtur. In intellectu uero: q̄ ē a materia imūnis: nō potest esse principium uniuersalis cognitionis: nisi forte p quādā reflexionē ad fantasmatā: a qbus itelligibiles spēs abstrahūtur: q̄ reflexio post mortē corruptis fantasmatibus esse nō poterit. Poterit tñ oīa huiusmodi uniuersalia ad singularia applicare: quorū notitiā p aliā cognitionē habet hēc ille. ¶ Et nota: q̄ localis distātia nō ipedit cognitionē animarū separatā. Vñ Thomas in prima parte. q. lxxxviii. arti. yll. Anima inqt sepata per influxum specierū ex diuino lumine singularia itelligit. Qd quidē lumen equaliter se habet ad propinquū & distās. Vñ distātia localis nullo mō ipedit animā separatā cognitionē hēc ille. ¶ Aliqs etiā ambiguus fortasse ē: Vtrū animā separatā cognoscāt ea: quæ hic agūtur. Et uidetur q̄ sic. Nisi enim ea cognoscerent: de eis curam non haberent. Sed hñt curam de hiis: quæ hic aguntur: s^m illud lucā. xvi. habeo quq̄ fratres: ut testetur illis: ne & ipsi ueniant in hunc locum tormentorum. Ergo animā separe cognoscūt ea: quæ hic agūtur. ¶ Preterea frequēter mortui uisus apparent: uel dormientibus uel uigilantibus: ut eos admoneāt de iis: quæ hic agūtur: sicut samuel apparuit saul: ut habetur primi regum. xxyiii. Sed hoc nō esset: si ea: q̄ hic sunt: nō cognoscerent. Ergo ea: quæ hic fiunt cognoscunt. ¶ Ad hęc. Anima separatā cognoscūt ea: q̄ apud eas aguntur. Si ergo: q̄ apud nos aguntur: non cognoscerent: impediretur eorum cognitio per localem distātiā. Quod supra negatum est. Ad hoc respondetur ex intⁿ tione sancti doctoris in prima parte. q. lxxix. arti. viii. q̄ s^m naturalem cognitionē: de qua nunc hic agitur: animā mortuorum nesciūt quæ hic aguntur. Et ratio est: quia anima sepata p influentiā specierū a deo nō cognoscit singularia: nisi p hoc. q̄ quodāmo determinatur ad illa: Vel per uestigium alicuius precedentis cognitionis: uel per aliquā effectiōnē: uel p naturālē uel p diuinā ordinationē. Animā autē mortuorū s^m ordinationē diuinā & s^m modū essendi segregate sunt a conuersatione uiuentium: & cōiuncte conuersationi spiritaliū substantiarū: q̄ sūt a corpore separatā. Vnde ea: q̄ apud nos agūtur ignorāt. & hęc rōnē assignat Grego. i. xii. moralium dicēs. Mortui uitā i carne uiuentiū post eos qualiter disponat nesciūt: q̄ uita spiritus lōge ē a uita carnis: & sicut corporea atq̄ icorporea diuersa sunt generē: ita distīcta cognitōe. ¶ Hęc ille. Et hoc etiā u^s Augustinus rāgere i li. de cura p mortuis agēda dicēs. Animā mortuorū reb^{us} uiuentiū nō itersunt

C Sed de animabus beatis aliud ē iudiciū. Vñ ibidē m subdit. Grego. Q d tñ de aīabus sanctis sentiēdum nō ē: qā q oīpotētis dei claritatē uident nullo mō credēdum ē: qd sit foris aliqd qd ignorēt. Dicit igit Thomas: Q d fm sniam Gregorii tenēdum ē: q aīa deum uidentes oīa p̄sentia: q hic agunt: cognoscūt. Sunt. n. angelis aequales de qbus ēt Augu. assertit: Q d ea: q apd uiuos agunt: nō ignorāt: Sed qā beatorū aīa sunt p̄fectissime iusticiā diuinā coniscūt: nec tristant: nec rebus uiuētū se igerunt: nisi fm q iusticiā dine exigit dispō. **C** Hāc ille **C** Ad primum ergo dicēdum q aīa mortuorū p̄n habere curam de rebus uiuētū: ēt si ignorēt eorū statum: sicut nos habemus de mortuis eis suffragia impēdēdo: quīs eorū statum ignoremus. P̄nt ēt facta uiuētū: nō p seipos cognoscere: sed uel p aīas eorū: q hīc ad eos accedunt: uel p angelos seu demones: uel ēt sp̄ritu dei reuelāt: ut dicit Augu. in libro de cura p mortuis agenda. **C** Ad secūdū rñdē Q d hoc q mortui uiuētibus apparent qualitercūq. Vel contingit p spālē dei disp̄sationem: ut aīa mortuorū rebus uiuētū iter sint: & ē inter diuina miracula computādum. Vel hmōl apparitiōes sunt p operationes angelorū bonorū uel malorū: ēt ignorātib⁹ mortuis: sicut ēt uulū ignorantes alīs uiuētibus apparēt in somnīs: ut Augu. dicit i p̄dicto libro. Vnde & de Samuele dici pōt: Q d ipse apparuit p reuelationē diuinā. **C** Ad tertiū dicēdum: q Ignorantia hulus nō cōtingit ex locali distātia. sed pp cām p̄dictā. **C** Hāc Thomas loco p̄xie allegato **C** Vtrum aut habitus & actus sciā hīc acq̄sitā remaneat post mortē in aīa separata: dilucidatū fuit supius: ubi de laudibus litterarū & sciā in p̄cipio libelli hulus p̄tractauimus: fuit enī explicatum: q actus & habitus sciā hīc acq̄sitā remanebit in aīa separata post mortem: sed uariabilē modus intelligendī. Eandem igit conclusionem: hīc assero. Intelligentia enī eorū q qs nouit i uita: erit in aīa separata qā species intelligibiles idebiliter recipiunt in intellectu possibili. Receptū. n. est i recipiēte p modū recipiētis fm Boe. i. v. cōso. Sed aīa recipiēs spēs intelligibiles ē incorruptibilis: ueluti sup⁹ cōprobauim⁹. Ergo recipit eas incorruptibiliter. Item p̄s in. i. i. de aīa dicit: Q d aīa est locus specierū nō tota: sed intellectus. Loci autē est saluare locatū. Ergo si similitudo ē bona intellectus saluat spēs. Sed nota fm Thomā in p̄ria pte. q. lxxix. ar. vi. ad tertium. Q d spēs intelligibiles aliqñ sunt in intellectu: n potētia tm: & tunc dicit intellectus eē i potentia: aliqñ autē fm ultimā completionem actus: & tūc intelligit actu. Aliqñ medio mō se habet inter potētiā & actū. Et tūc dicit eē intellectus in habitu. Et fm hūc modū intellectus conseruat spēs: ēt qñ actu non intelligit: cōtra Auicēnā: q

uolebat; q̄ q̄ primum aliquis actu definit intelligere aliquam rem defi-
 nit esse illius rei species in intellectu. Sed si denuo uult illam rem intel-
 ligere oportet; quod conuertat se ad intellectum agentem; quē ponit
 substantiam separatam; ut ab illo effluant species intelligibiles in intel-
 lectum possibilem; & propter exercitium & usum conuertēdi se ad in-
 tellectum agentem relinquitur secundum ipsum quādam habilitas in
 intellectu possibili conuertendi se ad intellectum agentem; quam ha-
 bilitatem dicebat esse habitum scientiæ. Secundum igitur hanc posi-
 tionem. Nihil seruatur in parte intellectiua; quod non actu intelligit.
 Quæ quidem opinio superius improbata est. Repugnat etiam dictis
 Aristotelis in.iii.de anima. Ex quibus elicitur; quod i intellectu aliquan-
 do sunt species intelligibiles in actu; aliquando in potentia nonnunq̄
 uero in habitu; uidelicet medio modo inter potētiam & actum. Et ex
 hoc habet intellectus q̄ possit operari; quando uult; nō autem q̄ sem-
 per operetur. Intellectus ergo conseruat species habitualiter; quibus po-
 test egredi in actum intelligēdi; quando uult. ¶ Hæc autem uis; qua
 mens nostra retinere potest species intelligibiles post actualementem con-
 siderationem memoria intellectiua proprie appellatur. Hinc dicimus in-
 telligentiam ex memoria oriri; quia actus intelligendi ex habitu ge-
 neratur. Cum ergo intellectus secundum sit conseruatiuus specierū
 præter cōcomitantiam organi corporalis; palam est; q̄ memoria intel-
 lectiua per mortem non destruitur. Et sic habitus & actus scientiæ hic
 acquisite post mortem remanebit. ¶ Hæc ex intentione Thomæ in
 prima parte. q. lxxix. ar. vi. & in quæstionibus disputatis de uirtute. q.
 x. ar. ii. Hoc idem tenet Magister Ioannes Scotus in. iiii. sen. dist. xlv. q.
 prima dicens. Species intelligibilis eodem modo potest informare intel-
 lectum separatum sicut coniunctum. Et tunc ultra; cum species intel-
 ligibilis coniuncta intellectui agentis & possibili eodem modo consti-
 tuat rationem memoriæ perfectæ; eo modo quo alias dictum ē de me-
 moria intellectiua; quod continet obiectum intelligibile & intellectuū
 gignitiuum. sequitur; quod i intellectu separato poterit esse memoria
 eiusdem rationis; quæ fuit in coniuncto. Et ultra; cum memoria æque
 perfecta sit æque parens perfecti actus in intelligentia; sequitur q̄ i in-
 tellectu separato poterit esse æque talis gignitio; sicut i intellectu con-
 iuncto. Ergo anima separata per speciem intelligibilem retentam con-
 luscip̄. cuius prius; poterit habere actualementem intellectionem. Huic cō-
 sonat intentio philosophi. Qui uult primo de anima quod si nō potest
 habere operationem separatam; nec esse. Pōnit etiam scientiam pprie
 in intellectu; quod sicut anima per sensus est sensibilis; ita p̄ scientiam est

scibilia. Scientia aut ex parte sua nata est incorruptibiliter manere: & per consequens ex lege subiecti: cum subiectum sit incorruptibile: hñs aut ipsam ē in potentia accidēti ad considerandum: ex codē. tertio & octauo phisi. Igitur anima separata ē in potētia accidēti ad intelligēdum objecta prius habitualiter sibi nota: ergo pōt ex se exire in actū. Huic ē consonat illud Hieronymi in prologo bibliæ. Discamus ī terris: quorum nobis sciētia remanebit in cœlis. Valde enim indignum esset tantum laborare circa scientiam & uirtutes: si desinerēt eē ī morte: & ualde irrationale est: q̄ maneat: quin eorum actus possint hēri.

CHæc Ioannes scotus loco præallegato. **C**Ex prædictis ē infero q̄ anima separata pōt recordari præteritorum: quæ ipsa nouit coniūcta. Vnde Luce. xvi. ait. Abraam ad diuitem illum epulonē: cui Tantalus nomen erat fm aliquos. Fili recordare: quia recepisti bona in uita tua & Lazarus similiter mala. **C**Idem uult Augusti. super illud psalmi. Fiant filii eius orphani. Et idem nono confessionum dicit: quod mortui habēt memoriā nostri. **C**Præterea si mortui in statu gratiæ nō haberēt memoriā peccatorum cōmissorum in uita mortali: non haberēt materiā gratias referēdi deo de eius misericordia. Et hoc ē argumētum Gregorii pontificis maximī fundātis se super illud psalmi Misericordias domini in æternum cantabo. Quomodo inq̄ in æternum misericordiam canit qui miserie nō nieminerit. Hoc idem tenet Scotus in. iiii. sen. dist. xlv. q. iiii. dicens. Cum in anima coniūcta sit aliquid memoria intellectiua: illa remanet inseparata: & p consequens notitia habitualis omnium illorum: quæ usq̄ ad separationē in ea manserunt. Et p consequens pōt uti illis remanētibus ad actum memorādis: sicut posset uti coniūcta: quia omnes formæ intellectuales & operationes consequens: quæ poterant haberi a cōiūcta: poterūt haberi a separata. Memoria aut sensitua loquēdo de totali potentia non manet in separata: sicut nec aliqua potentia sensitua. Dixi autem totali: quia: & si anima sit illud: quod est formale in potentia sensitua: tamē potentia sensitua formaliter includit formam quandam totius compositi ex corpore sic mixto. & anima perficiente proportionaliter ad actum correspondentem tali toti. Et per consequens: cum recordatiuum sensitua sit totius: illud non potest competere animæ sepata.

CBreuitus ergo omnium eorum: quorum recordatur coniūcta potest recordari separata quia quorumcūq̄ fuit memoria sensitua: eorum fuit intellectiua pp cognitionē intuitiua cōcomitantē oēm sensitua pceptam: Sed nō omni recordatiōe pōt recordari sepata: q̄ potuit cōiūcta.

Hæc ille. **Q**uid aut sit memoria sensitua: & quid intellectua: & quomodo differat adinuicem: uide Thomā in primā pte. q. lxxix. arti. vi. & in q̄stionibus disputatis de uirtute. q. x. ar. ii. Item uide Scottū in liii. sen. di. xlv. q. lii. qui multa declarat & disputat de memoria intellectuā & sensitua. **S**ed circa p̄dicta oritur dubium non paru sp̄dēdū. Nam si oīum eorum reminiscit̄ aīa sepata: quorū recordata fuit cōsuncta: sequit̄ q̄ aīe beatæ habēt recordationem oīum p̄teritorū: & p̄ cōsequens habent recordationem peccatorū cōmissorū: puta q̄ Dauid recordat̄ se adulterium prius: & postea homicidium ppetrasse: & Petrus apostolus recordatur se Iesum xpm dñm n̄m abnegasse. Consequens est falsum: tum q̄ Esaye. lxy. Obluioni tradentur angustiae priores. Et Grego. exponēs illud dicit eandem sn̄iam: tum q̄ beatus nullam patietur miseriam. Recordatio aut̄ ista eēt cā magnæ miseriæ q̄a magnæ displicentiae. Non enim pōt beatus complacere in malo cōmisso: nec neutro modo se habere: id est nec complacēdo: nec displicēdo: q̄a nō staret hoc cum perfecta charitate: ergo haberet displicētiā & de aliquo irreuocabili: ergo tristitiā. **D**icit̄ ad hoc: qd̄ beati peccatorum commissorum recordantur: & gaudent: non q̄ peccauerit: sed gaudēt: q̄ peccata per eos cōmissa per diuinā misericordiā sunt remissa. Gaudent etiam: q̄ per diuinā clāmentiam a poenis æternis sunt liberati. Percipiunt igitur gaudium non de culpa commissā: sed de diuina misericordia: quæ culpā remisit: & a poena eos liberauit: s̄m illud dauidicum: quod paulo ante recitauimus. Misericordias domini in æternum cantabo. Vbi Gregorius dicit. Quomodo in æternū misericordias domini canunt: qui miseriæ non meminerunt. **S**ed contra. Licet hoc: quod est remittere peccatum Petro includat petrum peccasse: ita ista: sunt simpliciter distincta intelligibilia: nec secundum includit̄ primum in̄ esse: patet quando Petrus peccauit: nec per consequens in̄ intelligi. Ergo possibile est intellectum Petri sistere in sic peccasse: absq̄ hoc: q̄ consideret deum remisisse illa peccata. Et q̄q̄ contēdit̄ q̄ nunq̄ sit unus actus sine alio in petro: tamē saltem sunt duo obiecta & distinctæ intellectiōes: & etiam intellectio eius: quod est Petrum peccasse: est prior natura. Quæro ergo hanc recordationem: q̄ se peccasse recordatur: quis actus uoluntatis sequitur: aut uelle: siue cōplacere: aut nolle: siue displicere: aut nullus: nec placet: nec displicet. Si primum: Petrus malus est: quia complacet i peccato: quod commisit. Si secundum miser est: q̄a nolitum euenisse: quod sc̄itur euenisse: causat̄ tristitiā per Augustinum de ciui. de. ii. c. tertii libri. Tristitia ē de

illis rebus: quæ nobis nolentibus acciderunt. Si neque sic neque sic iterum
 malus. Si enim uiator non potest cōpleta deliberatione reminisci pec-
 cati sui commissi: quin detestetur: uel displiceat: alioquin peccat ad mi-
 nus obmittendo: quāto magis ad hoc tenetur beatus. Ratio enī com-
 muni magis ligat beatum: quā uiatorem: quæ est perfecta dei dilectio
 quæ semper impellit ad odiendum illud: quod est contra deum: quādo
 actū cognoscitur: uel cogitatur. ¶ Dicunt ergo aliqui: quod possibi-
 le est totaliter deleri a memoria beati peccatum: quod ipse cōmisit: nec
 in hoc derogatur beato: immo uidetur ad beatitudinem accidentalē
 eius pertinere. Si enim innocens gaudebit de innocentia speciali gau-
 dio: licet ille non possit gaudere de innocentia: quia tunc esset falsum
 gaudiū: tamen potest nocentia de eius memoria deleri: ut de illa non
 habeat aliquam materiam tristitiæ. Potest etiam deus stāte memoria
 habituali peccati commissi præseruare beatum: ne quā exeat ī actum
 considerandi se illud commississe. Et hoc iterum sufficeret ad excludē-
 dum occasionem proximam tristitiæ: licet non remotam: nec priua-
 tio talis notitiæ habitualis uel actualis faceret eum in aliquo imperfec-
 tum: quia secundum philosophum. Quorūdam obliuiscit: ut turpū
 melius ē: quā reminisci. Quod maxime uerum est loquendo de illo: qui
 turpe commissit: cui penale est reminisci. Et scriptura dicit deum obli-
 uisci peccatorum. Ezechie. xvi. Omnium iniquitatum eius: quas fe-
 cit non recordabor amplius. Et licet: nullum cognoscibile posituum
 uel priuatiuum possit infinitatem diuinæ intellectionis subterfugere:
 tamen quod realiter sint abscondita uel oblita illis: qui commiserunt: nul-
 lum inconueniēs sequitur: nec hoc in aliquo beatitudini derogare po-
 test. iuxta illud. Beati quorum remissæ sunt iniquitates: & quorum te-
 sta sunt peccata. ¶ Quod autem adducitur de psalmo: & ex hoc ar-
 guitur. Misericordiam non cantat: qui peccatorum & miseriarum non me-
 minit. Respondent: quod ī uniuersali meminit peccatorum & mise-
 riarum: quia scit iam se esse beatum: & scit se amplius non posse peccare.
 ¶ Alii uero tenent: quod semper remanebit in eis memoria habitua-
 lis peccatorum: & quandoque exhibunt in actualement recordationem.
 Et tunc ad uitandum tristitiam dicunt: quod deus suspendit causalitatem
 illam: quam recordatio nata eēt habere respectu tristitiæ. Et hoc qui-
 dem possibile est: sicut suspendit naturalem actionem ignis respectu
 puerorum in camino: sed tunc erit miraculum: quotiens recordantur
 quod non tristantur. ¶ Sed nonnulli alii uolentes fugere & uitare mira-
 culum dicūt. Quod causa naturalis potest impediri per cōtrarium ex-
 cellens: ne causet effectum: & maxime quando contrarium totaliter

replet capacitatem passi. Ita in proposito. Gaudium de obiecto beati-
fico replet totaliter capacitatem beati. Et ideo non est capax tristitiae:
quæ nata esset consequi illam recordationem. Vincit enim illud obie-
ctum in causando gaudium: uirtutem illius recordationis in causan-
do tristitiam: quia sicut Aristotelem ethi. vii. Delectatio uehemens ex-
cludit quæcunque tristitiam non solum contrariam: sed etiam contingē-
tem. ¶ Contra. Habet nolle respectu istius recordationis: ergo non ha-
bet quicquid uult. Igitur non est beatus ex. xlii. de trini. c. primo. Respon-
detur. Beatus habet quicquid uult de præsentis: uel de futuro. De præ-
terito autem quicquid uult: hoc est uelle non fuisse: non habet: nec hoc
arguit miseriam: quia impossibile est præteritum non fuisse. ¶ Hæc
autem dicta sunt ex intentione Scoti in. iiii. sen. dist. xlv. q. iiii. Sed si So-
lutiones istæ non satisfaciunt Intellectui. Respondent aliqui dicentes
quod Petrus recordatur se Christum abnegasse. Et tunc ad argumē-
tum. Quis actus uoluntatis sequitur: aut uelle: siue placere: aut nolle:
siue displicere: aut nullus: quia nec placet nec displicet. Dñt q. sequitur nol-
le. i. displicet quia detestatur & odit illud: quod est contra deum: & quoniam ulterius arguit
ergo miser: negant consequentiam: quia & deus odit & detestatur pec-
catum: & culpa sibi magnopere displicet: secundum illud. Odisti om-
nes: qui operantur iniquitatem. Et illud odio sunt domino impius &
impietas eius. Et tamē deus non est miser: sed summe beatus. Ita etiā
uoluntas beati: cum sit conformis diuine uoluntati odit & detestatur
omne id: quod deo displicet: & tamen hoc in nullo derogat eius bea-
titudini. ¶ Alii uero dicunt: quod beati recordantur peccatorum:
quæ commiserunt: & cum arguitur: uel gaudent de ipsis peccatis commis-
sis: uel dolent. Si gaudent: ergo iterum peccant: & consequenter mali
sunt. Si dolent: ergo non sunt beati. Respondetur secundum istos: quod
neque gaudet: neque dolent siue testatur. Et rationem assignat. Quia gau-
dium & dolor huiusmodi sunt passionēs animæ huic mortali corpori
coniunctæ: seu potius sunt passionēs coniunctæ ex anima & corpore cor-
ruptibili compositi. Et hoc probat per dictum philosophi i. iiii. de anima dicentis.
Dicere animam gaudere: uel tristari: simile est: si quis dicat: eam texe-
re: uel hædificare. Quod pro tanto dicit philosophus. Quia passionēs
non sunt solius animæ: sed coniunctæ. Sunt autem quattuor passiones: quæ
a donato in cōmētariis andriæ terētiæ quattuor carnifices appellan-
tur. Videlicet: spes timor gaudium & dolor quas etiam cōmemorat.
Boetius in libro cōsolationū dicēs. ¶ Nubibus atris ¶ Condita nullū
¶ Fundere possunt. ¶ Sidera lumē. ¶ Si mare uoluēs. ¶ Turbidus
auster & cætera. Et postea subdit. ¶ Tu quoque si uis. ¶ Lumine claro

Cernere uerum. **C** Gaudia pelle. **C** Pelle timorem. **C** Spemq; su-
 gato. **C** Nec dolor absit. **C** Nubila mens est. **C** Hac ubi regnant.
 Isti autem termini gaudium dolor spes & timor equoci sunt ut patet.
 Et ideo anima beata: nec habebit dolorē: neq; gaudium huiusmōi: ga-
 ista sunt passionēs animæ coniūctæ: & nō beate ut dicitur isti: & sic per
 hæc oīa pateat solutio ad id: quod in cōtrariū obicitur. Accipiat igit
 lector illam solutionem: quæ sibi magis cōsonare uidebitur: & hæc de
 cognitione animæ post mortem dicta sufficiāt. Quæ quidē cognitio
 terminat & claudit secundum caput principale huius nostri libelli. Ad
 laudē & gloriā illius Qui siccam petrā fundere iussit aquas.
C Iacobus Brutus Nouocomēsis ex castello ab aqua clurū uallis tel-
 line: artū & diuinæ phiæ p̄fessor de passione aiæ coniūctæ & separatæ.

DE PASSIONE ANIME CONIUNC TE

POST Q VAM IGITVR. Primum & secundum
 caput libelli huius cū suis capitulis ad Vniblicum
 usq; deduximus: superest: ut p̄missa effectu cōprobā-
 tes: nō nulla de passione animæ hoc in tertio & ul-
 timo capite p̄scrutemur. Circa quod duo p̄q̄tren-
 da atq; idagāda occurrūt. Primū est. Vt ū anima
 rōnalis corpori unita passibilis sit. Secundū ē: qd̄ dis-
 ficillimū ē. Vtrū aiā exuta corpe ab igne corpeo & materiali pati pos-
 sit. **C** Quātū igit ad primū: omissis triuolis argumētatiōib⁹ & sophis-
 tics iportunitatibus: q̄ n̄ oppositū fieri possent: sciēdū ē s̄m Thomā
 In q̄stionib⁹ disputatis de ueritate q̄stioē. xxvi. ar. ii. Qd̄ p̄prie accipie-
 do passionē: impossibile ē aliqd̄ icorporeū pati: Illud ergo: qd̄ p se patit
 passione p̄pria corpus ē. Si ergo passio p̄prie dicta aliquo mō ad aiām
 p̄tineat hoc non ē nisi s̄m q̄ unit corpus: & ita p̄ accidēs patit. Vnif
 aut corpori duplici: uno mō: ut forma inq̄tū dat eē corpori uiuificās
 sp̄m. Alio mō: ut motor: inq̄tū p corp⁹ suas opatiōes exercet. Et utro-
 q; mō aiā patit p̄ accidēs: sed diuersimode. Nā ad qd̄ ē cōpositū ex ma-
 teria & forma: sicut agit rōne formæ: & ita patitur rōne materiæ: & iō
 passio icipit a materia: & quodā mō p̄ accidēs p̄tinet ad formā: sed pas-
 sio patiētis deriuat ab agēte: eo q̄ passio ē effectus actōis. Duplici er-
 go passio corporis attribuit aiæ p̄ accidēs. Vno mō ita q̄ passio icipiāt
 a corpore & terminet in anima secundm q̄ unitur corpori: ut formæ
 & hec est quædam passio corporalis: sicut cum læditur corpus: debili-
 tatur unio corporis cum anima: & sic per accidēs ip̄a anima patitur

q̄ secundum suū esse corpori unītur. Alio modo ita q̄ incipiat ab aīa
 inquātum est corporis motor: & terminetur in corpus. Et hæc dicitur
 passio aīalis: ut patet in ira & timore: & aliis huiusmodi. Nam huiusmo-
 di per apprehensionem & appetitum aīam peragūtur: ad quā seq-
 r̄ corporis transmutatio: sicut transmutatio mobilis sequitur ex
 opatione motoris s̄m oēm modum: quo mobile disponitur ad obedi-
 endum motioni motoris. Et sic corpore transmutato per alterationē
 aliquā ipsa aīa pati dicit̄ per accidēs. ¶ Hæc ille. ¶ De passionibus ē
 aī cōiunctæ præfatus iterum doctor in. iiii. S. dist. xv. quæstione. ii. sic
 dicit. Cum aīa sit qd̄ incorporeum sibi proprie nō accidit pati: nisi se-
 cūdm q̄ corpori applicat̄. Applicatur autē corpori: & secundum eēn-
 tiam suam: secundum: q̄ est forma corporis: & secundum operationem
 suarū potentiarum: prout est motor eius. Secundum autē q̄ applicat̄
 corpori: ut forma: sic nō cōsideratur: ut quid subsistens: sed ut adueni-
 ens alteri. Vnde sic n̄ patit̄ per se: sed per accidēs: sicut alie formæ mo-
 uentur motis subiectis compositis. In utribus autē aīam quātum ad
 operationem: applicantur corpori solū vires partis sensitivæ & nutriti-
 uæ. Sed q̄a operatio visum nutritivæ partis est i mouere: nō i moueri.
 Ideo secundum eas aīa nō patitur: sed magis agit. Relinquitur ergo:
 quod pati sit proprie aīæ secundum partem sensitivam: ut dicitur i. vii.
 phisicorū. Sed quia huiusmodi vires nō sūt subsistentes: sed formæ or-
 ganorum corporallium: Ideo nō dicūt̄ pati per se: nec aīa secun-
 dum eas: sed per accidēs: Inquātum compositum patitur: ut dicit̄ i pri-
 mo de anima. Sed quia potētia apprehensivæ sensitivæ sūt tātum in
 recipiendo spetiem: quæ q̄dem nō recipitur i sensu per modū rei: sed p
 modū intentionis: Et ideo i operatione harū visum ē q̄dem aliquo mo-
 do pati: quātum ad hoc q̄ sunt vires materiales: & quantum ad hoc q̄
 aliqd̄ recipitur. Et propter hoc dicitur i. ii. de anima qd̄ sentire ē quod-
 dam pati. Sed q̄a sensus nō movetur a sensibili secundum cōditionem
 movētis: cum forma sensibilis nō recipiatur i sensu secundum esse ma-
 teriale: prout est i sensibili: sed secundum esse spirituale: quod est pro-
 prium sensui. Vnde nō habet cōtrarietate ad sensum sed est perfectio
 eius: nisi secundum q̄ excedit proportionem sensus. Ideo non pprie dī-
 pat̄: nisi secundū q̄ excellentia sensibilium corrūpit sensum aut debi-
 litat. Relinquitur ergo q̄ passio pprie dicatur s̄m vires appetitivas sen-
 sitivas: q̄a hæ vires & materiales sunt: & moventur a rebus s̄m pprie-
 tatē rei: q̄a non est appetitus intentionis: sed ipsius rei. Et s̄m hoc habet
 res cōvenientiā ad aīam uel cōtrarietate. Et ideo dicit p̄sus i. ii. ethico-
 rū: quod passio est quā sequitur delectatio uel tristitia. Et renugius dicit:

quod passio motus aīa est per suspitionē bōi uel mali. Sed qā accidit delectatio s̄m confunctionem cōuenientis & cōnaturalis: ideo adhuc magis proprie dicuntur passionēs ille affectionis sensitīue: ad quas sequitur tristitia: uel etiam quæ sunt cum uehementia: siue delectatōis: siue tristitiæ: ut dicit philosophus i. v. metaphisicæ: qā sic trahit aīa extra modum suū naturalem. Et sic loquimur hic de passiōibus. Sed i uiribus intellectīue partis: quīs nō sit propria passio: qā imateriales sunt tamē ibi est aliqd de rōne passionis: qā i apprehensione intellectus creati ē receptio. Et secūndum hoc dicit i. iii. de aīa q Intellegere est pati quoddā. In appetitu autē intellectīuo adhuc est plus de rōne passionis: qā uolūtas mouetur a re: secūndum q est bona uel mala: q sūt cōditōes rei. In intellectu autē mouet s̄m apprehensionē uerī uel falsi: q nō sūt rei p se sed s̄m q sūt i aīa: qā bonū & malū sūt i rebus: uerū & falsum sūt i aīa s̄m p̄lm i. vi. metaphisicæ. Vñ magis recipit aīa a re s̄m effectū & uehementius mouet. q̄ s̄m intellectū: sicut dicit Dionysius. iiii. ca. de. di. no. q Ierotheus patiēdo didicit diuīa: idest ex affectu circa diuīa i intellectu deuenit. Ea qā mouet affectus a re s̄m p̄prietatē rei: quā res habet i se ipsa: ideo p hunc modum contigit: q res habeat contrarietātē uel conuenientīā ad aīam: sed s̄m apprehenditur ab intellectu oīs res habet cōuenientīā i quantum apprehenditur: ut uerum: Et ideo i operatōe apprehensīue semp est delectatio. In opatione autē affectīuæ ē delectatio & tristitia. Et sic etiam tristitia adhuc magis proprie dicitur passio: sicut i affectu sensibili dictum est. Et hæc de passione seu de passiōibus aīa cōiunctæ ex intentione sancti doctoris dicta sufficiant.

DE PASSIONE ANIME AB IGNE CORPOREO

D secundū sic proceditur. Videtur q aīa rōnalis corporis ergastulo soluta: siue diabol⁹ ab igne corporeo & materiali pati nō possit. ¶ Et primo sic arguitur. Si cut enī formæ est agere: ita materiæ ē pati. Ergo unū quodq agit rōne formæ: patitur autem rōne materiæ. Sed aīa exuta corpore est oīo īmunis a materiā: qā neq est cōposita ex materiā & forma: neq materiā am aliquā i format: ut possit pati saltem p accidens: sicut patitur corpori unita: ueluti paulo ante patuit: ergo aīa exuta corpore siue diabol⁹ ab igne corporeo pati nō potest. ¶ Secundum. Nullū corpus potest imēdiate pati passiōē p̄prie dicta a spū: ergo nullus spūs pōt pati a corpore. Patet cōsequētia: qā corpus ē magis natū pati a spū: q spūs a cor

pore. Antecedēs pbatur: q̄a passio, pprie dicta, sit p ablatōem q̄lītātis cō
 ueniētis & p itroductionē q̄lītātis discōueniētis. Sed null⁹ īpūs pōt ali
 quā formā seu q̄lītātē imēdiate causare ī aliqđ corpus. Ergo nullū cor
 pus pōt pati a spū passione nō solū pprie dicta: sed nec quacūq; passi
 one cū oīs passio sit receptio alicuius formæ. Ergo aīa exuta corpe
 ab igne corporeo pati nō pōt. ¶ Tertiū. Oē Agēs est nobilius & p
 stāt⁹ patiēte: ut patet p phīl. lū. de aīa. Et p Augustinū. xii. sup gene
 sim ad litterā. Sed aīa rōnalis oī corpore p̄stātor & nobilior ē: ergo ab
 igne corporeo aīa pati nō pōt. ¶ Quartū quicqd patif mouet. Sed
 aīa rōnalis nō mouet: ergo nō patif. Maior nota: q̄a passio ē motus.
 Minor ē cōstat: q̄a nullū impartibile mouet fm philosophū i. v. phī.
 Sed aīa est ipartibilis & idiuisibilis ergo nō mouet: & p cōsequēs non
 patif. ¶ Si dicat q̄ aīa mouet p accidens. ¶ Cōtra. Quia unita cor
 pori mouet p accidēs solū ad motū corporis: sed exuta corpore non
 poterit moueri p accidens: ergo idē: qđ prius. prætereā exuta corpo
 re mouet p accidens: pateret etiā p accidens: & nō p se ergo &c. ¶ a
 ¶ Quinto. Agēs ad patiēs est aliqua pportio. Sed icorporei ad cor
 pus nulla est pportio. Ergo aīa rōnalis: cū sit icorporea nō potest ab
 igne corporeo pati. ¶ Aliter formati pōt hoc argumētū. Actio agēs
 tīs ē proportionata passioni patiētis. Sed actio ignis: cū sit corpus phi
 sicū: est actio naturalis: q̄ cōsistit ī mouet: ergo nihil patif ab igne cor
 poreo nisi qđ mouetur. Sed aīa secūdum nullā speciem motus moue
 tur ab igne corporeo. ergo aīa ab igne corporeo nō pōt pati. Et idem
 iudiciū est de diabolo. ¶ Sextū nullū agēs corporeū agit ī remota: qn
 prius agit ī p̄xima. Sed multi spūs dānati uidelicet mali angeli sūt ī
 hoc mūdo & ī hoc aere: ergo si ignis ille corporeus ageret ī demones
 huiusmodi: necesse esset: quod prius ureret totam terram: & quæcūq;
 q̄ sūt media īter ipsum ignē & spiritus tales. Sed hoc nō est uerū: ut
 patet ad sensum: q̄a uidemus: quod flāma illa nō se extendit usq; ad su
 perficiē terræ. Ergo neq; anima neq; diabolus pati possunt ab huius
 modi igne. ¶ Septimū. Omne: quod patitur ab aliquo: cōmunicat
 cū eo ī materia. Sed anima rōnalis nō cōmunicat ī materia cū igne
 corporali: ergo ab ipso igne nō potest pati. Maior patet p philosophū
 ī primo de generatiōe: & p Boetiū ī libro de duabus naturis & una p̄so
 na i. x. Qui dicūt: qđ illa solū agunt & patiunt adiucē: q̄ cōmunicāt
 ī materia. Minor uero cōstat q̄a spiritualiū & corporaliū nulla ē ma
 teria cōis. Vñ nō possunt adiucē trāsmutari: ut Boetius ī codē li. dicit
 Ergo idē: qđ pri⁹. ¶ Octauū. Oē qđ patif: sc̄ipit aliqd ab agēte: q̄a pas

fio est receptio qđā. Si ergo aia ab igne patit: aliquid ab eo recipit. Sed
 oē qđ recipit in aliquo: est i eo p modum recipientis. Probat. Dicitur
 e. fm in cōmento decimo propositionis libri de causis: quod recipiens
 recipit fm modū suū: & nō secundū modū rei recepte. Et in cōmen-
 to super octauā ppositionem dicit: quod res corporae sensibiles sunt
 in intellectu intelligibiles & immateriales. Dicit etiā Auicēna in meta-
 phisica sua qđ unūquodq; ē in aliquo p modū eius: in quo est: & non p
 modū sui. Et ideo oportet qđ cognitio fiat p modū cognoscentis: & nō
 modum rei cognite. Ideo Boetius dicit qđ Intellectus intelligit p mo-
 dum sui: & non p modū rei intellecte. Nam unūquodq; actu intelli-
 gitur in quantum est immune a materia & a legibus & cōditionibus ma-
 teriae: ut dicit Auicēna. Lapis enī nō est in anima: sed species lapidis
 secundū philosophū. Ergo: quod recipit ab igne in anima: nō est i ea
 materialiter: sed spiritualiter. Sed spēs & formae rerū i anima spiritua-
 liter existētes sunt pfectiones ipsius. Ergo si ponatur: pđ anima patia-
 tur ab igne: hoc non erit in eius poenā: sed magis in eius pfectionem
 & delectationem. ¶ Si dicat: quod hoc ipso aia punitur in igne: quod
 ignē uidet: sicut uidet dicere beatus gregorius in. iiii. dialogorū. Ignem
 eo ipso patit aia: quo uidet. ¶ Cōtra: omne uisum ex eo qđ est uisū:
 est pfectio uidētis. Ergo ex tali uisione aia non punit. & sic idē: qđ pri-
 us. ¶ Sed dicebat respondens: qđ ex tali uisione anima tristatur & af-
 fligitur. ¶ Contra. Aia nob potest uidere ignē inferni: nisi uisione in-
 tellectuali: cū non habeat organa: qbus uisio sensitiua uel imaginati-
 ua pficitur. sed uisio intellectualis non pōt esse cā tristitiā: nec afflictōis
 imo i ipsa est delectatio admirabilis: ergo &c. ¶ Confirmat quia secū-
 dū Iohanem i primo topicoꝝ delectationi. qđ est in considerādo: nō ē
 tristitia cōtraria. ergo ex tali uisione nō tristat aia nec affligit. ¶ Si di-
 cat: qđ ex tali uisione affligitur aia in quātum ignis affligit ipsam: &
 qa apprahēdit ipsum: & nocinū: ex hoc affligitur. ¶ Cōtra ignis nō
 potest affligere aiam agendo in ipsam quia anima non potest nec ca-
 catesieri nec exsiccari ab igne: ergo ex tali apprahensione non potest
 affligi anima: nisi ponatur qđ existimaret illum ignem posse ipsam ex-
 urere: aut alio quo uis modo ipsam affligere: & tunc non affligeretur
 ab igne: sed a sua falsa existimatōe. ¶ Praterca ex hoc aliquid nocet:
 qđ aliquid adimit. Vnde Aug. dicit: qđ malū iō nocet: qa adimit bonū: nā
 oē malū ē puatio alicui? bōi. Ignis at corpēus nihil ab aia pōt adimere
 ergo nullo mō pōt ignis corpēus aie rōnali nocere uel obesse: aut quo
 uis alio mō ipsā affligere. ¶ Sed dicebat itē: respōdēs: qđ ignis ille in
 hoc nocet: qa adimit gloriā diuine uisiōis: & ex hoc aia tristat & affligit

CContra. Pueri: qui pro solo originali damnantur: caret uisione diuinae essentiae. Si ergo nihil aliud ignis corporeus a damnatis adimit: non erit maior poena eorum: qui pro peccatis actualibus puniuntur in inferno: quam puerorum: qui puniuntur in Limbo. Quod est contra Augustinum: qui dicit. Quod poena puerorum est mitissima & leuissima. Ergo nec anima nec diabolus ab igne materiali pati possunt.

CNono. Omne agens corporeum agit per contactum secundum philosophum in primo de generatione dante. Quod non tangit non agit. Sed ignis ille materialis non potest tangere animam corpore exutam: quia contactus fit solum inter corpora: quae habent ultima simul. Illa enim se tangunt quorum ultima sunt simul secundum philosophum in. v. physicorum. In spiritu autem non est primum medium nec ultimum. Ergo nullo modo spiritus ab igne corporeo pati potest. **C**Decimo. Omnis passio magis facta abicit aliquid a substantia: ut patet per philosophum in. vi. topicorum. Si ergo ab igne patieretur anima: de substantia eius aliquid obicietur: & sic tandem anima corrumpetur. Cuius oppositum superius demonstrauimus. **C**Vndecimo. Omne agens assimilatur sibi patiens secundum philosophum in primo de generatione. Sed impossibile est quod ignis animam sibi assimilet quoniam corpus non potest sibi assimilare spiritum: quia tunc spiritus esset capax alicuius formae: in qua assimilaretur corpori: ergo ignis in spiritu agere non potest. **C**Potest igitur aliter formare hanc rationem. Omne: quod agit in alterum imprimit in ipsum similitudinem suae formae: per quam agit. Sed ignis agit per calorem. Cum ergo anima non possit calefieri: uidetur quod non possit ab igne pati. **C**Potest etiam sic argui. Illud quod non est susceptibile formae agentis nihil recipit de actione ipsius. Sed anima non potest fieri calida per actionem ignis. Ergo ignis in animam agere non potest. **C**Duodecimo. Omnis actio est iter contraria: Sed iter animam & ignem non est aliquid contrarie: ergo nec actio. Si non actio: ergo nec passio. **C**Si diceretur species ignis recepta apud intellectum facit illam passionem. **C**Contra species ignis in oculo non urit oculum: ergo nec species ignis in intellectu urit intellectum. **C**Si dicatur: quod anima uritur ab igne: in quantum recipit illam speciem: ut sibi contrariam. **C**Contra. Anima species non recipit: nisi a sensibus. Sed post mortem caret sensibus & fatismate: quia haec in morte corrumpuntur ergo &c. **C**Si dicatur species ignis immediate capere spiritum suum in animam. **C**Contra. Non fit transitus de extremo ad extremum: nisi per medium: sed res est mere materialis: intellectus autem mere spiritualis: ergo necesse est: quod species illi ignis deferatur ad animam per sensum & imaginationem. **C**Si uero diceretur: quia apud se habet species uniuersae: eo quod sua intelligibilia spiritus habet secum secundum philosophum

In.iii.de anima. ¶ Cōtra. Nihil habet apud se aia: nisi uniuersale. Sed uniuersalia neq; agūt: neq; patiūtur: q̄a actus sunt suppositoꝝ & singularium: Ergo idem: quod prius. ¶ Tertio decimo. Oē agēs aliquo mō unīf patiētī. Sed ignis corporeus nullo mō pōt uniri aīaē. Ergo ignis corporeus nō agit in aīam. Maior patet per philosophum in. vii. phisicoꝝ: ubi uult: quod agēs & patiens oportet esse simul: & nihil horum mediū. Minor etiā p̄batur. Quia sp̄ritus unīf corpori tripliciter uel: ut forma materiā: uel ut mouens mobilis: uel ut locatum loco. Sed nullo istoz modorum potest uniri ignis aīam: seu aīa ignis: ergo &c. Nō primo mō: quia aīa nō potest esse forma illius ignis: nō secūdo: modo: q̄a separata nullum corpus mouere pōt: nec ignis mouere potest ipsam animam: quia nihil mouetur nisi corpus. Sed neq; tertio modo anima unitur igni: Quia secundum Boetīū i libro de ebdomadibus. Cōmunis est aīmī cōceptio apud sapientes. Incorporabilia nō esse in loco. ¶ Præterea locus & locatū mutuo se tangunt. Sed in aīa nullus potest esse contactus: quia non est quantitas: nec dimensio num susceptiua: ergo sp̄ritus nullo modo potest uniri igni corporeo & per consequens non potest ab eo pati. ¶ Quartodecimo: Illa quæ agunt & patiunt adinuicem: possunt adinuicē trāsmutari: sicut lignū quod patit ab igne efficitur ignis. Sed aīa nō potest cōuerī in ignem: nec ignis i aīam: ergo ignis nō agit in aīam. ¶ Quintodecimo. Si ignis agit in aīam: uel agit naturaliter: uel supernaturaliter. Sed neutro istorum modoz agit: ergo nullo modo corporeus ignis agit in aīam. q̄ nō agat naturaliter probo. Quia: naturalis actio ignis est cremare uere calefacere & exsiccare. Sed hanc actionem nō pōt habere ignis circa aīam: quia non potest exuri aīa: cū sit incorruptibilis: nec potest calefieri aut exsiccari: ergo nullam actionem naturalem potest hēre ignis: circa aīam. ¶ Sed dicebat respōdēs: qd naturalis actio ignis est cremare: & sic agit in aīam: in quātū ipsa defert secū creabilia. ¶ Cōtra. Cremabilia: q̄ dī aīa secū deferre sūt peccata: q̄bus nō cōtrariatur ignis corporeus. Ergo cū oīs actio naturalis sit rōne cōtrarietatis: ut q̄ aīa nō possit pati ab igne corporeo: in quātū secū defert creabilia: Nō ergo naturaliter agere pōt ignis in aīam. ¶ Quod ē nō agat supernaturaliter: p̄bo. Quia si supernaturaliter agit: oportet q̄ agat p aliquam uirtutem sup additā: Aut ergo illa uirtus est corporalis: aut spiritalis. Spiritalis esse nō potest. Quia res corporalis uirtutis spiritalis susceptiua non est. Sed neq; corporalis: cum omni uirtute corporali prestantior sit anima. Et omne agens est præstantius passio ueluti superius prælibauimus. ¶ Sed diceret respōdēs: quod anima per peccatū

DE PASSIONE ANIME

redditur ignobilior creatura corporali. ¶ Contra. Nam Augustinus dicit in libro de uera religione: quod substantia uiuens est dignior qualibet substantia non uiuente. Sed anima rationalis post peccatum adhuc remanet uiuens uita rationali: ergo non efficitur indignior igne corporali: qui est substantia non uiuens. Non igitur naturaliter: neque supernaturaliter agerere potest ignis in spiritum. ¶ Postremo probatur intentum sic. Nam si aliquo modo debet pati spiritus ab igne: oportet quod ipse ignis corporeus imprimat speciem & similitudinem suam in spiritu: & ex tali specie sic apprehensa anima uel diabolus affligatur. Ergo illud: quod immediate affligit animam uel spiritum: non est corpus: sed similitudo corporis apprehensa. Est sic spiritus non patitur immediate ab igne corporeo & materiali: sed ab igne spirituali & immateriali. ¶ Hoc idem etiam uidetur posse comprobari auctoritatibus sanctorum. ¶ Augustinus enim. xli. super genesim ad litteram dicit. Non sunt corporalia: sed similia corporalibus: quibus animæ corporibus exute affliguntur: seu bene: seu male: ergo ignis: quo anima separata punitur: non est corporeus. ¶ Præterea dicit Damascenus in fine. iiii. libri. Tradetur diabolus & demones eius: ut homo eius: scilicet Antichristus & impii & peccatores in ignem æternum: non materiale qualis est: quod apud nos est: sed qualem utique nouit deus. Omnis autem ignis corporeus materialis est. Ergo ignis: quo anima separata patitur: non est corporeus. Dicit etiam Bernardus: quod nihil ardet in inferno: nisi propria uoluntas. Sed propria uoluntas: cum sit quoddam spirituale: non potest esse materia ignis corporalis. Ergo ab igne corporeo pati non potest anima corporis ergastulo soluta. ¶ Sed contra est quia diues ille in inferno secundum animam existens dixit. Crucior in hac flamma luce. xvi. Ergo anima corpore exuta ab igne corporeo pati potest. ¶ Sed hanc probationem ostendit Augustinus esse inualidam uigesimo primo de ci. dei dicens. Dicerem quidem sic arduos si ullo suo corpore spiritus sicut ardebat apud inferos ille diues: quando dicebat. Crucior in hac flamma: nisi conuenienter responderi cernerem: talem fuisse illam flammam: quales oculi: quos leuauit & lazari uidit: qualis lingua: cui humorem exiguum desiderauit infundi: quales digitus lazari quo: id fieri postulauit: ubi tamen erant sine corporibus animæ. Sic ergo incorporealis & illa flamma: quæ exarsit potest intelligi. Et sic patet: quod auctoritas illa nonnullis uidetur esse inefficax ad probandum propositum: nisi aliquid addatur. Et ideo ipsa etiam ueritas: quæ nec fallere: nec falli potest quid tenendum sit: alibi nobis luce clarius insinuat dicens. Tunc dicit illis: qui a sinistris erunt

Itē Maledicti in ignem æternum: qui paratus ē diabolo & angelis ei⁹
 Mathei. xxv. Si quis uero proteruus & pertinax perstare uellet in sen-
 tentia sua asserendo: quod Ignis iste nō est corporalis: sed spiritalis:
 uehēmēter erraret: quia corpora damnatorum eo puniri nō possent:
 ¶ Et ideo pro solutione quæstionis firmiter tenēdum est: quod ignis
 Inferni: est uerus ignis corporeus & materialis a quo nūc reprobi spiti-
 tus & animæ decedentū immortalī affliguntur: & post diem iudicii dā-
 natorum hominum corpora sine fine torquebuntur: secundum illud
 Esaiæ ultimo. Ignis eorum nūquam extinguetur. Vnde gregori⁹. xy.
 Moralium exponens illud Job. xx. Deuorabit eum ignis: Qui non
 succenditur sic dicit. Gehenne ignis: cum sit corporeus: & i semetipso
 reprobos corporaliter exurat: nec studio humano succenditur: nec li-
 gnis nutritur: sed creatus semel durat in extingui bilis & succensioe nō
 indiget: & ardore nō caret. ¶ Hæc ille. ¶ Item Gregorius in. liiij. dia-
 logorum. c. v. sic dicit. Si diabolus & angeli eius: cum sint in corporei
 corporeo sūt igne cruciandi: quid mirum: si animæ anteq̃ recipiāt cor-
 pora: possint corpora sentire tormenta. ¶ Augustinus etiā libro. xxi.
 de ci. dei. c. x. sic inquit. Cur nō dicamus q̃uis miris: ueris tamē modis
 spiritus incorporeos posse pena corporalis ignis affligi. Et istud pro-
 bat sibi per hoc q̃ spiritus hominum incorporei possint uel potuerūt cor-
 porum suorum uinculis insolubiliter alligari. ¶ Item in eodem libro
 præfatus doctor dicit. Adhærebunt spiritus licet incorporei corpore
 is ignibus cruciandi: Accipientes ab ignibus pœnam: nō dantes igni-
 bus uitam. ¶ Hæc ille. ¶ Præterea maius est animā iustificari: q̃ aīam
 puniri. Sed aliqua corporalia agunt in animam iustificationem ipsi⁹:
 inquātum sūt diuinæ misericordiæ instrumēta: ut patet in sacramētis
 ecclesie: sicut aqua baptisimi sanctificat aīam: ergo possunt aliqua cor-
 poralia agere i aīam ad eius punitionem: inquātum sunt instrumēta
 diuinæ iustitiæ. ¶ Amplius. Lex naturæ hoc habet: quod anīa debet
 imperare corpori: & illud sibi subicere. Ideo philosophus in politicis su-
 is dicit quod Anima naturaliter dominatur corpi: sicut dominus ser-
 uo. Et in. x. ethicorum dicit intellectum uigere in homine politico pri-
 cipatu. Est enim in nobis intellectus: uel esse debet sicut rex i regno: aut
 princeps i ciuitate. Corpus ergo debet parere animæ: & rationi rectæ
 salustius i catilinario. Animi impio corporis seruitio magis utimur:
 hoc est. Vtimur uel debēus uti aīo: ut iperet: corpe at ut seruiat: Quo
 ciēscūq̃ igit aīa p peccatū subdit se corpi: facit cōtra ord. nē & legē na-
 turæ. Salustius i catilinario: Quibus pfecta cōtra naturā. Corpus uo
 luptati: aīa oneri fuit. Bernardus. Dominā ancillari: & ancillā dōinari:

magna abusio est. Id est q̄ aia sit ancilla: & caro domina. Dignum igitur & iustū est: ut cōtra naturalē ordinem aia corporeo elemēto subdaſ i pœna: quæ cōtra legē ipsius naturæ corpori subdita fuit i culpa.

CItem aia peccādo relinqt sūmum illud & icōmutabile bonū: & adhæsit rebus corporeis & uilibus. Nihil enim aliud est peccatū: q̄ relictō icōmutabili bono: bonis adhærere cōmutabilibus. In qua descriptiōe tangit auersio: cū dicit. Relicto incōmutabili bono: & cōuersio: cū subdit. Bonis adhærere cōmutabilibus. Equum igit & iustum est: ut aia: quæ peccādo reb⁹ corporeis se subiecit: corpori similiter patiēdo subiiciat. Potes igitur sic formare rōnē. Pœna debet correspondere culpæ: q̄a per quæ peccat: q̄s per hæc & torquetur: ut dicit sapiētia undecimo. c. Sed culpa & peccatum aia fuit in hoc: q̄ corpori uel rebus corporeis se subiecit: ergo eius pœna hæc esse debet: ut corpori subdatur.

CHæc rōnem inuit Crisostomus sup Matheum dicens rectum est: ut peccatrix aia: q̄ corpori subdita fuit in culpa: corpori similiter subdatur in pœna.

CCōueniens est etiam: ut aia magis per corporalia: q̄ per spiritualia puniatur: q̄a si aliqd debet pati ab aliquo necesse est: quod sibi aliquo mō uniat. Nō esset aut cōtra uolūtātē spiritus uniri alii substantiæ spirituali: q̄a fieret cōiunctio similis ad simile. Repugnat aut uolūtati spiritualis creature: quod corpori subdaſ cū ipsa sit p̄stantior oī corpore. Et ideo cōueniens pœna oīum spiritūū hæc est: quod corpori subdanſ. Hæc uero rōnes t̄git Thomas i ultimo libro sūmæ cōtra gētiles dicens. Est etiam cōueniens: quod dāna tī spiritus pœnis corporalibus punianſ. Oī enī peccatū rōnalis creaturæ est ex hoc q̄ deo obediendo non subditur. Pena aut p̄portionaliter debet correspondere culpæ: ut uolūtas per pœnā in cōtrario eius affligatur: quod diligēdo peccauit. Est igitur cōueniens pœna naturæ rationali peccanti: ut rebus inferioribus & corporalibus quodam modo alligata subdatur: quæ deo obediendo subici noluit. Item peccato: quod in deum cōmittit: nō solum pœna damni: sed etiā pœna sensus debetur. Pena enim sensus responder culpæ quantū ad cōuersionem inordinatā ad cōmutabile bonum. Sed pœna damni responder culpæ quantū ad auersionē ab icōmutabili bono. Creatura aut rationalis & præcipue humana anima peccat inordinate se ad corporalia cōuertendo. Ergo cōueniens pœna est: ut per corporalia affligat. Præterea si pœna afflictiua: quam dicimus pœnam sensus debet peccato oportet q̄ ex illo hæc pœna proueniat: quod potest afflictionem inferre. Nihil autem afflictionem infert: nisi in quantum est contrariū um uoluntati. Non est aut cōtrariū naturali uolūtati rōnalis naturæ

q̄ spiritali substantiæ coniungatur: quoniam hoc est delectabile eis: & ad eius perfectionem pertinens. Est enim coniunctio similis ad simile & intelligibilis ad intellectum. Nā oīs substantia spiritalis s̄m se intelligibilis est. Est autem contrarium naturali spiritalis substantiæ: q̄ corpori subdatur: a quo secundum ordinem sue naturæ libera esse debet. Conueniens igitur est: ut substantia spiritalis per corporalia puniat̄: **C**Hæc beat⁹ Thomas libro præallegato. **C**Sed cur magis per ignē q̄ per aliud elementum reprobī spiritus puniuntur? Cur non ita possunt subici aquæ uel aeris: aut terræ: sicut igni. **C**Respondet ricardus de media uilla in. iiii. S. dist. xxxxi. ar. ii. dicens qđ Damnatī non tm̄ affliguntur ab igne: sed etiam ab aliis elemētis: quæ appellatiōe ignis comprehenduntur. Vt enim habetur Sapientiæ. ii. per quæ peccat quis: per hæc & torquetur. homīnes uero reprobī per quattuor elemēta peccauerunt: in quantum peccauerunt in corporib⁹ compositis ex quattuor elementis: & in quantum inordinate dilexerunt elementa & elementata. Neq; solum s̄m aliquos puniuntur ab elementis: sed etiā corporum cælestium influentia punit eos. Iustum enim est: ut quia rebelles fuerunt creatori: q̄ omnis creatura contrarietur eis in ultione iuxta illud Sapientiæ. v. Armabit creaturam ad ultionem inimicorum. Quia tamen ignis & aqua ex sui natura magis sunt afflictiva: q̄ aer & terra: ideo magis fit mentio in cruciatu eorum de igne & aqua in sacris litteris: q̄ de terra & aere s̄m illud Iob Ab aquis n̄sum trāsibunt ad calorem n̄sum. Et in euangelio dicitur. Ibi erit fletus & stridor dentium: hoc est calor & algor. Sed quia Ignis magis est actiuus: q̄ aq̄ ideo sub nomine ignis dominus iesus comprehendit omnem p̄nā: quā a rebus corporeis patienter dicens Mathei. xxv. Ite maledicti i ignē æternū: &c. Quia uero illi: qui sunt in purgatorio puniuntur ut purgentur: & ignis habet naturam purgatiuam: ideo uidetur aliquibus: q̄ animæ in purgatorio a nullo alio elemento: nisi ab igne puniuntur. **C**Hæc ille. Probat etiam prædicta Ricardus sacrarum litterarum autoritatibus. Dicitur enim sapientiæ quinto. Pugnabit cum illo totus orbis terrarum contra insensatos. Sed sicut dicit Martianus: hic munitus corruptibilis constat ex quattuor elementis in modū sphaeræ globatus. Ergo reprobī: qui significantur per insensatos a quattuor elementis cruciabuntur. Item habetur in psalmo. Ignis sulphur spiritus procellarum pars calicis eorum. Ergo affliguntur igne & terra fatida que significatur per sulphur: & aere procelloso: qui dicitur spiritus t̄s pestatis s̄m Augustinum. xii. super genolim. Dicitur etiam sapientiæ. v. q̄ excandescet in illos aqua maris. & flumina concurrent duriter. er

go per testimonia scripturarum affliguntur a quatuor elementis. Igitur secundum Ricardum nomine ignis intelliguntur quatuor elementa: & quilibet pena illata a quocunque corpore: ueluti superius patuit.

CAlia tamen ratio potest assignari: cur magis ab igne: quam a ceteris elementis reprobi puniantur: quia Omnis peccator peccat per ignem & ardorem suae male concupiscentie: flagrans & estuans flammis peccatorum. Ignis. n. inter cetera significat inordinatum amorem & desiderium: & ardere: desiderare significat. Hinc omne peccatum dicitur ardor: quidam & flamma: & omne scelus ignis est. quod autem hoc uerum sit: testatur Ambrosius in omelia illius euangelii Lucae. Surgens Iesus de synagoga intrauit in domum simonis. Socrus autem simonis tenebat magnis febribus &c. fortassis etiam inquit in typo mulieris illius se esse? simonis uarilis criminum febribus caro nostra languebat: & diuersarum cupiditatum immodicis estuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim: quam caloris. Itaque illa animum: haec autem febris corpus infirmat. Febris enim nostra auaritia est. febris nostra libido est: eo quod ignitae sunt cupiditates: febris nostra luxuria est: febris nostra ambitio est: febris nostra iracundia est. Quae licet corporis uitia sint: ignem tamen ossibus implicant: mentemque & animum sensusque pertentant. Vehementior ergo est animi: quam corporis febris. Sic febre libido flagrantior est: grauiusque praecipitat & inflammat. **H**aec Ambrosius. Ideo sacrosancta mater ecclesia decantat. Deus qui tribus pueris mitigasti flammam ignium: concede: ut nos famulos tuos non exurat flamma uitiorum. Et in oratione beati Laurentii dicitur da nobis quod. o. d. uitiorum nostrorum flammam extinguere: &c. Vitia igitur ignita sunt: & inordinate libidines atque concupiscentie quaedam flammae: atque ardores sunt. Ergo per que quis peccat: per haec & torquetur. Sed peccatores exarserunt in concupiscentiis suis & uitiorum ignibus atque libidinis flammis flagrauerunt: ergo iustum est: ut ab igne torqueantur.

Postest etiam alia ratio assignari: quoniam ignis multum habet de spiritualitate: in qua excedit cetera elementa & elementata. Habet enim multum de forma: quod eius actio iudicat. Et propter hoc: quia multum accedit ad spiritualitatem: conformatur quodammodo spiritui: quidam debet punire.

CAlia ratio est: quia Ignis est maxime actiuus. Omnia

AB IGNE CORPOREO

enim corpora consumit natura ignis sicut Aulecēnam: quia nullum corpus diu in igne durare potest quin laedatur & corrumpatur: Vnde philosophus in .iiii. Meteororum dicit: quod ignis est maxime usufructus inter reliqua elementa: & cetera corpora consumit: & ea sibi assimilat propter actiuitatem suam. Cum ergo ignis sit ualde afflictuus: & corpora sensibilia plus affligat: quam nullum aliud corpus: maxime ac comodatur damnatorum hominum corporibus excrucian- dis: quae quidem diuina ita exigente iustitia summo dolore: & maxime afflic- ta sunt supplicio. Eadem igitur pena corpus & anima puniri debent: quae in culpa pariter exarserunt. Sed damnatorum corpora post iudi- cium ueraciter ab illo igne torquebuntur: ergo etiam ante iudicium damnatae animae debent ab illo igne puniri. Has rationes tangit Di- uus Thomas in uigesima prima quaestione libri de anima dicens. Pae- na ignis non solum est animarum sed etiam corporum. Propter hoc ponitur ignis maxime pena infernalis: quoniam ignis est maxime cor- porum afflictuus: nihilominus tamen etiam animae erunt afflictae. co- petit etiam amor inordinato: qui est principium peccandi: ut sicut cae- lum empireum idest igneum respondet igni charitatis: ita ignis infer- ni respondet igni illiciti desiderii & inordinati amoris. Haec ille. Est ergo ignis conueniens damnatorum pena: non solum corporum: sed etiam animarum plusquam aer uel terra: aut aqua. Quod quidem ignis non est imaginarius: uel metaphoricus dictus: sed uerus ignis corporeus & ma- terialis eiusdem speciei existens cum igne: qui apud nos est quantum ad id: quod habet de natura ignis: ut dicit Thomas in quarto. Habet ta- men quasdam proprietates differētes ab igne nostro: sicut quod lignis non nutritur: nec ab homine succenditur. Sed istae proprietates non osten- dunt diuersitatem in specie: quantum ad id: quod pertinet ad naturam ignis. Vtrum autem sit in propria uel in aliena materia: theologi ne- sciunt. Et sicut hoc potest materialiter differre ab igne nostro: sicut flamma: carbo & ferrum ignitum: materialiter differunt licet formaliter sint unum & idem. Ab hoc igitur igne puniuntur & patiuntur nunc demones & animae scelestae corporibus suis exutae: cum ipsa ueritas ignem illum hominibus malis & spiritibus lapsis paratum esse dicat dicens Mathei uigesimoquinto. Ite maledicti in ignem aeternum: quia

paratus est diabolo & angelis eius. ¶ Sed qualiter anima corporis ergastulo soluta: aut reprobis spiritus ab illo igne pati possint: curiosa ac diligenti indagine perferendum est. Prima igitur opinio est nonnullorum poetarum: & aliquorum: qui in ipsos commentarios ediderunt dicentium. Animam post mortem ab igne pati: nihil aliud esse q̄ animam in corpus terrenum intrare: eo q̄ ignis causetur a re ex terra ortum habente. Non enim: ut aiunt nonnulli professores huius opinionis: omnes animæ ad corpora redeunt: sed ille duntaxat: quæ uitiorū illecebris implicitæ fuerunt: Quæ uero bene & s̄m uirtutem uixerūt ad corpora non redeunt: ergo s̄m istos: pati animæ post mortem nihil aliud est: nisi animam iterum ad corpus redire q̄ si sit terrenum corp^o hoc sit animam ab igne pati. earum autem: quæ ad corpora remigrāt animarum triplex est discretio siue distinctio s̄m ipsos. Nam quæ male uixerunt in corpora uolucrum & uolatilium intrāt: quæ deterius ī pisces: quæ autem pessime & scelestissime uixerunt: in terrena corpora remigrant. Hāc igitur opinionem tenet & recitat Seruius grammaticus in sextum librum Virgilii in expositione horum carminum: de penīs animarum discretum. ¶ Ergo excercentur pænis: ueterumq̄ malorum. ¶ Supplicia expendunt. Aliæ panduntur inanes. ¶ Suspensæ ad uentos. Aliis sub gurgite uasto. ¶ In æt̄um eluitur scelus: aut exuritur igni. Per ignem ergo intelligit seruus terrena corpora: quia ignis: qui apud nos: est: habet corpora terrena pro materia. Per aquā marina corpora: id est pisces: per uentos autem aërea corpora uult intelligi: quæ sunt uolatilia. Primus inuentor huius opinionis ut hieronimus dicit: fuit pythagoras. Ipse enim primus transcorporationem posuit. Quā postea etiam diuinus ille plato, Plotinus. Porphirius Archytas ille tarentinus, Macrobius: & poetæ quasi omnes tenuerunt. Vnde Virgilius. in. vi.

¶ Has omnes: ubi mille rotam uoluere per annos

¶ Læthæum ad fluuium deus euocat agmine imago.

¶ Scilicet immemores supera ut conuexa reuisant.

¶ Rursus & incipiant in corpora uelle reuertī. De platone & porphirio testatur Augustinus libro. x. de ci. dei. ca. xxx. Platonem inq̄t animas hominū post mortem reuolui usq̄ in corpora bestiarum scripsisse certissimum est hanc sententiam plato doctor tenuit & platonis discipulo porphirio tamen iure displicuit. In hominum sane: non sua: q̄ dimiserant: sed in alia corpora redire humanas animas arbitrat^{us} est. Puduīt scilicet illud credere ne mater fortasse filium in mulam reuoluta uectaret: aut filius patrem in turdum conuersum manducaret: &

nō puduit hoc credere: ne reuoluta mater in fillam: filio forsitan nube-
ret. **C**Hæc autem opinio sui originem erroris sumpsit ex hoc quia p-
fati uiri: alioquin doctissimi credidere humanas animas ab æterno sem-
per fuisse in diuinis thesauris: & sic putauerunt animam esse talis na-
turæ: ut necessario semper alicui corpori unisatur & sibi diuersa tempo-
rum spacia: ac uarias orbium reuolutiones corpus mutare: augendo
conditionē: si bene uixisset: uel diminuendo: si male. **C**Seruius tamen
in expositione illius uersus. **C**Animæ: quibus altera fato corpora des-
bentur: dicit non omnes animas ad corpora reuerti. Sed paulopost di-
cit: q̄ animæ: quæ male uixerunt: statim redeunt ad corpora: quæ me-
lius: tardius: quæ uero optime: diuissimo tempore sunt cum numini
bus. Dicunt etiam isti deum optimum maximumq̄ creasse corpora in
pænam animarum: & spirituum: quos apostatas appellant. Et quoties
cunq̄ anima in corpus terrenum intrabat. hoc erat animam ab igne
pati: quæ quidem opinio reprobata est superius in secundo capite ex ite-
ratione Aristotelis: quia sicut unū corp⁹ nō potest habere duas animas: ita una
anima non potest duo corpora informare: nec simul & in eodem tem-
pore neq̄ successiue. Corpora enim quæ resument animæ in resurre-
ctione: erunt numero eadem: quæ prius fuerunt: non q̄ omnia corpo-
ra erunt unum corpus numero: sed q̄ unaquæq̄ anima resumet idem
corpus: numero: quod prius habuit. Et ideo impossibile est unam ani-
mam duobus corporibus conuenire. Non igitur pati anime ab igne: ē
animam in terrenum corpus remigrare: sicut prædicta fingit opinio.
CSecunda opinio est dicentium animam non cruciari: nisi per priua-
tionem desiderati boni ex qua priuatione: tanq̄ quodam malo præsen-
ti: uehemens in ea tristitia generatur: huius opinionis fuit Algazel li-
bro. v. phisicorum. c. liii. Vbi dicit de anima: quæ in corpore fuit ama-
trix corporalium uoluptatum: q̄ illa dispositio propter usum iprimis
in ea: & inhaeret uehementer desiderium eius ad illam. Postea uero p
mortem instrumento rei desiderate amisso: remanet desiderium eius
& amor. Et hic est cruciatus inestimabilis. Ergo sibi istam opinionem nō
accipitur hic ignis proprie: sed transumptiue & metaphoricē sibi quā-
dam translationem oratoriam: sibi quā ignis significat ardorem & des-
iderium. Vnde Virgilius in. liii. At regina graui tandūdum saucia
cura. **C**Vulnus alit uenis: & cæco carpitur igni & c. ibi enim ignis si-
gnificat amorem. Terentius in eunucho. Accede ad hunc ignem: & iā
calesces plus satis. Ardere etiam significat desiderare. Cicero in epi-
stolis Ardeo cupiditate incredibili nomen ut nostrum scriptis illutret
tur: & celebrēt tuis. Accipit igitur Algazel ignem: quo affligitur ani-
y iii

ma post mortem: fm quādam translationem uidelicet pro amore & desiderio. Quæ quidem positio falsa est ex ijs: que superius annotata sunt: quia infernalis ignis non est similitudinarius uel metaphoricè dictus: Sed uerus ignis materialis & corporeus. Deficit etiam i hoc hæc secunda opinio: quia diabolus & angeli eius patiuntur ab illo igne: qui nunq̃ habuerunt corpora sibi naturaliter unita. Et ideo stante ista opinione: non posset ignis infernalis ad demones applicari. **T**ertia opinio est eorum: qui dixerunt animam corpore exurā cruciari igne corporeo: in quantum uident ipsum præparatum ad hoc. ut eo crucietur postq̃ corpus su resurrectione resumpserit: sicut latro aliquo patibulo cruciandus: uel in furca suspēdendus: uidendo ipsum paubulum: uel furcam mentaliter cruciatur: anteq̃ corporaliter puniatur. Et sæpenu-
mero timor futuræ mortis p̃ualior est ipsa morte: ut dicit Ouidius. Adjudicati enim ad mortem ex consideratione ipsius futuræ mortis maxime affliguntur & dolent. Cum igitur animæ damnatorum sciāt infallibiliter: q̃ resumpta corpora ipsarum ab illo igne cruciabuntur per ueram immutationem: ex ipsa consideratione ignis nocituri uerissime cruciantur mentaliter. Et hæc quidem plus: alia uero minus: fm q̃ maiori uel minori afflictioni corporali sciunt resumpta corpora esse adjudicanda. Sed hæc opinio sicut & præcedens in hoc deficit q̃a hoc nō pōt ad malos angelos applicari cum sint incorporei: qui tamē ipsa ueritate attestante: ab illo igne puniuntur. Est ergo repudianda tanq̃ falsa. **E**t ideo opinio quarta dicit: q̃ aliter pūitur anima: & aliter diabolus ab illo igne: quia ignis inferni non ponitur corporeus: nisi q̃a afflictorum corpora damnatorum post resurrectionem. Si enī post mortem puniretur solum anima: nullus ignem inferni posuisset corporeū. Dñt ergo isti: q̃ aīa reprobæ patiunt ab illo igne fm ueritatē eo mō: quo dicit p̃cedēs opio: quā imediate recitauit: eo q̃ ignis ille corpe^o añ resurrectionē tiorē & horrore: & cōsequēter tristitiā uere aīe igr̃itq̃ p^o resurrectionē corpa ueraciter exuret: nec tamē ea consumet. Sed fm istos. Demones patiūt ab illo igne fm quādā adaptationem. i. p̃ quādā analogiā & similitudinē: eo q̃ nos sumus paupes uocabulorū: nec possumus exprimere res sup̃naturales: nisi p̃ terminos & uocabula horū inferiorū: p̃ similitudinē quādā in ipsis reptam. Et sic spūs angelicus: qui nūq̃ unī corport: ut forma: affligit p̃ quādā similitudinē & adaptationem. Spiritus enī angor & tristitia: cum nō possit a nobis sufficiēter exprimi: necesse est q̃ per tristitias & dolores corporales figuratim exprimat luxta propheticum illud. Ibi dolores ut parturientis:

gula mulier cum parit: dolorem & tristitiam habet. Et sic cum sumtu⁹
dolor sensibilis sit ille: quem infert ignis: qui est maxime actiuus: & cō
sequenter afflictiuus: ut diximus: Tristitia & dolor spiritualis in ange
lis: & si non sit ab igne sū rem: tamē pp suam uehementiam dicitur
ab igne sū quādā similitudinem & adoptionem. Et pp inēsitatē trī
stitiæ: spiritualisq; doloris uehementiam dicuntur pati ab igne: ita q; p
ignem illa doloris spiritualis magnitudo exprimitur. Anima uero pa
titur sū rei ueritatem eo modo: quem supra dixim⁹. Sed hæc opinio
uon est tuta: ut dicit Petrus de palude: quia ut sic demones affligerēt
solum dolore carētiæ dīuinæ uisionis propter suum peccatum. Et sic
non patetentur ab igne: quod non uidetur tutum in fideicū ille ignis
uideatur esse principaliter pp demones Math. xxv. Ite male. In ignē
æternū: qui paratus est diabolo & angelis eius. ¶ Quinta opinio est
nonnullorum: qui putauerunt spirituales substantias pati ab igne cor
poreo Inquātū intellectū demonis uel animæ imprimatur super excel
lens ignis similitudo. Sed neq; hæc opinio satisfacit: immo stare nō pōt
q; sū pīm. In. i. de aia: q̄uis excellēs sensibile corrūpat sensum: & p
cipue sensibile sū tactum: tamen excellens itelligibile nō corrumpit
imo magis perficit intellectū. Sensus enim per organum corporeum
apprehendit: intellectus autem non: cum non sit potentia organo affi
xa: ut sæpenumero superius fuit explicatum. ¶ Præterea sū Ricar
dū dici nō pōt: q; ignis ille acūq; sit: improporionatum intellectus sit
obiectum: cum possit intelligere: id quod est igne supius inferius. Sen
sus enim post excellēs sensibile ipedit in sentiēdo: sed itelle⁹ post ex
cellēs itelligibile nō impedit i itelligēdo: nec minus itelligit īfima: sed
magis. Et lō nullus ignis pōt eē obiectū non proportionatum Intelles
tui. ¶ Sexta opinio ē origenis: q; attēdēs passiōē in aia proprie esse
non posse: dixit: Omnia quæ dicuntur in sacris litteris de penis corpali
bus damnatorum: intelligenda eē metaphorice & spiritualiter: ut scī
licet p huiusmodi corporales pēnas apud nos notas significarentur
afflictiones spirituales: quib⁹ damnati spiritus & animæ puniuntur: si
cut e contrario per corporales delectationes repromissas in scripturas
intelligimus spirituales delectationes beatorum. Sed hanc opinionē
impugnat doctor. s. in q̄stioibus disputatis de ueritate. q. xxvi. Quia
Inquit resurrectionem credentes: non solum credimus futuram esse
pēnā spiritūū: sed ēt corpore. Corpora uero puniri nō possūt: nisi corpali
pēna. Eadē autē hoib⁹ cōst resurrectionē: & spiritib⁹ debetur: ut atet:
Math. xxv. Ite maledicti &c. lō oportet dicere ut probat Augustinus

xii. de ciuitate dei. Ipsos spiritus pœnis corporalibus aliquantulum affici. Nec est simile de gloria beatorum: & pœna damnatorum: quia beati sublimantur in id: quod eorum naturam excedit. Vnde beatificatur per fruitionem diuinitatis. Dâna uero deprimuntur in id: quod sub eis est. Vnde corporalibus pœnis puniuntur. ¶ Hæc Thomas ibidē. ¶ Septia opinio fuit Auic. dicētis animam separatā affici qdē aliquibus pœnis nō quidem corporalibus: tam corpali⁹ simili⁹ q⁹ similes sunt illæ pœne: per quas affliguntur dormientes. Vnde præfatus Auicenna in nono methaphisicæ suæ capitulo ultimo de pœnis animarum: corporis ergastulo solutarum sic dicit. Animæ male uident pœnam quam imaginauerant in hoc mundo: & affliguntur ea. Forma enim imaginata non est debilius sensibili: sed est maior in impressione: sicut uidemus in somniis. Fortasse enim somnium maius ē pro modulo suo: q̄ sensibile. Et nos aliquando expti sumus: q̄ aliquis magis cruciatur ex somnio ex tali apprehensione fantastica alicuius disconuenientis q̄ affligeretur quandoq; in uigilia ex præsentia eiusdem. Quāto magis illud: quod est in alio sæculo: fortius est: q̄ quod est in somniis ppter paucitatem ipediētium: & explicationem animæ: & claritatem recipiētis. Hæc ille. Hanc opinionem impugnat Thomas in questionibus disputatis. q. xxvi. dicens: Hoc esse impossibile: quoniam huiusmodi similitudines corporum non possunt esse intelligibiles: quia ille sunt uniuersales: ex quarum consideratione afflictio animæ non inferitur: sed magis identificata in consideratione ueritatis. Vnde oportet q̄ intelligatur de similitudinibus imaginariis: quæ quidem esse non possunt: nisi in organo corporali: ut probatur a philis: quod quidem & animæ separate: & spiritibus diabolicis deest. ¶ Hæc ille. Scotus etiam in quarto. Si dist. xliiij. q. secunda. contra prædictam opinionem Auicennæ sic arguit. Aut inquit uera apprehensione apprehendit ignem: ut disconuenientem sibi: aut falsā. Si uera oporteret ponere modum illius disconuenientie: qui non apparet possibilis: quia tāq̄ contrarium realiter corruptiuum: nullo modo potest esse disconueniens: nec a ratione: nec a uoluntate: quia obiectū: ut obiectū est cōueniens potētia. Si falsa sequi prius: quod non ab igne: sed a sua falsa estimatione cruciatur. Secundo si illa falsa aut uana estimatio ē a deo: deus erit immediata causa deceptionis. Si autem ab ipso angelo: non uidetur probabile: quia secundū Dionysium de di. no. Naturalia sunt in eis splendidissima: ergo possunt naturaliter apprehendere: q̄ ignis non est eis disconueniens. Vnde Gregorius ubi supra anima non solum uidendo: sed etiam experiēdo incendium patitur. ¶ Hæc Scotus ad litteram loco præallegato.

Octaua opinio uidetur esse beati Gregorii in quarto dialogorum
 uel si non est sua: ipsam tamen recitat dicens. Eo ipso patitur anima: quo
 ignem uidet. Ergo secundum illam opinionem: hoc ipsum: quod est ignem
 uidere: est animam ab igne pati. Sed contra: Anima non potest uide
 re ignem: nisi intelligibiliter: sed intelligibile est perfectio intelligētis:
 ergo ex tali uisione non punitur anima: sed magis perficitur. Vnde
 Thomas in quarto & in questionibus disputatis contra prædictā opi
 nionē sic arguit. Omne uisum: ex hoc: quod est uisum: est perfectio ui
 dentis. Ergo ex hoc: quod ignis est uisus: non dicit afflictionem: sed magis
 delectationem: & ideo non potest ignis in poenam animæ cedere: iquā
 tum uisus. Sed quandoque uisum est punitiuū & contristans per acci
 dens: iquā tum scilicet apprehenditur: ut nociuū. Vnde oportet: quod p
 ter hoc: quod anima ignem illum uidet: sit aliqua proportio animæ ad ignē
 siue cōpactio secundum quam ignis animæ noceat. **E**t ideo pro nona opi
 nione alii dixerunt: quod quis ignis corporeus non potest animam exu
 reret: tamen anima apprehendit ipsum: ut nociuū sibi: & ad talē appre
 henbonē afficitur timore & dolore: iuxta dauidicum illud. Illic trepi
 dauerunt timore: ubi non erat timor. Vnde Gregorius ibidē. Quia
 anima cremari se conspiciat: crematur. **C**ontra: Si hoc eēt uerum:
 passio animæ non esset ab igne secundum rei ueritatē: sed secundum apparentiā tū
 Quāuis enī esse possit uera passio tristitiæ uel doloris ex aliqua falsa
 imaginatiōe: ut dicit Augustinus. xii. super gen. ad litterā: tū non pōt
 dici: quod secundum illā passionē uere patiatur a re: sed a similitudine rei: quam
 concipit. & iterum iste modus passiōis magis recederet a reali passiōe
 quā ille: qui ponitur per imaginarias uisiones: cum ille dicatur per uer
 ras imagines rerum esse: quas anima secum defert: iste autem per fal
 sas conceptiones: quas anima errans fingit. et iterum non est proba
 bile: quod animæ separatae uel saltem demones: qui subtilitate & acumi
 ne ingenii pollent: putarent ignem illum corporeum sibi obesse aut
 nocere posse: si ab eo nullatenus pati aut grauari possent. **D**ecima
 opinio est Henrici de gandauo: qui in suis quodlibet questioe. xxxiij.
 octauū quodlibet tenet: quod tū anima quā diabolus patiunt ab igne corporeo
 per uerā immissionem: siue per immissionē noue dispositionis. Passio per i
 mmissionem: seu passio immissiua nihil aliud est: nisi passio physica: siue
 passio abiciens. Dicitur autem passio immissiua seu passio per immissio
 nem: quia talis consistit in immissione formæ disconuenientis: eo quod
 agens semper aliquid imprimat in paciente: ratione cuius dicimus: quod
 patiens semper aliquid recipit ab agente: & omnis passio est receptio
 quædam, sit deo passio immissiua: seu passio per immissionem non iniū

ria appellatur. Dicitur etiam ut dixi: passio abiciens: quia talis passio sicut consistit in immissione formæ disconuenientis: ita etiam consistit in abiectione formæ conuenientis: ratione cuius dixit philosophus in topicis: quod passio semper adiicit aliquid a substantia. Et ideo passio est abiciens appellatur. Passio igitur physica: siue passio proprie dicta: nihil aliud est: nisi abiectio formæ conuenientis: & immissio seu introductio formæ disconuenientis. Dicit ergo Henricus de gandauo: quod tali passione patitur anima & diabolus ab igne inferni. ponit enim modum cõem patiendi utriusque. Sed contra predictam opinionem sic arguit dominus Petrus de palude in quarto. S. Nam principium passionis: quod est per immissionem: semper est aliqua forma ipsius agentis: quia passio per immissionem semper est aliqua forma ipsius agentis: quia passio per immissionem fit per receptionem alicuius formæ in patiente: ut diximus. Illud autem quod non dat alicui nouam formam. non dat ei quod possit pati aut affligi per immissionem formæ. Sed ignis nullam formam nouam immittere potest in animam: neque substantialem: neque accidentalem: quia anima nec calefieri: nec exsiccari potest ab igne: ergo ignis non agit in animam per formam immissam. ¶ Preterea si anima uel diabolus affligeretur per immissionem formæ: forma immissa: aut esset corporalis: aut spiritalis: non corporalis: quia spiritus non est susceptiuus alicuius formæ corporalis: nec spiritalis: quia illa non posset esse afflictiva: quia nihil abicit: quod sit natura conueniens: eo quod non habet contrarietatem ad aliquam formam naturalem: ergo per ueram immissionem non affligitur anima. ¶ Si dicatur. quod ignis non immitte aliquam formam: nisi afflictionem. ¶ Contra obiectum præcedit actum ordine saltem naturæ: ergo oportet quod ille ignis sit prius animæ nocuus: ut possit sequi afflictio in anima. Si ergo ignis affligit animam separatam per immissionem afflictiuam: oportet quod prius aliquid immitat: quod noceat: quod cognitum causet afflictionem. Ergo idem quod prius. ¶ Preterea. Afflictio uerus consistit in abiectione formæ conuenientis quod in receptione cuiuscunque formæ: quia receptio cuiuscunque formæ non est disconueniens: & consequenter non est afflictiva: nisi quatenus abicit aliam formam naturæ conuenientem. In affligendo ergo modum: quo anima patitur ab igne uera & reali passione per immissionem: potissime deberet dici: quæ est forma uel perfectio animæ separate conueniens: quæ aufertur per formam ab igne immissam. Hoc autem non potest fieri: nec facile est hoc fingere. Non ergo anima separata uel demones possunt pati ab igne materiali per immissionem. ¶ Hæc omnia Petrus de palude loco præallegato. ¶ Non

nulli igitur prædicta inconuenientia declinare cupientes dixerunt q̄
 dem animam corpore exutam affligi ab igne materiali & corporeo
 per ueram & realem inuisionem: sicuti præcedens opinio: sed dicūt
 isti: q̄ uirtute diuina superadditur animæ separatæ uel demoni ali
 qua uirtus seu habitus supernaturalis propter noxam & reatum pec
 cati: & per illum habitum subiicitur corpori agenti: hoc est ipsi igni
 corporeo: ut possit ab eo pati: quia secundum se spiritus non posset ab
 eo affligi. Et hæc est opinio undecima: ratio huius opinionis est sola
 ut dixi: fuga inconuenientium: quia cum isti non possint ostendere
 qualiter anima separata posset aliquid recipere: per quod affligeretur
 adinuenerunt nouam uiam: q̄ hoc poterat fieri mediante aliquo sibi
 diuinitus adfuncto. ¶ Sed contra prædictam opinionem iterum sic
 arguit dominus Petrus de palude dicens: aut illud additum animæ ē
 corporeum: aut spirituale. Si spirituale: equalis dubitatio est: qualiter
 anima separata: quæ est spiritus: possit pati ab igne corporeo median
 te illo: sicut sine illo: quia ubiq̄ est eadem ratio. Si autem illud additū
 sit corporeum: aut factū unum suppositum cum anima: aut non. Si n̄
 tunc anima ratione ipsius non poterit pati: quia distinctorum nume
 ro sunt distinctæ actiones & passionēs. Si uero sunt utrum secundum
 suppositum: aut illud est subiectum animæ: aut anima est subiectum
 illius. Non primum: quia subiectum animæ non est nisi suum corpus
 ex quibus coniunctis resultat homo. Et sic non esset separata de qua
 loquimur. Si dicatur: q̄ anima sit subiectum illius additi: quod ponit
 tur corporale accedens: tunc dubitamus: qualiter potest recipere cau
 salitatem: uel quæcūq̄ qualitatem corpoream. ¶ Hæc ille. Hanc etiā
 opinionem Scotus sic impugnat. Dicitur q̄ spiritui datur quidam
 habitus supernaturalis propter demeritum peccati: & per illum habi
 tum subiicitur corporali agenti. ¶ Contra hoc. Aut ille habitus est
 forma corporalis: aut spiritualis. Si corporalis ita potest deus dare il
 lum habitum angelo: ut inhærea: sicut q̄ angelus sit albus: uel laps
 sapiens: quia æqualis est repugnantia utrobq̄ suscipientis ad susce
 ptum. Si spiritualis: ergo non per illum magis est passum proportio
 natum corpori: ut agenti. q̄ prius. ¶ Præterea habitus non est: quo
 simpliciter possumus: sed quo aliquo modo possumus. Ergo in quo nō
 est potentia simpliciter ad agere uel pati: in eo non est potentia ad sic
 agere: uel pati. Sed in natura illa nō ē sufficiēter potētia ad pati. nec ille
 habit⁹ pot̄ dare posse: quia nō ē potētia. ¶ Præterea illa poena recipere
 tur immediate in illo habitu: tanq̄ in proximo receptiuo: imo nec media
 te in ipsa natura angeli si repugnet illi naturæ. Et si detur primum:

sequitur: q̄ ille habitus separatus ab angelo posset puniri eadem p̄na. Si fm̄ sequitur q̄ nullo modo angelus punitur: sed t̄t̄um ille habet. ¶ H̄c ille in. iiii. d. xxxiii. ¶ Alii uero dixerunt q̄ anima separata suis sensibus utitur. Vnde ignem materiālem sentiēdo: ab igne punitur. Et h̄c est op̄iō duodecima. Sed contra istam op̄iōnem sic arguit doctor sanctus in questio. dispu. de ueritate. q. xxvi. Istud inquit non uidetur uerum: primo quidem quia actus sensitiuarum potentiarum esse non possunt: nisi median̄ibus organīs corporalibus: alias animæ sensibiles brutorū eēnt incorruptibiles: utpote per se suas potentes habere operationes. ¶ H̄c ille. Sed assertores huius op̄iōnis uidentes naturaliter substineri nō posse. qd̄ anima separata sensus corporeos habeat dicunt q̄ diuina uirtute possunt remanere in anima separata potentiæ sensitivæ & fm̄ eas pati. Quod sic probant. per diuinam potentiam Absolutum accidens potest separari a subiecto: ut patet in sacramento eucharistiæ. Sed fm̄ istos potētiæ sensitivæ sūt quædam accidentia absoluta. Ergo uirtute diuina possunt separari a a composito: in quo sunt: tanq̄ in subiecto: & remanere in anima separata. Et tunc arguunt sic. Verus dolor sensibilis perficitur in actu appetitus sensitui prima cognitione sensitiva. Sed remanentibus sensitiuis potentiis in animabus separatis: potest in eis esse sensitiva cognitio: & appetitus consequens. Ergo in eis potest esse uerus dolor sensibilis: & uera tristitia. ¶ Sed contra istos sic arguit Petrus de palude. Esto inq̄ q̄ deus possit separare accidens absolutum a subiecto: non tamen potest ponere ipsum in quocunq; alio subiecto: sicut quantitatem separatam a substantia panis non posset ponere in subiectiue in angelo. Et eodem modo potentiam sensitivam: que est accidens organi corporei non potest ponere in anima separata. ¶ Quare alii aliud sentientes dixerunt animam pati ab igne realiter per ueram experientiā: ut dicit sanctus Gregorius in. iiii. dialogorum: colligere ex dictis euāgelicis possumus: q̄ anima non solum uidendo: sed etiam experiendo ignem patiatur. Et h̄c est tertiadecima op̄iō. Sed hoc tali mō posse fieri ostendunt. Dicunt. n. q̄ ille ignis pōt dupliciter cōsiderari. Vnq̄ mō fm̄ se absolute: fm̄ q̄ est res quædam corporea: & hoc modo ignis in animam agere non potest. Alio modo: ut est instrumentum diuine iustitiæ uindicantis. Et. sic in ui spiritualis atq; uniuersalis agentis: pōt ignis ille agere i spiritū hominis uel demonis. Instrumentum enī nō solū agit in uirtute pprie naturæ: sed ēt in uirtute principalis agentis. Videmus. n. res multas habere actiones in uirtute principalis agentis: quæ eis non competerebant absolute. Exēpli gratia. Calor naturalis

qui est instrumentum aīaē prāter suam uirtutem calefactiuam: quam
 habet a se: habet ab aīa: cūq; ē instrū: uirtutē cōuertēdi nutrimentum
 in carnē. Lumen solare a luna receptū: cū uirtute lunā deriuatū ab ip
 sa generat humiditatē. Fantasma in uirtute luminis intellectus agētis
 mouet intellectū possibilē: Corpora caelestia: cum inanimata sint. i uir
 tute intelligētiā: motricū: generāt in his inferioribus uitam: ut patet i
 generatis p pu refactionem. Securis in uirtute motoris lignum scin
 dit Dolabra habet ab artifice uirtutem inducēdi in ligno formā arcæ
 uel nauis ad quā nō posset ex se attingere. Similiter sacramēta inquā
 tum instrumenta animam sanctificant. ¶ Dicūt ergo isti q; aīa exuta
 corpore patitur ab igne: non p uirtutē naturā illius ignis absolutā: q;
 de se non potest agere in spiritum: sed inquantum est instrū diuinā
 iustitiā. Vnde a simili sic arguūt. ¶ Sicut sacramenta sunt instrumē
 ta diuinā misericordiā iustificantis: ita ignis inferni est instrumētum
 diuinā iustitiā punientis: Sed sacramenta: quatenus sunt instrumēta
 diuinā misericordiā agunt iustificando animam: Ergo ignis inferni
 ut est instrumentum diuinā iustitiā agit in demonem: uel i animam
 separatam. ¶ Sed hęc opinio: ut dicit Thomas deficit. Et ideo con
 tra ipsam sic arguit. Nullum instrumentum potest agere aliquid i uir
 tute principalis agentis: nisi circa illud possit ponere suam propriam
 operationē. Sed ignis de se nullam actionē potest habere circa aīam
 uel demonem: ut etiam ipsimet consentitur: ergo ignis ille: ut instrū
 solum: non potest agere in animam uel demonem. Maior patet: quia
 omne instrumentum non solum habet actionem: sūm quam agit i uir
 tute principalis agentis: sed etiam habet propriam actionem & opera
 tionem sibi cōnaturalem in id: circa quod instrumentaliter operatur
 imo dico q; nullum instrumentū potest agere in aliquid in uirtute pī
 cipalis agentis: nisi exercendo suam actionem sibi propriam & cōna
 turalē: quā exercēdo efficit aliā: sicut aqua lauando corp⁹ i baptismo
 sanctificat aīam: & serra &c. serra seccando lignum pducit ad formā
 arcæ: & dolabra similiter habet suam actionem naturalē circa trabes:
 in quibus: ut mota ab artifice perducit ad formam nauis. ¶ Oportet
 igitur assignare igni aliquam actionem sibi propriam & connaturalē
 secundum quam ex ui propriā naturā agat in animam uel demonē:
 ad hoc ut possit esse instrumentum diuinā iustitiā peccata punientis.
 ¶ Et ideo: ne quartam & decimam opinionem recte uidetur: dicūt
 aliqui: q; in illo igne est naturalis aptitudo: ut eius species recipiatur i
 intellectu spiritus sepatis: sed q; per talem modum in illo intellectu im
 primatur. & cum uehementia tali: q; ita ad se reuocet: seu conuertat

DE PASSIONE ANIME

rat intentionem ipsius spiritus: q̄ per hoc ita notabiliter impediatur in aliarum rerū consideratione contra suam uoluntatem: & q̄ tale impedimētū sit sibi pro graui onere: hoc est per uirtutem iustitiæ incitēatā. Ergo s̄m istam opinionē naturalis actio ignis s̄m qnā ex uī pprie nature agere potest ī īspiritu: hoc ē q̄a pōt īprimere suā speciem ī ītellectu spūs separati: q̄a quelibet res corporea ē apta nata causare suā similitudinē ī ītellectu. Ista ergo naturalis aptitudo: quæ est in igne: ut ei⁹ species recipiatur in ītellectu spiritus separati: est actio cōnaturalis ipsi igni quia omne corpus de se hoc habet. Sed ignis de se non habet: q̄ possit detinere spiritum occupatum in tali consideratione: & impediatur a consideratione aliarum rerum contra suam uoluntatem: habet autem hoc prout est instrumentum diuinæ iustitiæ uindictantis & punientis quia hoc non competit igni ex uī proprie nature. Exemplū de aqua: cuius naturalis actio est lauare corpus: & hoc habet de se. Sed q̄ sancti ficeret animam in baptismo hoc sibi non competit: ex propria natura: sed ut est instrumentum diuinæ misericordiæ. Secundum hoc igitur anima separata uel demones ueraciter patiuntur ab igne: quia semper detinentur occupati circa talem considerationem: & impediuntur a cōsideratione aliarum rerum. Et tanta est intensio & uehementia istius considerationis: q̄ mens ad aliud dirigi non poterit: nisi ad, quod nūc cogitationis illius ignis impellit. Hoc autem erit grauissima pœna: & cruciatus ineffabilis. Intellectus enim noster est quodāmodo omnia secundum philosophum. Agens enim est quo omnia facere: possibilis uero est: quo omnia fieri: & ideo q̄ species ignis recipiatur in ītellectu cum tanta uehementia: q̄ anima uel spiritus semper occupentur īstrati cōsideratione: & nūq̄ aliquid aliud cogitare possint: hoc erit maxima pœna: & tristitia ineffabilis. Patet exemplum etiam in uiuentibus: quādo aliquis afficitur aliqua magna cura & sollicitudine: & q̄ talis cogitatio fixa inheret animo: propter aliquid maxime repugnans uoluntati. puta propter mortem filiorum: uel magnum dedecus: siue ppter amissionem rerum temporalium: ita q̄ non potest euellere curā illam ex animo: tunc ipsum maxime trīstari & dolere dicimus. Et sæpenu-mero homines incurrunt mortem propter hoc: quia ob nimias curas & sollicitudines colera nigra seu melancolicus humor: naturæ inimic⁹ excitatur: & mortem infert. Quanta igitur tristitia afficiuntur animæ damnate uel demones: si semper occupabuntur & detinebuntur ī cōsideratione illius ignis: & impediuntur a consideratione aliarum rerū

contra suam uoluntatem. Tristitia enim: ut dicit Augustinus: est de-
 tis: quæ nobis nolentibus accidunt. **C**Hanc ego opinionē impugna-
 re non ausim: quia multi celebres theologi ipsam tenent: uidelicet Ri-
 cardus: Scotus & nonnulli alii: quorum dicta inferius rectabo. **C**Du-
 rum tamen uidetur quibusdam quod anima seu demones possint a con-
 sideratione aliarum rerum impediri: quia nulla res potest destitui sua
 propria operatione: ut Damascenus dicit. Propria autem operatio ani-
 mæ intellectiue est intelligere. ergo &c. Item dictum est supra quod sciē-
 tia remansit in spiritibus lapsis: & quod naturalia sunt splendidissima in de-
 monibus secundum Dionysium. Dictum est etiam quod in animabus se-
 paratis remanent habitus scientiarum & actus. Et ita uidetur nonnul-
 lis: quod hæc opinio tollerari non possit. **C**Quintadecima & ultima opi-
 nio est Augustini in primo de ciuitate dei dicentis animam separatā
 uel spiritum diabolicum pati poenam per alligationem quandam ab
 ipso igne corporeo. Pro cuius opinionis declaratione: & intellectu etiam
 eorum: quæ dicentur: notanda est quædam magistralis distinctio
 quod aliquid dicitur esse in loco tripliciter. Vno modo repletur. Et sic so-
 lus deus est in loco: qui ubique existens replet omnem locum secundū
 illud Ieremie. Cælum & terrā ego impleo dicit dominus. **C**Virgilius
 Iouis omnia plena. **C**Lucanus. Iupiter est: quodcūque uidet: quodcūque
 mouetur. Secundo modo aliquid dicitur esse in loco diffinitiuē: id est
 ita in uno loco diffiniri. Tertio modo aliquid dicitur esse in loco cir-
 cūscriptiue. Et sic solum corpus est in loco: & quicquid est in loco ē cor-
 pus. Ideo Boetius dixit quod est cōmunis animi conceptio apud omnes
 doctos & sapientes: incorporalia non esse in loco. Et ideo qui dicit an-
 gelos nusquam esse: non mendat. **C**His igitur patefactis aduertendum
 est: quod ignis inferni ex sua natura habet: quod spiritum hominis uel demo-
 nis loco diffinire possit: sed non habet de se: quod possit spiritum loco dif-
 finitum detinere. Derinet autem ipsum: prout est instrumentum di-
 uinæ iustitiæ. Et cum spiritus contra uoluntatem suam detineatur ab
 igne uere pati dicitur. Spiritum igitur ab igne pati: nihil aliud est: quā
 spiritum contra uoluntatem suam ab igne detineri. **C**Hūc modum
 celeberrimi ponunt & affirmant. Est enim hæc opinio de mente san-
 cti doctoris in plurimis locis. Et quod uerum sit: sententias ipsius quas in
 proposito cōmemorat fideliter rectabo. Dicit enim primo sic in quar-
 to. S. distin. xliii. questione tertia. Omne inquit instrumentum in id

DE PASSIONE ANIME

circa quod instrumentaliter opat: habet propriam actionē sibi cōnatū-
 rale: & nō solū actiōnē: s̄m quē agit i uirtute principalis agētis: imo
 exercēdo primā actionē: oportet q̄ efficiat hāc secūdā: sic aqua lauā-
 do corp⁹ i baptismo: sanctificat aīam: & ferra secādo lignū pducit ad
 formā dom⁹. Vñ oportet dare igni aliquā a ttiōnē i aīa: q̄ sit ei cōnatu-
 ralis: ad hoc q̄ sit instrumētū diuinā iustitiā peccata uindicātis. Et iō dī
 cēdū: q̄ corp⁹ i spiritū naturaliter agere nō pōt: nec ei aliquo mō ob-
 esse: uel ip̄m grauā: nisi s̄m q̄ aliquo mō corpori unīf. Sic enī iueni-
 m⁹: q̄ corp⁹: qd̄ corrūpīf: aggrauat aīam Sapiētīe. ix. Spirit⁹ aut̄ unī-
 tur corpori dupliciter. Vno mō: ut forma materiā: ut ex eis fiat unū
 simpliciter. Et sic spirit⁹ unītus corpori: & uluīficat corp⁹: & a corpore
 aliq̄ ualiter aggrauat. Sic āt spirit⁹ hoīs uel demōis igni corporeo nō
 unīf. Alio mō sicut mouēs mobili: uel sicut locatū loco: eo mō: quo in
 corporalia sunt i loco. Et s̄m hoc spūs īcorporei creati loco diffiniunt̄
 ita in uno loco existētes: q̄ nō i alio. Quāuis aut̄ res corporea ex sua
 natura hēat: q̄ spiritū īcorporeū loco diffiniat: nō tñ habet ex sua na-
 tura: q̄ spiritū īcorporeū loco diffinitū detineat: ut ita alligēt illi loco
 q̄ ad alia diuertere nō possit: cū spiritus nō ita sit i loco naturaliter q̄
 loco subdat̄. Sed hoc supaddit̄ igni corporeo: in quantum ē instrūmētū di-
 uinā iustitiā uindicātis: q̄ sic detinet spiritū alligatū: ut alio migrare
 nō possit. Et ita efficiē ei penalis phibēs eū & retardās ab exequitiōe p-
 prie uolūtatis: ne. s. possit opari ubi uult. & f̄m q̄ uult. Et hunc ēt mō-
 dū ponit Grego. i quarto dialo. Exponēs enī quomodo anima incē-
 diū expiēdo patiatur sic dicit. Cum ueritas peccatorē diuitem dā-
 natum in igne prohibet: quīnam sapiēs reprobos aīas teneri ignib⁹
 neget. Et hoc etiam Iulianus dixit: ut in littera magister dicit. Si uiuē-
 tis hominis īcorporeus spūs detinetur in corpore: cur etiam nō post
 mortem corporeo igne teneatur. Augustinus etiam. xii. de ci. dei dicit
 q̄ sicut aīa iungitur corpori: ut dans ei uitam: quīs illud sit spūale: &
 hoc corporale: & ex illa coniunctiōe uehementer concipit amorem
 ad corpus: sic ligatur igni: ut accipiens ab eo pānam: & ex illa coniu-
 nctiōe concipit horrorem. Oportet ergo omnes prædictos modōs in
 unum colligere: ut perfecte uideatur: quomodo anima ab igne corpo-
 reo patiatur ut scilicet dicamus q̄ ignis s̄m naturam suam habet: q̄ spi-
 ritus īcorporeus ei cōiungi possit: ut loco locatum: sed in quantum ē
 instrumētū diuinā iustitiā: habet ut ip̄m quodā mō retineat alligatū. et
 in hoc ueraciter ignis ille est spiritui noxius. Et sic anima ignem ut no-
 xium sibi uidens ab igne cruciatur. Vnde Gregorius in quarto dia-
 logorum omnia ista per ordinem tāgit: ut ex dictis eius patet. **C**hec

Ille ibidem. Sed in q̄stionibus dīsp̄utatis de ueritate. q. xxvi. ar. primo
 In hæc uerba prupit. Ad euidētiam inq̄t huius q̄stionis scire oportet
 qd p̄prie s̄r passio. Sciēdum ē igit̄ q̄ nomē passionis dupliciter sumit̄
 cōiter & p̄prie. Cōmuniter qdē dicit̄ passio receptio alicuius quocūq̄
 mō. Et hoc seq̄ndo significationem uocabuli. Nam passio dicit̄ a pa-
 th̄n gr̄ce: qd est recipe: p̄prie uero dicit̄ passio: s̄m q̄ actio & passio
 In motu cōsistunt: put scilicet aliqd recipit̄ in patiēte p̄ uiam motus.
 Et q̄a oīs mot⁹ ē inter cōtraria: oportet illd: q̄ recipit̄ i patiēte eē cōtra-
 riū alicui: qd a patiēte abiicit̄. Secūdum hoc aut̄: q̄ recipit̄ in patiente
 paties assimilāt agētis: & inde est q̄ p̄prie accepta passione agēs cōtra-
 riatur patienti: & oīs passio abiicit a s̄ba. Huiusmodi aut̄ passio non est
 nisi s̄m motum alterationis. Nam in motu locali nō recipit̄ aliqd i mo-
 bili: sed i s̄m mobile recipit̄ in aliquo loco. In motu aut̄ augmētī & de-
 crementi recipit̄ uel abiicit nō forma: sed aliqd substātiale: utpote ali-
 mentū: ad cuius additionē uel subtractionē sequitur q̄t̄itatis magnitudo
 uel paruitas. In generatiōe aut̄ & corruptione nō ē motus nec con-
 trarietas: nisi rōne alterōnis p̄cedētis. Et sic s̄m solā alterationē ē p̄prie
 passio: s̄m quā una forma cōtraria recipit̄: & alia expellit̄. Quia ergo
 actio p̄prie accepta ē cum quadā abiectione: put paties a pristina qua-
 litate transmutat̄ in cōtrariū: ampl at̄ nomē passionis s̄m ulum loq̄n-
 tium: ut qualitercūq̄ aliqd impediāt ab eo: qd sibi cōpetebat: pati di-
 catur: sicut si dicam⁹ graue pati ex hoc q̄ phibeat̄: ne deorsum mouea-
 tur: & hoīem pati: si phibeat̄ suā facere uolūtatem. Passio igit̄ primo
 mō accepta inuenit̄ in aīa & in qualibet creatura: eo q̄ oīs creatura ha-
 bet aliqd potētialetatis admixtū: rōne cuius oīs creatura subsistens est
 alicuius receptiua. Passio uero secūdo mō accepta nō inuenit̄: nisi ubi
 est motus & cōtrarietas. Motus aut̄ nō inuenit̄: nisi in corpibus: & cō-
 trarietas formaq̄ uel qualitātū i solis generabilibus & corruptibilib⁹:
 Vñ sola huiusmōi p̄prie hoc mō pati p̄nt. Ideo aīa: cū sit icorpea hoc
 mō pati nō pōt: & si ēt aliqd recipiat: nō tñ sit p̄ transmutationem a cō-
 trario in contrarium: sed p̄ simplicem agentis influxum: sicut aer illu-
 minat̄ a sole. Tertiū uero mō: quo nomē passionis trāsumptiue sumit̄
 turt̄ aīa pōt pati: eo mō: quo eius opatio pōt impediri. Quem quidem
 modū aliqui assignant hoc mō dicētes ignem corporeum: ut est instru-
 mentum diuinæ iusticiæ in aīam agere possit: q̄uis hoc s̄m naturā nō
 possit. Multa enim sunt: q̄ ad aliqd efficiendum non sufficiūt ex p̄pria
 natura: qd efficere p̄nt: ut sunt instrumēta alterius agentis: sicut ignis
 elementaris non sufficit ad generationem carnis: nisi ut instrumentū
 uirtutis nutritiue. Sed hoc sufficiens non uidetur. Nam instrumentum

non agit illam actionem: q̄ ppriam naturam excedit: nisi excedendo ali-
quam cōnaturalem. Vnde oportet inueniri aliquem modum: p̄ quē
aliqua lter naturaliter patitur anima ab igne corporeo. Quod q̄dem
hoc modo intelligi pōt. Substantiam enim corpeam corpori uniri cō-
tingit dupliciter. Vno modo: ut formam: in quā tam uiuificat corpus
Alio modo: ut motorem mobili: uel locatum loco p̄ aliquam opatio-
nem: siue p̄ aliquam habitudinem. Quia uero formæ & etus: cuius ē
forma est unum esse: unio substantiæ spiritualis ad corpalem p̄ modū
formæ est unio quantum ad esse. Nullius autem rei esse est suæ pote-
stati subiectum. Et ideo non ē in potestate substantiæ spiritualis uniri
corpori uel ab eo separari p̄ modum formæ: sed hoc lege nature agit
uel uirtute diuina. Sed quia opatio rei est in potestate opantis uolun-
tatis: ideo in potestate naturæ spiritualis est uniri corpori p̄ modum
motoris aut locati: & separari ab eo secundum ordinem naturæ: & quia
substantia spiritualis hoc modo corporali unita ab ea detineat & im-
pediatur: & quasi ligetur: est supra naturam ignis. Ideo ignis ille cor-
poreus: ut instrumentum diuinæ iustitiæ facit aliquid supra uirtutem
naturæ: scilicet animam detinere uel ligare: sed ipsa unio p̄ modum p̄-
dictum est naturalis. Et sic patitur anima ab igne corporeo illo tertio
modo supradicto: put dicimus pati omne id: quod impeditur a ppria
actione: uel ab alio sibi competenti. Et hunc modum passionis ponit
Augustinus in. xxi. de ciui. dei sic dicens. Cur non dicamus: quāuis
miris & cætera. Et Gregorius in. iiii. dialogorum sic dicens. Dum ue-
ritas & cætera. Quæ auctoritates supius recitate fuerunt. ¶ Hæc di-
uus Thomas loco p̄allegato. ¶ Sed attende quid dicat p̄fatus doctor
in summa contra gentiles circa finem ultimi libri. Non igitur inquit
sic estimandum est: quod substantiæ incorporeæ ab igne corporeo pa-
ti possint: q̄ earum natura corrumpatur p̄ ignē uel alteretur: aut qua-
litercunq̄ alio modo transmutetur: sicut nunc corpora nostra corru-
ptibilia patiuntur ab igne. Substantiæ enim incorporeæ non habent
naturam corporalem: ut possint a rebus corporeis inmutari: neq̄ ēt
formarum sensibilium susceptiua: fenti nisi intelligibiliter. Talis autē
susceptio non est poenalis: sed magis p̄fectiua & delectabilis. Neq̄ etiā
potest dici q̄ patiuntur ab igne corporeo afflictionem ratione alicuius
contrarietatis: sicut corpora post resurrectionem patientur: quia sub-
stantiæ incorporeæ organa sensuum non habent: neq̄ potentiis sensu-
fitiuis utuntur. Patiuntur igitur ab igne corporeo substantiæ incorpo-
reæ p̄ modum alligationis cuiusdam. Possunt enī alligari spiritus cor-
poribus: uel p̄ modum formæ sicut anima corpori humano alligatur

ut det ei uitā. Vel etiam absq̃ hoc: q̃ sit eius forma: sicut Nicromātic
 uirtute demonum spiritus alligāt imaginibus uel annulis: aut huius
 modi rebus corporeis. Multo igitur magis uirtute diuina spiritus dam
 nati igni corporeo alligari possunt. Et hoc ipsum est eis in afflictionem
 quod sciunt se rebus infimis alligatos in pœnam. ¶ Hæc ille. ¶ In se
 cundo uero quodlibet ar. xiii. a p̃dictis non discrepando sententiis dis
 cit. Pati multipliciter dicitur. Vno modo pati cōmuniter dictum idem
 est quod recipere: secundum q̃ intelligere & sentire est quoddam pati se
 cundum philosophum in. iiii. de anima. Et in primo pyermenias inte
 riores animi conceptus passionum appellat: cum dicit. Voces sunt ea
 rum: quæ sunt in anima passionum notæ. Hoc modo anima corpori
 coniuncta patitur a rebus corporeis sentiendo & intelligendo. Pati au
 tem hoc modo: est perfici: & non puniri aut affligi: nisi forte p̃ accidēs
 iquantum id: quod sentitur uel intelligitur repngnat uolūtati: sed ipm
 sentire uel intelligere secundum se consideratum pœnale nō est. Alio
 modo dicitur pati p̃prie loquendo secundum contrarietatem agētis:
 ad patiens: put scilicet pati dicimur: cum aliquid nobis aduenit: quod
 est contrarium naturæ uel uoluntati nostræ. Et secundum hoc infir
 mitas & tristitia passionum dicuntur: & hæc quidem passio dupliciter
 esse potest. Vno modo per receptionem formæ contrariæ: sicut aqua
 patitur ab igne: in quantum calefit: & p̃ consequens diminuitur qua
 litas naturalis eius. Hoc mō aia sepata nō pōt pati ab igne corporeo:
 quia nec calefieri pōt: nec desiccari: nec secundum formam aut qua
 litatem quamcūq̃ ignis corporei immutari. Alio modo dicitur pati om
 ne illud: quod quocūq̃ modo impeditur a suo proprio impetu uel in
 clinatione: sicut dicimus lapidem descendentem pati: cum impeditur
 ne deorsum perueniat: & sicut dicimus hominem pati: cum detinetur
 uel ligatur: ne uadat: quo uult. Et ita per modum alligationis cuius
 dam anima patitur ab igne corporeo: ut Augustinus dicit. xxi. de ci.
 dei. Non enim hoc est contra naturam spiritus alligari: cum uidea
 mus animam naturaliter alligari corpori ad uiuificandum ipsum de
 mones etiam per Nicromantiam potestate superiorum demonum
 alligātur aliquibus imaginibus: uel aliquibus aliis rebus. Vnde mul
 to magis possunt spiritus alligari diuina uirtute igni corporeo: nō ut
 dent uitam: sed ut accipiant pœnam sicut Augustinus dicit. Sed quia
 quod est minoris uirtutis: non potest uirtute sua ligare id: quod ē ma
 ioris uirtutis: inde est: q̃ nullum corpus potest ligare spiritum: qui est
 maioris uirtutis: nisi aliqua superiori uirtute. Et propter hoc dicitur.

quod ignis corporeus agit in aiam sepatam nō uirtute ppria: sed iqtū est instrumentum diuinæ iusticiæ uindicātis. Argumēta uero. q̄ cōiter in oppositum fieri solēt: pcedunt de passionē: q̄ est p̄ suspensionē formæ cōtrariæ. **H**æc ille. **I**n tertio uero quolibet ar. xxlii. iterum sic Thomas inqt. Anima patit̄ penā ab igne corpeo: sicut fides chaitolica docet. Quod aut̄ ignis corpeus agit in aiam sepatam: hoc non habet ex natura sua: sed inqtum est instrumentum diuinæ iusticiæ: ut dicatur cōiter. Aduertēdum tñ est: q̄ nullum instrumentum agit i uirtute superioris agētis: nisi exercēdo aliquā actionē sibi cōnaturalem: alioquin frustra adhibereť ad effectum: sicut serra: inqtum est instrumentum artis: facit arcam secando: & aqua baptismalis abluīt aiam: ut instrumentum diuinæ misericordiæ corporaliter abluendo. Si ergo ignis corporeus agit in aiam: ut ē instrumentum diuinæ iusticiæ puniētis: necesse est q̄ hoc fiat p̄ aliquā actionem igni corporeo cōnaturalem. Non aut̄ pōt dici q̄ ignis alteret aiam calefaciēdo uel desiccādo aut igniēdo ipam: q̄a nec calorem: nec siccitatem: neq̄ ardorem uel adustionē pōt recipere aia ab igne corporeo. Relinquit̄ ergo modus: quē Aug. ponit in primo de ci. dei: ut scilicet aia sepaia uel sp̄itus demonis patiatur penā p̄ alligationem quādam ab igne corporeo. Videmus enī sp̄itum corpori alligari qñq̄ qdem naturaliter: sicut aia alligat̄ corpori. Quādoq̄ aut̄ quadam superiori uirtute: sicut p̄ uirtutem superiorū demonum inferiores demones alligant̄ arte necromātiæ imaginibus: uel annulis: uel aliis huiusmodi rebus. Multo ergo magis uirtute diuina demones uel ēt aia alligari pñt igni corporeo: ut ab eo assumāt penam. Si qua uero argumenta in contrarium obiciuntur pcedunt de actiōe ignis: q̄ est p̄ alterationem. **H**æc ille loco p̄allegato. **H**æc igitur sunt lector candidissime: q̄ ex diuersis libris sancti doctoris fideliter recitauī: ut patefacerem qualiter aia sepaia uel demones ab igne corporeo patiant̄. **E**x p̄dictis aut̄ talem potes formare distinctionē Triplex est passio: uidelicet passio p̄ficiens: passio corrūpens siue abiciens: q̄ ēt alio noīe dicēť passio imissiuā: uel passio p̄ imissionem. Ab alberto aut̄ passio p̄ficiē appellať. Tertia uero passio dicēť passio p̄hibens: uel ipediēs: siue alio noīe passio cōtristās uel detinēs. P̄ia passio accipit̄ s̄m oimodā extēsiōē uocabull: put̄ q̄libet receptio passio pōt appellari. Et hec iproprie passio appellať: q̄a sp̄s itelligibiles & habit̄ sc̄ifici atq̄ morales p̄ficiūt aiam: & delectāt: nec passionē ingerunt. Forma ēť q̄ recipit̄ in materia: p̄ficit ipam & actus potentia. Hac igit̄ passione pñt pati ēt angeli & aia beatā. Est. n. passio p̄ficiēs: ut dixi q̄uls nō oīs receptio passio p̄ficiēs possit appellari: q̄a nō oē qd recipit̄

In aliquo p̄ficiat ip̄m. ¶ Secunda passio non iuenitur nisi i corporibus nec in omnibus: sed in illis duntaxat: quæ susceptiua sunt qualitatum contrariarum actiuarum & passiuarum. Quæ aut ex contrariis non sunt composita: nec hñt cōtrarietatem ad aliquam formā naturalem passione phisica pati nō pñt: sicut sunt corpora celestia: quæ sunt ignerabilia & incorruptibilia: quia nō sunt suceptibilia pegrinarum impræssionum. Tertia uero passione patiūtur animæ separæ uel demones eo mō: quo supra diximus. Et sæpenumero hæc tertia passio plus affligit: q̄ secūda. Multi enim grauius ferunt conuictis aut ludibris afficti: uel sufferre aliquid huiusmodi: quod suæ uolūtati repugnet: q̄ passione abiiciente alterari. Multi etiam homines mortem potius obire uoluerunt: q̄ uiuere in dedecore: & perpeti ea: quæ suæ uoluntati repugnabant sicut. M. Cato mori maluit: q̄ Iulio Cæsari subici: cui dñi tate & uirtute non erat inferior. Idem fecit. M. Brutus nullius secte hphilosophorum inscius: nulliusq; uirtutis expertus. ne. M. Antonio: & Cæsari augusto subderetur: quibus uirtute: & animi pstantia erat supior. Hoc idem. M. Antonium fecisse legimus: ne Augusto subiceretur: quem uirtute & rei militaris peritia excelebat. Et ideo Lucius ille Cæthilina apud Salustium sicut dixit. Nonne per uirtutem emori pstat: q̄ uitam miseram atq; inhonestam: ubi alienæ superbix ludibrio fueritis p dedecus amittere? Sic ergo patet q̄ passio tertia maiorem sæpenumero afflictionem & cruciatum infer: q̄ secūda. ¶ Hæc ideo dixisse uoluerim: ut scias & cognoscas animam separatam & demones magnopere affligi summaq; tristitia & sollicitudine angī: quāuis ab igne non possint exuri. Quis enim effari posset tristitiam & angorē: quo spiritus hominis uel demones afficiūtur: p hoc q̄ ab ip̄o igne detinentur in loco uilissimo & abiectissimo attenta & considerata natura spiritualis excellentie. Et quia hoc repugnat summopere uoluntati spirituum: maxime tristantur & affliguntur: quia tristitia est de iis quæ nobis nolentibus accidunt: ut dicit Augustinus. Et ideo diligenter aduertendum est: quod in anima separata & demonibus nō potest esse dolor: sed tristitia. Et ratio est: quia dolor pprie pertinet ad corpus non autem ad animum: tristitia uero non ad corpus: sed ad animum defertur. Vnde Augustinus libro decimo quarto de ciul. dei. c. xxv. Dolor carnis inquit est tantūmodo offensio animæ ex carne: & quādam ab eius passione dissensio: sicut animæ dolor qui nuncupatur tristitia est ab iis rebus quæ nobis nolentibus accidunt. ¶ Hæc ille. ¶ Vnde etiam Thomas in tertio sen. distinc. decimānta: arti. tertio: secūde quæstionis sic dicit. De ratione doloris duo sunt: quorum unū

se habet: ut materiale: aliud uero ut formale. Materiale in dolore ē ipsa læsio: & ut sic dolor quodammodo etiam ad animam pertinere potest: ad quam etiam læsio corporis peruenit: secundum quod est eius forma. Formale uero in dolore est ipsa perfectio læsionis: & ut sic in solo tactu consistit: cū solus est percipere læsuum in quantum lædit: scilicet in quantum corporaliter coniungitur. Sicut enim delectatio sensibilis causatur ex coniunctione conuenientis secundum sensum: ita dolor sensibilis causatur ex coniunctione eius: quod non est conueniens sensui. Sed inter omnes alios sensus solus tactus est discretiuius eorum ex quibus consistit temperamentum corporis. Vnde quod est conueniens secundum tactum: est conueniens ipsi temperamento corporis. Et propter hoc completa delectatio sensibilis est in sola perceptione tactus. Et similiter illud: quod est inconueniens tactui: est contrarium temperamento corporis. Et ideo dicit philosophus in .iii. de anima. Quod corruptione tactum corrumpunt animal: non aut corruptione auditum nisi simul contingat ex accidenti: & tactum corrumpi. Et ideo in solo tactu est dolor: qui accedit ex læsione temperamenti ipsius corporis. ¶ Hæc ille loco præallegato. Ex quo patet quod dolor proprie loquendo non est nisi secundum sensum: & ideo in spiritibus proprie loquendo non potest esse dolor. ¶ Quomodo autem & in quod differat Dolor & tristitia: declarat præfatus doctor ibidem dicens. In dolore & tristitia duo inueniuntur: scilicet contrarietas contristantis & dolorem inferentis ad contristatum & dolentem: & perceptio eius. Et quantum ad hæc duo tripliciter differunt. Primo quantum ad contrarietatem: quæ quidem in dolore attenditur quantum ad ipsam naturam dolentis: quæ per læsuum corrumpitur: sed in tristitia quantum ad repugnantiam appetitus ad aliquid: quod quod odit. Secundo quantum ad perceptionem: quæ quidem in dolore semper est secundum sensum tactus: ut dictum est. In tristitia autem secundum apprehensionem interiorē. Tercio quantum ad ordinem istorum duorum: quia dolor incipit in læsione: & terminatur in perceptione sensus: quia ibi completur ratio doloris: sed ratio tristitiæ incipit in apprehensione: & terminatur in affectione. Vnde dolor est in sensu: sicut in subiecto: sed tristitia in appetitu. Ex quo patet quod tristitia est passio animalis: sed dolor est magis passio corporalis. quandoque tamen tristitia large loquendo dolor dicitur. Vnde etiam Augustinus distinguit dolorem animæ secundum se: qui proprie dicitur tristitia: & dolorem animæ per corpus: qui proprie dicitur dolor. Tristitia autem non potest esse in ratione sicut in subiecto: sed solum sicut in ostendente id: quod est uoluntati repugnans: nisi ratio accipiat

prout comprehendit uim apprehensiuam & affectiuam: in qua est tristitia sicut in subiecto: quibus non tristitia: quæ est passio: quæ solum est in sensitua parte. Hæc Thomas in tertio sen. dist. xv. Et sic habes: quod in animabus separat s uel demonibus proprie loquendo dolor nõ potest esse: sed tristitia. ¶ Hoc idem asserit. Scotus in quarto dist. xlii. dicens. Dolor est passio consequens apprehensionem sensitiuam: & in appetitu sensituo. Tristitia autem est proprie in appetitu intellectiuo: aut in uoluntate & consequens apprehensionem itus alicuius obiecti noliti. Primum scilicet dolorem proprie dictum non oportet quærere in spiritibus siue angelis siue aiabus separatis: nisi fingatur quod i spiritu separato sit appetitus sensituius: & pari ratione sensus: & tunc eret posset sibi inesse passio: tam fm appetitum illum: quàm fm sensum. Quod trus fatum est fm Aristotelem in primo de anima. Nihil aliud est dicere aiam tritari uel gaudere: quàm texere uel hædificare: Quod utique uerum prout sunt passionis appetitus sensitui: quia ille sunt passiones totius cõlunetis: sicut & sentire: ad quod consequitur passio. De tristitia aut dico quod est in uoluntate ex apprehensione existentia obiecti disconuenientis secundum rationem. ¶ Hæc Scotus loco præallegato. Pater igitur quod in aiabus separatis uel demonibus nõ est dolor: sed tristitia causata ex detentione illius ignis apprehensi: ut nociui & disconuenientis fm rationem. ¶ Tribus aut modis cõt ignis ille infernalis tristitia i spiritibus uidelicet detinendo siue impediendo subiugando & inimicando.

¶ Primo modo detinendo aut retardando uel impediendo ab executione pprie uoluntatis: sicut lapis dicitur pati: cum ipeditur ne deorsum tendat. Et homo dicitur pati: cum detinetur uel ligatur ne uadat quo uult: ut arguat sic p rationem. Quicquid ipeditur a suo pprio motu uel inclinatione ab aliquo: patitur ab illo. Sed aia separata ipeditur per ignem corporeum a sua ppria inclinatione. Ergo aia separata ab igne patitur.

¶ Secundo ignis inferni isert aia: poenam subiungendo. Nam sicut aia uel spūs p hoc quod coniungitur superiori deo essentialiter præmiatur: ita p hoc quod priuatur diuina uisione: & coniungitur subiectis rebus ifimis. scilicet igni: & loco ifimo atque abiectissimo terræ astringitur: maxime affligitur patitur & anxiat. Vnde Thomas i questionibus de aia. q. xxi. sic dicit. Maxima ergo afflictio damnatorum erit ex eo: quod separabuntur a deo. Secunda uero erit ex hoc: quod rebus corporalibus subdetur: & in ifimo atque abiectissimo loco includent. Hæc ille. ¶ Tertio ignis ille isert poenam spiritui inimicando. Nam cum spiritus uidet & apprehendit ignem illum: ut instrumentum diuinæ iustitiæ uindicatis esse sibi nociuum: & p consequens inimicum interiori tristitia affligitur & anxiat: non quod ignis.

Ille noceat aīæ uel spiritui eo ipso q̄ uidetur intellectualiter: quia nihil est cōtrarium & cōtristabile intellectui i eo q̄ aliquid intelligitur ab ipso: sed sit cōtristabile inquātum apprhēditur & intelligitur: ut repugnās uolūtati. ¶ Hūc etiam modum patiendi ponūt Scotus & Ricardus i .liii. disti. xxx. xiiij. licet addatur etiam illi modum: qui dictus i quarta decima opiniōe. Nam secūdm ipsos nō solum patitur spiritus ab igne per alligationem quādam: ueluti declarauimus i hac ultīma opīnionē ex uerbis thomæ: sed etiam patitur secūdm illū modum: quē recitauimus immediate añ hāc quītādecimam & ultimam opīnionē. Et sic aīa separata uel demones dupliciter patiūtur ab igne corporeo secūdm opīnionem scoti & Ricardi. Et ideo ipforum dicta silētio pretereūda esse minime duxi. Primo igitur uerba Ricardi. Secūdo autē positionem Scoti fideliter recitabo. ¶ In illo enim igne inquit Ricard⁹ est naturalis aptitudo: ut eius species recipiatur i intellectu spiritus separati. Sed q̄ per talem modū i illo intellectu imprimatur: & cum uehēmētia talī: q̄ ita ad se reuocet: seu cōuertat itentionē ipsius spiritus q̄p hoc ita notabiliter impediatur i aliarū rerum cōsideratione cōtra suā uolūtatem: & q̄ tale impedimētum sit sibi pro graui onere: hoc ē per uirtutem iustitiæ icreate. In illo etiam igne est aptitudo naturalis: ut i ipso sit spiritus separatus: sicut i loco diffinitiuē. Sed q̄ spiritū separatū detineat cōtra uolūtatem suam: hoc ei cōuenit i uirtute iustitiæ icreate. Illa enim inuolūtaria detētio est ipsi reprobo spiritui inefabilis cruciatus. Per peccatū autē est i spiritu dispositio ut igni i fērnali mō prædicto patiēdo subdatur: quīs ille ignis sua uirtute naturali tātum non posset i spiritu separato causare dispositionem repugnātem illi dispositioni: quæ cōuenit essentīæ spiritus secūdm debitū statum suæ naturæ. Et ideo i eius causatione cooperat̄ uirtus icreate iustitiæ: inquātum ignis est instrumētū ip̄sus. Et apprhēsiōe autē prædictæ dispositionis: q̄ cōtraria est bono statui naturæ: generat̄ i ipso reprobo spiritu cruciatus experimētalis: sicut dicit gregorius i .liii. li. dialo. q̄ aīa nō solum uidendo: sed etiā experiēdo icenditū patit̄: hoc est q̄a experit̄ q̄ detinet̄ ab igne cōtra uolūtātē suā: & subdit̄ ipsa a quo libera eē deberet s̄m statum naturæ suæ: ideo patit̄. ¶ Hæc Ricardus loco præallegato: Animā igit̄ ab igne pati est aīam ab igne cōtra uolūtatem detineri: & ipsi igni semp subici. ¶ Hoc etiā: ut dixi: tenet Scotus ibidem dicēs. Cū i spiritu separato nō sit dolor: sed tristitia: q̄ cū sit in uoluntate ex apprhēsiōe existētiæ obiecti discōueniētis s̄m rationem uel oportet querere obiectū qd̄ statim ostendat̄: ut discōueniēs p̄ rōnē & tū positiū: uel si nō pōt ostēdi: ut discōueniēs: nisi a rōne errante q̄a

nō esset disconueniens michaeli: & nō uidetur rōnale: q̄ illa afflictio se
quatur apprehensionē ergoneā: oportet ibi iuenire obiectū disconueniēs
fm̄ rationē: & nolitū: & tñ positū. Dico aut̄ q̄ ignis ille est obiectū sic
disconueniens. Et hoc dupliciter. Primo ut detinēs spiritū diffinitive: se
cūdo' ut imutans obiective. De primo nullū corpus: ut locās: est loca-
to disconueniens: nisi q̄ aliud corpus est sibi cōueniens. Spiritus autem
sicut cū nullo corpore habet naturalē cōueniētiā: q̄ tūc illud cēt natu-
rale saluatiuū eius: ita ad nullū corpus hēt naturalē disconueniētiā: p-
pter quā detineri ibi sit naturæ suæ disconueniens. Vñ si michael cuius
q̄ corpori esset ex diuino praecepto cōiunctis localiter diffinitive: etiā
p̄petuo & hoc apprehēderet: nullo mō apprehēderet: ut disconueni-
ens: nec ut materiā tristitiæ. Ergo ad habendū tristitiā de igne detinē-
te: oportet ut inueniat̄ primo rō nolitū. Sic angelus malus hēt nolle de-
tineri p̄petuo ab igne: & specialiter ab illa rōne ex sententiā diuina uel
uolūtate diuina illic effectiue detinēte. Et ab illo nolle declinat affectō
cōmodi: fm̄ quā appetit liberū usum potētiā: ut sit natura sua est i
differens ad qd' cūq̄ corpus: sic faceret se praesentem cuiusq̄ corpori
Promouet aut̄ supbia: p̄p̄ quam appetit uti p̄pria ptāte. Cōsumit iul-
dia p̄p̄ quā nūq̄ uellet determinate eē p̄p̄ sententiā uel actionē diuinā.
Istud nolle praecedit detētiō & apprehensio detētionis. Isto aut̄ nolle li-
cet iordinate posito i uolūtate eius seq̄tur apprehensio certa de euentu
istius noliti & ex hoc tertio uel q̄rto cōputādo ista duo: q̄ precedūt nol-
le: seq̄tur tristitia. Si q̄ras nūqd' illā tristitiā effectiue causat ignis deti-
nēs. Respondeo. Ignis nō detinet sp̄m̄ effectiue: q̄ qd' nō locat aliqd'
effectiue: nec ip̄edit ipsū amoueri ab hoc loco: nō detinet ipsū effectiue.
Hæc domus q̄dem nō detinet me effectiue quātū ad primū: q̄ nō lo-
cat me effectiue: tñ ip̄edit me amoueri ad aliū locū: & iō pōt dici quo-
dā mō effectiue me detinere: sicut phibēs aliā detētiōnē formālē. Sed
neutro mō pōt aliqs locus corporalis detinere angelū. Ergo tñ mō il-
le ignis formaliter detinet: ita q̄ nulla est detētiō ignis p̄tinēs ad gen⁹
actionis: sed tñ mō respectus extrinsecus adueniēs reducibilis ad gen⁹
ubi. Detinens aut̄ actiue siue primo mō: q̄ determinās actiue ad locū
illū siue secūdo mō: q̄ phibens ab illo loco ad aliū locū deus ē imēdi-
ate: cā q̄ cō'ra uolūtate angeli nō hñtis saltē angelū supiorem n̄ poss-
set fieri sic detentio nisi a deo imēdiate. Sed ulterio' angel⁹ nō tñ odit
detentionē actiua dei: & suā passiuā a deo: sed etiā odit detentionē for-
malem p̄petuā ab illo igne. Nec tñ app̄hendit illam detentionē acti-
uam uel passiuam ut positā: uel continuandā: sed illam etiā detētiōnē
formalem. Et per consequens de illa detentione formali tristatur. Ob

lectum autē tristabile ppter causā est ipsius tristitiæ q̄a nō uoluntas i
 mediate. Tūc enim esset i potestate eius imediate tritari: uel nō trista
 ri: quod nō est uerū posita nolitione & apprehensione nolitiua q̄ de
 tēto illa formalis: uel ignis ille detinēs formaliter effectiue contristat.
 Et sic ultra: cū tritari sit formaliter cruciari eo mō quo possibile ē spiri
 tum cruciari: sequitur: quod ignis: ut formaliter detinens: spiritū effe
 ctive cruciat. Et secūdum illū modum potest saluari dictū illud: quo
 modo ignis est istrumētum dei cruciādo: q̄a principalius odit detētio
 nem actiua dei & suam passionem a deo: q̄ detētionem illam formale
 ignis: quia secūda nō agit: nisi i ordine ad primam. Et ita affligit obie
 ctive. scdo affligit i uirtute primi: & ita istrumētali. Nec sequit Ignis
 nō detinet effectiue: sed tātum formaliter: ergo nō affligit effectiue: q̄a
 ipsū: ut detinēs formaliter: est obiectum nolitum & apprehensū: ut
 positum. Et ideo effectiue infert tristitiā. Si dicas hoc est nō tātum: q̄a
 nolitū: sed q̄a obiectū est secūdū se discōueniens: q̄a spiritus cōuenit li
 bertas ac indifferētia ad quēcūq̄ locū corporale. Antecedens est falsū
 ut dictū est supra de michaelē: si apprehēderet se ppetuo determinari
 ad certū locū unum a sentētia diuinā nō tristaret: q̄a & si i eo sit libe
 tas uel idifferētia ad loca: n̄ tñ ad illa ut i actu: tāq̄ pfectio naturalis: q̄a
 sicut nec unus locus: ita nec idifferētia ad quēcūq̄ loca naturaliter
 pficit angelū. Et ideo determinatio ad unū nō est cōtra naturalem in
 clinationē angeli. Exemplū istius modi tristandi pōt esse i hoibz desi
 derātibus mori: q̄bus uita infert tristitiā. Hoc modo odiūt aiām i cor
 pore: suo esse usq̄ ad instans mortis naturalis ppter aliquod odibile cō
 comitans uitam mortālē: & scdo apphēdit istud nolitū fore. Et iō ter
 tio segtur tristitiā de detēctione aiā i corpore: seu de corpore: ut detinē
 te aiām: nō q̄ corpus detineat effectiue aiām: sed quomocūq̄: ut su
 scepiuū forme. Et ut sic detinet est obiectum nolitū. Et ut sic appre
 hēsuū effectiue cōtristat. Et istud pōt haberi a gregorio dialogo. iiii. si
 uiuētis hominis spiritus i corpore tenetur i corpore: cur nō post mor
 tem i corporeus spiritus corporeo igne teneat. Et augustinus. li. ii. de.
 ci. dei. c. x. Si spiritus hominum pfecto i corporei nūc potuerūt inclu
 di corporalibus membris: & tūc poterunt corporum suorum uinculis
 insolubiler alligari. ¶ De secūdo modo scilicet qualiter ut obiectum
 immutans cōtristat cōsimiliter quo ad aliqd dicēdum est esse. Intelles
 ctus enī angeli determinat ppetuo ad itense cōsiderādum ignem i rō
 ne obiecti. Scdo apphēdit istam determinationem ad talē considerati
 onem. Tertio odit. Et sicut prius: istā odiū oritur ex affectione cōmo
 di: ex qua uult quodcūq̄ obiectū: prout sibi delectabile fuerit: conside

AB IGNE CORPOREO

rare nunc hoc: & nunc illud. Et promouetur ex superbia ex qua uult
 uti intellectu sua potentia secundum imperium uoluntatis proprie. Et
 consumitur ex inuidia propter quam odit determinari a deo ad aliquā
 considerationem unicā. Quarto sequitur apprehensio: nō tātum nu-
 da istius considerationis: sicut in. ii. sed apprehensio certa de euentu isti-
 us cōsideratōis itense & ppetue. Quāto ex hoc sequitur tristitia. ¶ Hæc
 Scotus loco præallegato. ¶ Habemus igitur concludere secundū theo-
 logos: quod maxima & principalis dānatorum spirituum poena consi-
 stet in hoc q̄ separabuntur a deo. Secūda uero q̄ detinebuntur ab illo
 igne corporeo cōtra uoluntatem suam. Et hæc explicata fuere superius
 ex intentione sancti doctoris in quæstionibus de anima quæstione. xxii.
 ¶ Hoc idem tenet iohannes scotus i. iiii. dist. xxxvi. q. iiii. Quia sicut
 probatum est in spiritibus non potest esse dolor: sed tristitia: quæ causa
 tur ex presentia obiecti noliti: uel ex absentia obiecti noliti. Ex hoc enī
 aliquis tristatur: quia uel habet: quod habere nollit: uel nō habet: quod
 habere nellet. Et quia damnati spiritus priuantur sūmo bono: quod na-
 turaliter appetitur a creatura rationali: & detinentur præter naturam
 suam: & contra uoluntatem ab illo igne: ideo ex hoc affliguntur. Et q̄
 hoc uerum sit uerba etiam scoti in præallegato libro formaliter addu-
 cam. Punitio igitur est perceptibilis carentia boni conuenientis in natu-
 ra intellectualis: uel perceptibilis presentia mali discōuenientis in eadē.
 Bonū autē intellectuāle in genere duplex est. Bonū scilicet cōmodū & bo-
 num honestū. Bonū quidē utile: quod ponitur tertium ad alterū illorum
 reducitur secundum q̄ ad ipsū ordinatur. Et licet in eodem concur-
 rant rationes boni cōmodi & honesti: ut in fructu deī in patria:
 imo generaliter omne honestum sit commodum: licet et non e conuer-
 so: tamen summum commodum est beatitudo. Et esset commodum:
 licet per impossibile non esset honestum. Summum etiam honestum
 est charitas: & esset honestum. licet per impossibile non esset commo-
 dum. Ergo in natura intellectuali est duplex punitio per priuationem
 duplicis boni. Prima uocatur malum iniustitiæ siue culpe: & potest dici
 obstinatio in peccato. Secunda uocatur poena damni: uel damnū seu
 dānatio. Malū discōueniēs in natura mere intellectuāli nō pōt eē aliqua
 operatio illius naturæ secundum se accepta: quia quilibet est cōueniēs. Oē
 qdē intelligere sūm se acceptū cōueniēs intellectu communiter: & omne
 uelle uoluntati: & similiter omne nolle secundum se acceptū: quia ita li-
 bere habet nolle: sicut uelle. Et etiā comparādo hāc potentiam illi opa-
 tio unius nō ē discōueniēs alii. Nihil ergo inueniē ibi qd sit positiuū discō-

ueniens tali natu ræ: nisi passio distincta cōtra opationem. uel opatio disconueniens: non qdem secundum se: sed q̄a nolita: imo generaliter Omne nolitum positum tamē i effectu causat tristitiam. Huiusmodi operatio nolita est imediata cōsideratiōis. sicut dictum est prius: quæ est cōtra iperium uoluntatis uolentis libere uti itelligentia sua ad ap-
plicandum nunc ad istud obiectum: nūc ad illud. Determinatur autē itelligentia contra istud uelle ex semper itensa consideratione ignis: p̄ quod ipeditur a consideratione aliorum obiectorum: ut dictum est.

Tristitia autē i genere est ibi quadruplex. Duplex de priuatione boni duplicis. Vna quidem de priuatione boni honesti: siue gratiæ per culpam. Tristatur enim de obstinatione sua i peccato: quæ est prima priuatio. Vel saltem tristatur de peccato: quod commisit i uitā quo nūc sine remissione derelictus est. Non quidem tristatur de hoc uel illo secundum se: q̄a talis priuatio: sed quia demeritum respectu pœnæ damni: hoc est: tristatur: nō q̄a deum offendit: sed q̄a cōmodo: quod imoderate appetit se peccando priuat. Et illa tristitia p̄prie pōt dici pœna uermis: uel tristitia ex remorsu de peccato cōmissō: nō q̄a peccatum: sed q̄a causa demeritoria respectu pœnæ damni. Tristitia de carētiā boni cōmodi scilicet beatitudinis: uel nō est nominata: sed pōt dici tristitia absortiuā: q̄a eius desiderium maxime inest naturæ: & specialiter sibi sine freno iusticiæ derelictæ. Eius p̄petua carētiā pcepta contristat totaliter absorbendo: uel nominat pœna damni: ut sit constructio trāsititiua: id est pœna de damno. Nam uocando solam carētiā cōmodi pœnam damni cōstructio est itransitiua. Duplex est autē tristitia de positiuo disconueniēte. Vna de detētiōe ignis p̄petua: tanq̄ diffinitue locantis: alia de detētiōe itelligentiæ in cōsideratione itensa ignis ut obiecti: quæ duo positiua: scilicet duæ detētiōes sunt nolitæ: & iō disconuenientia: non sic q̄ destruant naturam potētiā: cui insunt: sed sicut est disconueniens graui esse sursum: & eēt sibi triste: si eēt ab eo perceptum. Et ille duæ tristitiæ de duplici detētiōe possunt sic nominari pœna incarcerationis prima: pœna excacationis: secunda: ut sit constructio transitiua: accipiēdo pœnam pro tristitia: & illud additum in genitiuo pro obiecto contristante. Sic ergo habemus in genere duas punitiones per priuationem duplicis obiecti boni: & quattuor per positionem quadruplicis tristitiæ respectu quarū sūt causæ duo positiua: scilicet duæ detētiōes nolitæ & duæ priuationes illæ nolitæ & pceptæ. ¶ Hæc Scotus in. iiii. dist. xlvj. q. iiii. ¶ Habes igitē de pœnis dānatorū spirituu: & quomō ignis materialis iterni agere possit i spūm hoīs uel demōis: q̄a nō agit igniēdo: aut calefaciēdo

uel desiccando: sed impediēdo detinēdo: & alligando. Sed secūdū scō
 rum & Ricardum spiritus dupliciter detinetur ab igne. Vno mō quia
 locat diffiniriue: & detinet. Secūdo modo detinetur i cōsideratōe i
 tensa ignis: ut obiecti: & impeditur a cōsideratione aliarū reg. Sed se
 cundū Augustinū & Thomā: detinetur solū primomō. Et hāc poena
 potest nominari poena detētionis siue icarcerationis. Concludēdum
 est igitur secūdum Augustinū Thomā Scotum & Ricardum: qd spī
 ritum ab igne pati nihil aliud est: q spīritū ab igne detineri. Et qā hoc
 ualde repugnat uoluntati spiritus: ideo ex illa detētionē ualde tristat.
 Et hāc est passio anīe uel demonis: q ab igne infernali infer. ¶ Sed
 contra prādictam determinatōnē sic arguit Durandus. ¶ Hāc opi
 nio inqt probabilis est ponēdo: quod anima separata uel Angelus sit i
 loco p suam essentiā: qā tunc pōt uirtute diuina detineri i loco: ne mo
 ueatur ad aliū ad quem uellet. Non tñ bene apparet: quomō uirtus de
 tentiua sit in igne: hoc non obstante: tñ posset dici q detinet ab igne:
 qā in igne detinetur: & sic ab eo patitur: eo modo quo desiderās mortē
 & fastidiens uitā dicit: quod aia sua patitur a suo corpore: in quo de
 tinetur. Et nihilominus graue uidetur aliquibus: quod iste sit totus mo
 dus: quo anima uel demones patiuntur: qā secūdū hūc modū equa
 liter pateretur aia uel demon si detinerētur in pulcherrima camera &
 optimē ornata: sicut patitur ab igne: & æque posset affligi i lapide uel
 sole: aut in cālo empyreo: si detinerentur diffinitue ab illis: sicut ab
 igne affligit: qā nō ponitur pati: nisi quatenus detinetur: hoc aut non
 reputat adeo graue: sicut nos prādicamus grauem esse poenā dāna
 tōrū hominū & demonū. ¶ Item sicut aīe dānatorū detinētur in infer
 no: sic aīe puerorū i originali decedētium detinētur in limbo. Si er
 go sola detētio est afflictiō sequitur q aīe decedentium i solo originali
 tantum affligūtur: quantum demones: uel aia. Inde p ditoris ceterorū
 q dānatorū. Quod est iconueniens. ¶ Tertium. Cum omnes de
 mones & omnes animæ equaliter detineātur: sequitur q omnes equali
 ter puniātur: & crucientur. Cōsequēs est falsum ergo antecedēs. Fals
 sitas cōsequētis patet per Augusti. xxi. de ci. dei. ca. xvi. q dicit ipsū
 æternū ignē p diuersitate meritō: qūis malorū: aliis leuiorem: & aliis
 futurū esse grauiorē: siue ipsius uis atq; ardor p poena digna cūscū
 q uariet: siue ipse æqualiter ardeat: sed nō equali molestia scīat. Item
 gregori⁹ libro nono moraliū uersus finē dicit. Sicut uno sole omnes
 tāgunt: nec tñ sub eo uno ordine omnes æstiuamus: qā iuxta qualitātē
 corporis: sentitur etiam pōdus caloris: sic dānatis: & una est gebēna
 quæ afficit: & tamen non una qualitate omnes comburit: quia quod

* hic agit dispar ualitudo corporum: hoc illic exhibet dispar causa meritorum. ¶ Hæc ille. ¶ Nō igitur animæ uel demones ab igne patiuntur: eo q̄ ab igne detinentur: nec aīam ab igne pati ē animam ab igne detineri. ¶ Si uero dicitur q̄ spiritus est in loco solum p̄ operationem tunc nō bene apparet qualiter patiatur a loco per detentionem. Quia operationum quedam uiuant in agente ut intelligi & uelli: & p̄ istas non potest spiritus magis esse in loco: q̄ per essentiam. Aīæ uero sunt quæ transeunt in materiam exteriorē: ut mouere: Et p̄ has solas potest spiritui competere eē in loco: quatenus mouet: uel facit aliquid circa locum: uel circa corpus existēs in loco. Hæc autē operatio licet possit conuenire angelis: nō tamē potest conuenire animabus separatis: quia anima separata non mouet ad formam: quod est sibi commune & angelis: nec potest mouere aliquod corpus ad locum: quia cum habeat determinatum mobile: cui unitur: ut forma: mediāte quo mouet separata ab ipso nihil aliud potest mouere. Si ergo spiritus nō sit in loco: nisi per operationē: & nullam talem potest habere anima separata: sequitur q̄ ipsa nō sit in loco: & consequenter nō detineatur: nec p̄ detentionē affligatur. Idem probatur de anima separata & angelis simul. Esto q̄ utriq̄ cōueniat opari circa locū: n̄ tñ affligunt p̄ detentionē i loco: quia si eē i loco ē opari i loco eē seu detineri uiolēt i loco: est opari in loco uiolenter uel cōtra uoluntatem. Sed illud nō potest competere aīæ separatæ uel angelo. Ergo nullo modo aīa separata uel demon possunt ab igne detineri: Maior de se patet. Minor uero probatur: quia magis potest cogi homo ad operādū: q̄ angelus uel aīa separata. Sed homo non potest cogi coactione simpliciter dicta ad operādum ea: quæ depēdēt ex libero arbitrio: quīs possit impediri: ne faciat: quæ uult: aut quæ uellet facere. Nam si per uiolētiam manus alicuius hoīs applicetur ad percutiēdum aliū talis nō percutiet actiue: quia principium actiui operatiōis nō est in illo: sed mere passiuum. Et multo magis uidetur: quod aīa separata uel angelus nō possit cogi ad aliquam actionē depēdentem ex libero arbitrio. Talis autē est oīs actio: quam hēt uel habere potest aīa separata uel angelus circa locū. Quare si esse in loco est opari in loco & detineri in loco est operari in loco uiolenter: patet q̄ nec Angelus: nec anima separata possunt uiolenter detineri in loco: nec per consequens affligi per uiolentam detentionem. Si uero dicatur: quod nō sūt in loco nec detinentur in loco per actionem suā in loco: sed potius per actionem: quam recipiunt a loco. ¶ Contra. Detineri in loco supponit esse in loco. Si ergo passio spiritus in loco est per detentionem in

loco sequitur quod pati in loco supponit esse in loco. Sed posterius p^rsupponens suum prius & est causa eius: ergo pati a loco non est ratio animæ uel angelo q^{uod} sit in loco. ¶ Hæc igitur sunt: quæ subtiliter quidem & argute obicit durandus contra prædictā Augustini Thomæ. Scoti & Ricardi determinationem. ¶ Contra quam etiam sic arguit henricus de gandauo. viii. Quodlibet. q. xxxiii. dicens. Quidam dicunt: quod spiritus alligatur igni & non potest separari & impeditur ab agendo: quæ agere cupit: & in hoc summe affligitur & tristatur. Sed hoc modo non patitur ab igne inferni passionem: nisi occasionaliter: sed ipse in se huiusmodi dolorem excitat: sicut cor hoīs excitaret passionem iracundie ad præsentiam repugnantis. Ideo dicūt alii: quod patitur ab igne: nō prout est natura inflictiua: sed ut est instrumentum diuinæ iustitiæ & sic non plus pateretur ab igne: in quantum ē calid^{us}: q̄ ab aere uel lapide. Ideo dicēdum est q^{uod} ignis affligit spiritū: in quantum calidus: & eodem genere afflictionis: quo affligit sensus. ¶ Hæc henricus de gandauo ad litteram. ¶ Posset etiam sic argui. Nam si spiritus non nolit: uel non odiat sic derineri: non tristabitur: Ac per hoc cum in potestate eius sit non nolle: in potestate eius erit non cruciari. ¶ Item quicquid alligatur alicui: & detinetur ab eo: impeditur per ipsum a sua propria operatione. Sed propria operatio animæ intellectiua est intelligere: a qua impediri non potest per alligationem ad aliud quod corpus: quia intelligibilia sua in se habet: ut dicitur in. iiii. de anima: ergo ab igne corporeo detineri non potest anima. Et iterum contra illud: quod dictum est: quod ex tali detentione anima tristatur: quia contra uoluntatem suam detinetur est illud philosophi in. iiii. de anima. Dicere animam gaudere uel tristari: simile est: ac si quis dicat eam texere uel hædificare. Ergo in anima separata non potest esse tristitia. Et ergo non potest pati: si non potest tristari eum dictum sit passionem spirituum nihil aliud esse nisi tristitiam: Quæ est de iis: quæ nobis nolentibus accidunt secundum Augustinum. Hæc igitur sunt: quæ contra hanc theologice determinationem obici solent: Ad quæ per singula respondere necessarium duxi. ¶ Ad argumenta igitur & obiectiōes Durandi Respondet Dominus petrus de palude in. iiii. Sententiarum dicens spiritus uel est in loco per essentiam: uel per operationem. Si primo modo sunt tria inconuenientia. ¶ Primum est quia sequeret^{ur}: cum omnes equaliter detineantur: q^{uod} omnes equaliter puniātur. Hoc inquit non sequitur: quia quanto quis est maior & grauior peccator in inferno tanto plus odit deum: & plus ei displicet diuina ius

stitia: & per cōsequens plus affligitur de alligatione illa: q̄ quāto est magis iuoluntaria: tāto magis pēnosa. Et ideo q̄uis detentio sit æqualis: nolle tamen nō est equale: imo intensius i his q̄ magis peccauerunt: & ideo maior tristitia. ¶ Secundum incōueniens est: q̄a dānatus i camera pulchra uel i sole: ita affligeret: sicut i igne: Dicitur: q̄ cū alligari cū cūq̄ loco: sit eis pēnosum: q̄a iuoluntaria & cōtra dignitatē atq̄ libertatem suā: Alligari tñ uilissimo & abiectissimo loco: ē eis pēnosissimū. Huiusmodi autē ē cētrum terræ maxime distās a cælo nobilissimo corporū. Sed ulterius ibidem alligari igni: quo debēt affligi uilissima dānatorū corpora: adhuc est eis magis pēnosum. ¶ Tertia instātia de pueris & patribus in limbo adhuc facile soluitur: q̄a uolūtas eorū: cum sit iusta: uult illū carcerem: Et sic nō affligebat patres: nec nūc affligit pueros: q̄a nihil uolitū est pēnosum: quod si de aiabus purgatorii iste tur: dicitur: quod ideo ille carcer est eis pēnosus: q̄a licet uoluntarius: tamē est pēnosus ppter peccatum p̄prium: quod cōtinue est contra uolūtatē ipsorum: q̄a de peccatis cōtinue dolent: & per cōsequēs de cōsequente pēna. Secus autem de peccato originali: cui nō debet cōtristio. Sed i ista prima parte deductionis aduertendum est: quod nūq̄ discēdum: quod sp̄ritus sit i loco per essentia: ita q̄ essentia sit sibi ratio essendi i loco: sicut scilicet q̄ idigeat loco ad sui cōseruationē: sicut graue uel leue: sed diffinitue: q̄a sic est hic: q̄ nō alibi licet possit esse nūq̄. ¶ Si autē angelus est i loco p operationem: sic scilicet: q̄ sicut quantitas est substantiæ ratio essendi i loco: sic & sp̄ritus operatio: potest responderi ad instantias dato etiā q̄ essentia angeli esset nūq̄ uel ubiq̄. Vnde illud: quod dicit de operatione manēte potest dici: q̄ dato q̄ eius itelligere & uelle secūdm situationem & diffinitionē abstraherent a loco: sicut essentia: si tñ necessario haberet cogitare cōtra uolūtatē de inferno & igne ppter quod ipediretur cōsiderare alia: quæ magis uellet cōsiderare hoc esset ei pēnosum. Quia enī nō itelligit oīa simul: ipedit ab itellectione unius per itellectionē alterius. Et cōstat: quod magis est sp̄ritui desiderabile & delectabile contēplari altissimas causas q̄ corporalia. Vñ pēnosum ē ualde sp̄ritui si contra uolūtatē cogitat de inferno: uel de igne ipsius cōtinue: & de ipso semp hēbit cogitare: sicut etiam hōi bono & frugi est pēnosum: quādo sibi occurrunt carnales & turpes cogitationes: uel quæcūq̄ cōtra uolūtatē suam de re odio habita: & de qua nūq̄ uellet recordari. Hoc autem est possibile: quia sicut sp̄ritus separatus semper actu itelligit se propter actualem præsentiam suæ essentia: sic deus potest facere q̄ itelligat aliquid aliud: uel per speciē: quæ semp sit in actu. uel aliter: Et propter hoc: uel non

cogitat alia: uel nō delectatur in eis. Quod nō faceret: si nihil cōtra uolūtate suam cogitaret. Et sic diceretur diabolus semper secum ferre suum ignem per continuam eius cogitationem: per quam ipse sū Intellectum apprehendentem & uoluntatem resistentem esset semper alligatus etiam ante diem iudicii. ¶ Secunda Instantia est de operatione transeunte: si per eam sit angelus in loco: ut sic detentus affligatur: ut canis uel equus: cum est alligatus ad mouendum rotam pistrini: uel qua trahitur aqua de puteo: uel damnatus ad fodienda metalla: quia hoc non potest conuenire animæ: quæ non est nata mouere corpus: nisi mediante suo corpore. Et dicendum q̄ si ita esset: quilibet nesciamus: quæ sit operatio illa: Nam non esset ignis succensio: quia ignis ille succensione nō indiget: nec esset motio eius circularis: sicut in sp̄a sua mouetur: quia ad hoc sufficeret unus demon: Tamen quæcūq̄ sit illa motio uel operatio: si competit angelo naturaliter: posset conuenire animæ supernaturaliter. Si enim deus dedit adamanti & magneti uirtutem mouendi ferrum sine contactu: quam alia corpora non habent miraculose etiam posset dare alii corpori eandem uirtutem. Et similiter si spiritus angelicus hēt a natura mouere corpus nullum inconueniens aut impossibile uidet: q̄ hanc uirtutem supernaturaliter det deus animæ: uel ad bonum suum: sicut in corporibus assumptis pro petendis suffragiis: uel ad malum suum: ut in damnatis. ¶ Tertia Instantia est cōmunis utriq̄: scilicet q̄ non possit spiritus seperatus uolentari nec compelli ad operationem: sicut ne hō ad illam: quæ ex libero dependet arbitrio. Dicendum est primo: q̄ si in spiritu esset uirtus naturaliter motiua alia ab intellectu & uoluntate cessaret instātia. Sed supposito: q̄ per liberum arbitrium: & non necessitate nature moueat: dicendum q̄ non potest esse in libero arbitrio aliqua uolitio ah ipso elicta contra uoluntatem. Esset enim cōtradictio: q̄ uellet aliquid elictiue & electiue: & ipsamet uolitionem nolle. Sed non est impossibile: q̄ deus possit imprimere in libero arbitrio actū intelligendi & uolendi respectu cuius liberum arbitrium se habeat pure passiuæ: sicut forte in patria. In patiēdo autem nihil est liberum. Et ut sic cogi potest: unde uolitionem mouendi aliquid: ad quam uolutionem necessariā ita sequatur motio: sicut ad liberam. Et sic spiritus erit alligatus ad operandum. Si dicat: q̄ imo esset contradictio: q̄ eēt act⁹ uoluntari⁹ & nō uolūtari⁹ dicēdū q̄ eēt uolūtari⁹: q̄ a uolūtate: sed cōtra: q̄ a alio. uel si de⁹ nō potest sibi imprimere actum: & nō placitū: posset tamen sibi imprimere aliquam aliam qualitatem: ad quam ita necessario sequeretur motus:

sicut ad suū uelle liberū. ¶ Ad quartā instantiā de passione dicēdū: q̄ cū dī spiritū eē i loco p passionē nō itelligit: q̄ hoc sit p receptionem aliquā formæ naturalis a loco: sed dicit eē i loco p passionem idest p diffinitionē: sicut locatū patī a loco: a quo circumscribitur licet diffinitio loco: non ita ponat aliquid in diffinito: sicut circūscribi ponit in circūscripto uel locato. Vterius autē quando sic a loco diffinit: q̄ ē inuitus detinetur: tunc dicitur pati poenā: q̄a contra uoluntatem & libertatem eius est. Et sicut ad gloriā beatorum est: q̄ sint prælati nobilissimo corpori: ita econuerso: ad tristitiā malorum est: q̄ sint alligati uel lissimo corpori. Prout ergo dicit afflictionem: sic non sunt ipsi in loco per passionē. Sed econuerso patiuntur & affligunt per hoc: q̄ sunt in loco contra uoluntatem. Sed prout passio dicit quācūq̄ habitudinem passiuam ad locum: sic ipsi sunt in loco per passionē: idest per diffinitionem suæ essentiæ: quod est commune bonis & malis. Qua supposita nec est sibi liberū petere alium locum: nec possunt petere locum nobilissimorum corporum: quem prius habebant: uel habituri erant: qd̄ est eis ualde tristabile. Nec uidetur impossibile dare corpori uirtutem detinendi spiritum supposita diffinitione eēntiæ & limitatione uirtutis ex quo dicitur q̄ fortior angelus possit sistere minus fortē uirtus ergo creata sistendi angelum uidetur etiam communicabilis corpori s̄m alijs quos. Vel si illa uirtus non esset in corpore: ex quo tamē uirtute aliq̄ detineretur: diceretur a corpore detineri & p̄sequens affligi: quia in de oritur sibi materia tristandi. ¶ Hæc omnia petrus de palude ad litteram pro solutione argumentorum Durandi: & uidet q̄ bene: quis dicat unum: quod difficultatem patitur: & ego fateor me non itelligere uidellcet: q̄ deus possit imprimere in libero arbitrio actum itelligendi & uolendi respectu cuius liberum arbitrium se habeat pure passiue sicut forte in patria: & cetera: quæ sequuntur usq̄ ad illum locum. Ad quartam instantiam &c. ¶ Sed uir ille mirabilis & doctissimus Magister Ioannes capreolus tolosanus dicit itentionē fuisse doctoris sancti in .i. quodli. articulo quarto: q̄ non sola essentia spiritus separati sit ei ratio eēndi i loco: nec sola actio in locum: nec sola passio a loco: sed etiā uirtualis contactus. Nam sicut corpus est in loco per contactū dimē suæ quātitatis. ita āgelus est in loco per contactum uirtutis. Si quis autem uelit contactū uirtutis operationem uocare: propter hoc q̄ operari est p̄prius effectus uirtutis: dicatur q̄ angelus est in loco per operationem: ita tamen q̄ per operationem non itelligatur sola motio: sed quācūq̄ unio siue unio: quā sua uirtute se unit corpori præsido

uel continendo aut continuando: seu quocumque alio modo. Ex quo patet: quod spiritus potest esse in loco corporali non solum per actionem immanentem uel transeuntem: sed etiam per qualemcumque unionem eius ad locum factam uirtute propria: & multo fortius uirtute diuina.

CHac Magister Ioannes capreo, in. iiii. S. Ex quibus uerbis patet: quod multipliciter spiritus potest esse in loco, uidelicet per distinctionem essentiae uel uirtutis: per operationem transeuntem uel immanentem: per unionem. Et hoc etiam multipliciter: sicut multiplex est unio. Patet et ex praedictis: quod petrus de palude non solum adharet quintae decimae & ultime opinioni de modo patiendi spirituum ab igne corporeo: sed etiam quartam decimam opinionem fouere & complecti uidetur: imo melius ipsam elucdat & declarat: quod scotus & ricardus: ut patet in uentis: si perspicaciter uerba eius considerentur.

CAd illud autem quod obicit henricus de gaudano dicens: quod hoc modo anima non patitur ab igne inferente passionem nisi occasionaliter. Respondet resolutissimus Doctor Ioannes capreolus negando consequentiam. Nam in spiritu alligatio corpori est duplex passio. Prima est qua determinatur: & ista est ab igne immediate. Secunda uero est tristitia existens in appetitu. Et ista non causatur immediate ab igne: sed mediante prima passione. Quod autem ulterius obicit praefatus henricus: quod non plus pateret ab igne: quam ab aere negatur. Vnde thomas in uigesima prima questione libri de anima sic dicit. Quidam dicunt: quod si anima non punitur nisi per detentionem & alligationem eius: poena non debet soli igni attribui: sed magis aliis corporibus. Sed dicendum est: quod poena ignis non solum est animarum: sed etiam corporum. Et propter hoc ponitur ignis maxime poena infernalis: quoniam est maxime corporum afflictiuus: nihilominus tamen etiam animae erunt afflictae secundum illud. Ignis sulphur & spiritus pellax. Competit etiam amor inordinato: quod est principium peccandi: ut sicut caelum empyreum correspondet igni charitatis: ita ignis inferni respondet igni inordinate concupiscentiae & illiciti desiderii.

CHac ille. Et per hoc patet solutio ad obiectiones henrici.

CAd illud argumentum. Si spiritus non nolit &c. Respondet Ioannes Scotus in. iiii. dicens quod non est in potestate eorum illud nolle uel non nolle: sicut est de continuatione mali actus cuius causa forte est actio continua causae superioris agentis ad aliquid uniforme in eis propter demeritum praecedens: ad quod uniforme sequitur uniformiter afflictio eorum. Et propter hoc non potest aliquis remissius nolle: quam modo nolit: quia sicut non est in potestate eius actus: ita nec modus actus. Et sicut

causa superior uniformiter agit ad nolle: propter quod eā inferior nō potest difformiter agere ab ipsa: ita uniformiter agit ad intensiōem huius nolle. ¶ Hæc scotus: ¶ Ad illam instantiam. Quicquid alligatur alicui & detinetur ab eo: impeditur &c. Respondet thomas in uigesima prima questione libri de anima dicens: Quod licet anima non impediatur ab intellectuali operatione: impeditur tamen a quadam naturali libertate: qua est absoluta ab omni alligatione ad locum corporalem. ¶ Hæc ille: Ad illud autem: quod ultimo obiicitur ex auctoritate philosophi dicere animam tristari uel gaudere &c. Patuit solutio ex his: quæ superius annotata sunt & maxie in illo loco ubi declarauimus ex intentione Augustini thomæ & Scoti: quod in spiritu nō ē dolor: sed tristitia. Aliibi ēt fuit explicatum: quomodo debeat dictū illud intelligi: dicere animam tristari uel gaudere &c. ¶ Sed iam tēpus ē: ut ad principalia argumēta in oppositū facta respondeam. ¶ Ad primū igitur patuit solutio ex distinctione: quæ data ē superius de passione: ex intentione thomæ. Concludit enī de passione: quod ē per susceptionē formæ cōtrariæ. Et sic cōcedim⁹ animam nō pati isto mō: sed patitur per detētionē: eo mō: quo dictū ē. ¶ Ad secundū eadē dat solutio. Verū ē enī: quod nullus spirit⁹ patitur a corpore passione p̄prie dicta: quod ē p̄ abiectionē formæ cōuenientis: & imissionē formæ discōuenientis. ¶ Ad tertium respōdet thomas ī lili. & in questionibus disputatis: quod quīs aīa simpliciter sit nobilior igne: ignis tñ s̄m quid est nobilior aīa: uidelicet in quātū est instrumētū diuina iustitiæ. Nō enī oportet: quod oē agēs sit simpliciter p̄stātius patiēte sed s̄m qd uidelicet in quātū est agens: Et ideo ignis in quātū detinens spiritū p̄stantior est: quā oīs spiritus simpliciter sit p̄stātior & nobilior oī corpori. Aliter rñdēt Scotus & Ricardus dicētes. Duplex ē agēs: uidelicet p̄cipale & instrumētale. Verū ē: quod oē agēs p̄cipale ē nobilior & p̄stātior patiēte: sed nō ē uerū de agēte instrumētali: qualis ē ignis spiritū detinēs. ¶ Ad quartū dictū: quod obiectio illa p̄cedit de passiōe p̄prie dicta: quod ī motu cōsistit: de quā nūc nō loquimur. ¶ Ad quintū respōdet thomas ī questionibus disputatis: quod spūalis ad corporale nō ē qdē p̄portio: si p̄portio p̄prie accipiat s̄m determinatā habitudinē quantitatis ad quātitatē: uel dimēsiuā ad dimēsiuam: uel uirtualis ad uirtualem: uel sicut duo corpora adinuicē sunt p̄portionata s̄m dimensionem & uirtutē. uirtus enī spūalis s̄p̄æ nō est eiusdem generis cum uirtute corporali. Large tamen accepta p̄portione pro qualibet habitudine: sic ē aliqua proportio spiritualis ad corporale: per quam spirituale naturaliter agere potest ī corporale: quīs nō ecōuerso: nisi diuina uirtute. Breuius tñ respōdet p̄fatus doctor ad hoc argumētū. yi. quodlibet ar. xlii.

dicens, q̄ procedit de actione ignis: que est per alterationem. ¶ Ad sextum etiam respondet thomas in quarto dist. xlii. dicens: q̄ Damnatī spīritus nunq̄ sunt extra infernū: nisi ex dispensatiōe diuina: uel ad instructionem: uel ad exercitium electorum. Sed ubi cūq; extra infernum sint: semper tamen uident ignem inferni: ut eis in pēnā preparatum. unde cum ista uisio sit imediate affligens: uelut declarabitur in sequentibus: ubi cūq; sunt: ab igne inferni affliguntur: sicut & captiui extra carcerem: existentes: quodammodo a carcere affliguntur: dū uident se ad carcerem damnatos. Vnde sicut gloria electorum in nullo minuitur: nec quantum ad prēmium essentiale: nec quantum ad premium accidentale: si aliquando extra cælum empyrreū sint: ita etiam in nullo minuitur pēna damnatorum: si extra infernū ex diuina dispensatione ponantur ad tempus: Et hoc est quod dicit glosa sup illud iob. iiii. Inflamat rotam natiuitatis &c. Diabolus ubi cūq; sit: siue sub aere: siue sub terra: secum fert tormenta suarum flammarum. Obiectio autem pcedit: ac si ignis corporeus affligeret spūs imediate sicut affligit corpora. ¶ Ad septimum respondetur iterum per eundem doctorem in quarto dicentem: q̄ philosophus & Boetius loquuntur de illa actiōe: per quam patiens transmutatur in naturam agentis: Talis autem non est actio ignis in animam. Et pp hoc ratio non concludit. Sed aliter respondet in questionibus disputatis. Ad hoc inquit q̄ sit passio pprie loq̄ndo: oportet q̄ aliqd hēat naturā cōtrarietati subiectā ut dictū ē. Et ad hoc q̄ sit mutua passio: oportet q̄ sit materia cōs. Tamen aliquid potest pati ab altero cum quo nō. cōmūicat in materia sicut corpora inferiora a sole. Et aliquid potest aliquo modo pati: quod nullo modo habet materiam: sicut ex prædictis patet. ¶ Ad octauū dicitur: q̄ ignis agit in animam: non per modum influentis: sed per modum detinentis: ut ex prædictis patet. Et ideo ratio illa non est ad propositum. ¶ Ad illud: uisio intellectualis non potest esse causa tristitiæ &c. Dicitur q̄ in uisione intellectuali non est tristitia ex hoc ipso q̄ aliquid uidetur: cum illud: quod uidetur nullo modo intellectui possit esse contrarium: in quantum uidetur. In sensu autem hoc: quod uidetur: ex ipsa actione: qua agit in uisum: ut uideatur: potest esse corruptiuum uisus per accidēs: in quantum corrumpit armoniam organi. Sed tamen uisio intellectualis potest esse contristans: in quantum id: quod uidetur: apprehenditur: ut nociuū: non quasi noceat eo ipso q̄ uidetur: sed alio quocūq; modo. Et sic anima uidendo ignem affligitur: ¶ Ad auctoritatem philosophi in primo topicorum: Delectatiōi que est in considerando: non est tristitia contraria. Respondet thomas

In.iii.Sen.distinctione.xv.ar.iii.q.secunda ad tertium.Delectatio inquit intellectus dupliciter dicitur: nno mō itē q̄ erit intellectus quantum ad subiectum: & q̄tum ad obiectū. Et hæc ē illa delectatio: qua intellectus delectatur in hoc q̄ intelligit. Et q̄a utrumq; contrariorum intelligit s̄m q̄ ē intelligibile: & perfectio intellectus: nullam laesionem intellectui afferre potest: sicut in sensu accidit. Ideo tali delectatiōi nō ē tristitia cōtraria. Alio modo delectatio intellectus dicitur quantum ad subiectum: sed non quantum ad obiectum: quia non delectat per hoc q̄ intelligitur: sed de aliquo delectabili apprehenso: quādo scilicet intellectiua pars delectatur de aliquo: quod in ipsis rebus accidit consonū uoluntati. Et sic hæc delectatio non est de uno contrariorum: s̄m q̄ ē in anima: s̄m q̄ non habet contrariū: q̄a intentiones contrariorum in anima non sunt contrariæ: cum sint simul: sed s̄m q̄ est in re: s̄m q̄ habet contrarietatem: unde & tali delectatiōi rationis potest esse tristitia contraria in parte intellectiua existens: sicut est in demonibus & aiab? dānator. Hæc ille. **C**Ad illam replicam. Si dicatur: q̄ ex tali uisione &c. Et quia apprehendit ipm: ut nociuū &c. Respondet: q̄ q̄uis ignis ille non exurat uel exsiccet: aut calefaciat animam: ipsam tamen detinet. Et ideo apprehenditur: ut nociuus: in quantum est detinens uel ligans. Et sic eius uisio potest esse afflictiua. **C**Ad aliam instantiam. Ex hoc aliquid nocet q̄ aliquid admittit: dicitur q̄ ignis ille nocet anime non ita q̄ adimat ei aliquam formam absolute inhærentem: sed in quantum eius substantiæ actionem impedit: ut dictum est: ipsam detinens. **C**Ad illud autem: quod ultimo obicitur de pueris: respondet doc. s̄. In questionibus disputatis: q̄ in pueris pp defectum gratiæ est sola carentia diuinæ uisionis sine aliquo contrario impediēte actiue: Sed dā nati in inferno non solum priuantur diuina uisione pp defectū gratiæ: sed etiam impediuntur quasi per cōtrarium ex hoc q̄ circa penas corporales occupantur. **C**Ad nonum dicitur: q̄ q̄uis inter spiritum & corpus non sit aliquis contactus corporalis: est tamen inter ea aliquis contactus spiritalis: sicut etiam motor cæli: cum sit spiritalis: spūali tactu t̄git cælū ipsū mouēs: p modū: quo dī cōtristās t̄ge f̄s: sicut dī In. i. de generatiōe. Et huiusmodi contactus sufficit ad actionē. **C**Ad decimum respondetur: q̄ cōcludit de passione abiciens: que est per ablationem formæ conuenientis: & inuisionem formæ disconuenientis: non autem de passione: que est per inultam detentionē: & quietis ac pacis continuam impeditiōē: Et ideo non est ad p̄positū.

CEt per hoc etiam patet Solutio ad undecimum. Conceditur enim: quod ignis non agit in spiritu actione physica: quod in motu & alteratione consistit: ut dictum est. Agit tamen in ipsum impediendo & detinendo ut patuit.

CAd duodecimum dicendum est: quod omnis actio physica est inter contraria: sed non est verum de actione propter quam patiens detinetur & aliter

gatur contra voluntatem suam: ne faciat quod facere uellet. **C**Ad replicas uero quod sunt in hoc argumento patent solutiones ex his: quod

in precedentibus annotata sunt. Sed ad illud. Nihil habet apud se animam: nisi uniuersale &c. dicitur: Quod species in intellectu recepte

quoduis sint uniuersales in representando: sunt tamen singulares in essendo sicut intellectus. Vnde doctor. s. in. ii. S. dist. lii. ar. iii. Forma inquit: quod est

recepta in intellectu potest dupliciter considerari: uel per compositionem ad rem: cuius est similitudo. Et sic habet uniuersalitatem. Non enim est similitudo hominis secundum conditiones

individuales: sed secundum naturam communem. Vel per compositionem ad intellectum: in quo habet esse: & sic est quod individuat: quod admodum intellectus: & alia numero

species intellecta hominis in intellectu sortis: & alia in intellectu platonis. **C**Hec ille. **C**Ad tertiumdecimum dicimus spiritum esse in loco per distinctionem

uel per operationem aut per unionem: eo modo: quo superius elucidatum fuit. **C**Ad quartumdecimum etiam solutio patuit ex dictis: quod argumen-

tum laborat in equiuoco de actione & passione. **C**Ad quintumdecimum responderetur. quod ignis in quantum diffinit spiritum naturaliter

dicatur agere. sed in quantum detinet: hoc sibi non competit ex natura sua: sed in quantum est instrumentum diuinae iustitiae. Replica uero non concludit:

quia procedit de passione: quod est per contrarietatem formarum. & hoc impossibile est esse in spiritu separato: ut patuit. **C**Ad illam instantiam: quod

probat: quod ignis non agat supernaturaliter. Respondet doctor. s. in questionibus disputatis: quod instrumentum agit actionem instrumentalem: in qua

tum est motus ab agente principali: per quem motus participat aliqua

liter uirtutem agentis principalis: non ita quod uirtus illa sit in instrumento secundum esse perfectum: quia motus est actus imperfectus. Obiectio autem pro-

cedit: ac si aliqua uirtus perfecta in instrumento requireretur ad agendum actionem instrumentalem. **C**Ad aliam replicam dicitur quod anima peccatrix simpliciter nobilior est quacumque uirtute corporali secundum suam na-

turam sed secundum culpam efficitur ignobilior & uilius igne corporali non simpliciter: sed putat esse instrumentum diuinae iustitiae. **C**Ad decimum sextum & ultimum

argumentum respondetur tamen secundum thomam priorem ad auctoritatem augustini dicendo quod Augustinus circa hoc. xii. super genesim ad litteram nihil expressisse

determinat: sed loquitur inquirendo per modum dubitationis. Vnde non dicit absolute: q̄ ea quibus animæ separatæ afficiuntur: nō sunt corporalia: sed similia corporalibus: sed loquitur conditionaliter: scilicet q̄ si essent huiusmodi: tamen ex eis possent animæ affici uel a letitia uel a tristitia. Et similiter quod dicit: q̄ ad corporalia loca non ferretur nisi cum alio corpore: sub disiunctione dicit adiungens uel non loca: scilicet per cōmensurationem ad locum. ¶ In quarto autē sententiarum aliam dat Thomas solutionem dicens: q̄ Augustinus intelligit: q̄ ea: quibus anima proxime afficitur ad dolorem uel tristitiā sunt spiritalia. Non enim affligeretur: nisi ignem ut sibi noxium apprehenderet. Ignis ergo apprehensus est proximum affligens. Sed ignis corporeus extra animam existens est affligens remotum. Eandem etiā solutionem in sententia dat ad auctoritatem Damasceni tradetur diabolus &c. in questionibus disputatis dicens. In p̄na animæ separatæ est duo considerare: scilicet affligēs primum & proximum. Affligens primum est ipse ignis corporalis detinens animam p̄ modum prædictum. Sed hoc tristitiā animæ nō ingereret: nisi hoc eēt ab anima apprehensum. Vnde proximum affligens est ignis ipse detinens apprehensus. Et iste ignis nō est materialis: sed spiritalis: et sic potest uerificari dictum Damasceni. Vel potest dici q̄ dicit cum non materiale: in quantum non punitur animam materialiter agendo: sicut punit corpora. ¶ Ad auctoritatem Bernardi dicit præfatus doctor in suis quodlibet: q̄ propria uoluntas i inferno ardere dicitur: eo q̄ meretur ardorem. ¶ Et sic ad laudem dei & beatissimæ matris eius semperq̄ uirginis mariæ: hanc arduam & perdifficilem questionem ad calcem usq̄ deduximus.

DE PVERIS IN ORIGINALI DECEDENTIBVS.

QVIA uero paulo ante de pueris cū originali decedētib⁹ facta ē cōmemoratio: oris dubitatio q̄dā nō paruē pēdēda. Si enim carētia & priuatio diuine uisiois: q̄ p̄na dāni siue damnatio appellat⁹: ē maxima & principalis dānator⁹ p̄na ut oēs theolog⁹ p̄sent: qua p̄na demones p̄cipue affligunt: cū decedētes in originali diuina uisione carēat: ut patuit: sequi q̄ p̄ peccato originali debeat maxima p̄na: & par p̄ne: q̄ debet demonib⁹ & peccatoribus i mortali decedētib⁹. Q̄d uidet⁹ citra phas & æquū: q̄a p̄na decedētū in solo originali mitissima esse debet s̄m Augustinū & alios sanctos. Hāc etiā dubitationē Venerādi Ioānes Hieronymus cremo:

nēsis diuini præco disertissimus eloqui: & Maximus dalmata i studiis
 humanitatis eminens: fratres obseruatiæ regularis diui Hieronymi si
 bi me elucidare postularunt: cū in monasterio ipsorum sancte Mariæ a
 gratiis lector existens: philosophiā & theologiā p̄fiterer. ¶ Et ad hoc
 dicūt aliqui: q̄ sicut bonū nō delectat: nisi cognitū: sic malū non affli
 git: nisi cognitū. Decedētes aut̄ i solo originali nullā cognitionē habu
 erūt: nec hēre poterūt de beatitudine: q̄a fidē nō habuerūt: nec sacra
 mētū fidei susceperūt: nec ad eā cognoscēdā naturalis cognitio se ex
 tēdat. Vñ extat p̄phetiū illud. Nisi credideritis nō itelligetis. Et ideo
 pueri decedētes i originali carētia & priuatiōe diuinæ uisionis nō tri
 stant. q̄a de illo fine ultimo nullā cognitionē habuerūt. Demones ue
 ro & peccatores: q̄ gratiā habuerūt & fidē: sine qua ipossibile fuit eos
 gratiā hēre cognitionem habent de illo fine: quem suis exigētibus cul
 pis amiserūt. Et ideo eius priuatiōe & carētia maxime tristant. ¶ Sed
 contra. Saltē i iudicio: aut post iudiciū aliquā cognitionē hēbunt: q̄a
 oēs cognoscēt iudiciū dei iustit̄e: quo ad p̄cā dānatorū: & p̄m̄ia
 beatorū: & quātū ad meritū & culpā utrorūq̄. Et ideo ipsi sciēt: q̄ ad
 beatitudinē beatorū n̄ admittent. ¶ Ad quod respōdēt: q̄ tales cogno
 scunt: q̄ boni: qui per baptīsum uel per propriū meritū cū ḡa
 xp̄i meruerunt: habebunt pro p̄m̄io aliquod donū a deo & aliquā
 cognitionē maiorē: q̄ sit illa: q̄ hēri possit ex naturalibus. Et de se sciēt
 q̄ ad illud p̄m̄iū nō p̄tingēt: q̄a sciēt se non fuisse baptizatos: nec xp̄i
 gratiā p̄cepisse. Nō tñ oportet q̄ sciāt se illo dono fuisse priuatos p̄
 culpā originālē. Et iō nō dolebūt: q̄a nō erit in eis aliqua rōnis oblig
 tas: ita ut irrationabiliter doleāt de quocūq̄. Irratiōabiliter aut̄ doleret
 de carētia uisionis diuinæ: si solū cognoscerēt q̄ ad eā nō admittūtur
 q̄a non fuerūt p̄icipes gr̄e xp̄i: nec p̄ baptīsum: nec p̄ p̄priū meritū.
 Si aut̄ cognoscerēt q̄ ab ea deficerēt p̄ nō xā primorū parentū forte
 possent de hoc rōnabiliter dolere. Nec tñ oportet q̄ hoc sciat. Animæ
 aut̄ i purgatorio existētes affligūt p̄ hoc q̄ retardāt a diuina uisione: q̄
 dā plus: q̄dā uero minus. Sicut enī p̄nale ē ab ea excludi: sic p̄nale
 ē ab ea retardari. Et sicut grauitas & leuitas inclināt ad locū naturalē
 sic finalis charitas ad beatitudinē. Sed sicut graui ipedito a loco natu
 rali p̄nale esset ipediti a loco suo: sic ē p̄nale aiā sepatæ existēd̄ in
 charitate: & cognoscēti se p̄ culpā pri⁹ cōmissā & p̄cā sibi debitā
 a beatitudine retardari. ¶ Sed cōtra hoc: q̄ d̄ de pueris existētib⁹ in
 limbo: q̄ affligerēt: si scirēt se ē priuatos gloria p̄ peccatū primorū
 pentū: sic arguit. Nā p̄ses i limbo q̄ sciebant ad t̄ps se priuari afflicti
 fuissent: Sic. n. se hūt ad p̄cā sensus purgādī & dānati: sic ad p̄cā

DE PVERIS IN ORIGINALI DECEDENTIBVS

damni pueri & patres. Sed sicut dānatis dolor ē carere ppetuo: sic pur-
gandis carere ad tēp⁹. Ergo si scire se priuatos ppetuo pp peccatū pa-
rētū affligeret ppetuo pueros: pari rōne scire se priuatos ad tēpus pp
peccatū parētū patres afflixisset ad tēpus. ¶ Si dicat q non afflige-
bant patres: qā non erat tēpus pēpiendi: & sciebant se p tēpore pce-
pturos: sed pueri sciūt se nūq̄ pcepturos: tūc est instātia de illis q sunt
in purgatorio: qbus nō ē tēpus nūc pēpiendi ab eis: & sciunt se perce-
pturos: qñ tempus eorū uenerit: & tñ affligūt. ¶ Potest igitur dici q
pueri si crederent se inuolutos ppria uolūtate peccatis parentū afflige-
rent: sicut hō de dāno pp culpam suam. Sed ipsi sciūt se priuatos non
pp suam malam uoluntatem: ideo nec dolent: qā ubi non pēssit ma-
la cōplacētia: non debet sequi displicentia: neq̄ tristitia. ¶ Similiter ip-
si patres sciebāt se redimēdos christi sanguine: & priuatos nō suas: sed
penam culpa. Et sic non affligebantur. Sed in purgatorio pp culpā
propriā: quam cōmiserunt: sciunt se priuari. Ideo affliguntur. Sic er-
go scire se priuari uel retardari ex peccato ptoprio est afflictīuū: non
autem ex peccato alieno. Et sic cessant dubia & instātiā: qā damnatī
omnes maxime affliguntur ex priuatione & carentia diuinæ uisionis
quia culpa propria sciunt se esse priuatos. Sed pueri misissimē affligū-
tur: quia non propria culpa: sed aliena: hac uisione se priuari cognos-
cunt. ¶ Quidam uero alii sic dicunt de animabus sanctorum ante
aduentum christi: quæ retardabantur a uisione dei: & tamen erant in
charitate: nec affligebantur: sicut ponimus animas in purgatorio exi-
stentes nunc affligi: q ante aduentum christi non erat tempus perue-
niendi ad uisionem diuinæ essentiae: cum non esset solum debitum
naturæ: quod postea christi morte solum est. Nunc autē post mor-
tem christi est tempus perueniendi ad eam: nisi propria culpa ad pce-
nam impediāt. Et ideo non peruenire nunc est pānosum: prius autē
non fuit. Et dant exemplum isti de filio regis: qui & si non perueniat
ad regnum uiuente patre non est ei penale: quia nondum est tempus
q perueniat. Sed si mortuo patre impediatur ad tempus ne ad regnū
perueniat ualde dolebit & tristabitur: plus & minus secundum quan-
tatem impedimenti & temporis. Et sic est in proposito secūdu istos.
¶ Hæc omnia recitat Petrus de palude in quarto circa finem: uideli-
cet dist. xliiii. Sed si uis latius & diffusius nūdere presentem materiam
uideas præfatum Petrum de palude ibidem distinctione predicta.

DE VERMIBVS INFERORVM.

VERISolet iterum a nonnullis. Quis sint illi uermes: quibus damnati apud inferos torqueri phibentur: quia scriptum est Esaia ultimo. Vermis eorum non morietur. Putant enim muliereule & nonnulli homines crassi ingenii ueros uermes & sp̄etes ulus: ueluti et signa poetica resouare uidet. Quid tamen constat esse falsum. Vnde Thoma in iiii. dist. ultia. Post diem ingratum iudicii in mundo inouato non remanebit aliquid animae: uel aliquid corporis mixtum nisi corpus hominis: eo quod non habeat aliquem ordinem ad corruptionem: nec post illud tempus sit futura generatio & corruptio. Et ideo nullum animam post hominem remanebit. Vermis igitur qui damnatis ponitur: non debet intelligi esse materialis: sed spiritualis: qui est remorsus conscientiae: qui dicitur uermis in quantum oritur ex putredine peccati: & animam affligit: sicut corporalis uermis ex putredine ortus carne affligit mordendo & pungendo. **H**ac ille. Dicitur etiam. n. supra: ubi de sinderefi tractabat: quod sinderefi nec in ipso Caime est extincta secundum Hieronymum. Officium autem eius est remurmurare malo. Et ex hoc remorsus conscientiae capitur. **S**ed querebat magnificum uir dominus Petrus magister elurientis ex quadris portibus: quod sit maior poena ignis: aut uermis. Et ad hoc. quod situm ridet Ricardus circa finem quarti: quod maior est poena uermis: quam poena ignis. Plus enim affligitur damnatus ex remorsu conscientiae: quam ex detentione ignis. Et quod uerum sit: sic probat Ricardus. Sicut enim magnitudo delectationis praesentatur ex tribus scilicet ex magnitudine boni coniuncti: & ex bona dispositione potentiae ad suscipiendum passionem delectationis: & ex perfectione coniunctionis: sic magnitudo doloris praesentatur ex magnitudine mali coniuncti: & ex hoc quod potentia est multum disposita ad patiendum ab illo maiore: & ex forti coniunctione mali affligentis cum illa potentia. Malum enim interius animam affligens damnatum est perpetua carentia suae perfectionis: ad quam erat apta nata: in quantum illa carentia apprehendit sub certitudine sibi inesse pro peccato proprie uoluntatis. Haec enim carentia: ut sic apprehensa: est illud maximum malum: quod animam affligit: quod longe magis est bonae dispositioni animae contrarium: quam actio ipsius ignis. Anima etiam est magis disposita ad patiendum a malo praedicto: quam ab ipso igne. Quod patet: quia ille ignis non est aptus natus animam affligere ex propria uirtute immediate. Non enim ipsam affligit immediate: nisi in quantum est instrumentum diuinae iustitiae. Et post iudicium etiam affliget animam corpore mediate. Anima autem patitur a praedicto spirituali malo immediate & per se. Coniunctio etiam est fortior: quam fortior est apprehensio per intellectum: quam per sensum: & quis potius corporis resurrectionem illud malum: quod uermem uoco: & ipsum ignem apprehendat per intellectum: tamen principalius apprehendet ignem per sensum: & uermem per intellectum: quia uermis est quid magis intelligibile:

cum sit qđ spūale: q̄ ignis: cum sit quid sensibile: Vermis etiam prae-
sentior est animae: q̄ ignis: quia corporalia non possunt eē intra animā:
sicut spiritalia Malum autem: qđ est animae realiter praesentius: &
ab ea cognitum perfectius: sibi fortius est cōiunctū: ¶ Item pbatur sic.
Illa p̄na maior est: quam homo magis cupit effugere. Sed hoīes ma-
gis cupiunt effugere p̄nam mētis: q̄ corporis. unde aliquando: ut ef-
fugiant uehemētem tristitiam: interficiunt se. Cū ergo p̄na uermis
sit p̄na mentis: quia est remorsus cōsciētiae: & p̄na ignis sit p̄na
corporis: maior est p̄na uermis: q̄ p̄na ignis. ¶ Preterea sic pbatur
Nam duarum delectationum Illa est maior pp̄ quam alia desipit: sed
sicut dicit Bernardus in epistola ad pp̄rios parentes. Gustato spiritu
necesse est desipere carnem. affectanti caelestia terrena nō sapiūt: aeter-
nis inhianti fastidio sunt trāsitoria. Ergo maior ē delectatio spiritualis
q̄ corporalis. Sed illa p̄na maior ē: q̄ opponitur maiori delectationi:
Ergo cum p̄na uermis sit spiritualis maior est: q̄ p̄na ignis: q̄ est cor-
poralis. ¶ Propositū etiā auctoritate cōfirmat. Dicit enim Gregori⁹
xv. moralium sup̄ illud iob. xx. Deuorabit eū ignis: qui non succedit:
q̄ cliban⁹. Intrinsec⁹ ardetis uero: q̄ ab igne deuorati ab extiori pte icēpi
cōcremati. ut ergo sacra eloquia ardeat & exterius & interius reprobos
demonstrarent: eos etiam ab igne deuorari: & sicut clibanū poni testā-
tur: ut p̄ ignē crucient in corpore: & p̄ dolorē ardeant in mēte. Cū er-
go calidior sit ignis clabanī: quia est inclusus: cui comparat dolorem
interiorem: id est remorsum cōsciētiae: q̄ ignis exterior nō icludus: cui
cōparat p̄nā ignis: expresse nobis ostēdit: maiore eē p̄nā uermis: q̄
ignis. ¶ Hæc ricard⁹ de media uilla loco p̄llegato: Nec silētio inuoluā
q̄ uermis iste n̄ solū p̄ mortē: uerū et aī: pessimorū hominū cōsciētias
p̄petuo stimulat: mordet corrodit & p̄forat. Null⁹ enī p̄ctōr uq̄ q̄scit
unde Esaias ait Impli q̄si mare feruēs: quod q̄scere non pōt dicit dñs
Augustinus quoq̄ in priō libro cōfessionū ait: Iussisti dñe: & sic ē: ut
p̄na sibi sit oīs p̄ctōr. philosoph⁹ quoq̄ ait malos malorū mēoria tor-
queri. Vergilius in. vi. Restibulū aī sp̄m prīmisq̄ i saucib⁹ orci. ¶ Lu-
ctus: & ultrices posuere cubilia curæ ubi Serui⁹ dicit. Ultrices cure: id
est p̄ctā & cōsciētiae. quæ puniūt semp nocētes. Suū qp̄pe factorē p̄-
nas dare cōpellūt. Donat⁹ quoq̄ ibidē dicit. Curæ: quæ quēcūq̄ pos-
sident: torquēt. Nā post cōmissū scelus exagitamur a cōsciētia: q̄ nos as-
siduo torquet. Iuueā. satyra. xlii. Exēplo quodcūq̄ malo cōmittis: ipsi
¶ Displicet auctori: priā hec ē ultio: q̄ se ¶ Iudice: nemo nocēs absol-
uit. Et iterū. Nocte dieq̄ suū gestat i pectore testē. Sprāo cuidā r̄ndit
p̄thia uates Et in eadē satyra d̄ p̄iuris & scelestis paulo aī. Idē Iuue. dicē

Cur tñ hōs tu suasisse putēs: quos dirī cōscīa facti. Mens habet attoni-
 ros: & furdo uerbere cecidit. Occultum quatiēte aio tortore flagellum
 ¶ Cicerō p millonē. Magna est uis cōscīetīa: & magna ī utrāq; ptē:
 ut neq; timeāt: q; nihil cōmiserint: & pānam semp ante oculos uersari
 putent: qui peccarint. ¶ Viri igitur scelesti ppetuo suorū scelex stimu-
 lo & cōscīetīe aculeis cruciant. Patratū etiā scelus pānitētīa facti sem-
 per subseq̃. Ideo demosthenes dixit non' emo' tanti pānitere. Isti igit
 aculei peccatorū: qui cōscīetīā rodere: stimulare: pungere: & pforare n̄
 desinūt: sūt ille furīa & eumenides: quas figm̃ta poetica: cū flagellis & u-
 nipereis & serpētinis crinibus suis manes & inferorū aīas torquere &
 uerberare phibēt. ¶ Vnde p̃clare Cicerō p sexto rosco anierino ī p-
 posito dixit. Nolite putare quēadmodū ī fabulis sapenūmero uidetis
 eos q; aliqd ipse scelerateq; cōmiserūt agitari & pterreri tādīs ardentī-
 bus. Sua quēq; fraus & suus terror maxime uexat: suū quēq; scel' agi-
 tat: amētīaq; & cōtumelia afficit: suā malā cogitatīōes prēmūt: cōscī-
 entīe p animi terrēt. Eā sunt impīis assīduā domesticq; furīa: q; ab
 ipsis nouas semp pānas repetūt. ¶ Idē etiā Cicerō ī padoxīs īn. M.
 Antoniū dicit. Te miserīa: te erūnā premūt: q; te beatū: q; te' florētē
 putas. Te tuā libidines torquent: tu noctes diesq; cruciaris: cui n̄ sat
 ē: qd ē: & id ipsum: qd habes: ne diuturnū sit futurū: times. Te cōscien-
 tiā maleficiorū tuorū stimulat. Te metus exanimat iudiciorū atq; le-
 gū quocūq; aspexisti: ut furīa: sic tuā tibi occurrunt iniuriā q; te suspi-
 care non sinunt. Quāobrē: ut bonus uir & fortis & sapīens miser esse
 nemo potest sic improbo & stulto & inertī nemini bene esse potest.
 ¶ Hēc ille. Vermis igitur iste mentalis est: quem nihil aliud esse dixē-
 rīm: nisi cōscīa reorū. A quo uerme ille nōs sua solita clamētīa pte-
 gere & defensare digneur: q; nobis suū p̃dolosissimū sanguīnem
 super aram crucis effundere non dubitauit. Cui soli honor et gloria
 ī secula seculorū amen.

Iacobi Bruti nouocomēsis ex castello ab aqua clurī uallis telline
 artium & diuīne philosophīe professoris p sacratīssimo corporis & san-
 guinis christi sacramto oratio scientīfica habita Venetīs ī cāna dñi
 ī monasterio sancte mariā gratīa: multis doctīssimis patriciīs ue-
 neris astantibus.

DE CORPORE CHRISTI.

VAM graue lāguētib⁹ humeris onus: q̄q̄ iparē ī
 genii hebetis: mei uirib⁹ materiā desūpsisse me uideo
 Venerādī Patres & fratres ī xpo dilectissimī amplis
 simī patriciī: Vosq; reliq; auditores spectatissimī: q̄
 nullo īgenio: nulla dicēdi copia p̄dit⁹: sacrosanctū
 corporis & sāguinis xpi sacramētū: uel q̄b⁹ possem:
 laudib⁹ & p̄conis extollere: aut saltē aliq; memo
 ratu digna p̄ tāti celsitudīne sacramenti salebrosi & incōp̄tis uerbōū
 anfractib⁹ ī mediū recēdere n̄ recusauerim. Scio. n. me uenū sine lucer
 nā p̄ceptis minime obtēperasse: q̄ ī arte poetica sic lubet. Sumite ma
 teriā uis: q̄ scriblis æquā Virib⁹. Grādes. n. materias: ut diū hīero.
 testat⁹: īgenia pua n̄ sufferūt: & ī ipso conatu ultra uires ausa succūbūt
 quātōq; mai⁹ fuerit: qd̄ dicēdū ē: tāto magis obruit q̄ rerū magnitudi
 nē uerbis nō pōt explicare. Tāta ē āt huius rei dignitas: tāta noīs am
 plitudo: tāta sublimitas: tā recōdita miseria: ut hāc nō modo doctissī
 mos uisus suo nūq; metiri potuisset īgenio: uerū ēt ipsas supnas uirtu
 tes: & p̄spicacissimas b̄ōq; spirituum mētes ī tāti cōsideratōe mysteri
 succūbere arbitrēur. Nō igit si diuinā Platonis & demosthenis exsu
 parē eloquētīā: uel illa ciceroniana & exuberāti faciūdia redolerē: Nō
 mihi si liguā cētum: ora q̄cētū. Ferrea uox: nō si subtilissimis sacra
 morū oīum theologorū doct̄inis referet⁹ essem: hui⁹ amplitudinē sa
 cramēti quo quo mō aut attingere aut delibare possem. Quo me uer
 tā igit nescio: quāq; dicēdi p̄mordia exordiri debeam ignoro. Stupet
 aiūs: labascūt uires: titubāt sensus: man⁹ tremūt: caligāt oculi: lingua
 balbutit: uox faueib⁹ hāsit: poplites nutāt: surā cōtremiscūt. Frigid⁹
 obfistit circū p̄cordia sanguis: gellidosq; tremor occupat artus. Satiū
 igit mihi fuisse rē tā difficilē obscuro iuoluisse silētiō: q̄ paciētissimas
 aures uestras rācidulis & illepidis ofonū cōtextib⁹ obstrepere. Sed cū
 tu religiosissime atq; itegerrime P̄f: Frater Marce Antoni Valerio:
 dñs Frācis⁹ Valerio p̄thonotari⁹ Apostolic⁹ añ religionis īgressum
 appellat⁹: cui sanctissima religio tua diui Hieronymi plurimū debet:
 nō solū: q̄ pingue illud feraxq; ac locuplex feltrense b̄n̄ficiū fratribus
 & ordinī tuo abrenūtiaueris: uerū etiā: q̄ eādē religionē tuā itegritate
 modestia: māsuetudine: benignitate: cōtīnētia: charitate deuotiōe: cā
 terisq; moralib⁹ & sciētificis h̄itib⁹: q̄b⁹ plurimū micās nites & coru
 scas: decoras & illustras n̄ desinis: hāc mihi difficillimā demādāssē. pui
 dā: malui honoris mei aptū subitū discrimē: q̄ tibi: q̄ d̄ me optie merit⁹

es: p̄dnacit̄ iſfragari. Oĩſis igr̄ ofonũ floſcul̄: oĩſis uerbor̄ lenociniis
oĩſis eliaris & exq̄ſitis uocabulis: q̄a t̄tĩ myſteriũ ſac̄ſi ciceroniano n̄
explicat̄ eloq̄o: dei optĩm̄. maximiq̄ ſret̄ adminiculo: q̄ balbas & in
ſartũ liguas diſertas efficit: pauca admodũ theologicis terminis & ad
rẽ accõmodatis i mediũ recẽſẽ n̄ dubitabo. Iã iã igr̄ mihi q̄ſo: liguis fa
uẽtes: benignas aures adhibete. Sup̄n̄ ille rex̄ oĩum cõditor & arche
typ̄ dilectiſſimĩ: p̄thoplauiſt̄ parẽtis nr̄i labẽ & originalẽ maculã p̄io
cruore delere & expiare ſatagẽs: ex puriſſimis mariæ ſemp̄ uirginis ſã
guinib̄ uer̄ & hũanũ corp̄ ſac̄to afflãte ſpiritu ſuſcepti: & p̄ q̄ notã
tis ludibriũ & cõuiciũ laceſſit̄: cruci affigi: lætalib̄ p̄fodi uulneribus
& turpiſſimã atq̄ acerbĩſſimã ſubĩf̄ mortẽ n̄ dubitauit. ſed aglino eũ
gelĩſta phibẽte. Cũ dilexiſſet ſuos: q̄ erãt i mũdo i ſinẽ dilexit eos. In ſi
nẽ qp̄pe nos dilexit: q̄a appropinquãte ulte ipſī termino ineffabilia
charitatis & dilectiõis ſigna nob̄ demõſtrauit: q̄ uitam ſuã pro ſalute
noſtra exponere non dubitauit. Maiorem p̄fecto hac dilectionem
nemo habet: q̄ ut animam ſuam ponat quĩs pro amicis ſuis. Vere in
quam in ſinem nos dilexit: quia tranſiturus ex hoc mundo ad patrem
tanto nos charitatis ardore proſequi atq̄ complecti uoluit: ut ſacraſſi
ſimum corpus ſuum in edulũ & præcioſiſſimum ſanguinem i po
culum: quo tantorum erga nos memoria meritorum nulla obliuio
ne delerit: nulla ingrati tudinis rubigine ſuggillari poſſet: in perpetuum
ſuã ſacraſſimã paſſionis monumentum ſub ſacramento mira
bili ſuo æterno hoc ſtatuente conſilio nob̄ derelinquere procurauit
Accipite inquit & manducate. Hoc eſt corpus meum quod pro uo
bis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Et iterum ip̄s
ſamet ueritas in hæc uerba prorupit. Caro mea uere eſt cibus: & ſan
guis meus uere eſt porus. In hoc enĩ ineffabili ſacramento uirtute
formæ uerborum: quæ chriſtus tradidit: tota panis ſubſtantia: in to
tam corp̄is chriſti ſubſtantiam conuertitur: illius inquam corporis:
quod ex puriſſimis Mariæ ſanguinibus ſaneto afflante ſpiritu forma
tum fuit: quod ex eadem illibata uirgine traxit: quod, in cruce pepen
dit: quodq̄ fuit pro ſalutẽ & redemptione totius humani generis im
molatum. Sed abſit dilectiſſimĩ ut diuinam uirtutem: quæ infinita eſt
quæq̄ nullo explicari poteſt eloquio: ſecundum naturæ potentiam
metiri uelitis: in qua naturaliter nihil in aliquid præxiſtẽs conuertit̄
q̄a uniuerſale agẽs: q̄ e d̄: ſine motu & trãſmutatiõẽ i iſtãt op̄at̄: &
põt ſine cõtradictiõẽ & repugnãtia terminor̄ aliquid i illud idẽ præxi
ſtens conuertere. Nõ ergo uobis ip̄oſſibile uideat̄: i cũ corp̄ x̄pi actu

DE CORPORE

præexistat: in illud idem numero corpus posse conuertere. Cōuertitur itaq; tota panis substantia in totam corporis xpi substantiā: & tota substantia uini in totam sanguinis xpi substantiā: ita tamen: q; nec quale in quale: nec quātum ī quātū: sed quid tantummodo cōuertitur ī qd. Non enim quale in quale conuertitur: quia gloriofissimū xpi corpus cū sit īpassibile his accidētibus nō pōt affici: nec ad suscipiendas huiusmodi qualitates aliquatenus alterari. Sed nec quātum ī quātum conuertere potest: q; localiter & fm dimensiones proprias corpus xpi esset in altari: ubi prius substantia panis existerat: & sic non esset idem numero corpus: nec idem indiuiduū: quod est in cælo: & quod est in altari: nec sacramentaliter ī pluribus locis corpus xpi sub hoc sacramento simul esse posset. Non ergo panis aut uini dimensiones in corpis aut sanguinis xpi dimensiones cōuertūtur: sed substantia tantūmodo in substantiam. Quāobrem cōuersione facta infinita dei uirtute: qui ē īmīor rei: q; sit ipsa res sibi: omnia panis & uini accidentia sine subiecto remanere profitemur. Cum enim effectus magis a prima: q; a secunda cā dependeat: deus: q; est prima cā omnium: tam substantiā: q; accidentis conseruare pōt in esse accidens: subtracta substantia. Et quīs panis & uini dimensiones sine aliquo subiecto diuina uirtute oīno remaneant alia tñ accidētia in ipsis dīmensionibus sicut in subiecto remanere non ambigimus. Fatemur etiam dilectissimū & Indubitātē tenemus: totū xpm sub utraq; spēcī ex ui sacramēti tū uero cōcomitātē cōteri: ex ui qdē sacramēti ē sub spēbus eius id: ī qd directē substantia panis & uini p existens: conuertitur. Ex naturali at cōcomitātia est in hoc sacramēto illud: quod realiter coniunctum est ei ī quod pdicta conuersio terminatur. Quoties enīcūq; aliqua duo realiter ex natura rei cōiunguntur ubicūq; est unum realiter necesse est ibi & reliquū adesse. Sola enim ī intellectu operatione discernuntur: quæcūq; realiter ex natura rei fuerunt coniuncta. Cum igitur cōuersio panis & uini nō terminet ad diuinitatem uel aiām xpi: cōueniēs ē ipām diuinitatem uel aiām: nō ex ui sacramēti: sed ex reali cōcomitātia hoc in sacramēto existerē. Quia enim diuinitas corpus assumptum nūq; deseruit: q; qd semel assūpsit nunq; dimisit: ubicūq; est corpus xpi necesse est diuinitatē ibi adesse corpus ipsū cōcomitantem: Cum uero aiā ī morte xpi realiter a corpore sepata fuerit: ideo si in illo mortis trīduo sacramētū hoc fuisset celebratū aiā xpi illc non extitisset: nec ex ui sacramēti: nec ex cōcomitātia naturali. Sed q; xpus resurgens ex mortuis: aiām nō moritur nec mors ultra illi dominabitur: aiā eius realiter semp ē corpori unita. Ideo sub utraq; spē non ex ui sacramēti: sed ex reali cōcomitātia di-

uinitatem & aiam xpi in hoc sacramento esse cōfitemur. Sub speciebus autem panis erit quidem corpus xpi ex uero sacramento: sanguis autem ex reali cōcomitātia: sicut paulo ante de diuinitate & aia ipsius p̄libauimus: sub sp̄ibus uero uini erit quidem xpi sanguis ex uero sacramento: corpus autem: quēadmodum diuinitas & aia cōcomitāter. Sanguis. n. xpi post resurrectionem nūq̄ pōt ab eius corpore separari: sicut fuit olim separatus tpe passionis & mortis. Vñ si in triduo mortis sacramētum hoc celebratū fuisset: sub sp̄ibus panis fuisset corpus xpi sine aia & sanguine: & sub sp̄ibus uini sanguis sine corpore: & aia sicut erat tūc s̄m rei ueritatē: nunq̄ tū neq̄ corpus: neq̄ sanguis sine diuinitate extitisset. Quare māscesse cōstat: qd de q̄tate corporis xpi: & ceteris accidētibus eius diiudicare debeamus. Cum. n. conuersio: q̄ fit in hoc sacramento: nō ad dimēsiōes sed ad substantiam corporis xpi terminet: quod quidem uel ex hoc maxime fit notius: q̄a dimēsiua panis q̄titas post cōsecrationē remanet: sola panis substantia trāseunte: palam ē dimēsiuā q̄titatē: q̄ suā nūq̄ deserit subiectum: & cetera xpi corporis accidētia: q̄ ab ei⁹ substantia minime aut diuidi: aut separari pōt: nō ex uero sacramento: sed cōcomitāter hoc in sacramento existere. In quo quidem sacratissimū xpi corpus nō p̄ modū dimēsiuā q̄tatis: sed p̄ modū s̄bæ eē nō dubitamus. Substantia. n. ut est s̄bā: nō debet locus: neq̄ diuisio: nisi inq̄tum subiectē q̄tati. Quā ob rem uerum ē quod a quibusdam dici solet. Corpus xpi sub hostia eē q̄tum: non q̄tatiue. Est enim q̄tum: q̄a q̄titas sua: q̄ ab ipso separari nō pōt: dat sibi eē q̄tum. Nō tñ est ibi q̄tatiue: q̄a substantia corporis xpi nō est sub hostia mediāte q̄tate: sed q̄titas mediāte substantia: cuius nature totalitas ē sub qualibet parte dimēsiōnū: sub quibus continet: sicut sub qualibet parte aeris ē tota natura aeris: & sub qualibet parte panis est tota rō & natura panis. Et hoc idifferēter: siue sint dimēsiōes acti diuise: sicut cum aer diuidit̄ uel lignū secat̄: uel ēt sicut actu indiuisē diuisibiles uero potētia. Ex quibus luce clarius constat totum xpi corpus sub tota hostia & totum sub qualibet parte: siue diuidat̄ hostia: siue ēt integra remaneat. Nam sicut in qualibet parte hostiæ erat tota natura panis: ita facta cōuersione totus xps est in tota hostia: & totus in qualibet parte. Sed cum natura quelibet & substantia q̄tati subiecta: ut continua ē: in infinitum diuisibilis sit: absit a fidelibus: ut xps dicat̄ sub hostia infinites eē: q̄a cum infinitum naturæ repugnet. Omne cōtinuum diuisibile ē in infinitum: nō naturaliter: sed mathematicē: & s̄m intellectū ueluti ueri philosophātes declarauerūt. Nulla. n. substantia in infinitū diuidi pōt: si naturaliter loquimur: q̄a & si nō sit dare minimū in re: mathematicē loq̄ndo ē tñ in ea dare minimū: ut naturaliter cōsiderata. Datur

enim minimū & maximū in naturalibus quēdammoū Aristoteles nobis claudauit. Licet igit xps sit totus i tota hostia: & totus i quibet pte ga tñ nō est in pibus hostiæ: ut q̄tatiue sunt & dimēsiue: put hostia mathematicē diuidi pōt: ut qd cōtinuū: ptes hñs īfinitas: sed est totus in quibet pte hostiæ: put hostia habet tales ptes: in qb? pōt saluari spēs & ība panis: nō sequit corpus xpi īfinites eē sub hostia: ga ptes ille: in qbus est, totus xps: n̄ sūt īfinites: sed finitæ. Est ergo totus xps in oī pte hostiæ: ubi spēs & rō panis pōt saluari: sed nō in quibet pte: ubi saluari pōt rō cōtinui. Cum et materia neq fm se: neq fm ptes suas a q̄tate unq possit absolui aut denudari: & rō q̄tatis i pūcto nō referuet. Im possibile est materiā ipsam fm eē actuale: qd hēti habere eē pūctuale. Cum igit panis sit de numero hñtium spēm in materia: sequit q i pūcto hostiæ nō pōt eē panis: neq ps panis. Non. n. dat caro athoma: aut panis athomus fm materiā: licet detur minimū i naturalib?. Et ex hoc cōsequēti īferim? q i pūcto hostiæ: accipiēdo pūctum p īdiuisibilib? q̄tatis cōtinuæ: nō pōt esse xps: neq ps corpus xpi: cum firmiter teneamus totum xpm ibidem eē: ubicūq una partium eius extiterit: ga sicut paulo ante p̄lbaulimus: corpus xpi nō est sub hostia p modū q̄tatis: sed p modum ībe: cui p se diuisio n̄ competit: sed q̄tati p se: ībe uero nō nisi p q̄tatem: ga ība: ut ība: nō est diuisibilis: nec sibi debet locus: nisi rōne q̄tatis. Et ideo asserimus & cōcludimus corporis xpi q̄tatem sub hostia īdiuisibiliter esse. ¶ Sed sophista uerbosus sic argumēt: ādo cauillari sorgebat. Si iquit ut asseris: corpus xpi sub hostia īdiuisibiliter est: & nihil sit sub hostia īdiuisibile oīno: nisi pūctus. ut detur ex hoc posse cōcludi: q in pūcto hostiæ sūt tota q̄tatis corporis xpi & ē totus xps: cuius oppositum supius demonstrasti. Sed fidelis distinctio fallaciā trudit. Phō. n. attestāte. In oib? specie hñtibus i matia p̄ diuidi hoc fm matia: hoc uero fm spēm. Diuisio fm matia i īfinitū pcedit sicut diuisio cōtinui sed n̄ diuisio fm spēm. Dat. n. caro athoma & panis athomus fm spēm sed nō fm materiā. Quāuis ergo sub hostia īdiuisibiliter sit corpus xpi: i pūcto tñ hostiæ neq erit corpus xpi nec aliqua ps eius: ga corpus suum & q̄tatis īdiuisibiliter est i hostia: īdiuisibiliter dico illa i diuisione: q ē ad ptes fm spēm: nō ad partes fm materiā. Neq hoc silentio inuoluendum eē duxi: ga corpus xpi non est i hoc mirabili sacramētum: cum tñ sit i cœlo i ppria specie: & i multis altaribus sub specie sacramēti. Similiter neq localiter: aut circūscriptiue: ga nō est ibi fm cōmensurationem pprie q̄tatis. Est. n. ibi sicut p̄fati fuimus p modum ībe: & non fm proprium modum q̄tatis.

tatis dimensiuā. **C**Omne autē corpus locatum est i loco sūm modum
 q̄tatis iquātum. s. cōmēsurat loco sūm p̄p̄iam q̄tatem d mensiuā
 Et ideo corpus xpi nō est i hoc sacramento sicut i loco: sed p modum
 substantiæ: eo mō quo sba cōtinet a dimēsiōibus suis. Succedit enim
 sba corporis xpi i sba panis. Vnde sicut sba panis nō erat sub suis dimē
 siōibus localiter: sed p modum sba: ita nec sba corporis xpi. Nō tñ
 substantia corporis xpi est subiectum illarum dimēsiōnū: sicut erat sba
 panis. Et iō substantia panis rōne suā dimēsiōnum localiter erat ibi:
 q̄a compabat ad locū mediātib⁹ p̄p̄iis dimēsiōib⁹. Sba autē corporis xpi
 cōparat ad locū illū mediātibus dimēsiōib⁹ alijs. Ita q̄ ecōuerso dimē
 siōnes corporis xpi cōparant ad locū illū mediāte sba: qd est cōtra rōnē
 corporis locati. Fatemur igit xpi corpus i hoc sacramēto localiter nō eē
 & ipm cōsequēter positōnē & situm put situs p̄dicamentū est nullate
 nus h̄re. Non ergo erit iconueniēs simul cū dimēsiōibus panis eē di
 mensiōes corporis xpi: quia & si dimēsiōes panis resistāt dimēsiōes
 tñ corporis xpi nō sunt sub hostia eo mō: quo resistūt. Similiter dimēsiō
 nes unius p̄is corporis xpi cū dimēsiōibus alterius p̄is simul eē potue
 rint: nō quia altere resistāt: altere uero nō: sed q̄a neutre resistūt. Dimē
 siōnes autē unius p̄is hostiæ cū dimēsiōib⁹ alterius p̄is neq̄q̄ eē po
 terūt. Est. n. ibi cōpleta resistētia: cū utreq̄ resistāt. Cū ergo auditis cor
 pus xpi eē sub sp̄ibus panis: nolite arbitrari ipm dimēsiōib⁹ panis
 cōmensurari: ut i maiori hostia sit maior: aut i minori minor. Vel ut i
 suprema pte hostiæ sit caput: i inferiori pedes: quia ut dictū est: totū xpi
 corpus idifferenter cōtinet i minima pte: sicut i magna. Sed neq̄ hoc
 silentio p̄termittā: corpus xpi localiter & p q̄tate: atq̄ sūm dimēsiōes
 p̄p̄ias i cōelo existere. Ois. n. sba corporalis: ut Ausce. phibet: est i loco
 p q̄tate. Et ex hoc iserit: corp⁹ xpi: eo mō: quo est i cōelo: nō posse esse
 alibi: nisi idē recederet. Attñ put est i uno altari simul pōt eē i multis:
 q̄a sub hostia: ut p̄fatī fuimus: nō est diffinitue: nō localiter: neq̄ circū
 scriptue: sed sba: lter & sacramentalit: q̄a tota panis sba i totā corporis xpi
 sba ē cōuersa. Nō. n. corp⁹ xpi icipit eē sub hostia p locale motū aut
 q̄ de cōelo descendēs hostiæ dimēsiōes igrediat: q̄a qd localiter mouet
 nō puenit de nouo ad aliquē locū: nisi deserat priorē: & p hoc se q̄ret:
 q̄ corp⁹ xpi desineret eē i cōelo. Scdo q̄a cū impossibile sit unū & idē cor
 pus: aut mortū elusdē corporis localitē mori ad diuersa simul loca f̄minari
 possibile eēt corp⁹ xpi i diuersis altarib⁹ simul cōfici posse: cū tñ i plus
 rib⁹ locis corp⁹ xpi sub hoc sacramēto simul eē icipiat: & i multis altari
 b⁹ simul existat: itū tertio q̄a cū corp⁹ p motū locale alicubi eē icipit: ibi
 de necessitate localiter existet: & sic esset corpus christi localiter sub

DE CORPORE

hostia: si pp descēsum localem ibi eē iclperet. Quo posito corpus xpi circūscribere ē sub hostia: quē admodum corp⁹ in ppriis locis circūscribunt: & cū necesse sit locū & locatū fore æq̃lā: ut ex. iiii. phi. licet itue-
ri: tota q̃ntitas corp⁹ xpi sub tam paucis dimētionib⁹ nō posset contineri.
Quæ oīa catholicæ fidei plurimum repugnare pfitemur. Superst igit
ut dicamus. q nō pp localem motum: nec pp descensum de cœlo icipit
eē corpus xpi sub dimētiōibus hostiæ: sed p cōuersionē sba panis in
ipm. Et iō facta cōuersione ē corpus xpi sub dimētionibus hostiæ: q
sub illis dimētionib⁹ erat prius sba panis. Quapp cū nullum accidēs
xpi sit ibi ex ul sacramētū: q n̄hil ē cōuersum i aliqd accidēs eius: spe-
ciali noīe ista cōuersio a sacris theo. trāsubstantiatio solet appellari: q
tota sba panis cōuertit in totam substantiam xpi corp⁹: nullū tñ acci-
dēs panis: ut diximus cōuertit i aliqd accidēs in ipso existēs. ¶ Ex his
igit: q supius cōmemorauimus: patet: q corpus xpi ē i cœlo & sub ho-
stia mō quodā opposito. Est. n. localiter i cœlo: & fm dimētiōes pro-
prias: & iō est ibi sba ipsius mediāte q̃ntitate. Sub hostia uero est q̃ntitas
mediāte sba: q̃uis igit unum & idem nūero corpus i diuersis locis nu-
mero simul eē nō possit: absit tñ: ut dicamus corpus xpi cum est i hoc
altari: in pluribus simul eē nō posse: neq̃ ipossibile iudicemus: ipm si
mul eē in cœlo: & in multis altaribus sub hoc sacramēto: q ueluti s̄a
p̄numero diximus. Corpus xpi nō est sub hoc sacramēto p modum
q̃ntitatis: sed p modū sba: q nō ē ibi sba mediāte q̃ntitate: sed q̃ntitas me-
diāte sba: cui: ut dictum est p se nō cōpetit locus: neq̃ diuisio: sed q̃nti-
tati p se: q nulla sba diuisibilis ē: neq̃ locū occupat: nisi mediāte q̃nti-
tate. Et iō cum plibatum xpi corp⁹ nō sit sub sp̄ibus panis diffinitue
neq̃ localiter: aut circūscriptiue: sed sacramentaliter atq̃ idiuisibiliter:
cum est in cœlo: simul ē sub hoc sacramēto eē poterit: & cum ē i uno
altari: simul ē pōt eē in multis. Propter qd & si totum uniuersum eēt
panis nullū icōueniens eēt: corpus xpi fm hūc modum ubiq̃ existe-
re. ¶ Hæc igit: q plibauimus: quæq̃ ex clarissimis theologorū fontib⁹
hausimus: q̃uis ratiocinādo cōcludere possumus: q neq̃ cōtradictiōe:
neq̃ terminorū repugnātiā iplicare ualeāt: tñ neq̃ sensu pctpti:
neq̃ imaginatiōe dephēdi: nec humanis itellectib⁹ attingi aut delibera-
ri pūt. Altitudo. n. diuitiarū sapiētiae & sciæ dei incōphenibilis est: nec
diuisi magnitudinē cōsiliū hūanæ mētes quoquo mō cape uel idagaf
pūt. Cū. n. fides paulo attestāte de nō apparētibus eē dicaf: nec de his
q ad ipam p̄tinet rō demonstratiua uel necessaria possit hēri: qā iā non
eēt fides: sed certitudo demonstratiōis atq̃ sciæ: amittēde sūt argumētōrū
ueritatē. omittēde nāles. i q sitōes: reliq̃nde demonstratiōes: attingēde so-

CHRISTI

phistica importunitates: garrulæq; & frivole disceptatōes: iis q̄ merito si
 dei nobis firmiter credēda pponūtur: q̄a fides nullū habet meritū: cui
 hūana rō p̄bet experimentū. Ea igitur iconcussa fide teneamus quorū
 rōnes indagare neq̄mus ueluti etiā Thomas ille agnas doctor uerita
 tis: catholicæq; fidei præcipuū iubar & specimē recte nos admonet
 dicēs. Quod nō capis: qd̄ nō uides: aiōsa sitmet fides: præter rerū or
 dinem: Quāuis enī: quæ fidei sūt: humanæ rōnis ibecillitas suo metiri
 nō possit ingenio aut iis: quæ ex mera dei uolūrate depēdēt: huma
 na ratio nullatenus sit inq̄streda: absit. n. ut ea impossibilia: aut a ueri
 tate aliena esse dicere præsumamus: instar multorū agrestiu atq; silue
 strum uiroꝝ: qui multas p̄positiones necessarias & demonstrabiles: q̄
 rum ueritatē capere nō possunt: nō modo falsas: uerū etiā impossibiles
 esse asserūt. Ea enī: quæ nō intelligunt: obtusi ingenio denegare cōsue
 uerunt. Nec est: q̄ fidem probare nequeamus defectu uel repugnā
 tia ueritatis: sed q̄a: quæ cōtinet limītes & humani capacitātē ingenii i
 proportionabiliter excedunt: & ad ea probanda humana ratio nō atti
 git. Et si p̄pter ipsorum excellētiam rōnes deficiūt cōprobātes: multo
 magis deficiūt iprobātes. q̄cqd. n. pōt cōtra fidē p̄ hoīem sophistica rō
 ne, cōcludi p̄ p̄ hoīem rōne dissolui. Quāuis igr̄ tāti sacramti ineffabile
 mysteriū hūanis rōnib⁹ cōprobare neq̄m⁹: sat nobis sit cōprobaſ pos
 se nihil impossibilitatis sacramētum hoc mirabile continere. Quæcū
 q; enī contradictionem nō implicant: quæq; defectum in se aliquē
 uel impotentiam aut imperfectionem nō includunt: possibilia sunt ei
 apud quē: nō erit ipossibile omne uerbum. Qui de nihilo cuncta crea
 uit: q̄ nō modo infinitas rerū species: uerū etiā infinitos mundos crea
 re potest: cuius infinita uirtute & ineffabili potētia cuncta fouent: &
 in esse suo conseruant: q̄a oīa in nihilum ruerēt: nisi ea conditoris ma
 nus substēraret: q̄ sup̄cilio cūcta mouet & cōcutit: ac solo nutu totum
 tremefacit olympum: qui profundit totum ens & differētias eius q̄ oīa
 præterita præsentia & futura præsentia līter simplici intuitu: & uno mē
 tis cernit iūctū q̄ solus rex fœdera necit: q̄ tēpus ab æuo ire iubet: q̄ p̄
 petua mundū rōne gubernat: Qui rapido turbīne calum uersat: les
 gemq; pati sidera cogit: q̄ se quoq; hac lege astrixit: ut qd̄ semel dixe
 rit: id stabile f̄ xum atq; iūolabile semp̄ permaneat: Qui largissimas
 aquas ex petra: & siccis rupib⁹ eduxit. Qui solē im mobilē stare coe
 git: qui clauso uirginei pudoris claustro exiit: & sanis clausis ad disci
 pulos irruit. Qui lazari quatrīduanum: & iā fardū a mortuis reuo
 cauit: & siccis plātis sup̄ tumidas maris undas ābulauit: q̄ aquā i uinū
 cōuertit: & ex quinque panibus hoīum quicq; millia satiauit: q̄ surdis au

ditum: cæcis uisum: claudis gressum: mutis loquellâ: lãguldis & a gro
tis salutem: elisis atq; cõtractis integratam: & ipsi mortuis uitam res
tituit. ¶ Qui mare ac terras: uatiliq; munus ¶ Temperat horis:
¶ Quo nihil malus: meliusq; nostra ¶ Mens capit unq; ¶ Et sic ad
laudẽ & gloriã dei optant maximiq; Beatissimẽq; semp uirginis & ma
tris eius marie elucubrationem hac ego iacobus Brut? nouo comẽ
sis ex castello ab aqua clurii uallis telline ad calcẽ usq; deduxi: anno ab
incarnatione dominica nonagesimo sexto supra mille & quadrigẽtos:
Venetiis i Monasterio sancte Marie de gratis. cũ ibidẽ diu Thomã
- Agnatem sup snias & Aristotelis trãsphisica pfiterer sub uenerando
priore fratre Mafucto Brixiano uiro utq; gratiosissimo sacrarũq; litte
rarũ & canonũ armario: generali pposito eiusdẽ ordinis existente Re
uerẽdo ac religiosissimo pfe fratre Marcello de claris Brixiao uiro ite
gerrimo ac sincero: In culus uultu alacris & iucũda grauitas semp in
est ab oĩ hyppochrisi & simulatione aliena: factis: inocetia: & i uerbis
sũma fides semp exilit: q In officio successit Reuerẽdo priatri deside
rio Bergomẽsi: uiro pfecto cõspicuo singulariq; prudẽt a & rex expl
entia pcellenti. Quãqdeni elucubrationẽ exordiri capludũ Corrigẽ
Magnifico & Illustri uiro Dño Borsio de corrigia principl oĩum hũa
- nissimo naturaliq; ingenio sũmaq; integritate ac singulari prudẽtia p
stanti: Appianũ Alexadrinũ & plutarchi uitas iterpretarer: & ipus di
lectissimo filio ioãni frãscisco prima grãmatices rudimẽta pplnarẽ. S
qua uero errata: aut nõnullas fortassis cãdide lector offenderis mēdas
nõ mihi: sed ipressorũ & librariorũ incuriã ascribas. Ego eni libellũ ca
stigmatũ & sæpenumero recognitũ ipsis tradidi. Dũ uero iprimere: gra
ti & aduersa ual: tudine laborabã uenetis in monasterio fratru sancti
sa uatoris: qbus lector ipsoꝝ tũc tẽporis existẽs dialecticẽ & aristotelis
phisica pfitebar. Et iõ id causã extitisse arbitraberis. q libellus nõ po
tuit qmẽdatissimus exire. ¶ Credo autẽ me in hoc ope nihil dixisse
- aut scripsisse: qd sane catholicæ fidei doctrinæ: uel bonis moribus ad
nerfẽt: qã qcqd dixi: id ex intẽtione celeberrimorũ theologorũ: quos sa
crofãcta mater oĩum fidelium approbat ecclesiã: totũ ptuli. Si qd uero
tale (qd absit) deprãhesũ fuerit: qd catholicæ fidei & doctrinæ: uel hõc
statimorũ refragari uideat: id nõ sciẽter: sed ignorãter factũ eẽ oẽs ext
st mare uelim. Et iõ in omnibus subi cito me correctioni & castigatio
ni sacrosanctæ matris ecclesiæ: pro culus fide uitam etiã ipsam (ut deo
beo) profundere paratus sum.

Finit Corona aurea impressa Venetiis per Ioannem de Ttidino
- alias Taculum. M. cccc. lxxxvi. die. xv. Januarii.

REGISTRVM

a	Iacobi	bilis	ne sancti	bent delectant
b	excellere	tum per	uis in	cem uel
c	ci iudex	Ad culus	quandam	finis
d	aliqua	onem	rias &	Gritholaus
e	formam	Intellectus	me uult	sitionem
f	afferunt	in.iii.	le de omnib ⁹	est ut
g	operatio	Argumentū	forte dicatur	go q
h	nicula	gida	trarium est	terie.nam
i	uero	bro de	scilicet	essentialiter
k	assumant	tionalis	ligatur in	ideo philosophus
l	prius	uerbo uel	litteram	siderari
m	pater q	sine inquit	tatis acce	agendis
n	dū conclu	est totaliter	nant in se	quia licet
o	nus etiam	in deo est	quodq	se platonem
p	ret &	tis. Vnde	anima	quidem
q	Sed anima	omnino	enim	non sub
r	arti.v.	hendo	icorruptibile	sunt unj
s	q puaricat	peccatum	qutūq	capitolio
t	uegetatiua	eorum	queri	imortalitatem
u	Et ideo	quia si	uenit	ueluti
x	Sed de	scibilia	illis rebus	Cernere
y	q spūali	enī corpa	non puduit	ga muller
z	ille ibidē	ut det ei	ī aliquo	prout com
&	cogitat	uel continēdo	dicens	consistit ut
o	uinitate	tatis		

Art. 263 (2)

ART. 263 (2)

